

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ &
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**Η Διατηρησιμότητα της Λειτουργίας – Ανάπτυξης των
Μεταποιητικών Μονάδων και η Συμβολή της στην Περιφερειακή
Ανάπτυξη: Εμπειρική Εφαρμογή στην Περιφέρεια Ανατολικής
Μακεδονίας & Θράκης**

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΜΙΧΑΗΛ
Οικονομολόγος, *Msc*

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΒΟΛΟΣ 2007

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ &
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**Η Διατηρησιμότητα της Λειτουργίας – Ανάπτυξης των
Μεταποιητικών Μονάδων και η Συμβολή της στην Περιφερειακή
Ανάπτυξη: Εμπειρική Εφαρμογή στην Περιφέρεια Ανατολικής
Μακεδονίας & Θράκης**

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΜΙΧΑΗΛ
Οικονομολόγος, *Msc*

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επιβλέπων: Όλγα Χριστοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Μέλη: Κότιος Άγγελος, Καθηγητής

Ψυχάρης Ιωάννης, Επίκουρος Καθηγητής

ΕΠΤΑΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- Κότιος Άγγελος, Καθηγητής
- Μπάτζιος Χρήστος, Καθηγητής
- Πετράκος Γεώργιος, Καθηγητής
- Βαζακίδης Αθανάσιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
- Χριστοπούλου Όλγα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
- Ψυχάρης Ιωάννης, Επίκουρος Καθηγητής
- Πολύζος Σεραφίμ, Λέκτορας

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης της Πολυτεχνικής Σχολής δεν υποδηλώνει αποδοχή της γνώμης του συγγραφέα (Νόμος 5343/32, αρθρ. 202 § 2 και ν. 1268/82 αρθρ. 50 § 8)

Στην οικογένειά μου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Βασικός στόχος της έρευνας αυτής ήταν η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων και η εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής. Για την αποτελεσματικότερη υλοποίηση του διττού αυτού στόχου, το περιεχόμενο της έρευνας εμπλουτίστηκε με άμεσα συναφή θέματα, όπως η διερεύνηση του κλάδου μεταποίησης τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο της Περιφέρειας ΑΜΘ, η διερεύνηση της χρηματοοικονομικής επάρκειας του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ καθώς και η ιεραρχική κατάταξη που εμφανίζει αυτός σε σχέση με τη καθαρή χρηματοοικονομική ροή.

Για τη χρηματοοικονομική ανάλυση του κλάδου χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία της ανάλυσης των χρηματοοικονομικών δεικτών. Προς την κατεύθυνση αυτή συγκεντρώθηκαν οι Οικονομικές Καταστάσεις 148 μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ, με βάση τα δεδομένα των οποίων εκτιμήθηκαν οι βασικότεροι δείκτες Ρευστότητας, Δανειακής Επιβάρυνσης, Κυκλοφοριακής Ταχύτητας και Αποδοτικότητας. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε στατιστική ανάλυση των παραπάνω δεικτών, με στόχο να αποτυπωθεί καλύτερα η χρηματοοικονομική ταυτότητα του τομέα μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Για την ιεραρχική αυτή κατάταξη των μεταποιητικών επιχειρήσεων, χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία της πολυκριτήριας ανάλυσης. Με βάση τα τεταρτημόρια της κατανομής που προέκυψε, ακολούθησε κατάταξη των μονάδων σε τέσσερις ανεξάρτητες ομάδες «μεγέθους χρηματοοικονομικής επάρκειας» και στη συνέχεια στατιστική διερεύνηση της χρηματοοικονομικής εικόνας της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη διερεύνηση των παραγόντων διατηρησιμότητας συλλέχθηκαν με ειδικά ερωτηματολόγια, που συμπληρώθηκαν από αντιπροσωπευτικό δείγμα 148 μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ, ύστερα από επίσημη επίσκεψη στην έδρα των μονάδων αυτών. Τα στοιχεία αναλύθηκαν αρχικά με μεθόδους της Περιγραφικής και της Συμπερασματικής Στατιστικής, ενώ υποβλήθηκαν περαιτέρω σε Διερευνητική Παραγοντική Ανάλυση (ΔΠΑ), με σκοπό τον αποκλεισμό τυχόν σφαλμάτων και την επίτευξη καλύτερης επιστημονικής και αντικειμενικής τεκμηρίωσής τους. Τέλος, για την ταυτοποίηση των δεικτών διατηρησιμότητας έγινε αντιστοίχιση του παράγοντα διατηρησιμότητας με το δείκτη διατηρησιμότητας, ενώ η κατασκευή του δείκτη στηρίχθηκε στις μεταβλητές-θέματα που περικλείει κάθε δείκτης, καθώς και στην ποσοτικοποίηση των μεταβλητών του με βάση πενταβάθμια κλίμακα.

Σε μια προσπάθεια αναλυτικότερης διερεύνησης, οι μονάδες του δείγματος κατατάχθηκαν ιεραρχικά με πολυκριτήρια ανάλυση ως προς το επίπεδο διατηρησιμότητας τους, ενώ κριτήρια για την ανάλυση αποτέλεσαν στη φάση αυτή οι εκτιμηθέντες επιμέρους δείκτες διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων. Με βάση τα τεταρτημόρια της κατανομής της βαθμολογίας-σκορ που προέκυψε, ακολούθησε κατάταξη των μονάδων σε τέσσερις ανεξάρτητες ομάδες μεγέθους διατηρησιμότητας και στη συνέχεια έγινε στατιστική ανάλυση και διερεύνηση της διατηρησιμότητας μεταξύ των ομάδων αυτών, με μεθοδολογίες παρόμοιες με αυτές που χρησιμοποιήθηκαν για τη διερεύνηση της χρηματοοικονομικής επάρκειας της μεταποίησης.

Από την ανάλυση που αφορά στην εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της ασκηθείσας περιφερειακής πολιτικής, προκύπτουν οι ακόλουθες βασικές διαπιστώσεις:

- Υπάρχει δεδηλωμένη πρόθεση της πολιτείας για μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και τόνωση της περιφερειακής ανάπτυξης.
- Έχουν διερευνηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό τα αίτια και οι παράγοντες που επηρεάζουν τις περιφερειακές ανισότητες και, γενικά, δεν υφίστανται σημαντικές αποκλίσεις στην αποτύπωση του περιφερειακού προβλήματος της χώρας.
- Υπάρχουν ιδιαίτερα σοβαρές αδυναμίες στη διαδικασία εξέτασης, αξιολόγησης και ελέγχου της υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων, ενώ τα χαρακτηριστικά των κριτηρίων που εφαρμόζονται στη διαδικασία της αξιολόγησης των επενδύσεων δεν φαίνονται ικανά, για να διασφαλίσουν αποτελεσματικές επενδυτικές πρωτοβουλίες.
- Ο έλεγχος της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών αξιολόγησης και υλοποίησης των επενδύσεων είναι ελλιπής ή καλύτερα δεν ασκείται συστηματικά κάποιο είδους ελέγχου, αναφορικά με την ανταπόκριση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών στον τομέα της προώθησης των επενδύσεων και την ανάγκη λήψης διορθωτικών ενεργειών βελτίωσης του συστήματος, καθώς και με την συμμόρφωση των επιχειρηματιών ως προς τους δεσμευτικούς στόχους απέναντι των όρων ενίσχυσης.
- Η αποτελεσματικότητα της περιφερειακής πολιτικής είναι περιορισμένη ή καλύτερα απέχει σημαντικά από το επιθυμητό επίπεδο, ενώ το εφαρμοζόμενο σύστημα αξιολόγησης, επιλογής και υλοποίησης των παραγωγικών επενδύσεων στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων δεν ανταποκρίνεται στις αυξημένες απαιτήσεις των εμπλεκόμενων και γενικά θεωρείται αναποτελεσματικό.

Από την ανάλυση των εκτιμήσεων των χρηματοοικονομικών δεικτών του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, προκύπτει ότι οι μεταποιητικές μονάδες, από πλευράς χρηματοοικονομικής επάρκειας, έχουν σημαντικές αδυναμίες. Ειδικότερα, ο κλάδος της μεταποίησης είναι εξαιρετικά ετερογενής από άποψη διαχειριστικής αποτελεσματικότητας των μονάδων του, που σημαίνει ότι ένα μικρό μέρος των επιχειρήσεων ασκούν αποτελεσματική διαχείριση των πόρων τους,

ενώ ένα μεγάλο μέρος αυτών εμφανίζει περιορισμένη ή και αρνητική αποδοτικότητα των κεφαλαίων τους. Παράλληλα, η στατιστική διερεύνηση και αξιολόγηση των εκτιμήσεων των δεικτών κατά κλάδο έδειξε ότι κανένας κλάδος δεν αξιολογείται θετικά σε όλους τους δείκτες. Αντίθετα, παρατηρείται το φαινόμενο κάθε επιμέρους κλάδος να εμφανίζει καλή χρηματοοικονομική εικόνα σχετικά με κάποιους δείκτες και να υστερεί σε κάποιους άλλους. Τέλος, η ιεραρχική κατάταξη των επιχειρήσεων, με βάση τις χρηματοοικονομικές τους επιδόσεις, επιβεβαιώνει την άποψη ότι ο κλάδος της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ δεν εμφανίζει αξιόλογο επίπεδο χρηματοοικονομικών επιδόσεων και είναι εξαιρετικά ετερογενής από πλευράς χρηματοοικονομικής επάρκειας των μονάδων του.

Από την ανάλυση των στοιχείων της εμπειρικής έρευνας προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρεί μέτρια τη συνολική ανάπτυξη-επιβίωση των μονάδων τους, ενώ ένα σημαντικό μέρος αυτών ως ικανοποιητική ή μη ικανοποιητική και, τέλος, πολύ μικρό ποσοστό των επιχειρηματιών κατατάσσει τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους ως καθόλου ικανοποιητική ή πολύ ικανοποιητική. Αυτό σημαίνει ότι η πλειονότητα των επιχειρηματιών εκτιμά τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων τους ως προβληματική. Από τη στατιστική διερεύνηση και αξιολόγηση, για κάθε ένα από τους παράγοντες διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων και σε σχέση με τις επιλεγείσες ανεξάρτητες μεταβλητές κατάταξης των επιχειρηματιών, προκύπτει ότι ένα μέρος των μεταβλητών που αφορούν στους παράγοντες διατηρησιμότητας είναι ανεξάρτητο από το σύνολο των κριτηρίων κατάταξης, η πλειονότητα αυτών ανεξάρτητες κατά το μεγαλύτερο μέρος και μικρό μέρος των μεταβλητών εκτιμάται να επηρεάζεται σημαντικά από ένα μέρος των κριτηρίων κατάταξης.

Από τη στατιστική ανάλυση των εκτιμήσεων του συνόλου των δεικτών διατηρησιμότητας, προκύπτει ότι οι ενδο- και εξωεπιχειρησιακοί δείκτες διατηρησιμότητας επηρεάζουν σημαντικά τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Παράλληλα, η στατιστική εκτίμησης και ανάλυσης των δεικτών διατηρησιμότητας, με βάση τη νέα κατάταξη, έδειξε ότι οι μεταποιητικές μονάδες της Περιφέρειας ΑΜΘ εμφανίζουν μικτή εικόνα, σχετικά μεγαλύτερη ομοιογένεια σε ορισμένους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας και ανάλογη ετερογένεια σε ορισμένους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας.

Οι διαπιστώσεις που προαναφέρθηκαν, αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της περιφερειακής πολιτικής καθώς και των παραγόντων/αιτιών που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, ενισχύονται και από τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης των εκτιμήσεων τόσο των παραγόντων όσο και των δεικτών διατηρησιμότητας. Το γεγονός αυτό μας επιτρέπει να υποστηρίξουμε την άποψη ότι οι εκτιμήσεις της παρούσας έρευνας, που αφορούν στη συμπεριφορά των μεταποιητικών μονάδων στο θέμα της διατηρησιμότητας, τόσο σε γενικούς όρους όσο και σε επιμέρους ειδικούς όρους, περιγράφουν αρκετά ικανοποιητικά την πραγματική κατάσταση, στην οποία βρίσκεται ο κλάδος της μεταποίησης

στην συγκεκριμένη περιοχή, και μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμο συμβουλευτικό εργαλείο για τον κάθε άμεσα ή έμμεσα ενδιαφερόμενο.

Συγκρίνοντας τη στατιστική ανάλυση και αξιολόγηση των δεικτών της διατηρησιμότητας που προέκυψε με βάση τη ΔΠΑ, έναντι αυτής που προέκυψε βάσει των εκτιμήσεων των επιχειρηματιών, προκύπτουν σχετικά ταυτόσημες διαπιστώσεις ως προς την σημαντικότητα των παραγόντων που επηρεάζουν συνολικά τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων, αλλά και ουσιαστικές διαφορές ως προς τη σύνθεση και τον αριθμό των πλέον κρίσιμων παραγόντων/μεταβλητών για την επιβίωση των μεταποιητικών μονάδων. Το γεγονός αυτό δικαιολογεί πλήρως τη χρησιμοποιηθείσα ΔΠΑ, με σκοπό τη διασφάλιση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Συσχετίζοντας τις παραπάνω διαπιστώσεις με το επίπεδο στήριξης της περιφερειακής ανάπτυξης και γενικά της επιχειρηματικότητας στην Περιφέρεια ΑΜΘ, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι αρκετές μεταποιητικές μονάδες βρίσκονται στην ομάδα υψηλού κινδύνου από πλευράς διατηρησιμότητας. Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί από τις εξαιρετικά υψηλές προσδοκίες για αποδόσεις που υπόσχονταν τα αρχικά επενδυτικά σχέδια. Έτσι, η διαδικασία της αξιολόγησης είχε ταυτιστεί με τις εκτιμήσεις αυτές, που, όπως διαπιστώθηκε στην παρούσα έρευνα, είχαν/έχουν επιφανειακό κυρίως χαρακτήρα. Με άλλα λόγια, η αξιοποίηση των επενδυθέντων κεφαλαίων, συμπεριλαμβανομένων και των κεφαλαίων μέσω των κινήτρων από τις μεταποιητικές μονάδες της Περιφέρειας ΑΜΘ, φαίνεται ότι δεν ήταν αποτελεσματική τόσο σε χρηματοοικονομικούς όρους όσο και σε όρους διατηρησιμότητας των μονάδων αυτών. Η άποψη αυτή προκύπτει τόσο από τις εκτιμήσεις των χρηματοοικονομικών δεικτών όσο και από τη στατιστική ανάλυση των δεικτών αυτών. Η χρηματοοικονομική ανεπάρκεια στις μεταποιητικές μονάδες είναι ιδιαίτερα εμφανής στις κατηγορίες των μονάδων με κακή έως πολύ κακή χρηματοοικονομική επίδοση, οι οποίες, όπως έδειξε η ανάλυση της έρευνας, δεν ανταποκρίνονται ικανοποιητικά στους κρίσιμους δείκτες διατηρησιμότητας, με αποτέλεσμα να αποτελούν την ομάδα επιχειρήσεων με το υψηλότερο κίνδυνο θνησιμότητας.

Συμπερασματικά, με την παρούσα έρευνα έγινε προσπάθεια ταυτοποίησης των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων και επιχειρήθηκε η κατασκευή ειδικών δεικτών διατηρησιμότητας, οι οποίοι θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν κατάλληλα προς την κατεύθυνση της ορθολογικότερης χρησιμοποίησης των κριτηρίων αξιολόγησης των παραγωγικών επενδύσεων. Η διαδικασία αυτή υποστηρίχθηκε από σύνθετη μεθοδολογία και τεχνική (προσδιορισμός, εκτίμηση και ανάλυση των δεικτών διατηρησιμότητας), τα δε αποτελέσματα που προέκυψαν διαφοροποιούνται σημαντικά από την κλασική μέθοδο αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων, η οποία, όσον αφορά τη βιωσιμότητα των επενδύσεων, στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εκτίμηση και ανάλυση των χρηματοοικονομικών δεικτών. Ειδικότερα, τα επιχειρηθέντα σενάρια κατάταξης των μεταποιητικών επιχειρήσεων, με βάση την κλασική μεθοδολογία καθώς και με τους προτεινόμενους νέους δείκτες διατηρησιμότητας σε διάφορες παραλλαγές, καταλήγουν σε

διαφορετικές αξιολογήσεις/κατατάξεις των επιχειρήσεων ως προς την προβλεπόμενη επιβίωση τους. Φαίνεται ότι το σενάριο που περιλαμβάνει συνδυασμό χρηματοοικονομικών δεικτών και δεικτών διατηρησιμότητας είναι το επικρατέστερο, αφού εμφανίζει τις ίδιες σχεδόν διαφορές στην ιεραρχική κατάταξη των επιχειρήσεων και κάνει χρήση και των δύο μεθοδολογιών. Με άλλα λόγια, η επιτυχία της περιφερειακής πολιτικής ανάπτυξης, και συνακόλουθα της προσπάθειας για ορθολογικότερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων, εξαρτάται όλο και περισσότερο από την ικανότητα του συστήματος αξιολόγησης να ισορροπεί τις ανάγκες επιλογής επενδυτικών σχεδίων, που διασφαλίζουν τόσο τη διάσταση χρηματοοικονομικής επάρκειας όσο και αυτή της διατηρησιμότητας των υπό ίδρυση ή υπό εκσυγχρονισμό-επέκταση επιχειρήσεων.

Το γεγονός ότι οι μεταποιητικές μονάδες είναι παραγωγικοί οργανισμοί που στηρίχτηκαν σε επενδύσεις δανειακών και επιδοτούμενων κεφαλαίων, καθιστά τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας ιδιαίτερα χρήσιμα για τον επαναπροσδιορισμό της πολιτικής κινήτρων και των μηχανισμών διασφάλισης των επενδύσεων και γενικά για τις διαδικασίες αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων στον κλάδο αυτόν καθώς και σε άλλους κλάδους της οικονομίας. Με άλλα λόγια, τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να συμβάλλουν στη διατύπωση πλαισίου ορθολογικότερης αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων, συμπεριλαμβάνοντας τόσο τη διάσταση χρηματοοικονομικής επάρκειας όσο και αυτή της διατηρησιμότητας των υπό ίδρυση ή υπό εκσυγχρονισμό-επέκταση επιχειρήσεων.

Στην πράξη, από την εφαρμογή των παραπάνω αποτελεσμάτων αναμένεται ότι θα προκύψουν σημαντικά οφέλη, τόσο καθαρά επιστημονικού ενδιαφέροντος όσο και κοινωνικοοικονομικού, όπως η δυνατότητα επαναπροσδιορισμού του θεσμικού πλαισίου αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων, η δυνατότητα βελτίωσης της συνολικής αποτελεσματικότητας της ασκούμενης πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης, η δυνατότητα ορθολογικότερης κατανομής των διαθέσιμων χρηματικών πόρων, η δυνατότητα βελτίωσης των δομών στήριξης της επιχειρηματικότητας και των επενδύσεων, η δυνατότητα βελτίωσης της κλαδικής σύνθεσης των επιχειρήσεων, η δυνατότητα βελτίωσης του βαθμού διατηρησιμότητας ή μείωσης του ποσοστού θνησιμότητας των επιχειρήσεων.

Λέξεις κλειδιά: Περιφερειακή πολιτική, αποτελεσματικότητα περιφερειακής πολιτικής, διάρκεια ζωής/διατηρησιμότητα/επιβίωση/θνησιμότητα/βιωσιμότητα μεταποιητικών επιχειρήσεων.

UNIVERSITY OF THESSALY
SCHOOL OF ENGINEERING
DEPARTMENT OF MECHANICAL AND INDUSTRIAL ENGINEERING

The Sustainability of the Manufacturing Companies and its Contribution to the
Regional Development: An Empirical Research in the Region of East
Macedonia and Thrace

Doctoral Thesis
by

Michael Nikolaidis

SUMMARY

The fundamental aim of this research is the identification of the factors that influence the sustainability of the manufacturing companies and the evaluation of the effectiveness of the regional policy adopted on this sustainability. In order to achieve this dual aim the research covered the following areas of investigation: an analysis of the Greek manufacturing sector at both levels national and regional (East Macedonia and Thrace-EMT), its financial sufficiency at the regional level and the classification of the manufacturing companies of the region according to their net cash flows.

For the financial analysis of this sector we have used accounting ratios. For this purpose, financial statements of 148 companies were collected from the specific region, and the following accounting ratios were estimated for each company of our sample: liquidity ratio, the lending charge ratio, the turn-over ratio and the profitability/efficiency ratio. Also a statistical analysis of these indices was conducted in order to present in a better and more understandable way the financial condition of the manufacturing sector in the region under investigation.

For the classification of these companies we used the technique of multicriteria analysis. According to the quartiles of the resulted distribution of these companies a new classification aroused consisting of four independent groups of the examined companies according to their “size of financial efficiency”. Based on this classification a detailed statistical analysis of the sampled companies followed concerning their financial position.

Concerning the data collection method used for the identification of the environmental factors influencing the sustainability of the manufacturing companies, a new questionnaire was constructed and sent to a representative sample of 148 manufacturing companies of the East Macedonia and

Thrace region which accepted to take part in this research. These questionnaires were completed by the general or financial manager of each company, after a visit in their head quarters. The data was finally analysed using descriptive and deductive statistics and then exploratory factor analysis in order to examine the reliability of the items used for the measurement of each variable in our questionnaire avoiding the minor possibility of error in order to achieve a better scientific and objective explanation. Finally, for the identification of the 'sustainability ratio' we compared the factor of sustainability with the relevant 'sustainability ratio'. The 'sustainability ratio' was based on variables (items-subjects) that each ratio encompasses, as well as on the quantification of those variables using the five point Likert scale.

Trying for a more analytic investigation, the sample was hierarchically classified using multicriteria analysis according to their level of sustainability, while at this stage criteria for the analysis were the companies' estimated 'sustainability ratio'. According to the quartiles of the distribution of the outcoming scores, the classification of units was possible in four independent groups of sustainability size. Then a statistical analysis was conducted trying to examine the sustainability between those groups using methodologies similar to those used for the investigation of their financial sufficiency.

From the analysis concerning the examination of the effectiveness of the regional policy adopted on the sustainability of the manufacturing companies, the following conclusions were revealed.

- There is a government's declared intention for the reduction of regional inequalities and the reinforcement of regional development.
- The reasons and the factors that influence the regional inequalities have been adequately examined and, generally, there are not any significant political/economic disagreements concerning the identification of the major country's regional problems.
- There are serious weaknesses in the process of examination, evaluation and control of the investment plans, while the characteristics of the criteria that are applied in the process of the evaluation of investments do not appear capable of ensuring effective investment initiatives.
- The control of the evaluation process's effectiveness concerning the real outcomes of the firms' new investment is insufficient. In other words, the government does not practice, systematically, a kind of formal coordinating and auditing process of all civil services involved in the evaluation, approval, and proper implementation of all those private investment subsidized by the state, to identify: (a) whether any actions are taken for the improvement of the whole evaluation process, and (b) the conformity of the firms to their agreed targets when they signed the contract of investment subsidization with the government.

- The effectiveness of the regional policy is limited or it is far away from the desirable level, while the government's existing private investment' evaluation system is generally considered as ineffective.

From the analysis of the estimated financial indices of the manufacturing sector in East Macedonia and Thrace region it was revealed that the companies have significant weaknesses concerning their financial efficiency. Specifically, there has been noticed significant heterogeneity in their financial management effectiveness. Only a small number of companies manage effectively their resources, while the majority of them appear to have a limited or even negative efficiency (profitability) of their capital. At the same time, the statistical analysis and evaluation of the above estimated indices of each sector showed that no sector is positively evaluated in all of the indices. On the contrary, each particular sector appears to have a good financial position with regard to some indices but negative to some others. Finally, the companies' hierarchical classification according to their financial performance confirms the view that the manufacturing sector in East Macedonia and Thrace region does not appear to have a remarkable level of financial efficiency and its companies are characterised by an exceptionally asymmetric financial efficiency.

Furthermore, the research results reveal that the majority of the companies' owners, or their top management team, consider their long term sustainability and development from very low to average, while only a very small percentage consider it as satisfactory or very satisfactory.

From the statistical analysis of the sustainability indices, it comes out that the major factors affecting the sustainability of the manufacturing sector companies, in the East Macedonia and Thrace region, include both internal and external sustainability indicators. However, the statistical analysis and the analysis of the sustainability indices according to the new classification showed both that the companies present a certain homogeneity in factors of the internal business environment and a relative heterogeneity in factors of the external business environment.

Comparing these ascertainments with the level of support of regional development and generally the entrepreneurship in the East Macedonia and Thrace region, we conclude that several manufacturing companies are faced with high risk concerning their sustainability. This could be explained by the exceptionally high expectation for returns that the investment plans had promised and the evaluation process had agreed. However, the present study reveals that the exploitation of the invested capital, including the capital financed by the state regional subsidies, proved that it was not effective not only in financial terms but also in terms of long term sustainability. This view is supported by both the estimations of the financial indices and the statistical analysis of them. The financial insufficiency in manufacturing companies is quite obvious in the categories of these units with weak or very weak financial performance and, also, weak sustainability, which both lead to a high risk of bankruptcy.

Concluding, in this research there was an attempt to identify the factors influencing the long term sustainability of the manufacturing companies and the development of specific sustainability indices which could be used as alternative and more effective investments' evaluation criteria. This process has been supported by a complex methodology and technique (determination, evaluation and analysis of sustainability indices), and the revealed results are differentiated considerably from the classic method of evaluating investment plans, which is mainly based on traditional financial ratio analysis. The attempted scenarios of classification of the manufacturing companies based on the classic methodology, as well as on the proposed new sustainability ratios, lead to different evaluations/classification results. It appears that the scenario which takes into consideration a combination of financial and sustainability indices seems to be the most accurate. In other words, the success of regional development policy and its effort for more rational exploitation of available resources depends always on the capability of the evaluation system. This system should balance the needs of the appropriate investment plans that reassure not only the dimension of the financial efficiency but also the sustainability of the companies that decide to expand or modernize.

The fact that the manufacturing units are productive organizations, supported by investments based mainly in borrowed capital and state subsidies, renders the results of the present study particular useful.

In other words the results of this research can contribute to the formulation of a new state evaluation frame, concerning the investment' plans, taking into consideration both dimensions the financial efficiency and the long term sustainability of the companies.

Concerning the proposed change in the state policy of investment evaluation criteria, it is expected that there will be important benefits, not only on scientific level but on social-economic level too. Some of these benefits are: the capability of the redefinition of the government evaluation criteria (institutional frame), the ability to improve the total effectiveness of regional development, the ability of more rational distribution of available economic resources, the ability of improving the structures that support the entrepreneurship and the investment, the ability of improving the companies' industrial synthesis and the capability of improving the long term sustainability and reducing the risk of bankruptcy.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<i>Περίληψη</i>	5
<i>Summary</i>	10
<i>Πρόλογος</i>	20

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ	24
<i>1.1 Εισαγωγή στην Έρευνα</i>	24
<i>1.2 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση</i>	35
<i>1.2.1 Ανασκόπηση βιβλιογραφίας αναφορικά με τον έλεγχο αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής</i>	35
<i>1.2.2 Ανασκόπηση βιβλιογραφίας αναφορικά με το πρόβλημα διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων</i>	43
<i>1.3 Στόχος της Έρευνας</i>	53
<i>1.4 Μεθοδολογία</i>	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ & ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ	58
<i>2.1 Εισαγωγή</i>	58
<i>2.2 Η σημασία του κλάδου της ελληνικής μεταποίησης και οι φάσεις εξέλιξής της</i> ...	59
<i>2.3 Βασικά μεγέθη και διάρθρωση του τομέα μεταποίησης στην Ελλάδα</i>	69
<i>2.4 Βασικά μεγέθη και διάρθρωση του τομέα μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ</i> ...	76
<i>2.5 Προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ</i> .	80
<i>2.6 Συμπεράσματα</i>	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	92
3.1 <i>Εισαγωγή στην Περιφερειακή Πολιτική</i>	92
3.2 <i>Το περιφερειακό πρόβλημα και τα αίτιά του</i>	95
3.3 <i>Ο έλεγχος του βαθμού επιτυχίας της Περιφερειακής Πολιτικής.....</i>	98
3.4 <i>Η αποτελεσματικότητα της Περιφερειακής Πολιτικής</i>	104
3.4.1 <i>Εξέλιξη επιλεγμένων δεικτών.....</i>	104
3.4.2 <i>Υφιστάμενο σύστημα αξιολόγησης επενδύσεων στο πλαίσιο αναπτυξιακών νόμων.</i>	121
3.5 <i>Συμπεράσματα</i>	128

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΑΚΡΟΒΙΟΤΗΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	130
4.1 <i>Εισαγωγή</i>	130
4.2 <i>Η έννοια της διατηρησιμότητας</i>	131
4.3 <i>Ο ρόλος της διατηρησιμότητας στην περιφερειακή ανάπτυξη μιας περιοχής</i>	134
4.4 <i>Διαστάσεις της διατηρησιμότητας και θνησιμότητας των επιχειρήσεων στην ΑΜΘ</i>	138
4.5 <i>Παράγοντες επίδρασης της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων</i>	151
4.6 <i>Συμπεράσματα</i>	160

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ	162
5.1 <i>Εισαγωγή</i>	162
5.2 <i>Δείκτες Ρευστότητας</i>	163
5.2.1 <i>Δείκτης Γενικής Ρευστότητας</i>	164
5.2.2 <i>Δείκτης Άμεσης Ρευστότητας</i>	164
5.3 <i>Δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης.....</i>	165
5.3.1 <i>Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης</i>	166

5.3.2	<i>Δείκτης Χρέους Περιουσίας</i>	166
5.4	<i>Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας</i>	167
5.4.1	<i>Δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας</i>	167
5.4.2	<i>Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων</i>	168
5.4.3	<i>Δείκτης Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων</i>	168
5.5	<i>Δείκτες Αποδοτικότητας</i>	169
5.5.1	<i>Καθαρό Περιθώριο Κέρδους</i>	169
5.5.2	<i>Δείκτης Αποδοτικότητας των Ιδίων Κεφαλαίων</i>	170
5.5.3	<i>Δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας</i>	171

**ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ
ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

	ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	173
6.1	<i>Εισαγωγή.....</i>	173
6.2	<i>Μεθοδολογία επιλογής του δείγματος των μεταποιητικών επιχειρήσεων της έρευνας</i>	174
6.2.1	<i>Γεωγραφική διασπορά του δείγματος</i>	176
6.2.2	<i>Διάρθρωση του δείγματος κατά κλάδο</i>	177
6.3	<i>Η έρευνα χρηματοοικονομικής επάρκειας των μεταποιητικών επιχειρήσεων</i>	178
6.3.1	<i>Ταυτοποίηση των στοιχείων του δείγματος</i>	178
6.3.2	<i>Κωδικοποίηση μεταβλητών</i>	178
6.4	<i>Η έρευνα διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων</i>	179
6.4.1	<i>Ταυτοποίηση των στοιχείων του δείγματος</i>	179
6.4.2	<i>Παρουσίαση του Ερωτηματολογίου του δείγματος</i>	180
6.4.3	<i>Κωδικοποίηση μεταβλητών του Ερωτηματολογίου</i>	183

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	186
7.1 <i>Εισαγωγή</i>	186
7.2 <i>Αποτελέσματα εκτιμήσεων οικονομικών δεδομένων των μονάδων του δείγματος</i>	186
7.3 <i>Αποτελέσματα στατιστικής εκτίμησης χρηματοοικονομικών δεικτών στο σύνολο του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ</i>	188
7.3.1 <i>Εκτιμήσεις Χρηματοοικονομικών Δεικτών Ρευστότητας</i>	188
7.3.2 <i>Εκτιμήσεις Χρηματοοικονομικών Δεικτών Κεφαλαιακής Διάρθρωσης</i>	190
7.3.3 <i>Εκτιμήσεις Χρηματοοικονομικών Δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας</i>	193
7.3.4 <i>Εκτιμήσεις Χρηματοοικονομικών Δεικτών Αποδοτικότητας</i>	197
7.4 <i>Αποτελέσματα στατιστικής εκτίμησης και ανάλυσης χρηματοοικονομικών δεικτών κατά κλάδο μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ</i>	200
7.4.1 <i>Εκτιμήσεις και Στατιστική Διερεύνηση Δεικτών Ρευστότητας</i>	201
7.4.2 <i>Εκτιμήσεις και Στατιστική Διερεύνηση Δεικτών Κεφαλαιακής Διάρθρωσης</i>	202
7.4.3 <i>Εκτιμήσεις και Στατιστική Διερεύνηση Δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας</i>	203
7.4.4 <i>Εκτιμήσεις και Στατιστική Διερεύνηση Δεικτών Αποδοτικότητας</i>	205
7.5 <i>Πολυκριτήρια ανάλυση κατάταξης των επιχειρήσεων του δείγματος</i>	206
7.5.1 <i>Φάση αξιολόγησης και ιεράρχησης των επιχειρήσεων του δείγματος</i>	207
7.5.2 <i>Ανάλυση σταθερότητας των αποτελεσμάτων ιεράρχησης των επιχειρήσεων</i>	211
7.6 <i>Αποτελέσματα στατιστικής ανάλυσης και διερεύνησης των δεικτών με βάση τη νέα κατάταξη</i>	213
7.6.1 <i>Εκτίμηση και στατιστική ανάλυση δεικτών στις τέσσερις (4) ομάδες-τεταρτημόρια Q του σκορ χρηματοοικονομικής επάρκειας</i>	214
7.7 <i>Συμπεράσματα</i>	224

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	233
8.1 <i>Εισαγωγή</i>	233

8.2	<i>Αποτελέσματα εκτίμησης και ανάλυσης των συχνοτήτων για το σύνολο του κλάδου μεταποίησης στην ΑΜΘ</i>	234
8.2.1	<i>Γενικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων</i>	234
8.2.2	<i>Ειδικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων</i>	238
8.2.3	<i>Χαρακτηριστικά του βασικού επιχειρηματία</i>	241
8.2.4	<i>Αποτελεσματικότητα του θεσμού προώθησης των επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας</i>	245
8.2.5	<i>Ενέργειες του επιχειρηματία πριν την ίδρυση και λειτουργία της αρχικής μονάδας</i>	259
8.2.6	<i>Ενέργειες του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της μονάδας</i>	263
8.2.7	<i>Ανάλυση παραγόντων διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων</i>	264
8.2.7.1	<i>Ανάλυση ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων διατηρησιμότητας</i>	264
8.2.7.2	<i>Ανάλυση εξωεπιχειρησιακών παραγόντων διατηρησιμότητας</i>	297
8.2.7.3	<i>Βαρύτητα κρίσιμων ενδο- και εξωεπιχειρησιακών παραγόντων διατηρησιμότητας</i>	321
8.2.7.4	<i>Τελική αξιολόγηση της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων</i>	325
8.3	<i>Συμπεράσματα</i>	327

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΔΕΙΚΤΕΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	342	
9.1	<i>Εισαγωγή</i>	342
9.2	<i>Παραγοντική ανάλυση των θεμάτων του ερωτηματολογίου</i>	342
9.3	<i>Ταυτοποίηση «δεικτών» διατηρησιμότητας</i>	346
9.4	<i>Ανάλυση αξιοπιστίας των θεμάτων κάθε «δείκτη» διατηρησιμότητας</i>	350
9.5	<i>Κατασκευή «δεικτών» διατηρησιμότητας</i>	351
9.6	<i>Στατιστική διερεύνηση των δεικτών διατηρησιμότητας του τομέα μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.</i>	352
9.6.1	<i>Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας στο σύνολο του τομέα μεταποίησης</i>	352
9.6.2	<i>Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας κατά κλάδο δραστηριότητας</i>	355
9.6.3	<i>Αποτελέσματα εκτιμήσεων δεικτών διατηρησιμότητας κατά τύπο επιχείρησης</i>	359

9.6.4	Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας κατά επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	363
9.6.5	Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας κατά μέγεθος επιχείρησης	367
9.6.6	Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας κατά «προηγούμενο επάγγελμα» επιχειρηματία	371
9.7	Πολυκριτήρια ανάλυση και κατάταξη των επιχειρήσεων του δείγματος ως προς το σκορ διατηρησιμότητας, με βάση ίσα βάρη για κάθε κριτήριο-δείκτη	375
9.7.1	Φάση αξιολόγησης και ιεράρχησης των επιχειρήσεων του δείγματος	375
9.7.2	Ανάλυση σταθερότητας των αποτελεσμάτων ιεράρχησης των επιχειρήσεων	379
9.7.3	Αποτελέσματα στατιστικής ανάλυσης και διερεύνησης των δεικτών διατηρησιμότητας με βάση τη νέα κατάταξη	381
9.7.4	Εκτίμηση και στατιστική ανάλυση των δεικτών στις 4 ομάδες –τεταρτημόρια Q του σκορ διατηρησιμότητας	382
9.8	Πολυκριτήρια ανάλυση και κατάταξη των επιχειρήσεων του δείγματος ως προς το σκορ διατηρησιμότητας, με βάση την εκτίμηση των επιχειρηματιών για τη συνολική εικόνα διατηρησιμότητας της επιχείρησης	386
9.8.1	Φάση ιεράρχησης και αξιολόγησης των επιχειρήσεων του δείγματος	386
9.9	Πολυκριτήρια ανάλυση και κατάταξη των επιχειρήσεων του δείγματος ως προς το σκορ χρηματοοικονομικής επάρκειας και διατηρησιμότητας, με βάση ίσα βάρη για κάθε δείκτη	390
9.9.1	Φάση ιεράρχησης και αξιολόγησης των επιχειρήσεων του δείγματος	390
9.10	Συμπεράσματα	395

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	403
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	434
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	466

.....

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η σημασία του κλάδου της μεταποίησης στην ανάπτυξη του δευτερογενή τομέα παραγωγής και στην περιφερειακή πολιτική, καθώς και ο έντονος προβληματισμός για τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων μας οδήγησαν στην εκπόνηση της παρούσας έρευνας.

Η έρευνα αυτή στοχεύει στη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων και στην κατασκευή δεικτών βιωσιμότητας, οι οποίοι θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στο σύστημα αξιολόγησης των παραγωγικών επενδύσεων, με σκοπό τη ορθολογικότερη επιλογή-προώθηση των ιδιωτικών επενδύσεων και κατ' επέκταση την αποτελεσματικότερη πολιτική ανάπτυξης της Περιφέρειας ΑΜΘ. Ειδικότερα, στα πλαίσια της έρευνας αυτής ταυτοποιούνται και αναλύονται στατιστικά οι παράγοντες που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων του κλάδου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ και εκτιμώνται ειδικοί δείκτες διατηρησιμότητας που προσδιορίζουν τη συμπεριφορά επιβίωσης των μεταποιητικών μονάδων. Επιπρόσθετα, το περιεχόμενο της έρευνας εμπλουτίζεται με τη διερεύνηση της χρηματοοικονομικής ταυτότητας των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ, και την ιεραρχική κατάταξη με βάση τη καθαρή χρηματοοικονομική ροή τους.

Από όσα γνωρίζουμε, τόσο στην ελληνική όσο και την ξένη βιβλιογραφία, δεν υπάρχει παρόμοια έρευνα, η οποία να αναφέρεται σε συνολικές εκτιμήσεις των παραγόντων και σε κατασκευή ειδικών δεικτών διατηρησιμότητας στον κλάδο της μεταποίησης, ούτε και σε συνολική στατιστική διερεύνηση των χρηματοοικονομικών χαρακτηριστικών του. Οι όποιες εργασίες έχουν δημοσιευτεί κατά καιρούς, γύρω από το αντικείμενο της διάρκειας ζωής ή του φαινομένου της θνησιμότητας των επιχειρήσεων, αφορούν σε θέματα γενικού ή ειδικού προβληματισμού της επιχειρηματικότητας, κυρίως με την παρουσίαση μεμονωμένων χαρακτηριστικών του προβλήματος.

Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, και αποτελείται από τρία μέρη, ήτοι το γενικό μέρος, το

μέρος της εμπειρικής έρευνας της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων και το μέρος των συμπερασμάτων-προτάσεων της έρευνας. Στα μέρη αυτά περιλαμβάνονται εννέα κεφάλαια και τα συνολικά συμπεράσματα της έρευνας.

Ειδικότερα, στο γενικό μέρος περιλαμβάνονται: Το πρώτο κεφάλαιο, όπου γίνεται επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας και προσδιορισμός των βασικών στόχων της έρευνας και της μεθοδολογίας που χρησιμοποιήθηκε. Το δεύτερο κεφάλαιο, όπου περιγράφονται τα βασικά χαρακτηριστικά του τομέα μεταποίησης στην Ελλάδα και στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Το τρίτο κεφάλαιο, που αφορά στον προσδιορισμό του περιφερειακού προβλήματος και σε βασικά θέματα αποτελεσματικότητας της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής. Το τέταρτο κεφάλαιο, το οποίο πραγματεύεται το θέμα της μακροβιότητας και της θνησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην ΑΜΘ, καθώς και την ταυτοποίηση των μεταβλητών που συνδέονται με τη διάρκεια επιβίωσής τους. Τέλος, το πέμπτο κεφάλαιο, όπου ταυτοποιούνται οι χρηματοοικονομικοί δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν για την ταξινόμηση των μονάδων μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Στο μέρος της εμπειρικής έρευνας της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων περιλαμβάνονται: Το έκτο κεφάλαιο, όπου παρουσιάζεται ο σχεδιασμός της εμπειρικής έρευνας και το ερωτηματολόγιο το οποίο χρησιμοποιήθηκε για τη συγκέντρωση των πρωτογενών δεδομένων που αφορούν στη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων της ΑΜΘ. Το έβδομο κεφάλαιο, όπου γίνεται στατιστική διερεύνηση της χρηματοοικονομικής ταυτότητας των επιχειρήσεων του κλάδου μεταποίησης της ΑΜΘ, με βάση τις εκτιμήσεις των βασικών δεικτών Ρευστότητας, Δανειακής Επιβάρυνσης, Κυκλοφοριακής Ταχύτητας και Αποδοτικότητας. Το όγδοο κεφάλαιο, όπου διερευνάται η διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων με την εκτίμηση και ανάλυση συχνοτήτων όλων των θεμάτων του ερωτηματολογίου της εμπειρικής έρευνας. Τέλος, το ένατο κεφάλαιο, όπου γίνεται παραγοντική ανάλυση και ομαδοποίηση των θεμάτων του ερωτηματολογίου της εμπειρικής έρευνας και στη συνέχεια ο προσδιορισμός και η ανάλυση ειδικών δεικτών διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων του τομέα μεταποίησης της ΑΜΘ.

Τέλος, η όλη έρευνα πλαισιώνεται με τη διατύπωση των συνολικών συμπερασμάτων σε σχέση με τον αρχικό προβληματισμό της και την κωδικοποίηση

προτάσεων για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής και του πλαισίου στήριξης της επιχειρηματικότητας.

Σημειώνουμε ότι, στα πλαίσια της παρούσας διατριβής, ο όρος διατηρησιμότητα, αφορά τον διττό στόχο: μακροπρόθεσμη διάρκεια ζωής και επιτυχημένη πορεία της επιχείρησης, που εκφράζεται σε ρυθμούς ανάπτυξης ίδιου επιπέδου ή ακόμη και υψηλότερους ρυθμούς αύξησης συγκεκριμένων οικονομικών δεικτών (πωλήσεις, κέρδη, επενδύσεις, απασχόληση), σε σχέση με τον μέσο όρο του κλάδου ή του τομέα στον οποίο αυτή δραστηριοποιείται.

Από τη θέση αυτή θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου σε όλους όσους συντέλεσαν στην πραγματοποίηση της διατριβής. Ιδιαίτερα ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα της παρούσας διατριβής Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας κ. Όλγα Χριστοπούλου, για τη συνεχή καθοδήγηση και παρακολούθηση, καθώς και για την επιστημονική και ηθική της υποστήριξη. Επίσης, ευχαριστώ θερμά τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας κ. Άγγελο Κότιο και τον Επίκουρο Καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας κ. Ιωάννη Ψυχάρη, μέλη της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής, για τις πολύτιμες συμβουλές και υποδείξεις τους σε όλα τα στάδια της εκπόνησης της έρευνας αυτής.

Θερμές ευχαριστίες εκφράζω, επίσης, στον κ. Χρ. Μπάτζιο, Καθηγητή Οικονομίας Ζωικής Παραγωγής και Εφαρμοσμένης Στατιστικής στο Εργαστήριο Οικονομίας Ζωικής Παραγωγής της Κτηνιατρικής Σχολής του ΑΠΘ, για την πολύτιμη βοήθειά του στον σχεδιασμό της έρευνας και τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων. Επιπλέον, ευχαριστώ το Λέκτορα Αστικής και Περιφερειακής Οικονομικής Ανάπτυξης και Πολιτικής κ. Σ. Πολύζο, για τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις του.

Ευχαριστώ, επίσης, τα στελέχη της Διεύθυνσης Σχεδιασμού και Ανάπτυξης της Περιφέρειας ΑΜΘ και ειδικότερα τους κ.κ. Ν. Μπομπόλια, Α. Σταμούλη και Α. Πανδρεμένο για την εποικοδομητική ανταλλαγή απόψεων και τη συνδρομή τους στην προσπάθεια συλλογής των δεδομένων της έρευνας.

Παράλληλα, ευχαριστώ θερμά όλους τους επιχειρηματίες της ΑΜΘ, οι οποίοι είχαν την ευγενή διάθεση να συνδράμουν την έρευνα με προσωπική συνέντευξη και συμπλήρωση των σχετικών ερωτηματολογίων. Προς την ίδια κατεύθυνση, ευχαριστώ τους Συμβούλους Επιχειρήσεων, τους Διευθυντές Τραπεζών, καθώς και τους Προέδρους Επιμελητηρίων της Περιφέρειας ΑΜΘ, για την πολύτιμη βοήθειά τους.

Τον κ. Ν. Βλαχόπουλο ευχαριστώ θερμά, για την επίπονη προσπάθειά του, σχετικά με την ψηφιοποίηση των δεδομένων της εμπειρικής έρευνας και την κα Κ. Βουλτσιάδου για την φιλολογική επιμέλεια του τελικού κειμένου της διατριβής.

Τέλος, ευχαριστίες αλλά και ευγνωμοσύνη θα ήθελα να εκφράσω προς την οικογένειά μου και προς όλους εκείνους που στάθηκαν δίπλα μου, για την υποστήριξη, την κατανόηση και την υπομονή που συχνά χρειάστηκε να επιδείξουν.

Νικολαΐδης Μιχαήλ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

1.1 Εισαγωγή στην έρευνα

Η περιφερειακή πολιτική και οι παρεμφερείς γνωστικές επιστήμες έχουν κατά καιρούς ασχοληθεί με το γενικότερο αντικείμενο που αφορά στην «εγκατάσταση των μεταποιητικών μονάδων» (Gräber, 1979). Σημειώνεται επίσης ότι, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, η πολιτική εγκατάστασης και λειτουργίας των μεταποιητικών μονάδων αποτελεί σημαντικό τμήμα της περιφερειακής πολιτικής (Ebenstein, 1979).

Οι μηχανισμοί ελέγχου, προώθησης και προσανατολισμού της εγκατάστασης των μεταποιητικών επιχειρήσεων, καθώς και των λοιπών παραγωγικών δραστηριοτήτων του πρωτογενή, του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα παραγωγής, σε συνδυασμό με τα επενδυτικά και λοιπά προγράμματα περιφερειακής υποδομής, αποτελούν εργαλεία τα οποία μπορούν να οδηγήσουν στην αλλαγή της χωροταξικής κατανομής του «κεφαλαίου» και γενικά να συμβάλλουν στην τόνωση της περιφερειακής ανάπτυξης, ή καλύτερα στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων μιας χώρας (ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 1979; Gräber, 1979; Τσιτσόπουλος, 2005).

Η απόφαση για την εγκατάσταση των μεταποιητικών (βιομηχανικών-βιοτεχνικών) μονάδων εμπεριέχει σημαντικές παραμέτρους που παρουσιάζουν έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον (Gräber, 1979; Γιατράκος, 1979; Κώτης, 1980; Αργύρης, 1987 & 1991; Λαμπριανίδης, 1990; Χατζημιχάλης, 1992; Fritsch & Niese, 2000; Αναγνωστόπουλος και συν, 2001). Ενδεικτικά αναφέρουμε θέματα, όπως: οι επιδράσεις της εγκατάστασης των επιχειρήσεων στην οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας; οι παράγοντες που επηρεάζουν τον τόπο εγκατάστασης των επιχειρήσεων; οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν οι «δυναμικές» τοποθεσίες για την προσέλκυση ικανοποιητικού επιπέδου (ποσοτικά και ποιοτικά) επιχειρηματικών δραστηριοτήτων; η αλληλεπίδραση της επεξεργασίας πληροφοριών και της λήψης αποφάσεων σχετικά με την εγκατάσταση, τη μετεγκατάσταση και την παύση λειτουργίας των επιχειρήσεων.

Παράλληλα, σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν η περιφερειακή οικονομική πολιτική, αναφορικά με τον προσανατολισμό του τύπου εγκατάστασης-μετεγκατάστασης, τον προσδιορισμό της αναγκαιότητας ενίσχυσης ορισμένων περιοχών, το χρόνο ζωής και την παύση της δραστηριότητας των επιχειρήσεων (Richardson, 1972; Mueller, 1976; Gräber, 1979; Γιατράκος, 1979; Royal Dutch/Shell, 1983; Bruederl and Mahmood, 1996; Πολύζος, 1997). Ακόμα, το κατά πόσο η θεματολογία, γύρω από τον τόπο της εγκατάστασης ή της μετεγκατάστασης και της διατηρησιμότητας (μακροχρόνιας επιβίωσης) των παραγωγικών μονάδων, εξετάζεται επαρκώς από την επιχείρηση και τους λοιπούς εμπλεκόμενους φορείς ή τις παραγωγικές τάξεις, καθώς και εάν ελέγχεται συστηματικά η εφαρμογή των μέτρων ενίσχυσης των παραγωγικών επενδύσεων, η επίτευξη των στόχων και η αποτελεσματικότητα της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής (Μυριάνθης, 1988; Νικολαΐδης και Χριστοπούλου, 2003 Α και Β; Κανελλόπουλος, 2004; Nicolaidis και συν., 2004, Πετράκος κ.ά., 2004).

Ο παραπάνω προβληματισμός ενισχύει τη γενικότερη άποψη ότι στην Ελλάδα, βασικά θέματα που αφορούν στη διερεύνηση επενδυτικών σχεδίων, στην αξιολόγηση και επιλογή ελκυστικών, βιώσιμων και αποδοτικών επενδύσεων, στην ίδρυση και ανάπτυξη μεταποιητικών επιχειρήσεων, δεν έτυχαν της ανάλογης προσοχής ή υποβλήθηκαν σε «περιπτωσιακή» ανάλυση και αξιολόγηση από τους εμπλεκόμενους φορείς, όπως το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, το Υπουργείο Ανάπτυξης, οι Υπηρεσίες Περιφερειακής Ανάπτυξης, τα Γραφεία Ανάπτυξης Νομών, το Τραπεζικό Σύστημα, οι Γνωμοδοτικές Επιτροπές και οι Ελεγκτικές Υπηρεσίες παρακολούθησης-προώθησης των παραγωγικών επενδύσεων, οι Επιχειρήσεις, ο Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων, το Εργατικό κέντρο, οι ερευνητές, κ.ά. (Μυριάνθης, 1988; Νικολαΐδης και συν., 2004).

Ως τέτοια θέματα θα μπορούσαν να αναφερθούν η ταυτοποίηση των προϋποθέσεων ανάπτυξης και επιβίωσης των νέων εγκαταστημένων μονάδων του δευτερογενή τομέα, η διαχρονική εξέλιξή τους, οι αιτίες διακοπής της λειτουργίας ή μετεγκατάστασης αυτών σε άλλες περιοχές της χώρας ή του εξωτερικού, αλλά και θέματα ελέγχου αποτελεσματικότητας της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής, όπως είναι η εφαρμογή μέτρων ενίσχυσης των παραγωγικών επενδύσεων, η επίτευξη ή μη δεδομένων στόχων γενικά και ειδικότερα κατά περιφέρεια, ο βαθμός αποτελεσματικότητας των κινήτρων, οι προϋποθέσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής, κ.ά..(Reding, 1973; Gräber, 1979; Πετράκος και Σπανός, 1996;)

Κατά καιρούς, στα πλαίσια αντιμετώπισης άμεσων κυρίως προβλημάτων, διεξάγονται κάποιες συζητήσεις (βουλή, ημερήσιος τύπος) ή εκδηλώσεις διαμαρτυρίας από τους άμεσα θιγόμενους (εργαζόμενοι, συνδικάτα), με αφορμή τη διακοπή λειτουργίας εργοστασίων, π.χ.

της Αθηναϊκής Χαρτοποιίας στη Δράμα, της Βιομηχανίας Πλαστικών στην Καβάλα, της επιχείρησης PIRELLI στην Πάτρα ή την πτώχευση της μεγαλύτερης πλεκτοβιομηχανίας στην Νάουσα, των Χημικών Βιομηχανιών Λιπασμάτων αρχικά στη Θεσσαλονίκη, της Βιομηχανίας Ζάχαρης στην Ξάνθη κ.ο.κ. ή ακόμα «μετεγκατάστασης εργοστασίων» από τον νομό Καβάλας στη περιοχή της Ξάνθης ή από την Περιφέρεια της ΑΜΘ ή κάποιο μέρος της ελληνικής επικράτειας σε περιοχές των βαλκανικών κυρίως χωρών (Βουλγαρία, Τουρκία, Ρουμανία, Αλβανία, κ.α.). Ενδεικτικά αναφέρονται οι κινητοποιήσεις εργαζομένων, του εργατικού κέντρου και πολιτικών φορέων του νομού Δράμας κατά τους μήνες Μάιο του 2003 και Νοέμβριο του 2004, λόγω της παύσης των εργασιών της Αθηναϊκής Χαρτοποιίας κατά το 2002 και της αδυναμίας εξεύρεσης ουσιαστικών λύσεων, ειδικά για τα άτομα μεγάλης ηλικίας, καθώς επίσης και ανάλογες ενέργειες για την παύση λειτουργίας μεγάλων μονάδων στην Αθήνα (ΒΑΛΚΟ), στη Θεσσαλονίκη (Χ.Β.Λ.), καθώς και σε άλλες πόλεις της χώρας (κλωστήρια Ναούσης). Επίσης, είναι πρόσφατη η αναφορά για πτώχευση μεγάλης πλεκτοβιομηχανίας (ΗΛΤΕΞ) με πάνω από 250 εργαζόμενους (Βήμα της Κυριακής, 26/12/2004) και για το «λουκέτο» του εργοστασίου Υαλουργία «ΓΙΟΥΛΑ ΑΕ», με πάνω από 210 εργαζόμενους (news.in.gr. 8/2/2006). Πρέπει να σημειωθεί ότι, τον τελευταίο καιρό οι αναφορές περί πτωχεύσεων ή παύσεων των εργασιών βιομηχανιών ή βιοτεχνιών αποτελούν τη μόνιμη αγωνία της ελληνικής κοινωνίας, σε αντίθεση με το μεγάλο κενό σε αναφορές δημιουργίας νέων αξιόλογων επιχειρήσεων.

Οι παραπάνω ενέργειες έχουν συνήθως περιορισμένη διάρκεια και ένταση και γενικά αντιμετωπίζουν τον όποιο προβληματισμό περιστασιακά ή, στην καλύτερη περίπτωση, ακολουθούν κάποια «επιφανειακή» μελέτη-έρευνα, ώστε να επιδειχθεί «η καλή πρόθεση», χωρίς όμως να δοθεί «ικανοποιητική λύση». Με άλλα λόγια, συνήθης πρακτική είναι η πολιτεία και οι λοιποί φορείς να εστιάζουν στο βραχυπρόθεσμο προβληματισμό, δηλαδή στην αντιμετώπιση με προσωρινές και ευκαιριακές λύσεις (αποζημιώσεις απολυομένων, επιδόματα ανεργίας, πρόωρη συνταξιοδότηση κ.λπ.), στην πίεση των θιγομένων και όχι στην εξέταση σε βάθος του διαχρονικού πλέον προβλήματος του αυξανόμενου ρυθμού παύσης των επιχειρήσεων. Χαρακτηριστική παρατήρηση έκανε ο Ευρωπαίος Επίτροπος Mario Monde, αρμόδιος για θέματα ανταγωνισμού, μιλώντας στο συνέδριο της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού, ότι «δεν εφαρμόστηκε σχέδιο αναδιάρθρωσης στην Ολυμπιακή και δεν επετεύχθη κανένας από τους οικονομικούς στόχους». Ειδικότερα δε, ανέφερε ότι «αν και η βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα της εταιρείας δεν είναι εξασφαλισμένη, παρά ταύτα συνεχίστηκαν οι επιδοτήσεις στην εταιρεία» (news.in.gr:14-2-03).

Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί η «συνεχής» προσπάθεια της πολιτείας για

περιφερειακή ανάπτυξη και μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων, που κατά κύριο λόγο επιδιώκονται μέσω των κινήτρων επενδύσεων (αναπτυξιακοί νόμοι προώθησης παραγωγικών επενδύσεων με διαφοροποίηση στις ενισχύσεις κατά περιφέρεια, φορέα, κλάδο-είδος επένδυσης κ.λπ.) και δευτερευόντως με διοικητικά μέτρα (καθορισμός ειδικών περιοχών π.χ. βιομηχανικές περιοχές, βιοτεχνικά πάρκα, φθίνουσες περιοχές, τεχνοπόλεις, διευρυμένες νομαρχίες, οργανωτικά–διοικητικά συστήματα ελέγχου) και κάποια έργα υποδομής (Γκίκας & Χυζ, 2007), προϊόντα κυρίως πιέσεων διαφόρων φορέων και παραγόντων και λιγότερο ολοκληρωμένων προτάσεων περιφερειακού προγραμματισμού¹. Παράλληλα, επιδιώκεται η γενική πληροφόρηση των εμπλεκόμενων φορέων αναφορικά με την επίτευξη ή όχι των επιθυμητών αποτελεσμάτων για την αποκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων και την αποτελεσματικότητα των επενδυμένων κεφαλαίων (Περιφέρεια ΑΜΘ, 1999).

Παρά τις προσπάθειες που επισημάνθηκαν παραπάνω, στη Ελλάδα παρατηρείται ακόμα σημαντική «υστέρηση» σχετικά με την ανάλυση της συχνότητας, των αιτιών και της σημαντικότητας των περιπτώσεων αυτών, που αφορούν από τη μια πλευρά στην εφαρμοζόμενη περιφερειακή πολιτική και από την άλλη στη διατήρηση-επιβίωση των μεταποιητικών επιχειρήσεων (Νικολαΐδης και συν., 2004; Κανελλόπουλος, 2004).

Με άλλα λόγια, αν και η εφαρμογή της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής στη χώρα μας έχει σχετικά μακρόχρονη παρουσία, είναι διάχυτη η αμφιβολία για την αποτελεσματικότητα και την επιτυχία των εκάστοτε εφαρμοζόμενων προγραμμάτων και μέτρων ενίσχυσης της περιφέρειας (Νεγρεπόντη-Δεληβάνη, 1979; Kioyakis, 1979; Πολυχρονόπουλος and Ponto, 1997; Γιατράκος, 1979; Μυριάνθης, 1998; TEAM, 1999; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004). Εξακολουθεί δηλαδή να είναι αβέβαιο, εάν και κατά πόσο η ανάπτυξη της περιφέρειας και οι προσπάθειες αποκέντρωσης των οικονομικών και λοιπών δραστηριοτήτων είχαν το αναμενόμενο αποτέλεσμα σε σχέση με τα μέσα που διατέθηκαν ή τους επιδιωκόμενους περιφερειακούς στόχους (Louri, 1985; Γεωργίου, 1991; Πετράκος κ.ά., 1993; Αθανασίου και συν., 1995; Σκόντζος, 1996; Petrakos and Saratsis, 2000; Παπαδούλης και συν., 2004). Παρόμοια, κατά πόσον υφίσταται αιτιολογική συνάφεια μεταξύ των περιφερειακών δεικτών και των αλλαγών που επιτεύχθηκαν, ή αν οι μεταβολές αυτές

¹Ανάλογες επισημάνσεις για τις αδυναμίες και την αναποτελεσματικότητα των Επιχειρησιακών Περιφερειακών Προγραμμάτων αναφέρονται στο κεφάλαιο VI “Ex ante evaluation” του ΠΕΠ ΑΜΘ 2000-2006 (Περιφέρεια ΑΜΘ, 2001). Αντίστοιχες υποδείξεις βελτίωσης της αποτελεσματικότητας αυτής έγιναν και κατά τον απολογισμό της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη δεύτερη έκθεση για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή στην Ευρώπη (<http://europa.eu/scadplus/scad-el.htm>), καθώς επίσης και στο κεφάλαιο V “Implementation” του ΠΕΠ ΑΜΘ 2000-2006 (Περιφέρεια ΑΜΘ, 2001).

ικανοποιούν προσδιορισμένους στόχους της περιφερειακής πολιτικής (Κόνσολας, 1997).

Τα παραδοσιακά πολιτικά κριτήρια επιτυχίας, όπως ο αριθμός των «πριμοδοτούμενων» θέσεων εργασίας, το ύψος των υπαχθέντων επενδύσεων στο εκάστοτε αναπτυξιακό εθνικό ή κοινοτικό πρόγραμμα δεν αναγνωρίζονται πλέον ως αντικειμενικά στοιχεία αξιολόγησης και εκτίμησης του αποτελέσματος, δεδομένου ότι σημειώνεται σημαντική απόκλιση μεταξύ προβλεπόμενων και επιτευχθέντων θέσεων απασχόλησης (καθοριστικό αποδεικτικό στοιχείο η δυναμική αύξηση της ανεργίας σε σχέση με την πτωτική τάση του ενεργού πληθυσμού της χώρας), ή ακόμα, μεταξύ νέων επιχειρήσεων που ενισχύθηκαν και λειτουργούν (αυξημένη αίσθηση για ύπαρξη επιχειρήσεων σε αδράνεια) (Μυριάνθης, 1998; Επιτόπια καταγραφή μεταποιητικών μονάδων ΒΙΠΕ Καβάλας, Δράμας και Ξάνθης, 2003).

Το ενδιαφέρον της πολιτείας εξαντλείται συνήθως στην απλή καταγραφή των μέσων και ενεργειών ενίσχυσης (κονδύλια επιδοτήσεων και επιχορηγήσεων) και στην καλύτερη περίπτωση, στην επιλογή δεικτών περιορισμένης επιστημονικής αξίας σχετικά με τη μέτρηση των μεταβολών που έχουν επιτευχθεί (Περιφέρεια ΑΜΘ, 1999). Η αιτιολογική συνάφεια και επίδραση μεταξύ των εφαρμοζόμενων μέτρων-μέσων και της μεταβολής των δεικτών υποεκτιμάται και αποφεύγονται έτσι η εμπειρική έρευνα και η πρακτική τεκμηρίωσή τους. Παράλληλα, οι πολιτικοί φορείς κατανοούν πλέον ότι υφίσταται σκοπιμότητα ελέγχου της αποτελεσματικότητας των μέτρων που εφαρμόζουν, αλλά οι μέχρι τώρα ενέργειές τους περιορίζονταν σε γνωματεύσεις συμβουλευτικού χαρακτήρα και γενικές μελέτες σκοπιμότητας (Περιφέρεια ΑΜΘ, 1999).

Τελευταία, διαφαίνεται μία σχετική πρόοδος αναφορικά με τον σχεδιασμό των επενδυτικών προγραμμάτων (2000-2006, μέσω του τρίτου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης) και την εφαρμογή των εγκεκριμένων ενεργειών (ίδρυση και λειτουργία Διαχειριστικών Εταιρειών με ευρωπαϊκές προδιαγραφές), στοιχεία που επιβλήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), λόγω των αδυναμιών των εθνικών διοικήσεων να αξιοποιήσουν αποτελεσματικά τους κοινοτικούς πόρους, και έχουν ως απώτερο σκοπό την αποφυγή των αναποτελεσματικών παραδοσιακών πρακτικών επίλυσης των προβλημάτων (Νικολαΐδης και Χριστοπούλου, 2003; Πετράκος κ.α., 2004).

Σημειώνεται ότι όλα ανεξαιρέτως τα προγράμματα που υλοποιήθηκαν από το 2001 και μετά ή υλοποιούνται την περίοδο αυτή διακρίνονται για τις αρχές, τους στόχους, τις προϋποθέσεις εφαρμογής και τους προβλεπόμενους ελέγχους επίτευξης των αναμενόμενων αποτελεσμάτων (ΠΕΠ 2000-2006). Χαρακτηριστικό στοιχείο αυτών είναι η εφαρμογή ποσοτικών κριτηρίων επιλογής των επιλέξιμων επενδύσεων και συνακόλουθα των επιχειρήσεων, κάτι που προέκυψε ως ανάγκη προσαρμογής των υποβαλλόμενων

προγραμμάτων στις κατευθυντήριες γραμμές των κοινοτικών αρχών (Ενημερωτικός Οδηγός του προγράμματος ΠΕΠ 2000-2006, Οδηγός εφαρμογής του προγράμματος «Πιστοποιηθείτε»). Μολονότι τα προγράμματα αυτά αποτελούν πιλοτική βάση για την καθιέρωση των νέων αυτών διαδικασιών, εντούτοις εξακολουθούν να συνοδεύονται από ασάφειες ως προς τις ποσοτικές εκτιμήσεις και τον καθορισμό συγκεκριμένων δεικτών (Νικολαΐδης και Χριστοπούλου, 2003) και να εμφανίζουν ανάλογα προβλήματα κατά την εφαρμογή τους².

Σε αντίθεση με τα κοινοτικά προγράμματα, ο αναπτυξιακός νόμος 2601/98, καθώς και όλοι οι προγενέστεροι νόμοι που αποτελούν τον βασικό κορμό ενίσχυσης όλων των τομέων της οικονομίας στη χώρα μας, λειτουργούν κάτω από γενικές διατυπώσεις επίτευξης γενικών περιφερειακών στόχων (χωρίς δεσμευτικούς όρους) και περιορισμένης δυνατότητας ελέγχου της αποτελεσματικότητας της ασκούμενης περιφερειακής πολιτικής (Ν.1892/90 Α και Β; Ν.1262/82). Η ίδια παρατήρηση ισχύει και για τον πρόσφατα ψηφισθέντα αναπτυξιακό Νόμο 3299/04, με μόνη τη διαφορά ότι προβλέπεται η λειτουργία πληροφοριακού συστήματος για την παρακολούθηση των ενισχυθέντων επενδύσεων (άρθρο 7, παράγρ. 21).

Το γεγονός της περιορισμένης αποτελεσματικότητας των περιφερειακών προγραμμάτων (Κιογkίς, 1979; Καζάκος, 1984; Αθανασίου και συν, 1995; Πολυχρονόπουλος and Ponto, 1997; Μυριάνης, 1998; Ψυχάρης, 2000; Περιφέρεια ΑΜΘ, 2001; Λαγός κ.ά., 2004), σε συνάρτηση με τις μέχρι τώρα επιδόσεις ως προς την αύξηση της απασχόλησης και τη μείωση της ανεργίας, καθώς και με τα ολοένα και περισσότερα φαινόμενα εμφάνισης νέων προβληματικών επιχειρήσεων (Μυριάνης, 1998; Νικολαΐδης & Χριστοπούλου, 2003; Κορφιάτης, 2004 Α και Β), επιχειρήσεων με μικρή διάρκεια ζωής ή με υψηλό ποσοστό θνησιμότητας (στατιστικά στοιχεία του Επιμελητηρίου Καβάλας 1980-2001), επιχειρήσεων με σημαντικές αποκλίσεις αποδοτικότητας και ανάπτυξης σε σχέση με τους προβλεπόμενους όρους υποστήριξης, ή, στη χειρότερη περίπτωση, εικονικών επενδύσεων (Μυριάνης, 1998; Νικολαΐδης και Χριστοπούλου, 2003; Αμπατζή, 2004; Μανωλόπουλος, 2004), ενισχύει την αναγκαιότητα διερεύνησης των ανωτέρω θεμάτων με στόχο την αναζήτηση βιώσιμων λύσεων που θα οδηγήσουν σε σαφή βελτίωση της ασκούμενης περιφερειακής οικονομικής πολιτικής.

Με άλλα λόγια, πιστοποιείται η ανάγκη συστηματοποίησης και αξιολόγησης των μέχρι

² Ενδεικτικό παράδειγμα αθέτησης των όρων εφαρμογής από τον Τελικό Δικαιούχο (Τράπεζες) είναι η σημειωθείσα καθυστέρηση τόσο στη διαδικασία υποβολής επενδυτικών αιτημάτων για ένταξή τους στο πρόγραμμα ενίσχυσης ΜΜΕ μέσω των ΠΕΠ του Γ' ΚΠΣ (παράταση του χρόνου υποβολής αιτημάτων) όσο και στη φάση της αξιολόγησής τους. Επομένως, ο στόχος του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών για απλούστευση και επιτάχυνση των χρονοβόρων και γραφειοκρατικών διαδικασιών του παρελθόντος φαίνεται να παραμένει απλή επιθυμία και προφανώς δυσκολότεροι στόχοι, όπως η διαφάνεια στις αξιολογήσεις και όχι μόνο, θα αποτελούν απλές προθέσεις, χωρίς κανένα αντίκρισμα για τους ιθύνοντες (http://www.mnec.gr/el/metarithmisi/enisxysh_mikromesaiwn_epixeirhsewn/).

τώρα διαπιστώσεων, αναφορικά με τη συνολική αποτελεσματικότητα της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής στη χώρα μας, το βαθμό υλοποίησης των εγκριθέντων επενδύσεων, καθώς και τη διατηρησιμότητα ή θνησιμότητα των επιχειρήσεων που επιχορηγήθηκαν.

Στη βάση αυτή, η συστηματική μελέτη και ανάλυση των χαρακτηριστικών βιωσιμότητας-μακροβιότητας των επιχειρήσεων αυτών κρίνεται ιδιαίτερα επίκαιρη, εάν ληφθεί υπόψη το πλαίσιο παγκοσμιοποίησης και αυξημένου ανταγωνισμού, στο οποίο είναι αναγκασμένες να λειτουργούν οι σύγχρονες μεταποιητικές μονάδες. Επιπλέον, η έρευνα αυτή εκτιμάται ότι θα πρέπει να προσανατολιστεί στην ανάλυση της περιφερειακής πολιτικής, εντάσσοντας στους βασικούς άξονες του συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων και ως εκ τούτου της κατανομής των διαθέσιμων οικονομικών πόρων, και αυτόν της μακροβιότητας των μεταποιητικών μονάδων, καθόσον η επενδυτική δραστηριότητα των επιχειρήσεων συνεπάγεται πολλαπλές επιδράσεις (χωροταξική, ένταση, ταχύτητα, διατηρησιμότητα/ διάρκεια, βάθος), αφορά διάφορους τομείς (Υπηρεσίες, Βιομηχανία-μεταποίηση, τουρισμός, Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία κ.λπ.) και αναφέρεται σε πληθώρα επιμέρους στόχων των επιχειρήσεων (ίδρυση, μετεγκατάσταση, επέκταση και εκσυγχρονισμός).

Η μέχρι σήμερα έρευνα αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της περιφερειακής πολιτικής και διατηρησιμότητας-επιβίωσης του μεταποιητικού τομέα της Ελλάδας έχει γενικά επικεντρωθεί σε θέματα εννοιολογικού περιεχομένου και προϋποθέσεων εφαρμογής της Περιφερειακής Οικονομικής Πολιτικής, προσδιορισμού του περιφερειακού προβλήματος και των αιτιών του, αιτιολόγησης των περιφερειακών ανισοτήτων, αναγκαιότητα της εφαρμογής της περιφερειακής πολιτικής, καθορισμού των προϋποθέσεων επιλογής του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων, προσδιορισμού κινήτρων επενδύσεων και καθορισμού πλέγματος αξιολόγησης επενδυτικών σχεδίων (Χιώτης, 1972; Θεοφανίδης, 1985; Iouri, 1985; Γεωργίου, 1991; Πετράκος κ.ά, 1993;; Σκόντζος, 1996; Πετράκος και Σπανός, 1996; Πετράκος και Σαράτσης, 1997; Πολύζος, 1997; Κόνσολας, 1997 και 1999; Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2000; Petrakos and Saratsis, 2000; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004; Πετράκος κ.ά, 2004; Παπαδούλης και συν, 2004; Κατσανίδης, 2005).

Η διάσταση της μακροβιότητας των επιχειρήσεων στη διαδικασία αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων, όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, δεν έχει απασχολήσει τους ειδικευμένους επιστήμονες στη Ελλάδα, παρόλο που η σημαντικότητά της έχει σταδιακά αναγνωριστεί. Στη διεθνή βιβλιογραφία όμως, υπάρχει πληθώρα εργασιών, από τις οποίες μπορεί να αντληθεί εμπειρία, σε σχέση με το συγκεκριμένο θέμα. Ενδεικτικά, αναφέρονται ορισμένες εργασίες που πραγματεύονται θέματα επιβίωσης των επιχειρήσεων σε σχέση με μεμονωμένα χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών ή των επιχειρήσεων (Χολέβας,

1966; Royal Dutch/Shell, 1983; Richard et.al., 1988; Peters & Waterman, 1990; Collins & Porras, 1994; Onians, 1995; Goddard & Wilson, 1996; Shepherd και συν., 2000; Spanos & Lioukas, 2001; Hunt & Puetz, 2003; Χανδρινός και συν, 2005).

Η οικονομική ανάλυση και η συστηματική μελέτη των θεμάτων που συνδέονται με τη μακροβιότητα των μεταποιητικών μονάδων και τη σημασία τους στην αποτελεσματικότητα της ασκούμενης πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης μπορεί να αποτελέσει βάση όχι μόνο για ορθολογικότερη λήψη αποφάσεων από τους εμπλεκόμενους φορείς στη διαδικασία αξιολόγησης και προώθησης των επενδυτικών σχεδίων, αλλά και για αναγνώριση των προτεραιοτήτων στην έρευνα, με στόχο τη διαμόρφωση γενικότερου πλαισίου άσκησης αποτελεσματικής περιφερειακής πολιτικής στη Ελλάδα.

Η αναγκαιότητα για αποτελεσματικότερη περιφερειακή πολιτική οικονομικής ανάπτυξης στη χώρα μας και ειδικότερα στην Περιφέρεια ΑΜΘ, μας οδήγησε στην πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας. Τα παραπάνω θέματα συνδέονται στενά με τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων και, συνακόλουθα, με την ορθολογικότερη αξιολόγηση των επενδυτικών σχεδίων που αφορούν στην περιφέρεια αυτή. Επισημαίνεται ότι, η ΑΜΘ αποτελεί γεωγραφική περιοχή με σημαντικές εθνικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες και η αναγκαιότητα για αποτελεσματική πολιτική οικονομικής ανάπτυξης της θεωρείται δεδομένη. Στους στρατηγικούς στόχους των αναπτυξιακών νόμων (από το 1980 μέχρι και το 2004) της χώρας, η Περιφέρεια της ΑΜΘ καταλαμβάνει την πρώτη προτεραιότητα, απορροφώντας σημαντικό ποσοστό των διαθέσιμων χρηματικών πόρων. Βάσει των στατιστικών δεδομένων του Υπ. Οικονομίας, το συνολικό ύψος των υπαχθέντων στον Ν.2601/98 επενδύσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ, για την περίοδο 1988-2002, ανέρχεται σε 558.324.000 ευρώ ή σε ποσοστό 22,8% του συνόλου των επενδύσεων στην χώρα. Ακολουθούν με διψήφιο αριθμό οι περιφέρειες της Στερεάς Ελλάδας και της Κεντρικής Μακεδονίας, ήτοι με ποσοστά 18,4 και 13,1%, αντίστοιχα (www.mnec.gr/ypourgeio/pinakes-n2601/98).

Προς την κατεύθυνση αυτή, θεωρούμε ότι η σε βάθος διερεύνηση των παραγόντων που προσδιορίζουν τη βιωσιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων αποτελεί ένα πρώτο βήμα στην προσπάθεια επαναπροσανατολισμού της πολιτικής αξιολόγησης επενδυτικών σχεδίων, με στόχο την ορθολογικότερη άσκηση πολιτικής περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης. Αναλυτικότερα, η ανάλυση των παραγόντων επιβίωσης των επιχειρήσεων του μεταποιητικού τομέα στην Περιφέρεια ΑΜΘ και η προσπάθεια εξειδίκευσης και εκτίμησης επιμέρους δεικτών βιωσιμότητας αυτών, θα δώσει τη δυνατότητα μιας πρώτης αλλά, ταυτόχρονα, σαφούς εκτίμησης ενός πλαισίου ορθολογικότερης πολιτικής αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων.

Η εκτίμηση αυτή αποτελεί σημαντικό δείκτη-κλειδί στη διαδικασία εξασφάλισης αποτελεσματικότερης περιφερειακής πολιτικής ανάπτυξης και συνακόλουθα ορθολογικότερης αξιοποίησης των διαθέσιμων πόρων στην Περιφέρεια της ΑΜΘ. Παράλληλα, συντελεί στον ορθολογικότερο προσδιορισμό ενός σύγχρονου μηχανισμού υποστήριξης των εθνικών επενδύσεων, με βάση όχι μόνο τα παραδοσιακά κριτήρια αποδοτικότητας αλλά και ουσιαστικά κριτήρια μακροβιότητας των επιχειρήσεων που χρηματοδοτούνται.

Η έρευνα αυτή επιχειρεί να συμβάλλει κατά το δυνατό στον εμπλουτισμό της σχετικής βιβλιογραφίας γύρω από την εκτίμηση των κρίσιμων παραγόντων που επηρεάζουν την μακροβιότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων. Λόγω έλλειψης αξιόπιστων δεδομένων (<http://www.icap.gr/northerngreece/guide/index.htm>), σχετικά με τη μακροβιότητα, αλλά και τη χρηματοοικονομική ταυτότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην ΑΜΘ, θεωρήθηκε απαραίτητο, παράλληλα με την ανάλυση των πρωτογενών δεδομένων (Chisnall,1997), τα οποία συγκεντρώθηκαν μέσω ειδικών ερωτηματολογίων, να χρησιμοποιηθούν και δεδομένα προερχόμενα από δευτερογενείς πηγές (Bennett, 1988; Chisnall,1997). Τα δεδομένα αυτά είναι οι καταστάσεις Ισολογισμών και Αποτελεσμάτων Χρήσεως που δημοσιεύουν οι μεταποιητικές μονάδες της Περιφέρειας ΑΜΘ.

Με βάση τα παραπάνω, η παρούσα έρευνα οργανώθηκε σε τρία μέρη, τα οποία περιλαμβάνουν συνολικά εννέα ανεξάρτητα κεφάλαια.

Το **πρώτο μέρος** αφορά στη γενική θεώρηση της έρευνας, την υφιστάμενη κατάσταση του κλάδου μεταποίησης, καθώς επίσης και σε θέματα περιφερειακής πολιτικής, μακροβιότητας, και ταυτοποίησης χρηματοοικονομικών δεικτών στις μεταποιητικές επιχειρήσεις. Ειδικότερα:

- Το **πρώτο κεφάλαιο** αφορά στην εισαγωγή της παρούσας έρευνας, στην επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, στον προσδιορισμό των βασικών στόχων της έρευνας και στη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε.
- Το **δεύτερο κεφάλαιο** αναφέρεται στην παρουσίαση βασικών μεγεθών του τομέα μεταποίησης στην Ελλάδα, στην οικονομική διάρθρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας στην Περιφέρεια ΑΜΘ, καθώς και στα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας αυτός.
- Το **τρίτο κεφάλαιο** αφορά στον προσδιορισμό του περιφερειακού προβλήματος και τα αίτια αυτού, καθώς και σε βασικά θέματα αποτελεσματικότητας της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής.
- Το **τέταρτο κεφάλαιο** πραγματεύεται το θέμα της μακροβιότητας και της θνησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην ΑΜΘ, καθώς και την ταυτοποίηση των

μεταβλητών που συνδέονται με τη διάρκεια επιβίωσής τους.

- Το **πέμπτο κεφάλαιο** αφορά στην ταυτοποίηση των χρηματοοικονομικών δεικτών που χρησιμοποιήθηκαν για την ταξινόμηση των μονάδων μεταποίησης στην ΑΜΘ.

Το δεύτερο μέρος της έρευνας αναφέρεται στην εμπειρική έρευνα προσδιορισμού, εκτίμησης και ανάλυσης των παραγόντων διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων της ΑΜΘ, καθώς και στην ανάλυση της χρηματοοικονομικής ταυτότητας του τομέα. Ειδικότερα:

- Στο **έκτο κεφάλαιο** παρουσιάζεται ο σχεδιασμός της εμπειρικής έρευνας και το ερωτηματολόγιο, το οποίο σχεδιάστηκε και χρησιμοποιήθηκε για τη συγκέντρωση των πρωτογενών δεδομένων που αφορούν στη διατηρησιμότητα του τομέα μεταποίησης της ΑΜΘ.
- Το **έβδομο κεφάλαιο** αφορά στη στατιστική διερεύνηση της χρηματοοικονομικής ταυτότητας των επιχειρήσεων του τομέα μεταποίησης της ΑΜΘ, με βάση τις εκτιμήσεις βασικών δεικτών Ρευστότητας, Δανειακής Επιβάρυνσης, Κυκλοφοριακής Ταχύτητας και Αποδοτικότητας, οι οποίες στηρίχτηκαν σε στοιχεία δευτερογενών πηγών (καταστάσεις Ισολογισμών και Αποτελεσμάτων Χρήσης). Η διερεύνηση αυτή περιλαμβάνει και ανάλυση τόσο σε σχέση με τον κλάδο δραστηριότητας των μονάδων μεταποίησης όσο και με την πολυκριτήρια ιεραρχική ταξινόμησή τους.
- Το **όγδοο κεφάλαιο** αφορά στη διερεύνηση της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων με την εκτίμηση και την ανάλυση συχνοτήτων όλων των θεμάτων του ερωτηματολογίου της εμπειρικής έρευνας.
- Το **ένατο κεφάλαιο** αφορά στην παραγοντική ανάλυση και ομαδοποίηση των θεμάτων του ερωτηματολογίου της εμπειρικής έρευνας και, στη συνέχεια, τον προσδιορισμό, την εκτίμηση και τη στατιστική ανάλυση ειδικών δεικτών διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων του τομέα μεταποίησης της ΑΜΘ. Παράλληλα, περιλαμβάνεται και στατιστική διερεύνηση των δεικτών διατηρησιμότητας στη βάση πολυκριτήριας ιεραρχικής ταξινόμησης των μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Τέλος, το τρίτο μέρος της παρούσας έρευνας αφορά στη διατύπωση των συνολικών συμπερασμάτων και προτάσεων της έρευνας.

1.2 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Όπως έχει προαναφερθεί, ο έλεγχος της επιτυχίας της περιφερειακής πολιτικής καθώς και η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη μακροβιότητα ή την παύση των μεταποιητικών επιχειρήσεων δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο βαθύτερης έρευνας, από

οικονομική και κοινωνική άποψη, και η ελληνική βιβλιογραφία γύρω από το αντικείμενο αυτό είναι ιδιαίτερα περιορισμένη ή και ανύπαρκτη.

Η σχετική απουσία εκτεταμένης επιστημονικής έρευνας, στην Ελλάδα, πιθανόν δικαιολογείται, είτε γιατί οι διάφοροι ερευνητές επικέντρωσαν το ενδιαφέρον τους σε επιμέρους μόνο στοιχεία της επιβίωσης των επιχειρήσεων όπως: ανταγωνιστικότητα, αποδοτικότητα, παραγωγικότητα και κερδοφορία των επιχειρήσεων, είτε γιατί οι εκάστοτε εμπλεκόμενοι φορείς (Υπουργείο Οικονομίας, Υπηρεσίες Περιφερειακής Ανάπτυξης, Επιμελητήρια, Εργατικά Κέντρα, Τράπεζες, Σύμβουλοι Επιχειρήσεων κ.α.) έχουν στρέψει την προσοχή τους κυρίως στην αναζήτηση προγραμμάτων και κονδυλίων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, χωρίς παράλληλα να ελέγχουν επαρκώς την αποτελεσματικότητα προγενέστερων ενεργειών τους (Κανελλόπουλος, 2004) και να εξετάζουν κατά πόσο η «αγορά» μπορεί να διευθετήσει την πορεία των επιχειρήσεων (Κόνσολας, 1997). Αυτό αναμφίβολα μπορεί να αποδοθεί στο ελλειμματικό «μάνατζμεντ» της ευρύτερης δημόσιας διοίκησης στην Ελλάδα, καθώς και στην απουσία τήρησης αρχείων συστηματικής καταγραφής των οικονομικών και λοιπών στοιχείων των επιχειρήσεων από τη συντριπτική πλειοψηφία των φορέων (Κιουκίς, 1979).

Στο τμήμα αυτό επιχειρείται μια σύντομη επισκόπηση της σχετικής με την έρευνά μας βιβλιογραφίας, είτε αυτή αφορά στην Ελληνική είτε στη διεθνή ή καλύτερα στην Ευρωπαϊκή πραγματικότητα, είτε ακόμα σε θέματα μεθοδολογίας της ανάλυσης. Η ανασκόπηση αυτή καλύπτει ευρύτερα θέματα ελέγχου της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής, αλλά και θέματα σχετικά με το πρόβλημα της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων του μεταποιητικού τομέα.

1.2.1 Ανασκόπηση βιβλιογραφίας αναφορικά με τον έλεγχο αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής

Όπως προαναφέρθηκε, ο έλεγχος αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής στη χώρα μας, μέχρι πρόσφατα, δεν έχει απασχολήσει το ερευνητικό ενδιαφέρον σε ικανοποιητικό βαθμό. Οι υπάρχουσες αναφορές είναι αριθμητικά περιορισμένες και επικεντρώνονται, κυρίως, στη γενική εκτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης του περιφερειακού προβλήματος και ειδικότερα στη διαπίστωση ελλείψεων-αδυναμιών της περιφερειακής πολιτικής ως προς την επίτευξη των γενικότερων στόχων της περιφερειακής ανάπτυξης.

Σχετικά περισσότερες έρευνες αφορούν σε γενικότερα θέματα περιφερειακής πολιτικής και ανάπτυξης, όπως η αναγκαιότητα της εφαρμογής της περιφερειακής πολιτικής (Richardson, 1972; Armstrong & Taylor, 1993; Γιατράκος, 1979; Κόνσολας, 1985 και 1997;

Πετράκος και Ψυχάρης, 2004), αποτύπωση των περιφερειακών ανισοτήτων-επιπτώσεων (Γλυτσού, 1988; Λουκής, 1991; Καββαδίας, 1992; Σκόντζος, 1996; Κόνσολας, 1985 και 1997; Sirioroulos & Asteriou, 1998; Petrakos & Saratsis, 2000; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004), τα οργανωτικά και θεσμικά πλαίσια του περιφερειακού προγραμματισμού, τα αίτια και οι όψεις του περιφερειακού προβλήματος, η επιλογή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων, η εκτίμηση του περιφερειακού προβλήματος, χωροθέτηση της βιομηχανίας κ.ά.. (Κόνσολας, 1985, 1997 και 1999; Γιατράκος, 1979; Αργύρης, 1987; Λαμπριανίδης, 1992; Αθανασίου και συν., 1995; Πετράκος και Σπανός, 1996; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004), γενική αξιολόγηση της περιφερειακής πολιτικής-αποτελεσματικότητας των κινήτρων επενδύσεων καθώς και των κοινοτικών πλαισίων στήριξης (ΚΕΠΕ, 1997; ΚΕΠΕ-REMACO, 1999; Παπαδασκαλόπουλος, 2000).

Το ΚΕΠΕ επιχείρησε το 1970 και ειδικότερα στο Ε.Μ.Π. μια σειρά διαλέξεων με κύριο θέμα «τα πλαίσια της περιφερειακής ανάπτυξης». Στην ομήγυρη των ομιλιών αυτών ενδιαφέρον είχαν τα θέματα της σημασίας του προγραμματισμού της ανάπτυξης σε εθνικό και περιφερειακό πλαίσιο, ο προσδιορισμός της πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης καθώς και των οργανωτικών-θεσμικών πλαισίων του περιφερειακού προγραμματισμού. Με άλλα λόγια έγινε μία πρώτη προσέγγιση του περιφερειακού προβλήματος και κατατέθηκαν ενδεικτικά μέτρα αντιμετώπισής του (ΚΕΠΕ, 1970).

Λίγο αργότερα (1979) ο Γιατράκος επισήμανε το σοβαρό πρόβλημα της ανισόρροπης κατανομής των δραστηριοτήτων και του πληθυσμού μεταξύ των περιφερειών της χώρας και οριοθέτησε τις βασικές αιτίες του περιφερειακού προβλήματος (ιστορικοί λόγοι, φυσικογεωγραφικοί παράγοντες, κρατική-περιφερειακή πολιτική, δημογραφικοί παράγοντες). Η γενική εκτίμηση του παραπάνω συγγραφέα ήταν ότι η πολιτική των κινήτρων επενδύσεων δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα ως προς την εγκατάσταση των παραγωγικών μονάδων στην επαρχία, αντί αυτού οι μονάδες εγκαταστάθηκαν γύρω από την Πρωτεύουσα-Οινόφυτα. Τέλος το βάρος της εργασίας αυτής απετέλεσε ο καθορισμός των κριτηρίων-παραμέτρων επιλογής και κατάταξης των προβληματικών περιοχών πάνω σε επιστημονικά θεμελιώδεις βάσεις, ούτως ώστε να διερευνηθεί και να διαγνωσθεί το μέγεθος του περιφερειακού προβλήματος και οι υπεύθυνοι να διαθέτουν ένα αντικειμενικό και χρήσιμο εργαλείο για την επίλυση των προβλημάτων του ελληνικού χώρου.

Την ίδια εποχή ο Κιούκης (1979) σε σχετική εργασία υποστήριξε ότι ο περιφερειακός σχεδιασμός στην Ελλάδα επιβαρύνθηκε από την έλλειψη αξιόπιστων και επαρκών στατιστικών δεδομένων σε περιφερειακό επίπεδο, την αδυναμία-απροθυμία της πολιτείας για επακριβή προσδιορισμό τόσο ποιοτικών όσο και ποσοτικών περιφερειακών στόχων. Με άλλα

λόγια στα πενταετή προγράμματα (1960-64 και 1966-70), η διατύπωση των στόχων της περιφερειακής πολιτικής συνιστούσε «επιθυμίες» και δεν είχε καμία σχέση με τις πραγματικές δυνατότητες των διαφόρων περιφερειών. Άμεσες συνέπειες των παραπάνω ήταν η αδυναμία λήψης ορθολογικών αποφάσεων και ουσιαστικού ελέγχου του αποτελέσματος της περιφερειακής πολιτικής (Cost-benefit Analysis) και, γενικά, η απουσία των προϋποθέσεων για την εκπλήρωση των περιφερειακών σχεδίων.

Οι Πετράκος και Σπανός (1996), σε σχετική εργασία τους, υποστηρίζουν ότι, αν και δεν υπάρχει ταύτιση στην ιεράρχηση ή την βαρύτητα των παραγόντων που θεωρούνται καθοριστικοί για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης, η διερεύνηση και εκτίμηση των ενδογενών και εξωγενών μεταβλητών που επηρεάζουν την επιλογή της περιοχής εγκατάστασης μιας υπό ίδρυση επιχείρησης, έχει τη δέουσα σημασία τόσο για τη βιωσιμότητα της ίδιας της επιχείρησης όσο και την τόνωση της ανάπτυξης της περιοχής και ως εκ τούτου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ασκούμενη περιφερειακή πολιτική.

Ο Σκόντζος (1996) σε σχετική μελέτη υποστηρίζει ότι το περιφερειακό πρόβλημα μπορεί να δημιουργηθεί ή καλύτερα να επιταχυνθεί σε μια περιφέρεια και από τις αποφάσεις επιχειρήσεων που η διοίκησή τους βρίσκεται εκτός της περιφέρειας. Το πρόβλημα του εξωτερικού ελέγχου έχει αποκτήσει νέα διάσταση στη σύγχρονη οικονομία με την κυρίαρχη τάση της παγκοσμιοποίησης-ενοποίησης οικονομιών, όπου οι μεγάλες επιχειρήσεις-πολυεθνικές μεταφέρουν εξολοκλήρου τις παραγωγικές δραστηριότητές τους σε τοποθεσίες με φθινό εργατικό δυναμικό ή πολλές φορές διακόπτουν τμήματα των παραγωγικών τους μονάδων. Δηλαδή το φαινόμενο της εκμετάλλευσης των οικονομιών κλίμακας ή νέων στρατηγικών ανάπτυξης, μπορεί να οδηγήσει στην αποβιομηχάνιση της περιοχής που γίνεται διακοπή της λειτουργίας των εργοστασίων πολυεθνικών ή μεγάλων επιχειρήσεων.

Ο Πολύζος (1997), σε έρευνά του σχετική με την ανάλυση χωροθέτησης των επιχειρήσεων που αφορά σε διάφορους νομούς της χώρας και για τη χρονική περίοδο 1991-96, μεταξύ άλλων καταλήγει στη διαπίστωση ότι το σημαντικότερο ρόλο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων παίζουν τα κίνητρα επενδύσεων. Κατά τον ίδιο ερευνητή, άλλοι καθοριστικοί παράγοντες είναι οι φυσικοί πόροι (ύπαρξη τουριστικών πόρων και πρωτογενούς παραγωγής), οι υποδομές (βιομηχανική περιοχή, λιμάνι, αεροδρόμιο κλπ.) και το έμμεσο δυναμικό (συνολική προσβασιμότητα περιοχής, ζήτηση προϊόντων). Αντίθετα, ο παράγοντας «παραγωγικό δυναμικό» φαίνεται να μην παίζει σημαντικό ρόλο στη λήψη των επιχειρηματικών αποφάσεων επιλογής του τόπου εγκατάστασης. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλείο πρόβλεψης των επιπτώσεων στη χωροθέτηση και ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων και επομένως αξιολόγησης της

αποτελεσματικότητας των κινήτρων και γενικότερα της περιφερειακής πολιτικής.

Σύμφωνα με τους Πετράκο και Ψυχάρη (2004) το περιφερειακό πρόβλημα στην χώρα μας απασχόλησε και συνεχίζει να απασχολεί έντονα τους εμπλεκόμενους και μη φορείς, χωρίς όμως να έχει διαμορφωθεί μία σαφής και αποδεκτή εικόνα τόσο για το είδος και το μέγεθος των περιφερειακών ανισοτήτων, όσο κυρίως και για τις ενδεδειγμένες ενέργειες που απαιτούνται για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση αυτών.

Ο έλεγχος αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα υπήρξε ουσιαστικά ή και τεχνικά ανέφικτος, καθόσον μέχρι και το 2001, δηλαδή πριν την εφαρμογή του Γ΄ ΚΠΣ, ο έλεγχος υλοποίησης των στόχων της περιφερειακής ανάπτυξης δεν βασιζόταν σε συγκεκριμένους ποσοτικούς δείκτες έκφρασης του εκάστοτε αποτελέσματος. Σε όλα ανεξαιρέτως τα Περιφερειακά Προγράμματα της χώρας πριν το 2000, καθώς και της Περιφέρειας ΑΜΘ υπάρχουν ενδεικτικοί γενικοί στόχοι, που καταγράφουν απλά την επιθυμία επίτευξης ορισμένων στόχων (Κιουκίς, 1979; Περιφέρεια ΑΜΘ, 1999). Έπρεπε να παρέλθει αρκετός χρόνος ώστε η χώρα να ενσωματώσει κάποιους ποσοτικούς στόχους στα πλαίσια των πρόσφατων Επιχειρησιακών Περιφερειακών Προγραμμάτων (Γ΄ ΚΠΣ 2000-2006) και να αναζωπυρωθεί η συζήτηση γύρω από τα θέματα επιτυχίας ή αποτυχίας της περιφερειακής πολιτικής (Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα 2000-2006; Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης για τον πρωτογενή τομέα 2000-2006; Πετράκος κ.ά., 2004).

Παράλληλα, ο έλεγχος της εφαρμογής των επενδυτικών προγραμμάτων στη χώρα μας συνοδεύτηκε από σαφή απροθυμία ή και αδυναμία των αρμόδιων υπηρεσιών να προχωρήσουν σε κάποια υποτυπώδη τυπική ή ουσιαστική ελεγκτική διαδικασία για την ορθότητα εφαρμογής των αποφάσεων υλοποίησης των εκάστοτε κινήτρων επενδύσεων (Κιούκης, 1979). Σε άρθρο τους, οι Τζώλης και Σταμπογλής (ΤΟ ΒΗΜΑ, 16-01-2005) αναφέρονται εκτενώς στην αυστηρή κριτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κ. Hubner, αρμόδιας για την περιφερειακή πολιτική, προτείνοντας στην αρμόδια Επιτροπή, αναστολή των ενδιάμεσων πληρωμών του ΕΤΠΑ για όλα τα μέτρα των επιχειρησιακών προγραμμάτων, καθόσον οι υποσχέσεις που είχαν δοθεί από την Ελληνική κυβέρνηση για βελτίωση των συστημάτων διαχείρισης και ελέγχου των δαπανών και της ποιότητας των έργων δεν τηρήθηκαν.

Με βάση τις διατάξεις του μέχρι πρόσφατα ισχύοντος αναπτυξιακού νόμου 2601/98 (άρθρο 8, παράγρ.8α), προβλεπόταν συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα εξέτασης και υπαγωγής κάθε αίτησης. Ωστόσο επαφίεταν στην βούληση του εκάστοτε αρμόδιου υπαλλήλου να φέρει το θέμα στην Γνωμοδοτική Επιτροπή (Ν.2601/98).

Πρόσφατη μελέτη της Διεύθυνσης Σχεδιασμού & Ανάπτυξης της Περιφέρειας ΑΜΘ (Περιφέρεια ΑΜΘ, 1999), καταλήγει στο γενικό συμπέρασμα ότι οι αναπτυξιακοί νόμοι στην

περίοδο της μεταπολίτευσης «παρουσίασαν σημαντική διαφοροποίηση στο επίπεδο της αποτελεσματικότητάς τους. Αυτό αποδίδεται σε ανεπαρκή διευθέτηση ορισμένων κρίσιμων ζητημάτων κατά την εφαρμογή τους, αλλά και στη γενικότερη μεταβολή των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών της χώρας, που συντελούν σημαντικά στη διαμόρφωση του εκάστοτε επενδυτικού ενδιαφέροντος. Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι ο σταδιακός εκσυγχρονισμός της αναπτυξιακής νομοθεσίας, με βασικούς σταθμούς τη θέσπιση των νόμων 289/76, 1116/81, 1262/82, 1892/90 και 2601/98, είχε ως γενικό αποτέλεσμα την υποστήριξη κλάδων με διαρθρωτικά προβλήματα τόσο υπο-επένδυσης όσο και απο-επένδυσης.

Άλλοι ερευνητές εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην αναγκαιότητα αναμόρφωσης του Ν.2601/98, με στόχο ένα περισσότερο ευέλικτο και ταυτόχρονα αποτελεσματικό πλαίσιο επιλογής, αξιολόγησης και εκταμίευσης των νέων επενδυτικών σχεδίων (Κορφιάτης, 2004; Κώτσης, 2004).

Η αναγνωρισμένη σημασία του ελέγχου αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής επισημαίνεται και από τους Ζοπουνίδη και Δούμπο (1996), οι οποίοι προτείνουν τη μεθοδολογία της πολυκριτήριας ανάλυσης και άλλα σύγχρονα εργαλεία λήψης αποφάσεων, χρήσιμα στη διαδικασία αξιολόγησης και επιλογής των επιχειρήσεων για επενδυτική χρηματοδότηση και ενίσχυση (Ζοπουνίδης, 1996; Ζοπουνίδης και συν, 1996; Δούμπος και Ζοπουνίδης, 2001).

Τέλος, στον έντονο αλλά αξιόλογο επιστημονικό διάλογο που ακολούθησε τα τελευταία χρόνια (ενδεικτική αναφορά: Κιουκίς, 1979; Κώτσης, 1980; Λαμπριανίδης, 1989; Κόνσολας, 1985 και 1997; Φωτόπουλος κ.ά, 2002; Γιανιάς κ.ά, 2003; Πετράκος κ.ά, 2004), συνιστάται η αντικειμενική, συστηματική και επιστημονική διερεύνηση του περιφερειακού προβλήματος, ώστε η πολιτεία να μην λειτουργεί κάτω από πίεση κοινωνικών και λοιπών «ομάδων» ή σκοπιμοτήτων και να διαμορφώνει ανάλογα την εκάστοτε Περιφερειακή Πολιτική της.

Στη διεθνή βιβλιογραφία και ειδικότερα στον Ευρωπαϊκό χώρο, συναντάμε κατά καιρούς αξιολογικές προσπάθειες συστηματοποίησης των ενδεδειγμένων ενεργειών για τη διερεύνηση της επιτυχίας της Περιφερειακής Πολιτικής. Ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθες αναφορές:

Οι Zimmermann και Fürst (1973), σε σχετική έρευνά τους, τοποθετούνται κριτικά σε δύο γενικά συστήματα ελέγχου αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής που εφαρμόστηκαν παλαιότερα στη Δυτική Γερμανία. Το πρώτο βασιζόταν σε «έρευνα των παραληπτών» του αποτελέσματος του εκάστοτε εφαρμοζόμενου μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, ενώ το δεύτερο αφορούσε σε ανάλυση δευτερογενών στατιστικών στοιχείων αναφορικά με την εξέλιξη των εφαρμοσθέντων μέτρων πολιτικής σε κάποια ενισχυόμενη περιφέρεια. Βασικά προβλήματα της πρώτης μεθοδολογίας θεωρούνται τόσο το

υψηλό κόστος που συνεπάγεται η έρευνα όσο και η σχετική ανακρίβεια των απαντήσεων που δηλώνουν οι παραλήπτες, η οποία μπορεί να οφείλεται είτε στο γεγονός ότι κατά τον χρόνο της έρευνας έχουν ξεπερασθεί τα όποια προβλήματα είτε στο ότι αποφεύγουν αυτοί να δώσουν τις πραγματικές παραστάσεις ενόψει κάποιων μελλοντικών ενισχύσεων. Αναφορικά με τη δεύτερη μεθοδολογία, διατυπώνονται επίσης σοβαρές επιφυλάξεις, οι οποίες σχετίζονται με τον βαθμό επίδρασης και άλλων ενδογενών ή εξωγενών παραγόντων. Με βάση το σκεπτικό αυτό ελέγχου της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής κρίνεται αναγκαία η συνεχής παρακολούθηση βασικών εξωγενών παραγόντων, οι οποίοι εκτιμάται ότι επηρεάζουν τον εφαρμοζόμενο μηχανισμό ενίσχυσης των περιφερειών (Eekhoff, 1976). Ως τέτοιοι παράγοντες θα μπορούσαν να θεωρηθούν η παγκόσμια οικονομική συγκυρία, οι μεταβολές του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας, οι χωροταξικές επιδράσεις των τεχνολογικών εξελίξεων, μεταβολές στη δομή της εθνικής οικονομίας (μείωση του πληθυσμού, πτωτικές τάσεις στην αγορά κ.ά.), άλλες δημόσιες χωροταξικές δραστηριότητες (συγκοινωνιακή, γεωργική και εκπαιδευτική πολιτική) κ.ά.

Τα προαναφερθέντα από τους Zimmermann και Fürst συστήματα ελέγχου της επιτυχίας της ασκούμενης περιφερειακής πολιτικής παρουσιάζουν σημαντικά προβλήματα εφαρμογής, τα οποία δεν διασφαλίζουν την ασφαλή και ολοκληρωμένη εμπειρική εφαρμογή της, λόγω των περιορισμένων θεωρητικών γνώσεων σχετικά με τις αλληλοεπιδράσεις των μέτρων και των δυσχερειών στη συλλογή και επεξεργασία των στοιχείων, (Gräber, 1979).

Κατά τον Klemmer (1973), ο έλεγχος της επιτυχίας και η *ex post* εξέταση μιας εφαρμοσθείσας πολιτικής στοχεύουν στο να προετοιμάσουν την πολιτική που θα πρέπει να εφαρμοσθεί μελλοντικά, ώστε να αποφεύγονται απώλειες από αμέλεια και να αξιοποιούνται οι αποκτηθείσες εμπειρίες στη λήψη αποφάσεων που αφορούν δράσεις περισσότερο αποτελεσματικές. Παράλληλα, στο να διαμορφώνονται δυνατότητες αναθεώρησης του εφαρμοζόμενου μηχανισμού και οι πολίτες να έχουν πληρέστερη πληροφόρηση, ώστε να τοποθετούνται κατά το δυνατόν θετικά στις ενέργειες της πολιτείας.

Ο Gräber, εξ άλλου θεωρεί ότι ένας ουσιαστικός έλεγχος της περιφερειακής πολιτικής πρέπει να περιλαμβάνει μία σειρά ενεργειών που θα οδηγούσαν σε μία αποτελεσματική συστηματοποίηση των διαδικασιών ελέγχου. Οι ενέργειες αυτές μπορούν να επικεντρωθούν: Α) στον έλεγχο για την πιστή εφαρμογή των μέτρων ενίσχυσης της περιφερειακής ανάπτυξης, Β) στον έλεγχο της υλοποίησης των στόχων της περιφερειακής πολιτικής, Γ) στον έλεγχο των επιδράσεων των μέτρων προώθησης των επενδύσεων στην περιφερειακή ανάπτυξη, Δ) στον έλεγχο των προϋποθέσεων επιτυχίας του μηχανισμού υποστήριξης της περιφερειακής πολιτικής, και Ε) στον έλεγχο της συνολικής αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής

(Gräber, 1979).

Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι σε παλαιότερη βιβλιογραφία αναφέρεται ταύτιση του ελέγχου της υλοποίησης των στόχων με αυτόν της αποτελεσματικότητας (Becker, 1971).

Όσον αφορά την τυπική τήρηση των όρων εφαρμογής των μέτρων ενίσχυσης της περιφερειακής ανάπτυξης, έχει αποδειχθεί ότι, ακόμη και σε χώρες που φημίζονται για την αυστηρή εφαρμογή των μέτρων, όπως η πρώην Δυτική Γερμανία, σε ορισμένες περιπτώσεις οι όροι αυτοί δεν τηρήθηκαν (HLT, 1974). Σύμφωνα με την έρευνα αυτή, στο 50% των ενισχυθέντων επενδυτικών σχεδίων δεν τηρήθηκε η υποχρέωση των φορέων για αύξηση των θέσεων εργασίας, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις σημειώθηκε και μείωση της απασχόλησης. Επίσης, ένα σημαντικό μέρος των επιχειρήσεων που ενισχύθηκαν κατήθουναν τα προϊόντα τους κατά κύριο λόγο στην τοπική αγορά, αντί της υποχρέωσής τους για εξαγωγές ή προώθησής τους σε άλλες περιφέρειες της χώρας.

Η παραπάνω έρευνα (HLT, 1974) αναφέρεται και στον έλεγχο υλοποίησης των στόχων της περιφερειακής πολιτικής, καταλήγοντας μεταξύ άλλων στο ότι, οι ενισχυθείσες περιοχές δεν κατάφεραν να σημειώσουν ανάλογη βελτίωση των ποιοτικών δεικτών (ειδικότητες-μισθοί απασχολουμένων), συνεχίζουν να εμφανίζουν αρνητικό υπόλοιπο από τις μετακινήσεις του πληθυσμού (στις περισσότερες περιπτώσεις νέοι, καλά εκπαιδευμένοι), έχουν επιτύχει κάποια διαφοροποίηση της δομής των κλάδων δραστηριότητας των επιχειρήσεων, κ.ά.

Στο διεθνή χώρο και ιδιαίτερα στις χώρες που πρωτοστάτησαν στον τομέα του περιφερειακού σχεδιασμού και της περιφερειακής ανάπτυξης υπήρξε έντονος προβληματισμός σχετικά με την αναγκαιότητα προσδιορισμού των περιοχών ενίσχυσης (Lauschmann, 1970). Επειδή όμως, η επιλογή των περιοχών αυτών δεν προέκυπτε από κάποια άμεσα και μετρήσιμα μεγέθη, χρησιμοποιήθηκαν κατά καιρούς διάφοροι δείκτες, ως ενδεδειγμένη μεθοδολογία για τον προσδιορισμό των περιοχών ενίσχυσης. Συγκεκριμένα, η γερμανική κυβέρνηση στον πρώτο της περιφερειακό σχεδιασμό (1942) χρησιμοποίησε πλειάδα δεικτών (πυκνότητα πληθυσμού, εξέλιξη πληθυσμού, απασχολούμενοι στον δευτερογενή τομέα για κάθε 1000 κατοίκους, μεταβολή των απασχολουμένων στον δευτερογενή τομέα για κάθε 1000 κατοίκους, κατά κεφαλήν προϊόν/εισόδημα, υποδομές κ.λπ.).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη του Müller (1976) ότι η ενίσχυση των κεντρικών και δυναμικών περιοχών αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την καταπολέμηση του εντεινόμενου φαινομένου ερήμωσης της υπαίθρου και γενικά των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών. Με άλλα λόγια, η συνειδητή επιλογή της ενίσχυσης μητροπόλεων-πόλων έλξης σε μειονεκτικές περιοχές, προσδοκά πολλαπλές επιδράσεις, όπως π.χ. τη βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών στους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής, τη διατήρηση της βιομηχανοποίησης της

περιοχής κ.ά.. Η εκτίμηση και επιλογή των κεντρικών αυτών περιοχών προϋποθέτει, κατά τον Müller, κατάλληλες μεθόδους-τεχνικές και κυρίως αυξημένα καθήκοντα των «περιφερειολόγων».

Οι Naujoks & Langen (1977), σε εργασία τους που αφορά στον έλεγχο των επιδράσεων των μέτρων προώθησης των επενδύσεων στην περιφερειακή ανάπτυξη, στο περιβάλλον της Δυτικής Γερμανίας, υποστηρίζουν ότι τα κίνητρα επενδύσεων διαδραματίζουν δευτερεύοντα ρόλο στη διαδικασία επιλογής του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων, σε αντίθεση με τη συγκοινωνία, το έδαφος και το εργατικό δυναμικό που φαίνεται να παίζουν σημαντικότερο ρόλο. Αυτό όμως δεν αποκλείει την σπουδαιότητα των κινήτρων, εφόσον οι κυριότεροι παράγοντες στις περισσότερες περιοχές της χώρας αυτής δεν διαφοροποιούνται σημαντικά.

Κατά τον Boelting (1977), οι βασικότεροι παράγοντες επιλογής του τόπου εγκατάστασης είναι κατά σειρά σπουδαιότητας το κεφάλαιο, το μέγεθος της αγοράς, τα κίνητρα, το επιτόκιο και η αγορά εργασίας. Άλλοι παράγοντες, όπως η βιομηχανική υποδομή ή η φορολογική επιβάρυνση δεν έχουν καθοριστικό χαρακτήρα, ενώ οι συγκοινωνίες, το έδαφος και η εκπαίδευση λειτουργούν συμπληρωματικά. Κατά τον ίδιο ερευνητή, τα κίνητρα συνετέλεσαν στην αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων στις ενισχυόμενες περιοχές, όμως η ποσοτικά αποτιμώμενη επίδραση των κινήτρων είναι χαμηλότερη των συνολικά επενδυθέντων κεφαλαίων.

Ο Κιουκίς (1979) σε σχετική έρευνα, εξέτασε κατά πόσο η βιομηχανοποίηση, ως μέσο οικονομικής ανάπτυξης, συνέβαλε στη βελτίωση των περιφερειακών ανισοτήτων της Ελλάδας. Μεταξύ των αποτελεσμάτων της έρευνας αυτής ενδιαφέρον έχει η άποψη του συγγραφέα, ότι αν και το περιφερειακό πρόβλημα έπρεπε να αποτελεί κεντρικό θέμα της οικονομικής πολιτικής της χώρας, εντούτοις, η πολιτεία δεν υιοθέτησε αξιόπιστα και επιστημονικά εργαλεία σχεδιασμού της περιφερειακής ανάπτυξης και γενικά εφάρμοσε πρόχειρα, ασυντόνιστα και περιπτωσιακά μέτρα που δεν ταυτίζονταν με τις απαιτήσεις μιας σύγχρονης και αποτελεσματικής περιφερειακής πολιτικής.

Σε θεωρητικό επίπεδο, η σχέση οικονομικής ολοκλήρωσης και περιφερειακών ανισοτήτων ή χωρικής σύγκλισης, απασχόλησε και συνεχώς απασχολεί την επιστημονική κοινότητα. Αρχικά κέρδιζε έδαφος η άποψη ότι, η οικονομική ολοκλήρωση οδηγεί μακροχρόνια στη μείωση των ανισοτήτων, αφού σταδιακά δρομολογείται η ανάπτυξη και στις λιγότερα αναπτυγμένες περιοχές και επομένως επέρχεται η σχετική ισορροπία μέσω των μεταβολών στην οικονομία (Krugman, 1991). Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται ότι η διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων και η διαδικασία της ολοκλήρωσης των οικονομιών εντείνει τις ανισότητες, δεδομένου ότι οι λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές δεν έχουν τις

απαιτούμενες υποδομές για την αξιοποίηση των ευκαιριών ή την αντιμετώπιση των κινδύνων που συνεπάγονται οι συνεχείς μεταβολές στους τομείς ανάπτυξης των οικονομιών (Amin et.al., 1992; Rodriguez - Roze, 1999). Στην πράξη, φαίνεται, τουλάχιστον σε ευρωπαϊκό επίπεδο, να επικρατεί η δεύτερη άποψη, γεγονός που τεκμηριώνεται από τη μέριμνα των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης για ενίσχυση των χωρών με σημαντική υστέρηση στην οικονομική τους ανάπτυξη (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004).

Σε πρόσφατη έρευνα των Burpitt & Rondinelli (2004), που αφορά σε βιομηχανικές μονάδες της περιοχής North Carolina των ΗΠΑ (συνεντεύξεις υψηλόβαθμων στελεχών), προέκυψε μία διαφοροποιημένη προσέγγιση της επιλογής του τύπου εγκατάστασης. Συγκεκριμένα, οι «ξένες επιχειρήσεις» που επέλεξαν την εν λόγω περιοχή επηρεάστηκαν κατά κύριο λόγο από τα χαρακτηριστικά, το επιχειρηματικό κλίμα της περιοχής, καθώς και από τις εσωτερικές ικανότητες και τους προσανατολισμούς των ίδιων των επιχειρήσεων.

1.2.2 Ανασκόπηση βιβλιογραφίας αναφορικά με το πρόβλημα διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων

Όπως και εισαγωγικά αναφέρθηκε, παρόλο που η σημαντικότητα της μακροβιότητας των επιχειρήσεων στη διαδικασία αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων και χάραξης της περιφερειακής πολιτικής έχει σταδιακά αναγνωριστεί, εντούτοις αυτή δεν έχει ουσιαστικά απασχολήσει το ενδιαφέρον ειδικευμένων επιστημόνων στη Ελλάδα. Οι όποιες εργασίες έχουν δει το φως της δημοσιότητας αφορούν κυρίως σε θέματα που εστιάζονται στην προβληματικότητα των μεταποιητικών μονάδων ή ακόμα σε γενικότερα θέματα εξυγίανσης και ανάπτυξης των μικρομεσαίων κυρίως μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Οι πρώτες αναφορές (Χολέβας, 1966) ασχολήθηκαν με γενικού χαρακτήρα προβλήματα των επιχειρήσεων, όπως η έννοια των ΜΜΕ, το πρόβλημα και τα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων, πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των ΜΜΕ. Διαβλέπει κανείς την ανάγκη της πολιτείας για ανάπτυξη μηχανισμών-συστημάτων στήριξης των μικρών επιχειρήσεων, είτε γιατί οι ΜΜΕ αποτελούσαν πάντα τη «ραχοκαλιά» ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, είτε γιατί αυτές δεν είχαν και δεν έχουν ακόμη τα απαιτούμενα εφόδια, για να αντιμετωπίσουν τον διεθνή και εγχώριο ανταγωνισμό. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι και σήμερα ακολουθείται ειδική μέριμνα ενίσχυσης των μικρών επιχειρήσεων τόσο από τη χώρα μας όσο και από τα υπόλοιπα κράτη μέλη της ΕΕ (European Commission, 2003).

Ο Ζιωγάνας (1982) σε σχετική του εργασία, χρησιμοποιώντας διαστρωματικά στοιχεία επιχειρήσεων του πρωτογενή τομέα, ασχολήθηκε με τον προσδιορισμό βιώσιμων κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων στην περιοχή των Ιωαννίνων. Εξετάζονται κυρίως οι

ενδογενείς παράγοντες που επηρεάζουν την βιωσιμότητα των παραγωγικών αυτών μονάδων και ειδικότερα οι παράμετροι που καθορίζουν το κόστος παραγωγής.

Ο Παπαδόπουλος (1986), σε εργασία του σχετικά με τις προβληματικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα, καταλήγει στη διαπίστωση ότι οι βασικότερες αιτίες που οδηγούν τις μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις σε χρηματοοικονομικό αδιέξοδο, και τελικά σε οικονομικό αφανισμό, είναι είτε ενδοεπιχειρησιακές (αδυναμίες της διοίκησης, έλλειψη σωστής αντιμετώπισης των θεμάτων προσωπικού, περιορισμένη και στρεβλή χρηματοδότηση, φιλόδοξα επενδυτικά σχέδια πέρα από τις δυνατότητες της επιχείρησης, ελλιπής ερευνητική λειτουργία, περιορισμένη χρήση βασικών αρχών του μάρκετινγκ, κ.ά.) είτε εξωεπιχειρησιακές (π.χ. μεταβολές οικονομικού, κοινωνικού, τεχνολογικού και πολιτικού περιεχομένου).

Σε παρόμοιες διαπιστώσεις καταλήγουν και οι Κάτσος (1988) και Keasey και συν. (1990), σε έρευνά τους σχετικά με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Κατά τους Keasey και Guinness (1990), τα προβλήματα των ελληνικών ΜΜΕ είναι απόρροια των αδυναμιών που συνοδεύουν τις μικρές επιχειρήσεις, όπως αυτές σχετίζονται με τη λειτουργία της παραγωγής (αδυναμία παρακολούθησης και εφαρμογής των τεχνολογικών εξελίξεων, υστέρηση ορθολογικής οργάνωσης της παραγωγής, απουσία ή περιορισμένη χρήση σύγχρονων μεθόδων), των αγορών (απουσία αγορών κλίμακας, ποιοτική ασυνέπεια Α' υλών, άγνοια ή περιορισμένη χρήση προγραμμάτων διαχείρισης αποθεμάτων), των πωλήσεων (υστέρηση των απαιτήσεων-γνώσεων της αγοράς, περιορισμένη προβολή των προϊόντων, άγνοια των σύγχρονων τεχνικών πωλήσεων), του χρηματοπιστωτικού-λογιστικού τομέα (περιορισμένη κεφαλαιακή και πιστοληπτική ικανότητα, άγνοια εφαρμογής οικονομικού προγραμματισμού, προϋπολογισμού επενδύσεων και άλλων σύγχρονων οικονομικών εργαλείων, εμπειρική τήρηση βιβλίων) και της διοίκησης (υποτυπώδη και εσφαλμένη εφαρμογή των στοιχείων της διοίκησης, χαμηλό επίπεδο κατάρτισης και μικρή σημασία στον ανθρώπινο παράγοντα).

Λίγο αργότερα, υποστηρίχθηκε από άλλους συγγραφείς (Pillan, 1994; Ioakimidis, 1995; Ντόταλης, 1995), ότι σημαντικό πρόβλημα των παραγωγικών μονάδων στην Ελλάδα αποτελεί η περιορισμένη ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, που οφείλεται τόσο σε εξωγενείς (παγκοσμιοποίηση, πλημμυλής υποδομή, αδύναμο και ασταθές επιχειρησιακό περιβάλλον) όσο κυρίως σε ενδογενείς παράγοντες (πλημμυλής διερεύνηση και επιλογή βιώσιμων επενδύσεων, αδυναμία προσαρμογής των επιχειρήσεων στις διεθνείς εξελίξεις, περιορισμένος βαθμός εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων, ελλιπείς γνώσεις των επιχειρηματιών σε θέματα οργάνωσης, προγραμματισμού και διοίκησης).

Ο Παπαηλίας (1996), σε εργασία του που αναφερόταν στην υφιστάμενη κατάσταση και

τις προοπτικές του κλάδου των υδατοκαλλιεργειών στην χώρας μας, επιχείρησε να προσδιορίσει τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν την βιωσιμότητα των διαφόρων κλάδων της υδατοκαλλιέργειας, χρησιμοποιώντας διαχρονικές παρατηρήσεις της περιόδου 1983-91.

Παράλληλα, σε εργασίες των Κυριαζόπουλου και Τερζίδη (2000) και Κανελλόπουλου (1994), ως κυριότερες αιτίες μειωμένης απόδοσης ή παύσης της λειτουργίας των επιχειρήσεων στη χώρα μας θεωρούνται διάφοροι «εσωτερικοί παράγοντες», όπως ελλιπές μάνατζμεντ, κακή οργάνωση, περιορισμένα κεφάλαια, χαμηλή παραγωγικότητα, πεπαιτωμένος εξοπλισμός, χαμηλό επίπεδο έρευνας & ανάπτυξης, ιδιοκτησιακά προβλήματα διαδοχής, θάνατος του επιχειρηματία (κυρίως στις ατομικές επιχειρήσεις), καθώς και «εξωτερικοί παράγοντες», όπως υψηλά επιτόκια χορηγήσεων, υψηλός ανταγωνισμός, προβλήματα τεχνολογίας, μικρή αγορά, υψηλή φορολογία και ασταθές φορολογικό σύστημα, υψηλή παραοικονομία γραφειοκρατία.

Επίσης, ο Καρβούνης (2000), σε εργασία του σχετικά με την επιχειρηματικότητα και τις νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες καταλήγει σε όχι σημαντικά διαφορετικές διαπιστώσεις (έλλειψη εμπειρίας, διαχειριστικής ικανότητας και προγραμματισμού του επιχειρηματία).

Οι παραπάνω ερευνητικές προσπάθειες δεν παρουσιάζουν σημαντικά αποκλίνουσα συμπερασματολογία. Αποτελούν όμως σημαντικές προσπάθειες θεωρητικής προσέγγισης της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) και μπορούν να εκληφθούν ως συμβουλευτικές οδηγίες-υποδείξεις για τη βελτίωση των επιδόσεων και της εν γένει ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Στη διεθνή βιβλιογραφία, εντοπίζονται πολλές εργασίες από τις οποίες μπορεί να αντληθεί σημαντική σχετική εμπειρία. Οι εργασίες αυτές, στην πλειονότητά τους, πραγματεύονται θέματα μακροβιότητας/επιβίωσης των επιχειρήσεων σε σχέση με μεμονωμένα χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών ή των επιχειρήσεων, όπως η παραγωγικότητα, η κερδοφορία, το επίπεδο κατάρτισης του επιχειρηματία, ο βαθμός εμπειρίας, κ.ά. (Goddard & Wilson, 1996; Shepherd και συν., 2000; Spanos & Lioukas, 2001; Hunt & Puetz, 2003; κ.ά.). Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες εργασίες που παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά είτε μεθοδολογικής προσέγγισης, είτε εμπειρικών αποτελεσμάτων.

Οι Esenwein και Rothe (1961), σε έρευνά τους σχετικά με τη διερεύνηση της επιτυχίας του τόπου εγκατάστασης νέων ιδρυόμενων μεταποιητικών μονάδων στην περιοχή Weser-Ems της Δυτικής Γερμανίας, καταλήγουν στη διαπίστωση ότι η μέση διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων της έρευνας ανήλθε σε 55,8%, παρουσίαζε σημαντικές

διαφορές ανάλογα με την περιφερειακή και κλαδική προέλευση των επιχειρήσεων και προσδιορίζονταν ουσιαστικά από παράγοντες, όπως το μέγεθος της επιχείρησης και η συγκοινωνιακή υποδομή. Παράλληλα, στην ίδια έρευνα, επιχειρείται η κατάρτιση μιας «μήτρας βιομηχανικού κλίματος», με σκοπό την ποσοτικοποίηση της επιτυχίας ή αποτυχίας της απόφασης για εγκατάσταση μιας επιχείρησης σε συγκεκριμένες περιοχές, ώστε να εκτιμηθεί έτσι η καταλληλότητα ή η αξιοπιστία των ενισχύσεων ορισμένων περιοχών για βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

Σε εργασία του ο Holt (1972) αναλύει τις επιδράσεις της εγκατάστασης νέων βιομηχανιών στην ποσοτική και ποιοτική εξέλιξη της προσφοράς εργασίας, χωρίς να κάνει αναφορά για τον αριθμό και τη δομή των επιχειρήσεων που στον ενδιάμεσο χρόνο της έρευνας έχουν κλείσει ή τους παράγοντες που συνέβαλαν στο να επιβιώσουν αυτές ή να κλείσουν. Παρά ταύτα, δίνει μία διαφορετική «χρoιά» στον χαρακτηρισμό μιας απόφασης εγκατάστασης ως επιτυχημένης, όταν ο αριθμός των εργαζομένων της επιχείρησης, κατά το τέλος της έρευνας, είναι μεγαλύτερος από ότι ήταν κατά τον χρόνο της εγκατάστασής της. Επιπλέον, καταλήγει σε ορισμένα συμπεράσματα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον αναφορικά με τον προβληματισμό της συνεισφοράς των νέων ιδρυόμενων μονάδων στην περιφερειακή ανάπτυξη. Με βάση τα συμπεράσματα αυτά, δεν διαπιστώθηκαν ουσιαστικές κλαδικές διαφορές στην εξέλιξη της απασχόλησης των νεοϊδρυόμενων επιχειρήσεων. Σε μέσους όρους έκφρασης, το ποσοστό των επιτυχημένων επιχειρήσεων κυμάνθηκε μεταξύ του 84% και 98%. Επιπλέον, ο τύπος της νεοϊδρυόμενης επιχείρησης και το μέγεθος αυτής επηρεάζουν το ποσοστό επιτυχίας θετικά ή αρνητικά.

Σε έρευνά του, το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εργασίας της Δυτικής Γερμανίας (Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung, 1973) ασχολείται με την εξέλιξη των θέσεων εργασίας σε συνάρτηση με το βαθμό διατηρησιμότητας ή διακοπής των εργασιών των νεοϊδρυόμενων επιχειρήσεων, τη διαφοροποιημένη συμπεριφορά του προβλήματος κατά περιφέρεια, κλάδο, μέγεθος επιχείρησης και οικονομικούς κύκλους. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής, δεν παρατηρείται ουσιώδης διαφορά μεταξύ περιοχών που ενισχύθηκαν ή δεν έτυχαν υποστήριξης από ευεργετικές διατάξεις προώθησης επενδύσεων. Ακόμη, θετικότερη εξέλιξη παρουσιάζουν οι πυκνοκατοικημένες περιοχές, ενώ οι μονάδες που διατηρήθηκαν σημείωσαν αύξηση της απασχόλησης κατά 31% περίπου, χωρίς διαφοροποιήσεις μεταξύ ενισχυόμενης και μη περιοχής. Τα μεγαλύτερα ποσοστά διατηρησιμότητας (πάνω από 95%) εμφανίζουν οι μεγαλύτερες μονάδες (πάνω από 500 απασχολούμενους) ή αντίστροφα, τα υψηλότερα ποσοστά διακοπής εργασιών (28,5%) σημείωσαν οι μικρές επιχειρήσεις (κάτω από 50 εργαζομένους). Τέλος, παρατηρήθηκαν

διαφοροποιήσεις μικρής κλίμακας υπέρ (χημική βιομηχανία, σιδήρου και μεταλλουργία) ή κατά ορισμένων κλάδων (ένδυση, κλωστοϋφαντουργία, δέρματα).

Σε έρευνα της «Metra-Divo-Beratungen» (1973), κατ' ανάθεση του Υπουργείου Οικονομίας και Συγκοινωνιών του κρατιδίου της Βαυαρίας της Δυτικής Γερμανίας, σχετικά με τις ενισχυθείσες βιομηχανικές επιχειρήσεις της περιοχής, διατυπώνεται η εκτίμηση ότι οι νεοϊδρυόμενες μονάδες παρουσιάζουν μεγαλύτερη αύξηση ή περιορισμένο βαθμό μείωσης των απασχολουμένων, συγκριτικά με το σύνολο των επιχειρήσεων που εξετάζονται. Τα αποτελέσματα της έρευνας έτυχαν δικαιολογημένης κριτικής (Kohler and Reyher, 1975), αναφορικά με το ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό θνησιμότητας των επιχειρήσεων που εκτιμήθηκε (3,2%), καθώς και άλλοι ερευνητές (Gräber, 1979), για το ίδιο σχετικά χρονικό διάστημα και την ίδια περιοχή, το προσδιόρισαν σημαντικά υψηλότερο (26,2%).

Οι Kohler & Reyher (1975), σε σχετική εργασία τους που αφορούσε την ανάλυση των επιδράσεων των μέτρων ενίσχυσης στην αγορά εργασίας για τη περιοχή της «Niederbayern-Γερμανίας», παρέχουν πληροφορίες για το κλείσιμο των νέων μονάδων, καθώς και για την εξέλιξη της απασχόλησης, στοιχεία που έχουν άμεσο ενδιαφέρον για το πρόβλημα της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής, οι νέες μονάδες του κλάδου καταναλωτικών προϊόντων και ιδιαίτερα της ένδυσης, που βρίσκονται σε μικρές κοινότητες, εμφανίζουν μεγαλύτερη θνησιμότητα έναντι των βιομηχανιών επενδυτικών αγαθών που είναι εγκαταστημένες σε περιοχές με μεγαλύτερο πληθυσμό. Κατά την ίδια πηγή, ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στην εξέλιξη της απασχόλησης, που όμως δεν γίνεται καμία διάκριση μεταξύ προγραμματιζόμενων θέσεων εργασίας κατά την έναρξη των δραστηριοτήτων των μονάδων αυτών και των υπαρχόντων θέσεων κατά το χρονικό διάστημα της έρευνας.

Με την εγκατάσταση των νεοϊδρυόμενων βιομηχανιών στην περιοχή «Saarland» της Δυτικής Γερμανίας, μετά την αναθεώρηση της περιφερειακής πολιτικής της, ασχολήθηκαν οι Georgi & Giersch (1977) σε σχετική έρευνά τους. Με βάση τα ευρήματα της έρευνας αυτής, η διακοπή της λειτουργίας σημαντικού αριθμού νέων επιχειρήσεων ευθύνεται για την απώλεια του 13,7% των θέσεων εργασίας στην περιοχή έρευνας. Επιπλέον, μεγαλύτερη επικινδυνότητα για διακοπή των εργασιών τους έχουν κατά την έρευνα αυτή οι νέες επιχειρήσεις, καθώς και τα υποκαταστήματα που παράγουν ομοειδή προϊόντα με τις μητρικές επιχειρήσεις. Αργότερα, η ποσοτική συσχέτιση αριθμού εργαζομένων και εξέλιξης των επιχειρήσεων που έχουν διατηρηθεί, ανάλογα και με τον κλάδο δραστηριότητας αυτών, έτυχε θετικής κριτικής από τον Gräber (1979).

Ο Gräber (1979), σε έρευνα που διεξήγαγε στα κρατίδια «Rheinland-Pfalz και

Saarland» της Γερμανίας, μεταξύ άλλων, διερεύνησε βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά τη διατηρησιμότητα των βιομηχανικών μονάδων. Ειδικότερα, εκτίμησε τον δείκτη διατηρησιμότητας των νεοϊδρυόμενων βιομηχανικών μονάδων και προσδιόρισε από ποιους παράγοντες εξαρτάται αυτή η επιτυχία, ανέλυσε την εξέλιξη της απασχόλησης αυτών των νέων μονάδων μετά την εγκατάστασή τους, καθώς και τη συνεισφορά τους στην ανάπτυξη ή σταθεροποίηση της περιφερειακής αγοράς εργασίας. Επιπλέον, ανέλυσε τη συμπεριφορά της απασχόλησης στις νέες μονάδες συγκριτικά με αυτήν των παλαιών επιχειρήσεων και σε σχέση με την πορεία της οικονομίας.

Σε άλλη σχετική έρευνα, που διεξήγαγε η ομάδα σχεδιασμού της εταιρείας Royal Dutch/Shell (1983), μελετήθηκαν τριάντα πολυεθνικές μεταποιητικές εταιρείες με μεγάλη διάρκεια ζωής, που κατάφεραν να διατηρήσουν στο ακέραιο την εταιρική τους ταυτότητα. Η μελέτη είχε ως επίκεντρο τη διατηρησιμότητα της εταιρικής ταυτότητας των πολυεθνικών εταιριών. Από τα ευρήματα της μελέτης αυτής προκύπτει ότι η διατηρησιμότητα των μεγάλων αυτών επιχειρήσεων ήταν συνάρτηση τεσσάρων κοινών παραγόντων βιωσιμότητας, ήτοι η ευαισθησία των μακρόβιων επιχειρήσεων απέναντι στο περιβάλλον τους, η συνεκτικότητα και η έντονη αίσθηση της κοινής ταυτότητας που χαρακτήριζε τις μακρόβιες επιχειρήσεις, η ιδιαίτερη ανεκτικότητα που επεδείκνυαν οι μακρόβιες επιχειρήσεις σε περιφερειακές δραστηριότητες (πειραματισμός, νεωτερισμοί και εκκεντρικότητες, πάντοτε μέσα στα όρια της συνεκτικής επιχείρησης, ανεκτικότητα που βοηθούσε να διευρύνουν την κατανόηση των δυνατοτήτων τους), καθώς και ο συντηρητισμός των μακρόβιων εταιριών σε θέματα χρηματοδότησης. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τα ευρήματα της έρευνας αυτής, προκύπτει ότι η ικανότητα για απόδοση κερδών στους μετόχους δεν φαίνεται να σχετίζεται σημαντικά με τη μακροβιότητα των επιχειρήσεων. Επίσης, η κερδοφορία μιας εταιρείας είναι σύμπτωμα της επιχειρηματικής της υγείας, αλλά δεν την καθορίζει. Ακόμα, η μακροβιότητα δεν φαίνεται να σχετίζεται σημαντικά με τα περιουσιακά στοιχεία μιας εταιρείας, τον ιδιαίτερο κλάδο της, τα συγκεκριμένα προϊόντα της ή τη χώρα δραστηριοποίησής της.

Η αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της παραπάνω έρευνας επιβεβαιώθηκε και από μεταγενέστερη έρευνα των Collins & Porras (1994), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι πλέον σημαντικές μακρόβιες εταιρείες συνδυάζουν ευαισθητοποίηση απέναντι στο περιβάλλον τους με ισχυρή αίσθηση ταυτότητας. Οι «εταιρείες με όραμα» επιδεικνύουν ένα ισχυρό κίνητρο για πρόοδο, κίνητρο που τους δίνει τη δυνατότητα να αλλάζουν και να προσαρμόζονται, χωρίς να διακινδυνεύουν τις πολύτιμες βασικές τους αξίες.

Μεγάλο ενδιαφέρον των ερευνητών, των σχετικών οργανώσεων, καθώς και των περισσότερων κρατών επιδείχτηκε στην αναζήτηση στρατηγικών επιβίωσης και ανάπτυξης

των μικρών-μεσαίων επιχειρήσεων (Sink & Tuttle, 1989; Hamel & Prahalad, 1994; Αυλωνίτης και Παπαβασιλείου, 1995; Χολέβας, 1996; Dawar & Frost, 1999; Χανδρινός, 2000; European Commission, 2003), γεγονός που δεν δικαιολογείται μόνο από την οικονομική σημασία των ΜΜΕ, στην ανάπτυξη γενικά των χωρών και τις κοινωνικές προεκτάσεις του θέματος (θνησιμότητα επιχειρήσεων, υψηλά ποσοστά ανεργίας), αλλά και από την πολυπλοκότητα του προβλήματος της ανάπτυξης (διλλήματα επιλογής μεταξύ αποτελεσματικότητας και ισορροπίας). Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε τις μεγάλες διαφορές που υφίστανται μεταξύ των ΜΜΕ της Ελλάδας και των υπολοίπων κρατών της ΕΕ των 15, καθόσον η συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών μικρών επιχειρήσεων αφορά στην κατηγορία των αυτοαπασχολούμενων και του μικρού μεγέθους μονάδων (κάτω των 10 εργαζομένων), όπου ο κίνδυνος δραστηκής συρρίκνωσής τους είναι «προ των πυλών» (Δημοπούλου, 1996).

Οι Peters & Waterman (1990), σε σχετική εργασία τους που αφορούσε σε 62 επιχειρήσεις των ΗΠΑ και είχε ως σκοπό την εκπόνηση ενός πρακτικού εγχειριδίου καθοδήγησης των επιχειρήσεων, μεταξύ άλλων, διατυπώνουν ένα απλό αλλά ορθολογικό μοντέλο με οκτώ (8) αρχές αποτελεσματικού μάνατζμεντ, με βάση το οποίο τα διευθυντικά στελέχη μπορούν να οδηγήσουν την επιχείρηση σε επιτυχία. Σύμφωνα με τα βασικά πορίσματα της μελέτης, τα οκτώ διακριτά χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στις επιτυχημένες επιχειρήσεις είναι: 1) η κλίση προς δράση, 2) η προσέγγιση, εξυπηρέτηση, διαφοροποίηση και άντληση ιδεών από τον πελάτη, 3) η αυτονομία και επιχειρηματικότητα, η καλλιέργεια νεωτεριστών, η δημιουργία κυψέλης με προμάχους, το χαλαρό δίκτυο ενίσχυσης της φαντασίας προς όλες τις κατευθύνσεις, 4) η παραγωγικότητα μέσω του ανθρώπινου δυναμικού ή σεβασμός στον ανθρώπινο παράγοντα και θεώρηση της βελτίωσης της απόδοσης των εργαζομένων ως κεφαλαιουχικής επένδυσης, 5) η άμεση διοίκηση, κατευθυνόμενη από αξία ή εκσυγχρονισμό και χρονισμό της οργανωτικής δομής, 6) η προσκόλληση/επιμονή στην επιχειρηματική δραστηριότητα που γνωρίζουν καλά, 7) η απλή μορφή, μικρός αριθμός ανώτερου διοικητικού προσωπικού ή δομές απλές που δεν είναι προσηλωμένες στην επίσημα οργανωτική μήτρα και 8) η ταυτόχρονη χαλαρότητα και αυστηρότητα ή συγκεντρωτικές ως προς τις βασικές αξίες και αποκεντρωμένες ως προς την αυτονομία και ανάπτυξη καινοτομιών.

Η παραπάνω έρευνα έχει ιδιαίτερο πρακτικό ενδιαφέρον, καθόσον προτείνει συγκεκριμένες διοικητικές ενέργειες, που πρέπει να γίνονται από πλευράς ανώτατων διοικητικών στελεχών, ώστε η πορεία των επιχειρήσεων που ηγούνται να είναι επιτυχής και γενικά να διατηρούνται στην κορυφή του κλάδου που δραστηριοποιούνται. Με άλλα λόγια, επικεντρώνεται σε επιμέρους μόνο παράγοντες της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων.

Αξιόλογη ερευνητική προσπάθεια, αναφορικά με την εκτίμηση της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων, αποτελεί η έρευνα των Goddard & Wilson (1996). Ο κύριος σκοπός της έρευνας ήταν να παρουσιάσει καινούργιες αποδείξεις, σχετικά με τη διατήρηση της κερδοφορίας, χρησιμοποιώντας δείγμα δύο διαφορετικών ομάδων στοιχείων από τη Μεγάλη Βρετανία (επιχειρήσεις της βιομηχανίας και του τομέα υπηρεσιών) και αναλύοντας ξεχωριστά τις ομοιότητες και διαφορές τους, για την χρονική περίοδο 1972-91. Για την εκτίμηση της διατηρησιμότητας της κερδοφορίας χρησιμοποιήθηκε ένα οικονομετρικό υπόδειγμα επίδοσης δομικής διαχείρισης (SCP) των εταιρειών, τροποποιημένο από νεότερους ερευνητές (Müller, 1977 και 1986; Geroski & Jacquemin, 1988; Cubbin and Geroski, 1990; Droucopoylos & Lianos, 1993). Τα μοντέλα διατήρησης των κερδών διερευνούν τη σχέση μεταξύ ανταγωνισμού και κερδοφορίας, χρησιμοποιώντας μία δυναμική προσέγγιση που είναι διαφορετική από τη στατική μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε αρχικά στη «φιλολογία» του SCP. Οι Mason (1939) και Bain (1951) που ήταν οι αρχικοί εμπνευστές του υποδείματος SCP, επιχείρησαν να υπολογίσουν σχέσεις μεταξύ μεταβλητών «δομής» (όπως αναλογίες συγκέντρωσης ή απαιτήσεις κεφαλαίου) και μεταβλητών «διαχείρισης» ή «επίδοσης» (όπως διαφήμιση προς αναλογίες πωλήσεων, εκτιμήσεις κέρδους ή ανάπτυξης).

Ο αντικειμενικός σκοπός της έρευνας των Goddard και Wilson ήταν να εξεταστεί η υποθετική κατανομή των μελλοντικών κερδών μίας εταιρείας, δεδομένου του υφισταμένου κέρδους. Με άλλα λόγια, η έρευνα αφορά στην έκταση κατά την οποία μία εταιρεία, η οποία επιτυγχάνει κέρδη πάνω (ή κάτω) από τον μέσο όρο για ένα χρόνο, μπορεί να αναμένει να κάνει το ίδιο τον επόμενο χρόνο καθώς και στα χρόνια που θα ακολουθήσουν. Υψηλή κερδοφορία σημαίνει ότι οι ανταγωνιστικές δυνάμεις είναι σχετικά αναποτελεσματικές, ενώ χαμηλή σημαίνει το αντίθετο. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής διαπιστώθηκε ότι: α) η διατήρηση κερδοφορίας από χρόνο σε χρόνο εμφανίζεται οριακά υψηλότερη στις υπηρεσίες από ότι στη βιομηχανία (αν και η διαφορά είναι σχετικά μικρή), β) τα χαρακτηριστικά που αφορούν στη βιομηχανία είναι σημαντικά στη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης παραγωγικότητας των βιομηχανικών επιχειρήσεων αλλά όχι για τις επιχειρήσεις υπηρεσιών και γ) το μέγεθος της επιχείρησης είναι καθοριστικός παράγοντας για τη διατήρηση κερδοφορίας στη βιομηχανία, όχι όμως και στις υπηρεσίες, δείχνοντας ότι τα πλέον διαδεδομένα είδη εμποδίων προς καταχώρηση μπορεί να διαφέρουν μεταξύ των δύο παραγωγικών τομέων.

Με τη διερεύνηση της θνησιμότητας των μικρών κυρίως επιχειρήσεων ασχολούνται και οι Bruederl και Mahmood (1996) σε εργασία τους που εκπονήθηκε στη Γερμανία και η οποία επικεντρώθηκε στη διαπίστωση ενδεχόμενων διαφορών μεταξύ γεωγραφικών περιοχών

και παραγωγικών τομέων δραστηριότητας. Με βάση τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής, οι γεωγραφικές διαφορές περιοχών ή τομέων δραστηριότητας επηρεάζουν την πιθανότητα επιβίωσης ή παύσης των επιχειρήσεων. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα επιμέρους αποτελέσματα της έρευνας, όπως τα ποσοστά επιβίωσης που εμφανίζουν σημαντικές αποκλίσεις από κλάδο σε κλάδο (30-50%), το μέγεθος (όσο αυξάνει ο αριθμός των απασχολουμένων σε μία επιχείρηση τόσο πτωχική τάση σημειώνει η θνησιμότητα), η νομική μορφή (οι προσωπικές εταιρείες έχουν υψηλότερα ποσοστά κινδύνου θνησιμότητας) και η περιοχή (ο τομέας της βιομηχανίας εμφανίζει εντυπωσιακές διαφορές επιβίωσης ή καλύτερα θνησιμότητας από περιοχή σε περιοχή). Αν και οι εν λόγω διαπιστώσεις επιβεβαιώνονται και από άλλες σχετικές έρευνες (Manhood, 1992; Mata and Portugal, 1994; Wagner, 1994), εντούτοις η μελέτη αυτή δεν δίδει τις απαιτούμενες εξηγήσεις για τις αιτίες που προκαλούν τις παραλλαγές αυτές.

Ο Singer (1999) μελέτησε το φαινόμενο της αποτυχίας των νέων επιχειρήσεων και διαπίστωσε ότι οι μονάδες αυτές έχουν μεγαλύτερες δυσκολίες, περισσότερες επιχειρηματικές αποτυχίες από τις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις και επιζούν μόνο για λίγα χρόνια. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, ως πιθανές εξηγήσεις για την αποτυχία των νέων επιχειρήσεων αναφέρονται: το «φτωχό» μάνατζμεντ, γενικά εμπόδια εισόδου (π.χ. πολυπληθής και σταθερή αγορά, όπου οι ανταγωνιστές είναι ισχυροί), αναπτυξιακά εμπόδια (π.χ. ικανότητα διεύθυνσης, απόκτηση λειτουργικών καναλιών εμπορίας), σφάλματα ωρίμανσης (π.χ. συσσώρευση δομικών λαθών), αλληλουχία και έλεγχος στην ανάπτυξη (π.χ. έλλειψη μηχανισμών παρακολούθησης της πορείας της ανάπτυξης), μικρό μέγεθος και τυχαία διάρθρωση των στοιχείων του ενεργητικού (π.χ. έλλειψη παραγωγικών συντελεστών).

Οι Richard και συν. (2000), σε σχετική εργασία τους, εξέτασαν τη σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών των ιδιοκτητών (ανδρών ή γυναικών) επιχειρήσεων με διαφορετικό έτος εκκίνησης και της διατηρησιμότητάς τους. Η ιδιαιτερότητα της εργασίας έγκειται κατ' αρχάς στο γεγονός ότι εξετάζει χωριστά τα ζητήματα που έχουν επιπτώσεις στην επιβίωση των γυναικείων επιχειρήσεων, και, κατά δεύτερον, χρησιμοποιεί στοιχεία που αφορούν σε δύο ομάδες επιχειρήσεων και καλύπτουν δύο χρονικές περιόδους με διαφορετικούς μακροοικονομικούς όρους, ήτοι την περίοδο 1980–1982 (οικονομική στασιμότητα-κρίση) και την περίοδο 1985–1987 (οικονομική σταθερότητα-ανάπτυξη). Η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα μέσα ποσοστά επιβίωσης των επιχειρήσεων στις οποίες ιδιοκτήτης ήταν άνδρας είναι 4-6% υψηλότερα, συγκριτικά με αυτά των επιχειρήσεων που ανήκουν σε γυναίκες. Τα στοιχεία της έρευνας δείχνουν ακόμη ότι τα ποσοστά επιβίωσης (ανεξαρτήτως φύλου του ιδιοκτήτη) των επιχειρήσεων είναι υψηλότερα για τις επιχειρήσεις που αρχίζουν με

σημαντικό κεφάλαιο εκκίνησης. Η προγενέστερη διευθυντική εμπειρία δεν έχει άμεση επίδραση στις προοπτικές επιβίωσης, είτε των νέων επιχειρήσεων των ανδρών είτε αυτών των γυναικών.

Παρόμοιες απόψεις, αναφορικά με τον ρόλο της διευθυντικής εμπειρίας, υποστηρίχθηκαν και σε προγενέστερες μελέτες (Jovanovic, 1980; Bates, 1990). Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Bates, η ροπή των ανδρών και των γυναικών, να χρησιμοποιήσουν κάποιο οικονομικό κεφάλαιο για επιχειρηματική δραστηριότητα συσχετίζεται θετικά με την κατοχή προγενέστερης διευθυντικής εμπειρίας, η οποία αποτελεί παράγοντα επιβίωσης των νέων επιχειρήσεων.

Σε έρευνα των Shepherd et.al., (2000), επιχειρείται μία θεωρητική διερεύνηση της θνησιμότητας των νέων επιχειρήσεων και αναπτύσσεται ένα θεωρητικό πρότυπο που επεξηγεί τις βασικές αιτίες που επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά την επιβίωση ή την θνησιμότητα των νέων επιχειρήσεων. Οι ερευνητές επεσήμαναν εύστοχα τον αυξανόμενο κίνδυνο θνησιμότητας των νέων επιχειρήσεων ή των επιχειρήσεων που βρίσκονται στην «εφηβική» ηλικία, ενώ παράλληλα καυτηρίασαν την όποια συζήτηση γύρω από την υπερνίκηση του κινδύνου θνησιμότητας των επιχειρήσεων που, κατά την άποψη πολλών μελετητών, προέρχεται από τους περιορισμούς, τα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι διευθυντές και οι επιχειρηματίες. Η έμφαση αυτή αντανακλά εν μέρει τους κινδύνους της «νεότητας». Η συμβολή της έρευνας αυτής έγκειται στην αιτιολογημένη υποστήριξη μιας νέας θεωρητικής προσέγγισης στο θέμα του προσδιορισμού της θνησιμότητας των νέων επιχειρήσεων, ότι δηλαδή η ευθύνη της νεότητας εξαρτάται κατά ένα μεγάλο μέρος από τον βαθμό καινοτομίας που συνδέεται με μια νέα επιχείρηση. Η καινοτομία αντιμετωπίζεται σε τρεις διαφορετικές διαστάσεις, δηλαδή: στην αγορά, στην τεχνολογία της παραγωγής και στη διαχείριση. Για παράδειγμα, η καινοτομία στην αγορά αφορά στο βαθμό στον οποίο οι πελάτες είναι αβέβαιοι για τη νέα επιχείρηση και όπου η γνώση των πελατών είναι ελλιπής, η καινοτομία αγοράς είναι παρούσα και μπορεί να έχει σημαντικά αρνητική σχέση με την επιβίωση της νέας επιχείρησης (Shepherd & Shanley, 1998). Επίσης, η σημασία που αποδίδεται στην καινοτομία της διαχείρισης υπονοεί ότι η επιτυχία είναι πιθανότερο να επιτευχθεί από εκείνους που ιδρύουν μια μεταποιητική επιχείρηση στην οποία οι επιχειρηματίες έχουν τις απαραίτητες δεξιότητες κατά την έναρξη (Feaser & Willard, 1990).

Οι Hunt & Puetz (2003), σε σχετική εργασία τους, διερεύνησαν τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων που έχουν επιζήσει περισσότερο από πέντε (5) χρόνια, επιχειρώντας να προβλέψουν την επιβίωση των νεότερων εταιρειών. Οι εκτιμήσεις τους βασίστηκαν στην ανάλυση γραπτών εκθέσεων 369 ιδιόκτητων μικρών εταιρειών σε δύο περιοχές των ΗΠΑ

(Kansas, Missouri), για τις οποίες εξέτασαν τρεις τύπους παραγόντων ρίσκου, ήτοι τις αποφάσεις σχετικά με τη γραμμή παραγωγής, τις αποφάσεις σχετικά με το τμήμα καταναλωτών που επιδιώκει η επιχείρηση και τις αποφάσεις σχετικά με τη γεωγραφική περιοχή που δραστηριοποιείται η επιχείρηση. Μεθοδολογικά, εννιά (9) ενδεικτικές συμπεριφορές των επιχειρηματιών παλινδρομήθηκαν, πάνω στις δύο διαφορετικές ηλικίες των επιχειρήσεων. Ανάλογα με το συνολικό βαθμό τους, κατατάχθηκαν σε επιχειρήσεις με μεγάλο ρίσκο αγοράς, που προκαλούν μείωση στην αναμενόμενη διάρκεια ζωής, ή χαμηλό ρίσκο αγοράς που προκαλούν αύξηση στην αναμενόμενη διάρκεια ζωής, εάν ο βαθμός ήταν αρνητικός ή θετικός. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής και οι δύο κατηγορίες των επιχειρήσεων (νέες και σχετικά παλιές) εμπλέκονται σε πολλές συμπεριφορές μεγάλου ρίσκου νωρίς και έτσι ένα μεγάλο ποσοστό από αυτές μπορεί να αντιμετωπίσει την αποτυχία στο άμεσο μέλλον. Επιπλέον, η έρευνα καταλήγει στην εκτίμηση ενός σχετικά υψηλού «επιπέδου θνησιμότητας» 27,3% των επιχειρήσεων που λειτουργούν μεταξύ 1 και 4 ετών. Ενδιαφέρον για την έρευνα εδώ έχει η παρατήρηση ότι τρεις μόνο παράγοντες (ύπαρξη συνεταίρου, προηγούμενη εμπειρία, μάρκετινγκ και εξέταση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος) είχαν σημαντικό θετικό συντελεστή και επομένως σχετίζονται με τη διάρκεια επιβίωσης των επιχειρήσεων.

1.3 Στόχος της έρευνας

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που παρουσιάσαμε στο προηγούμενο τμήμα, προκύπτει ότι η έρευνα γύρω από την περιφερειακή πολιτική οικονομικής ανάπτυξης δεν περιλαμβάνει εκτιμήσεις αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του μηχανισμού αξιολόγησης, επιλογής και προώθησης των παραγωγικών επενδύσεων του μεταποιητικού τομέα, ούτε προτείνει πλαίσια διασφάλισης των διαθέσιμων πόρων που να δίνουν λύσεις στα ποικίλα προβλήματα που προκύπτουν καθημερινά κατά την εφαρμογή των αναπτυξιακών νόμων ή άλλων επενδυτικών προγραμμάτων.

Με την παρούσα έρευνα γίνεται προσπάθεια για την ταυτοποίηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη μακροβιότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων και την κατασκευή δεικτών διατηρησιμότητας, οι οποίοι θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στο σύστημα αξιολόγησης των παραγωγικών επενδύσεων. Η επιτυχία της περιφερειακής πολιτικής ανάπτυξης, και συνακόλουθα της προσπάθειας για ορθολογικότερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων, εξαρτάται όλο και περισσότερο από την ικανότητα του συστήματος αξιολόγησης να μπορεί να ισορροπεί τις ανάγκες επιλογής επενδυτικών σχεδίων, που διασφαλίζουν τόσο τη διάσταση χρηματοοικονομικής επάρκειας όσο και αυτήν της μακροβιότητας των επιχειρήσεων.

Αναλυτικότερα, ο σκοπός της έρευνας αυτής είναι δυνατόν να επικεντρωθεί στους παρακάτω επιμέρους στόχους:

- Στην καθαρά βασική έρευνα, όπου καταβάλλεται προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων μιας ορθολογικής ταυτοποίησης των παραγόντων που προσδιορίζουν τη μακροβιότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων.
- Στην κατασκευή και την εκτίμηση επιμέρους δεικτών βιωσιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων.
- Στη διατύπωση πλαισίου ορθολογικότερης αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων, συμπεριλαμβάνοντας τόσο τη διάσταση χρηματοοικονομικής επάρκειας όσο και αυτήν της μακροβιότητας των επιχειρήσεων.

Στην πράξη, από την εφαρμογή των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας αναμένεται ότι θα προκύψουν σημαντικά οφέλη, τόσο καθαρά επιστημονικού ενδιαφέροντος όσο και κοινωνικοοικονομικού, αντίστοιχα. Ενδεικτικά, αναφέρονται τα κάτωθι :

- Δυνατότητα επαναπροσδιορισμού του θεσμικού πλαισίου αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων.
- Δυνατότητα βελτίωσης της συνολικής αποτελεσματικότητας της ασκούμενης πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης.
- Δυνατότητα ορθολογικότερης κατανομής των διαθέσιμων χρηματικών πόρων.
- Δυνατότητα βελτίωσης των δομών στήριξης της επιχειρηματικότητας και των επενδύσεων.
- Δυνατότητα βελτίωσης της κλαδικής σύνθεσης των επιχειρήσεων.
- Δυνατότητα βελτίωσης του βαθμού διατηρησιμότητας ή μείωσης του ποσοστού θνησιμότητας των επιχειρήσεων.

1.4 Μεθοδολογία

Η παρούσα έρευνα, όπως προαναφέρθηκε, έχει ως κεντρικό στόχο την ταυτοποίηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων και την κατασκευή δεικτών βιωσιμότητας, οι οποίοι θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στο σύστημα αξιολόγησης των παραγωγικών επενδύσεων, με σκοπό τη ορθολογικότερη επιλογή-προώθηση των ιδιωτικών επενδύσεων και κατ' επέκταση την αποτελεσματικότερη πολιτική ανάπτυξης της Περιφέρειας ΑΜΘ.

Πριν την ανάπτυξη των επιμέρους θεμάτων που πλαισιώνουν το στόχο της έρευνας, γίνεται συνοπτική αναφορά στη «μεθοδολογία» που χρησιμοποιήθηκε για την υλοποίησή της. Γενικά, η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην έρευνα αυτή μπορεί να ομαδοποιηθεί σε τέσσερις (4) φάσεις, ανάλογα με το σκοπό που επιτελείται.

Η πρώτη φάση περιλαμβάνει την ταυτοποίηση του περιφερειακού προβλήματος στη χώρα μας, τη διερεύνηση βασικών θεμάτων που συνδέονται με την αποτελεσματικότητα της υφιστάμενης περιφερειακής οικονομικής πολιτικής, καθώς και τον προσδιορισμό των θεμάτων που συνδέονται με τη μακροβιότητα ή τη θνησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Η δεύτερη φάση περιλαμβάνει τη διερεύνηση της χρηματοοικονομικής ταυτότητας του τομέα μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Στη φάση αυτή, αρχικά, ταυτοποιήθηκαν οι βασικοί χρηματοοικονομικοί δείκτες, που αποτυπώνουν την ικανότητα ρευστότητας, δανειακής επιβάρυνσης, κυκλοφοριακής ταχύτητας και αποδοτικότητας των μεταποιητικών μονάδων. Η ταυτοποίηση των δεικτών αυτών στηρίχτηκε στις βασικές αρχές ανάλυσης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των παραγωγικών μονάδων. Για την εκτίμηση των παραπάνω δεικτών χρησιμοποιήθηκαν τα οικονομικά στοιχεία Ισολογισμών και Αποτελεσμάτων Χρήσης, που δημοσιεύουν οι μονάδες του τομέα μεταποίησης. Αναλυτικότερα, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από αντιπροσωπευτικό δείγμα 148 μονάδων, το οποίο επιλέχτηκε με συνδυασμό τυχαίας και κατευθυνόμενης δειγματοληψίας από τον κλάδο μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ, για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας. Για τις εκτιμήσεις των χρηματοοικονομικών δεικτών χρησιμοποιήθηκαν τεχνικές της Περιγραφικής Στατιστικής (Μπάτζιος, 1999).

Προκειμένου να αποτυπωθεί καλύτερα η χρηματοοικονομική ταυτότητα του τομέα μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, ακολούθησε στατιστική ανάλυση των χρηματοοικονομικών δεικτών, κατατάσσοντας ιεραρχικά τις επιχειρήσεις του δείγματος με βάση τον βαθμό χρηματοοικονομικής τους επάρκειας. Για την ιεραρχική αυτή κατάταξη των μεταποιητικών επιχειρήσεων, χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία της πολυκριτήριας ανάλυσης (Zollinger, 1982; Brans, Mareschal & Vincke, 1986; Ζοπουνίδης, 1987 και 1996; Ζοπουνίδης, Δούμπος και Ματσατσίνης, 1996; Δούμπος και Ζοπουνίδης, 2001), ενώ κριτήρια για την ανάλυση αυτή αποτέλεσαν οι χρηματοοικονομικοί δείκτες που αναφέρθηκαν παραπάνω. Με βάση τα τεταρτημόρια της κατανομής που προέκυψε, ακολούθησε κατάταξη των μονάδων σε τέσσερις ανεξάρτητες ομάδες «μεγέθους χρηματοοικονομικής επάρκειας» (Κάτος, 1986; Ζαχαροπούλου, 1989; Μπάτζιος, 1999; Petrie & Watson, 1999) και στη συνέχεια στατιστική διερεύνηση της χρηματοοικονομικής εικόνας της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Για τη στατιστική ανάλυση και αξιολόγηση των χρηματοοικονομικών δεικτών χρησιμοποιήθηκαν τόσο παραμετρικές όσο και μη παραμετρικές μεθοδολογίες. Ειδικότερα, χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία της ανάλυσης των διακυμάνσεων (One Way ANOVA), με ή χωρίς τον μετασχηματισμό των στοιχείων (Κάτος, 1986; Petrie & Watson, 1999). Η ομοιογένεια των διακυμάνσεων ελέγχθηκε με το Levene Test. Στις περιπτώσεις

σημαντικότητας χρησιμοποιήθηκε ο νέος έλεγχος του πολλαπλού εύρους του Duncan, για τον εντοπισμό της ακριβούς θέσης των στατιστικών διαφορών (Batziou et al., 1995). Σε περιπτώσεις ετερογένειας των διακυμάνσεων χρησιμοποιήθηκαν οι μη παραμετρικοί έλεγχοι του Kruskal-Wallis και Mann-Whitney (Κάτος, 1986).

Η τρίτη φάση περιλαμβάνει τη ανάλυση της μακροβιότητας των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ. Προς την κατεύθυνση αυτή συντάχτηκε ειδικό ερωτηματολόγιο, με στόχο τη συλλογή των απαραίτητων στοιχείων που αφορούν στη μακροβιότητα και άλλα χαρακτηριστικά των μονάδων μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από το αντιπροσωπευτικό δείγμα των 148 μεταποιητικών μονάδων μεταποίησης της ΑΜΘ, ύστερα από επιτόπια επίσκεψη στην έδρα λειτουργίας των μονάδων αυτών. Παράλληλα, για την αποκόμιση περισσότερης εμπειρίας διενεργήθηκαν σχετικές συνεντεύξεις σε στελέχη τόσο των μονάδων του δείγματος όσο και σε στελέχη άλλων εμπλεκόμενων φορέων υλοποίησης δράσεων της περιφερειακής πολιτικής οικονομικής ανάπτυξης της ΑΜΘ (Υπηρεσία Περιφερειακής Ανάπτυξης ΑΜΘ, Τράπεζες, Εταιρείες Συμβούλων Επιχειρήσεων).

Τα πρωτογενή δεδομένα, που συγκεντρώθηκαν και αφορούσαν στις 148 μονάδες του δείγματος, υποβλήθηκαν σε μια πρώτη επεξεργασία-αξιολόγηση, με βάση την οποία ομαδοποιήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν συνολικά, με στόχο την χρησιμοποίησή τους για την ανάλυση της μακροβιότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Τα στοιχεία αναλύθηκαν αρχικά με μεθόδους της Περιγραφικής και της Συμπερασματικής Στατιστικής (εκτίμηση και ανάλυση συχνοτήτων, χ^2 κατανομή), ενώ υποβλήθηκαν περαιτέρω σε Διερευνητική Παραγοντική Ανάλυση (Chu & Murrmann, 2006; Δημητριάδης, 2006) και σε K-Means ανάλυση σε συστάδες, σε μια προσπάθεια να σκιαγραφήσουμε τους παράγοντες-ομάδες θεμάτων που αντανάκλουν στη μακροβιότητα των επιχειρήσεων. Για την εξαγωγή των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων, επιλέχθηκε η μέθοδος των βασικών συνιστωσών (principal component methods), ενώ πιστοποιήθηκαν ως σημαντικοί παράγοντες μόνο αυτοί των οποίων η ιδιοτιμή (eigenvalue) ήταν μεγαλύτερη του 1. Με βάση την παραγοντοποίηση αυτή, ταυτοποιήθηκαν και στη συνέχεια εκτιμήθηκαν οι επιμέρους δείκτες βιωσιμότητας των επιχειρήσεων. Για τις εκτιμήσεις αυτές χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική έκφραση των απαντήσεων κάθε «θέματος».

Σε μια προσπάθεια αναλυτικότερης διερεύνησης, οι μονάδες του δείγματος κατατάχθηκαν ιεραρχικά με πολυκριτήρια ανάλυση ως προς το επίπεδο μακροβιότητάς τους, ενώ κριτήρια για την ανάλυση αποτέλεσαν στη φάση αυτή οι εκτιμηθέντες επιμέρους δείκτες βιωσιμότητας των επιχειρήσεων (Ζοπουνίδης, 1996; Δούμπος και Ζοπουνίδης, 2001). Με

βάση τα τεταρτημόρια της κατανομής της βαθμολογίας-σκορ που προέκυψε, ακολούθησε κατάταξη των μονάδων σε τέσσερις ανεξάρτητες ομάδες «μεγέθους μακροβιότητας» (Κάτος, 1986; Ζαχαροπούλου, 1989; Μπάτζιος, 1999) και στη συνέχεια έγινε στατιστική ανάλυση και διερεύνηση της μακροβιότητας μεταξύ των ομάδων αυτών, με μεθοδολογίες παρόμοιες με αυτές που χρησιμοποιήθηκαν για τη διερεύνηση της χρηματοοικονομικής επάρκειας της μεταποίησης.

Τέλος, η τέταρτη φάση της παρούσας έρευνας αναφέρεται στην αξιοποίηση των εκτιμήσεων των προηγούμενων φάσεων, με στόχο την αξιολόγηση των δεικτών βιωσιμότητας και τη διερεύνηση της σκοπιμότητας να ενσωματωθούν σε ένα νέο ενδεχομένως πλαίσιο ορθολογικότερης αξιολόγησης επενδυτικών σχεδίων, το οποίο θα περιλαμβάνει τόσο τον βαθμό χρηματοοικονομικής επάρκειας όσο και αυτόν της βιωσιμότητας της επιχείρησης-φορέα του σχεδίου επένδυσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ

2.1 Εισαγωγή

Με τον όρο «μεταποίηση», εννοούμε την πραγματική παραγωγή αγαθών, η οποία προκύπτει με τη χρησιμοποίηση του συστήματος δόμησης, κατασκευής και επεξεργασίας, διαμέσου του οποίου μετατρέπονται οι πρώτες ύλες και τα βιομηχανικά αποθέματα σε προϊόντα.(Ritz et.al., 1998).

Παραδοσιακά, η έννοια της μεταποίησης ταυτιζόταν με αυτήν της βιομηχανίας. Τα τελευταία χρόνια όμως, η δυναμική ανάπτυξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων, μέσω σύζευξης της μεταποίησης και νέων μορφών υπηρεσιών, οδήγησε σταδιακά στη διεύρυνση της έννοιας της βιομηχανίας (Χασσίδ και συν., 2003). Στο πλαίσιο των μελετών του ΟΟΣΑ, ο όρος βιομηχανία χρησιμοποιείται πλέον με την ευρύτερη έννοια και περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα κλαδικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, οι οποίες «εν πολλοίς» οφείλονται στην αλληλεπίδραση μεταξύ παραδοσιακής μεταποίησης και υπηρεσιών.

Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας (ΕΣΥΕ) δεν έχει προσαρμοστεί ακόμη στη χρήση της ευρύτερης έννοιας του όρου «βιομηχανία», τα δε μέχρι τώρα στοιχεία της αναδεικνύουν την κλασική έννοια της βιομηχανίας (Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 2001 και 2003). Έτσι, ο δευτερογενής τομέας περιλαμβάνει τους εξής κλάδους οικονομικής δραστηριότητας: μεταποίηση (βιομηχανία-βιοτεχνία), ενέργεια, οικοδόμηση-κατασκευές και ορυχεία-μεταλλεία (Χασσίδ, 1980; ΣΕΒ, 2002; Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 2001 και 2003; Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005).

Διευκρινίζεται ότι στη χώρα μας η μεταποιητική βιοτεχνία αφορά στις μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις (ΜΜΕ) που απασχολούν λιγότερο από 50 εργαζομένους και έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών μέχρι 100 εκατομμύρια δραχμές (ΚΕΠΕ, 1989), ενώ αντίθετα η μεταποιητική βιομηχανία περιλαμβάνει τις επιχειρήσεις που υπερβαίνουν τα πιο πάνω όρια απασχόλησης και κύκλου εργασιών, γεγονός που έγινε κυρίως για λόγους προσαρμογής της χώρας μας στη διεθνή ορολογία (αντικατάσταση του όρου βιοτεχνία με τον νέο όρο

μεταποιητική επιχείρηση), καθώς και για λόγους χρηματοοικονομικών διευκολύνσεων στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Τέλος, η ΕΣΥΕ εντάσσει στη μεταποίηση όλες τις επιχειρήσεις που εμπίπτουν στην επίσημη ταξινόμηση κατά ΣΤΑΚΟΔ (Στατιστική Κωδικοποίηση Οικονομικών Δραστηριοτήτων), από 15 έως 37 (Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 2003), αλλά τα τελευταία χρόνια δίνει βαρύτητα στην απογραφή και ανάλυση στατιστικών δεδομένων για τις δύο «μεγάλες» κατηγορίες μεταποιητικών επιχειρήσεων (1η κατηγορία: επιχειρήσεις που απασχολούν δέκα εργαζόμενους και πάνω, 2η κατηγορία: επιχειρήσεις που απασχολούν είκοσι εργαζόμενους και πάνω).

Τελευταία, ο ρόλος της μεταποιητικής βιομηχανίας στην οικονομική επίδοση μιας χώρας συζητείται κυρίως σε αντιδιαστολή με την αύξηση του ρόλου των υπηρεσιών στην οικονομική δραστηριότητα (ΣΕΒ, 2006). Η συζήτηση επικεντρώνεται κυρίως στο κατά πόσο η μείωση της μεταποιητικής βιομηχανικής δραστηριότητας οδηγεί σε φαινόμενα αποβιομηχάνισης και στις συνέπειες που αυτή μπορεί να έχει για την οικονομική ευρωστία και την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας (Χασσίδ και συν, 2003).

Είναι γεγονός ότι η τάση συρρίκνωσης του ειδικού βάρους της μεταποιητικής βιομηχανίας αφορά στο σύνολο των αναπτυγμένων χωρών και επιβεβαιώνεται μακροχρόνια (Χασίδ, 1980; Χασίδ και Κάτσος, 1992; Πατσουράτης και Ροσόλυμος, 1997; Χασσίδ και συν, 2003; ΣΕΒ, 2006). Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η κλασική βιομηχανική παραγωγή από τη μια μεριά εξελίσσεται με βραδύτερους ρυθμούς, σε σχέση με το σύνολο της οικονομίας, και από την άλλη τείνει να μετατοπιστεί προς τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες ή τουλάχιστον σε ορισμένες περιοχές που διαθέτουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, όπως π.χ. στο ανθρώπινο δυναμικό, στους φυσικούς πόρους, στο κόστος εργασίας, στο θεσμικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο, στο μέγεθος της αγοράς και στη γεωπολιτική θέση (Χασσίδ και συν, 2003; Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005; Κάδδα, 2005).

Με βάση την παραπάνω οριοθέτηση της έννοιας της μεταποιητικής βιομηχανίας και των γενικότερων παραδοχών, το κεφάλαιο αυτό εστιάζεται στη σκιαγράφηση των στοιχείων-χαρακτηριστικών του τομέα της μεταποίησης καθώς και του ευρύτερου περιβάλλοντος, που επεξηγούν το φαινόμενο της συρρίκνωσης του μεταποιητικού τομέα και ερμηνεύουν την επιδείνωση της διατηρησιμότητας-παύσης των μεταποιητικών μονάδων στην χώρα γενικά και στην Περιφέρεια ΑΜΘ ειδικότερα.

2.2 Η σημασία του κλάδου της ελληνικής μεταποίησης και οι φάσεις εξέλιξής της

Είναι σκόπιμο να επισημάνουμε ότι η μεταποίηση αποτελεί έναν από τους βασικότερους κλάδους του δευτερογενούς τομέα (ΣΕΒ, 2006). Η συνεχώς αυξανόμενη

σημασία της μεταποίησης για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας αποδίδεται κυρίως στους ακόλουθους παράγοντες (Χασσίδ,1980; ΚΕΠΕ, 1984α; Μαρίνος, 1990; Χασσίδ και Κάτσος, 1992; Χασσίδ και συν, 2003; Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005; ΣΕΒ, 2006):

- Ο δευτερογενής τομέας και, κατ' επέκταση, η μεταποίηση είναι αυτός που κυρίως διαθέτει, από την ίδια του την φύση τις περισσότερες δυνατότητες για αυτοδύναμη ανάπτυξη.
- Ο πρωτογενής τομέας έχει περιορισμένες φυσικές και τεχνικές δυνατότητες ανάπτυξης, δεν διαθέτει άφθονες πρώτες ύλες και δεν έχει αναπτυγμένο ή επιδεχόμενο σημαντικής ανάπτυξης γεωργικό τομέα.
- Ο τομέας των υπηρεσιών περιλαμβάνει δραστηριότητες που είτε προορίζονται για εξυπηρέτηση άλλων τομέων της οικονομίας, είτε αποτελούν έκφραση κρατικών πρωτοβουλιών για παραγωγή συλλογικών αγαθών. Ωστόσο, μόνον ένα μέρος αυτών αναπτύσσεται για την άμεση εξυπηρέτηση της παραγωγής, δηλαδή του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.
- Ο ρόλος της μεταποίησης και ειδικότερα των μεγάλων βιομηχανικών μονάδων μεταβάλλεται σημαντικά, καθώς η οικονομία αναπτύσσεται. Ο ρόλος αυτός είναι καθοριστικός στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης, καθόσον ο τομέας λειτουργεί προωθητικά για την οικονομία.
- Η μεταποίηση παράγει νέα και καινοτόμα προϊόντα που, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), συνιστούν περίπου τα $\frac{3}{4}$ των εξαγωγών της.
- Η μεταποίηση είναι το κλειδί για την αξιοποίηση της νέας οικονομίας της γνώσης: πάνω από το 80% των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα της ΕΕ αφορούν στον τομέα της μεταποίησης.
- Η μεταποίηση μαζί με τον τουρισμό και την εμπορική ναυτιλία μπορούν να αποτελέσουν τους κυριότερους άξονες στους οποίους μπορεί να στηριχτεί το μέλλον της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Παρά την πτωτική πορεία του κλάδου μεταποίησης τα τελευταία χρόνια, η συμβολή της μεταποιητικής βιομηχανίας στην ελληνική οικονομία θεωρείται ακόμη σημαντική (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005). Στατιστικά αποτυπωμένη, η σπουδαιότητα του κλάδου της μεταποίησης, ως προς την συμμετοχή του στην απασχόληση και στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία, παρουσιάζεται στους παρακάτω πίνακες 2.1 και 2.2.

Εάν εξαιρέσουμε το έτος 2001, όπου παρουσιάζεται μικρή αύξηση των απασχολουμένων στην μεταποίηση, η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα και ειδικότερα της μεταποιητικής βιομηχανίας βαίνει φθίνουσα, με αδύναμες τάσεις σταθεροποίησης.

Πίνακας 2.1: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας (χιλιάδες άτομα & %)

Τομέας δραστηριότητας	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Μεταποίηση	Τριτογενής τομέας	Σύνολο
2000	712,9 (17,4%)	926,1 (22,6%)	571,5 (13,9%)	2458,9 (60%)	4097,9 (100%)
2001	661,3 (16,1%)	945,0 (23,0%)	580,3 (14,1%)	2496,9 (60,9%)	4103,2 (100%)
2002	648,3 (15,5%)	954,6 (22,8%)	579,2 (13,8%)	2587,3 (61,7%)	4190,2 (100%)
2003	655,5 (15,3%)	965,8 (22,5%)	565,0 (13,2%)	2665,3 (62,2%)	4286,6 (100%)
2004	545,6 (12,6%)	973,6 (22,5%)	569,7 (13,1%)	2811,3 (64,9%)	4330,5 (100%)

Πηγή: <http://www.statistics.gr>. Η Ελλάδα με αριθμούς, ΕΣΥΕ 2005.

Η μεγαλύτερη συνεισφορά του κλάδου της μεταποίησης σημειώθηκε το χρονικό διάστημα 1963-73, όπου ο αριθμός των εργαζομένων αυξήθηκε από 471,61 σε 604,03 χιλ. εργαζομένους (ΚΕΠΕ,1984α; ΙΟΒΕ,1992). Θετική ήταν επίσης η συμβολή του κλάδου της μεταποίησης στην απασχόληση κατά το χρονικό διάστημα 1978-88 αλλά με μικρότερους ρυθμούς αύξησης (671,2 χιλ. εργαζόμενοι το 1978, 684,1 χιλ. το 1984 και 705,8 χιλ. εργαζομένους το 1988), εκτός από το έτος 1980, κατά το οποίο μειώθηκε το επίπεδο της απασχόλησης στους 658 χιλ. εργαζόμενους (ΚΕΠΕ,1984α; Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 2001 και 2003).

Πίνακας 2.2: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά δραστηριότητα (εκατ. Ευρώ, τιμές 1995)

Τομέας δραστηριότητας	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Μεταποίηση	Τριτογενής τομέας	Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία
1997	7065 (9,1%)	16702 (21,5%)	9582 (12,3%)	53836 (69,3%)	77674 (100%)
1998	7227 (9,0%)	17910 (22,2%)	10091 (12,5%)	55526 (68,8%)	80738 (100%)
1999	7483 (9,0%)	18332 (22,3%)	10226 (12,4%)	56612 (68,7%)	82457 (100%)
2000	7170 (8,3%)	19318 (22,4%)	10695 (12,4%)	59483 (69,7%)	86093 (100%)
2001	6875 (7,6%)	20447 (22,7%)	11045 (12,2%)	62555 (69,7%)	90064 (100%)
2002	6784 (7,2%)	21026 (22,5%)	11380 (12,2%)	65124 (70,3%)	93255 (100%)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος: Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο, Οκτώβριος 2003, τόμος 68ος, αριθ. 9-10,

Ανάλογη πορεία εμφανίζει ο δευτερογενής τομέας και ειδικότερα ο κλάδος της μεταποίησης ως προς τη συμμετοχή του στην συνολική προστιθέμενη αξία. Συγκεκριμένα, τόσο ο δευτερογενής τομέας συνολικά όσο και ο κλάδος της μεταποίησης ειδικότερα, κατά το χρονικό διάστημα 1997-2002, εμφανίζουν ασήμαντες διακυμάνσεις του ποσοστού συμμετοχής τους στη συνολική προστιθέμενη αξία, που δηλώνουν τάσεις μάλλον σταθεροποίησης παρά ανάπτυξης. Αντίθετα, οι άλλοι τομείς διαγράφουν σταθερή πορεία, με μόνη διαφορά ότι ο πρωτογενής τομέας κινείται πτωτικά και ο τριτογενής τομέας ανοδικά.

Προγενέστερα, το ποσοστό συνεισφοράς του δευτερογενή τομέα και ειδικότερα του κλάδου της μεταποίησης στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ήταν μεγαλύτερο, δηλαδή: 25,4% και 14,2% το 1963, 31,4% και 19,2% το 1970, 32,4% και 21,3% το 1980, 29,8% και 19,0% το 1989, αντίστοιχα (ΚΕΠΕ, 1984α; IOBE,1992). Όμως, τα τελευταία χρόνια καταγράφηκαν σαφείς πτωτικές τάσεις, οι οποίες δεν ανατράπηκαν μέχρι σήμερα.

Τέλος, η σημασία της μεταποιητικής βιομηχανίας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη και ευρύτατα αναγνωρισμένη για τη στήριξη της περιφερειακής ανάπτυξης (Ξανθάκης, 1989), αν και ορισμένοι κλάδοι (αυτοί που συνήθως ονομάζονται προωθητικοί, είτε δυναμικοί, είτε ηγετικοί) έχουν μεγαλύτερη βαρύτητα, συγκριτικά με άλλους. Στο διεθνή χώρο, διαπιστώνεται ότι πολλές κυβερνήσεις επιδίωκαν κατά καιρούς, μέσω της βιομηχανικής πολιτικής, να εκτρέψουν τη χωρική κατανομή της ανάπτυξης, με βάση διάφορους σκοπούς (Κώττης,1980; ΚΕΠΕ, 1984). Στην πράξη, οι σκοποί αυτοί περιορίζονται συχνά στην αντιμετώπιση της ανεργίας και στην αύξηση του εισοδήματος σε υπανάπτυκτες περιοχές. Με δεδομένο τον κεντρικό ρόλο της μεταποίησης στην αναπτυξιακή διαδικασία, η περιφερειακή πολιτική σχεδόν πάντα έχει ως στόχο της να επηρεάσει τη χωρική κατανομή των επιχειρήσεων (Κώττης,1980; Walker & Chapman,1992).

Αναφορικά με την εξέλιξη της ελληνικής μεταποίησης, το κριτήριο που την εκφράζει καλύτερα είναι ο ρυθμός διαχρονικής μεταβολής της παραγωγής της (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005). Με βάση το κριτήριο αυτό, είναι δυνατό να διακριθούν τέσσερις περιόδους-φάσεις εξέλιξης της μεταποιητικής παραγωγής στην Ελλάδα:

A) Η χρονική περίοδος 1963-1973

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται γενικά ως ιδιαίτερα ευνοϊκή για την ανάπτυξη της ελληνικής μεταποίησης, καθώς ο κλάδος της μεταποίησης σημείωσε τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης στα κυριότερα μεγέθη, όπως προστιθέμενη αξία (12,3%), παραγωγικότητα εργασίας (9,1%), ακαθάριστη αξία παραγωγής (10,8%), απόθεμα κεφαλαίου (9,8%), βαθμού έντασης της παραγωγικής διαδικασίας σε κεφάλαιο (6,7%), παραγωγικότητα του κεφαλαίου (2,1%) και τέλος μείωση του πραγματικού κόστους χρήσης κεφαλαίου κατά 14,2% ετησίως (ΚΕΠΕ, 1984α; Σεγούρας, 1997). Η χρυσή αυτή περίοδος της μεταποίησης αποδίδεται στη νομισματική σταθεροποίηση του 1953, στις αυξημένες βασικές ανάγκες του πληθυσμού (στέγαση, ένδυση, διατροφή), στις ισχύουσες τότε προστατευτικές ρυθμίσεις της εγχώριας παραγωγής και στην ευνοϊκή πιστωτική και χρηματοοικονομική πολιτική (Ξανθάκης, 1979).

Οι πιο πάνω εκτιμήσεις επιβεβαιώνονται και από πρόσφατη έρευνα, η οποία χαρακτηρίζει την χρονική περίοδο 1954-1973 ως την περίοδο ανάπτυξης της ελληνικής

μεταποίησης, οπότε ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της μεταποιητικής παραγωγής ήταν 9,8%. Ειδικότερα, την περίοδο 1962-1973 σημειώθηκε ο μεγαλύτερος ρυθμός επιτάχυνσης του μεταποιητικού κλάδου. Πρόκειται για τη φάση ταχύτατης ανάπτυξης της ελληνικής μεταποίησης, με μέσο ετήσιο ρυθμό 11,5%. Μάλιστα, κατά την περίοδο 1954-1969, οι ρυθμοί αύξησης της ελληνικής μεταποίησης ήταν υψηλότεροι ακόμη και από αυτούς των πλέον ανεπτυγμένων χωρών, όπως η Δ. Γερμανία, οι ΗΠΑ, η Γαλλία, κ.λπ. (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005).

Σύμφωνα με την ίδια πηγή, βασικότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες της ανόδου αυτής ήταν η επέκταση της ζήτησης της εγχώριας αγοράς, η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και το άνοιγμα στη «βαριά βιομηχανία» στις αρχές της δεκαετίας του 1960 με ξένα κυρίως κεφάλαια που έδωσαν ώθηση και στον εξαγωγικό προσανατολισμό της μεταποίησης, αποτελώντας και την ατμομηχανή της περαιτέρω ανάπτυξής της.

B) Η χρονική περίοδος 1973-1980

Στην περίοδο αυτή, η διαδικασία της γρήγορης ανάπτυξης της ελληνικής μεταποιητικής βιομηχανίας φτάνει στο τέλος της και συμπίπτει με τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις (1973 και 1979: 4πλασιασμός της τιμής του πετρελαίου), την επακόλουθη κλιμάκωση του πληθωρισμού και τη ριζική αλλαγή του πλαισίου εργασιακών σχέσεων-εργατικού συνδικαλισμού για συμπίεσμένες απαιτήσεις αναδιανομής του εισοδήματος, που προφανώς επηρέασαν αρνητικά την μέχρι τότε καλή πορεία του κλάδου της μεταποίησης (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005).

Ειδικότερα, το έτος 1976 αποτελεί αρνητική αφετηρία για την ελληνική μεταποιητική βιομηχανία, καθώς έγιναν φανερά τα σημάδια της αδυναμίας για παραπέρα ανάπτυξη, ενώ πολλές επιχειρήσεις χαρακτηρίστηκαν ως προβληματικές, αδυνατώντας να συνεχίσουν τη δραστηριότητα τους χωρίς κρατική παρέμβαση (Ξανθάκης, 1989). Με άλλα λόγια, κατά την περίοδο αυτή έχουμε την πρώτη κρίση της ελληνικής βιομηχανίας (χαμηλή αποδοτικότητα κεφαλαίου, άνοδος του εργατικού κόστους, αύξηση της φορολογίας, μείωση της κερδοφορίας), η οποία ενισχύθηκε από την εμφάνιση του φαινομένου των προβληματικών επιχειρήσεων, τις διεθνείς δυσμενείς εξελίξεις, το υψηλό κόστος κεφαλαίου, την υπερχρέωση των βιομηχανικών επιχειρήσεων, την κάμψη της οικοδομικής δραστηριότητας και τον περιορισμό της ζήτησης βιομηχανικών προϊόντων στην εγχώρια και διεθνή αγορά (Ξανθάκης, 1989), η οποία ενδεχομένως επηρεάστηκε και από τη γενική οικονομική κρίση που εκδηλώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80.

Αποτέλεσμα των παραπάνω περιοριστικών συνθηκών ήταν να συρρικνωθούν τα βασικά οικονομικά μεγέθη της ελληνικής μεταποιητικής βιομηχανίας, η οποία έπαψε να κινείται στα υψηλά επίπεδα του παρελθόντος: χαμηλή μεταβολή του ρυθμού αύξησης της προστιθέμενης αξίας παραγωγής (2,2% έναντι 12,3% της προηγούμενης περιόδου) και της ακαθάριστης αξίας παραγωγής (5,7% έναντι 10,8% της προηγούμενης περιόδου), αρνητικό ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας (-2,4%), του κεφαλαίου (-5,8 %) και της συνολικής παραγωγικότητας των εισροών (-7,2%) και, τέλος, αύξηση του πραγματικού κόστους χρήσης κεφαλαίου κατά 12,5% (Σεγούρας, 1997). Αν και ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της παραγωγής (3,7%) ήταν αισθητά χαμηλότερος αυτού της προηγούμενης περιόδου, θεωρείται αυτός ικανοποιητικός με βάση αντίστοιχα διεθνή δεδομένα (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005).

Γ) Η χρονική περίοδος 1980-1990

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται φάση της πλήρους στασιμότητας της ελληνικής μεταποίησης. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της μεταποιητικής παραγωγής το διάστημα αυτό δεν εκτιμήθηκε οριακά μόνον αρνητικός (-0,26%), αλλά για πρώτη φορά οι ρυθμοί αύξησης της παραγωγής ήταν χαμηλότεροι από τους ρυθμούς των περισσοτέρων αναπτυγμένων χωρών (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005). Κατά την ίδια πηγή, η στασιμότητα ή καλύτερα η επιδείνωση του κλάδου της μεταποίησης πυροδοτήθηκε αρχικά από τις προηγηθείσες πετρελαϊκές κρίσεις, την ασυμβατότητα μεταξύ αυξήσεων στους μισθούς και της στάσιμης παραγωγικότητας, τη δραστική συμπίεση των μικτών κερδών των επιχειρήσεων, την αύξηση του αριθμού των ζημιωγόνων επιχειρήσεων και τη χρηματοοικονομική επιδείνωση του συνόλου του μεταποιητικού τομέα. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τη μείωση των επενδύσεων, την απώλεια ανταγωνιστικότητας των ελληνικών βιομηχανικών προϊόντων, την επιβράδυνση των εξαγωγών και την αυξανόμενη εισαγωγική διείσδυση, συντέλεσαν τόσο στην καθήλωση της ζήτησης για τα εγχώρια βιομηχανικά προϊόντα όσο και στην καθήλωση της παραγωγικότητας και στη γενική αδυναμία προσαρμογής του κλάδου μεταποίησης στις νέες απαιτήσεις του καταναλωτικού κοινού.

Σε ανάλογες εκτιμήσεις της πορείας του κλάδου της ελληνικής μεταποίησης στην περίοδο αυτήν καταλήγουν και άλλες σχετικές έρευνες, οι οποίες εστιάζουν την κρίση της ελληνικής μεταποιητικής βιομηχανίας σε διαφορετικά ή παραπλήσια αίτια. Η περίοδος αυτή συνδέεται με τα πρώτα βήματα της ελληνικής οικονομίας στο περιβάλλον των ευρωπαϊκών κοινοτήτων και, κατά κάποιο τρόπο, οι σχετικές αρνητικές επιπτώσεις της ελληνικής οικονομίας και, κατ' επέκταση, του κλάδου της μεταποίησης ήταν αναμενόμενες (Χασίδ,

1980; Χασιδ και Κάτσος, 1992; Καζάκος και Ιωάννου,1992; Παπαγιαννάκης και Λώλος,1993; Παυλίδη,1993).

Η 10ετία του 1980 χαρακτηρίζεται από την ένταξη της χώρας μας στην ΕΕ, χωρίς ανάλογη εξασφάλιση κοινοτικής υποστήριξης και κατάλληλη προετοιμασία για την ελληνική μεταποιητική βιομηχανία (Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, 1979). Παρατηρήθηκε, έτσι, έντονη ανάγκη για σημαντική αναδιάρθρωση του μεταποιητικού βιομηχανικού τομέα, χωρίς ωστόσο να είναι διαθέσιμα τα απαραίτητα μέσα. Τα κίνητρα επενδύσεων, που αντικατέστησαν τα κίνητρα παραγωγής που δίνονταν πριν από την ένταξη για να μην αλλοιώνονται οι όροι ανταγωνισμού, δεν κρίθηκαν επαρκή για να υποστηρίξουν ένα αναγκαίο πρόγραμμα αναδιάρθρωσης της μεταποιητικής βιομηχανίας (Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, 1979). Η μόνη πολιτική με βιομηχανικό προσανατολισμό που εφαρμόστηκε ήταν η υπαγωγή των προβληματικών επιχειρήσεων στην “ομπρέλα” του κρατικού προστατευτισμού, πράγμα που τελικά αποδείχθηκε μη αποτελεσματικό, αφού, αντί να αμβλυνθεί, οξύνθηκε η κατάσταση προβληματικότητας των επιχειρήσεων αυτών (Κάτσος,1997; Ξανθάκης, 1989).

Κατά μία άλλη άποψη, η κρίση της βιομηχανίας εκδηλώθηκε κυρίως ως πορεία αποβιομηχάνισης (Σακελλαρόπουλος,1992). Τρία είναι τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά της παραπάνω ερμηνείας δηλαδή: η υστέρηση των αυξητικών ρυθμών της παραγωγικότητας σε σχέση με τις αναπτυγμένες χώρες, η συρρίκνωση του βιομηχανικού τομέα και ειδικά της μεταποίησης στο εθνικό προϊόν, με παράλληλη αύξηση του τομέα των υπηρεσιών, και η μείωση των επενδύσεων στη βιομηχανία. Το τελευταίο μάλιστα αποτελεί την πλέον χαρακτηριστική πλευρά της κρίσης. Επίσης, η επιβράδυνση των συνολικών επενδύσεων συνοδεύεται από μια αρνητική αύξηση των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα. Οι επενδύσεις αναπροσανατολίζονται στις παραδοσιακές βιομηχανίες με χαμηλή ή μέση τεχνολογία, οι οποίες δέχονται ισχυρές πιέσεις από τον ξένο ανταγωνισμό, κυρίως των νέων βιομηχανικών χωρών. Ταυτόχρονα, κρίθηκε προτιμότερη και πλέον κερδοφόρα η εισαγωγή των ενδιάμεσων εισροών και όχι η εγχώρια παραγωγή τους. Η μετατόπιση αυτή είχε άμεσες επιδράσεις στις επενδύσεις. Αυτοί που εξαιτίας τεχνολογικών, παραγωγικών και οργανωτικών ελλείψεων παράγουν με κόστος υψηλότερο του μέσου κοινωνικού αποτυγχάνουν στην επίτευξη του βασικού τους σκοπού, δηλαδή του κέρδους, και βρίσκονται εκτός αγοράς. Η αποτυχία αυτή παίρνει διάφορες μορφές και μπορεί να οφείλεται εναλλακτικά ή συμπληρωματικά σε διάφορες συγκεκριμένες αιτίες.

Βάσει των αποτελεσμάτων σχετικής έρευνας, η επιδείνωση της κατάστασης της ελληνικής μεταποίησης αποδίδεται κυρίως στο έλλειμμα ανταγωνιστικότητας του κλάδου (πτώση των πωλήσεων, πτώση των εξαγωγών, μείωση των μεριδίων αγοράς, τεχνολογική

υστέρηση και σχεδόν ανύπαρκτες επενδύσεις για έρευνα και ανάπτυξη) και επιπρόσθετα στο ότι υπάρχει στενή συνάρτηση της ανταγωνιστικής ικανότητας των επιχειρήσεων με το τεχνολογικό τους επίπεδο, που εκφράζεται στην τεχνολογία παραγωγής που χρησιμοποιούν, στις δεξιότητες των εργαζομένων που απασχολούν και φυσικά στην προστιθέμενη αξία των προϊόντων που παράγουν (Παπανδρόπουλος, 2002).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εκδοχή του καθηγητή Σπράου (1997), ότι ο κλάδος της μεταποίησης, αν και στηρίχθηκε με έμφαση από όλες τις διαδοχικές κυβερνήσεις, υπήρξε και παραμένει υπανάπτυκτος στην Ελλάδα, επειδή έπεσε θύμα της «ολλανδικής ασθένειας». Δηλαδή, η γενεσιουργός αιτία της κρίσης της ελληνικής μεταποίησης δεν είναι θέμα μόνο της περιορισμένης ζήτησης των μεταποιητικών προϊόντων και της γενικής υστέρησης της ελληνικής οικονομίας, σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες, αλλά κυρίως της χαλάρωσης των ενεργειών της πολιτείας, εξαιτίας των αθρόων εισροών συναλλάγματος από τέσσερις βασικές πηγές (τουρισμός, ναυτιλία, μεταναστευτικά εμβάσματα και μεταβιβάσεις από ΕΕ), που επούλωναν ή και συνεχίζουν ακόμη να καλύπτουν ως ένα βαθμό τις αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας (Τσάγκλας, 2007).

Αποτέλεσμα των παραπάνω εξελίξεων, καθώς και των αναποτελεσματικών πολιτικών επιλογών, ήταν να περιορισθούν στο ελάχιστο οι ετήσιοι ρυθμοί ανάπτυξης των βασικών μεγεθών του κλάδου της μεταποίησης, όπως αυτός της αύξησης της πραγματικής προστιθέμενης αξίας 1,8%, του σχηματισμού παγίου κεφαλαίου 1,2%, της μείωσης της απασχόλησης κατά -0,8% και της έντασης της παραγωγικής διαδικασίας σε κεφάλαιο 2%. Αντίθετα, σημειώθηκε βελτίωση στο πραγματικό ετήσιο κόστος ανά απασχολούμενο, όπου έπεσε ο ρυθμός αύξησης στο 1,3% έναντι του 5,7% της προηγούμενης περιόδου, γεγονός που προήλθε κατά κύριο λόγο από τη σχετική βελτίωση των δεικτών παραγωγικότητας της εργασίας, του κεφαλαίου καθώς και της συνολικής παραγωγικότητας των εισροών (Σεγούρας, 1997).

4) Η χρονική περίοδος 1990-2003

Η περίοδος 1990-2003 αντανakλά την «επανάσταση» που συντελέστηκε στη βιομηχανία, λόγω αφενός της γενικευμένης χρήσης των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και αφετέρου των νέων όρων του επιχειρείν στο πλαίσιο της διευρυμένης ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Κατά την πιο πάνω περίοδο, ο κλάδος της μεταποίησης κατάφερε εν μέρει να ανατρέψει τις χαμηλές επιδόσεις των προηγούμενων περιόδων. Τα πρώτα χρόνια της περιόδου χαρακτηρίζονται από αλλαγή του σκηνικού προστασίας και υπαγωγή όλων των παραγωγικών

δραστηριοτήτων στη δικαιοδοσία της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, ως μόνης ικανής να εντάξει τις επιχειρήσεις στον διεθνή ανταγωνισμό (Μαρίνος, 1990).

Μετά την μακρά κρίση που πέρασε η ελληνική μεταποίηση, στην περίοδο αυτή βρίσκεται σε μια σχετική ανοδική φάση. Σωρευτικά, από το 1995 μέχρι το 2003, η παραγωγή της μεταποίησης έχει αυξηθεί κατά 17,6% ή 2,2% ετησίως. Βέβαια, η παραγωγή της μεταποίησης αυξάνεται αλλά με ρυθμό βραδύτερο από την άνοδο του ΑΕΠ και των άλλων κλάδων της οικονομίας (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005; ΣΕΒ, 2005; ΤΕ, 2005). Παρήγορο είναι επίσης το γεγονός, ότι στην περίοδο αυτή παρατηρείται αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμός των οικονομικών μονάδων, οι οποίες οδήγησαν σε άνοδο της συνολικής παραγωγικότητας του τομέα. Με άλλα λόγια, οι επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια στην ελληνική μεταποίηση οδήγησαν σε έναν πιο αποδοτικό τομέα, ο οποίος εμφανίζει στοιχεία που συμπορεύονται με τις εξελίξεις στην ευρωπαϊκή αγορά (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005).

Η περιορισμένη αυτή ανάκαμψη αποδίδεται στην κατάργηση των μέτρων προστασίας της εγχώριας βιομηχανίας και στις διαδικασίες προσαρμογής στο νέο και ανταγωνιστικότερο περιβάλλον. Έτσι λοιπόν, το έτος 1992 θεωρείται σταθμός για την ελληνική μεταποίηση, καθώς έπρεπε να γίνουν όλες εκείνες οι προσαρμογές που θα καθιστούσαν δυνατή την πλήρη ενοποίηση των ευρωπαϊκών αγορών και την εξάλειψη κάθε εμποδίου στην παραγωγική δραστηριότητα (σταδιακή κατάργηση της εθνικής προστασίας, απελευθέρωση του συστήματος των κρατικών προμηθειών προστασίας της εγχώριας παραγωγής). Επίσης, η συμφωνία του Μάαστριχτ, για πλήρη οικονομική και νομισματική ενοποίηση, είχε σοβαρές επιδράσεις στη μεταποιητική βιομηχανία τόσο της Ελλάδας όσο και των άλλων κρατών-μελών της ΕΕ, αφού κατήργησε κάθε δυνατότητα εθνικής παρέμβασης για στήριξη παραγωγικών δραστηριοτήτων από το κράτος (Χασσίδ και Κάτσος, 1992).

Η μερική ανάκαμψη της βιομηχανικής δραστηριότητας κατά την περίοδο αυτή επιβεβαιώνεται και από την εξέλιξη των βασικών μεγεθών της μεγάλης μεταποιητικής βιομηχανίας (αύξηση της ακαθάριστης αξίας παραγωγής, της προστιθέμενης αξίας και των πωλήσεων, μείωση της απασχόλησης και του αριθμού των επιχειρήσεων – Πίνακας 2.3). Η ανάκαμψη αυτή είναι πλέον εμφανής στην ελληνική μεταποιητική βιομηχανία, αλλά και σε ολόκληρη την βιομηχανία της ΕΕ, η έντασή της όμως δεν υπήρξε ίδια με εκείνη της ΕΕ (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005). Πρέπει να σημειώσουμε ότι, το επίπεδο της μεταποιητικής βιομηχανικής παραγωγής κατά το 1995 εξακολουθούσε να είναι 3,2%, κατώτερο εκείνου του 1990 (Σεγούρας, 1997).

Πίνακας 2.3: Βασικά μεγέθη της μεταποίησης: 1990-2001 (δισεκατομμύρια δρχ.)

Μεταβλητή	1991	1992	1993	1994	1995	Μεταβολή % 1991-95	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Μεταβολή % 1996-01
Αμοιβές απασχολ/μένων	735,1	806,1	791,6	865,8	947,5	45,0%	1004,3	1045,8	1094,5	1130,8	1216,7	1283,0	27,7%
Ακαθάριστη αξία παραγωγής	4881,2	5281,5	5210,8	5603,0	6370,5	44,7%	6706,0	7124,9	7369,7	7732,5	9739,4	10232,7	52,5%
Σύνολο αναλώσεων	3179,4	3307,8	3205,7	3458,8	4045,0	37,4%	4232,0	4409,5	4447,7	4603,6	6283,1	6461,5	52,6%
Πωλήσεις προϊόντων	--	--	--	5017,9	5653,8	12,6%	5953,8	6319,1	6585,2	6909,3	8628,3	8738,4	46,7%
Προστιθέμενη αξία	1701,7	1973,5	2005,1	2144,3	2.325,4	59,3%	2.474,0	2.715,3	2.921,8	3128,8	3456,3	3.771,2	52,4%
Σύνολο επενδύσεων	--	--	--	314,9	369,3	21,9%	383,7	455,5	583,6	705,8	849,9	788,0	105,7%
Μέση ετήσια απασχόληση*	333,6	323,7	274,6	261,9	255,0	-27,7%	--	235,2	235,7	228,1	233,6	233,3	-0,8%
Αριθμός επιχειρήσεων	8269	8346	6119	5945	5814	-30,5%	--	5407	5344	5022	5016	3918	-27,5%

Πηγή: Μητρώο επιχειρήσεων, Βασικά μεγέθη κατά κλάδο βιομηχανίας που αφορούν μεταποιητικές επιχειρήσεις με απασχόληση πάνω από 10 άτομα, Ε.Σ.Υ.Ε.
Σημείωση: * Σε χιλιάδες άτομα.

Τα στοιχεία αυτά μαρτυρούν ότι η παραγωγική δραστηριότητα της ελληνικής μεταποίησης, κατά το χρονικό διάστημα 1990-1995, δεν επηρεάστηκε μόνο από τον γενικότερο επιχειρηματικό κύκλο στις χώρες ΕΕ, αλλά υπέστη μια μόνιμη δράση, ενδεικτική της ριζικής αναδιάρθρωσης που συντελέστηκε στο εσωτερικό της. Η αναδιάρθρωση αυτή κατέστη τότε αναγκαία, λόγω της διεύρυνσης του ανοίγματος των αγορών στην ΕΕ, συνέπεια της Οικονομικής Ολοκλήρωσης του 1992 και της επικείμενης ΟΝΕ (Πατσουράτης και Ροσόλυμος, 1997).

Η σχετική βελτίωση της πορείας της μεγάλης μεταποιητικής βιομηχανίας, όπως σημειώνει ο πίνακας 2.3, συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη 1995-2001, με λιγότερο έντονους ρυθμούς. Κύρια χαρακτηριστικά ήταν η ονομαστική (τρέχουσα) αύξηση της ακαθάριστης αξίας παραγωγής (52,5% ή 8,7% ετησίως), των πωλήσεων (46,7% ή 7,7% ετησίως), των επενδύσεων, κυρίως λόγω της «ευνοϊκής» χρηματιστηριακής εξέλιξης (105,7% ή 17,6% ετησίως), καθώς και της προστιθέμενης αξίας (52,4% ή 8,7% ετησίως), με ταυτόχρονη όμως διεύρυνση του ρυθμού αύξησης των αναλώσεων (52,6 % ή 8,7 % ετησίως).

Η πραγματική βελτίωση των παραπάνω χαρακτηριστικών του κλάδου της ελληνικής μεταποιητικής βιομηχανίας είναι καταρχήν ασήμαντη, σε σχέση με αυτήν της περιόδου 1963-73, αφορά το «δυναμικό» μέρος του κλάδου (μεταποιητικές βιομηχανίες με πάνω από 10 εργαζόμενους) και επομένως εκτιμάται ότι ο συνολικός κλάδος της μεταποίησης κινείται μάλλον σε χαμηλότερα επίπεδα. Ενδεικτικά αναφέρουμε την εξέλιξη του δείκτη της

μεταποιητικής βιομηχανίας (87,1 - 97,4), που όλο το χρονικό διάστημα 1995-2001 (εκτός του 2001) κινήθηκε πάνω από τον γενικό δείκτη βιομηχανικής παραγωγής (81,6-98,1), όμως δεν πλησίασε το επίπεδο βάσης (2000=100,0), στοιχείο που μάλλον φανερώνει σημάδια πραγματικής υποχώρησης και όχι ανάπτυξης¹.

Σε συνολικούς όρους, από τη σκιαγράφηση της πορείας της ελληνικής μεταποίησης φάνηκε ότι ο κλάδος παραμένει σημαντικός και αναζητά διαδρόμους για την ουσιαστική συμπόρευσή του με του άλλους κλάδους, μέσα στο ολοένα ανταγωνιστικότερο περιβάλλον.

2.3 Βασικά μεγέθη και διάρθρωση του τομέα μεταποίησης στην Ελλάδα

Όπως προαναφέρθηκε, το διεθνές οικονομικό περιβάλλον επηρέασε και θα συνεχίσει να επηρεάζει την ανάπτυξη του κλάδου της μεταποιητικής βιομηχανίας στη χώρα μας. Τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα το έτος 2004, το οικονομικό περιβάλλον στο εξωτερικό εμφανίζεται σταθερά βελτιωμένο, ενώ δεν παύουν να είναι ιδιαίτερα εμφανείς ορισμένοι κίνδυνοι (υπερβάλλον εμπορικό έλλειμμα της οικονομίας των ΗΠΑ, η διατήρηση υψηλών τιμών πετρελαίου και η μεγάλη αστάθειά τους, οι τρομοκρατικές ενέργειες, οι επιδημίες-ασθένειες σε ορισμένους ευαίσθητους τομείς κ.λπ.). Το αποτέλεσμα των όποιων θετικών εξελίξεων φάνηκε με τη βελτίωση των βασικότερων μακροοικονομικών μεγεθών και του γενικού ρυθμού ανάπτυξης των χωρών της ΕΕ, με τη χώρα μας να παραμένει μεν σε υψηλότερα του μέσου κοινοτικού όρου επίπεδα, εμφανίζοντας δε σημεία μείωσης του ρυθμού ανάπτυξής της στα έτη 2004 και 2005 (ΣΕΒ, 2004; ΤΕ, 2005).

Επιπλέον, το οικονομικό κλίμα στη χώρα μας δεν κρίνεται αρνητικό, καθόσον ορισμένες εξελίξεις, όπως η επιτυχής τέλεση των Ολυμπιακών αγώνων και η ψήφιση νέου αναπτυξιακού και φορολογικού νόμου το έτος 2004, δημιούργησαν ευνοϊκές προσδοκίες για την ελληνική οικονομία, με σχετικές διαφοροποιήσεις κατά τομέα δραστηριότητας. Εντούτοις, αυτό παραμένει ασθενέστερο συγκριτικά με το αντίστοιχο κλίμα των χωρών της ευρωζώνης και με ορατούς κινδύνους ανατροπής του, όπως τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού της Ελλάδας έναντι της ευρωζώνης, η ύπαρξη αποτρεπτικών παραγόντων: αναποτελεσματικότητα του θεσμικού περιβάλλοντος, πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος, γραφειοκρατία (ΣΕΒ, 2004). Συγκεκριμένα, κατά το χρονικό διάστημα 2000-2004, μεταβλήθηκε η σύνθεση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο δραστηριότητας, με παράλληλη μικρή μείωση του ποσοστού συμμετοχής του κλάδου της

¹Ανάλογες εκτιμήσεις διατυπώθηκαν στο «κείμενο βάσης» της Τεχνολογικής Προοπτικής Διερεύνησης: Ελλάδα 2001: Οικονομία., Αθήνα, Ιούνιος 2002.

μεταποίησης από 12% σε 11,4%, με ταχύτερο ρυθμό μείωσης του πρωτογενούς τομέα από 7,3% σε 6,4% και σταθερή ανοδική πορεία του τριτογενούς τομέα από 70,2% σε 71,3% (ΤΕ, 2005). Ανάλογη πορεία παρατηρήθηκε και στη σύνθεση της απασχόλησης κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (ΤΕ, 2005).

Οι παραπάνω μεταβολές δεν αποδίδουν την πραγματική εξέλιξη των κλάδων δραστηριότητας, δεδομένου ότι, κάποια μείωση του ποσοστού συμμετοχής δεν σημαίνει ότι ο συγκεκριμένος κλάδος υποχώρησε, αλλά απλά ότι κάποιοι άλλοι κλάδοι δραστηριότητας της οικονομίας τρέχουν με υψηλότερους ρυθμούς (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005). Έτσι λοιπόν, ο κλάδος της μεταποίησης τα τελευταία τρία χρόνια εμφανίζει αύξηση του όγκου της βιομηχανικής παραγωγής, με έμφαση το έτος 2004: 1,2% (ΣΕΒ, 2004; ΤΕ, 2005).

Θετικό της ελαφριάς αναστροφής του επιχειρηματικού κλίματος στην χώρα μας είναι το γεγονός ότι σημαντικές παράμετροι της οικονομίας δείχνουν μικρή τάση βελτίωσης ή σταθεροποίησης. Έτσι λοιπόν, στην παραγωγικότητα εργασίας, η χώρα μας εξακολουθεί να έχει σχετικό προβάδισμα έναντι των κρατών της ευρωζώνης, με μόνη διαφορά ότι τα τελευταία χρόνια εμφανίζει μία τάση επιβράδυνσης (ποσοστιαία μεταβολή 1,3% το 2004, έναντι του μέσου ετήσιου ρυθμού μεταβολής 3,4% για το χρονικό διάστημα 2000-2004) (European Commission, 2005). Επίσης, βελτίωσε την ανταγωνιστικότητά της στο μακροοικονομικό περιβάλλον (από 33η ανήλθε στην 31η σειρά), ενώ υποχώρησε σε δύο καίριους τομείς, όπως είναι η ικανότητά της στο κριτήριο των δημόσιων θεσμών και οι επιδόσεις σε ότι αφορά στην τεχνολογία (ΣΕΒ, 2005).

Όσον αφορά τον κλάδο της μεταποίησης, το σχετικά θετικότερο κλίμα καταγράφηκε εν μέρει στις βασικότερες επιδόσεις των μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Συγκεκριμένα, με βάση τον νέο αναθεωρημένο δείκτη², η βιομηχανική παραγωγή μειώθηκε την τριετία 2001-2003 και ανέκαμψε το 2004 (1,2%), ενώ σωρευτικά η μεταβολή μεταξύ 2000-2004 ήταν αρνητική (-1,9%) και, το κυριότερο, υστερούσε έναντι των χωρών της ευρωζώνης (European Commission, 2005). Η παραπάνω εξέλιξη αποδίδεται εν μέρει στην διάρθρωση του νέου δείκτη, όπου δόθηκε αυξημένη βαρύτητα σε κλάδους, οι οποίοι στην χώρα μας έχουν αρνητικές επιδόσεις, και, κατά κύριο λόγο, στη συνέχιση της πτώσης ορισμένων κλάδων της μεταποίησης, οι οποίοι και στο πρόσφατο παρελθόν (1995-2000) σημείωσαν πτωτική πορεία (ΣΕΒ, 2005). Με άλλα λόγια, επαναλαμβάνεται το ιστορικό με την

² Στα τέλη του 2004, η Διεύθυνση Οικονομικών και Βραχυχρόνιων Δεικτών της ΕΣΥΕ προέβηκε σε νέα αναθεώρηση του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής, καθώς και στους συντελεστές στάθμισης ανά κλάδο. Ο νέος δείκτης έχει έτος βάσης το 2000=100, ενώ ο προηγούμενος υπολογιζόταν με έτος βάσης το 1995 (ΕΣΥΕ, Ενημερωτικό Σημείωμα: Αναθεωρημένος Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής, Δεκέμβριος 2004).

ύπαρξη τριών ταχυτήτων ανάπτυξης στη μεταποιητική ελληνική βιομηχανία, δηλαδή τους δυναμικούς κλάδους, που διαγράφουν σταθερή και ανοδική πορεία, τους ασθενείς ή παραδοσιακούς κλάδους που διολισθαίνουν διαχρονικά, και τις προβληματικές-ζημιογόνες επιχειρήσεις, που αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι του κλάδου της μεταποίησης και σταθερά λειτουργούν ανασταλτικά στη συνολική εικόνα του κλάδου αυτού.

Η εξέλιξη του δείκτη της βιομηχανικής παραγωγής διαφοροποιείται στους επιμέρους τομείς δραστηριότητας του κλάδου της μεταποίησης. Συγκεκριμένα, η μεταβολή του δείκτη κατά το χρονικό διάστημα 2003-2004 ήταν θετική, στην κατηγορία των ενδιάμεσων αγαθών (1%), των διαρκών καταναλωτικών αγαθών (1,8%) και των μη διαρκών καταναλωτικών αγαθών (2,7%), και αρνητική, μόνο στην παραγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών (-0,5%), ενώ στην περίοδο 2000-2003 παρουσίαζε αξιόλογες αποκλίσεις (ΣΕΒ, 2005).

Η προσπάθεια για βελτίωση του κλάδου της μεταποίησης το 2004 καταγράφεται και στο κριτήριο «εισαγωγικής διείσδυσης-εξαγωγικής επίδοσης», όπου συνολικά ο κλάδος σημείωσε μικρή επιδείνωση ως προς την ικανότητα υποκατάστασης των εισαγωγών (αύξηση του δείκτη της εισαγωγικής διείσδυσης από 51,2 το 2002 σε 52,6 το 2004) και υψηλότερο ρυθμό μεταβολής στον δείκτη της εξαγωγικής επίδοσης από 17,7 σε 19,9 αντίστοιχα (ΤΕ, 2005).

Αναλυτικά, η πορεία των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις. Από τους 23 κλάδους, οι 10 κλάδοι σημειώνουν σωρευτική αύξηση παραγωγής, κατά το χρονικό διάστημα 2000-2004, ενώ οι υπόλοιποι 13 παρουσιάζουν μείωση. Σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι κλάδοι που συνέβαλαν θετικά στην αύξηση του γενικού δείκτη της βιομηχανικής παραγωγής την περίοδο αυτή είχαν θετικότερη συνεισφορά κατά την προηγούμενη περίοδο 1995-2000 (ΣΕΒ, 2005; Τ.Ε., 2005). Συγκεκριμένα, η κατά 1,2% συνεισφορά των επιμέρους κλάδων στην αύξηση του γενικού δείκτη το 2004 προήλθε από τη μεγάλη ανοδική πορεία που παρουσίασαν οι κλάδοι Καπνός (9,9%), Εκτυπώσεις-Εκδόσεις (3,6%), Χημικά προϊόντα (6,6%) και Τελικά προϊόντα μετάλλου (10,1%), την εν γένει θετική εξέλιξη (έστω και με μικρότερους ρυθμούς έναντι προηγούμενων ετών) των κλάδων Ηλεκτρικές μηχανές (6,4%) και Μεταφορικά Μέσα (3,5%) και την αναστροφή των αρνητικών ρυθμών ανάπτυξης των κλάδων Τρόφιμα-ποτά (3,7%), Ξύλο-φελλός (0,6%), Χαρτί (3,2%), Βασική μεταλλουργία (5,2%), Μηχανές γραφείου-Η/Υ (99,5%) και Συσκευές ραδιοφωνίας (7,9%). Αντίθετα, η παραγωγή του κλάδου της μεταποίησης μειώθηκε στους κλάδους Κλωστοϋφαντουργικές ύλες (-10,4%), Ένδυση (-5,2%), Προϊόντα από ελαστική-πλαστική ύλη (-4,1%), Εξοπλισμός μεταφορών (-7,5%), Δέρμα (-9%), Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού (-1,7%) και Έπιπλα (-1,7%) (ΣΕΒ, 2005; ΤΕ, 2005).

Χρηματοοικονομικά, οι επιδόσεις του κλάδου της μεταποίησης επιβεβαιώνουν τόσο τη συνολική εικόνα όσο και τις επιμέρους διαφορές των κλάδων της εγχώριας μεταποιητικής βιομηχανίας. Βάσει των αποτελεσμάτων πρόσφατης έρευνας, που διενεργήθηκε από τον ΣΕΒ (2005) και αφορούσε τους εννέα κυριότερους κλάδους της μεταποίησης, των οποίων η παραγωγή κάλυπτε το 74% του συνόλου της μεταποιητικής παραγωγής, μεταξύ των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης εντοπίζονται αξιόλογες διαφοροποιήσεις στους βασικούς οικονομικούς δείκτες. Διαχρονικά όμως, οι χρηματοοικονομικές επιδόσεις των επιχειρήσεων εμφανίζουν ασήμαντες βελτιώσεις/επιδεινώσεις και το κυριότερο είναι ότι η πλειονότητα των επιπέδων των χρηματοοικονομικών επιδόσεων είναι χαμηλή με μεγάλη απόσταση από τα διεθνή επιθυμητά όρια. Ενδεικτικά αναφέρουμε κάποιους από τους κλάδους αυτούς, καθώς και βασικούς οικονομικούς δείκτες, που έχουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την έρευνά μας (Πίνακας 2.4).

Πίνακας 2.4: Χρηματοοικονομικοί δείκτες επιλεγμένων κλάδων μεταποίησης (2000-2003)

Κλάδος	Δείκτης	Έτος			
		2000	2001	2002	2003
Τρόφιμα-ποτά	Γενική ρευστότητα	1,20	1,22	1,20	1,23
	Ειδική ρευστότητα	0,86	0,84	0,85	0,87
	Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων	6,7%	6,4%	7,1%	7,5%
	Αποδοτικότητα Ενεργητικού	3,7%	3,4%	3,6%	3,6%
	Δανειακή επιβάρυνση	0,81	0,86	0,95	1,05
Μη Μεταλλικών Ορυκτών	Γενική ρευστότητα	1,41	1,35	1,22	1,28
	Ειδική ρευστότητα	1,06	0,98	0,90	0,98
	Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων	15,4%	17,2%	19,2%	21,1%
	Αποδοτικότητα Ενεργητικού	8,4%	8,6%	9,0%	9,7%
	Δανειακή επιβάρυνση	0,83	1,00	1,1	1,2
Κλωστοϋφαντουργικών υλών	Γενική ρευστότητα	1,34	1,38	1,36	1,32
	Ειδική ρευστότητα	0,91	0,90	0,89	0,90
	Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων	6,8%	2,4%	0,7%	1,7%
	Αποδοτικότητα Ενεργητικού	3,7%	1,4%	0,4%	0,9%
	Δανειακή επιβάρυνση	0,82	0,74	0,85	0,91
Ειδών ένδυσης	Γενική ρευστότητα	1,36	1,34	1,34	1,30
	Ειδική ρευστότητα	0,85	0,82	0,83	0,81
	Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων	6,7%	6,4%	7,1%	7,5%
	Αποδοτικότητα Ενεργητικού	8,7%	7,9%	7,5%	7,7%
	Δανειακή επιβάρυνση	1,29	1,42	1,54	1,67
Λοιποί κλάδοι (π.χ. Βασικής Μεταλλουργίας)	Γενική ρευστότητα	1,58	1,56	1,42	1,38
	Ειδική ρευστότητα	1,05	0,99	0,88	0,88
	Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων	10,8%	7,3%	4,3%	1,9%
	Αποδοτικότητα Ενεργητικού	6,0%	4,0%	2,1%	0,9%
	Δανειακή επιβάρυνση	0,80	0,82	0,98	1,05

Πηγή: ΣΕΒ, 2005, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

Η διάρθρωση του τομέα της μεταποίησης στην Ελλάδα μειονεκτεί σε πολλά σημεία, κυριότερα των οποίων είναι το ιδιαίτερα μικρό μέγεθος των μονάδων, ο ατομικός χαρακτήρας των επιχειρήσεων, η ανισομέρεια ανάπτυξης των επιμέρους κλάδων, η ανισομερή γεωγραφική κατανομή των επιχειρήσεων και η έλλειψη σημαντικών επενδύσεων στους νευραλγικούς τομείς ανάπτυξης των επιχειρήσεων (έρευνα και ανάπτυξη, καινοτομία, επιχειρησιακός σχεδιασμός-στρατηγική ανάπτυξη, εκπαίδευση προσωπικού κ.ά.). Η κατάσταση αυτή επηρεάζει τη δημιουργία ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και αιτιολογεί τη διατήρηση ή ακόμη τη χειροτέρευση των διαρθρωτικών προβλημάτων του εν λόγω τομέα (ΚΕΠΕ, 1984β; ΚΕΠΕ, 1989; Χασίδ, 1994; Πατσουράτης, 1995; Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνηση, 2002).

Οι διαρθρωτικές αδυναμίες, σε συνδυασμό με την γενικότητα της βιομηχανικής πολιτικής που ακολουθήθηκε (Κουτσογιάννης, 1984; Ξανθάκης, 1989) και της υπέρμετρης κρατικής προστατευτικής παρέμβασης του βιομηχανικού τομέα (Χασίδ και Κάτσος, 1992), συντέλεσαν στην αποβιομηχάνιση της χώρας και στην περιορισμένη συμβολή του τομέα μεταποίησης στην ανόρθωση της ελληνικής οικονομίας. Ειδικότερα, στον τομέα των μεγάλων μεταποιητικών επιχειρήσεων (πάνω από 10 ή 20 εργαζομένους) απαριθμούνται μόλις 5.148 ή 2.710 επιχειρήσεις αντίστοιχα (Πίνακας 2.5). Με βάση νεότερα στοιχεία (Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 2003), ο συνολικός αριθμός των μεγάλων επιχειρήσεων του τομέα της μεταποίησης μειώθηκε ακόμη περισσότερο (5.016 και 2.393 μονάδες αντίστοιχα).

Πίνακας 2.5: Διάρθρωση μεταποιητικών επιχειρήσεων κατά τάξη μεγέθους απασχόλησης

Σύνολο μεταποιητικών επιχειρήσεων	Μέγεθος επιχείρησης							Σύνολο
	0-4 άτομα	5-9 άτομα	10-19 άτομα	20-29 άτομα	30-49 άτομα	50-99 άτομα	100 & άνω άτομα	
Σύνολο	87 734	4 123	2 438	899	783	547	481	97 005

Πηγή: ΕΣΥΕ-Μητρώο επιχειρήσεων, έτος 2002.

Παράλληλα, με βάση τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, οι ατομικές-προσωπικές επιχειρήσεις αποτελούν την πλειοψηφία των μονάδων (74%), ενώ οι κεφαλαιακές εταιρείες ΑΕ και ΕΠΕ κατέχουν ένα πολύ μικρό ποσοστό της τάξης του 8,8% επί του συνόλου των μονάδων (Πίνακας 2.6).

Στον πίνακα 2.7 αποτυπώνεται επίσης η ποσοστιαία διάρθρωση των μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, όπου μόνο τέσσερις κλάδοι συγκεντρώνουν το 61,43% του συνόλου των επιχειρήσεων.

Πίνακας 2.6: Διάρθρωση μεταποιητικών επιχειρήσεων κατά νομική μορφή

Σύνολο μεταποιητικών επιχειρήσεων	Νομική μορφή								
	Προσωπική	ΟΕ	ΕΕ	ΕΠΕ	ΑΕ	Κοινοπραξία	Κοινωνία	Λοιπές	Σύνολο
Σύνολο	71838	14330	1319	2502	6028	95	139	760	97011

Πηγή: ΕΣΥΕ-Μητρώο επιχειρήσεων, έτος 2002.

Συγκεκριμένα, ο κλάδος των τροφίμων-ποτών κατέχει την πρωτιά με 16,8%, δεύτερος κατά σειρά είναι ο κλάδος των ειδών ένδυσης με 16,6% και ακολουθούν οι κλάδοι «τελικά προϊόντα μετάλλου» και «έπιπλα, λοιπές βιομηχανίες» με 14,5% και 13,6% αντίστοιχα. Αξιόλογη συμμετοχή έχουν επίσης οι κλάδοι «Ξύλο-φελλός», «εκτυπώσεις-εκδόσεις» και «μηχανήματα-είδη εξοπλισμού», με ποσοστά 7,1%, 6,2% και 5,1% αντίστοιχα. Τα στοιχεία του πίνακα επιβεβαιώνουν τη διατηρησιμότητα της ανισομέρειας καθώς και τον παραδοσιακό χαρακτήρα των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Πίνακας 2.7: Μεταποιητικές επιχειρήσεις κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (2002)

ΚΛΑΔΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΛΑΔΟΥ	Αριθμός επιχειρήσεων	%
15	Τρόφιμα- ποτά	16 302	16,8
16	Καπνός	18	0,18
17	Κλωστοϋφαντουργικές ύλες	3 657	3,77
18	Είδη ενδυμασίας	16 085	16,57
19	Δέρματα-είδη υπόδησης	2 024	2,08
20	Ξύλο & φελλός	6 915	7,12
21	Χαρτιά & προϊόντα από χαρτί	858	0,88
22	Εκτυπώσεις-εκδόσεις	6 036	6,22
23	Παράγωγα πετρελαίου & άνθρακα	108	0,11
24	Χημικά προϊόντα	1 117	1,15
25	Προϊόντα από ελαστικό και πλαστική ύλη	1 239	1,28
26	Μη μεταλλικά ορυκτά	4 679	4,82
27	Βασικά μέταλλα	792	0,81
28	Τελικά προϊόντα μετάλλου	14 074	14,5
29	Μηχανήματα & είδη εξοπλισμού	4 991	5,14
30	Μηχανές γραφείου & Η/Υ	169	0,17
31	Ηλεκτρικές μηχανές, συσκευές κλπ	1 712	1,76
32	Συσκευές ραδιοφωνίας, τηλεόρασης και επικοινωνιών	526	0,54
33	Ιατρικά όργανα & όργανα ακριβείας	672	0,69
34	Μεταφορικά μέσα	410	0,42
35	Λοιποί εξοπλισμοί μεταφορών (εκτός οχημάτων)	1 227	1,26
36	Έπιπλα, λοιπές βιομηχανίες	13 166	13,56
37	Ανακύκλωση	174	0,17
ΣΥΝΟΛΟ		97 011	100,00

Πηγή: ΕΣΥΕ-Μητρώο επιχειρήσεων, έτος 2002, επεξεργασία στοιχεία από τον συγγραφέα.

Η αγκύλωση της μεταποίησης, σε παραδοσιακά κυρίως προϊόντα, επιβεβαιώνεται επίσης από τη θετικότερη εξέλιξη του μέσου ετήσιου δείκτη της βιομηχανικής παραγωγής της

εν λόγω ομάδας (μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά), έναντι των υπολοίπων βιομηχανικών ομαδοποιήσεων (Πίνακας 2.8).

Πίνακας 2.8: Μέσος ετήσιος δείκτης βιομηχανικής παραγωγής (1995-2004, έτος βάσης 2000)

Δείκτης	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Γενικός δείκτης βιομ. παραγωγής	81,6	82,4	83,9	91,5	93,2	100,0	98,1	98,7	99,2	100,4
Μεταποίηση	87,1	86,7	88,8	96,0	95,1	100,0	97,4	97,3	96,9	98,1
Ενδιάμεσα αγαθά	87,3	87,3	90,3	95,0	94,1	100,0	99,4	101,0	100,6	101,7
Κεφαλαιουχ.αγαθ.	87,3	81,0	79,8	94,5	93,2	100,0	86,9	80,7	81,3	80,9
Διαρκή καταν/κά αγαθά	61,1	64,0	67,4	79,2	88,7	100,0	85,5	72,4	69,8	71,0
Μη διαρκή Καταν/κά αγαθά	91,4	90,7	92,3	98,1	98,1	100,0	100,6	102,9	101,5	104,2

Πηγή: <http://www.statistics.gr/Μεταποίηση&Dnid=%20-%20Δείκτης%20Βιομηχανικής%20Παραγωγής>.

Οι παραπάνω διαρθρωτικές αδυναμίες, που σε ένα βαθμό αποτελούσαν και συνεχίζουν να αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη του τομέα της μεταποίησης, αποδίδονται και σε εσφαλμένη-ελλιπή βιομηχανική πολιτική. Αν και ο τομέας της μεταποίησης έπρεπε να αποτελεί έναν από τους βασικότερους άξονες για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας (Ζοπουνίδης και Γαγάνης, 2005), η χώρα μας δεν κατάφερε να αναπτύξει αξιόλογη βιομηχανική πολιτική (σαφήνεια στόχων, ιεράρχηση στόχων, εκτίμηση αποτελεσματικότητας κ.α.) με συγκεκριμένες προτεραιότητες και κατευθύνσεις (κλάδους, περιοχές, τεχνολογίες κ.α.) στον νευραλγικό αυτόν χώρο (Κουτσογιάννης, 1984).

Απεναντίας, η Ελλάδα ακολούθησε πολιτική στήριξης της εγχώριας μεταποιητικής βιομηχανίας ή καλύτερα υποκατάστασης των εισαγόμενων βιομηχανικών προϊόντων, τόσο πριν όσο και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Landerstudie Griechenland, 1990). Αμέσως μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, το πρόγραμμα οικονομικής σταθεροποίησης του 1953, αν και χαμήλωσε σε σημαντικό βαθμό το ύψος της προστασίας, εξακολουθούσε να εμπεριέχει στοιχεία προστατευτισμού, ικανά να προωθήσουν την υποκατάσταση των εισαγωγών (ποσοτικοί περιορισμοί εισαγωγών, σύστημα «αδειών εισαγωγής»), φαινόμενο που δεν αποτελούσε αποκλειστικότητα της Ελλάδας, καθώς τέτοιες καταστάσεις εμφανίσθηκαν και σε άλλες δυτικές χώρες (Ξανθάκης, 1989). Αργότερα, η σύνδεση με τις ευρωπαϊκές κοινότητες (1961) χαλάρωσε την ένταση των περιορισμών αυτών, όμως δεν τους εξάλειψε εντελώς, ενώ ταυτόχρονα ακολουθήθηκε πολιτική προώθησης των εξαγωγών (Κάτσος, 1997).

Υποστηρίζεται ότι οι παραπάνω τακτικές στήριξης της μεταποιητικής βιομηχανίας, κυρίως με την παροχή κινήτρων, στην πραγματικότητα παρέκαμπε το βασικό πρόβλημα του κλάδου της μεταποίησης (διαρθρωτικά προβλήματα) και δεν μπορούσε να δώσει λύσεις (Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, 1979, 1983 & 1986). Δηλαδή, τα κίνητρα καθώς και τα μέτρα προστασίας της μεταποίησης αποσκοπούσαν να μειώσουν το κόστος του συντελεστή «κεφάλαιο» και να ενθαρρύνουν τους βιομηχάνους να διενεργήσουν επενδύσεις σε μεγάλη κλίμακα και παράλληλα να συμβάλουν στην αποκέντρωση της οικονομίας. Παρά ταύτα, δεν έγιναν οι αναμενόμενες επενδύσεις, όχι γιατί το κεφάλαιο ήταν ιδιαίτερα ακριβό ή τα κίνητρα περιορισμένης σημαντικότητας, αλλά γιατί η ζήτηση των εγχώριων βιομηχανικών προϊόντων ήταν και συνεχίζει να είναι προσανατολισμένη στους παραδοσιακούς κλάδους, όπου κατά κύριο λόγο δραστηριοποιείται ο κλάδος της ελληνικής μεταποίησης. Άρα υπήρξε έκδηλη αδυναμία για αξιοποίηση των αργούντων εγκαταστάσεων και επομένως έπρεπε η βιομηχανική πολιτική να στραφεί στην αντιμετώπιση των υπαρκτών προβλημάτων της ελληνικής βιομηχανίας (Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, 1979).

2.4 Βασικά μεγέθη και διάρθρωση του τομέα μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ

Η Περιφέρεια της ΑΜΘ γεωγραφικά καταλαμβάνει το βορειοανατολικό ακραίο τμήμα της χώρας, συνορεύει ανατολικά με την Τουρκία, βόρεια με τη Βουλγαρία και δυτικά με την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και ειδικότερα με τον Νομό Σερρών. Η Περιφέρεια ΑΜΘ αποτελείται από πέντε νομούς, δηλαδή τους νομούς Καβάλας, Δράμας, Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου (Περιφέρεια ΑΜΘ, 1993). Τα βασικά μεγέθη της Περιφέρειας ΑΜΘ σημειώνονται παρακάτω στον πίνακα 2.9.

Πίνακας 2.9: Τα βασικά μεγέθη της Περιφέρειας ΑΜΘ

Μεταβλητή	Έτος	Περιφέρεια	% Χώρας
Έκταση (χιλ. στρέμματα)	-	14.157,5	10,70
Πληθυσμός	2001	611067	5,60
Εργατικό Δυναμικό	2005	260.500	5,40
Απασχολούμενοι	2005	229.500	5,20
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν/κατά κεφαλή σε ευρώ	2003	10508	75,10
Ποσοστό ανεργίας	2005	11,90	9,70
Ποσοστό συμμετοχής του Δευτερογενή τομέα στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία	2003	24,10	22,70

Πηγή: ΤΕ(2006): *Δελτίο Περιφερειακής Οικονομικής Συγκυρίας Μακεδονίας-Θράκης*.

Η Περιφέρεια ΑΜΘ παράγει το 10% του προϊόντος του αγροτικού τομέα της χώρας, το 4,4% της μεταποίησης και το 3,5% των υπηρεσιών, σύμφωνα με στοιχεία του 2001. Με βάση

το κατά κεφαλή προϊόν, η Περιφέρεια ΑΜΘ καταλαμβάνει την προτελευταία θέση στην κατάταξη των Περιφερειών, με 10,2 χιλ. ευρώ το 2002 ή 79% του μέσου όρου της χώρας ή 58,6% του μέσου όρου της ΕΕ-25 (Πίνακας 2.10) (<http://www.remth.gr/index.php?ctg=50>).

Πίνακας 2.10: Κοινωνικοοικονομική ταυτότητα της Περιφέρειας ΑΜΘ

Μεταβλητή	Έτος	Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας και Θράκης	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη ως προς τις 13 Περιφέρειες
ΑΕΠ κατά κεφαλή (σε χιλ. ευρώ)	2002	10,2	12,8	12
Αποταμιευτικές καταθέσεις ανά κάτοικο (σε εκατ. δρχ.)	2000	1,41	1,79	8
Δηλ. εισόδημα ανά φορολογούμενο (σε χιλ. ευρώ)	2003	10,4	12,5	11
Φόρος εισοδ. ανά φορολογούμενο (σε χιλ. ευρώ)	2003	0,66	1,08	13
Φυσική αύξηση πληθυσμού/ 1000 κατοίκους	2001	-0,75	-0,01	6
Μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης/1000 κατοίκους	2001	62	68	12
Μαθητές δημοτικού/ 1000 κατοίκους	2001	61	59	5
Ποσοστό ανεργίας	2003	9,9	9,3	7

Πηγή: <http://www.remth.gr/index.php?ctg=50>.

Η σημαντική συμβολή των μεταποιητικών επιχειρήσεων σε ένα παραγωγικό σύστημα έχει τύχει πλέον γενικής αναγνώρισης από την κοινότητα των οικονομολόγων (Κομνηνός και συν., 1999; ΣΕΒ, 2006), ειδικότερα όταν την πλειονότητα της μεταποίησης αποτελούν μικρές επιχειρήσεις (ΜΜΕ), όπως αυτό παρατηρείται στην περιφέρεια της ΑΜΘ (Περιφέρεια ΑΜΘ, 2005). Οι ΜΜΕ αποκτούν ολοένα και περισσότερο βαρύνουσα σημασία στον παραγωγικό ιστό των περισσότερων περιφερειών της χώρας μας αλλά και της Ευρώπης, συγκροτώντας στην πραγματικότητα συγκεκριμένη δυναμική για τοπική ανάπτυξη και οικονομική προσαρμογή.

Ο πίνακας 2.11, παρακάτω, σημειώνει τη διάρθρωση του τομέα μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, σύμφωνα με τον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

Από τα στοιχεία του πίνακα 2.11 προκύπτει ότι η Περιφέρεια ΑΜΘ συγκεντρώνει 6.085 μεταποιητικές επιχειρήσεις. Οι επιχειρήσεις αυτές κατανέμονται στους επιμέρους νομούς ως ακολούθως: 1070 επιχειρήσεις στον νομό Δράμας, 1493 επιχειρήσεις στον νομό Καβάλας, 1059 επιχειρήσεις στον νομό Ξάνθης, 518 επιχειρήσεις στον νομό Ροδόπης και 1737 επιχειρήσεις στον νομό Έβρου (Περιφέρεια ΑΜΘ, 2005). Συγκεκριμένα, η χωρική διασπορά των επιχειρήσεων φέρνει σε πρώτη θέση τον νομό Έβρου με 29,5% του συνόλου των μονάδων και ακολουθούν οι νομοί Καβάλας (25,4%), Δράμας (18,2%), Ξάνθης (18,1%) και Ροδόπης (8,8%).

Πίνακας 2.11: Μεταποιητικές επιχειρήσεις στην ΑΜΘ κατά κλάδο δραστηριότητας

α/α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΛΑΔΟΥ	Αριθμός επιχειρήσεων	%
1	Μη μεταλλικά ορυκτά	659	10,83
2	Μεταφορικά μέσα	101	1,66
3	Βασικά μέταλλα	26	0,42
4	Δέρματα-είδη υπόδησης	76	1,25
5	Εκτυπώσεις-εκδόσεις	154	2,53
6	Είδη ενδυμασίας	418	6,87
7	Συσκευές ραδιοφωνίας, τηλεόρασης & επικοινωνιών	4	0,06
8	Έπιπλα, λοιπές βιομηχανίες	616	10,11
9	Ηλεκτρικές μηχανές, συσκευές κλπ.	94	1,53
10	Ιατρικά όργανα & όργανα ακριβείας	11	0,18
11	Κλωστοϋφαντουργικές ύλες	157	2,58
12	Λοιποί εξοπλισμοί μεταφορών (εκτός οχημάτων)	14	0,23
13	Τελικά προϊόντα μετάλλου	615	10,10
14	Μηχανήματα & είδη εξοπλισμού	95	1,56
15	Παράγωγα πετρελαίου & άνθρακα	1	0,01
16	Καπνός	17	0,28
17	Χημικά προϊόντα	79	1,28
18	Μηχανές γραφείου & Η/Υ	9	0,15
19	Προϊόντα από ελαστικό και πλαστική ύλη	156	2,55
20	Ξύλο & φελλός	739	12,13
21	Τρόφιμα- ποτά	1695	27,84
22	Ανακύκλωση	4	0,06
23	Χαρτιά & προϊόντα από χαρτί	33	0,54
24	ΜΗ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	312	5,13
	ΣΥΝΟΛΟ	6085	100,00

Πηγή: Περιφέρεια ΑΜΘ, 2005 και επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

Βάσει πρόσφατων στοιχείων, οι μεγάλες (50 και πάνω εργαζόμενοι) μεταποιητικές μονάδες ανέρχονται σε 112 ή ποσοστό 1,2% του συνόλου των επιχειρήσεων της περιφέρειας ΑΜΘ (Περιφέρεια ΑΜΘ, 2005). Με άλλα λόγια, η πλειονότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων απασχολεί 0-9 άτομα, δηλαδή ανήκουν στην κατηγορία των πολύ μικρών - οικογενειακών επιχειρήσεων. Γενικά, επικρατεί ανάλογη εικόνα με εκείνη του συνόλου της χώρας, τόσο σε επίπεδο μεγέθους επιχειρήσεων όσο και σε επίπεδο νομικής μορφής.

Στον πίνακα 2.11 αποτυπώνεται επίσης η ποσοστιαία κατανομή των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, όπου μόνο πέντε κλάδοι συγκεντρώνουν το 71,05% του συνόλου των επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, ο κλάδος των τροφίμων-ποτών κατέχει την πρωτιά με 27,85%, δεύτερος κατά σειρά είναι ο κλάδος του ξύλου-φελλού με 11,14% και ακολουθούν οι κλάδοι «μη μεταλλικά ορυκτά»,

«έπιπλα-λοιπές βιομηχανίες» και «προϊόντα μετάλλου», με 10,83%,10,12% και 10,11% αντίστοιχα. Αξιόλογη συμμετοχή έχει επίσης ο κλάδος της ένδυσης, με ποσοστό 6,87%. Τα στοιχεία του πίνακα 2.11, αν και καταγράφουν μία διαφορετική κατάταξη των επιχειρήσεων, δεν διαφοροποιούνται από εκείνα που ισχύουν σε εθνικό επίπεδο, ως προς τη διατηρησιμότητα της ανισομέρειας, καθώς και του παραδοσιακού χαρακτήρα των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων. Ανάλογες εκτιμήσεις καταγράφηκαν και στο παρελθόν σε σχετικές εργασίες-έρευνες (ΕΞΙΠΡΕΣ, Αφιέρωμα στην Βόρεια Ελλάδα, Σεπτέμβριος 1996; Κομνηνός και συν, 1999), γεγονός που υποδηλώνει μία χρονίζουσα διαρθρωτική σύνθεση του κλάδου της μεταποίησης.

Η κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων του κλάδου της μεταποίησης κατά νομό διαφοροποιείται εν μέρει από εκείνη της περιφέρειας και παρουσιάζει την ακόλουθη εικόνα:

- Νομός Καβάλας: τρόφιμα-ποτά, μη μεταλλικά ορυκτά, μεταλλικά προϊόντα, έπιπλα και ένδυση
- Νομός Δράμας: τρόφιμα-ποτά, μη μεταλλικά ορυκτά, μεταλλικά προϊόντα, ένδυση και ξύλου
- Νομός Ξάνθης: τρόφιμα-ποτά, μεταλλικά προϊόντα, ξύλο, μη μεταλλικά ορυκτά, ένδυση και έπιπλα
- Νομός Ροδόπης: τρόφιμα-ποτά, μεταλλικά προϊόντα, έπιπλα, ξύλο και μη μεταλλικά ορυκτά.
- Νομός Έβρου: τρόφιμα-ποτά, μη μεταλλικά ορυκτά, έπιπλα και ένδυση.

Η βιομηχανική ανάπτυξη στην Περιφέρεια ΑΜΘ υπήρξε δυναμική κατά περιόδους. Διαχρονικά, συγκροτήθηκε ένας νέος βιομηχανικός χώρος, τόσο σε ότι αφορά την ημερομηνία γέννησης των επιχειρήσεων όσο και τις παραγωγικές πρακτικές τους. Η ανάπτυξη της μεταποίησης-βιομηχανίας είχε την ακόλουθη πορεία:

- Όλοι οι νομοί της εν λόγω περιφέρειας παρουσίαζαν αύξηση της βιομηχανικής απασχόλησης, η οποία στη δεκαετία 1978-1988 φθάνει το 47,2%. Ο δυναμισμός των νομών ξεκίνησε δειλά κατά την περίοδο 1969-78, ενώ εντάθηκε στη δεκαετία του 1980 (Κομνηνός και συν.,1999).
- Η εκβιομηχάνιση της περιοχής είναι σχετικά πρόσφατη, οι περισσότερες επιχειρήσεις ιδρύθηκαν μετά το 1970 και η ανάπτυξη στηρίχθηκε κατά κύριο λόγο στο χαμηλό κόστος εργασίας, στα κίνητρα και στην ύπαρξη επαρκών και φθηνών πρώτων υλών.

- Διαχρονικά, ανατράπηκε η σειρά βαρύτητας των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης. Ενώ στο τέλος της δεκαετίας του 1980 (Κομνηνός και συν.,1999), κυρίαρχοι βιομηχανικοί κλάδοι ήσαν: ένδυση-υπόδηση (23,9%), τρόφιμα- ποτά (20,5%), ξύλο (5,9%), μη μεταλλικά ορυκτά (5,7%), προϊόντα από μέταλλο (5,4%), κλωστοϋφαντουργία (5,3%), έπιπλα (4,6%) και χαρτί (4,4%), στις αρχές της δεκαετίας του 2000 την πρωτιά του κλάδου αναλαμβάνουν πλέον με μεγάλη διαφορά τα τρόφιμα-ποτά (27,8%) και ακολουθούν οι κλάδοι «μη μεταλλικά ορυκτά», «έπιπλα- λοιπές βιομηχανίες» και «προϊόντα μετάλλου», με αξιόλογα ποσοστά, δηλαδή 10,8%,10,1% και 10,1%, αντίστοιχα (Περιφέρεια ΑΜΘ, 2005; Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος, 2006). Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν σημαντικές εσωτερικές ανακατατάξεις στον τομέα της μεταποίησης στην περιφέρεια της ΑΜΘ και προφανώς επιφυλάσσουν νέες εξελίξεις στο μέλλον που χρήζουν ιδιαίτερης μελέτης και προσοχής.
- Κατά την περίοδο 1981-2004, οι αναπτυξιακοί νόμοι ενίσχυσαν μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων του τομέα μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, από τις οποίες όμως ένα σημαντικό μέρος δεν ολοκλήρωσαν τα επενδυτικά τους σχέδια και το ανησυχητικό είναι ότι εξίσου σημαντικό μέρος αυτών δεν λειτουργεί σήμερα.
- Αν και η Περιφέρεια ΑΜΘ συγκεντρώνει αυξανόμενα μερίδια ενισχύσεων των ιδιωτικών επενδύσεων, παρά ταύτα η πορεία της μεταποίησης δεν συνεχίσθηκε ή καλύτερα άρχισαν να διαφαίνονται ανησυχητικές εξελίξεις. Έτσι κατά το χρονικό διάστημα 1988 μέχρι και το1995, παρατηρήθηκε σημαντική πτώση της απασχόλησης (52,5%) στη μεταποίηση στο σύνολο της Περιφέρειας ΑΜΘ, ενώ καταγράφηκαν και σημαντικές διαφοροποιήσεις σε επιμέρους νομούς (Πίνακας 2.12). Πρέπει να επισημάνουμε ότι συνολικά η απασχόληση του εργατικού δυναμικού στην Περιφέρεια ΑΜΘ τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει έντονο πρόβλημα, αφού εμφάνισε σημεία κόπωσης (αύξηση 5,2% έναντι 9,1% του συνόλου της χώρας για την περίοδο 1988 μέχρι 1996) και επιπλέον κατά το διάστημα 1996-1999 η περιφέρεια υστέρησε στη δημιουργία θέσεων εργασίας (μείωση κατά 10,3%) έναντι του συνόλου της χώρας (αύξηση κατά 3,9%). Ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το αυξανόμενο φαινόμενο παύσης ή μετεγκατάστασης των μεταποιητικών επιχειρήσεων, γεγονός που έχει άμεσες κοινωνικές επιπτώσεις (Επιμελητήριο Καβάλας, 2005).

2.5 Προβλήματα του τομέα μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις του μεταποιητικού τομέα στην Περιφέρεια ΑΜΘ δεν είναι διαφορετικά από εκείνα που επικρατούν στο σύνολο της χώρας. Τέτοια είναι η χαμηλή ποιότητα του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, το μικρό μέγεθος των

επιχειρηματικών μονάδων, η αργή προσαρμογή σε νέες τεχνολογίες, ο περιορισμένος ανταγωνισμός σε βασικούς κλάδους της οικονομίας, οι αδυναμίες του εκπαιδευτικού συστήματος κ.ά. (Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνηση, 2002; Νικολίτσα, 2005; ΣΕΒ, 2006; Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος, 2006).

Πίνακας 2.12: Εξέλιξη της απασχόλησης στους νομούς ΑΜΘ

	1973*	1978*	1984*	1988*	1994	1995
Νομός Καβάλας	6.187	8.053	9.823	11.279	5.126	4.826
Νομός Ξάνθης	2.270	4.268	6.346	6.949	3.882	4.004
Νομός Ροδόπης	2.322	2.839	3.906	4.187	2.237	2.006
Νομός Έβρου	3.254	4.751	6.191	6.375	2.996	2.842
Σύνολο	14.033	19.911	20.075	28.790	14.241	13.678

* Στοιχεία απογραφής

Τα παραπάνω ενδεικτικά προβλήματα αποτελούν πιθανές αιτίες για τη χαμηλή παραγωγικότητα της ελληνικής οικονομίας, η οποία κατ' επέκταση επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα των μονάδων, άρα σε ένα βαθμό και τη δυνατότητα επιβίωσής τους. Επειδή όμως σε κάθε περιοχή επικρατούν ειδικές συνθήκες, εκτιμάται ότι υπάρχουν επιπρόσθετες αιτίες/προβλήματα, η βαρύτητα των οποίων έχει σοβαρό αντίκτυπο στην πορεία του εξεταζόμενου κλάδου.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα σχετικής έρευνας, το σημαντικότερο πρόβλημα της μεταποίησης στην ΑΜΘ είναι η μεγάλη τεχνολογική υστέρηση σε σχέση με το σύνολο της χώρας, στοιχείο που επέδρασε και συνεχίζει να επιδρά ανασταλτικά (Κομνηνός και συν., 1999).

Κατά την ίδια πηγή, η αυτογενής ανάπτυξη τεχνολογίας είναι ιδιαίτερα περιορισμένη. Καμία ΜΜΕ (<50 απασχολουμένων) δεν επενδύει σε έρευνα και τεχνολογία, παρότι η τεχνολογική καινοτομία θεωρείται η σημαντικότερη συνιστώσα στην ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής βιομηχανίας.

Βαρύνουσα σημασία έχει ή άποψη, κατά την ίδια πηγή, ότι η κρατική υποστήριξη προς την Περιφέρεια ΑΜΘ υπήρξε αντιφατική. Συγκεκριμένα, η χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων ήταν χαμηλότερη από τον εθνικό μέσο όρο. Το μεγαλύτερο μέρος των δημοσίων δαπανών αφορούσε στην αγροτική υποδομή, ενώ οι επενδύσεις σε υποδομές που αφορούσαν στη μεταποίηση (βιομηχανικές υποδομές) δεν συγκέντρωσαν μεγάλο ενδιαφέρον. Αντίθετα, το πρόγραμμα κινήτρων και επιδοτήσεων για την υποστήριξη της βιομηχανικής περιφερειακής ανάπτυξης προσέφερε ικανοποιητικά στην ανάπτυξη της βιομηχανίας και της Περιφέρειας γενικότερα.

Με άλλα λόγια, εκτιμάται εμμέσως ότι η βιομηχανική ανάπτυξη της Περιφέρειας ΑΜΘ ήταν ικανοποιητική μόνο με ποσοτικούς όρους. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανάπτυξης, το ανθρώπινο δυναμικό, η ένταση σε E & T, η καινοτομία, η διεθνοποίηση των προϊόντων επιχειρήσεων και άλλες παράμετροι υστερούν σημαντικά. Η παραπάνω υστέρηση επιβαρύνθηκε και από το γεγονός ότι τα βιομηχανικά clusters που δημιουργήθηκαν δεν είχαν αυτοδύναμη ικανότητα τεχνολογικής καινοτομίας και διεθνοποίησης. Έτσι, η ανάπτυξη των επιχειρήσεων αυτών ήταν συνδεδεμένη με την πορεία και τις ενέργειες των επιχειρήσεων-συνεργατών σε άλλες περιοχές της χώρας καθώς και της ΕΕ, τόσο για την ανάπτυξη προϊόντος όσο και για τη διάθεσή του στη διεθνή αγορά.

Τα αίτια της τεχνολογικής υστέρησης, καθώς και της περιορισμένης βιομηχανικής ανάπτυξης στην ΑΜΘ, πρέπει να αναζητηθούν σε μία σειρά παραγόντων, όπως η αδυναμία προσέλκυσης διεθνών επενδύσεων, το προφίλ των μικρών επιχειρήσεων και η αναποτελεσματική βιομηχανική περιφερειακή πολιτική, που περιόρισαν τη δυνατότητα ανάπτυξης νέων βιομηχανικών κλάδων και βιομηχανικών πρακτικών (Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος, 2006). Από την Περιφέρεια ΑΜΘ απουσιάζουν τελείως οι αναβαθμισμένες τεχνολογίες παραγωγής, οι νέες μορφές οργάνωσης της εργασίας και το περιβάλλον ενίσχυσης της καινοτομίας. Όλες αυτές οι ελλείψεις συνδέονται, κατ' αρχήν, με την κυρίαρχη παρουσία παραδοσιακών βιομηχανικών κλάδων με τυποποιημένα και ώριμα προϊόντα και συμμετρικά με την απουσία νέων βιομηχανικών κλάδων, που διαδίδουν τεχνολογικές καινοτομίες και εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές σε μεγάλη κλίμακα.

Ένα επίσης σοβαρό πρόβλημα των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ, που αναμένεται να επιδεινωθεί στο εγγύς μέλλον και έχει άμεση επίπτωση στην πορεία της μεταποίησης, είναι η άστοχη κλαδική σύνθεση των εγκαταστημένων μεταποιητικών μονάδων. Σε μια περιοχή που κυριαρχούν παραδοσιακές κυρίως επιχειρήσεις, οι δυνατότητες τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας στο προϊόν είναι περιορισμένες. Τα περισσότερα προϊόντα είναι στην ύφεση του κύκλου ζωής τους και ο ανταγωνισμός πραγματοποιείται σε κορεσμένες αγορές, όπου το κόστος παραγωγής είναι καθοριστικός παράγοντας (Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος, 2006).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η γενική εκτίμηση πολλών επιχειρηματιών ότι αν και στην Περιφέρεια ΑΜΘ συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος των κρατικών ενισχύσεων προς τη μεταποίηση, οι επενδύσεις αυτές δεν ήταν αξιόλογες και δεν συνέβαλαν στην δημιουργία ενός σύγχρονου παραγωγικού συστήματος.

Σε μεταγενέστερη έρευνα (Δημητριάδης και συν., 2000), αποτυπώθηκαν σημαντικές αδυναμίες ή προβλήματα που επηρεάζουν ανασταλτικά την πορεία τριών βασικών κλάδων της

Περιφέρειας ΑΜΘ, που στην πραγματικότητα δεν διαφοροποιούνται από ανάλογα ευρήματα συναφών ερευνών (Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος, 2006). Οι αδυναμίες αυτές στους επιμέρους κλάδους είναι οι ακόλουθες:

Κλάδος τροφίμων:

- Οι σχετικά υψηλές τιμές αποτελούν το κύριο εμπόδιο στον ανταγωνισμό του κλάδου, τόσο σε εγχώριο όσο και σε Βαλκανικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Η μακροχρόνια ενασχόληση με την εγχώρια αγορά άφησε σε λήθαργο το ενδιαφέρον για τις αγορές των Βαλκανίων.
- Το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για ανάπτυξη εξαγωγικής δραστηριότητας. Από τις επιχειρήσεις που δεν δραστηριοποιούνται στα Βαλκάνια, το 30% του συνόλου αποτελείται από μεγάλες εταιρείες και το 70% από ΜΜΕ.
- Κινήσεις για την εξαγωγική προώθηση των προϊόντων τους δεν υλοποιούνται από τους ίδιους, οι οποίοι απλά αναμένουν το ενδιαφέρον από φορείς των Βαλκανικών χωρών ή από τα όργανα του κράτους.
- Η έλλειψη διεθνούς σήματος αποτελεί διπλό εμπόδιο στις εταιρείες. Αφενός δρα ανασταλτικά στη ψυχολογία των εταιρειών για ενδεχόμενη διεύρυνσή τους στις ξένες αγορές και αφετέρου οι ξένοι φορείς είναι πολύ επιφυλακτικοί σε μια ενδεχόμενη συνεργασία με ελληνική εταιρεία που δεν έχει διεθνές όνομα.
- Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των περισσότερων ΜΜΕ (ηλικιωμένοι ιδιοκτήτες με στοιχειώδη εκπαίδευση) δεν αφήνει περιθώρια ελπίδας για αναστροφή του κλίματος. Άλλωστε, είναι τόσο απογοητευμένοι από τον έντονο και αθέμιτο ανταγωνισμό, που απλά περιμένουν την αποχώρησή τους από την ενεργό δράση.
- Αδύναμη ποιοτική σύνθεση του εργατικού δυναμικού (53% είναι απόφοιτοι Γυμνασίου-Λυκείου, 12% απόφοιτοι ΑΕΙ-ΤΕΙ και το 35% απόφοιτοι Δημοτικού). Η βελτίωση του επιπέδου των εργαζομένων γίνεται ιδιαίτερα στην πράξη και λιγότερο με ειδικά σεμινάρια, καθόσον το μορφωτικό επίπεδο είναι πολύ χαμηλό. Το ειδικευμένο επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό συναντάται σπάνια και μόνο στις μεγάλες εταιρείες.
- Καθυστερημένη δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων για αναζήτηση νέων αγορών, χωρίς κάποιο σχεδιασμό και υποστήριξη από την πολιτεία, παρά μόνο με ίδια πρωτοβουλία και με συμμετοχή σε κλαδικές εκθέσεις.
- Παρατηρείται έλλειψη ενδιαφέροντος ή επιχειρησιακής ικανότητας για την έρευνα, τη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων και τη δυναμική ανάπτυξη της επιχείρησης.

Κλάδος κλωστοϋφαντουργίας:

- Παρά τη γειννίαση των επιχειρήσεων με τις αγορές των βαλκανικών χωρών, μικρό μόνο ποσοστό, που δεν ξεπερνά το 5-10% των συνολικών εξαγωγών, σχετίζεται με τις αγορές αυτές.
- Υπάρχει έλλειψη επιστημονικού προσωπικού στα ανώτερα και μεσαία στελέχη (μόλις 3,2%). Ένας ολόκληρος κλάδος στηρίζεται στην εμπειρία των παλαιών εργαζομένων. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της πλειοψηφίας των εργαζομένων αναγκάζει τα ¾ των εταιρειών να εκπαιδεύει με σεμινάρια το προσωπικό, προκειμένου αυτό να προσαρμόζεται στις αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στην παραγωγική διαδικασία. Βέβαια, πραγματοποιούνται σεμινάρια για ειδικά θέματα των κατωτέρων στελεχών. Στον τομέα αυτόν της οικονομίας υπάρχει έλλειψη τεχνικών σχολών για την εκπαίδευση των κατώτερων υφιστάμενων, οι οποίοι αποτελούν και την πλειοψηφία των εργαζομένων.
- Δεν υπάρχει σχεδιασμός καθώς και επιχειρησιακή ικανότητα για παραγωγή προϊόντων που δεν παράγονται στη χώρα ή παράγονται σε περιορισμένες ποσότητες.

Κλάδος επεξεργασίας ξύλου:

- Χαμηλό γνωστικό επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού. Δεν υπάρχουν νέες ιδέες, γιατί απλά δεν υπάρχει το κατάλληλο μορφωτικό και επιστημονικό προσωπικό που θα προχωρήσει σε επεξεργασία του ξύλου, πέρα από τους συνηθισμένους τρόπους. Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι ο μικρός αριθμός εργαζομένων, που δεν μπορεί να ξεπεράσει τα 10 άτομα ανά εταιρεία κατά μέσο όρο.
- Το επιστημονικό προσωπικό (μόλις 7%) συναντάται κυρίως στις μεγαλύτερες εταιρείες που δραστηριοποιούνται και στα Βαλκάνια (το 5% της παραγωγής).
- Περιορισμένη προστιθέμενη αξία. Όλες οι εταιρείες ασχολούνται αποκλειστικά στο τελευταίο στάδιο της επεξεργασίας ξύλου. Καμία από τις υπάρχουσες εταιρείες (εκτός ορισμένων εξαιρέσεων) δεν ξεκινά τη παραγωγική της διαδικασία από την πρώτη ύλη και τη δημιουργία είτε τελικού προϊόντος είτε ενδιάμεσου προϊόντος για περαιτέρω επεξεργασία.
- Τα 2/3 των εταιρειών απορρίπτουν τη συνεργασία με τις Βαλκανικές χώρες. Το 1/3 των εταιρειών, που παρουσιάζονται θετικές σε ενδεχόμενο συνεργασίας με εταιρείες των Βαλκανίων, ενδιαφέρονται κυρίως για προμήθεια φθηνής πρώτης ύλης, ώστε να έχουν μειωμένο κόστος, χωρίς ωστόσο να ενδιαφέρονται για την ποιότητα.
- Η ζήτηση παρουσιάζει στασιμότητα στα παραδοσιακά προϊόντα, ενώ θεωρείται ικανοποιητική σε όμοια προϊόντα, τα οποία συνδυάζουν ποιότητα άνω του μετρίου, τιμή

ελαφρώς μειωμένη από τον μέσο όρο της αγοράς και τεχνικές προδιαγραφές που καλύπτουν τις ανάγκες των καταναλωτών.

- Η υψηλή τιμή των προϊόντων του κλάδου, σε σχέση με αντίστοιχα προϊόντα άλλων κλάδων (π.χ. κουφώματα αλουμινίου αντικαθιστούν κουφώματα ξύλου), αλλά και η έλλειψη ελαστικότητας προς τις τεχνικές προδιαγραφές που επιθυμεί η ανθρώπινη νοοτροπία, οδηγεί τους καταναλωτές σε υποκατάστατα προϊόντα.

2.6 Συμπεράσματα

Οι διαδοχικές αναθεωρήσεις του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής, καθώς και των συντελεστών στάθμισης ανά κλάδο από την ΕΣΥΕ σε συνδυασμό με την μερική απογραφή και ανάλυση στατιστικών δεδομένων του κλάδου μεταποίησης (μόνο των «μεγάλων» μεταποιητικών επιχειρήσεων: δέκα εργαζόμενους και πάνω), δυσχέραιναν την προσπάθειά μας για πλήρη αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης καθώς και της εξέλιξης του κλάδου μεταποίησης στη χώρα μας.

Παρά ταύτα, από την ανάλυση που προηγήθηκε, προκύπτει ότι οι εξελίξεις που συντελέστηκαν στον κλάδο της μεταποίησης τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο της Περιφέρειας ΑΜΘ είναι αρκετά χαρακτηριστικές:

Επίπεδο χώρας:

1. Ο κλάδος της μεταποίησης, παρά τη διαχρονική συρρίκνωσή του, συνεχίζει να αποτελεί έναν από τους βασικότερους κλάδους του δευτερογενούς τομέα και να αποκτά ολοένα αυξανόμενη σημασία, τόσο για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας (συνεισφορά στην απασχόληση, στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, στην προστιθέμενη αξία) όσο και την στήριξη της περιφερειακής ανάπτυξης (εκτροπή της χωρικής βιομηχανικής κατανομής προς στις ασθενέστερες περιοχές) μέσω της Περιφερειακής Πολιτικής.
2. Η μεταποίηση είναι ο μόνος κλάδος της δευτερογενούς παραγωγής, το ειδικό βάρος της οποίας μειώθηκε. Το αρνητικό της υπόθεσης αυτής είναι ότι η Ελλάδα παρουσιάζει συνεχή συρρίκνωση του ποσοστού συμμετοχής της μεταποίησης στο ΑΕΠ. Και αυτό τη στιγμή που η παραγωγή της αυξήθηκε και το ονοματολόγιο των εμπορευμάτων που παράγει διευρύνθηκε σημαντικά. Επίσης, μειώθηκε το μερίδιό της στο εργατοϋπαλληλικό δυναμικό, με όλες τις απορρέουσες από αυτό κοινωνικοοικονομικές συνέπειες.
3. Η ανάπτυξη του κλάδου μεταποίησης στη χώρα μας εμφανίζει αξιόλογες διαχρονικές μεταβολές, δηλαδή:
 - **Υψηλός ρυθμός ανάπτυξης (1963-73)**, γεγονός που αποδίδεται στην επέκταση της ζήτησης της εγχώριας αγοράς, στην αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, στην

αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και στο άνοιγμα της «βαριάς βιομηχανίας» με ξένα κυρίως κεφάλαια που έδωσαν ώθηση και στον εξαγωγικό προσανατολισμό της μεταποίησης, αποτελώντας και την ατμομηχανή της περαιτέρω ανάπτυξής της.

- **Μειωμένος ρυθμός ανάπτυξης (1973-83)**, που προφανώς επηρεάστηκε τόσο από ενδογενείς παράγοντες, όπως η χαμηλή αποδοτικότητα κεφαλαίου, η άνοδος του εργατικού κόστους, η μείωση της κερδοφορίας, η υπερχρέωση των βιομηχανικών επιχειρήσεων, ο περιορισμός της ζήτησης βιομηχανικών προϊόντων στην εγχώρια και διεθνή αγορά και η εμφάνιση του φαινομένου των προβληματικών επιχειρήσεων, όσο και εξωγενείς παράγοντες, όπως δύο πετρελαϊκές κρίσεις 1973 και 1979, η επακόλουθη κλιμάκωση του πληθωρισμού, η αύξηση της φορολογίας, το υψηλό κόστος κεφαλαίου, η κάμψη της οικοδομικής δραστηριότητας, η γενική οικονομική κρίση που εκδηλώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80 και τέλος οι διεθνείς δυσμενείς εξελίξεις.
- **Οριακή αρνητική ανάπτυξη (1980-1990)**, η οποία ήταν απόρροια των επιπτώσεων από τις προηγούμενες πετρελαϊκές κρίσεις, της ασυμβατότητας μεταξύ αυξήσεων στους μισθούς και της στάσιμης παραγωγικότητας, της δραστηκής συμπίεσης των μικτών κερδών των επιχειρήσεων, της αύξησης του αριθμού των ζημιολόγων επιχειρήσεων και της χρηματοοικονομικής επιδείνωσης του συνόλου του μεταποιητικού τομέα, καθώς και της μείωσης των επενδύσεων ή εκ νέου προσανατολισμός των επενδύσεων στις παραδοσιακές βιομηχανίες με χαμηλή ή μέση τεχνολογία και με ισχυρές πιέσεις από τον ξένο ανταγωνισμό, της απώλειας ανταγωνιστικότητας των ελληνικών βιομηχανικών προϊόντων, της επιβράδυνσης των εξαγωγών, της αυξανόμενης εισαγωγικής διείσδυσης, με αποτέλεσμα την ανάγκη αναδιάρθρωσης του μεταποιητικού τομέα, λόγω της ένταξης της χώρας μας στην ΕΕ, χωρίς ωστόσο να είναι διαθέσιμα τα απαραίτητα μέσα.
- **Περιορισμένη ανάκαμψη της ανάπτυξης (1990-2004)**, η οποία προήλθε κατά ένα μέρος από την «επανάσταση» που συντελέστηκε στη βιομηχανία, λόγω αφενός της γενικευμένης χρήσης των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και αφετέρου των νέων όρων του επιχειρείν, στα πλαίσια της διευρυμένης ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς, και κατά κύριο λόγο από την θετική επίδραση της συντελούμενης αναδιάρθρωσης και του εκσυγχρονισμού των μονάδων, εξαιτίας των διαδικασιών προσαρμογής τους στο νέο και ανταγωνιστικότερο περιβάλλον.

4. Η κλαδική σύνθεση του κλάδου μεταποίησης στη χώρα μας εξακολουθεί να επικεντρώνεται στη κλασική βιομηχανική παραγωγή, η οποία εξελίσσεται με βραδύτερους ρυθμούς έναντι του συνόλου της οικονομίας και ολοένα μετατοπίζεται προς τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες ή σε ορισμένες περιοχές που παρέχουν συγκριτικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, όπως π.χ. στο ανθρώπινο δυναμικό, στους φυσικούς πόρους, στο κόστος εργασίας, στο θεσμικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο, στο μέγεθος της αγοράς και στη γεωπολιτική θέση. Ειδικότερα, η πορεία της παραγωγής των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης, τα τελευταία χρόνια (2000-2004), χαρακτηρίζεται από σημαντικές διαφοροποιήσεις, δηλαδή κλάδοι με σημαντική αύξηση (Μηχανές γραφείου-Η/Υ 99,5%, Τελικά προϊόντα μετάλλου 10,1%, Καπνός 9,9%, Συσκευές ραδιοφωνίας 7,9%, Χημικά προϊόντα 6,6%, Ηλεκτρικές μηχανές 6,4%, μεταλλουργία 5,2%), κλάδοι με περιορισμένη αύξηση (Τρόφιμα-ποτά 3,7%, Εκτυπώσεις-Εκδόσεις 3,6%, Βασικά Μεταφορικά Μέσα 3,5%, Χαρτί 3,2%, Ξύλο-φελλός 0,6%) και τέλος κλάδοι με μείωση (Κλωστοϋφαντουργικές ύλες -10,4%, Δέρμα -9%, Εξοπλισμός μεταφορών -7,5%, Ένδυσης -5,2%, Προϊόντα από ελαστική-πλαστική ύλη -4,1%, Μηχανήματα-είδη εξοπλισμού -1,7%, Έπιπλα -1,7%). Σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι κλάδοι που συνέβαλαν θετικά στην αύξηση του γενικού δείκτη της βιομηχανικής παραγωγής, την περίοδο αυτή είχαν θετικότερη συνεισφορά κατά την προηγούμενη περίοδο 1995-2000.
5. Η μεταποίηση εμφανίζει επιχειρήσεις τριών ταχυτήτων ανάπτυξης, δηλαδή τους δυναμικούς κλάδους που διαγράφουν σταθερή και ανοδική πορεία, τους ασθενείς ή παραδοσιακούς κλάδους που διολισθαίνουν διαχρονικά και τις προβληματικές-ζημιογόνες επιχειρήσεις, που αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι του κλάδου της μεταποίησης και σταθερά λειτουργούν ανασταλτικά στη συνολική εικόνα του κλάδου, με αποτέλεσμα την συρρίκνωση του ζωτικού χώρου δράσης του, τη συνακόλουθη πτώση της παραγωγής, της απασχόλησης και των επενδύσεων και, στην έσχατη περίπτωση, τη μη επιβίωσή τους.
6. Η διάρθρωση του τομέα της μεταποίησης στην Ελλάδα μειονεκτεί σε πολλά σημεία, κυριότερα των οποίων είναι το ιδιαίτερα μικρό μέγεθος των μονάδων, ο ατομικός χαρακτήρας των επιχειρήσεων, η ανισομέρεια ανάπτυξης των επιμέρους κλάδων, η ανισομερή γεωγραφική κατανομή των επιχειρήσεων και η έλλειψη σημαντικών επενδύσεων στους νευραλγικούς τομείς ανάπτυξης των επιχειρήσεων (έρευνα και ανάπτυξη, καινοτομία, επιχειρησιακός σχεδιασμός-στρατηγική ανάπτυξη, εκπαίδευση προσωπικού κ.ά.).
7. Η ασκηθείσα βιομηχανική πολιτική φαίνεται να έχει σημαντική συμμετοχή στην περιορισμένη ανάπτυξη της ελληνικής μεταποίησης, αφού η χώρα μας δεν κατάφερε να

αναπτύξει αξιόλογη βιομηχανική πολιτική (σαφήνεια στόχων, ιεράρχηση στόχων, εκτίμηση αποτελεσματικότητας) με συγκεκριμένες προτεραιότητες και κατευθύνσεις (κλάδους, περιοχές, τεχνολογίες κ.α.) στον νευραλγικό αυτόν χώρο. Απεναντίας, περιορίσθηκε στην στήριξη της μεταποιητικής βιομηχανίας, χωρίς ουσιαστικά να στραφεί στην αντιμετώπιση των διαθρωτικών και λοιπών προβλημάτων του κλάδου μεταποίησης.

8. Το οικονομικό-επιχειρησιακό περιβάλλον στη χώρα μας, αν και δεν κρίνεται αρνητικό, παραμένει ασθενέστερο συγκριτικά με το αντίστοιχο των χωρών της ευρωζώνης και με ορατούς κινδύνους ανατροπής του, όπως τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού της Ελλάδας έναντι της ευρωζώνης, η ύπαρξη αποτρεπτικών παραγόντων: αναποτελεσματικότητα του θεσμικού επιχειρησιακού περιβάλλοντος, πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος, δυσκινησία στο σύστημα της γραφειοκρατίας.
9. Το διεθνές περιβάλλον επηρέασε και θα συνεχίσει να επηρεάζει την ανάπτυξη του κλάδου μεταποίησης στη χώρας μας. Ειδικότερα, οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης των αγορών (τάση για διεθνοποίηση της παραγωγής) εκφράστηκαν με τη μεταφορά τμήματος των παραγωγικών δραστηριοτήτων ορισμένων βιομηχανικών επιχειρήσεων συγκεκριμένων κλάδων στις γειτονικές βαλκανικές χώρες. Η τάση αυτή θα συσχετιστεί, λόγω της προσπάθειας ή αδυναμίας των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων να διατηρήσουν την ανταγωνιστικότητά τους, λειτουργώντας με χαμηλότερο εργατικό κόστος από αυτό που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα.
10. Ο κλάδος της μεταποίησης φαίνεται ότι βρίσκεται σε μια διαδικασία μεταβολής στα γενικά χαρακτηριστικά του, η δε μεταβολή αυτή σχετίζεται κυρίως με τη διεύρυνση της επίδρασης που ασκεί ο επιχειρηματικός κύκλος της ΕΕ στην εγχώρια βιομηχανική δραστηριότητα. Παράλληλα, η κατάργηση των εμποδίων ελεύθερης διακίνησης αγαθών μετέβαλε τα μερίδια αγοράς των ελληνικών βιομηχανικών επιχειρήσεων, ανάλογα με την ύπαρξη ή μη συγκριτικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Στις περιπτώσεις που διαφαίνεται ή απειλείται χειροτέρευση της ανταγωνιστικής θέσης ενός κλάδου ή μιας επιχείρησης, πιθανή διέξοδος είναι η διεθνοποίηση της παραγωγής ή τμήματός της, εφόσον αυτό είναι τεχνολογικά εφικτό και οικονομικά σκόπιμο. Φαινόμενο που επίσης παρατηρείται ήδη σε αρκετούς κλάδους και επιχειρήσεις και πιθανώς θα συνεχιστεί. Το τελευταίο αυτό φαινόμενο θα πρέπει να αποδοθεί τόσο στην ύπαρξη δομικών διαφορών, που σχετίζονται με διαφορές στην παραγωγική εξειδίκευση στην ελληνική βιομηχανία σε σχέση με την βιομηχανία της ΕΕ, όσο και στη διαδικασία αναδιάρθρωσης των παραγωγικών δομών, που βρίσκεται σε εξέλιξη στην ελληνική μεταποίηση.

Επίπεδο Περιφέρειας ΑΜΘ:

- Ανισομέρεια κατανομής των μεταποιητικών επιχειρήσεων κατά νομό (1070 επιχειρήσεις στον νομό Δράμας, 1493 επιχειρήσεις στον νομό Καβάλας, 1059 επιχειρήσεις στον νομό Ξάνθης, 518 επιχειρήσεις στον νομό Ροδόπης και 1737 επιχειρήσεις στον νομό Έβρου).
- Ανισομέρεια κατανομής των μεταποιητικών επιχειρήσεων κατά μέγεθος, όπου οι μεγάλες (50 και πάνω εργαζόμενοι) μεταποιητικές μονάδες ανέρχονται σε 1,2% του συνόλου των επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ ή η πλειονότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων ανήκουν στην κατηγορία των πολύ μικρών-οικογενειακών επιχειρήσεων (απασχολεί 0-9 άτομα). Ανάλογη εικόνα επικρατεί και στην κατανομή των επιχειρήσεων σε επίπεδο νομικής μορφής.
- Ανισομέρεια κατανομής των μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, όπου μόνο πέντε κλάδοι συγκεντρώνουν το 71,05% του συνόλου των επιχειρήσεων (τρόφιμα-ποτά 27,85%, ξύλο-φελλό 11,14%, μη μεταλλικά ορυκτά 10,83%, έπιπλα-λοιπές βιομηχανίες 10,12% και προϊόντα μετάλλου 10,11%).
- Η κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων του κλάδου της μεταποίησης κατά νομό διαφοροποιείται εν μέρει από εκείνη της περιφέρειας. (Νομός Καβάλας: τρόφιμα-ποτά, μη μεταλλικά ορυκτά, μεταλλικά προϊόντα, έπιπλα και ένδυση, Νομός Δράμας: τρόφιμα-ποτά, μη μεταλλικά ορυκτά, μεταλλικά προϊόντα, ένδυση και ξύλο, Νομός Ξάνθης: τρόφιμα-ποτά, μεταλλικά προϊόντα, ξύλο, μη μεταλλικά ορυκτά, ένδυση και έπιπλα, Νομός Ροδόπης: τρόφιμα-ποτά, μεταλλικά προϊόντα, έπιπλα, ξύλο και μη μεταλλικά ορυκτά. Νομός Έβρου: τρόφιμα-ποτά, μη μεταλλικά ορυκτά, έπιπλα και ένδυση).
- Η βιομηχανική ανάπτυξη στην Περιφέρεια ΑΜΘ υπήρξε δυναμική κατά περιόδους. Διαχρονικά συγκροτήθηκε ένας νέος βιομηχανικός χώρος, τόσο σε ότι αφορά την ημερομηνία γέννησης των επιχειρήσεων όσο και τις παραγωγικές πρακτικές τους.
- Η εκβιομηχάνιση της περιοχής είναι σχετικά πρόσφατη οι περισσότερες επιχειρήσεις ιδρύθηκαν μετά το 1970 και η ανάπτυξη στηρίχθηκε κατά κύριο λόγο στο χαμηλό κόστος εργασίας, στα κίνητρα και στην ύπαρξη επαρκών και φθηνών πρώτων υλών.
- Διαχρονικά, ανατράπηκε η σειρά βαρύτητας των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης. Ενώ, στο τέλος της δεκαετίας του 1980, κυρίαρχοι βιομηχανικοί κλάδοι ήσαν: ένδυση-υπόδηση (23,9%), τρόφιμα-ποτά (20,5%), ξύλο (5,9%), μη μεταλλικά ορυκτά (5,7%), προϊόντα από μέταλλο (5,4%), κλωστοϋφαντουργία (5,3%), έπιπλα (4,6%) και χαρτί

(4,4%), στις αρχές της δεκαετίας του 2000, την πρωτιά του κλάδου αναλαμβάνουν πλέον με μεγάλη διαφορά τα τρόφιμα-ποτά (27,8%) και ακολουθούν οι κλάδοι «μη μεταλλικά ορυκτά», «έπιπλα- λοιπές βιομηχανίες» και «προϊόντα μετάλλου», με αξιολογα ποσοστά, ήτοι 10,8%, 10,1% και 10,1% αντίστοιχα. Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν σημαντικές εσωτερικές ανακατατάξεις στον τομέα της μεταποίησης στην Περιφέρεια της ΑΜΘ και προφανώς επιφυλάσσουν νέες εξελίξεις στο μέλλον που χρήζουν ιδιαίτερης μελέτης και προσοχής.

- Κατά την περίοδο 1981-2004, οι αναπτυξιακοί νόμοι ενίσχυσαν μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων του τομέα μεταποίησης στη Περιφέρεια ΑΜΘ, από τις οποίες όμως ένα σημαντικό μέρος δεν ολοκλήρωσαν τα επενδυτικά τους σχέδια και το ανησυχητικό είναι ότι εξίσου σημαντικό μέρος αυτών δεν λειτουργεί σήμερα.
- Αν και η Περιφέρεια ΑΜΘ συγκεντρώνει αυξανόμενα μερίδια ενισχύσεων των ιδιωτικών επενδύσεων, παρά ταύτα η πορεία της μεταποίησης δεν συνεχίσθηκε ή καλύτερα άρχισαν να διαφαίνονται ανησυχητικές εξελίξεις (αύξηση της απασχόλησης κατά 5,2% έναντι 9,1% του συνόλου της χώρας για την περίοδο 1988-1996 και υστέρηση στη δημιουργία θέσεων εργασίας κατά το διάστημα 1996-1999, όπου η Περιφέρεια ΑΜΘ κατέγραψε μείωση κατά 10,3% έναντι αύξηση του συνόλου της χώρας κατά 3,9%).
- Ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το αυξανόμενο φαινόμενο παύσης ή μετεγκατάστασης των μεταποιητικών επιχειρήσεων.
- Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις του μεταποιητικού τομέα στην Περιφέρεια ΑΜΘ δεν είναι διαφορετικά από εκείνα που επικρατούν στο σύνολο της χώρας (χαμηλή ποιότητα του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, μικρό μέγεθος των επιχειρηματικών μονάδων, αργή προσαρμογή σε νέες τεχνολογίες, περιορισμένος ανταγωνισμός σε βασικούς κλάδους της οικονομίας, αδυναμίες του εκπαιδευτικού συστήματος κ.ά.).
- Η κρατική υποστήριξη προς την Περιφέρεια ΑΜΘ αν και γενναιόδωρη, υπήρξε αντιφατική (χαμηλότερη χρηματοδότηση στο Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων από τον εθνικό μέσο όρο, το μεγαλύτερο μέρος των δημοσίων δαπανών αφορούσε στην αγροτική υποδομή, ενώ οι επενδύσεις που αφορούσαν στη βιομηχανική υποδομή δεν συγκέντρωσαν μεγάλο ενδιαφέρον, αντίθετα το πρόγραμμα κινήτρων και επιδοτήσεων για την υποστήριξη της βιομηχανικής περιφερειακής ανάπτυξης προσέφερε ικανοποιητικά στην ανάπτυξη της βιομηχανίας).

- Η βιομηχανική ανάπτυξη της Περιφέρειας ΑΜΘ ήταν ικανοποιητική μόνο με ποσοτικούς όρους. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανάπτυξης, το ανθρώπινο δυναμικό, η ένταση σε Ε & Τ, η καινοτομία, η διεθνοποίηση των προϊόντων-επιχειρήσεων και άλλες παράμετροι υστερούν σημαντικά.

Σε συνολικούς όρους, από την μια μεριά η συρρίκνωση του βαθμού ανάπτυξης του μεταποιητικού τομέα και από την άλλη η επιδείνωση διατηρησιμότητας-παύσης των μεταποιητικών μονάδων στη χώρα μας γενικά και στην Περιφέρεια ΑΜΘ ειδικότερα, ερμηνεύεται σε ένα βαθμό από τα αναφερόμενα προβλήματα/παράγοντες, που αποτελούν πιθανές αιτίες για τη χαμηλή παραγωγικότητα του κλάδου μεταποίησης, η οποία κατά επέκταση επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα των μονάδων αυτών, άρα σε ένα βαθμό και τη δυνατότητα επιβίωσής τους. Επειδή όμως σε κάθε περιοχή επικρατούν ειδικές συνθήκες, εκτιμάται ότι, υπάρχουν επιπρόσθετες αιτίες/προβλήματα, η βαρύτητα των οποίων έχει σοβαρό αντίκτυπο στην πορεία του εξεταζόμενου κλάδου.

Συμπερασματικά, πρέπει να επισημάνουμε ότι, η ελληνική βιομηχανία-μεταποίηση λειτουργεί πλέον σε ένα έντονο ανταγωνιστικό περιβάλλον και η ανάπτυξή της εξαρτάται από ένα πλήθος ενδο- και εξωεπιχειρησιακών παραγόντων. Έτσι, οι επενδύσεις σε πάγιο και ανθρώπινο κεφάλαιο και, βεβαίως, η προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας προς τα διεθνώς τεκταινόμενα είναι θεμελιώδους σημασίας. Τα τελευταία χρόνια, υπήρξε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, ωστόσο οι εξελίξεις δεν ήταν απολύτως ικανοποιητικές, δεδομένου ότι η ανταγωνιστικότητα παρέμεινε σχεδόν στάσιμη. Απαιτούνται, συνεπώς, μεγαλύτερες και συντονισμένες προσπάθειες, ώστε από τη μια μεριά να εξασφαλισθεί η αποτελεσματικότητα του θεσμικού επιχειρησιακού περιβάλλοντος και από την άλλη οι επιχειρήσεις να προσαρμοσθούν κατάλληλα στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 Εισαγωγή στην Περιφερειακή Πολιτική

Σκοπός των κοινωνιών είναι η εξασφάλιση όσο το δυνατό μεγαλύτερης κοινωνικής ευημερίας για το σύνολο των πολιτών τους. Η επίτευξη του σκοπού αυτού, όπως μέχρι τώρα υποστηρίζεται, επιτυγχάνεται στην ελεύθερη αγορά μόνο σε συνθήκες τέλειου ανταγωνισμού, που προσβλέπει στην άριστη κατανομή των πόρων. Οποιαδήποτε απόκλιση από την αρχή αυτή εκτιμάται ότι οδηγεί σε οικονομικό αποτέλεσμα μικρότερο απ' αυτό που θα μπορούσε να επιτευχθεί σε συνθήκες τέλειου ανταγωνισμού (Βεντούρα - Νεοκοσμίδη, 2004).

Η Περιφερειακή Πολιτική αποτελεί εργαλείο-μηχανισμό στο πλαίσιο της γενικότερης οικονομικής πολιτικής και στοχεύει στην αντιμετώπιση-άμβλυνση ανισοτήτων που εμφανίζονται κατά την ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων σε όλα τα μήκη και πλάτη της χώρας. Με άλλα λόγια, η ύπαρξη των περιφερειακών ανισοτήτων είτε υπό τη μορφή των άνισων κοινωνικών και οικονομικών ευκαιριών είτε των έντονων διαφορών στο επίπεδο ευημερίας μεταξύ των περιοχών μιας χώρας, αποτελούν τον βασικό λόγο της εμφάνισης, καθώς και της άσκησης της Περιφερειακής Πολιτικής (ΙΠΑ, 2000). Επιπλέον, η αναγκαιότητα της Περιφερειακής Πολιτικής δικαιολογείται και από άλλα εξίσου σημαντικά επιχειρήματα.

Έτσι, είναι γεγονός ότι η αποτελεσματική χρήση των πόρων της οικονομίας δεν επιτυγχάνεται, όταν υφίστανται σημαντικές διαφορές στην κατανομή των παραγωγικών δραστηριοτήτων μεταξύ των διαφόρων περιοχών της χώρας. Επιπλέον ισχύει ότι η ύπαρξη σημαντικών αποκλίσεων στα ποσοστά ανεργίας μεταξύ των περιφερειών δεν επιτρέπει υψηλούς ρυθμούς αύξησης της απασχόλησης, κυρίως σε περιόδους ανάκαμψης της οικονομίας. Τέλος, έχει διαπιστωθεί ότι η ύπαρξη μεγάλων διαφορών στα επίπεδα διαβίωσης μεταξύ των περιφερειών μιας χώρας μπορεί να οδηγήσει σε έντονες κοινωνικές αναταραχές. Επομένως, τέτοιες καταστάσεις καθιστούν επιβεβλημένη την άσκηση Περιφερειακής Πολιτικής για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που απορρέουν απ' αυτές (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004).

Η Περιφερειακή Πολιτική περιλαμβάνει «παρεμβάσεις του κράτους που αποσκοπούν στη βελτίωση της γεωγραφικής κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων» (Χιώτης,1972). Στην πραγματικότητα, η Περιφερειακή Πολιτική προσπαθεί να διορθώσει ορισμένες χωρικές συνέπειες της ελεύθερης οικονομίας της αγοράς, για να επιτύχει δύο αλληλοσχετιζόμενους αντικειμενικούς σκοπούς: την οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση των περιφερειακών ανισοτήτων (Vanhove & Klaassen, 1984 και 1987). Ακόμη πιο κατανοητή γίνεται η έννοια της Περιφερειακής Πολιτικής, εάν προσδιορισθεί ως ένα σύνολο «ενεργειών της κεντρικής, περιφερειακής και τοπικής διοίκησης, που ενσυνείδητα έχουν σκοπό να επηρεάσουν την οικονομική κατάσταση μιας ή περισσότερων περιφερειών» (Κόνσολας, 1997).

Είναι προφανές ότι τα ζητήματα που τίθενται στο επίκεντρο της Περιφερειακής Πολιτικής δεν αφορούν μόνο τα εθνικά κράτη, αλλά είναι αντικείμενο και της ΕΕ, καθώς η άνιση κατανομή των πόρων και οι άνισοι ρυθμοί ανάπτυξης και μεγέθυνσης των διαφόρων περιφερειών δημιουργούν σημαντικά προβλήματα, όχι μόνον εντός μιας εθνικής οικονομίας αλλά και στο πλαίσιο ενός υπερεθνικού οργανισμού, όπως είναι σήμερα η ΕΕ (Μούσης, 2001; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004).

Κύριο χαρακτηριστικό της Περιφερειακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη δεκαετία του '90 αποτέλεσε η προώθηση της «συνοχής» μεταξύ των περιφερειών των χωρών-μελών της. Η στρατηγική αυτή κατοχυρώνεται θεσμικά στο άρθρο 130α της Συνθήκης του Maastricht ως εξής: *«Για να προωθηθεί η συνολική αρμονική ανάπτυξη, η Κοινότητα πρέπει να αναπτύξει και να κατευθύνει τη δράση της προς την ενδυνάμωση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της. Ειδικότερα, η Κοινότητα πρέπει να στοχεύει στη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των διαφόρων περιφερειών και της καθυστέρησης των λιγότερο ευνοημένων περιφερειών, περιλαμβανομένων και των αγροτικών περιοχών»* (Κόνσολας, 1997).

Η Περιφερειακή Πολιτική δημιουργεί το χωροταξικό υπόβαθρο για την επίτευξη των επιδιώξεων της εθνικής αναπτυξιακής πολιτικής και περιλαμβάνει το σύνολο των μέτρων που εφαρμόζονται για την οικονομική ανάπτυξη όλων των περιφερειών μιας χώρας. Τα μέτρα αυτά εξασφαλίζουν την κατανομή των αγαθών της οικονομικής ανάπτυξης στον χώρο, με βάση ένα συνδυασμό κριτηρίων ισότητας, ισορροπίας και αποτελεσματικότητας, που στην ουσία αποτελούν κριτήρια ελέγχου της αναγκαιότητας άσκησης της Περιφερειακής Πολιτικής (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004). Για κάθε περιφέρεια πρέπει να διαμορφώνεται ειδική αναπτυξιακή πολιτική, το περιεχόμενο της οποίας οφείλει να εναρμονίζεται με τη συγκεκριμένη μορφή που έχει το περιφερειακό πρόβλημα σε αυτή. Η σύνθεση που προκύπτει από το σύνολο των ειδικών πολιτικών συγκροτεί κατά βάση την Εθνική Περιφερειακή Πολιτική (Χιώτης,1972).

Βασικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή της Περιφερειακής Πολιτικής στις μονάδες ενός χωρικού συνόλου είναι «η χρησιμοποίηση των κατάλληλων μεθόδων περιφερειακού προγραμματισμού και κατά συνέπεια η ύπαρξη των απαραίτητων στοιχείων καθώς και η θεσμοθέτηση ενός ολοκληρωμένου συστήματος εθνικού, περιφερειακού και τοπικού προγραμματισμού (Κόνσολας, 1997). Τα περιφερειακά και τοπικά προγράμματα πρέπει να είναι εναρμονισμένα μεταξύ τους αλλά και με το Εθνικό Πρόγραμμα, έτσι ώστε να αντιμετωπίζουν ικανοποιητικά τα προβλήματα της ανάπτυξης, με βάση το κριτήριο της αποτελεσματικότητας και της κοινωνικής ευημερίας (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004). Επίσης, η Περιφερειακή Πολιτική δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στην οικονομική διάσταση του προγραμματισμού στον χώρο (περιφερειακός προγραμματισμός), αλλά να εξετάζει και τη φυσική διάσταση (χωροταξικός ή φυσικός προγραμματισμός), που εστιάζεται στο σχεδιασμό της φυσικής διάρθρωσης του χώρου, με την εφαρμογή συστημάτων ελέγχου (π.χ. σχέδια πόλεων, χρήσεις γης), αξιοποιήσεις (π.χ. μεταβολή χέρσων εκτάσεων σε αρδευόμενες), αναπλάσεις (π.χ. κατεδάφιση των παλιών σπιτιών μιας περιοχής και οικοδόμηση νέου συγκροτήματος κατοικιών) και υποδομής (π.χ. κατασκευή ενός δρόμου ή ενός λιμανιού). Ο χωροταξικός προγραμματισμός είναι σπουδαίο μέσο για την πραγμάτωση των στόχων του περιφερειακού προγραμματισμού και αντίστροφα. Οι μεταξύ τους σχέσεις είναι επομένως συμπληρωματικές (Κόνσολας, 1997).

Τέλος, η Περιφερειακή Πολιτική γίνεται αποτελεσματικότερη στην εφαρμογή της κυρίως με τον καθορισμό (Κόνσολας, 1997; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004):

- των βασικών χαρακτηριστικών του περιφερειακού προβλήματος,
- των αποδεκτών θεωρητικών και εμπειρικών αναλύσεων (μεθοδολογία-τεχνικές ανάλυσης, επίπεδο στατιστικών στοιχείων),
- των αιτίων-παραγόντων του περιφερειακού προβλήματος,
- των αντικειμενικών σκοπών και των μετρήσιμων ποσοτικά στόχων της Περιφερειακής Πολιτικής, που συνδέονται με το πραγματικό πρόβλημα και όχι με κάποιες σκοπιμότητες ή ενέργειες που απορρέουν από κάποια έντονες κοινωνικές ή λοιπές πιέσεις,
- των περιοριστικών παραγόντων (π.χ. οικονομικές-τεχνολογικές εξελίξεις-αλλαγές, επιδράσεις-ανακατατάξεις της παγκοσμιοποίησης συνολικά και σε επιμέρους κλάδους) που υπάρχουν και των τεχνικών δυσχερειών-αδυναμιών σχεδιασμού και εφαρμογής των περιφερειακών και τοπικών προγραμμάτων (π.χ. οργάνωση, στελέχωση της δημόσιας διοίκησης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, ανάπτυξη των κατάλληλων υποδομών),

- της στρατηγικής που πρόκειται να ακολουθηθεί (π.χ. προτεραιότητα στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων ή στον εκσυγχρονισμό-επέκταση των υφισταμένων μονάδων, προώθηση μεγάλων-στρατηγικών επενδυτικών σχεδίων ή διακριτική επιλεκτική ενίσχυση συγκεκριμένων κλάδων της οικονομίας),
- του συνδυασμού μέσων και μέτρων που θα χρησιμοποιηθούν (π.χ. έργα υποδομής, κίνητρα επενδύσεων, ανθρώπινο δυναμικό),
- του ρόλου της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και
- της αξιολόγησης της πολιτικής (π.χ. σύγκριση αποτελεσμάτων και στόχων, αιτιολόγηση αποκλίσεων, διορθωτικές ενέργειες).

3.2 Το περιφερειακό πρόβλημα και τα αίτιά του

Το περιφερειακό πρόβλημα στην χώρα μας απασχόλησε και συνεχίζει να απασχολεί έντονα τους εμπλεκόμενους φορείς (Δημόσια Διοίκηση, πολιτικούς, ερευνητές-μελετητές, κοινή γνώμη), χωρίς όμως να έχει διαμορφωθεί μία σαφής και αποδεκτή εικόνα τόσο για το είδος και το μέγεθος των περιφερειακών ανισοτήτων όσο κυρίως και για τις ενδεδειγμένες ενέργειες που απαιτούνται για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση αυτών (ΚΕΠΕ, 1991; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004). Στο πλαίσιο του επιστημονικού διαλόγου που αναπτύχθηκε τις τελευταίες δεκαετίες (ενδεικτική αναφορά: Κώττης, 1980; Γλυτσού, 1988; Λαμπριανίδης, 1989; Κόνσολας, 1985 και 1997; Αθανασίου και συν., 1995; Φωτόπουλος και συν., 2002; Γιανιάς και συν., 2003; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004), συνιστάται η αντικειμενική, συστηματική και επιστημονική διερεύνηση του περιφερειακού προβλήματος (μέγεθος, αίτια, παράγοντες, μεθοδολογία-οργάνωση καθώς και έλεγχος της αποτελεσματικότητας της ασκηθείσας περιφερειακής πολιτικής), προκειμένου να αναδειχθούν οι πραγματικές διαστάσεις του προβλήματος.

Ειδικότερα, για τη διερεύνηση της πολυμορφίας του περιφερειακού προβλήματος πρέπει να χρησιμοποιούνται ανάλογα συνθετικά κριτήρια: όπως το ειδολογικό, το χωροταξικό ή λειτουργικό, το αναπτυξιακό και το κλαδικό, για να καλύπτονται όλες οι πτυχές-επιδράσεις του σημαντικού αυτού προβλήματος στην πολύπλοκη σύνθεσή τους (Κόνσολας, 1997).

Με το πρώτο κριτήριο, το ειδολογικό, οι περιφερειακές ανισότητες μπορούν να πάρουν τη μορφή άνισων οικονομικών ευκαιριών, όπως π.χ. η έλλειψη νέων θέσεων εργασίας για την απασχόληση του συνόλου του εργατικού δυναμικού μιας περιφέρειας.

Το χωροταξικό κριτήριο προσδιορίζει την περιφερειακή ασυμμετρία, όπως αυτή εκδηλώνεται με την ύπαρξη περιφερειακών ανισοτήτων, π.χ. ανάμεσα στην Πρωτεύουσα και την υπόλοιπη χώρα.

Για την άσκηση της Περιφερειακής Πολιτικής είναι πολύ σημαντικό το αναπτυξιακό κριτήριο, γιατί αυτό επιτρέπει να εκφραστούν ποιοτικά και ποσοτικά τα όρια των περιφερειακών ανισοτήτων, τα οποία εφόσον ξεπεραστούν δημιουργείται οξύ περιφερειακό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπισθεί άμεσα. Ένα πρόβλημα, που περιγράφεται είτε ως μια διαμορφωμένη κατάσταση, που από την κοινή γνώμη της περιοχής θεωρείται άδικη, είτε αφορά μια κατάσταση που περιγράφεται ως υστέρηση της ευημερίας μιας περιοχής σε σχέση με το επίπεδό της σε άλλες περιφέρειες, πρέπει να αντιμετωπισθεί από την πολιτεία.

Η επιβεβαίωση της ύπαρξης του περιφερειακού προβλήματος δεν σημαίνει αυτόματα ότι πρέπει να υπάρξει μια άμεση επέμβαση του κράτους. Η κυριαρχούσα άποψη θεωρεί ότι προηγουμένως πρέπει να διερευνηθεί η δυνατότητα διόρθωσης των ατελειών/ανισοτήτων του συστήματος από τον ίδιο τον μηχανισμό της αγοράς και να αξιολογηθούν τα χρονικά όρια και περιθώρια αυτής της αποτελεσματικής παρέμβασης. Μόνον μετά την απόρριψη του ενδεχόμενου αυτού καθορίζονται τα μέσα και τα μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος και τη διόρθωση των ατελειών και αδυναμιών της αγοράς.

Με άλλα λόγια, το σύνθετο αναπτυξιακό κριτήριο καθώς επίσης και το κλαδικό κριτήριο λειτουργούν ως κριτήρια προσδιορισμού των προβληματικών περιοχών και η τυπολογία τους καθορίζεται από τα χαρακτηριστικά του περιφερειακού τους προβλήματος, που μπορεί να είναι η υπανάπτυξη, ο κορεσμός ή η παρακμή.

Τα χαρακτηριστικά αυτά όμως δεν επαρκούν για τον καθορισμό των στοιχείων που συνθέτουν το περιφερειακό πρόβλημα μιας περιοχής. Οι αλλαγές που πραγματοποιούνται στο ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον δημιουργούν νέες κατηγορίες προβληματικών περιφερειών, που απαιτούν την εφαρμογή ειδικής περιφερειακής πολιτικής, με όρους ισχυρών αποκεντρωτικών διαδικασιών και αποφασιστικών κεντρικών παρεμβάσεων.

Τα προβλήματα αυτά καθιστούν αναγκαία τη δημιουργία ενός συγκροτημένου και αποτελεσματικού πλαισίου πολιτικής, που συνδυάζει την επιβολή μέτρων αναδιανομής του εισοδήματος «από πάνω» και την εφαρμογή προγραμμάτων τοπικής ανάπτυξης, με ταυτόχρονη ενίσχυση της συνεργασίας «από κάτω» των περιφερειών, των οποίων το περιφερειακό πρόβλημα διακρίνεται από κοινά χαρακτηριστικά. Η θέση αυτή της δικτύωσης των περιφερειών, της εδαφικής συνοχής και του συντονισμού των μέτρων πολιτικής αποτελεί κεντρική επιδίωξη και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Κόνσολας, 1997).

Πρέπει να επισημανθεί ότι οι βασικοί στόχοι της Περιφερειακής Πολιτικής στη χώρα μας συνεχίζουν να είναι σε ένα βαθμό ίδιοι, παρόλο που έχουν παρέλθει περισσότερα από τριάντα (30) χρόνια από την έναρξη της εφαρμογής συγκεκριμένων μέτρων και προγραμμάτων σχετικά με την αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των περιφερειών της χώρας και τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων^{1, 2}.

Όπως προαναφέρθηκε, χαρακτηριστικό γνώρισμα του περιφερειακού προβλήματος είναι η ύπαρξη περιφερειακών ανισοτήτων. Οι ανισότητες αυτές ορίζονται ως ανισότητες σε κάθε μορφής ευκαιρίες που υπάρχουν στις επιμέρους περιφέρειες, όπως π.χ. ευκαιρίες για οικονομικές δραστηριότητες, επενδύσεις, απασχόληση, σταδιοδρομία, σπουδές, περίθαλψη, αναψυχή και πολιτιστική δραστηριότητα.

Οι σημαντικότεροι παράγοντες που προκάλεσαν και συνεχίζουν να προκαλούν τις περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα μπορούν να ταξινομηθούν σε ιστορικούς, γεωμορφολογικούς, πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες (Σκόντζος, 1996; Κόνσολας, 1997; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004). Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να αναφέρει κανείς ειδικότερα τις παρακάτω αιτίες πρόκλησης περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα:

- Οι ατέλειες και αδυναμίες του μηχανισμού της αγοράς.
- Η άνιση κατανομή των φυσικών πόρων.
- Το θεσμικό πλαίσιο οργάνωσης του κράτους.
- Η δομή της οικονομίας των περιφερειών και η κλαδική της διάρθρωση.
- Το χαμηλό ύψος δαπανών που διατίθεται για έρευνα και ανάπτυξη νέων μεθόδων παραγωγής. Λείπει, με άλλα λόγια, η ουσιαστική προετοιμασία για την ένταξη της Ελλάδας στον άξονα υψηλής τεχνολογίας.
- Το χαμηλό επίπεδο ενσωμάτωσης καινοτομιών, σε όλες της φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας, από την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών μέχρι τη χρήση τους.
- Τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πρωτογενής τομέας της οικονομίας και κατά συνέπεια ο πληθυσμός που εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα από αυτόν. Τα προβλήματα αυτά εντάθηκαν μετά τις συνεχείς μεταρρυθμίσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.
- Η τεχνολογική υστέρηση του μεγαλύτερου τμήματος του δευτερογενούς τομέα και ο εσωστρεφής, σε σημαντικό βαθμό, χαρακτήρας του.

¹Η θεσμοθέτηση και λειτουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) αποδεικνύει ότι ακόμη και σήμερα τα προβλήματα των περιφερειακών ανισοτήτων είναι έντονα, καθώς το ΕΤΠΑ στοχεύει στο να συμβάλλει ακριβώς στην άμβλυνση των ανισοτήτων, όσον αφορά την ανάπτυξη και το βιοτικό επίπεδο μεταξύ των διαφόρων περιφερειών, καθώς και τη μείωση της καθυστέρησης των λιγότερων ευνοημένων περιφερειών όπου εντάχθηκε ολόκληρη η Ελλάδα στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ.

² Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ΑΜΘ (2000): Οδηγός προγράμματος 2000-2006, μέτρο 2.7., Στόχοι και άξονες προτεραιότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος. Οκτώβριος 2000, σελ.17-22.

- Η εν μέρει μόνο αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των ελληνικών περιφερειών.
- Η χαμηλή στάθμη των παραγωγικών, τεχνικών και κοινωνικών υποδομών σε όλες σχεδόν τις περιοχές της χώρας.
- Η άναρχη χωρική ανάπτυξη των αστικών κέντρων της χώρας και τα προβλήματα υποβάθμισης των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών σε αυτά.
- Η περιορισμένη πρόσβαση στα αστικά κέντρα και στις αγορές της ευρύτερης ζώνης επιρροής και αλληλεξάρτησης της χώρας μας.

Παρά τις προσπάθειες της πολιτείας για την αντιμετώπιση του περιφερειακού προβλήματος, υφίσταται ακόμη σοβαρός προβληματισμός για την αποτελεσματικότητα, καθώς και για την αναγκαιότητα εφαρμογής σύγχρονων και ουσιαστικών διαδικασιών ελέγχου της επιτυχίας της Περιφερειακής Πολιτικής².

3.3 Ο έλεγχος του βαθμού επιτυχίας της περιφερειακής πολιτικής

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που παρατέθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, προκύπτει ότι οι υφιστάμενες αναφορές επικεντρώνονται κυρίως στην αναγκαιότητα εφαρμογής της Περιφερειακής Πολιτικής (Richardson, 1972; Armstrong & Taylor, 1993; Κόνσολας, 1985 και 1997, Πετράκος και Ψυχάρης, 2004), στην αποτύπωση των περιφερειακών ανισοτήτων-επιπτώσεων (Σκόντζος, 1996; Κόνσολας, 1985 και 1997; Siriopoulos and Asteriou, 1998; Petrakos & Saratsis, 2000; Tsionas, 2001; Γιαννιάς και συν., 2003; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004), στη γενική εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής (Louri, 1985; Γεωργίου, 1991; Πετράκος και συν., 1993; Σκόντζος, 1996; Petrakos & Saratsis, 2000; Παπαδούλης και συν., 2004; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004), καθώς και στην αξιολόγηση των επιπτώσεων των κοινοτικών πλαισίων στήριξης (Λεμονιά, 1985; Αλεξιάκης, 1989; ΚΕΠΕ, 1997; ΚΕΠΕ-REMACO, 1999; Παπαδασκαλόπουλος, 2000; Πετράκος και Ψυχάρης, 2004).

Αντίθετα, δεν υφίστανται συστηματικές αναφορές σχετικά με τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής στην χώρα μας. Κατά τον Gräber (1979), η προσπάθεια για έναν ουσιαστικό έλεγχο αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής πρέπει να αναφέρεται στις εξής φάσεις υλοποίησής της:

² Ανάλογες εκτιμήσεις διατυπώνει και η Επιτροπή Παρακολούθησης της Διαχειριστικής Αρχής του τρίτου ΚΠΣ 2000-2006 στην 5^η συνεδρίασή της (8/6/2004). Συγκεκριμένα, επισημαίνει, μεταξύ των άλλων, την ανάγκη ενεργοποίησης ενός μηχανισμού υποστήριξης των Επιχειρηματιών (τεχνικοί Σύμβουλοι), εξαιτίας της χαμηλής απορροφητικότητας (24,6% των συνολικών κονδυλίων) και την επίτευξη ταχύτερων και αποτελεσματικότερων διαδικασιών ελέγχου των επενδύσεων.

- 1η φάση: Έλεγχος της εφαρμογής.** Εφαρμόστηκαν τα μέτρα ενίσχυσης της περιφερειακής ανάπτυξης, όπως είχαν προγραμματισθεί;
- 2^η φάση: Έλεγχος της υλοποίησης των στόχων.** Ελέγχεται εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι επιδιωκόμενοι στόχοι της Περιφερειακής Πολιτικής πραγματικά.
- 3^η φάση: Έλεγχος των επιδράσεων.** Ποιες αλλαγές στους στόχους της Περιφερειακής Πολιτικής αιτιολογούνται από την εφαρμογή του μηχανισμού προώθησης των επενδύσεων;
- 4^η φάση: Έλεγχος των προϋποθέσεων.** Κατά τον σχεδιασμό των περιφερειακών προγραμμάτων εκτιμήθηκε ικανοποιητικά η συνάφεια των επιδράσεων και ο ρόλος των εξωγενών παραγόντων;
- 5^η φάση: Έλεγχος της αποτελεσματικότητας.** Θα μπορούσαν τα επιτευχθέντα αποτελέσματα να υλοποιηθούν με λιγότερο ευνοϊκά μέτρα;

Ακολούθως, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά σε καθεμιά από τις φάσεις αυτές, για να διερευνηθεί η συμβολή τους στον έλεγχο αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής:

1η φάση: Έλεγχος της εφαρμογής

Συνήθης αιτία για μία αποτυχημένη ή περιορισμένη επιτυχία ενός περιφερειακού προγράμματος ή της Περιφερειακής Πολιτικής γενικότερα (μπορεί να) αποτελεί, μεταξύ άλλων, το γεγονός ότι τα μέτρα που έχουν υιοθετηθεί δεν εφαρμόζονται στη βάση του αρχικού προγραμματισμού³. Κατά την εφαρμογή ενός προγράμματος, μπορούν να εμφανισθούν προβλήματα από το πολιτικό-διοικητικό σύστημα (Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών), όπως επίσης και από τους ενδιάμεσους φορείς εφαρμογής τους (Διευθύνσεις Περιφερειακού Σχεδιασμού, ΕΟΜΜΕΧ κ.ά.).

Στο πολιτικό σκηνικό συμβαίνει συχνά, κατά την εφαρμογή ενός επενδυτικού προγράμματος, να διαπιστώνονται αδυναμίες στην ερμηνεία και συγκεκριμενοποίηση των εφαρμοζόμενων μέτρων ή ενεργειών, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε απομάκρυνση από τους επιδιωκόμενους στόχους (Κωνσταντακόπουλος, 2005)⁴.

³ Έτσι παραδείγματος χάριν, στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader + (2000-2006) του Υπουργείου Γεωργίας προβλέπονται πλέον διαδικασίες και μέτρα ελέγχου της κανονικότητας και νομιμότητας εφαρμογής των χρηματοδοτούμενων έργων, σε αντίθεση με προγενέστερα επενδυτικά προγράμματα.

⁴ Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η απόφαση του υπουργείου Οικονομίας & Οικονομικών για ανάθεση στις «τράπεζες» της πλήρους εφαρμογής και προώθησης σε πρώτη φάση των επενδυτικών σχεδίων που αφορούν τις ΜΜΕ (ΠΕΠ), λόγω εμφανών αδυναμιών των διοικητικών υπηρεσιών των 13 Περιφερειών της χώρας (Ο Κόσμος του Επενδυτή, 19-2-05, σελ.13).

Όσον αφορά τους τελικούς δικαιούχους των επενδυτικών προγραμμάτων, πρέπει να διαπιστωθεί, αν και κατά πόσον αυτοί έχουν κάνει σωστή χρήση των συγκεκριμένων μέτρων-ενεργειών και έχουν τηρηθεί οι προϋποθέσεις των ενισχύσεων. Το θέμα αυτό είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον και μπορεί να δώσει συγκεκριμένες πληροφορίες για τον τρόπο αντίδρασης των παραληπτών, στα κάθε φορά εφαρμοζόμενα μέτρα, και να αποκτηθούν έτσι σημεία αναφοράς για επόμενες φάσεις και διαπιστώσεις ελέγχου, όπως είναι ο έλεγχος των επιδράσεων. Από τον έλεγχο αυτό απορρέουν χρήσιμες διαπιστώσεις για τη διαδικασία του προγραμματισμού, καθώς ο έλεγχος εφαρμογής υποδεικνύει εάν και κατά πόσο κάποιος τοποθετείται σωστά στις προσφερόμενες ευκαιρίες ή επιφέρει αντιρρήσεις και προκαλεί έτσι παρενέργειες της Διοίκησης.

2^η φάση: Έλεγχος της υλοποίησης των στόχων

Στο πλαίσιο του ελέγχου αυτού διερευνάται, εάν και κατά πόσον οι επιδιωκόμενοι στόχοι από το περιφερειακό πρόγραμμα αντιστοιχούν στους στόχους που στην πραγματικότητα έχουν υλοποιηθεί. Μία σχετική προς αυτό μεθοδολογία έχει παλαιότερα προταθεί από τον Gatzweiler (1976), ενώ αντίστοιχα υποδείγματα έχουν χρησιμοποιηθεί και στο πλαίσιο του τρίτου ΚΠΣ.

Στην χώρα μας, πριν την εφαρμογή του τρίτου ΚΠΣ, οι στόχοι της Περιφερειακής Πολιτικής είχαν κατά κύριο λόγο γενικό χαρακτήρα. Οι στόχοι αυτοί προσδιόριζαν απλά το επιθυμητό αποτέλεσμα και δεν συνιστούσαν μια δεσμευτική βούληση για την επίτευξη συγκεκριμένων και ποσοτικά μετρήσιμων στόχων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα γενικών στόχων διατυπώθηκε στο επιχειρησιακό περιφερειακό πρόγραμμα της Περιφέρειας ΑΜΘ, όπως π.χ. επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης της περιφέρειας, αύξηση των θέσεων απασχόλησης, αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, αναδιάρθρωση τομέων και κλάδων παραγωγής, αξιοποίηση επιχειρηματικών ευκαιριών στον ελληνικό και στον ευρύτερο διεθνή χώρο κ.ά. (Περιφέρεια ΑΜΘ, Σχέδιο ΠΕΠ, 1999).

Ανάλογα και η Κεντρική Διοίκηση είχε ως γενικό στόχο της Περιφερειακής Πολιτικής τη «μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και την αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των περιφερειών» (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, 2002).

Από τον έλεγχο αυτόν απορρέουν συγκεκριμένες αλληλοεπιδράσεις για τον περιφερειακό προγραμματισμό, καθόσον μεγάλες διαφοροποιήσεις μεταξύ στόχων και επιτεύξεων, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, πρέπει και μπορούν να οδηγήσουν σε έγκαιρη αναθεώρηση των στόχων ή ακόμη και στη αλλαγή πλευσης της Περιφερειακής Πολιτικής.

3^η φάση: Έλεγχος των επιδράσεων

Στο πλαίσιο του ελέγχου των επιδράσεων της Περιφερειακής Πολιτικής αναδιατυπώνονται οι στόχοι της Περιφερειακής Πολιτικής, σύμφωνα με την αξιολόγηση που έχει προηγηθεί στη φάση του ελέγχου υλοποίησης στόχων. Ουσιαστικά λοιπόν πρέπει να εκτιμηθεί το μέχρι τώρα αποτέλεσμα της Περιφερειακής Πολιτικής και να εξετασθεί, εάν απαιτείται ενίσχυση των παρεμβατικών δράσεων της, εφόσον τα αποτελέσματα ήταν κατώτερα των αναμενομένων, ή να λειτουργήσει περισσότερο συντηρητικά, αν οι στόχοι της Περιφερειακής Πολιτικής έχουν υλοποιηθεί πλήρως (Eekhoff, 1976).

4^η φάση: Έλεγχος των προϋποθέσεων

Κάθε παρέμβαση ενός περιφερειακού προγράμματος υλοποιείται κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και στο πλαίσιο ενός γενικότερου περιβάλλοντος. Κάθε μεταβολή των εξωγενών για την Περιφερειακή Πολιτική παραγόντων-προϋποθέσεων του γενικότερου περιβάλλοντος επηρεάζει την πορεία και τον βαθμό αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής, είτε προς την κατεύθυνση ενίσχυσης του βαθμού αποτελεσματικότητάς της, αν οι προϋποθέσεις ασκούν θετική επίδραση στις βασικές παραμέτρους της Περιφερειακής Πολιτικής, είτε προς την κατεύθυνση αποδυνάμωσής της, στην αντίθετη περίπτωση (Gräber, 1979).

Κατά την ίδια πηγή, κάτω από το σκεπτικό αυτό του ελέγχου κρίνεται αναγκαία η συνεχής παρακολούθηση των παρακάτω παραγόντων, που επηρεάζουν τον εφαρμοζόμενο μηχανισμό ενίσχυσης των περιφερειών:

- Η παγκόσμια οικονομική εξέλιξη και οι αλλαγές του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας.
- Οι χωροταξικές επιδράσεις των τεχνολογικών εξελίξεων.
- Άλλες αλλαγές στη δομή της εθνικής οικονομίας (μείωση πληθυσμού, πτωτικές τάσεις στην αγορά κ.ά.).
- Η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας.
- Άλλες δημόσιες χωροταξικές δραστηριότητες (συγκοινωνιακή, γεωργική, εκπαιδευτική πολιτική).

Ως ενδεικτικό παράδειγμα θα μπορούσε να αναφέρει κανείς την ολοκλήρωση του οδικού άξονα της Εγνατίας Οδού, η οποία εκτιμάται ότι θα συμβάλλει θετικά στην αναπτυξιακή πορεία της Περιφέρειας ΑΜΘ, καθώς θα συμπίεσει τα μεταφορικά κόστη πρώτων υλών, προϊόντων και προσωπικού, θα βελτιώσει την ενδοπεριφερειακή επικοινωνία και θα ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα των μονάδων της Περιφέρειας.

5^η φάση: Έλεγχος της αποτελεσματικότητας

Ο έλεγχος αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στις πραγματικές επιδράσεις των εφαρμοσθέντων μέτρων, αλλά να αξιολογεί και τις δυνατότητες και, επιπλέον, να αναλύει εάν τα ίδια αποτελέσματα θα μπορούσαν να επιτευχθούν με χαμηλότερο κόστος.

Αντικείμενο του ελέγχου αυτού είναι η συνολική δραστηριότητα του προγραμματισμού. Αυτό σημαίνει πώς ο προγραμματισμός αξιοποίησε τις νέες ευκαιρίες ή πώς αντέδρασε σε μεταβαλλόμενες συνθήκες ή προτεραιότητες και πώς ερμήνευσε τις τυχόν αποκλίσεις από το επιθυμητό επίπεδο ανάπτυξης.

Αναφέρθηκε προηγουμένα ότι, ένας τέτοιος έλεγχος μπορεί να αναφέρεται και να εφαρμόζεται σε πέντε φάσεις. Μία από αυτές και μάλιστα ιδιαίτερα βαρύνουσα είναι η φάση του ελέγχου και της αξιολόγησης των επιδράσεων της Περιφερειακής Πολιτικής, που είναι απόρροια της εφαρμογής των αναπτυξιακών νόμων.

Στο σημείο αυτό θα επιμείνουμε στο θέμα των αναπτυξιακών νόμων, καθώς αυτοί αποτελούσαν το βασικό μηχανισμό-μοχλό προώθησης των παραγωγικών επενδύσεων στο περιφερειακό τμήμα της χώρας, έθεταν στόχους ποσοτικά μετρήσιμους (αύξηση ΑΕΠ, ενίσχυση απασχόλησης, ίδρυση νέων επιχειρήσεων) και συνακόλουθα κατείχαν εξέχουσα θέση στο πλέγμα των εργαλείων της ασκηθείσας Περιφερειακής Πολιτικής.

Αυτό λοιπόν που διαπιστώνουμε είναι ότι μέχρι τώρα ο έλεγχος της Περιφερειακής Πολιτικής με τη βοήθεια των αναπτυξιακών νόμων, αφορούσε, κατά μείζονα λόγο, ορισμένες τυπικές πλευρές της διαδικασίας χορήγησης των ενισχύσεων, έγκρισης των επενδύσεων και επιβολής κυρώσεων και δεν διασφάλιζε τον έλεγχο της επιτυχίας ή αποτυχίας των ποσοτικά μετρήσιμων στόχων, που το αρμόδιο Υπουργείο έθετε.

Έτσι λοιπόν, ο έλεγχος άγγιζε περισσότερο τις τυπικές διαδικασίες των επενδυτικών προγραμμάτων και όχι τους στόχους αυτούς καθαυτούς, όπως φαίνεται από τα παρακάτω:

- **Προϋποθέσεις, περιορισμοί και όροι πριν τη χορήγηση των ενισχύσεων**⁵: Ελάχιστο ύψος επένδυσης, δέσμευση δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, ελάχιστη ίδια συμμετοχή, υποχρεωτική εγκατάσταση νέων βιομηχανιών στις βιομηχανικές περιοχές (ΒΙΠΕ), έναρξη επενδυτικού σχεδίου μετά την υποβολή του αιτήματος, προϋποθέσεις/περιορισμοί και όροι για το επενδυτικό δάνειο κ.ά.

⁵ άρθρο 6 του Ν.2601/98.

- **Διαδικασία εφαρμογής των ενισχύσεων πριν τη χορήγησή τους**⁶: Υποβολή αιτήσεων σε καθορισμένο χρόνο, υποχρέωση υπογραφής της Οικονομοτεχνικής Μελέτης από οικονομολόγο, δέσμευση της υπηρεσίας για ολοκλήρωση της διαδικασίας εξέτασης του επενδυτικού σχεδίου μέσα σε τρεις μήνες από την ημερομηνία υποβολής του κ.ά.
- **Προϋποθέσεις, περιορισμοί και όροι μετά την έγκριση των επενδύσεων**⁷: Υποχρέωση των επενδυτικών φορέων να υποβάλλουν δελτία προόδου των έργων τους, από την έναρξη και μέχρι την έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας, καθώς και θεωρημένες καταστάσεις του απασχοληθέντος προσωπικού μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης κ.ά.
- **Παρακολούθηση και έλεγχος των εγκεκριμένων επενδύσεων**⁸: Πραγματοποιείται από τις υπηρεσίες ιδιωτικών επενδύσεων των Περιφερειών και από περιφερειακά όργανα ελέγχου, με βάση τους αναπτυξιακούς νόμους και τις σχετικές αποφάσεις υπαγωγής στους νόμους αυτούς. Οι αρμόδιες υπηρεσίες και γνωμοδοτικές επιτροπές, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αξιολόγησης αλλά και σε μεταγενέστερα στάδια της υλοποίησης ή μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης, μπορούν να ελέγχουν τα στοιχεία αξίας των μηχανημάτων και του εξοπλισμού.
- **Προϋποθέσεις, περιορισμοί για την καταβολή των ενισχύσεων**⁹: Στην περίπτωση που δεν τηρούνται οι όροι και οι προϋποθέσεις της υπαγωγής, αναστέλλεται η πληρωμή των δόσεων. Το αρμόδιο όργανο έγκρισης ανακαλεί την απόφαση υπαγωγής και αποφασίζει για τη μερική ή ολική επιστροφή του ποσού της επιχορήγησης και επιδότησης, που τυχόν έχει καταβληθεί, προσαυξημένο κατά το ποσό των νόμιμων τόκων.
- **Υποχρεώσεις ενισχυόμενων επιχειρήσεων-Κυρώσεις**¹⁰: Σε περίπτωση εγκατάλειψης επένδυσης ή αν οι νέοι φορείς συγχωνευθούν από άλλη εταιρεία ή η επιχείρηση μεταβιβάσει τα πάγια περιουσιακά της στοιχεία ή διαπιστωθεί παύση της λειτουργίας της επένδυσης, η απόφαση υπαγωγής της επένδυσης θεωρείται αυτοδικαίως ως ουδέποτε εκδοθείσα και η καταβληθείσα ενίσχυση καθίσταται απαιτητή κ.ά.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στον τομέα αυτό κατά καιρούς διατυπώθηκαν ανάλογες και ίσως αυστηρότερες θέσεις. Μεταξύ άλλων τονίζεται ότι η «διαδικασία ουσιαστικού και όχι τυπικού follow-up είναι κάτι περισσότερο από επιτακτική και όχι μόνο για τη Θράκη» (Μυριάνθης,1998). Με άλλα λόγια, η διαδικασία ελέγχου περιορίστηκε στη νομοθετική πρόβλεψη γενικών περιορισμών-κυρώσεων, χωρίς να υπάρχει πολιτική βούληση για τη

⁶ άρθρο 8 του Ν.2601/98.

⁷ άρθρο 6 του Ν.2601/98.

⁸ άρθρο 8 του Ν.2601/98.

⁹ άρθρο 9 του Ν.2601/98.

¹⁰ άρθρο 11 του Ν.2601/98.

δημιουργία ενός ολοκληρωμένου μηχανισμού προώθησης, παρακολούθησης και ελέγχου των ενισχυόμενων επενδύσεων, όπως τουλάχιστον επιχειρήθηκε τελευταία στην πρώτη φάση της αξιοποίησης των κοινοτικών κονδυλίων, μέσω των προγραμμάτων του τρίτου ΚΠΣ¹¹.

3.4 Η αποτελεσματικότητα της Περιφερειακής Πολιτικής

Αναφέρθηκε ήδη ότι στην χώρα μας δεν μπορεί να γίνει λόγος για ύπαρξη μηχανισμού ελέγχου αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής. Στην πράξη, ο έλεγχος επαφίεται κυρίως στη διάθεση των επενδυτών να ανταποκριθούν στο τυπικό μέρος των νομοθετικών ρυθμίσεων, αφού αφενός οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες δεν έχουν την απαιτούμενη υποδομή να πραγματοποιήσουν το στοιχειώδη αυτό έλεγχο (η έλλειψη προσωπικού προβάλλεται ως κυριότερος λόγος) και αφετέρου το αρμόδιο Υπουργείο και οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες του δεν ελέγχουν, εάν και κατά πόσο τηρούνται οι συγκεκριμένες ελεγκτικές αναφορές τις οποίες έχει νομοθετικά θεσπίσει.

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να επιχειρηθεί μία εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής, με βάση τη διαχρονική εξέλιξη ορισμένων σημαντικών δεικτών και το εφαρμοζόμενο σύστημα αξιολόγησης των επενδύσεων, στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων. Για το σκοπό αυτόν θα χρησιμοποιηθούν επιλεγμένοι δείκτες και θα εξετασθεί η πορεία τους.

3.4.1 Εξέλιξη επιλεγμένων δεικτών

Αναφορικά με την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής που προκύπτει από τη μελέτη της εξέλιξης επιλεγμένων δεικτών, στο πλαίσιο της δικής μας ανάλυσης, θα χρησιμοποιηθούν οι παρακάτω δείκτες¹²:

- Περιφερειακή κατανομή του ΑΕΠ
- Κατανομή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά Περιφέρεια
- Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ
- Εξέλιξη της απασχόλησης

¹¹ Βλέπε π.χ. ΠΕΠ της ΑΜΘ όπου υπάρχει πλήρης ανάλυση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης της Περιφέρειας, της αναπτυξιακής στρατηγικής (στρατηγικοί-ειδικοί στόχοι & εκτίμηση των αναμενόμενων επιπτώσεων), των αξόνων προτεραιότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος, των συγκεκριμένων μέτρων υλοποίησης των προτεραιοτήτων, των διατάξεων εφαρμογής (διαχείριση, παρακολούθηση, χρηματοδότηση, έλεγχοι, αξιολόγηση, δείκτες επίδοσης του προγράμματος, δημοσιότητα-πληροφόρηση, ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα), της ex ante αξιολόγησης (ανάλυση αποτελεσμάτων προγενεστέρων αξιολογήσεων, ανάλυση δυνατοτήτων, αδυναμιών και προοπτικών της Περιφέρειας, ποσοτικοποίηση των στόχων, αξιολόγηση των αναμενόμενων επιπτώσεων, ποιότητα των μηχανισμών εφαρμογής και παρακολούθησης).

¹² Βλέπε και την ενδεικτική βιβλιογραφία που αναφέρεται διεξοδικά στις μεθόδους και τους δείκτες μέτρησης των περιφερειακών ανισοτήτων: Barro and Sala, 1991, 1992; Siriopoulos and Asteriou, 1998; Tsionas, 2001; Φωτόπουλος και συν., 2002; Γιαννιάς και συν., 2003; Petrakos και συν., 2003, 2004; Petrakos and Kallioras, 2003.

- Εξέλιξη της ανεργίας
- Εξέλιξη του πληθυσμού
- Ίδρυση νέων εταιρειών

Περιφερειακή κατανομή του ΑΕΠ

Στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνεται η κατανομή του ΑΕΠ στις διάφορες Περιφέρειες της χώρας (Πίνακας 3.1).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 3.1, τόσο το 1989 όσο και το 1999, το μεγαλύτερο μέρος του ΑΕΠ της χώρας παράγεται από τις Περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Η Περιφέρεια ΑΜΘ κατέχει την 8^η θέση, με συμμετοχή μόλις 4,8% στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας το 1989, ενώ το 1999 βελτιώνει ελαφρά τη θέση της και κατατάσσεται στην 7^η θέση, με ποσοστό συμμετοχής 4,9%¹³. Εξετάζοντας την εξέλιξη του Περιφερειακού ΑΕΠ, τη δεκαετία 1989-1999, διαπιστώνεται ότι βελτίωσαν τη συμμετοχή τους στο συνολικό ΑΕΠ οι Περιφέρειες των δύο μεγάλων αστικών κέντρων (Αττικής, Κ. Μακεδονίας), όλες οι νησιωτικές Περιφέρειες καθώς και οι Περιφέρειες ΑΜΘ και Ηπείρου σε μικρότερο όμως βαθμό.

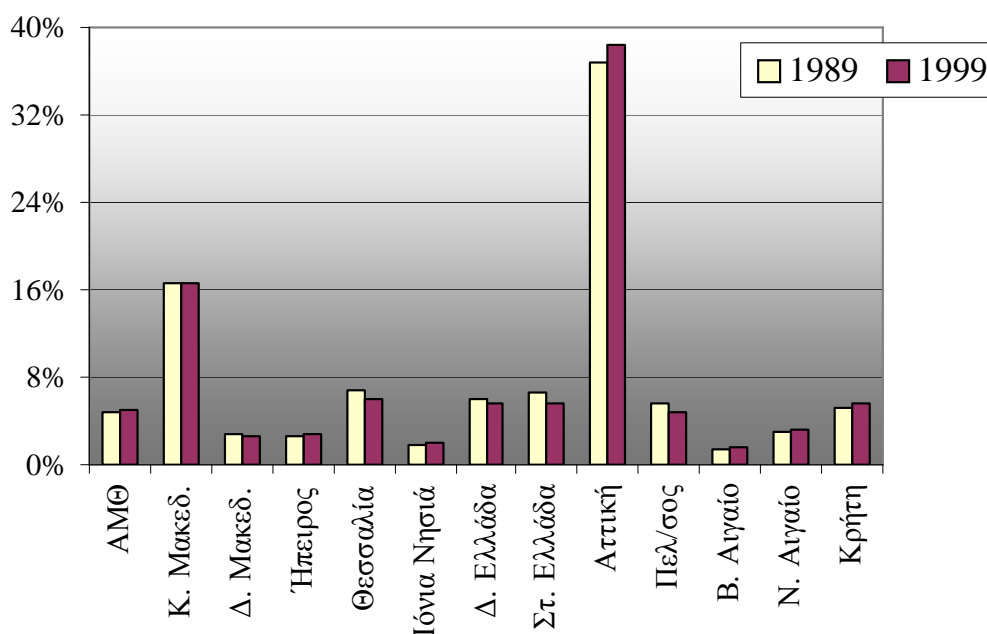
Πίνακας 3.1: Περιφερειακή κατανομή του ΑΕΠ, 1989-1999, τρέχουσες τιμές

Α/Α	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΑΕΠ (ποσά σε εκ. δρχ.)		Συμμετοχή % ΑΕΠ	
		1989	1999	1989	1999
1	ΑΜΘ	520.253	1.899.079	4,77%	4,96%
2	Κεντρική Μακεδονία	1.804.769	6.392.696	16,56%	16,68%
3	Δυτική Μακεδονία	304.194	1.019.582	2,79%	2,66%
4	Ηπειρος	275.942	1.039.441	2,53%	2,71%
5	Θεσσαλία	738.440	2.331.316	6,77%	6,08%
6	Ιόνια Νησιά	200.901	737.762	1,84%	1,93%
7	Δυτική Ελλάδα	649.973	2.181.948	5,96%	5,69%
8	Στερεά Ελλάδα	721.694	2.137.451	6,62%	5,58%
9	Αττική	4.011.735	14.747.661	36,82%	38,49%
10	Πελοπόννησος	610.714	1.871.156	5,60%	4,88%
11	Βόρειο Αιγαίο	164.222	612.249	1,50%	1,60%
12	Νότιο Αιγαίο	325.670	1.229.332	2,98%	3,21%
13	Κρήτη	566.702	2.119.927	5,21%	5,53%
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ		10.895.209	38.319.600	100%	100%

Πηγή: ΥΠΕΘΟ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

¹³ Σύμφωνα με εκτιμήσεις της ΕΣΥΕ (www.icap.gr/northerngreece/guide/index.htm) η συμμετοχή της περιφέρειας ΑΜΘ κατά το χρονικό διάστημα 1999-2003 (σε σταθερές τιμές 2002) στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας περιορίστηκε στο 4,3%, γεγονός που αποδίδεται στο πολύ χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης της περιοχής έναντι της χώρας (2,8% έναντι 4,3%).

Στο διάγραμμα 3.1 παρουσιάζεται και γραφικά η εξέλιξη της ποσοστιαίας συμμετοχής του ΑΕΠ των Περιφερειών στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας για την περίοδο 1989-1999.

Διάγραμμα 3.1: Εξέλιξη του ΑΕΠ ανά περιφέρεια 1989-99 (σύνολο χώρας=100)
[Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα βάσει στοιχείων του ΥΠΕΘΟ]

Κατανομή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά Περιφέρεια

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας το 1989 ήταν 1.079.853 και αυξήθηκε το 1996 σε 3.641.970 δρχ. Η σχετική θέση των Περιφερειών βάσει του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, για τα έτη 1989-1999, παρουσιάζεται στον πίνακα 3.2. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 3.2, τρεις μόνο Περιφέρειες της χώρας (Νότιο Αιγαίο, Στερεά Ελλάδα, Αττική) παρουσιάζουν το 1989 κατά κεφαλήν ΑΕΠ υψηλότερο από το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας. Το 1999, με εξαίρεση την Αττική, την Κρήτη και το Νότιο Αιγαίο, το σύνολο των υπόλοιπων Περιφερειών εμφανίζει κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω του μέσου όρου της χώρας (Άκρως προβληματική εμφανίζεται τόσο το 1989 όσο και το 1999 η Ήπειρος). Η κατάταξη της πλέον ανεπτυγμένης περιφέρειας της χώρας, Αττικής, στην 3η θέση, είναι πλασματική και εξηγείται από τη διάχυση ενός σημαντικού μέρους της βιομηχανικής δραστηριότητας εκτός των συνόρων της, η οποία οδηγεί σε εσφαλμένες εκτιμήσεις και αλλοιώνει σημαντικά τις περιφερειακές ανισότητες στην χώρα μας (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004).

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας ΑΜΘ εμφανίζεται διαχρονικά χαμηλότερο του αντίστοιχου μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας, τη δεκαετία 1989-99. Το 1989 η ΑΜΘ

κατέχει τη 10^η θέση σε επίπεδο Περιφερειών, έχοντας κατά κεφαλήν ΑΕΠ 86,6% της χώρας. Το 1999 η θέση της βελτιώνεται ικανοποιητικά, με τελική διαμόρφωση στην 6^η θέση (92,8% του ΑΕΠ της χώρας), η οποία όμως όχι μόνο δεν διατηρήθηκε αλλά επιδεινώθηκε αισθητά τα επόμενα χρόνια^{14,15}.

Πίνακας 3.2: Περιφερειακή κατανομή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, 1989-1999

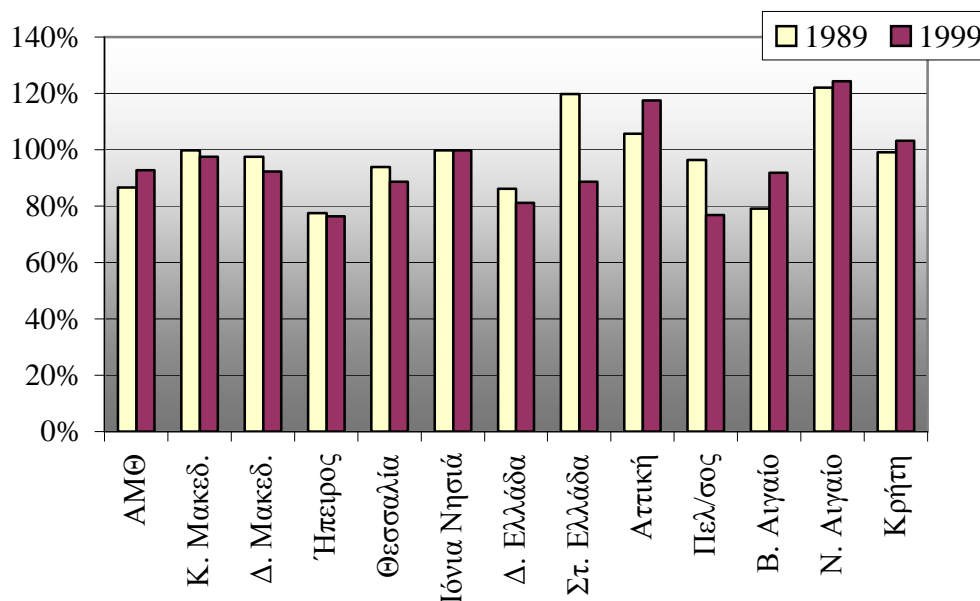
Α/Α	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	Έτος		% στο Κ. ΑΕΠ	
		1989	1999	1989	1999
1	ΑΜΘ	935.603	3.379.595	86,64%	92,80%
2	Κεντρική Μακεδονία	1.077.880	3.552.663	99,81%	97,55%
3	Δυτική Μακεδονία	1.052.049	3.362.161	97,42%	92,32%
4	Ηπειρος	837.872	2.783.571	77,59%	76,43%
5	Θεσσαλία	1.012.926	3.137.931	93,80%	88,60%
6	Ιόνια Νησιά	1.077.353	3.631.755	99,76%	99,72%
7	Δυτική Ελλάδα	931.331	2.954.020	86,24%	81,11%
8	Στερεά Ελλάδα	1.294.146	3.226.804	119,84%	88,60%
9	Αττική	1.141.866	4.275.278	105,74%	117,39%
10	Πελοπόννησος	1.039.665	2.796.941	96,27%	76,80%
11	Βόρειο Αιγαίο	855.099	3.345.806	79,18%	91,87%
12	Νότιο Αιγαίο	1.316.870	4.530.346	121,94%	124,39%
13	Κρήτη	1.070.298	3.760.977	99,11%	103,27%
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ		1.079.853	3.641.970	100%	100%

Πηγή: ΥΠΕΘΟ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

Στο διάγραμμα 3.2 παρουσιάζεται γραφικά η εξέλιξη της ποσοστιαίας συμμετοχής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των Περιφερειών στο συνολικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας για την περίοδο 1989-1999.

¹⁴ Σε σχετική μελέτη των Πετράκου και Ψυχάρη (2004), η Περιφέρεια της ΑΜΘ το 2000 μείωσε ανησυχητικά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, έχοντας μόλις 81,1% της χώρας, με αποτέλεσμα να πέσει στην 11^η θέση, στον πίνακα κατάταξης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των Περιφερειών της χώρας.

¹⁵ Την περίοδο 1999-2003, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας ΑΜΘ διαμορφώθηκε στο 76,1% του μέσου όρου της Ελλάδος, με αποτέλεσμα να καταλαμβάνει την 11η θέση, μεταξύ των 13 Υπηρεσιών Περιφερειακής Ανάπτυξης της χώρας (<http://www.icap.gr/northerngreece/guide/index.htm>).

Διάγραμμα 3.2: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ περιφερειών 1989-99 (σύνολο χώρας =100)
[Πηγή: ΥΠΕΘΟ, επεξεργασία από τον συγγραφέα]

Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε σχέση με τον μέσο όρο της Ε.Ε.

Αναφορικά με την εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, την περίοδο 1986-1996, σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ, οι περισσότερες Περιφέρειες της χώρας παρουσιάζουν σημαντική βελτίωση θέσης (πάνω από 5 ποσοστιαίες μονάδες). Ειδικότερα αυτές της Κεντρικής Μακεδονίας, της Θεσσαλίας, της Δυτικής Ελλάδας, των Ιόνιων Νησιών, της Αττικής, της Κρήτης και του Νότιου Αιγαίου (Πίνακας 3.3).

Πίνακας 3.3: ΑΕΠ ανά Περιφέρεια ως % του μέσου όρου της Ευρώπης των 15

	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΑΕΠ		
		1986	1996	2002*
	Ευρωπαϊκή ένωση των 15	100	100	100
	Ελλάδα (Μ.Ο.)	59,2	67,5	77,7
1	ΑΜΘ	55,8	61,1	59,2
2	Κεντρική Μακεδονία	58,3	67,4	79,1
3	Δυτική Μακεδονία	58,1	61,8	80,7
4	Ήπειρος	47,4	43,8	62,1
5	Ιόνια Νησιά	51,9	61,9	67,9
6	Δυτική Ελλάδα	48,9	57,7	58,4

7	Πελοπόννησος	60,7	58,3	77,4
8	Αττική	62,8	76,8	---
9	Θεσσαλία	55,2	62,7	64,9
10	Στερεά Ελλάδα	73,5	65,5	108,8
11	Βόρειο Αιγαίο	44,0	51,7	79,4
12	Νότιο Αιγαίο	65,1	75,3	75,3
13	Κρήτη	56,6	72,5	75,3

Πηγή: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. * Μπέλλος, 2005.

Αντίθετα, χειροτέρευση της σχετικής θέσης τους εμφανίζουν η Ήπειρος, η Στερεά Ελλάδα και η Πελοπόννησος. Το έτος 2000, όλες οι Περιφέρειες παρουσιάζουν πτώση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ενώ η Περιφέρεια ΑΜΘ παρουσιάζει ανησυχητικές μεταβολές, καθώς:

- Το 1986 βρισκόταν στην εικοστή θέση, μεταξύ των είκοσι πέντε φτωχότερων Περιφερειών της Ε.Ε., με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ να φθάνει μόλις το 56% του μέσου όρου της ΕΕ.
- Το 1996, η συγκριτική θέση της Περιφέρειας βελτιώθηκε και ανήλθε στη δέκατη όγδοη θέση και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της έφθασε το 61,1% του μέσου όρου της ΕΕ.
- Το 1999 και 2002, η Περιφέρεια ΑΜΘ κατατάσσεται εκ νέου στις φτωχότερες της ΕΕ, με ΑΕΠ ανά κάτοικο 60% και 59,2%, αντίστοιχα του μέσου της ΕΕ (Μπέλλος, 2005).
- Τέλος, σύμφωνα με τα στοιχεία έρευνας των Πετράκου και Ψυχάρη (2004), η Περιφέρεια της ΑΜΘ το 2000 βρισκόταν στις τελευταίες θέσεις μεταξύ των Περιφερειών της χώρας (11η θέση), ως προς το μέσο όρο του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των 15 της ΕΕ.

Εξέλιξη της απασχόλησης

Η διερεύνηση των ανισοτήτων στην απασχόληση γίνεται για την περίοδο 1991-1997. Η συνολική απασχόληση της χώρας, σύμφωνα με στοιχεία της Έρευνας (Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2000) για το έτος 1997, ανέρχεται σε 3.854.059 άτομα. Το μεγαλύτερο μερίδιο απασχολουμένων βρίσκεται στην Αττική (36,5%) και ακολουθεί η Κεντρική Μακεδονία (18%). Την περίοδο 1993-1997, η εντονότερη ποσοστιαία αύξηση της απασχόλησης παρουσιάζεται στις Περιφέρειες Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας, Δυτικής Ελλάδος και Θεσσαλίας. Αύξηση της απασχόλησης παρουσιάζουν και οι Περιφέρειες της Κρήτης και Ιονίων Νήσων. Αντίθετα, μείωση παρουσιάζουν η Στερεά Ελλάδα, η

Πελοπόννησος και η ΑΜΘ (από 7% σε 5,4%), ενώ χαμηλή μείωση εμφανίζουν και η Δυτική Μακεδονία, η Ήπειρος, το Βόρειο και το Νότιο Αιγαίο¹⁶.

Σύμφωνα με νεότερα στοιχεία της ΕΣΥΕ, η απασχόληση του εργατικού δυναμικού στην Περιφέρεια της ΑΜΘ σημείωσε αύξηση στο χρονικό διάστημα 1988 - 1996 (από 228,7 χιλ. σε 240,6 χιλ. εργαζόμενους ή σε ποσοστό 5,2%), η οποία όμως ήταν μικρότερη αυτής του συνόλου της χώρας (αύξηση κατά 9,1%). Αντίστροφη πορεία παρατηρήθηκε το 1998-2000, καθώς η Περιφέρεια υστέρησε στη δημιουργία θέσεων εργασίας (μείωση κατά 8,2%), ενώ στο σύνολο χώρας συνεχίστηκε η αύξηση για το 1998 (2,1%) και το 2000 παρουσιάστηκε οριακή μείωση (0,5%) (Πίνακας 3.4).

Πίνακας 3.4: Εργατικό δυναμικό, απασχόληση και ανεργία κατά ΥΠΑ.

	1988	1990	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Εργατικό δυναμικό	3.960,7	4.000,3	4.034,3	4.118,4	4.193,4	4.248,5	4.318,2	4.262,2	4.446,9	4.465,5	4.428,1
Απασχόληση	3.657,4	3.719,1	3.684,5	3.720,2	3.789,6	3.823,8	3.871,9	3.853,2	3.952,5	3.932,8	3.934,5
ΑΜΘ	228,7	233,6	234,9	242,1	233,5	232,2	240,6	230,2	221,2	215,8	220,8
Κεν. Μακεδονία	625,6	623,3	641,7	633,9	655,0	679,8	680,4	694,2	664,0	676,9	674,9
Δυτ. Μακεδονία	94,1	101,1	95,7	104,3	107,7	101,2	101,8	103,2	96,3	90,8	91,6
Ήπειρος	114,8	120,8	99,4	99,3	103,1	105,2	97,6	97,8	101,1	102,2	101,6
Θεσσαλία	264,7	256,5	245,4	248,0	256,5	256,9	267,8	273,8	278,1	253,8	260,3
Ιόνια νησιά	78,4	81,0	77,9	73,9	76,0	76,0	77,0	75,4	74,1	73,7	71,2
Δυτική Ελλάδα	262,0	261,4	216,8	217,5	226,0	219,4	228,8	232,8	234,5	225,6	232,5
Στερεά Ελλάδα	183,3	184,2	165,5	169,8	164,7	166,6	168,9	161,2	182,5	174,8	158,2
Αττική	1.236,0	1.303,7	1.350,5	1.348,1	1.376,1	1.401,9	1.401,7	1.406,8	1.493,3	1.529,2	1556,2
Πελοπόννησος	221,3	211,6	208,8	214,1	222,4	220,3	228,4	206,9	210,8	209,0	199,5
Βόρειο Αιγαίο	67,6	62,8	63,6	54,8	52,1	54,7	59,1	54,5	60,8	55,7	55,9
Νότιο Αιγαίο	83,6	80,5	89,8	99,9	102,4	98,7	97,5	97,4	98,9	96,4	94,3
Κρήτη	197,2	198,6	194,5	214,5	214,1	210,9	222,3	219,0	237,0	228,8	217,6
Ανεργία	303,4	281,2	349,8	398,2	403,8	424,7	446,3	409,0	494,4	532,6	493,5
ΑΜΘ	22,6	14,0	19,5	20,6	21,0	26,6	28,2	20,8	24,1	30,6	21,4
Κεν. Μακεδονία	45,7	42,3	51,1	65,0	66,0	76,4	72,4	70,6	76,3	89,7	82,8
Δυτ. Μακεδονία	5,9	11,2	9,4	14,6	11,7	18,1	21,2	16,6	13,7	15,5	16,0
Ήπειρος	6,1	4,0	9,1	9,8	9,5	9,5	13,9	11,5	16,3	16,6	13,0
Θεσσαλία	19,6	21,8	22,1	21,1	21,5	25,2	24,6	22,3	36,5	37,6	36,6

¹⁶ Ανάλογες εκτιμήσεις διατυπώνει και η μελέτη των ερευνητών «Κομνηνός και συν. (1999), ενώ διαφοροποιούνται μερικώς τα αποτελέσματα της έρευνας των Πετράκου και Ψυχάρη (2004), χωρίς όμως να αλλάζει η χροιά των υφισταμένων περιφερειακών ανισοτήτων στον τομέα της απασχόλησης.

Ιόνια νησιά	2,7	2,9	2,0	3,5	3,1	4,8	5,1	5,0	5,3	6,9	7,1
Δυτική Ελλάδα	20,5	21,7	22,7	25,8	29,5	23,5	23,3	20,3	30,9	29,2	26,8
Στερεά Ελλάδα	13,5	12,8	22,5	19,6	20,7	18,1	21,8	22,0	25,6	26,9	25,6
Αττική	137,6	125,4	157,8	183,0	185,6	185,7	198,5	184,7	208,7	222,7	211,6
Πελοπόννησος	13,6	13,0	18,9	15,4	16,8	17,4	17,9	16,9	17,1	17,6	20,3
Βόρειο Αιγαίο	3,9	3,1	3,5	3,4	4,5	3,2	4,9	4,1	7,3	6,8	4,3
Νότιο Αιγαίο	4,6	4,0	3,7	7,1	4,2	5,5	5,6	4,3	11,0	12,3	12,3
Κρήτη	7,1	5,0	7,5	9,3	9,7	10,7	8,9	9,9	21,7	20,3	16,1
Ανεργία (%)	7,7	7,0	8,7	9,7	9,6	10,0	10,3	9,6	11,1	11,9	11,1
ΑΜΘ	9,0	5,7	7,7	7,8	8,3	10,3	10,5	8,3	9,8	12,4	8,8
Κεν. Μακεδονία	6,8	6,4	7,4	9,3	9,2	10,1	9,6	9,2	10,3	11,7	10,9
Δυτ. Μακεδονία	5,9	10,0	8,9	12,3	9,8	15,2	17,2	13,9	12,5	14,5	14,9
Ηπειρος	5,0	3,2	8,4	9,0	8,4	8,3	12,5	10,5	13,9	14,0	11,3
Θεσσαλία	6,9	7,8	8,3	7,8	7,7	8,9	8,4	7,5	11,6	12,9	12,3
Ιόνια νησιά	3,4	3,5	2,5	4,5	3,9	6,0	6,2	6,2	6,7	8,6	9,0
Δυτική Ελλάδα	7,2	7,7	9,5	10,6	11,5	9,7	9,2	8,0	11,7	11,4	10,3
Στερεά Ελλάδα	6,9	6,5	12,0	10,3	11,2	9,8	11,4	12,0	12,3	13,4	13,9
Αττική	10,0	8,8	10,5	12,0	11,9	11,7	12,4	11,6	12,3	12,7	12,0
Πελοπόννησος	5,8	5,8	8,3	6,7	7,0	7,3	7,3	7,6	7,5	7,8	9,2
Βόρειο Αιγαίο	5,4	4,7	5,2	5,8	8,0	5,6	7,7	7,0	10,7	10,9	7,1
Νότιο Αιγαίο	5,2	4,7	4,0	6,6	3,9	5,3	5,4	4,2	10,0	11,3	11,5
Κρήτη	3,5	2,5	3,7	4,2	4,3	4,8	3,8	4,3	8,4	8,2	6,9

Πηγή: ΕΣΥΕ, Επεξεργασία στοιχείων Έρευνας Εργατικού δυναμικού ΕΣΥΕ.

Ένα σοβαρό πρόβλημα που ενδεχομένως θα προκύψει στο εγγύς μέλλον, σχετικά με την πορεία της απασχόλησης στην περιοχή αυτή, έχει να κάνει με την κλαδική σύνθεση των εγκαταστημένων βιομηχανικών-βιοτεχνικών μονάδων. Ειδικότερα στην ΑΜΘ είναι ιδιαίτερα έντονη η παρουσία των παραδοσιακών κλάδων, όπως τα τρόφιμα-ποτά, η κλωστοϋφαντουργία και τα μη μεταλλικά ορυκτά. Με άλλα λόγια, τα περισσότερα προϊόντα των επιχειρήσεων της περιοχής είναι στην ύφεση του κύκλου ζωής τους, ο ανταγωνισμός πραγματοποιείται σε κορεσμένες αγορές, όπου το κόστος παραγωγής είναι καθοριστικός παράγοντας, και ως εκ τούτου υπάρχει αυξημένος κίνδυνος μείωσης ή παύσης των επιχειρήσεων με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την απασχόληση¹⁷.

¹⁷ Βλέπε πρόσφατη μείωση 500 θέσεων εργασίας στη μεγάλη βιομηχανική μονάδα της Ξάνθης «Καπνική-Μιχαηλίδης», Ο κόσμος του Επενδυτή, 13-2-2005, σελ. 23.

Εξέλιξη της ανεργίας

Αυξομειώσεις του ποσοστού της ανεργίας μεταξύ 1993 και 2001 παρουσίασαν όλες οι Περιφέρειες, με τη διαφορά ότι ενώ κάποιες Περιφέρειες σημείωσαν απλά μια οριακή άνοδο ή πτώση, κάποιες άλλες κατέγραψαν αλματώδη αύξηση της ανεργίας (Πίνακας 3.5). Σταθερά χαμηλό παραμένει το ποσοστό των ανέργων της Κρήτης καθώς και των νησιωτικών Περιφερειών. Το μεγαλύτερο ποσοστό επί του συνόλου των ανέργων συγκεντρώνεται στην Αττική (44%) και ακολουθεί η Κεντρική Μακεδονία (17,8%)^{18, 19}.

Πίνακας 3.5: Ανεργία (%) ανά Περιφέρεια 1993-2001

Α/Α	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΑΝΕΡΓΙΑ			
		1993	1998	2000	2001
	Ελλάδα	9,7	10,8	11,1	10,2
1	ΑΜΘ	7,8	9,8	8,6	9,0
2	Κεντρική Μακεδονία	9,3	11	10,7	10,8
3	Δυτική Μακεδονία	12,3	12,5	14,7	15,8
4	Ήπειρος	9,0	13,9	10,6	11,9
5	Ιόνια Νησιά	4,5	6,7	5	6,7
6	Δυτική Ελλάδα	10,6	11,7	10,1	9,9
7	Πελοπόννησος	6,7	7,5	9,3	8,1
8	Αττική	12,0	12,3	13,2	10,4
9	Θεσσαλία	7,9	11,6	12,4	11,6
10	Στερεά Ελλάδα	10,3	12,3	13,6	13,3
11	Βόρειο Αιγαίο	5,7	10,7	7,4	6,0
12	Νότιο Αιγαίο	6,5	10	10,4	9,7
13	Κρήτη	4,2	8,4	6,7	5,7

Πηγή: ΕΣΥΕ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα

Όσον αφορά στην ανεργία για το έτος 2001, ποσοστά υψηλότερα του μέσου ποσοστού της χώρας (10,2%) παρουσίασαν η Δυτική Μακεδονία (15,8%), η Στερεά Ελλάδα (13,3%), η Θεσσαλία (12,4%) και η Ήπειρος (11,9%). Οι Περιφέρειες αυτές παρουσιάζουν έντονο πρόβλημα στην ανεργία των νέων, των γυναικών και στην μακροχρόνια ανεργία. Ειδικότερα, όσον αφορά στη μακροχρόνια ανεργία, διαπιστώνεται ότι αυτή βλάπτει περισσότερο τις Περιφέρειες που επλήγησαν από την αποβιομηχάνιση καθώς επίσης και τις περιμετρικές ορεινές Περιφέρειες. Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας παρουσίασαν η Κρήτη και οι

¹⁸Ανάλογες εκτιμήσεις διαπιστώνει και το Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης (2000).

¹⁹Μικροδιαφορές στα ποσοστά ανεργίας κατά Περιφέρεια εμφανίζουν τα στοιχεία της «έρευνας εργατικού δυναμικού» της ΕΣΥΕ κατά την περίοδο 1988-2000 (Πίνακας 3.4).

νησιώτικες περιοχές (5-6%), ενώ οριακή απόκλιση από το μέσο ποσοστό της χώρας εμφανίζουν οι περιφέρειες: Δυτικής Μακεδονίας και ΑΜΘ (9-10%).

Η ανεργία στην Περιφέρεια ΑΜΘ διατηρείται σε χαμηλότερα επίπεδα έναντι του μέσου όρου της χώρας, εμφανίζει μικρής κλίμακας μεταβολές (αύξηση ή μείωση) και γενικά η ΑΜΘ κινείται μεταξύ 9ης και 10ης θέσης στην κατάταξη των 13 Περιφερειών της χώρας. Παρά ταύτα, το ποσοστό ανεργίας είναι οριακά κάτω του μέσου όρου και διατηρείται ως ένα βαθμό έντεχνα στα επίπεδα αυτά, τόσο λόγω των υψηλών επενδυτικών και λοιπών κινήτρων όσο και της δέσμευσης των επιχειρήσεων να διατηρήσουν για κάποιο χρονικό διάστημα τον αριθμό των ενισχυθέντων θέσεων εργασίας. Με άλλα λόγια, υπάρχει ορατός κίνδυνος για επιδείνωση της ανεργίας, αφού οι επενδυτικές ενισχύσεις δεν συνδέονται πλέον με την απασχόληση, η θνησιμότητα-μετεγκατάσταση των επιχειρήσεων αποτελεί το δόρυ της επικείμενης ανεργίας και τέλος η διαφαινόμενη συρρίκνωση των δημοσίων έργων δεν θα καλύπτει τις αυξημένες ανάγκες για απασχόληση²⁰.

Ωστόσο, ενδοπεριφερειακά, η γενικότερη εικόνα της ανεργίας παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις. Συγκεκριμένα, ο νομός Καβάλας απέκλινε σημαντικά από τον μέσο όρο της Περιφέρειας ΑΜΘ, ενώ η κατάσταση ήταν χειρότερη σε σύγκριση με το μέσο επίπεδο της ανεργίας του συνόλου της χώρας. Το ποσοστό της ανεργίας, κατά το χρονικό διάστημα 1971-1996, διακυμάνθηκε μεταξύ 5,1% και 13,2%. Διαχρονικά, η πορεία της ανεργίας είναι ανοδική με εξαίρεση τα έτη 1981 και 1993 (μείωση του ποσοστού των ανέργων από 5,1% σε 3,8% και από 10% σε 9,8%, αντίστοιχα). Το ποσοστό της ανεργίας στο νομό Καβάλας το 1996 ήταν κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο του μέσου όρου της χώρας (Πίνακας 3.6).

²⁰ Το ποσοστό ανεργίας της Περιφέρειας ΑΜΘ κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2005 ανήλθε σε 11,0% έναντι 9,6% του συνόλου της χώρας (www.icap.gr/northerngreece/guide/index.htm).

Πίνακας 3.6: Εργατικό δυναμικό, απασχόληση και ανεργία κατά Νομό της ΑΜΘ

ΝΟΜΟΣ	1971	1981	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
ΚΑΒΑΛΑΣ										
Εργ. δυναμικό	48148	48271	51314	41829	42379	43095	42953	33446	34132	38498
Απασχολούμενοι	45792	46400	47106	37960	38521	38906	38752	29507	30533	33404
Άνεργοι	2356	1871	4208	3869	3858	4189	4201	3939	3599	5094
ΞΑΝΘΗΣ										
Εργ. δυναμικό	31008	35240	35605	31393	32416	32805	34252	18595	19775	20480
Απασχολούμενοι	29508	33955	32605	29274	29979	30178	31809	16079	16625	17406
Άνεργοι	1500	1285	3000	2119	2437	2627	2443	2516	3150	3074
ΡΟΔΟΠΗΣ										
Εργατικό δυναμικό	46424	45622	43018	15694	15282	16153	16834	11789	12125	17041
Απασχολούμενοι	44644	44331	40593	14367	13992	14884	15561	10400	10400	14920
Άνεργοι	1780	1291	2425	1327	1290	1269	1273	1389	1725	2121
ΈΒΡΟΥ										
Εργατικό δυναμικό	50464	51950	52086	21217	19106	19847	20829	18223	19013	26585
Απασχολούμενοι	48240	49840	48100	18400	17900	17600	18100	15900	15880	22711
Άνεργοι	2224	2110	3986	2817	1206	2247	2729	2323	3133	3874

Ο συγκεκριμένος δείκτης καταγράφει τις αρνητικές επιδράσεις που απορρέουν από το γεγονός της ύπαρξης ισχυρών επενδυτικών ενισχύσεων στους όμορους προς την Καβάλα νομούς. Σύμφωνα με νεότερα στοιχεία του ΚΕΠΕ (2001, βάση δεδομένων Περιφερειακής Οικονομικής Κατάστασης της Ελλάδος), η ανεργία στον νομό Καβάλας εξακολουθεί να κινείται στα υψηλότερα επίπεδα της χώρας (11,7%), ενώ εκτιμήσεις παραγωγικών τάξεων του νομού ανεβάζουν τον πήχη της ανεργίας σε ακόμη πιο υψηλά επίπεδα (17-18%).

Εξέλιξη του πληθυσμού

Σύμφωνα με έρευνα του Πετράκου κ.ά. (2004), κατά την περίοδο 1961-2001, τη μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση του πληθυσμού παρουσίασαν οι περιφέρειες Αττικής (82,8%), Κεντρικής Μακεδονίας (41,6%) και Νότιου Αιγαίου (35,7%), ενώ οι περιφέρειες με απώλειες σε πληθυσμό ήταν το Βόρειο Αιγαίο (-19%), η Πελοπόννησος (-4,4%), η Δυτ. Μακεδονία (-1,4%) και η ΑΜΘ (-1,2%). Με άλλα λόγια, φαίνεται να ισχύει η παρατήρηση των παραπάνω ερευνητών, ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ δημογραφικών και οικονομικών εξελίξεων, δηλαδή οι περιοχές που ενισχύθηκαν πληθυσμιακά είναι αυτές που έχουν και τον υψηλότερο βαθμό ανάπτυξης σήμερα.

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας ΑΜΘ, με βάση τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής (2001), ανέρχεται σε 604.254 άτομα και αντιπροσωπεύει το 5,5% του πληθυσμού της χώρας. Η πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας είναι 42,7 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ., έναντι 80 της χώρας.

Στον πίνακα 3.7 παρακάτω παρουσιάζεται η εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφέρειας ΑΜΘ και της χώρας, από το 1971 έως και το 2001.

Πίνακας 3.7: Εξέλιξη πληθυσμού με βάση στοιχεία γενικών απογραφών

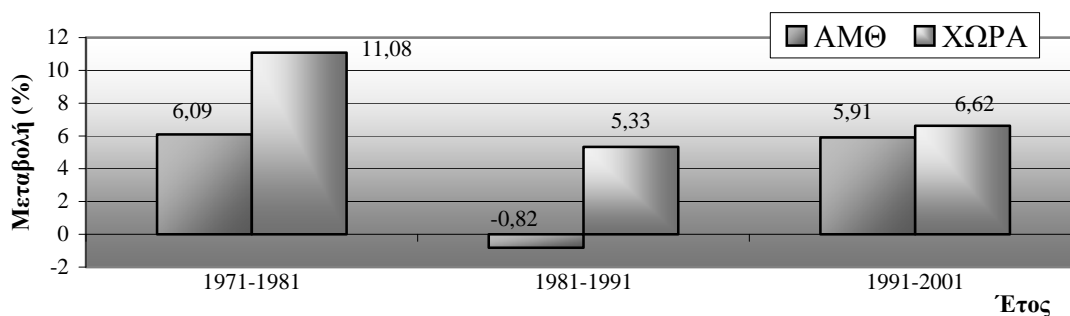
Έτος	Κάτοικοι	
	ΑΜΘ	Χώρα
1971	542.184	8.768.641
1981	575.210	9.740.417
1991	570.496	10.259.900
2001	604.254	10.939.771

Πηγή: ΕΣΥΕ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας ΑΜΘ, στο χρονικό διάστημα 1971-2001, εμφανίζει έντονες αυξομειώσεις²¹. Ειδικότερα, στο διάστημα 1961-1971, παρατηρήθηκε μείωση κατά 12,3%, που οφείλεται κυρίως στην εξωτερική μετανάστευση προς τη Δ. Γερμανία. Στη δεκαετία 1971-1981, παρατηρείται αύξηση του πληθυσμού κατά 6,1 ποσοστιαίες μονάδες, γεγονός που επηρεάστηκε και από το αυξανόμενο ρεύμα της παλιννόστησης. Στη επόμενη δεκαετία 1981-1991, ο πληθυσμός σημειώνει μικρή κάμψη της τάξης 0,8% (ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού γίνεται οριακά αρνητικός, παραμένοντας ωστόσο χαμηλότερος του ρυθμού της χώρας). Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001, ο πληθυσμός της Περιφέρειας σημειώνει εκ νέου δυναμική αύξηση 5,9%, που είναι αποτέλεσμα της αθρόας εισροής μεταναστών και ομογενών στη συγκεκριμένη περιοχή.

Στο παρακάτω διάγραμμα 3.3, παρουσιάζεται η ποσοστιαία μεταβολή του πληθυσμού της Περιφέρειας, για τις περιόδους 1971-81, 1981-91 και 1991-01, σε σύγκριση με την αντίστοιχη της χώρας.

²¹ <http://phillippos.mpa.gr/panth/tautotita.html>, 08-01-2001.

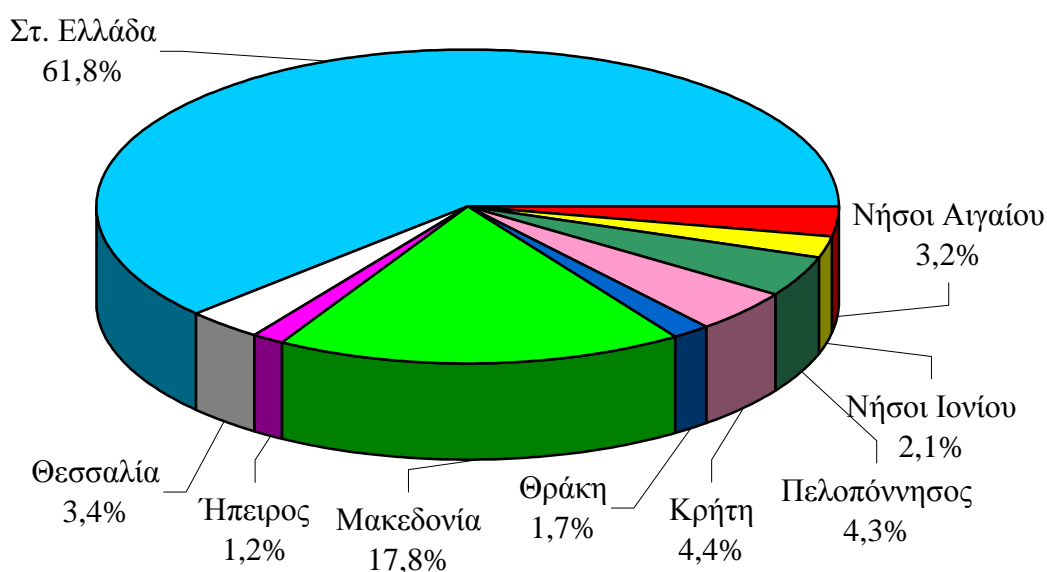

Διάγραμμα 3.3: Πληθυσμός στην Ελλάδα και στην Περιφέρεια ΑΜΘ
[Πηγή: ΕΣΥΕ].

Ίδρυση νέων εταιρειών

Παράλληλα με την παρουσίαση των παραπάνω δεικτών, μια εσωτερική παράμετρος, που αξίζει να διερευνηθεί, είναι η ικανότητα των Περιφερειών, και ειδικότερα της ΑΜΘ, να προσελκύει νέες εταιρείες. Πρόκειται για μια ποιοτική παράμετρο που ανανεώνει και διαφοροποιεί το παραγωγικό σύστημα, τόσο της περιφέρειας όσο και της χώρας, και επομένως η βαρύτητά της έχει εξέχουσα θέση στους δείκτες που έχουν επιλεγεί για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής (Κομνηνός κ.ά, 1999) και τον προσδιορισμό της βιωσιμότητας ολόκληρης της οικονομίας (Webb και συν., 2004). Με άλλα λόγια, η ανασύνθεση των επιχειρήσεων, που πραγματοποιείται με την είσοδο και έξοδο των επιχειρήσεων, είναι ένα ποσοτικό στοιχείο προσαρμοστικότητας και σε συνδυασμό με τον μέσο όρο ζωής δείχνει την ανταπόκριση της οικονομίας στις ανάγκες εκσυγχρονισμού. Αξιοσημείωτο είναι ότι, η διαφορά ανοίγματος-κλεισίματος μειώνεται συνεχώς, γεγονός που δηλώνει ότι η δυναμική ίδρυσης νέων επιχειρήσεων μειώνεται διαρκώς.

Με βάση τα στοιχεία που απεικονίζονται στο διάγραμμα 3.4, παρακάτω, η κατανομή του αριθμού των νεοϊδρυθέντων επιχειρήσεων κατά γεωγραφικό διαμέρισμα της Ελλάδας, την πενταετία 1995-1999, παρουσιάζει την περιοχή της Στερεάς Ελλάδας να απορροφά το μεγαλύτερο αριθμό νέων εταιρειών, με ποσοστό 61,8%. Ακολουθεί η Μακεδονία με 17,8%, ενώ η Θράκη συμμετέχει μόλις με 1,7%, ο μικρότερος αριθμός εταιρειών μετά την Ήπειρο.

Διάγραμμα 3.4: Ίδρυση νέων εταιρειών στην Επικράτεια (1995-1999)
[Πηγή: ICAP ,2001]

Μεταξύ 1995-1999 στην περιοχή της Μακεδονίας υπήρξε εντονότερη δραστηριότητα στην ίδρυση νέων εταιρειών έναντι της Θράκης (Πίνακας 3.8).

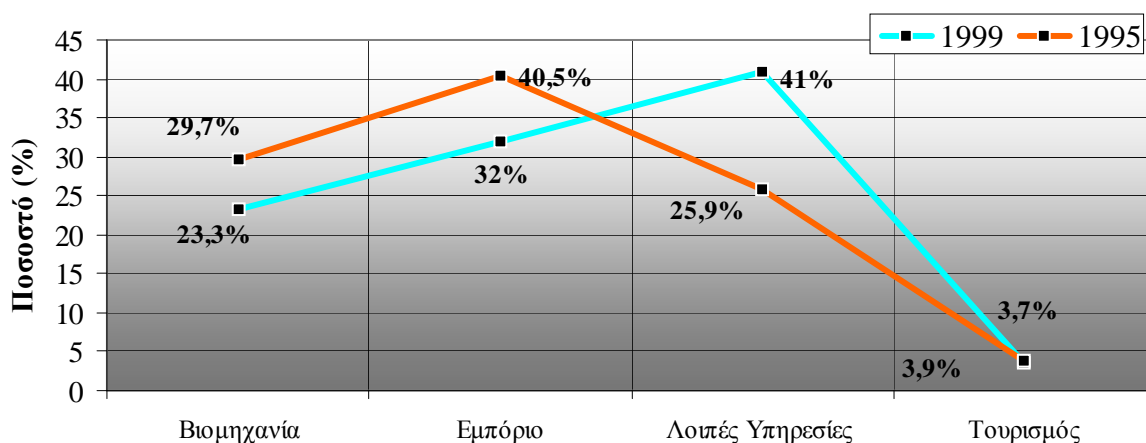
Πίνακας 3.8: Ίδρυση νέων εταιρειών στη Μακεδονία (1995-99) - Επενδυμένο κεφάλαιο (χιλ. δρχ.)

Έτη	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Εταιρείες	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Κεφάλαιο	ΕΜΠΟΡΙΟ Εταιρείες	ΕΜΠΟΡΙΟ Κεφάλαιο	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ Εταιρείες	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ Κεφάλαιο	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Εταιρείες	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Κεφάλαιο	ΣΥΝΟΛΟ Εταιρείες	ΣΥΝΟΛΟ Κεφάλαιο
1999	214	15.450.320	292	10.436.180	375	22.239.700	34	2.119.000	915	50.245.200
1998	207	12.077.150	275	9.657.230	270	8.002.120	40	2.155.600	792	31.892.100
1997	240	12.039.831	302	8.473.200	248	6.291.880	48	1.841.370	838	28.646.281
1996	238	21.143.490	328	6.276.850	188	4.940.170	44	2.267.840	798	34.628.350
1995	206	12.890.900	281	5.907.250	179	7.251.180	27	1.654.000	693	27.703.330
Σύνολο	1.105	73.601.691	1.478	40.750.710	1.260	48.725.050	193	10.037.810	4.036	173.115.261

Πηγή: ICAP, 2001.

Ειδικότερα, κατά το χρονικό αυτό διάστημα, δημιουργήθηκαν 4.036 εταιρείες με συνολικό κεφάλαιο 173.115.261.000 δρχ. Το 1995 ξεκίνησαν 693 εταιρείες, οι οποίες κατανέμονται στους κλάδους παραγωγής ως εξής: 29,7% στη βιομηχανία, 40,5% στο εμπόριο,

25,9% στις λοιπές υπηρεσίες και μόλις 3,9% στον τουρισμό. Γενικά, ο συνολικός αριθμός των νέων εταιρειών είναι αυξανόμενος, εκτός από το 1998, όπου σημειώθηκε σημαντική πτώση (13,8%), ενώ το 1999 παρατηρείται η δημιουργία 915 εταιρειών, με συνολικό κεφάλαιο 50,2 δις. δρχ. Ο τομέας των λοιπών υπηρεσιών απορρόφησε το μεγαλύτερο μερίδιο των νέων ιδρύσεων (41%). Δεύτερο έρχεται το εμπόριο με 32%, ακολουθεί η βιομηχανία με 23,3% και τέλος ο τουρισμός με 3,9% (Διάγραμμα 3.5).

Διάγραμμα 3.5: Ίδρυση νέων εταιρειών στη Μακεδονία (1995-1999)
[Πηγή: ICAP, 2001]

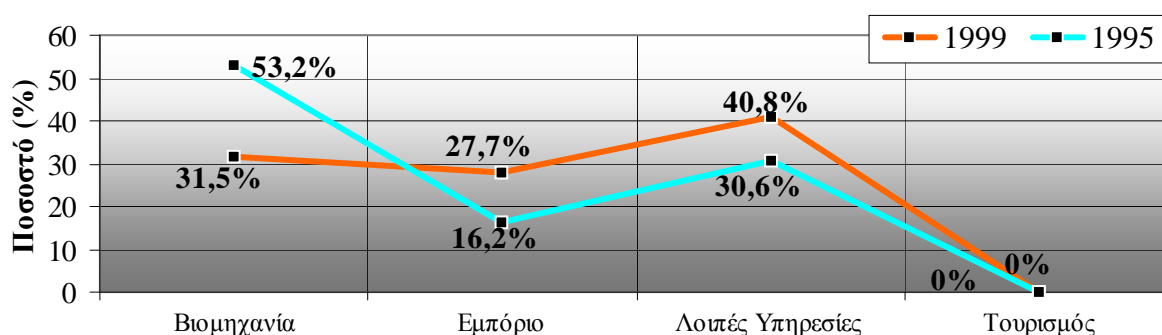
Στην περιοχή της Θράκης, κατά τη χρονική περίοδο 1995-1999, υπήρξε περιορισμένος αριθμός νεοϊδρυθέντων εταιρειών, η κατανομή των οποίων στους κλάδους παραγωγής παρουσιάζει διαφοροποίηση από έτος σε έτος (Πίνακας 3.9).

Πίνακας 3.9: Ίδρυση νέων εταιρειών στη Θράκη (1995-99) - Επενδυμένο κεφάλαιο (χιλ. δρχ.)

Έτη	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Α Εταιρείες	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Α Κεφάλαιο	ΕΜΠΟΡΙΟ Εταιρείες	ΕΜΠΟΡΙΟ Κεφάλαιο	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ Εταιρείες	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ Κεφάλαιο	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Εταιρείες	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Κεφάλαιο	ΣΥΝΟΛΟ Εταιρείες	ΣΥΝΟΛΟ Κεφάλαιο
1999	17	819.060	15	585.000	22	1.359.000	--	--	54	2.763.060
1998	43	4.311.000	19	661.455	25	682.000	6	246.400	93	5.900.855
1997	47	1.909.600	15	343.800	16	497.210	6	136.000	84	2.886.610
1996	61	4.503.140	21	378.000	16	601.300	5	595.000	103	6.077.440
1995	33	1.660.200	10	103.200	19	2.426.200	--	--	62	4.189.600
Σύνολο	201	13.203.000	80	2.071.455	98	5.565.710	17	977.400	396	21.817.565

Πηγή: ICAP, 2001.

Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια της πενταετίας αυτής, ξεκίνησαν 396 εταιρείες με συνολικό κεφάλαιο 21.817.565.000 δρχ. Το 1995 δημιουργήθηκαν 62 εταιρείες, δηλαδή 33 στη βιομηχανία, 10 στον τομέα εμπορίου, 19 στον τομέα λοιπών υπηρεσιών, ενώ δεν υπήρξε καμία κίνηση κεφαλαίου σχετικά με τον τουρισμό. Η μεγαλύτερη δραστηριοποίηση σημειώθηκε το 1996, όταν δημιουργήθηκαν 103 εταιρείες, ενώ τις επόμενες χρονιές ακολούθησε σταδιακή μείωση του αριθμού των νεοϊδρυθέντων εταιρειών²². Το 1999 ο αντίστοιχος αριθμός είναι 54, με συνολικό κεφάλαιο 2.763.060.000 δρχ. Η κατανομή στους κλάδους παραγωγής έχει ως εξής: 40,8% αφορά τις λοιπές υπηρεσίες, 31,5% τη βιομηχανία, ενώ το υπόλοιπο 27,7% έχει να κάνει με την ίδρυση εμπορικών εταιρειών (Διάγραμμα 3.5).

Διάγραμμα 3.5: Ίδρυση νέων εταιρειών στη Θράκη (1995-1999)
[Πηγή: ICAP ,2001]

Τα παραπάνω στοιχεία αποτυπώνουν τις τάσεις που επικρατούν για την αναπτυξιακή πορεία της περιοχής αυτής, που προφανώς δεν καταγράφουν κάποια ευρωστία στην ανανέωση του παραγωγικού συστήματος και επομένως δεν σηματοδοτούν αξιολογες και θετικές επιπτώσεις στην τοπική οικονομία. Αντίθετα, άλλα γεγονότα, όπως κλείσιμο ή μετεγκατάσταση μεγάλων επιχειρήσεων, δρομολογούν διαδικασίες αποβιομηχάνισης της περιοχής.

Παράλληλα ωστόσο με τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, πρέπει να εξετασθεί και το ζήτημα της παύσης της λειτουργίας των μονάδων. Στην Περιφέρεια ΑΜΘ, σύμφωνα με στοιχεία του Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Καβάλας, μεγάλη κρίση διακρίνει ένα μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων και κυρίως τις επιχειρήσεις ένδυσης (τύπου φασόν). Είναι γεγονός

²² Η διαχρονική αυτή μείωση του αριθμού και κυρίως του ποσοστού κατανομής των κεφαλαίων των νεοϊδρυθέντων επιχειρήσεων κατά Περιφέρεια ήταν πιο έντονη σε επίπεδο της συνολικής Περιφέρειας ΑΜΘ. Ενδιαφέρον έχει και η εξέλιξη της κατανομής των νέων εταιρειών κατά νομό της περιφέρειας ΑΜΘ, όπου παρατηρούνται ενδοπεριφερειακές ανακατατάξεις.

ότι, άνω του 50% των επιχειρήσεων αυτών έχουν κλείσει. Και αυτό είτε γιατί «πέθαναν» είτε γιατί έκλεισαν, για να μεταφερθούν σε άλλη περιοχή, στο εσωτερικό της χώρας ή και στο εξωτερικό. Ιδιαίτερα στην Ανατολική Μακεδονία, χάθηκαν αρκετές παραγωγικές μονάδες και περίπου 5.000 θέσεις εργασίας (TEAM, 1999). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αλλά όχι μοναδικά αποτελούν τα εργοστάσια «Πλαστικά Καβάλας», «Μάρμαρα Καβάλας» και «Κυλινδρόμυλοι Σιμιτσή». Καθώς η διοικητική οργάνωση σημαντικών επιχειρήσεων περνάει από τα χέρια του ενός επιχειρηματία στα χέρια άλλου, είναι εύλογες οι διακυμάνσεις στο επίπεδο απασχόλησης και προσφοράς υπηρεσιών.

Σε συνολικούς όρους, η ανάλυση που προηγήθηκε στην ενότητα αυτή επιβεβαιώνει ότι οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα παραμένουν ακόμη υψηλές:

- Αν και στον πληθυσμό μειώνονται οι περιφερειακές ανισότητες, εντούτοις προβλήματα υπάρχουν στις νησιωτικές, στις ορεινές και στις παραμεθόριες Περιοχές.
- Στην κατανομή του ΑΕΠ οι περιφερειακές ανισότητες εντείνονται. Οι νομοί των Περιφερειών της Αττικής και της Θεσσαλονίκης καθώς και οι νησιωτικές-τουριστικές Περιφέρειες βελτιώνουν τη θέση τους.
- Στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ οι ανισότητες συνεχίζονται. Υψηλότερο του μέσου ΑΕΠ της χώρας παρουσιάζουν οι Περιφέρειες Αττικής, Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης και Στερεάς Ελλάδος. Πολύ κοντά είναι η Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας και τα Ιόνια Νησιά.
- Στην απασχόληση, η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται σε Περιφέρειες μεγάλων Αστικών Κέντρων (Αττική, Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Ελλάδα, Θεσσαλία) καθώς και στις τουριστικές-νησιωτικές Περιφέρειες.
- Τα εντονότερα προβλήματα στην ανεργία εντοπίζονται στις ευρύτερες περιοχές της Αττικής και της Θεσσαλονίκης, ενώ μικρότερα προβλήματα παρουσιάζονται στις νησιωτικές Περιφέρειες.
- Η εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφέρειας ΑΜΘ, στο χρονικό διάστημα 1971-2001, εμφανίζει έντονες αυξομειώσεις και επηρεάζεται ελάχιστα από τα ενισχυτικά επενδυτικά προγράμματα.
- Στο θέμα της ίδρυσης ή της αναστολής λειτουργίας των επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, από τη μια μεριά παρατηρείται πτωτική τάση στον αριθμό των νεοϊδρυθέντων εταιρειών και από την άλλη πλευρά καταγράφεται μία αυξανόμενη τάση στο κλείσιμο επιχειρήσεων, γεγονός που χαρακτηρίζει τη σοβαρότητα της κατάστασης.

3.4.2 Υφιστάμενο σύστημα αξιολόγησης επενδύσεων στο πλαίσιο αναπτυξιακών νόμων

Η επίτευξη των στόχων της περιφερειακής πολιτικής περνάει αναγκαστικά τόσο από την κατηγορία, το ρυθμό και το μέγεθος των επενδύσεων όσο και από τη βιωσιμότητα των επενδυτικών σχεδίων, αφού, όπως προαναφέρθηκε, οι επενδύσεις αποτελούν τον στρατηγικότερο παράγοντα ανάπτυξης, καθόσον μέσω αυτών κινητοποιούνται, συνδυάζονται και αξιοποιούνται όλοι οι συντελεστές της παραγωγής και της προόδου (ΚΕΠΕ, 1991). Η πραγματοποίηση όμως αποδοτικών επενδύσεων προϋποθέτει άρτια επενδυτικά σχέδια και αξιολόγησή τους σύμφωνα με τη διεθνώς καθιερωμένη και αποδεκτή επιστημονική μεθοδολογία (Θεοφανίδης, 1985; Καρβούνης, 1991).

Η ολοκληρωμένη αξιολόγηση των σχεδίων επένδυσης περιλαμβάνει διερεύνηση όλων των απόψεων (επιχειρηματική, τεχνική, οικονομική, χρηματοδοτική, χωροταξική και περιβαλλοντική, οργανωτική, διοικητική, διαχειριστική, εργασιακή-συνδικαλιστική και κοινωνική-πολιτική) και κυρίως σύγκριση των ροών κόστους και ωφελειών: α) από ιδιωτική-χρηματική άποψη και β) από οικονομική-κοινωνική άποψη. Ένα ελκυστικό επενδυτικό σχέδιο πρέπει να καλύπτει την πλειονότητα των παραπάνω απόψεων. Επιπλέον, η δημιουργία μιας παραγωγικής μονάδας είναι προϊόν συλλογικής και υπεύθυνης προσπάθειας και ως εκ τούτου απαιτεί συντονισμένη δράση και αποτελεσματική συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων (επιχειρηματίας, τράπεζα, τεχνικοί, εμπειρογνώμονες, σύμβουλοι επιχειρήσεων, αξιολογητές, επιτροπές ελέγχου, κ.λπ.).

Με άλλα λόγια, ένα αποδεκτό επενδυτικό σχέδιο πρέπει να περνά κατ' αρχήν μέσα από τη διαδικασία της ιδιωτικής-χρηματικής αξιολόγησης, που περιλαμβάνει μία σειρά συγκεκριμένων ενεργειών, όπως:

- Εκτίμηση του συνολικού κόστους επένδυσης.
- Εκτίμηση των χρηματοδοτικών πόρων.
- Κατάρτιση του οριστικού λογαριασμού εκμετάλλευσης.
- Εκτίμηση της ταμειακής ροής, κατάρτιση του προβλεπόμενου ισολογισμού.
- Εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων αξιολόγησης του επενδυτικού σχεδίου, όπως: περίοδος αποπληρωμής κεφαλαίου (pay-back period), διαχρονική αξία του χρήματος (time value of money), αποδοτικότητα επένδυσης, αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων, αποδοτικότητα κύκλου εργασιών, καθαρή παρούσα αξία (Net Present Value), νεκρό σημείο (break - even point), εσωτερικός βαθμός/συντελεστής απόδοσης (Internal Rate of Return), ανάλυση ευαισθησίας, ανάλυση πιθανότητας.

Αν η πιο πάνω ανάλυση καταλήξει ότι το συγκεκριμένο σχέδιο επένδυσης δεν είναι αποδοτικό, τότε απορρίπτεται το σχέδιο επένδυσης, ενώ αν το σχέδιο επένδυσης κριθεί ως αποδοτικό, τότε αξιολογείται ο βαθμός αβεβαιότητας της αποδοτικότητας του επενδυτικού σχεδίου με ανάλυση «νεκρού σημείου» και ευαισθησίας. Στη συνέχεια, και εφόσον το επενδυτικό έργο χρηματοδοτείται από επενδυτικά προγράμματα της πολιτείας ή της ΕΕ, αξιολογείται και από πλευράς οικονομικής-κοινωνικής άποψης και ακολουθεί μία ανάλογη σειρά ενεργειών, όπως:

- Ολοκλήρωση της ιδιωτικο-χρηματικής αξιολόγησης με βάση τις τιμές αγοράς,
- Οικονομική αξιολόγηση (αποτίμηση του σχεδίου επένδυσης με βάση τις λογιστικές τιμές και τις εθνικές παραμέτρους).
- Μέτρηση όλων των κονδυλίων κόστους και των ωφελειών του σχεδίου επένδυσης.
- Προετοιμασία των χρονοσειρών του συνολικού κόστους και των συνολικών ωφελειών.
- Προεξόφληση των ροών κόστους και των ωφελειών με το κοινωνικό επιτόκιο.
- Υπολογισμός των ποσοτικών κριτηρίων οικονομικής αποδοτικότητας του σχεδίου επένδυσης, σε συνάρτηση με τις επιπτώσεις του σχεδίου επένδυσης στην άριστη χρήση των πόρων: οικονομική καθαρή παρούσα αξία, οικονομικός εσωτερικός συντελεστής απόδοσης, λόγος ωφελειών-κόστους.
- Κοινωνική αξιολόγηση (επιπτώσεις στην κοινωνική αποταμίευση, στη διανομή του εισοδήματος, στην απασχόληση, στο ισοζύγιο πληρωμών, στα δημόσια οικονομικά, στην ανάπτυξη των άλλων κλάδων, στην προστιθέμενη αξία, κ.λπ.).
- Αξιολόγηση της γενικότερης εθνικής ή κοινωνικής επίπτωσης του σχεδίου επένδυσης, σε συνδυασμό με τα παραπάνω κριτήρια οικονομικής και κοινωνικής αξιολόγησης.
- Λήψη απόφασης απόρριψης ή προώθησης του συγκεκριμένου σχεδίου επένδυσης.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η χρηματοοικονομική επιστήμη διαθέτει αξιόπιστες μεθόδους και τεχνικές για την εκτίμηση της βιωσιμότητας των προτεινόμενων επενδυτικών σχεδίων (ενδεικτικά: Μπούμης, 1979; Rau, 1984; Thompson, 1984; Θεοφανίδης, 1985; Καρβούνης, 1991 και 1993; Μηλιώτη, 1992; Μαγείρου, 1993; Καραθανάσης, 1993Α και 1993Β; Τσώλας, 2001). Στην περίπτωση όμως που θεωρηθούν βιώσιμα περισσότερα από ένα έργα, το έργο της ιεραρχικής διάκρισης αυτών καθίσταται σχετικά δύσκολο (Ζοπουνίδης, 1996). Για την επίλυση τέτοιου είδους προβλημάτων, τα τελευταία είκοσι χρόνια, αναπτύχθηκε μία εξειδικευμένη μεθοδολογία, κυρίως στην Γαλλία και Αμερική, που αναφέρεται στην πολυκριτήρια ανάλυση (Δούμπος και Ζοπουνίδης, 2001). Μάλιστα αυτή

κατέληξε σε μία νέα μεθοδολογική προσέγγιση των θεμάτων αξιολόγησης και ιεράρχησης επενδυτικών έργων.

Η παραπάνω μέθοδος χρησιμοποιήθηκε στην Ελλάδα για πρώτη φορά μόλις στις αρχές του έτους (2002), στο πλαίσιο του κοινοτικού προγράμματος «Επιχειρησιακό Περιφερειακό Πρόγραμμα-μεταποίηση/τουρισμός, και οι πρώτες ενδείξεις ως προς την αξιοκρατία-αντικειμενικότητα του συστήματος αξιολόγησης είναι ενθαρρυντικές από όλα τα συμβαλλόμενα μέρη (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα, 2003; ΠΕΠ, 2006).

Διαδικασία αξιολόγησης επενδύσεων

Η ακολουθούμενη διαδικασία για την υποβολή και εξέταση των επενδύσεων, στο καθεστώς ενίσχυσης του αναπτυξιακού νόμου 2601/98, που ίσχυε μέχρι πρόσφατα, δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά έναντι των προγενέστερων νόμων και περιορίζεται στο τυπικό μέρος της εξέτασης.

Έτσι η διαδικασία περιλαμβάνει τα παρακάτω βήματα:

- Υποβολή αίτησης υπαγωγής στην αρμόδια υπηρεσία, ανάλογα με το ύψος και την κατηγορία της επένδυσης (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Υπηρεσίες Περιφερειακής Ανάπτυξης, Ελληνικός Οργανισμός Μικρο-Μεσαίων Επιχειρήσεων Χειροτεχνίας κ.λπ.), από την 1η Ιανουαρίου μέχρι και τη 15η Σεπτεμβρίου.
- Διαδικασία εξέτασης (υπαγωγής/απόρριψης), που «θεωρητικά» ολοκληρώνεται το αργότερο μέσα σε 3 μήνες από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης.
- Κάθε αίτηση συνοδεύεται από βασικά δικαιολογητικά (αποδεικτικό καταβολής χρηματικού παράβολου, ειδικό ερωτηματολόγιο, οικονομοτεχνική μελέτη, υπεύθυνη δήλωση, διάφορες βεβαιώσεις, βαθμολογία της επενδυτικής πρότασης, στοιχεία πιστοποίησης του χρόνου σύστασης του φορέα επένδυσης, έγκριση Τράπεζας για τη χορήγηση δανείου χρηματοδότησης της επένδυσης, ισολογισμοί ή λογιστικές καταστάσεις τελευταίας τριετίας).
- Κάθε επένδυση εξετάζεται ως προς τη βιωσιμότητά της, σύμφωνα με τα κριτήρια βιωσιμότητας και, αν κριθεί βιώσιμη, η γνωμοδοτική επιτροπή προχωρεί στη εξέταση της δυνατότητας υπαγωγής (βαθμολόγηση στη βάση κριτηρίων προτεραιότητας).

Οι αλλαγές που έλαβαν χώρα από το 1982 έως και το 2004 ήταν επουσιώδεις και αφορούσαν σε τυπικές αλλαγές, όπως είναι ο χρόνος υποβολής (Ν.1262/82: υποβολή 1/5-15/6 και 1/11-15/12 και ολοκλήρωσης της εξέτασης μέχρι 30/11 και 31/5 αντίστοιχα, Ν.1892/90:

υποβολή στο 1ο δίμηνο κάθε εξαμήνου και ολοκλήρωση της εξέτασης μέχρι τέλους του εξαμήνου) και στα υποβαλλόμενα δικαιολογητικά για τα οποία ο νόμος 2601/98 διαφοροποιείται ως προς ορισμένα επιπρόσθετα στοιχεία της επένδυσης.

Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και ο νέος αναπτυξιακός νόμος 3299/04 (ΦΕΚ, 2004, άρθρο 7), ο οποίος τροποποίησε ορισμένες τυπικές πλευρές της διαδικασίας που αναφέραμε (υποβολή αιτημάτων καθόλη τη διάρκεια του έτους, δυνατότητα ανάθεσης της αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων σε εξωτερικούς αξιολογητές, πρόθεση δημιουργίας συστήματος αξιολόγησης, παρακολούθησης και ελέγχου των επενδύσεων, πρόθεση σύστασης επιτροπής απλοποίησης των διαδικασιών προώθησης των ιδιωτικών επενδύσεων).

Ωστόσο αυτές δεν αποτελούν αντικείμενο της παρούσας ανάλυσης καθώς είναι ακόμη πολύ σύντομος ο χρόνος εφαρμογής του και οι όποιες επιπτώσεις του δεν μπορούν να αξιολογηθούν. Η άποψη αυτή ενισχύεται αν λάβουμε υπόψη και τις πρόσφατες τροποποιήσεις του νόμου αυτού, που έχουν στόχο την εναρμόνιση του εθνικού πλαισίου με αυτό της ΕΕ (ΦΕΚ 261/23-12-2004).

Κριτήρια αξιολόγησης επενδύσεων

Τα κριτήρια αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων των αναπτυξιακών νόμων και ειδικότερα του 2601/98 ήταν τα ακόλουθα (ΦΕΚ 81 Α/1998, άρθρο 7):

- (i) Χαρακτηριστικά του φορέα και ειδικότερα η εμπειρία του, η κλίμακα και τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του στο παρελθόν, η φερεγγυότητα και οικονομική του επιφάνεια, καθώς και η **τεκμηριωμένη δυνατότητα διάθεσης ιδίων κεφαλαίων** για την κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών της επιχείρησης (κάλυψη ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και του αναγκαίου κεφαλαίου κίνησης). Για υφιστάμενες επιχειρήσεις λαμβάνονται υπόψη και τα οικονομικά τους αποτελέσματα στο πρόσφατο παρελθόν καθώς και η παρούσα οικονομική τους κατάσταση.
- (ii) Προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της επιχείρησης που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης, στο βαθμό που αυτή επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση, πρόγραμμα ή επιχειρηματικό σχέδιο, **σε σύγκριση και με την εκτίμηση της κατάστασης-προοπτικών των αγορών του κλάδου στον οποίο εντάσσεται.**
- (iii) **Πληρότητα του επιχειρηματικού σχεδιασμού** της επένδυσης και οργάνωση της επιχείρησης που την πραγματοποιεί.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, από το 1982 μέχρι και το 2004 δεν σημειώθηκε καμία ουσιαστική μεταβολή ως προς τα πρώτα τρία τυπικά κριτήρια αξιολόγησης της βιωσιμότητας

των επενδύσεων, εκτός της μερικής προσθήκης των λέξεων που εμφανίζονται με έντονη γραφή και που στην ουσία αποτελούν αυτονόητες υποδείξεις.

Τέλος, ο νέος αναπτυξιακός νόμος 3299/04 (άρθρο 6, παραγρ.1) καινοτομεί με την ένταξη των κριτηρίων αξιολόγησης στα κριτήρια υπαγωγής και με αυτόν τον τρόπο αυξάνεται σημαντικά ο αριθμός των κριτηρίων. Στην πραγματικότητα, δεν πρόκειται για νέα κριτήρια αξιολόγησης των βιώσιμων επενδύσεων, αλλά για μία σύνθεση των υφισταμένων κριτηρίων αξιολόγησης και υπαγωγής του προϋπάρχοντος πλαισίου. Με άλλα λόγια, η προγενέστερη διπλή διαδικασία (1^η φάση: κριτήρια αξιολόγησης και 2^η φάση κριτήρια υπαγωγής) ενεργοποιείται σε μία εξέταση και προσαρμόζεται σε ανάλογες διαδικασίες κοινοτικών προγραμμάτων (Leader+, 2000-06; Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της υπαίθρου, 2000-2006). Στην ουσία καταργείται η διαδικασία της αξιολόγησης της βιωσιμότητας των επενδύσεων και χρησιμοποιούνται πλέον σύνθετα κριτήρια βιωσιμότητας και υπαγωγής, όπου διαφαίνεται η απλοποίηση των κριτηρίων βιωσιμότητας και η ενίσχυση του αριθμού των κριτηρίων που αφορούν στην προτεραιότητα υπαγωγής των επενδύσεων. Συγκεκριμένα, βασικά κριτήρια αξιολόγησης επενδύσεων, όπως είναι ο απλός λόγος απόδοσης, το νεκρό σημείο, η καθαρή παρούσα αξία, η ευαισθησία του επενδυτικού σχεδίου, η περίοδος αποπληρωμής της επένδυσης κ.ά., αποσύρθηκαν από την ισχύουσα διαδικασία επιλογής των ενισχυόμενων επενδύσεων, στα πλαίσια του αναπτυξιακού νόμου.

Συγκεκριμένα τα νέα κριτήρια υπαγωγής στο καθεστώς των ενισχύσεων έχουν ως εξής:

α) Κριτήρια αξιολόγησης επενδυτικού φορέα:

- i) Τα χαρακτηριστικά του φορέα και ειδικότερα η εμπειρία του, η κλίμακα και τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του στο παρελθόν, η φερεγγυότητα και οικονομική του επιφάνεια. Εξετάζονται, επίσης, ο δυναμισμός και η επιτυχία στις προγενέστερες και υφιστάμενες δραστηριότητες των εταίρων που ελέγχουν την πλειοψηφία των συμφερόντων της. Στην περίπτωση νεοϊδρυόμενου φορέα, εξετάζονται ο δυναμισμός και η επιτυχία στις προγενέστερες και υφιστάμενες δραστηριότητες των εταίρων που ελέγχουν την πλειοψηφία των συμφερόντων του.
- ii) Η δυνατότητα διάθεσης των ιδίων κεφαλαίων για την κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών της επιχείρησης και συγκεκριμένα την κάλυψη της ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και του αναγκαίου κεφαλαίου κίνησης.

β) Κριτήρια οικονομοτεχνικής αξιολόγησης επενδυτικών προτάσεων και βιωσιμότητας της επένδυσης:

- i) Η πληρότητα του επιχειρηματικού σχεδιασμού και ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας της επένδυσης και η οργάνωση της επιχείρησης που την πραγματοποιεί.

- ii) Η προοπτική δυναμικής ανάπτυξης του κλάδου στον οποίο πραγματοποιείται η επένδυση.
- iii) Οι προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της επιχείρησης που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης, στο βαθμό που επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση.

γ) Κριτήρια συμβολής της επένδυσης στους στόχους του αναπτυξιακού Νόμου:

- i) Η αύξηση της απασχόλησης και ιδίως η δημιουργία νέων μόνιμων θέσεων εξαρτημένης εργασίας για μεγάλο χρονικό διάστημα.
- ii) Η περιοχή εγκατάστασης της επένδυσης και τα ειδικότερα χαρακτηριστικά του νομού εγκατάστασης.
- iii) Η συμβολή της επένδυσης στην προστασία του περιβάλλοντος και εξοικονόμηση ενέργειας.
- iv) Η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και υπηρεσιών σε διεθνές επίπεδο και ειδικότερα ο εξαγωγικός προσανατολισμός της επιχείρησης ή η υποκατάσταση εισαγωγών.
- v) Η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων και των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- vi) Η συμβολή της επένδυσης στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

δ) Ειδικά κριτήρια ανά τομέα δραστηριότητας: π.χ. Ειδικά κριτήρια αξιολόγησης επενδύσεων στο δευτερογενή τομέα:

- i) Ο χαρακτηρισμός των προϊόντων ως νέων ή ως προϊόντων εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας.
- ii) Η εισαγωγή καινοτομιών στην παραγωγική διαδικασία ή ο χαρακτηρισμός των προϊόντων ως καινοτομικών.
- iii) Η μετεγκατάσταση υφιστάμενων μονάδων από την περιοχή Α'. Επίσης, η μετεγκατάσταση από άλλες περιοχές, εφόσον αυτή γίνεται για περιβαλλοντικούς λόγους.
- iv) Ο βαθμός συμμετοχής των πρώτων και βοηθητικών υλών στο βιομηχανικό κόστος παραγωγής ανά μονάδα προϊόντος.

Οι απόψεις φορέων που άμεσα ή έμμεσα εμπλέκονται στο πλαίσιο αξιολόγησης επενδύσεων

Σε μια προσπάθεια αντικειμενικότερης, κατά το δυνατόν, κριτικής τοποθέτησης πάνω στο υφιστάμενο πλαίσιο αξιολόγησης των παραγωγικών επενδύσεων, θεωρήθηκε σκόπιμη και η συλλογή πληροφοριών που να αφορούν σε βασικούς εμπλεκόμενους φορείς στη διαδικασία αξιολόγησης επενδύσεων, όπως σύμβουλοι επιχειρήσεων, αξιολογητές επενδύσεων, μέλη της γνωμοδοτικής επιτροπής του αναπτυξιακού νόμου, πρόεδροι των επιμελητηρίων και διευθυντές μεγάλων τραπεζών.

Προς την κατεύθυνση αυτή, σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε σχετική ποιοτική έρευνα, με στόχο την καταγραφή των «αναπτυξιακών αντανάκλαστικών» των εμπλεκόμενων στη διαδικασία και τα κριτήρια αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων (Hess, 1968; Wells, 1977; Casseli & Symon, 1995; Θεοφανίδης, 1998; Δημητριάδης, 2000; Sternthal & Tybout, 2001; Ιωσηφίδης, 2007). Η έρευνα έγινε με τη μορφή προσωπικών συνεντεύξεων και πραγματοποιήθηκε στην Περιφέρεια ΑΜΘ, περιοχή που ενισχύθηκε ιδιαίτερα από τους αναπτυξιακούς νόμους της πολιτείας.

Από την ανάλυση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής αυτής έρευνας προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

- Η διαδικασία εξέτασης και προώθησης των επενδύσεων παρουσιάζει σημαντικές υστερήσεις-αδυναμίες, όπως καθυστερήσεις στον χρόνο εξέτασης του επενδυτικού σχεδίου και εκταμίευσης της επιχορήγησης του δημοσίου, περιορισμένη έως ανύπαρκτη ενημέρωση/συμβουλευτική υποστήριξη των δυνητικών επενδυτών από τις αρμόδιες υπηρεσίες, υποτυπώδη οργάνωση και λειτουργία των υπηρεσιών προώθησης των επενδύσεων, ανεπαρκή επιστημονική στελέχωση της υπηρεσίας αξιολόγησης κ.ά.
- Τα εφαρμοζόμενα κριτήρια αξιολόγησης δεν κρίνονται ικανοποιητικά, καθόσον εκτιμάται ότι πρόκειται για κριτήρια που δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές απαιτήσεις της διαδικασίας, μπορούν να χρησιμοποιηθούν υποκειμενικά από τους αξιολογητές καθώς λείπουν οι δικλίδες αντικειμενικότητας και πολλές φορές απλοποιούνται σε βάρος της ποιότητας και ουσιαστικής κρίσης των σχεδίων κ.ά.
- Ο έλεγχος της πορείας αξιολόγησης και υλοποίησης της επένδυσης δεν είναι αποτελεσματικός, με την ελεγκτική διαδικασία να περιορίζεται σε τυπικά χαρακτηριστικά της επένδυσης, όπως διαδικασία εφαρμογής των ενισχύσεων πριν τη χορήγησή τους, παρακολούθηση και έλεγχος εγκεκριμένων επενδύσεων, μόνο ύστερα από κάποιο αίτημα αναπροσαρμογής-τροποποίησης του επενδυτικού έργου, ενδεχόμενες κυρώσεις, μόνο ως αποτέλεσμα καταγγελιών/παρεμβάσεων των ελεγκτικών οργάνων της οικονομικής εφορίας ή άλλων σχετικών υπηρεσιών κ.ά.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις και το γεγονός ότι τα μέχρι τώρα αποτελέσματα από την εφαρμογή των διαφόρων αναπτυξιακών νόμων στη συγκεκριμένη περιοχή είναι περιορισμένα έως ελάχιστα, επιβεβαιώνουν/δικαιολογούν τη διατήρηση του υφιστάμενου προβληματισμού για την αποτελεσματικότητα του συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων.

3.5 Συμπεράσματα

Από την ανάλυση που αφορά την Περιφερειακή Πολιτική και ανάπτυξη της χώρας και τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας στους εμπλεκόμενους με τη διαδικασία αξιολόγησης επενδύσεων φορείς, προκύπτουν οι ακόλουθες βασικές διαπιστώσεις:

- Υπάρχει δεδηλωμένη πρόθεση της πολιτείας για μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και τόνωση της περιφερειακής ανάπτυξης, γεγονός που επιβεβαιώνεται από την αυξημένη ψήφιση σχετικών αναπτυξιακών νόμων καθώς και την εκπόνηση περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων.
- Έχουν διερευνηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό τα αίτια και οι παράγοντες που επηρεάζουν τις περιφερειακές ανισότητες και γενικά δεν υφίστανται σημαντικές αποκλίσεις στην αποτύπωση του περιφερειακού προβλήματος της χώρας.
- Υπάρχουν ιδιαίτερα σοβαρές αδυναμίες στην διαδικασία εξέτασης, αξιολόγησης και ελέγχου της υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων, ενώ τα χαρακτηριστικά των κριτηρίων που εφαρμόζονται δεν φαίνονται ικανά, για να διασφαλίσουν αποτελεσματικές επενδυτικές πρωτοβουλίες
- Προκύπτει ανάγκη για περαιτέρω μελέτη και επαναπροσδιορισμό του όλου θεσμικού πλαισίου αξιολόγησης, επιλογής και υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων
- Η αποτελεσματικότητα της Περιφερειακής Πολιτικής, και ειδικότερα στην Περιφέρεια της ΑΜΘ, είναι περιορισμένη ή καλύτερα απέχει σημαντικά από το επιθυμητό επίπεδο.
- Το σύστημα αξιολόγησης, επιλογής και υλοποίησης των παραγωγικών επενδύσεων στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων δεν ανταποκρίνεται στις αυξημένες απαιτήσεις των εμπλεκόμενων και γενικά θεωρείται αναποτελεσματικό.

Σε συνολικούς όρους, το περιφερειακό πρόβλημα στην χώρα μας διατηρείται σε υψηλά επίπεδα και γενικά δημιουργεί εύλογα ερωτήματα, τόσο για τους λόγους που ενισχύουν ή διατηρούν το πρόβλημα όσο κυρίως για την αδυναμία της Περιφερειακής Πολιτικής να επιτύχει καλύτερο αποτέλεσμα. Έτσι, προβάλλει ισχυρή η άποψη για ουσιαστική επανεξέταση της εφαρμοζόμενης Περιφερειακής Πολιτικής, με απώτερο σκοπό την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου, σύγχρονου και αποτελεσματικού συστήματος προώθησης των επενδύσεων και ελέγχου της αποτελεσματικότητας αυτών, διαδικασία άλλωστε που δρομολογείται και από τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, τον υψηλό αριθμό κλειστών επιχειρήσεων στην εξεταζόμενη Περιφέρεια της ΑΜΘ, αλλά και από τις οδηγίες της ΕΕ μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων. Προς την κατεύθυνση αυτή, η

διερεύνηση και ταυτοποίηση του φαινομένου της θνησιμότητας-διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων και ειδικότερα των μεταποιητικών μονάδων, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική και επίκαιρη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

4.1 Εισαγωγή

Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε μία προσπάθεια κριτικής παρουσίασης του συστήματος ελέγχου της αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής. Από τη διεξοδική αυτή εξέταση προκύπτει ότι η αποτελεσματικότητα της Περιφερειακής Πολιτικής είναι άμεσα συνυφασμένη με τη διατηρησιμότητα των (νέων) επιχειρήσεων. Η αναγκαιότητα της σύνδεσης αυτής εξηγείται από το γεγονός ότι, εφόσον επιτευχθεί βελτίωση του συστήματος προώθησης και ενίσχυσης των παραγωγικών επενδύσεων, αναμένεται να επιμηκυνθεί ο χρόνος ζωής των νέων επιχειρήσεων και ο κρίκος αυτός να λειτουργήσει ενισχυτικά και προς τις δύο κατευθύνσεις, της περιφερειακής ανάπτυξης και της επιβίωσης των επιχειρήσεων.

Για τον λόγο αυτόν, στο κεφάλαιο αυτό, αρχικά θα διερευνηθεί η σημασία της διατηρησιμότητας και η διάσταση του φαινομένου της διατηρησιμότητας ή θνησιμότητας των επιχειρήσεων, ενώ στη συνέχεια θα αξιολογηθούν οι υφιστάμενες απόψεις που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στο θέμα της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων και θα εξετασθεί η συμβολή τους στη διαμόρφωση των βασικών θεμάτων προσανατολισμού της εμπειρικής έρευνάς μας.

Ειδικότερα, τα βασικά θέματα συζήτησης επικεντρώνονται στις εξής κρίσιμες περιοχές του προβλήματος:

- Έχουν συμβάλει στην υλοποίηση του στόχου της μακροπρόθεσμης και αποδοτικής εγκατάστασης οι νεοϊδρυόμενες μεταποιητικές επιχειρήσεις;
- Ποιοι παράγοντες (ενδογενείς και εξωγενείς) επηρέασαν την επιτυχία/ αποτυχία της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων αυτών;
- Ποια είναι η επίδραση της Περιφερειακής Πολιτικής ανάπτυξης στη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων;

- Πως συνδέεται η διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων με τη διαδικασία ελέγχου της αποτελεσματικότητας της ασκηθείσας πολιτικής;

Ο κατάλογος των ερωτημάτων αυτών θα μπορούσε να επεκταθεί και σε άλλους ενδιαφέροντες τομείς, όπως:

- Ποια ήταν η εξέλιξη της απασχόλησης στις νέες μονάδες που εγκαταστάθηκαν στις περιφέρειες της χώρας και ποια η προσφορά τους στην αύξηση ή σταθεροποίηση της απασχόλησης στις εν λόγω περιοχές;
- Πως εξελίσσεται διαχρονικά η απασχόληση και επιπλέον, διακρίνονται οι νεοϊδρύμενες μονάδες από ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στον τομέα της απασχόλησης, συγκριτικά με τις παλαιότερες μονάδες;
- Ποια ήταν η εξέλιξη της κλαδικής διάρθρωσης των επιχειρήσεων στην Περιφέρεια της ΑΜΘ και κατά πόσον οι ενισχύσεις επηρέασαν την κλαδική σύνθεσή τους;
- Τι έγινε με την ανανέωση και τη βελτίωση του παραγωγικού ιστού των επιχειρήσεων στην Περιφέρεια της ΑΜΘ;

Τα παραπάνω ερωτήματα, αν και σημαντικά, εντούτοις ξεφεύγουν από το άμεσο ερευνητικό αντικείμενό μας, καθώς τα όποια διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία κρίνονται ως περιορισμένου βαθμού αξιοπιστίας¹.

4.2 Η έννοια της διατηρησιμότητας

Αρχικά, πρέπει να επισημάνουμε ότι έχουν γίνει ελάχιστες έρευνες σχετικά με τη διατηρησιμότητα ή θνησιμότητα των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να υφίσταται σχετική σύγχυση γύρω από την έννοια και τα κύρια χαρακτηριστικά της επιβίωσης των μονάδων στην Ελλάδα (Κανελλόπουλος, 1994).

¹ Π.χ. το Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Καβάλας παρακολουθεί την εξέλιξη των επιχειρήσεων περιστασιακά, ως ένα βαθμό ανορθόδοξα και όχι βάσει οργανωμένων-τυπικών και ελεγχόμενων διαδικασιών. Έτσι, μία επιχείρηση διαγράφεται σχετικά «αυθαίρετα» από το μητρώο, επειδή για κάποιον λόγο δεν έχει κάνει ανανέωση εγγραφής της στο αρμόδιο γραφείο του Επιμελητηρίου ή εμφανίζεται εκ νέου ως νεοϊδρύμενη μονάδα, εάν κάποτε χρειασθεί το πιστοποιητικό εγγραφής, με αποτέλεσμα να μην γνωρίζει κανένας με ακρίβεια πόσες επιχειρήσεις ιδρύονται, πόσες δεν λειτουργούν και πόσες πραγματικά λειτουργούν ετησίως κατά τομέα. Επίσης, στο παραπάνω μητρώο δεν καταγράφεται ο αριθμός των απασχολούμενων ανά επιχείρηση και, έτσι, καθίσταται τεχνικά αδύνατος ο ουσιαστικός συσχετισμός της απασχόλησης με την πορεία και το βαθμό διατηρησιμότητας ή θνησιμότητας των επιχειρήσεων. Πρέπει να σημειωθεί ότι τέτοιου είδους προβλήματα (έλλειψη και αξιοπιστία στοιχείων) επισημαίνονται και από σχετικές πρόσφατες έρευνες στη διεθνή βιβλιογραφία (Bruederl και Mahmood, 1996; Fritsch και συν, 2001).

Στην αγγλική ορολογία, ο όρος «Long Term Survival» σημαίνει σε ελεύθερη μετάφραση «μακροπρόθεσμη επιβίωση», «χρόνος δραστηριότητας», «διαχρονική μονιμότητα-βιωσιμότητα» των μονάδων. Ένας άλλος συνώνυμος όρος είναι ο όρος «persistence», που δηλώνει επιμονή-διατήρηση-συνέχιση της επιχειρηματικής δράσης.

Ο Schumacher (1973), αναφερόμενος στην επιβίωση των επιχειρήσεων, ανέπτυξε-εισήγαγε την έννοια της επιχειρησιακής βιωσιμότητας (οικονομική, κοινωνιολογική και βιωσιμότητα συστημάτων), δίδοντας και την ανάλογη βαρύτητα των παραγόντων που την επηρεάζουν (το κέρδος/μετοχική αξία για την περίπτωση της οικονομικής βιωσιμότητας, η επιδεξιότητα που χαρακτηρίζει την κοινωνιολογική βιωσιμότητα και τέλος οι σχέσεις μεταξύ της επιχείρησης και του επιχειρησιακού περιβάλλοντος που προσδιορίζουν τη βιωσιμότητα των μονάδων). Ενδιαφέρουσα είναι η διαπίστωση ότι, εκτός των συνηθισμένων παραγόντων που επηρεάζουν την επιβίωση της επιχείρησης (κερδοφορία, σύστημα οργάνωσης & διοίκησης, εικόνα-ταυτότητα επιχείρησης), φαίνεται πως ο κύκλος ζωής των προϊόντων έχει επιπτώσεις και στην επιχειρησιακή βιωσιμότητα (επίπεδο ανάπτυξης της αγοράς).

Στη γερμανική βιβλιογραφία χρησιμοποιείται ανάλογη ορολογία με την αγγλική και ειδικότερα ο δεύτερος όρος (persistence), αλλά με σχετικά διαφορετική προσέγγιση (ικανότητα παραμονής, μακροχρόνια διάρκεια των επιχειρήσεων). Έτσι, η «ικανότητα» μιας επιχείρησης να παραμείνει και να αναπτυχθεί στην αρχικά επιλεγείσα τοποθεσία, ορίζεται από τους πρώτους Γερμανούς συγγραφείς που ασχολήθηκαν με τη διάρκεια ζωής των επιχειρήσεων ως «persistenz» (Esenwein-Rothe, 1961; Reding, 1973). Η μη επίτευξη ικανοποιητικής διάρκειας εγκατάστασης των μονάδων, στην αρχικά επιλεγείσα τοποθεσία, ερμηνεύεται ως εσφαλμένη απόφαση εγκατάστασης των μονάδων και, αντιθέτως, η «αποδοτική» διάρκεια ζωής ερμηνεύεται ως επιτυχημένη απόφαση εγκατάστασης των μονάδων.

Σε ειδική έρευνα που έγινε από τον Gräber (1979), δόθηκε μια πιο εμπεριστατωμένη προσέγγιση σχετικά με την έννοια της μακροβιότητας των επιχειρήσεων, καθώς η έννοια «persistenz» συνδέεται με τα παρακάτω:

- Νέες εγκαταστημένες βιομηχανικές επιχειρήσεις που συνεχίζουν να λειτουργούν ή έχουν κλείσει ή έχουν μετεγκατασταθεί σε άλλες περιοχές (εντός ή εκτός της επικράτειας). Η έννοια αυτή δεν θεωρείται πλήρης, αφού περιορίζεται απλά και μόνον στο γεγονός της λειτουργίας ή μη λειτουργίας της επιχείρησης, χωρίς να εξετάζει και τις επιρροές του εξωτερικού περιβάλλοντος.

- Νέες εγκαταστημένες βιομηχανικές μονάδες που συνεχίζουν να υφίστανται σε συνάρτηση με τον αριθμό των απασχολουμένων σε αυτές. Βασική αντίρρηση στον παραπάνω ορισμό της έννοιας «persistenz» είναι η εξάρτηση του αποτελέσματος, δηλαδή του ικανοποιητικού βαθμού της διάρκειας ζωής των επιχειρήσεων, από κάποια γενική αύξηση ή μείωση του αριθμού των εργαζομένων, χωρίς να εξετάζονται και άλλα συγκριτικά στοιχεία, όπως, π.χ. μισθοί-εισοδήματα, ποιοτική σύνθεση των επενδυμένων κεφαλαίων, αποδοτικότητα κεφαλαίων, ρυθμοί ανάπτυξης και επέκτασης των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων κ.λπ.
- Νέες εγκαταστημένες βιομηχανικές μονάδες οι οποίες στο πλαίσιο της λειτουργίας τους κατόρθωσαν να φθάσουν ή και να υπερβούν ακόμη τον προγραμματισθέντα αριθμό απασχόλησης. Η ερμηνεία αυτή είναι, χωρίς αμφιβολία, η πλέον εύστοχη για την περίπτωση της χώρας μας, αφού καλύπτει μέρος του προβληματισμού και των σκοπών που επιδιώκει η Περιφερειακή Πολιτική, σχετικά με την επιτυχία ή μη της εγκατάστασης των επιχειρήσεων. Στην ερμηνεία του παραπάνω ορισμού καταγράφονται και ορισμένες αντιρρήσεις, αφού οι στόχοι της απασχόλησης είτε εμπίπτουν σε υποκειμενικές εκτιμήσεις των επιχειρηματιών είτε επηρεάστηκαν από στρατηγικές σκέψεις (διαπραγματεύσεις, φορολογικές απαλλαγές, κίνητρα επενδύσεων, κ.λπ.) και ως εκ τούτου δεν αποδίδουν την πραγματική εικόνα ή διάσταση του επιτευχθέντος αποτελέσματος.

Από τα αποτελέσματα νεότερης έρευνας της Royal Dutch/Shell (1983) προκύπτει μία καινοτομική προσέγγιση της έννοιας της διατηρησιμότητας-βιωσιμότητας των επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, ως «βιώσιμη/διατηρήσιμη» επιχείρηση χαρακτηρίζεται εκείνη η μονάδα που είναι συντηρητική ως προς τη χρηματοδότησή της, έχει προσωπικό που ταυτίζεται με την εταιρεία και διαθέτει διοίκηση που επιδεικνύει ανεκτικότητα και ευαισθησία απέναντι στον κόσμο μέσα στον οποίο ζει. Ο παραπάνω ορισμός αποτελεί στην ουσία μία σύνοψη των καθοριστικών παραγόντων που κρίνουν τη μακροβιότητα κυρίως μεγάλων-πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Μία άλλη διάσταση της μακροβιότητας ή καλύτερα των «άριστων» και «εκσυγχρονιζόμενων» μεγάλων επιχειρήσεων, δηλαδή εκείνων των μονάδων που υπερέχουν και παρακολουθούν τις εξελίξεις, πρόσθεσε η έρευνα των Peters & Waterman (1990). Κατά την ίδια πηγή, η διαχρονική επιτυχία των επιχειρήσεων αυτών είναι συνάρτηση των εξής χαρακτηριστικών: κλίση για δράση, κοντά στον πελάτη, αυτονομία και επιχειρηματικότητα, παραγωγικότητα μέσω των ανθρώπων, άμεση διοίκηση που να κατευθύνεται από αξία, προσκόλληση στο «πλεκτό» τους, απλή δομή και μικρό αριθμό ανώτερων στελεχών διοίκησης, στυλ διοίκησης (χαλαρότητα-ευελιξία, αυστηρότητα-αξίες).

Οι Web (2004), που προέρχονται από τον επιχειρηματικό κόσμο και ειδικότερα ανήκουν στους επιτυχημένους επιχειρηματίες, εκτιμούν ότι η διατηρησιμότητα μιας ΜΜΕ διασφαλίζεται, όταν αυτή προσαρμόζεται στις αλλαγές του περιβάλλοντος, που η τεχνολογία και οι παγκόσμιες αγορές επιβάλλουν. Σύμφωνα με τους ερευνητές αυτούς, τα κρίσιμα σημεία της επιβίωσης μιας επιχείρησης είναι ο επιχειρηματικός σχεδιασμός, η αποτελεσματική διαχείριση των πόρων της επιχείρησης, το σωστό μέγεθος, το ανταγωνιστικό πλαίσιο μέσω της αξιοποίησης της τεχνολογίας-καινοτομίας (αυτοματοποίηση, ηλεκτρονική επιχείρηση), η εστίαση στον πραγματικό πελάτη, η επιλογή συνεργατών-συμμαχιών και τέλος το γρήγορο και αποτελεσματικό μάνατζμεντ.

Επομένως, δεν υφίσταται ταύτιση απόψεων ως προς τον όρο και την ερμηνεία της έννοιας της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων και οι αποκλίσεις συνίστανται στις διαφορετικές οικονομικές συνθήκες, που επικρατούσαν κάθε φορά, στο ανομοιογενές δείγμα των ερευνών και εν μέρει στους διαφορετικούς σκοπούς κάθε έρευνας.

Στο πλαίσιο της δικής μας έρευνας, η ίδρυση μιας μονάδας θεωρείται ως επιτυχής και επομένως αξιολογείται θετικά ως προς την παράμετρο της διατηρησιμότητας και της διάρκειας ζωής που έχει να επιδείξει, εφόσον μακροπρόθεσμα κατορθώνει να επιτύχει ή ακόμη εκτιμάται ότι θα επιτύχει ίδιου επιπέδου ή ακόμη και υψηλότερους ρυθμούς αύξησης συγκεκριμένων οικονομικών δεικτών (πωλήσεις, κέρδη, επενδύσεις, απασχόληση), σε σχέση με τον μέσο όρο του κλάδου ή του τομέα στον οποίο αυτή δραστηριοποιείται. Η ερμηνεία αυτή εκφράζει καλύτερα τους στόχους της παρούσας έρευνας, είναι πιο κοντά στα κριτήρια αξιολόγησης και επιλογής βιώσιμων επενδυτικών σχεδίων των εκάστοτε αναπτυξιακών νόμων προώθησης των παραγωγικών επενδύσεων στη χώρα μας και υφίστανται σχετικά ικανοποιητικά στατιστικά δεδομένα για την διερεύνηση αυτών των ζητημάτων.

Τέλος, στο εξής, όταν γίνεται αναφορά στην επιβίωση ή μακροβιότητα ή βιωσιμότητα ή αλλιώς διάρκεια ζωής των επιχειρήσεων, θα εννοείται ο όρος **διατηρησιμότητα**, ο οποίος θεωρείται ότι καλύπτει καλύτερα την έννοια, τα χαρακτηριστικά και τον προβληματισμό του θέματος της διατριβής.

4.3 Ο ρόλος της διατηρησιμότητας στη περιφερειακή ανάπτυξη μιας περιοχής

Γενικά, κάθε επιχείρηση λειτουργεί σαν ένας οργανισμός με «ανθρώπινο δυναμικό και μηχανολογικό εξοπλισμό, με σκοπό την προσέγγιση της καταναλωτικής αγοράς, ενώ παρακολουθεί συνεχώς και όλες τις μεταλλαγές των σύγχρονων οικονομικών τεχνικών στον

διεθνή επιχειρηματικό χώρο»². Η παγκοσμιοποίηση των αγορών και η κατάργηση των προστατευτικών πλαισίων, η εντεινόμενη ενοποίηση των μέχρι πρόσφατα σαφώς διαχωρισμένων εθνικών χωρών καθώς και οι δραματικές αλλαγές στις αγορές εργασίας, πρώτων και βοηθητικών υλών, ενέργειας και επικοινωνιών είναι μεταξύ άλλων οι βασικές αιτίες που απειλούν τη συνέχεια κάθε επιχειρηματικού φορέα. Δηλαδή, στις ραγδαία μεταβαλλόμενες συνθήκες, όσον αφορά στο επιχειρησιακό και θεσμικό περιβάλλον, λόγω του αδιάλλακτου ανταγωνισμού αλλά και της προόδου των τεχνολογικών εξελίξεων, η βιωσιμότητα ενός φορέα είτε πρόκειται για επιχείρηση είτε για οργανισμό τίθεται διαρκώς υπό αμφισβήτηση και απαιτούνται αυξημένες ενέργειες από όλους τους εμπλεκόμενους και ειδικότερα από τις επιχειρήσεις για αύξηση της παραγωγικότητας, χαμηλό κόστος λειτουργίας και παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων (Γκαργκάνας, 2003).

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η συμβολή των βιώσιμων επιχειρήσεων, που χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της κερδοφορίας, της αποδοτικότητας κεφαλαίων, της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας, της ικανότητας να καλύπτουν τα κενά της αγοράς και έχουν την απαιτούμενη προσαρμοστικότητα στις εν γένει εξελίξεις, είναι ιδιαίτερα σημαντική στην ανάπτυξη μιας χώρας και ακόμη περισσότερο στην ανάπτυξη των οικονομικά ασθενέστερων περιοχών, αφού προσφέρουν ή διατηρούν ευκαιρίες απασχόλησης και γενικά ενισχύουν την ανάπτυξη του υγιούς ανταγωνισμού και είναι ευπροσάρμοστες στις οικονομικές συγκυρίες (Peters & Waterman, 1990; Web & Web, 2004).

Έτσι λοιπόν, η επιβίωση των επιχειρήσεων επιδρά θετικά και ίσως καθοριστικά στην οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας και για τον επιπρόσθετο αυτόν λόγο, η ασκούμενη μέχρι τώρα Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική ενίσχυε και ενισχύει επενδυτικά σχέδια που χαρακτηρίζονταν ως «βιώσιμα» από τα αρμόδια όργανα της πολιτείας (Ν.1262/82; Ν. 1892/90; Ν. 2601/98; Ν. 3299/04).

Η συσχέτιση της επιβίωσης των επιχειρήσεων με την περιφερειακή ανάπτυξη διαφαίνεται από τις άμεσες ή έμμεσες επιδράσεις τόσο των επιτυχημένων όσο και κυρίως των εσφαλμένων αποφάσεων, αναφορικά με την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων (Gräber, 1979). Με άλλα λόγια, η επιβίωση ή οριστική παύση ή μετεγκατάσταση μιας νεοϊδρυόμενης μεταποιητικής μονάδας επιφέρει καίριες επιδράσεις στην ανάπτυξη των περιοχών. Η σημασία του προβλήματος αυτού είναι ολοφάνερη για την Περιφερειακή Πολιτική. Με εσφαλμένες αποφάσεις του τόπου εγκατάστασης (μη επιβίωση) κινδυνεύει η επιζητούμενη

² <http://www.bep-kenep.gr>.

μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και οι αναμενόμενες θετικές επιδράσεις στα εισοδήματα και στην απασχόληση θα έχουν μικρή διάρκεια.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι, οι επιδράσεις των μετεγκαταστάσεων είναι εξαρτώμενες από την απόσταση παλαιών και νέων τόπων εγκατάστασης (εάν δηλαδή πρόκειται για μία τοπική μετεγκατάσταση εντός της ευρύτερης περιφέρειας), τότε μπορούν οι εργαζόμενοι να απασχοληθούν στη νέα τοποθεσία, οι υφιστάμενες σχέσεις με τους προμηθευτές και πελάτες συνεχίζουν να διατηρούνται και τα υφιστάμενα πλεονεκτήματα της επιχείρησης συνεχίζουν να αξιοποιούνται.

Ως συνέπεια του κλεισίματος ή της μετεγκατάστασης μιας επιχείρησης σε άλλη περιφέρεια ή σε άλλη χώρα προκύπτουν συγκεκριμένες αρνητικές επιδράσεις που έχουν επιπτώσεις στην περιφερειακή ανάπτυξη. Ως τέτοιες μπορεί κανείς να αναφέρει:

- Τη μείωση της παραγωγής, που μπορεί να οδηγήσει σε επακόλουθες παρενέργειες στο παραγωγικό κύκλωμα και να ενισχύσει τις αρνητικές επιδράσεις στη περιοχή. Η κλειστή επιχείρηση χάνεται ως αγοραστής προμηθειών (πρώτες ύλες, ενδιάμεσα και τελικά προϊόντα) και ως χρήστης ιδιωτικών και δημόσιων υπηρεσιών. Οι επιδράσεις αυτής της απώλειας (ζήτησης) εξαρτώνται από τις περιφέρειες στις οποίες θα γίνονται πλέον οι προμήθειες αυτές (inputs), από το εάν και κατά πόσον η ζήτηση των κλειστών επιχειρήσεων, μέσω της συμπληρωματικής ζήτησης από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, μπορούν να αντικαταστήσουν αυτή την παραγωγή, από το εάν και κατά πόσον αυτό οδηγεί τους προμηθευτές, εξαιτίας της μειωμένης ζήτησης των κλειστών επιχειρήσεων, σε μια μείωση των ωρών εργασίας ή και σε απολύσεις εργατικού δυναμικού.
- Η κλειστή επιχείρηση παύει να υφίσταται ως φορολογούμενος φορέας (απώλεια δημοσίων εσόδων) και ως χρήστης εγκαταστάσεων υποδομής του δημοσίου (αξιοποίηση δημοσίων υπηρεσιών, εξοικονόμηση δημοσίων εσόδων).
- Η κλειστή επιχείρηση περιορίζει την προσφορά εργασίας στην περιφέρεια και επιφέρει αρνητικές επιδράσεις στην απασχόληση και στα εισοδήματα, που προφανώς εξαρτώνται από διάφορες μεταβλητές (οικονομική εξέλιξη, προσφορά θέσεων εργασίας, ηλικία, ποιοτική διάρθρωση της εργασίας κ.λπ.).
- Πέραν των αναφερθέντων άμεσων επιδράσεων προκύπτουν και έμμεσες ή δευτερεύουσες επιδράσεις. Εκτιμάται ότι με τη μείωση των εισοδημάτων από τα νοικοκυριά των εργαζομένων επέρχεται μειωμένη ζήτηση του περιφερειακού εμπορίου και των υπηρεσιών, και ιδιαίτερα, όταν κλείνουν ή μετεγκαθίστανται μεγάλες επιχειρήσεις.

Η Περιφερειακή Πολιτική μπορεί από την πλευρά της να συμβάλλει και αυτή στη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων, με σχεδιασμένες και συγκεκριμένες ενέργειες, με συνέπεια τη συμπληρωματικότητα στις επιδράσεις της Περιφερειακής Πολιτικής. Η συμβολή αυτή μπορεί να είναι άμεση ή έμμεση:

- Παροχή συμβουλευτικής και τεχνικής βοήθειας τόσο κατά τη διαδικασία επιλογής όσο και κατά την ίδρυση-λειτουργία των νέων μεταποιητικών επιχειρήσεων, ούτως ώστε η επιχείρηση του νέου υποψήφιου επιχειρηματία να ξεκινήσει με τους καλύτερους δυνατούς όρους σχεδιασμού και ανάπτυξης.
- Παροχή αποτελεσματικών κινήτρων, με γνώμονα μόνο τη βιωσιμότητα των επενδυτικών σχεδίων και την ανάπτυξη υγιούς ανταγωνισμού των μονάδων.
- Δημιουργία κατάλληλων και βιώσιμων υποδομών, όπως έργα υποδομής (οδοποιίας-μεταφοράς κ.λπ.), που οδηγούν στη μείωση του κόστους μεταφοράς για τις γεωγραφικά απομακρυσμένες από το αναπτυγμένο κέντρο επιχειρήσεις, έτσι ώστε να μην απομονώνονται, να μην αναγκάζονται να αυξάνουν τις τιμές των προϊόντων, να μην μειώνουν την ανταγωνιστικότητά τους, αλλά και να μην στερούνται εξειδικευμένων υπηρεσιών και να έχουν καλύτερη πρόσβαση στις πηγές νέων τεχνολογιών.
- Αποτελεσματική αξιοποίηση των παλαιών και νέων υπηρεσιών συμβουλευτικής ενημέρωσης και τεχνικής υποστήριξης των επιχειρήσεων, π.χ. ΕΟΜΜΕΧ, ΕΛΚΕΠΑ, Επιμελητήρια, παραρτήματα του ΣΕΒ, Ευρωπαϊκό Κέντρο Πληροφοριών, Κέντρα Υποδοχής Επενδυτών. Αυτοί οι φορείς μπορούν, κάτω υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να βοηθούν τις επιχειρήσεις σε θέματα γενικής πληροφόρησης, διερεύνησης επενδυτικών ευκαιριών, οργάνωσης και διοίκησης, οικονομικού προγραμματισμού και στρατηγικής ανάπτυξης, πολιτικών μάρκετινγκ και σε άλλα σημαντικά επιχειρησιακά θέματα.
- Εγκαθίδρυση Πανεπιστημιακών, Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Κέντρων Επαγγελματικού Προσανατολισμού και λοιπών κέντρων κατάρτισης σε κεντρικούς πόλους των περιφερειών, καθώς αυτά «πλάθουν» ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, απαραίτητο για τις επιχειρήσεις.

Τέτοιου είδους ενέργειες βοηθούν στην ανάπτυξη μιας περιοχής και κατ' επέκταση στη παραμονή και ανάπτυξη των επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες σε αυτή.

4.4 Διαστάσεις της διατηρησιμότητας και θνησιμότητας των επιχειρήσεων στην ΑΜΘ

Το φαινόμενο της διάρκειας ζωής των επιχειρήσεων στην περιφέρεια ΑΜΘ εξετάζεται και αναλύεται παρακάτω με δύο διαφορετικούς τρόπους:

Ο πρώτος τρόπος στηρίχθηκε στην επιτόπια εξέταση των επιχειρήσεων που λειτουργούν ή παραμένουν κλειστές στις Βιομηχανικές Περιοχές των νομών Δράμας, Καβάλας και Ξάνθης καθώς και αυτών που βρίσκονται στους οδικούς άξονες των περιοχών αυτών. Σύμφωνα με τις επιτόπιες καταγραφές, διαπιστώθηκαν τα εξής ενδιαφέροντα στοιχεία:

- ΒΙΠΕ Ξάνθης: Σε σύνολο 66 μεταποιητικών μονάδων, λειτουργούσαν μόνο 42 επιχειρήσεις, ενώ 24 μονάδες ήταν κλειστές (ποσοστό «θνησιμότητας» 36,4%).
- ΒΙΠΕ Καβάλας: Σε σύνολο 46 μεταποιητικών μονάδων, λειτουργούσαν μόνο 35 επιχειρήσεις, ενώ 13 μονάδες ήταν κλειστές (ποσοστό «θνησιμότητας» 28,3%).
- ΒΙΠΕ Δράμας: Σε σύνολο 55 μεταποιητικών μονάδων, λειτουργούσαν μόνο 40, ενώ 24 ήταν κλειστές (ποσοστό «θνησιμότητας» 43,6%).

Τα ανησυχητικά σημεία της υπόθεσης είναι ότι: α) Στα ανωτέρω ποσοστά παύσης των επιχειρήσεων δεν έχουν ληφθεί υπόψη οι επιχειρήσεις που στην ουσία υπολειτουργούν, κάτι που σημαίνει ότι το ποσοστό αποτυχίας κινείται σε πολύ υψηλότερα επίπεδα. Παράλληλα, τα στοιχεία προέρχονται από επιτόπια καταγραφή και όχι από εκτιμήσεις. β) Θεωρητικά θα έπρεπε να είχαμε χαμηλότερη θνησιμότητα επιχειρήσεων, λόγω ύπαρξης συγκριτικών πλεονεκτημάτων και υψηλότερης ενίσχυσης από πλευράς των αναπτυξιακών κινήτρων στις εν λόγω περιοχές. γ) Τέλος, πρόκειται για επενδυτικά σχέδια που είχαν υποστεί την προβλεπόμενη διαδικασία αξιολόγησης και τελικής επιλογής από τους εμπλεκόμενους φορείς (επιχειρηματίες, σύμβουλοι επιχειρήσεων, τράπεζες, πολιτεία).

Κατά το δεύτερο τρόπο εξέτασης, μελετήθηκε η συμπεριφορά του συνόλου των επιχειρήσεων, ως προς το θέμα της θνησιμότητας-διατηρησιμότητας από τις ετήσιες καταστάσεις εγγραφής και διαγραφής επιχειρήσεων του αρμόδιου Επιμελητηρίου, σε έναν από τους νομούς της Περιφέρειας ΑΜΘ, αυτόν της Καβάλας, κυρίως λόγω της ύπαρξης έντονου προβλήματος στην περιοχή αυτή. Τα στοιχεία των καταστάσεων εγγραφής και διαγραφής των επιχειρήσεων αφορούν τα έτη 1980-2001.

Είναι σκόπιμο να επαναλάβουμε την επιφυλακτικότητά μας ως προς την ακρίβεια των στατιστικών δεδομένων του συγκεκριμένου Επιμελητηρίου, καθόσον, όπως έχει διατυπωθεί και σε άλλο σημείο της έρευνας, υπάρχουν τεχνικές αδυναμίες ως προς την εγγραφή-διαγραφή των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να υπάρχει σχετική ανακρίβεια των δεδομένων που

αφορούν τις εγγραφές ή παύσεις των επιχειρήσεων. Επιπλέον, ο αυξανόμενος όγκος των ιδρύσεων-παύσεων σε συγκεκριμένα έτη επηρεάστηκε, μεταξύ των άλλων, από την αθρόα είσοδο των παλιννοστούντων ομογενών και το κύμα των μεταναστών από την Αλβανία που, στην προσπάθειά τους να εργασθούν, προχώρησαν στην ίδρυση μιας επιχείρησης³ και από την «επιφανειακή» αξιοποίηση των προγραμμάτων του ΟΑΕΔ για την καταπολέμηση της ανεργίας (ίδρυση μικρο-καταστημάτων), όπου κατά το πλείστον οι επιχειρήσεις αυτές διατηρήθηκαν όσο και η χρονική δέσμευση του προγράμματος (ένα έτος).

Από τη σχολαστική ανάλυση των στοιχείων, που αφορούν στις μεταποιητικές επιχειρήσεις του νομού Καβάλας, διαφαίνονται ορισμένα ανησυχητικά σημεία του προβλήματος της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, ανάλογα με το εξεταζόμενο κριτήριο (τομέας, κλάδος δραστηριότητας, νομική μορφή) παρατηρούνται οι ακόλουθες τάσεις:

A) Εγγραφές και διαγραφές επιχειρήσεων στο σύνολο των κλάδων

Αρχικά καταγράφεται μία θετική πορεία για τα έτη 1980 έως και 1991 (Πίνακας 4.1), καθώς ο αριθμός των επιχειρήσεων που ιδρύονται αυξάνει συνεχώς (εκτός τα έτη 1985, 1988 και 1989 που εμφανίζει πτωτική πορεία), ενώ αντίθετα ο αριθμός των επιχειρήσεων που διακόπτουν την λειτουργία τους κινείται σε πολύ χαμηλό επίπεδο (εκτός τα έτη 1989, 1990 και 1991 που πρωτοεμφανίζονται τα υψηλά ποσοστά διαγραφέντων επιχειρήσεων: 17,6%, 47,7% και 24,8% αντίστοιχα). Η επιδείνωση του αριθμού επιχειρήσεων που αναστέλλουν τη λειτουργία τους καθώς και της οικονομίας εν γένει εξηγείται ως ένα βαθμό με την «εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ, που επέφερε μεγάλη άνοδο των τιμών του πετρελαίου⁴».

Ο αριθμός των επιχειρήσεων που σταματούν την λειτουργία τους κατά το 1994 προσεγγίζει τον αντίστοιχο αριθμό των νεοϊδρυθέντων μονάδων, ενώ ένα σημαντικό «άλμα» καταγράφεται κατά τα έτη 1992 και 1995, όταν οι διαγραφείσες μονάδες (870 και 930 επιχειρήσεις ή σε ποσοστό 159,3% και 153,4%) ξεπερνούν πλέον, και μάλιστα κατά πολύ, τις ιδρύμενες (546 και 606 αντίστοιχα).

³ Ένα φαινόμενο που συμβάλει στην μερική αναξιοπιστία των σχετικών στοιχείων είναι το γεγονός ότι κατά τα τελευταία έτη ένας μεγάλος αριθμός αλλοδαπών απέκτησαν τα τυπικά χαρακτηριστικά ενός επιχειρηματία, εγγραφόμενοι στα κατά τόπους Επιμελητήρια, ΤΕΒΕ ή και άλλα ταμεία, προκειμένου να διασφαλίσουν την παραμονή τους στην Ελλάδα (Ημερησία, Μάρτιος 1999, σελ. 39). Εντούτοις, είναι εμφανές ότι, επί της ουσίας οι περισσότεροι από αυτούς δεν άσκησαν ουσιαστικές επιχειρηματικές δραστηριότητες, παρά μόνον προσέφεραν υπηρεσίες σε προσωρινή-εποχιακή βάση, οι οποίες προφανώς δεν συνιστούν μεταποιητική δραστηριότητα και επομένως δεν μπορούν να θεωρηθούν επιχειρηματικές δραστηριότητες. Επίσης, διάφορα επαγγέλματα (οικοδόμοι, καθαρίστριες, αχθοφόροι, φασονίστες κ.λπ.) ή και συνδικαλιστικές οργανώσεις-σωματεία καταγράφονται ως επιχειρήσεις και με αυτόν τον τρόπο προσμετρώνται στην λίστα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και επηρεάζουν την πραγματική κατάσταση των εγγραφών-διαγραφών των μεταποιητικών επιχειρήσεων μιας περιοχής.

⁴ **Τράπεζα της Ελλάδος**, Έκθεση του διοικητή για το έτος 1990, σελ.203.

Από το 1996 έως και το 2000, παρατηρούμε μία αναστροφή της πορείας της θνησιμότητας των επιχειρήσεων, καθώς έχουμε αύξηση των επιχειρήσεων που ιδρύονται, ενώ μειώνεται ο αριθμός των διαγραφέντων. Θετικά επέδρασε εν μέρει η αύξηση του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου το 1999⁵ καθώς και η ευνοϊκή εξέλιξη του χρηματιστηρίου Αθηνών. Αντίθετα, το 2001 σταματά η ανάκαμψη και επανεμφανίζεται ένταση των αρνητικών εξελίξεων, δηλαδή αύξηση του ποσοστού των διαγραφέντων επιχειρήσεων και μείωση των νεοϊδρυόμενων.

Πίνακας 4.1: Συνολικός αριθμός εγγραφών/διαγραφών επιχειρήσεων στον Ν. Καβάλας

ΕΤΟΣ	Εγγραφές	Διαγραφές	Διαγραφές/Εγγραφές (%)
1980	123	6	4,88
1981	112	6	5,36
1982	129	7	5,43
1983	116	7	6,03
1984	390	13	3,33
1985	212	12	5,66
1986	237	14	5,91
1987	480	42	8,75
1988	359	32	8,91
1989	312	55	17,63
1990	371	177	47,71
1991	504	125	24,80
1992	546	870	159,34
1993	573	412	71,90
1994	551	538	97,64
1995	606	930	153,47
1996	570	563	98,77
1997	632	492	77,85
1998	795	415	52,20
1999	885	409	46,21
2000	864	385	44,56
2001	902	536	59,42
ΣΥΝΟΛΟ	10269	6046	58,88

B) Εγγραφές και διαγραφές επιχειρήσεων στον κλάδο Μεταποίησης

Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις ακολουθούν αντίστοιχη πορεία με αυτήν του συνόλου των επιχειρήσεων, ως προς τις αυξομειώσεις των εγγραφών και διαγραφών κατά το εν λόγω χρονικό διάστημα, μόνο που αυτές είναι μεγαλύτερης έντασης (Πίνακας 4.2).

⁵ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του διοικητή για το έτος 1999,σελ.243.

Πίνακας 4.2: Αριθμός εγγραφών/διαγραφών μεταποιητικών επιχειρήσεων

ΕΤΟΣ	Εγγραφές	Διαγραφές	Διαγραφές/Εγγραφές (%)
1980	13	1	7,69
1981	17	2	11,76
1982	18	3	16,67
1983	21	1	4,76
1984	36	3	8,33
1985	28	2	7,14
1986	34	0	0,00
1987	35	5	14,29
1988	37	6	16,22
1989	42	7	16,67
1990	35	25	71,43
1991	32	12	37,50
1992	33	114	345,45
1993	50	41	82,00
1994	47	65	138,30
1995	38	84	221,05
1996	52	49	94,23
1997	42	49	116,67
1998	42	41	97,62
1999	62	27	43,55
2000	57	26	45,61
2001	60	32	53,33
ΣΥΝΟΛΟ	831	595	71,60

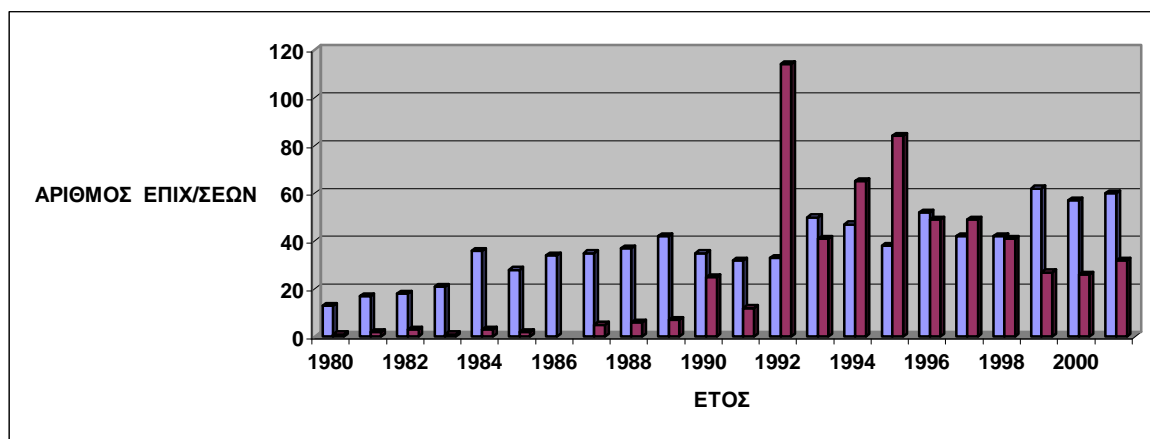
Κατά τα έτη 1980-1989 έχουμε συνεχή αύξηση των επιχειρήσεων που ιδρύονται (εκτός του έτους 1985), ενώ ο αριθμός όσων σταματούν τη λειτουργία τους παραμένει σε χαμηλά επίπεδα (Διάγραμμα 4.1). Το 1990 και 1991 έχουμε μείωση των επιχειρήσεων που ιδρύονται και δραστική αύξηση των διαγραφέντων.

Το γεγονός αυτό εν μέρει οφείλεται στην υποχώρηση της εγχώριας και εξωτερικής ζήτησης. Η κάμψη της εγχώριας ζήτησης για ελληνικά μεταποιητικά προϊόντα προήλθε κατά κύριο λόγο από τη μειωμένη ζήτηση για καταναλωτικά προϊόντα, που ήταν αποτέλεσμα μικρής κάμψης του πραγματικού διαθέσιμου ιδιωτικού εισοδήματος αλλά και χειροτέρευσης της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων προϊόντων⁶. Επίσης, το 1991 η υποχώρηση της εγχώριας ζήτησης ελληνικών μεταποιημένων προϊόντων μπορεί να αποδοθεί στη στασιμότητα

⁶ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του διοικητή για το έτος 1990, σελ.78.

των επιχειρηματικών επενδύσεων και τη μειωμένη δραστηριότητα στον τομέα των κατασκευών.

Το 1992 ο δείκτης των διαγραφέντων φθάνει στο αποκορύφωμα (πάνω από 345,5%) και γενικά η κακή πορεία των μεταποιητικών επιχειρήσεων συνεχίζεται, ακολουθώντας την τάση του συνόλου των επιχειρήσεων κατά τα έτη 1993-1998. Από το 1999 έως το 2001, η «θνησιμότητά» τους κυμαίνεται γύρω στο 50%, με κάποια τάση σταθεροποίησης.

Διάγραμμα 4.1: Αριθμός εγγραφών/διαγραφών μεταποιητικών επιχειρήσεων στον Ν. Καβάλας [χρώμα μπλε/κόκκινο, αντίστοιχα]

Γ) Εγγραφές και διαγραφές επιχειρήσεων διαφόρων κλάδων της Μεταποίησης

Ο κλάδος τροφίμων-ποτών

Ο κλάδος των τροφίμων-ποτών εμφανίζει το μικρότερο μέσο δείκτη διαγραφών (42,1%), έναντι των υπολοίπων κλάδων (115,3% , 69,9% και 61,1% της ένδυσης-υπόδησης, των μαρμάρων και των λοιπών κλάδων αντίστοιχα).

Ωστόσο, ο κλάδος αυτός κατά τα έτη 1992, 1994, 1995, 1996 και 1997 εμφανίζει τριψήφια ποσοστά διαγραφέντων επιχειρήσεων (300%, 109,1%, 155,5%, 111,1% και 175% αντίστοιχα) και γενικά ανήκει στην ομάδα των επιχειρήσεων υψηλού κινδύνου (Πίνακας 4.3). Από το 1998 και μέχρι το 2001, η πορεία των εγγραφών-ιδρύσεων νέων επιχειρήσεων του κλάδου αρχίζει να έχει ανοδική τάση.

Πίνακας 4.3: Αριθμός εγγραφών/διαγραφών επιχειρήσεων κλάδου Τροφίμων

ΕΤΟΣ	Εγγραφές	Διαγραφές	Διαγραφές/Εγγραφές (%)
1980	3	0	0,00
1981	7	1	14,29

1982	5	0	0,00
1983	2	0	0,00
1984	11	0	0,00
1985	8	0	0,00
1986	8	0	0,00
1987	10	1	10,00
1988	10	2	20,00
1989	12	2	16,67
1990	5	2	40,00
1991	10	3	30,00
1992	7	21	300,00
1993	16	9	56,25
1994	11	12	109,09
1995	9	14	155,56
1996	9	10	111,11
1997	8	14	175,00
1998	10	9	90,00
1999	8	7	87,50
2000	10	7	70,00
2001	19	8	42,11
ΣΥΝΟΛΟ	198	122	61,62

Ο κλάδος ένδυσης-υπόδησης

Την χειρότερη εικόνα παρουσιάζει ο κλάδος της ένδυσης-υπόδησης, τόσο στα υψηλά ποσοστά «θνησιμότητας» καθόλη τη διάρκεια όσο και στην ένταση των διαγραφών (Πίνακας 4.4). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι δυσκολίες του κλάδου αυτού οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στον τρόπο λειτουργίας (φασόν). Στην προκειμένη περίπτωση, οι επιχειρήσεις μετακινήθηκαν από την Ελλάδα προς τις γειτονικές βαλκανικές χώρες (Βουλγαρία, Τουρκία, Αλβανία κ.α.).

Πίνακας 4.4: Αριθμός εγγραφών/διαγραφών επιχειρήσεων Ένδυσης - Υπόδησης

ΕΤΟΣ	Εγγραφές	Διαγραφές	Διαγραφές/Εγγραφές (%)
1980	1	0	0,00
1981	2	0	0,00
1982	1	1	100,00
1983	2	0	0,00
1984	2	0	0,00
1985	4	1	25,00
1986	4	0	0,00
1987	3	0	0,00

1988	1	3	300,00
1989	3	1	33,33
1990	6	5	83,33
1991	5	4	80,00
1992	7	32	457,14
1993	12	13	108,33
1994	12	19	158,33
1995	11	19	172,73
1996	8	12	150,00
1997	6	14	233,33
1998	7	10	142,86
1999	12	6	50,00
2000	12	6	50,00
2001	10	5	50,00
ΣΥΝΟΛΟ	131	151	115,27

Ο κλάδος μαρμάρων

Ο κλάδος των μαρμάρων έδειξε αρχικά να έχει καλές προοπτικές ανάπτυξης, δεδομένου ότι ο νομός Καβάλας μαζί με τον όμορο νομό της Δράμας έχουν πλούσιο υπέδαφος σε κοιτάσματα μαρμάρου και διακρίνονται από ένα συγκριτικό πλεονέκτημα εμπειρίας, απόρροια της μακροχρόνιας ενασχόλησής τους με το προϊόν αυτό. Έτσι, από το 1980 και έως το 1991, ο κλάδος εμφανίζει σχετικά καλό ισοζύγιο μεταξύ νεοϊδρυόμενων επιχειρήσεων και διαγραφέντων (εκτός των ετών 1983 και 1990, όπου τα ποσοστά των διαγραφών αρχίζουν να ισοσκελίζουν τις εγγραφές νέων μονάδων) (Πίνακας 4.5).

Ωστόσο, από το 1993 έως και το 1998, ο κλάδος των μαρμάρων παρουσιάζει υψηλό ποσοστό διαγραφών, που φθάνει στο 300%. Το φαινόμενο αυτό φαίνεται να επηρεάστηκε και από τις αυξανόμενες πιέσεις που δέχεται τελευταία ο κλάδος από τις αντίστοιχες επιχειρήσεις της γειτονικής Τουρκίας καθώς και από τον έντονο εγχώριο ανταγωνισμό. Από το 1999 και μετά, αντιστρέφονται τα δεδομένα, δηλαδή ιδρύονται περισσότερες επιχειρήσεις έναντι αυτών που διακόπτουν την λειτουργία τους ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο διαγράφονται από την λίστα των εν ενεργεία μονάδων.

Πίνακας 4.5: Αριθμός εγγραφών/διαγραφών επιχειρήσεων Μαρμάρων

ΕΤΟΣ	Εγγραφές	Διαγραφές	Διαγραφές/Εγγραφές (%)
1980	2	0	0,00
1981	0	0	0,00
1982	2	1	50,00
1983	1	1	100,00
1984	4	1	25,00
1985	4	1	25,00
1986	9	0	0,00
1987	7	1	14,29
1988	10	1	10,00
1989	7	0	0,00
1990	8	5	62,50
1991	3	0	0,00
1992	5	14	280,00
1993	2	6	300,00
1994	8	13	162,50
1995	5	12	240,00
1996	8	6	75,00
1997	3	4	133,33
1998	3	7	233,33
1999	6	2	33,33
2000	9	1	11,11
2001	7	3	42,86
ΣΥΝΟΛΟ	113	79	69,91

Λοιποί κλάδοι

Στους «Λοιπούς κλάδους» συμπεριλαμβάνονται ενδεικτικά οι βιοτεχνίες σκαφών, κρυστάλλων, επίπλων (παραδοσιακός κλάδος), διακοσμητικών ειδών και κατασκευής λυόμενων (νέοι κλάδοι). Εδώ διαπιστώνεται μια ικανοποιητική πορεία από το 1980 έως το 1991. Αν και ο αριθμός των επιχειρήσεων που ιδρύονται είναι μικρός, ωστόσο έχουμε μηδαμινό αριθμό διαγραφέντων επιχειρήσεων (Πίνακας 4.6).

Πίνακας 4.6: Αριθμός εγγραφών/διαγραφών επιχειρήσεων Λοιπών κλάδων

ΕΤΟΣ	Εγγραφές	Διαγραφές	Διαγραφές/Εγγραφές (%)
1980	3	0	0,00
1981	2	0	0,00
1982	2	1	50,00
1983	6	0	0,00

1984	7	0	0,00
1985	5	0	0,00
1986	3	0	0,00
1987	4	0	0,00
1988	7	0	0,00
1989	8	1	12,50
1990	7	6	85,71
1991	13	4	30,77
1992	10	28	280,00
1993	10	7	70,00
1994	8	11	137,50
1995	9	18	200,00
1996	18	9	50,00
1997	13	10	76,92
1998	16	9	56,25
1999	22	7	31,82
2000	15	7	46,67
2001	13	5	38,46
ΣΥΝΟΛΟ	201	123	61,19

Παρά την μακροχρόνια καλή πορεία, το 1992, το ποσοστό διαγραφέντων επιχειρήσεων των λοιπών κλάδων εκτοξεύεται στο 280% και βρίσκεται πάνω από το 100% έως το 1995. Από το 1996 και στη συνέχεια, η «θνησιμότητα» πέφτει κάτω από το 50% και η σχέση μεταξύ εγγραφόμενων και διαγραφείσων επιχειρήσεων βελτιώνεται συνεχώς.

4) Εγγραφές και διαγραφές επιχειρήσεων ως προς τη νομική μορφή τους

Ανώνυμες Εταιρείες (ΑΕ)

Είναι γεγονός ότι οι Α.Ε. είναι μια δυναμική μορφή επιχειρήσεων που παρέχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι των υπολοίπων μορφών: εισροή κεφαλαίου, εναλλακτικές και ευνοϊκές πηγές χρηματοδοτήσεων, ελάχιστη οργανωτική και διοικητική υποδομή, κίνητρα συγχωνεύσεων (Κυριαζόπουλος και Τερζίδης, 2000). Όλα τα παραπάνω είναι λόγοι που συντέλεσαν στη διαχρονική αύξηση των επιχειρήσεων με τη νομική μορφή Α.Ε., ειδικά από το 1983 έως το 1990, ενώ δεν υπάρχει καμία που να σταμάτησε τη δραστηριότητά της (Πίνακας

4.7). Αυτό σημαίνει ότι το ποσοστό «θνησιμότητας» για το χρονικό αυτό διάστημα είναι μηδενικό (0%).

Πίνακας 4.7: Αριθμός εγγραφών/διαγραφών επιχειρήσεων με νομική μορφή Α.Ε.

ΕΤΟΣ	Εγγραφές	Διαγραφές	Διαγραφές/Εγγραφές (%)
1980	0	0	0,00
1981	0	0	0,00
1982	0	0	0,00
1983	2	0	0,00
1984	6	0	0,00
1985	4	0	0,00
1986	4	0	0,00
1987	1	0	0,00
1988	1	0	0,00
1989	2	0	0,00
1990	1	0	0,00
1991	2	1	50,00
1992	3	6	200,00
1993	4	2	50,00
1994	5	5	100,00
1995	3	3	100,00
1996	4	0	0,00
1997	5	2	40,00
1998	4	4	100,00
1999	5	1	20,00
2000	4	0	0,00
2001	7	0	0,00
ΣΥΝΟΛΟ	67	24	35,82

Το 1991 και 1993, το ποσοστό των παύσεων ανέρχεται στο 50%, ενώ το 1992 φθάνει στο 200% (στις 3 επιχειρήσεις που ανοίγουν, κλείνουν οι 6). Κατά το 1994, 1995 και 1998, το ποσοστό των διαγραφών αγγίζει το 100%, αντανakλώντας την κρίση της οικονομίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ωστόσο το 1996 έχουμε ίδρυση 5 επιχειρήσεων και μηδενική θνησιμότητα. Το 1997, 1999 έως και το 2001, η πορεία των Α.Ε. δείχνει τάση βελτίωσης, καταλήγοντας σε μηδενικό ποσοστό παύσεων. Συνολικά, κατά την περίοδο 1980-2001 οι εγγραφές υπερτερούν των διαγραφών κατά 179,2 %.

Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε)

Οι Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε) έχουν γενικά μικρή συμμετοχή και μόλις το 1990 ιδρύονται τρεις (3) επιχειρήσεις, ενώ αντίθετα αυξάνει δυσανάλογα ο αριθμός των διαγραφόμενων επιχειρήσεων (ειδικότερα τα έτη 1991, 1997 και 1998). Με άλλα λόγια, οι περιπτώσεις αναστολής της λειτουργίας των επιχειρήσεων αυτής της κατηγορίας είναι περισσότερες και το ποσοστό τους, από το 1990 έως το 1998, κυμαίνεται μεταξύ 100% και 400% (Πίνακας 4.8).

Πίνακας 4.8: Αριθμός εγγραφών/διαγραφών επιχειρήσεων με μορφή Ε.Π.Ε.

ΕΤΟΣ	Εγγραφές	Διαγραφές	Διαγραφές/Εγγραφές (%)
1980	1	0	0,00
1981	0	0	0,00
1982	0	0	0,00
1983	0	0	0,00
1984	0	1	0,00
1985	1	0	0,00
1986	0	0	0,00
1987	0	0	0,00
1988	0	0	0,00
1989	0	1	0,00
1990	3	4	133,33
1991	0	4	0,00
1992	2	3	150,00
1993	1	1	100,00
1994	1	1	100,00
1995	0	1	0,00
1996	2	2	100,00
1997	1	4	400,00
1998	1	4	400,00
1999	2	0	0,00
2000	5	2	40,00
2001	1	0	0,00
ΣΥΝΟΛΟ	21	28	133,33

Θετική εξέλιξη παρατηρείται από το 1999 έως και το 2001, καθώς έχουμε πλεονασματικό ισοζύγιο μεταξύ ιδρύσεων και παύσεων επιχειρήσεων, το δε ποσοστό «θνησιμότητας» είναι κάτω του 50%. Συνολικά, κατά την περίοδο 1980-2001 οι παύσεις υπερτερούν των εγγραφών κατά 33,3%.

Ομόρρυθμες και Ετερόρρυθμες Εταιρείες (ΟΕ-ΕΕ)

Οι Ομόρρυθμες και Ετερόρρυθμες Εταιρείες (ΟΕ-ΕΕ) είναι μια νομική μορφή επιχειρήσεων που προτιμήθηκε από τον επιχειρηματικό κόσμο στη χώρα μας, λόγω των απλοποιημένων διαδικασιών ίδρυσης και λειτουργίας τους, έναντι των κεφαλαιουχικών εταιριών. Από την εξέλιξη των εγγραφών-διαγραφών (Πίνακας 4.9), μπορούμε να δούμε μία θετική πορεία των ΟΕ – ΕΕ έως και το 1989. Από το 1990 έως και το 1998 (εκτός 1991), η θνησιμότητα επιδεινώθηκε σημαντικά, εμφανίζοντας ποσοστά της τάξεως του 136% έως 720%. Από το 1999- 2001, εμφανίζει θετικότερη πορεία, καθώς οι παύσεις των επιχειρήσεων ακολουθούν πτωτική τροχιά και κινούνται κάτω από το 30% το 2001. Συνολικά, κατά την περίοδο 1980-2001, οι παύσεις υπερτερούν των εγγραφών κατά 25,6%.

Πίνακας 4.9: Αριθμός εγγραφών/διαγραφών επιχειρήσεων με μορφή ΟΕ & ΕΕ

ΕΤΟΣ	Εγγράφες	Διαγραφές	Διαγραφές/Εγγράφες (%)
1980	2	0	0,00
1981	3	0	0,00
1982	3	2	66,67
1983	3	0	0,00
1984	5	1	20,00
1985	8	0	0,00
1986	7	0	0,00
1987	6	2	33,33
1988	11	2	18,18
1989	9	1	11,11
1990	7	11	157,14
1991	12	3	25,00
1992	5	36	720,00
1993	4	24	600,00
1994	9	29	322,22
1995	7	30	428,57
1996	11	21	190,91
1997	2	12	600,00
1998	11	15	136,36
1999	10	8	80,00
2000	13	8	61,54
2001	20	6	30,00
ΣΥΝΟΛΟ	168	211	125,60

Ατομικές επιχειρήσεις

Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της κατηγορίας επιχειρήσεων είναι ο οικογενειακός χαρακτήρας, το ιδιαίτερα μικρό μέγεθος και η εντατική ενασχόληση των μελών της οικογένειας του επιχειρηματία, στοιχεία τα οποία φαίνεται να επηρεάζουν, ως ένα βαθμό, θετικά την προοπτική επιβίωσής τους, αφού συγκριτικά με τις υπόλοιπες μορφές επιχειρήσεων εμφανίζουν θετικότερη εξέλιξη ή καλύτερα χαμηλότερο ποσοστό «θνησιμότητας» (Πίνακας 4.10).

Πίνακας 4.10: Αριθμός εγγραφών/διαγραφών επιχειρήσεων ατομικής μορφής

ΕΤΟΣ	Εγγραφές	Διαγραφές	Διαγραφές/Εγγραφές (%)
1980	9	1	11,11
1981	13	2	15,38
1982	15	1	6,67
1983	16	1	6,25
1984	23	1	4,35
1985	15	2	13,33
1986	19	0	0,00
1987	24	3	12,50
1988	22	2	9,09
1989	29	5	17,24
1990	22	9	40,91
1991	17	4	23,53
1992	20	64	320,00
1993	37	10	27,03
1994	31	26	83,87
1995	23	46	200,00
1996	31	23	74,19
1997	31	25	80,65
1998	26	15	57,69
1999	40	14	35,00
2000	31	13	41,94
2001	27	25	92,59
ΣΥΝΟΛΟ	521	292	56,05

Έτσι, ο αριθμός των ιδρυόμενων επιχειρήσεων ατομικής μορφής είναι ανοδικός και υπερτερεί των διαγραφών μέχρι και το 1991 (ανώτατο ποσοστό παύσεων 40,9%). Αντίθετα, τα έτη 1992 και 1995, οι διαγραφές εκτινάσσονται στο 300% και 200% αντίστοιχα, γεγονός που εν μέρει οφείλεται και στην οικονομική κρίση της περιόδου αυτής. Κατά την υπόλοιπη

περίοδο 1993-2001, παρατηρούνται αυξομειώσεις, οι οποίες πάντως κινούνται σε επίπεδα πλεονασματικού ισοζυγίου στις εγγραφές ατομικών επιχειρήσεων. Συνολικά, κατά την περίοδο 1980-2001, οι εγγραφές υπερτερούν των παύσεων κατά 78,4%.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η κατάσταση των διαγραφών ή παύσης της λειτουργίας των επιχειρήσεων είναι ανάλογη και στους νομούς της Θράκης⁷, αλλά η «θνησιμότητα» των μονάδων φαίνεται να κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα. Ενδεικτικά, οι συνολικές παύσεις των επιχειρήσεων (Επιμελητήριο Ξάνθης, 2005) στον νομό Ξάνθης ανέρχονται στο 44% των συνολικών εγγραφών, γεγονός που μπορεί μερικώς να αποδοθεί στα ευνοϊκότερα κίνητρα επενδύσεων και στις επιπλέον οικονομικές ενισχύσεις του λειτουργικού κόστους των μονάδων στην περιοχή Θράκης, έναντι αυτών της Ανατολικής Μακεδονίας.

Συμπερασματικά, το φαινόμενο της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων αποκτά τα τελευταία χρόνια σημαντικό ενδιαφέρον, ιδιαίτερα στις λιγότερα ανεπτυγμένες περιοχές της χώρας. Έτσι λοιπόν, κρίνεται αναγκαία η διερεύνηση τόσο των παραγόντων που επηρεάζουν την επιβίωση-παύση των επιχειρήσεων όσο και ο προσδιορισμός των κρίσιμων σημείων που καθορίζουν την επιτυχία-αποτυχία των παραγωγικών μονάδων.

4.5 Παράγοντες επίδρασης της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων

Όπως έχουμε αναφέρει στο τμήμα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, από τις υπάρχουσες αναφορές-έρευνες λίγες μόνο εστιάζουν την προσοχή τους σε βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν την διατηρησιμότητα νεοϊδρυθέντων, πολύ μικρών ή αιωνόβιων, πολύ μεγάλων - πολυεθνικών επιχειρήσεων. Ειδικότερα στη χώρα μας, δεν υφίστανται μελέτες που να επικεντρώνονται στο υπό διερεύνηση ζήτημα, παρά μόνον απλές αναφορές στα πλεονεκτήματα/μειονεκτήματα της λειτουργίας των διαφόρων κατηγοριών επιχειρήσεων και τα γενικότερα προβλήματα ανάπτυξής τους.

Για τους λόγους αυτούς, στο τμήμα αυτό θα καταβληθεί προσπάθεια προσδιορισμού των διαφόρων παραγόντων, οι οποίοι, σύμφωνα με τους διάφορους ερευνητές, θεωρούνται σημαντικοί για τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων. Η συστηματοποίηση των παραγόντων αυτών θα αποτελέσει, στη συνέχεια, βάση για τη διαμόρφωση της θεματολογίας του ερωτηματολογίου της εμπειρικής έρευνάς μας, που αφορά στη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Στο πλαίσιο αυτό, αρχικά εξετάζεται αν

⁷Αξιοσημείωτο είναι ότι, η διαφορά ανοίγματος-κλεισίματος των επιχειρήσεων σε επίπεδο χώρας μειώνεται συνεχώς και από 2,5 προς 1 έπεσε στο 1,4 προς 1 (1991-1997, πηγή: Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών, ΕΣΥΕ). Αυτό σημαίνει ότι, η δυναμική ανοίγματος νέων επιχειρήσεων μειώνεται διαρκώς, στοιχείο που υποδηλώνει περιορισμένη ικανότητα ανασύνθεσης και ανταπόκρισης των επιχειρήσεων στις ανάγκες εκσυγχρονισμού της οικονομίας. Όταν αυτό συνοδεύεται και από μείωση του χρόνου ζωής των επιχειρήσεων, τότε συντελείται καταστροφή του επενδυμένου κεφαλαίου (Webb P & S, 2004).

και κατά πόσο οι παράγοντες που επιδρούν στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης μιας επιχείρησης είναι παράγοντες που επηρεάζουν και τη διατηρησιμότητά της.

Η παραδοσιακή επιχειρησιακή θεωρία συνηγορούσε υπέρ της άποψης ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν θετικά τον τόπο εγκατάστασης, επηρεάζουν θετικά και την διάρκεια ζωής της επιχείρησης (Fürst, 1971; Spehl, 1978; Gräber, 1979). Όμως, και στη σύγχρονη οικονομική σκέψη, η επιλογή του τόπου εγκατάστασης αποτελεί έναν από τους πολλούς παράγοντες που θεωρείται ότι επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα μιας μονάδας (Κανελλόπουλος, 1994; Θερίου, 2002; Θεοδωρόπουλος, 2003).

Μια δεύτερη παράμετρος διατηρησιμότητας, που αναδεικνύεται στη βιβλιογραφία έχει να κάνει με τους διάφορους παράγοντες ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Ειδικότερα, μία προσέγγιση δίνει μεγάλη σημασία στους «μακρο-όρους» (μακροοικονομικό περιβάλλον, πολιτική, ευνοϊκό περιβάλλον για τις επιχειρήσεις, κ.λπ.) ως παράγοντες της ανταγωνιστικότητας, ενώ δεν ασχολείται ιδιαίτερα με το μικρο-επίπεδο των επιχειρήσεων και μεμονωμένων κλάδων (Reve & Mathiesen, 1994). Στον αντίποδα της παραπάνω θεώρησης βρίσκεται μια εναλλακτική προσέγγιση, η οποία υποστηρίζει ότι η ανταγωνιστικότητα προσδιορίζεται κατ' αρχήν στο μικρο-επίπεδο, μέσα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά επιχειρήσεων, όπως η ύπαρξη επιχειρηματικού πνεύματος, η ύπαρξη επιθετικών επιχειρήσεων προσανατολισμένων να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένες ανάγκες της αγοράς, η δημιουργία δικτύσεων μεταξύ επιχειρήσεων, η στρατηγική ανάπτυξη της επιχείρησης, κ.λπ. (Θερίου, 2002). Η εναλλακτική αυτή προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας ξεκινά από την παραδοχή ότι, οποιαδήποτε απόπειρα αναβάθμισης μιας επιχείρησης ξεκινά και συμπορεύεται με την ανάπτυξη της αντίστοιχης κουλτούρας στις ίδιες τις επιχειρήσεις, σχετικά με τον ρόλο της γνώσης και της καινοτομίας ως παραγόντων απόκτησης ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Στο δρόμο αυτόν, το κράτος και γενικά το εξωεπιχειρησιακό περιβάλλον έρχεται να συνδράμει επικουρικά με τη χρήση παραδοσιακών εργαλείων πολιτικής, όπως είναι η δημιουργία ενός κατάλληλου βοηθητικού, θεσμικού πλαισίου και η προσπάθεια για μείωση περιφερειακών και άλλων ανισοτήτων, αλλά και με νέα εργαλεία που ενθαρρύνουν τον υγιή ανταγωνισμό και δημιουργούν κλίμα εμπιστοσύνης σε θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος (π.χ. παιδεία, υγεία), δημιουργώντας έμμεσα ένα θετικό κλίμα για καινοτομία (Γκαρκάνας, 2003).

Μια ουσιαστικότερη μελέτη/επεξεργασία των βιβλιογραφικών πηγών αναδεικνύει κάποιες πράγματι κρίσιμες παραμέτρους της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων.

Ο Esenwein (1961), για παράδειγμα, διαπιστώνει ότι οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν την διατηρησιμότητα μιας επιχείρησης είναι το μέγεθος, η συγκοινωνιακή υποδομή και η περιφερειακή προέλευση της επιχείρησης.

Κατά τον Holt (1972), η διατηρησιμότητα της επιχείρησης επηρεάζεται από το μέγεθος και τον τύπο της νεοϊδρυόμενης μονάδας.

Το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εργασίας της Γερμανίας (1973) θεωρεί ως παράγοντες διατηρησιμότητας μιας μονάδας την κλαδική προέλευση, το μέγεθος και τον τύπο της επιχείρησης.

Το Ινστιτούτο Έρευνας Αγοράς εργασίας και Απασχόλησης-Niederbayern (1975) πιστεύει ότι η μακροβιότητα της επιχείρησης είναι συνάρτηση των κινήτρων ή ενισχύσεων που παρέχονται στις επιχειρήσεις, του τύπου, της κλαδικής προέλευσης και του τόπου εγκατάστασης αυτών.

Οι Georgi & Giersch (1977) υποστηρίζουν ότι οι ευνοϊκότερες ενισχύσεις σε ορισμένους βασικούς κλάδους της οικονομίας επηρεάζουν θετικά τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων αυτών.

Ο Gräber (1979), παράλληλα, εκτιμά ότι η διατηρησιμότητα μιας βιομηχανικής μονάδας εξαρτάται, κατά σειρά σπουδαιότητας, από τους εξής παράγοντες: τομέας δραστηριότητας, κίνητρα επενδύσεων, παγκόσμιες οικονομικές δομές-αλλαγές, δείκτης κατάρτισης προσωπικού, ποσοστό απασχόλησης γυναικών, τόπος εγκατάστασης από άποψη διαθεσιμότητας αξιόλογου δυναμικού σε υποδομές και ανθρώπινο δυναμικό, ένταση του κεφαλαίου εκπαίδευσης, χαρακτηριστικά των ιδρυτών της επιχείρησης, μέγεθος, ποιοτικά στοιχεία (επίπεδο εκπαίδευσης, μισθού-θέσης και ύψους κεφαλαίων κατάρτισης) του εργατικού δυναμικού και συμπεριφορά της επιχείρησης ως προς την επιβίωσή της, ορθολογικότητα της απόφασης του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης.

Σύμφωνα με την έρευνα της Royal Dutch/Shell (1983), η επιβίωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων επηρεάζεται από τους παράγοντες: συνεκτικότητα-κοινή ταυτότητα, ανεκτικότητα-αυτονομία σε καινοτομικές δραστηριότητες, περιορισμένη/συντηρητική χρήση ξένων κεφαλαίων και ευαισθησία απέναντι στο περιβάλλον. Απεναντίας, οι λοιποί παράγοντες, όπως η ικανότητα απόδοσης κερδών στους μετόχους, τα περιουσιακά στοιχεία, ο κλάδος, τα προϊόντα και η χώρα προέλευσης της επιχείρησης, έχουν περιορισμένη σχέση με την επιβίωση, ο δε παράγοντας κερδοφορία αποτελεί απλό «σύμπτωμα επιχειρηματικής υγείας» των επιχειρήσεων αυτών.

Οι Peters & Waterm (1990) εκτιμούν ότι η εδραίωση της επιτυχημένης παρουσίας των επιχειρήσεων είναι συνάρτηση ορισμένων χαρακτηριστικών, όπως κλίση προς δράση, εγγύτητα στον πελάτη, αυτονομία και επιχειρηματικότητα, παραγωγικότητα μέσω ανθρώπων, άμεση διοίκηση, προσκόλληση σε αυτό που ξέρει, απλή μορφή διοίκησης, ευαισθητοποίηση απέναντι στο περιβάλλον.

Οι Collins & Porras (1994) θεωρούν ότι η διατηρησιμότητα μιας επιχείρησης επηρεάζεται από τον παράγοντα «ευαισθητοποίηση απέναντι στο περιβάλλον», ενώ κάποιιοι άλλοι παράγοντες, όπως η ισχυρή αίσθηση ταυτότητας, τα κέρδη για τους μετόχους και η εξυπηρέτηση των πελατών, αποτελούν μέσα για την εξασφάλιση της επιβίωσης της μονάδας.

Κατά τους Goddard & Willson (1996), η διατήρηση της κερδοφορίας μιας επιχείρησης είναι συνάρτηση του μεγέθους και της κερδοφορίας αυτής.

Οι Bruederl και συν. (1996) εκτιμούν ότι οι σημαντικότεροι παράγοντες μακροβιότητας μιας μονάδας είναι το μέγεθος, ο τόπος προέλευσης και η νομική μορφή της επιχείρησης.

Σύμφωνα με τους Richard και συν. (2000), υπάρχει θετική σχέση μεταξύ διατηρησιμότητας μιας επιχείρησης και των παρακάτω παραγόντων: προγενέστερη επαγγελματική εμπειρία, πανεπιστημιακή εκπαίδευση, αρχικό κεφάλαιο εκκίνησης του επιχειρηματία, προγενέστερη διευθυντική εμπειρία του επιχειρηματία και τύπος της επιχείρησης.

Οι Shepherd και συν. (2000) πιστεύουν ότι παράγοντες, όπως η ελλιπής γνώση της αγοράς, της τεχνολογίας παραγωγής και της διαχείρισης, επηρεάζουν κυρίως την θνησιμότητα των νεοϊδρυόμενων επιχειρήσεων.

Οι Hunt & Puetz (2003) θεωρούν ως κυριότερους παράγοντες επιβίωσης μιας επιχείρησης την ύπαρξη συνεταιίρου, το Μάρκετινγκ, την προηγούμενη εμπειρία και την εξέταση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με τους Παπαδόπουλο (1986) και Κάτσο (1988), η προβληματικότητα των ελληνικών ΜΜΕ επηρεάζεται από ενδοεπιχειρησιακές αιτίες: αδυναμίες της διοίκησης, έλλειψη σωστής αντιμετώπισης των θεμάτων που συνδέονται με το προσωπικό, περιορισμένη και στρεβλή χρηματοδότηση, φιλόδοξα επενδυτικά σχέδια, διενέργεια έρευνας σε περιορισμένη έκταση, περιορισμένη κατανόηση της σημασίας του μάρκετινγκ, μεγαλύτερο κόστος ανά μονάδα προϊόντος των νεοεισερχόμενων επιχειρήσεων στον κλάδο και εξωεπιχειρησιακές αιτίες οικονομικού, κοινωνικού, τεχνολογικού και πολιτικού περιεχομένου.

Οι Κυριαζόπουλος και Τερζίδης (2000), καθώς και ο Κανελλόπουλος (1994), θεωρούν ότι η μειωμένη απόδοση ή παύση των επιχειρήσεων επηρεάζεται από τους εσωτερικούς παράγοντες: ελλιπές μάνατζμεντ, κακή οργάνωση, περιορισμένα κεφάλαια, χαμηλή παραγωγικότητα, πεπαλαιωμένος εξοπλισμός, χαμηλό επίπεδο έρευνας και ανάπτυξης, ιδιοκτησιακά προβλήματα διαδοχής, θάνατος του επιχειρηματία για ατομικές επιχειρήσεις, έλλειψη εμπειρίας στα προϊόντα και μη ισορροπημένη εμπειρία καθώς και από τους εξωτερικούς παράγοντες: υψηλά επιτόκια χορηγήσεων, έντονος ανταγωνισμός, προβλήματα

τεχνογνωσίας, μικρή αγορά, υψηλή φορολογία και ασταθές φορολογικό σύστημα, υψηλή παραοικονομία και αυξημένη γραφειοκρατία.

Τέλος, ο Καρβούνης (2000) εκτιμά ότι η αποτυχία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα επηρεάζεται από τους παράγοντες: έλλειμμα εμπειρίας, διαχειριστική ανικανότητα, έλλειμμα προγραμματισμού και εσφαλμένη επιλογή του τύπου εγκατάστασης.

Από τη σκιαγράφηση των παραγόντων που προηγήθηκε και σε συνάρτηση με τη βιβλιογραφική ανάλυση, που παρουσιάσαμε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας έρευνας, προκύπτουν τα παρακάτω:

- Κατ' αρχήν, οι περισσότερες εμπειρικές έρευνες έχουν διαφορετικό δείγμα έρευνας ως προς το μέγεθος των επιχειρήσεων (πολυεθνικές μεγάλες επιχειρήσεις, πολύ μικρές επιχειρήσεις), το είδος των επιχειρήσεων (νεοϊδρυόμενες επιχειρήσεις, γυναικείες επιχειρήσεις, επιχειρήσεις μεταναστών, επιχειρήσεις λευκών και μαύρων), τον κλάδο των επιχειρήσεων (κατασκευαστικές ή βιομηχανικές ή εμπορικές μονάδες) και ως εκ τούτου τα αποτελέσματά τους δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα.
- Το μεγαλύτερο μέρος των ερευνών επικεντρώνεται σε μεμονωμένα θέματα της δραστηριότητας των επιχειρήσεων, όπως κερδοφορία, λόγοι επιτυχίας ή αποτυχίας των επιχειρήσεων, λόγοι παύσης ή μειωμένης απόδοσης των επιχειρήσεων, προβληματικότητα των ΜΜΕ, χαρακτηριστικά επιτυχημένων-αρίστων επιχειρήσεων.
- Ορισμένες αναφορές, κυρίως στον ελλαδικό χώρο, αποτελούν θεωρητικές προσεγγίσεις, που αποσκοπούν στην περιγραφή και στην ερμηνεία γενικών αιτιών παύσης ή αποτυχίας ΜΜΕ.
- Τέλος, υπάρχουν προσπάθειες για ανάπτυξη κάποιων θεωρητικών μοντέλων πρόβλεψης της επιβίωσης ή εκπόνησης πρακτικών εγχειριδίων ή οδηγιών για τη δημιουργία επιτυχημένων επιχειρήσεων.

Για τους παραπάνω λόγους, στην παρούσα έρευνα, ο προσδιορισμός και η συστηματοποίηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων θα επιχειρηθεί στη βάση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος της επιχείρησης, δεδομένης της γενικής αποδοχής ότι οι παράγοντες αυτού του τύπου έχουν σαφή αιτιώδη σχέση με την επιβίωση των επιχειρήσεων (Wernerfelt, 1984; Montana & Bruce, 1993; Collis & Montgomery, 1995; Θεοδωρόπουλος, 2003; Θερίου, 2002).

Παράλληλα, ο κατάλογος των παραγόντων αυτών θα εμπλουτισθεί και με επιπρόσθετους παράγοντες, οι οποίοι εκτιμούμε ότι παίζουν κάποιο ρόλο στην επιβίωση των επιχειρήσεων, με βάση τους ειδικότερους όρους του επιχειρείν στην Ελλάδα (π.χ. ενέργειες

του επιχειρηματία πριν και κατά τη διάρκεια της υλοποίησης ενός επενδυτικού σχεδίου, αποτελεσματικότητα θεσμών ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας). Για τους λόγους αυτούς, προκρίθηκε η επιτόπια επίσκεψη σε επιχειρήσεις που διακρίνονται για την μακροβιότητα και την επιτυχή τους δράση. Από τη συζήτηση με τους επιχειρηματίες και ανώτερα στελέχη των μονάδων αυτών και τη διεξοδική μελέτη του διαχειριστικού τους περιβάλλοντος, ταυτοποιείται μια σειρά θεμάτων σχετικών με τα κρίσιμα στοιχεία επιβίωσης και ανάπτυξης των επιχειρήσεων αυτών.

Η διερεύνηση γύρω από τους παράγοντες διατηρησιμότητας επεκτάθηκε και σε άλλους ειδικούς, δηλαδή στελέχη υπηρεσιών που εμπλέκονται στην προώθηση επενδύσεων (αξιολογητές επενδύσεων, μέλη γνωμοδοτικής επιτροπής του Ν.2601/98, συμβούλους επιχειρήσεων, στελέχη τραπεζών), με σκοπό τον έλεγχο και τον εμπλουτισμό του σχετικού καταλόγου.

Με βάση τις παραπάνω αναφορές/δράσεις, οι παράγοντες επιβίωσης των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ ομαδοποιούνται και συστηματοποιούνται ως ακολούθως:

Παράγοντες ενδοεπιχειρησιακού περιβάλλοντος:

- **Λειτουργία της παραγωγής.** Εδώ εκτιμάται ότι οι σημαντικότερες παράμετροι που επηρεάζουν τη λειτουργία της παραγωγής και συνακόλουθα την επιβίωση της μονάδας είναι: η αξιοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων, η εξέλιξη της τεχνολογίας των εγκαταστάσεων, το κόστος ανά μονάδα προϊόντος και ειδικότερα των νεοεισερχόμενων επιχειρήσεων στον κλάδο, τα ποιοτικά στοιχεία του εργατικού δυναμικού και της συμπεριφοράς της επιχείρησης (κατάρτιση, εκπαίδευση, επίπεδο μισθού), η τοποθεσία της παραγωγικής μονάδας και η εξειδίκευση/ διαφοροποίηση/ ιδιαιτερότητα των προϊόντων της επιχείρησης.
- **Λειτουργία των πωλήσεων και Μάρκετινγκ.** Πιστεύεται ότι οι κρίσιμες μεταβλητές που επιδρούν στη λειτουργία των πωλήσεων και του μάρκετινγκ μιας επιχείρησης είναι: το εύρος των προσφερόμενων τύπων προϊόντων, η γνώση της αγοράς, η φήμη της επιχείρησης και των προϊόντων της στην αγορά, ο σχεδιασμός και η παραγωγή νέων προϊόντων, η γνώση των δυνητικών πελατών, η οργάνωση των πωλήσεων, οι τιμές, η διαφήμιση και τα δίκτυα πωλήσεων, η κατανόηση της σημασίας του μάρκετινγκ, η ισορροπία δυναμικότητας και αγοράς και το επίπεδο ανταγωνισμού.
- **Λειτουργία της έρευνας και ανάπτυξης.** Είναι γενικά αποδεκτό ότι η έρευνα έχει βαρύνουσα σημασία για την ανάπτυξη της επιχείρησης και προφανώς επηρεάζει και την

μακροβιότητα αυτής. Ως βασικές παράμετροι ανάπτυξης της έρευνας σε μια μονάδα θεωρούνται: η ικανότητα έρευνας και ανάπτυξης, το επίπεδο επενδύσεων για έρευνα και ανάπτυξη, η αποδοχή νέων προϊόντων, ο εξοπλισμός εργαστηρίου έρευνας και ανάπτυξης, η εκπαίδευση και η εμπειρία των στελεχών έρευνας και ανάπτυξης.

- **Λειτουργία των προμηθειών.** Εκτιμάται ότι οι καθοριστικές μεταβλητές που επηρεάζουν τη λειτουργία των προμηθειών μιας επιχείρησης είναι: η διαθεσιμότητα πρώτων και βοηθητικών υλών, το κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών, τα συστήματα ελέγχου και διαχείρισης αποθεμάτων καθώς και σχέσεις με τους προμηθευτές.
- **Χρηματοοικονομική λειτουργία.** Παράμετροι που επηρεάζουν την χρηματοοικονομική λειτουργία μιας μονάδας και έχουν βαρύνουσα σημασία για αυτήν είναι: η διαθεσιμότητα αξιόπιστων στοιχείων, η διαθεσιμότητα συνολικών κεφαλαίων, το κόστος συνολικών κεφαλαίων, η ορθολογική χρήση κεφαλαίων, το ίδιο κεφάλαιο εκκίνησης της επιχείρησης και η συντηρητικότητα στη χρήση ξένων κεφαλαίων («αρχή αμείωσης του κινδύνου»).
- **Οργανωτική και διοικητική λειτουργία.** Η σπουδαιότητα της οργανωτικής και διοικητικής λειτουργίας μιας επιχείρησης έχει επισημανθεί προ πολλού. Γενικά, είναι πλέον αποδεκτή η άποψη ότι οι κρίσιμες μεταβλητές που επηρεάζουν τη λειτουργία αυτή είναι: η αίσθηση κοινής ταυτότητας, η ανεκτικότητα - αυτονομία σε καινοτομικές δραστηριότητες, η ευαισθησία απέναντι στο περιβάλλον, η ύπαρξη οράματος /στόχων, το ευέλικτο, απλό και αξιόπιστο στυλ διοίκησης, ο βαθμός οργανωτικής διάρθρωσης, η σημασία στην εξέταση επιχειρησιακού περιβάλλοντος, η σημασία στην ανάπτυξη και εφαρμογή επιχειρηματικού σχεδιασμού και τα ιδιοκτησιακά προβλήματα διαδοχής.
- **Επιχειρηματικότητα των ιδρυτών της επιχείρησης.** Η ικανότητα του επιχειρείν κερδίζει συνεχώς έδαφος και φαίνεται να επιδρά θετικά στη διατηρησιμότητα των μονάδων. Υποστηρίζεται ότι, οι κρίσιμες παράμετροι που χαρακτηρίζουν την επιχειρηματικότητα ενός φορέα είναι: οι διοικητικές- οργανωτικές - διαχειριστικές ικανότητες, η προγενέστερη επαγγελματική εμπειρία, η πανεπιστημιακή εκπαίδευση, η προγενέστερη διευθυντική εμπειρία, η οικονομική επιφάνεια - περιουσιακά στοιχεία, ορισμένα χαρακτηριστικά του επιχειρηματία, όπως η πρωτοβουλία-τάση για δράση, η διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών/απειλών, η κρίση και η υπευθυνότητα.
- **Μέγεθος της επιχείρησης.** Εκτιμάται ότι η μακροβιότητα μιας επιχείρησης επηρεάζεται από το μέγεθος της μονάδας, υπό την έννοια της ορθολογικής επιλογής αυτού, έναντι του επιπέδου ανταγωνισμού. Ως κρίσιμες μεταβλητές που καθορίζουν την καταλληλότητα του

μεγέθους μιας επιχείρησης θεωρούνται: το άριστο μέγεθος και η ισορροπία μεταξύ παραγωγικής δυναμικότητας της επιχείρησης και του μεριδίου αγοράς αυτής.

- **Νομική μορφή.** Παρόμοια, επικρατεί η άποψη ότι η νομική μορφή επιδρά στη διατηρησιμότητα μιας επιχείρησης, υπό την έννοια της καταλληλότητας αυτής, έναντι των χαρακτηριστικών του επιχειρηματία, καθώς και της δυνατότητας εξασφάλισης των απαραίτητων και υπό ευνοϊκούς όρους κεφαλαίων. Οι βασικές παράμετροι που ερμηνεύουν τις παραπάνω προϋποθέσεις είναι: η αρμονία νομικής μορφής και δυνατοτήτων του επιχειρηματία, το είδος νομικής μορφής και η πολυπλοκότητα-επικινδυνότητα της επιχειρηματικής δράσης.
- **Τύπος της επιχείρησης.** Αν και ο τύπος της επιχείρησης παίζει περιορισμένο ρόλο στην επιβίωση μιας επιχείρησης, παρά ταύτα συμπεριλήφθηκε στον κατάλογο των ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων. Για τον χαρακτηρισμό του τύπου μιας επιχείρησης χρησιμοποιήθηκαν οι εξής μεταβλητές: μητρική, θυγατρική, υποκατάστημα και νέα μονάδα.
- **Τομέας δραστηριότητας.** Απεναντίας, ο τομέας ή καλύτερα η επιλογή του τομέα δραστηριότητας μιας επιχείρησης κερδίζει έδαφος στο ζήτημα της επιβίωσης των μονάδων. Ως βασικές παράμετροι που αποδίδουν τον τομέα δράσης μιας επιχείρησης θεωρήθηκαν: ο παραδοσιακός τομέας με την έννοια του κορεσμένου-στάσιμου κλάδου και ο καινοτομικός τομέας με την έννοια του δυναμικού και ταχέως αναπτυσσόμενου κλάδου.

Παράγοντες εξωεπιχειρησιακού περιβάλλοντος:

- **Διεθνές περιβάλλον.** Εκτιμάται ότι οι βασικές παράμετροι του διεθνούς περιβάλλοντος που έχουν επίδραση στη δράση μιας επιχείρησης είναι: οι διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης του κλάδου στον οποίο δραστηριοποιείται η επιχείρηση, οι περιορισμοί εισαγωγών-εξαγωγών, οι εξαγωγικές επιδοτήσεις, οι επιδοτήσεις επενδύσεων σε άλλες χώρες, οι διεθνείς συμφωνίες διακίνησης προϊόντων και η εξωτερική εμπορική πολιτική στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση.
- **Αγορά-ανταγωνισμός.** Υποστηρίζεται ότι η προοπτική του κλάδου και η δυνατότητα διεύδυσης της επιχείρησης στην αγορά που δραστηριοποιείται παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη και κατ' επέκταση στη διατηρησιμότητα αυτής. Οι κρίσιμες μεταβλητές που καθορίζουν την αγορά-ανταγωνισμό είναι: το επίπεδο και οι ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς (κορεσμένη ή μη), το μέγεθος της αγοράς, η παραγωγή-ζήτηση του προϊόντος, οι ανταγωνιστές ομοειδών-υποκατάστατων προϊόντων, ο ρυθμός εισόδου νέων ανταγωνιστών, το επίπεδο τεχνολογίας και τεχνογνωσίας των ανταγωνιστών, ο βαθμός

απασχόλησης του παραγωγικού δυναμικού, και η χρηματοοικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων του κλάδου.

- **Οικονομικό - πολιτικό - θεσμικό περιβάλλον.** Τα κρίσιμα σημεία που επιδρούν στο οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον είναι: οι οικονομικές δομές - αλλαγές, η διαθεσιμότητα κεφαλαίων, το κόστος κεφαλαίων, η πολιτική ενισχύσεων, η φορολογία-φορολογικό σύστημα και η γραφειοκρατία-δημόσια διοίκηση.
- **Τεχνολογικό περιβάλλον.** Θεωρείται ότι οι βασικές παράμετροι που επηρεάζουν το τεχνολογικό περιβάλλον μιας χώρας και γενικά μιας περιοχής είναι: το επίπεδο τεχνολογίας, οι τεχνολογικές μεταβολές, οι καινοτομίες, οι εφευρέσεις, οι βελτιώσεις και γενικά η ικανότητα προσαρμογής στις τεχνολογικές εξελίξεις-μεταβολές.
- **Κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον.** Εκτιμάται ότι το κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον έχει περιορισμένη επίδραση στην επιβίωση των επιχειρήσεων. Παρόλα αυτά, στον κατάλογο των εξωεπιχειρησιακών παραγόντων έχει συμπεριληφθεί και ο παράγοντας αυτός, δεδομένου ότι διαχρονικά αποκτά όλο και περισσότερη σημασία. Μεταβλητές που χαρακτηρίζουν το κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον μιας χώρας είναι: οι δημογραφικές τάσεις, η εισοδηματική- κοινωνική πολιτική και το πολιτιστικό-πολιτισμικό επίπεδο.
- **Προμηθευτές - Πιστωτές.** Υποστηρίζεται ότι ο παράγοντας προμηθευτές-πιστωτές, όχι μόνον δεν πρέπει να υποβαθμίζεται, αλλά απεναντίας να εντάσσεται ισότιμα στον επιχειρησιακό σχεδιασμό των επιχειρήσεων. Ως κρίσιμες παράμετροι ελήφθησαν: η δύναμη των προμηθευτών-πιστωτών, οι σχέσεις με τους προμηθευτές-πιστωτές και η απόσταση από τους προμηθευτές-πιστωτές.
- **Άλλοι παράγοντες.** Θεωρήθηκε απαραίτητο να εξετασθούν επιπρόσθετοι εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες, που κατά την άποψή μας, επιδρούν σημαντικά στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων και συνακόλουθα επηρεάζουν την μακροβιότητά τους. Τέτοιοι παράγοντες είναι:
 - ✓ **Αποτελεσματικότητα των θεσμών ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας καθώς και των επενδύσεων** (κρίσιμες μεταβλητές: η γραφειοκρατία, η αξιοκρατία, η ευελιξία, η διαφάνεια, τα προβλήματα εκταμίευσης, η αποτελεσματικότητα, η ενημέρωση, η συμβουλευτική και η τεχνική υποστήριξη των επενδυτών).
 - ✓ **Πληρότητα των ενεργειών πριν από την υλοποίηση της επένδυσης** (κρίσιμες μεταβλητές: η πληρότητα του επιχειρηματικού σχεδίου, οι διαδικασίες επιλογής ελκυστικού και εφικτού επενδυτικού σχεδίου, η εκπόνηση ουσιαστικών μελετών σκοπιμότητας, η διερεύνηση των κρίσιμων σημείων του επενδυτικού σχεδίου, η

εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων αξιολόγησης του επενδυτικού σχεδίου, η ορθολογικότητα της απόφασης του τύπου εγκατάστασης και η εκτίμηση της κατάστασης του κλάδου).

- ✓ **Πληρότητα των ενεργειών κατά την υλοποίηση της επένδυσης** (κρίσιμες μεταβλητές: η εκπόνηση οριστικής μελέτης εφαρμογής, η κατάρτιση χρονοδιαγράμματος εργασιών, η κατάρτιση εφικτού ταμειακού προγράμματος και η διάρκεια του χρόνου υλοποίησης).
- ✓ **Πληρότητα των ενεργειών κατά την λειτουργία της μονάδας** (κρίσιμες μεταβλητές: η εφαρμογή επιχειρησιακού προγραμματισμού, η χρησιμοποίηση εξωτερικών συμβούλων, η εφαρμογή σύγχρονων συστημάτων οργάνωσης και διαχείρισης, η παρακολούθηση και η ανάλυση του ανταγωνισμού και η εκπαίδευση-κατάρτιση όλων των μελών της επιχείρησης).

4.6 Συμπεράσματα

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από τη ανάλυση που προηγήθηκε είναι ότι, δεδομένων των ουσιαστικών διαφορών στα κατά καιρούς χρησιμοποιηθέντα μοντέλα σχεδιασμού και ανάλυσης του φαινομένου της διατηρησιμότητας, διεθνώς, και της μη ύπαρξης στη χώρα μας κάποιας αναφοράς για τη διάσταση της διάρκειας ζωής των ενισχυόμενων επιχειρήσεων, δηλαδή κάποιου δείκτη έκφρασης της επιτυχίας ή αποτυχίας του εκάστοτε εφαρμοζόμενου συστήματος προώθησης των επενδύσεων, τα στοιχεία που ταυτοποιούν τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων δεν είναι σαφώς προσδιορισμένα.

Στη βάση αυτή, μια ολοκληρωμένη εμπειρική έρευνα για τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων, η οποία θα στηρίζεται /αξιολογεί όλες τις ομάδες παραγόντων βιωσιμότητας που αναφέραμε στο προηγούμενο τμήμα, θεωρούμε ότι θα επιτρέψει τη διατύπωση συμπερασμάτων, κρίσιμων για τους όρους του επιχειρείν στη χώρα μας, αλλά και για τον επαναπροσδιορισμό του συνολικού πλαισίου αξιολόγησης και προώθησης παραγωγικών επενδύσεων, που συνάδουν με τους στόχους της εθνικής Περιφερειακής Πολιτικής.

Αξιοσημείωτο είναι ότι τα επιμελητήρια στη χώρα μας ασχολούνται, κατά κύριο λόγο, με τη γενική καταγραφή της έναρξης και διακοπής των εργασιών των επιχειρήσεων που εκπροσωπούν και αυτό για λόγους «είσπραξης» των αναλογούντων τελών εγγραφής, γεγονός που επιβεβαιώνεται από την έλλειψη κάποιας οργανωμένης μεθοδολογίας ή συστήματος παρακολούθησης, εκτίμησης και υποστήριξης των συνθηκών λειτουργίας-ανάπτυξης των μονάδων που εποπτεύουν.

Ανάλογη εικόνα παρουσιάζουν και οι υπηρεσίες προώθησης των επενδύσεων, ως προς το σκέλος του ελέγχου των επιχειρήσεων μετά την εκταμίευση-ολοκλήρωση των επενδύσεών τους, με αποτέλεσμα να μη γνωρίζουν το βαθμό της επιβίωσης και ανάπτυξης των ενισχυθέντων μονάδων. Απόρροια των παραπάνω είναι να έχουν ουσιαστική άγνοια του επιπέδου αποτελεσματικότητας των ασκούμενων περιφερειακών προγραμμάτων και γενικά να λειτουργούν και να προγραμματίζουν χωρίς την ένδειξη του βαθμού επιτυχίας ή αποτυχίας.

Η εκτίμηση των παραγόντων, που επηρεάζουν τη βιωσιμότητα των Σχεδίων Επενδύσεων (ΣΕ) και κατ' επέκταση, τις επιδόσεις των επιχειρήσεων στον τομέα της μεταποίησης καθώς και σε άλλους τομείς της οικονομίας, πρέπει να αποτελεί σημαντική ενασχόληση τόσο των επιχειρηματιών-στελεχών των υφισταμένων και των νεοϊδρυθέντων επιχειρήσεων όσο και άλλων φορέων (τράπεζες, προμηθευτές, εργαζόμενοι, δημόσιες υπηρεσίες, λοιποί πιστωτές), που έχουν κάθε λόγο να ενδιαφέρονται άμεσα για την πορεία των μονάδων, εξαιτίας των ειδικών αναμενόμενων σχέσεων με αυτές.

Οι επιχειρηματίες και τα στελέχη πρέπει να γνωρίζουν τα κρίσιμα σημεία που επηρεάζουν την επιτυχή επιβίωση των μονάδων που διευθύνουν. Οι τράπεζες-προμηθευτές και λοιποί πιστωτές πρέπει να διευκολύνονται και να έχουν λιγότερες έννοιες-προστριβές με τους επιχειρηματίες, όταν δίνεται η πέπουσα σοβαρότητα στη διαδικασία επιλογής και αξιολόγησης των χρηματοδοτούμενων επιχειρήσεων. Τέλος, οι υπηρεσίες της πολιτείας που ενισχύουν επενδυτικά σχέδια είναι, από τη φύση των προγραμμάτων, υποχρεωμένες να συνεκτιμούν τη βιωσιμότητα των εκάστοτε επενδύσεων, με απώτερο σκοπό την προώθηση των καλύτερων εναλλακτικών επενδυτικών έργων και ως εκ τούτου να συμβάλλουν αποτελεσματικότερα στην επιζητούμενη περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας.

Οι παραπάνω αναφορές διατηρούν στο προσκήνιο τον προβληματισμό της επιβίωσης των επιχειρήσεων, το μέγεθος και την έξαρση του φαινομένου της θνησιμότητας ή των μειωμένων επιδόσεων των επιχειρήσεων στην Ελλάδα και κυρίως στην εξεταζόμενη περιοχή της Περιφέρειας ΑΜΘ, όπου επικρατούν ιδιόμορφες συνθήκες (υψηλά κίνητρα επενδύσεων, μικρό μέγεθος αγοράς, μεγάλες αποστάσεις από τα δύο μεγαλύτερα αστικά και βιομηχανικά κέντρα της χώρας, έλλειψη αξιόλογων υπηρεσιών-στελεχών, έλλειψη αξιόλογων υποδομών κλπ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ

5.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται προσπάθεια ταυτοποίησης των βασικών χρηματοοικονομικών δεικτών που προσδιορίζουν την οικονομική κατάσταση των μονάδων του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Οι αριθμοδείκτες αποτελούν μεθοδολογία με την οποία συνοψίζεται μεγάλος αριθμός χρηματοοικονομικών δεδομένων, προκειμένου να γίνει αξιολόγηση και επαναπροσδιορισμός των στόχων της διαχείρισης μιας μονάδας ή και ενός κλάδου συνολικά (Weston and Brigham, 1990; Longobardo, 1996; Schlender & Langemeier, 1987; Duft, 1979; Snodgrass & Wallace, 1980; Penson & Lins, 1980; Παπαδόπουλος, 1986; Τσακλάγκανος, 1987; Ζαχαροπούλου, 1989; Σαρρή, 1996; Πνευματικάτου και συν. 1997; Πνευματικάτου, 2000; Μπάτζιος, 2001). Χρησιμεύουν για συγκρίσεις διαφορετικών διαχειριστικών περιόδων και παράλληλα για συγκρίσεις των ομοειδών δεικτών μιας μονάδας με τους αντίστοιχους δείκτες άλλων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων του κλάδου ή με τη μέση κατάσταση του κλάδου στον οποίο ανήκει η μονάδα (Weston & Brigham, 1997). Παράλληλα, είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας των επιχειρήσεων (Barry, 1982; Jonson, 1983; Bullock, 1985; Schlender & Lagemeier, 1987; Reff & Saxowsky, 1987; Klingborg, 1990; Hepp et al, 1991; Plumley & Hornbaker, 1991; Langemeier & Purdy, 1996), καθώς και για την ταξινόμηση των επιχειρήσεων με βάση τη συνολική χρηματοοικονομική τους ταυτότητα (Ζοπουνίδης, 1996).

Για την εκτίμηση των χρηματοοικονομικών δεικτών αξιοποιούνται οι πληροφορίες των Οικονομικών Καταστάσεων των παραγωγικών μονάδων. Συνήθως είναι οικονομικά στοιχεία των επιχειρήσεων, που περιλαμβάνονται στις Καταστάσεις του Ισολογισμού και των Αποτελεσμάτων Χρήσεως (Johnson, 1983; Παπαδόπουλος, 1986; Τσακλάγκανος, 1987; Ζαχαροπούλου, 1989; Kane, 1990; Weston & Brigham, 1997; Σταυρόπουλος και συν., 2004; Λαζαρίδης & Παπαδόπουλος, 2006). Ο Ισολογισμός αντικατοπτρίζει την οικονομική

κατάσταση της επιχείρησης σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, ενώ τα Αποτελέσματα Χρήσης παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων της επιχείρησης μεταξύ δύο χρονικών περιόδων (Weston & Brigham, 1997).

Γενικά, η ανάλυση και αξιολόγηση των δεδομένων των Οικονομικών Καταστάσεων (Ισολογισμών και Αποτελεσμάτων Χρήσης), μέσω των χρηματοοικονομικών δεικτών, παρέχει στον οικονομικό αναλυτή τη δυνατότητα ελέγχου της ρευστότητας, του αξιόχρεου, της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας των δραστηριοτήτων της επιχείρησης και αποτελεί σημαντικό "εργαλείο" στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Duft, 1979; Downey & Trocke, 1981; Snodgrass & Wallace, 1980; Iqbal, 1979; Ylli-Olli & Virtanen, 1985 & 1989, Bullock, 1985; Παπαδόπουλος, 1986; Ranson, 1997; Bond, 1997; Πνευματικάτου, 2000; Μπάτζιος, 2001).

Με βάση την παραπάνω αναφορά, θεωρούμε ότι η χρηματοοικονομική ανάλυση του κλάδου μεταποίησης στην ΑΜΘ θα δώσει τη δυνατότητα να προσδιοριστούν οι δυνάμεις και οι αδυναμίες των μονάδων του, ώστε να εκτιμηθεί η χρηματοοικονομική ταυτότητα και η αποτελεσματικότητα που αυτός εμφανίζει, σε σχέση με τη χρησιμοποίηση των διαθέσιμων πόρων στην παραγωγική διαδικασία (Plumley & Hornbaker, 1991; Tubbs & Fuchs, 1996).

Οι αριθμοδείκτες, ανάλογα με τις οικονομικές πτυχές της δραστηριότητας μιας επιχείρησης και τον στόχο που αυτοί επιτελούν, ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Δείκτες Ρευστότητας
- Δείκτες Δανειακής Επιβάρυνσης
- Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας
- Δείκτες Αποδοτικότητας

5.2 Δείκτες Ρευστότητας

Λέγοντας ρευστότητα εννοούμε την ικανότητα της επιχείρησης να δημιουργήσει ρευστό χρήμα, προκειμένου ν' ανταποκριθεί στις τρέχουσες ή βραχυπρόθεσμες οικονομικές της υποχρεώσεις, χωρίς να παρεμποδιστεί σοβαρά η παραγωγική της διαδικασία. Οι δείκτες ρευστότητας αποτελούν, επομένως τρόπο έκφρασης της ικανότητας της επιχείρησης να αντιμετωπίζει τις βραχυπρόθεσμες οικονομικές της υποχρεώσεις χρησιμοποιώντας τα τρεχούμενα διαθέσιμα του ενεργητικού (αποθέματα, απαιτήσεις, ταμείο-τράπεζες). Η χρηματοοικονομική θέση της επιχείρησης θεωρείται ισχυρή, όταν αυτή ικανοποιεί χωρίς εμπόδια τους βραχυπρόθεσμους πιστωτές της, αποπληρώνει τους τρέχοντες τόκους και γενικά

διατηρεί συνθήκες χρηματοοικονομικής διαχείρισης, οι οποίες της εξασφαλίζουν ευνοϊκή πιστοληπτική ταυτότητα (Snodgrass & Wallace, 1980; Duft, 1979; Μπάτζιος, 2001).

5.2.1 Δείκτης Γενικής Ρευστότητας

Ο πλέον χρησιμοποιούμενος δείκτης ελέγχου της ρευστότητας μιας επιχείρησης είναι ο δείκτης γενικής ρευστότητας, που ορίζεται από την ακόλουθη σχέση:

$$\text{Δείκτης Γενικής Ρευστότητας} = \text{Κυκλοφοριακό Ενεργητικό} / \text{Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις}$$

Ο δείκτης αυτός είναι αρκετά σημαντικός και μας πληροφορεί για το “αξιόχρεο” της παραγωγικής μονάδας στον αμέσως επόμενο χρόνο. Προσδιορίζει τη βραχυπρόθεσμη φερεγγυότητα της επιχείρησης, καθόσον δείχνει το βαθμό στον οποίο οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της καλύπτονται από τα περιουσιακά στοιχεία του ενεργητικού, που κανονικά μπορούν να ρευστοποιηθούν μέσα σε μια περίοδο που αντιστοιχεί περίπου με την περίοδο λήξης των υποχρεώσεων (Penson & Lins, 1980; Kay, 1981; Snodgrass & Wallace, 1980; Kay, 1981; Γκλεζάκος, 1992; Dickerson et al., 1995; Weston & Brigham, 1997; Downey & Trocke, 1981; Παπαδόπουλος, 1986; Μπάτζιος, 2001). Ο δείκτης αυτός είναι προτιμότερο να παίρνει τιμές μεγαλύτερες από τη μονάδα, διαφορετικά υποδηλώνει προβλήματα ρευστότητας της επιχείρησης. Τιμή του δείκτη που βρίσκεται γύρω στο 2 είναι ικανοποιητική. Πολλοί δανειστές θεωρούν τον δείκτη αυτόν σαν ένα σημαντικό βαρόμετρο της κατάστασης ρευστότητας της επιχείρησης (Μπάτζιος, 2001; Πνευματικάτου, 2000).

5.2.2 Δείκτης Άμεσης Ρευστότητας

Ένας άλλος δείκτης ελέγχου της ρευστότητας μιας εκμετάλλευσης είναι ο δείκτης άμεσης ρευστότητας, που αποτελεί μέτρο αξιολόγησης της ικανότητας της επιχείρησης να εξοφλήσει τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της χωρίς να στηρίζεται στην πώληση των αποθεμάτων, τα οποία συνήθως θεωρούνται στοιχεία σχετικά «βραδείας ρευστοποιήσεως» (Τσακλάγκανος, 1987; Καμπούρης, 1992; Iqbal, 1979; Duft, 1979; Yli-Olli & Virtanen, 1985; Μπάτζιος, 2001). Ο δείκτης της Άμεσης Ρευστότητας συμπληρώνει το δείκτη της Γενικής Ρευστότητας και χρησιμοποιείται από τις οικονομικές μονάδες που συνήθως διαθέτουν μεγάλη ποσότητα αποθεμάτων (Jones and Dudley, 1978; Snodgrass & Wallace, 1980; Lee et al., 1980).

Penson & Lins, 1980; Downey & Trocke, 1981; Kay, 1981; Dickerson et al., 1995; Weston & Brigham, 1997). Ο δείκτης αυτός ορίζεται ως ακολούθως:

Δείκτης Άμεσης Ρευστότητας= Κυκλοφοριακό Ενεργητικό- Αποθέματα / Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις

Αναφορικά με τις τιμές τις οποίες μπορεί να πάρει ο δείκτης αυτός, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τιμές μεγαλύτερες από τη μονάδα σημαίνουν ότι τα μετρητά και τα “ισοδύναμα μετρητών” είναι περισσότερα από τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις και αποτελούν ένδειξη ύπαρξης άμεσης ρευστότητας της επιχείρησης (Παπαδόπουλος, 1986). Όταν η τιμή του είναι ίση με τη μονάδα, ο δείκτης αποτελεί ένδειξη κατάστασης αδιαφορίας από άποψη ρευστότητας, εφόσον δηλώνει ότι τα άμεσης ρευστοποιήσεως περιουσιακά στοιχεία της μονάδας είναι μόλις ίσα με τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της. Επομένως, για να θεωρηθεί ικανοποιητική η Άμεση Ρευστότητα της επιχείρησης θα πρέπει η τιμή του αντίστοιχου δείκτη να είναι μεγαλύτερη της μονάδας (Weston & Brigham, 1997; Dickerson et al., 1995; Πνευματικάτου, 2000).

5.3 Δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης

Οι δείκτες κεφαλαιακής διάρθρωσης δείχνουν το αξιόχρεο της παραγωγικής μονάδας και αποτυπώνουν την ικανότητά της να ανταποκριθεί στις βραχυχρόνιες αλλά κυρίως στις μακροχρόνιες υποχρεώσεις της, καθορίζοντας έτσι και τις δυνατότητες μακροχρόνιου δανεισμού της.

Μετρούν το βαθμό χρηματοδότησης με ξένα κεφάλαια και δίνουν την απαραίτητη πληροφόρηση στους πιστωτές (π.χ. τράπεζες) για την εκτίμηση του βαθμού εξασφάλισης των κεφαλαίων τους, που παρέχεται από το ύψος της καθαρής περιουσίας της επιχείρησης (Jones & Dudley, 1978; Penson & Lins, 1980; Snodgrass & Wallace, 1980; Duft, 1979). Αποτελούν έτσι μία ισχυρή ένδειξη για τη χρηματοοικονομική υγεία και αξιοπιστία των μονάδων και, κατ’ επέκταση της μεταποίησης (Jones & Dudley, 1978; Duft, 1979; Penson & Lins, 1980; Snodgrass & Wallace, 1980; Barnard, 1983; Tew, 1985; Πνευματικάτου, 2000).

Όσο μεγαλύτερη είναι η συμμετοχή του ξένου κεφαλαίου στα συνολικά επενδυμένα κεφάλαια της μονάδας, τόσο δυσμενέστερη και ασταθής εμφανίζεται η θέση στην οποία βρίσκεται η παραγωγική μονάδα. Αυτό συνδέεται με τον εμφανώς έντονο κίνδυνο, η μονάδα

να μην είναι σε θέση να καταβάλλει τους τόκους και τα χρεολύσια των δανειακών κεφαλαίων (Σαρρή, 1996).

5.3.1 Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης

Ο δείκτης συνολικής δανειακής επιβάρυνσης αποτελεί δείκτη-κλειδί για τους πιστωτές της επιχείρησης, προσδιορίζοντας το ποσοστό των συνολικών κεφαλαίων της που προέρχονται από δανεισμό (Kay, 1981; Dickerson et al., 1995; Weston & Brigham, 1997). Οι δανειστές δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον βαθμό Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης, αφού τους πληροφορεί για τον χρηματοοικονομικό κίνδυνο της “επένδυσής” τους (Kay, 1981; Παπαδόπουλος, 1986; Venieris, 1988; Μπάτζιος, 1991; Dickerson et al., 1995; Weston & Brigham, 1997; Πνευματικάτου, 2000).

Ο δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης ορίζεται ως ακολούθως:

$$\text{Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης} = \frac{\text{Συνολικές Υποχρεώσεις}}{\text{Σύνολο Ενεργητικού}}$$

Όσο μικρότερη είναι η τιμή του δείκτη τόσο περισσότερο προστατεύονται οι δανειστές σε περίπτωση πτώχευσης (Snodgrass & Wallace, 1980; Venieris, 1988; Μπάτζιος, 1991; Μπάτζιος, 2001). Η μονάδα θεωρείται ότι είναι σε ευμενή θέση, με τιμή του δείκτη κοντά στο μηδέν. Αντίθετα, όταν η τιμή του δείκτη βρίσκεται κοντά στη μονάδα, τότε η επιχείρηση βρίσκεται σε δυσμενή χρηματοοικονομική κατάσταση.

5.3.2 Δείκτης Χρέους Περιουσίας

Ο δείκτης χρέους περιουσίας (Ξένα προς Ίδια Κεφάλαια) δείχνει τη σχέση των ιδίων με τα ξένα κεφάλαια και αποτελεί σημαντική ένδειξη για το αξιόχρεο της εκμετάλλευσης (Kay, 1981). Οι τιμές τις οποίες μπορεί να πάρει ο δείκτης είναι μεγαλύτερες, ίσες ή μικρότερες από τη μονάδα. Μικρότερη συγκριτικά τιμή του δείκτη δηλώνει ισχυρότερη χρηματοοικονομική θέση της μονάδας. Καθώς η τιμή του δείκτη αυξάνει, γίνεται γνωστό ότι το επίπεδο των ξένων κεφαλαίων μεγαλώνει και η παραγωγική μονάδα καθίσταται αναξιόχρεη (Penson & Lins, 1980; Παπαδόπουλος, 1986; Πνευματικάτου, 2000). Ειδικότερα, όταν ο δείκτης χρέους περιουσίας ισούται με 1, τότε το 50% του κεφαλαίου της

εκμετάλλευσης προέρχεται από δάνεια.

Ο δείκτης χρέους περιουσίας ορίζεται από τη σχέση:

$$\text{Δείκτης Χρέους Περιουσίας} = \text{Συνολικές Υποχρεώσεις} / \text{Καθαρή Περιουσία}$$

Οι δανειστές ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τον δείκτη αυτόν, καθόσον τους δίνει κάποια εκτίμηση του βαθμού αβεβαιότητας στην επιστροφή των κεφαλαίων τους. Η αξιολόγηση του δείκτη από το διαχειριστή της επιχείρησης πρέπει να γίνεται με βάση και την προσδοκώμενη απόδοση του συνολικού κεφαλαίου, καθόσον, καθώς αυξάνεται η τιμή του δείκτη αυξάνει και ο κίνδυνος για τη μονάδα να χάσει τα ίδια κεφάλαιά της (Kay, 1981; Lee et al., 1980; Μπάτζιος, 1991).

5.4 Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας

Οι δείκτες κυκλοφοριακής ταχύτητας (ή δραστηριότητας) αποτυπώνουν το βαθμό στον οποίο μια επιχείρηση χρησιμοποιεί τα διαθέσιμά της για την επίτευξη προσδιορισμένου στόχου αναφορικά με τις πωλήσεις των προϊόντων που παράγει. Δείχνουν δηλαδή το βαθμό διαχειριστικής αποτελεσματικότητάς της στη χρήση των πόρων που ελέγχει (Penson & Lins, 1980; Snodgrass & Wallace, 1980; Yli-Olli & Virtanen, 1989; Μπάτζιος, 2001).

Με τους δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας μπορεί να καθοριστεί πόσο γρήγορα ορισμένα στοιχεία του ενεργητικού μετατρέπονται σε μετρητά, γεγονός που τους κάνει να συνδέονται στενά και με τους δείκτες Ρευστότητας (Jones & Dudley, 1978; Παπαδόπουλος, 1986). Η παραγωγική μονάδα είναι επικερδής όσο πιο υψηλοί είναι οι δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας και απαιτείται μικρότερη επένδυση, για να επιτευχθούν οι πωλήσεις της.

5.4.1 Δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας

Ο δείκτης συνολικής κυκλοφοριακής ταχύτητας δηλώνει το βαθμό χρησιμοποίησης των στοιχείων του ενεργητικού της μεταποιητικής επιχείρησης σε σχέση με τις πωλήσεις που πραγματοποίησε (Snodgrass & Wallace, 1980; Iqbal, 1979). Είναι μέτρο της συνολικής αποτελεσματικότητας της παραγωγικής μονάδας ως προς την πραγματοποίηση πωλήσεων (Jones & Dudley, 1978; Iqbal, 1979; Snodgrass & Wallace, 1980; Penson & Lins, 1980;

Venieris, 1988; Dickerson et al., 1995; Μπάτζιος, 2001). Ο δείκτης αυτός ορίζεται από τη σχέση:

$$\text{Δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας} = \text{Πωλήσεις} / \text{Σύνολο Ενεργητικού}$$

Ο δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας λαμβάνει θετικές τιμές, και όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή του τόσο καλύτερη είναι η χρησιμοποίηση των διαθέσιμων στοιχείων της μεταποιητικής μονάδας. Εάν ο δείκτης είναι χαμηλός σημαίνει ότι υφίσταται αδρανές κεφάλαιο. Όσο πιο πολλές φορές ανακυκλώνεται ο παρονομαστής, ο δείκτης δείχνει ότι με μικρότερη δέσμευση κεφαλαίου η μονάδα πραγματοποιεί καλύτερα αποτελέσματα (Jones & Dudley, 1978; Snodgrass & Wallace, 1980; Penson & Lins, 1980; Πνευματικάτου, 2000).

5.4.2 Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων

Ο δείκτης κυκλοφοριακής ταχύτητας παγίων περιουσιακών στοιχείων δηλώνει πόσο αποτελεσματικά λειτούργησε η εκμετάλλευση στη διαχειριστική χρήση που μελετάται, σε σχέση με τα καθαρά πάγια περιουσιακά στοιχεία (Μπάτζιος, 2001). Ο δείκτης αυτός εκφράζει το βαθμό συνεισφοράς των παγίων στοιχείων της επιχείρησης στο ύψος του κύκλου εργασιών που επιτυγχάνονται. Χαμηλή τιμή του δείκτη φανερώνει πιθανόν υπερεπένδυση παγίων σε σχέση με το επίπεδο των πωλήσεων. Αποτελεί ένα άμεσο μέτρο έκφρασης της παραγωγικότητας της εκμετάλλευσης στην πραγματοποίηση πωλήσεων και ορίζεται από την ακόλουθη σχέση:

$$\text{Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων} = \text{Πωλήσεις} / \text{Καθαρά Πάγια}$$

Οι τιμές που παίρνει ο δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων είναι προτιμότερο να είναι μεγαλύτερες από τη μονάδα.

5.4.3 Δείκτης Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων

Ο δείκτης αυτός δηλώνει το μέσο χρονικό διάστημα που πρέπει να περιμένει η μεταποιητική επιχείρηση για να εκταμιευθούν οι απαιτήσεις της (Weston & Brigham, 1997; Πνευματικάτου, 2000). Όσο μεγαλύτερη είναι η διάρκεια είσπραξης των απαιτήσεων της μονάδας, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα δημιουργίας προβλημάτων ρευστότητας στην επιχείρηση, λόγω συσσώρευσης επισφαλών απαιτήσεων. Επίσης, μία σχετικά μεγάλη περίοδος είσπραξης των απαιτήσεων έχει επιπτώσεις στη μείωση των κερδών της μονάδας, λόγω του κόστους που συνεπάγεται η καθυστέρηση αυτή. Αντίθετα, χαμηλή τιμή του δείκτη μεταφράζεται ως αυστηρή πιστωτική πολιτική, που ενδεχομένως επιφέρει μείωση στις πωλήσεις (Jones & Dudley, 1978; Πνευματικάτου, 2000).

Ο δείκτης Μέσης Περιόδου Είσπραξης των Απαιτήσεων ορίζεται από την ακόλουθη σχέση:

$$\text{Δείκτης Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων} = 365 / \frac{\text{Κυκλοφοριακή Ταχύτητα}}{\text{Απαιτήσεων}}$$

5.5 Δείκτες Αποδοτικότητας

Η ανάλυση των διαφόρων κατηγοριών αριθμοδεικτών, που προηγήθηκε, αφορούσε στις διάφορες εκφράσεις της παραγωγικής δραστηριότητας των μονάδων μεταποίησης και στην αξιολόγηση της ορθότητας της επιχειρηματικής πολιτικής που αυτές ακολουθούν. Για να θεωρηθεί πλήρης η ανάλυση αυτή, απαιτείται, ταυτόχρονα, και η χρηματοοικονομική ανάλυση της αποδοτικότητας των μονάδων του τομέα. Η αποδοτικότητα ενσαρκώνει το αθροιστικό καθαρό αποτέλεσμα πληθώρας οικονομικών αποφάσεων στα πλαίσια της λειτουργίας μιας επιχείρησης. Οι αντιλήψεις του διαχειριστή για το οικονομικό περιβάλλον, ο ανταγωνισμός στον κλάδο, οι αγορές των προϊόντων της επιχείρησης και οι αποφάσεις που σχετίζονται με τη διάρθρωση του ενεργητικού και του παθητικού της είναι στοιχεία τα οποία επηρεάζουν την επικέρδειά της (Iqbal, 1979; Langemeier & Purdy, 1996; Πνευματικάτου, 2000; Μπάτζιος, 2001). Οι δείκτες αποδοτικότητας ταυτοποιούν την εικόνα της επιχείρησης στο χρόνο και είναι ιδιαίτερης σημασίας για τη μέτρηση της αποδοτικότητας, τόσο σε σχέση με τις πωλήσεις όσο και σε σχέση με το επενδυμένο κεφάλαιο (Duft, 1979; Μπάτζιος, 2001).

5.5.1 Καθαρό Περιθώριο Κέρδους

Ο δείκτης του καθαρού περιθωρίου κέρδους μετρά την αποτελεσματικότητα των πωλήσεων και δηλώνει το ποσοστό κέρδους επί αυτών που πραγματοποίησε η επιχείρηση. Αντικατοπτρίζει την αποτελεσματικότητα των λειτουργιών της διαχείρισης και της τιμολογιακής της πολιτικής, αντανακλώντας τις προσπάθειες του διαχειριστή στον έλεγχο του κόστους, την αποδοχή των προϊόντων της παραγωγικής μονάδας από την αγορά, και γενικά την αποτελεσματικότητα του marketing, και τη συνολική φήμη της μονάδας (Iqbal, 1979; Weston & Brigham, 1997; Μπάτζιος, 2001). Ο δείκτης αυτός ορίζεται με την παρακάτω σχέση:

$$\text{Καθαρό Περιθώριο Κέρδους} = [\text{Καθαρά Κέρδη} / \text{Πωλήσεις}] * 100$$

Μια ενδεχομένως ανοδική πορεία του δείκτη Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους αποτελεί ένδειξη ορθολογικής άσκησης τιμολογιακής πολιτικής, σωστής κοστολόγησης και οργανωμένης διαχείρισης, ενώ, αντίθετα, χαμηλή τιμή του δείκτη πιθανόν υποδηλώνει χαμηλή τιμή διάθεσης των προϊόντων της μονάδας ή ύπαρξη υψηλού κόστους παραγωγής και διάθεσης αυτών ή, ακόμα, συνδυασμό και των δύο (Παπαδόπουλος, 1986; Weston & Brigham, 1997; Πνευματικάτου, 2000).

5.5.2 Δείκτης Αποδοτικότητας των Ιδίων Κεφαλαίων

Ο δείκτης αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων δείχνει το ποσοστό απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων (Jones and Dudley, 1978). Αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό δείκτη στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με πιθανή δανειοδότηση μιας παραγωγικής μονάδας. Ο δείκτης αυτός πρέπει να αξιολογείται σε συνδυασμό με το δείκτη συνολικής δανειακής επιβάρυνσης, καθόσον το ποσοστό απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων επηρεάζεται από την κεφαλαιακή δομή της εκμετάλλευσης (Penson & Lins, 1980; Dickerson et al., 1995; Weston & Brigham, 1997; Venieris, 1988). Όσο υψηλότερη είναι η τιμή του δείκτη, τόσο μεγαλύτερη αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων εξασφαλίζει η μεταποιητική επιχείρηση. Αντίθετα, όταν ο δείκτης είναι χαμηλός, αποτελεί ένδειξη ότι η μονάδα αντιμετωπίζει προβλήματα στη συνολική λειτουργία της. Ο δείκτης αυτός ορίζεται με την παρακάτω σχέση:

$$\text{Δείκτης Αποδοτικότητας των Ιδίων Κεφαλαίων} = [\text{Καθαρά Κέρδη} / \text{Ίδια Κεφάλαια}] * 100$$

5.5.3 Δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας

Ο δείκτης της συνολικής αποδοτικότητας θεωρείται ως ένα σημαντικό μέσο ελέγχου της αποτελεσματικότητας της διαχείρισης, που συνοψίζει όλες τις επιμέρους δραστηριότητές της (Weston & Brigham, 1997; Μπάτζιος, 2001). Με το δείκτη αυτόν, ο οποίος αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη δέσμευση ή όχι κεφαλαίων από τη μονάδα, είναι δυνατό να ελεγχθεί η αποτελεσματικότητα της διοίκησης καθώς και των διαφόρων λειτουργιών της μονάδας (Πνευματικάτου, 2000). Ο δείκτης αυτός ορίζεται από τη σχέση:

$$\text{Δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας} = [\text{Καθαρά Κέρδη} / \text{Σύνολο Ενεργητικού}] * 100$$

Όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή που παίρνει ο δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας, τόσο πιο εντατική και αποτελεσματική είναι η χρησιμοποίηση όλων των περιουσιακών στοιχείων της μονάδας. Αντίθετα, χαμηλή τιμή του δείκτη είναι ένδειξη υποαπασχόλησης των στοιχείων του ενεργητικού. Επιδιώκεται, επομένως, η μεγιστοποίηση της τιμής του δείκτη (Jones & Dudley, 1978).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ:

***ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ***

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Εισαγωγή

Όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της διατριβής, βασικός στόχος της παρούσας έρευνας είναι ο προσδιορισμός των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων στη χώρα μας και ειδικότερα στην Περιφέρεια της ΑΜΘ. Με κεντρικό άξονα τον στόχο αυτόν, στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκε η ταυτοποίηση των χρηματοοικονομικών δεικτών, προκειμένου να είναι εφικτή η εκτίμηση και αξιολόγηση της χρηματοοικονομικής επάρκειας του κλάδου της μεταποίησης. Από τις εκτιμήσεις αυτές αναμένεται να αποκτηθούν αρχικά χρήσιμες πληροφορίες, σχετικά με την επάρκεια της χρηματοοικονομικής ταυτότητας των μεταποιητικών μονάδων της εξεταζόμενης περιφέρειας, οι οποίες στη συνέχεια θα συμβάλλουν καθοριστικά στη διερεύνηση του προβλήματος της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων αυτών.

Προς την κατεύθυνση αυτή, θεωρούμε ότι η εκτίμηση και στατιστική παρουσίαση των χρηματοοικονομικών δεικτών, που εκφράζουν την ταυτότητα του κλάδου της μεταποίησης, καθώς και η ιεραρχική ταξινόμηση των μεταποιητικών μονάδων από άποψη χρηματοοικονομικής επάρκειας, θα προσφέρουν χρήσιμο πληροφοριακό υλικό για την ανάλυση της συμπεριφοράς της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων.

Παράλληλα, τα αποτελέσματα των αναλύσεων αυτών θα συμβάλλουν καθοριστικά στην αποτελεσματικότερη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την διατηρησιμότητα και, ειδικότερα στην επιλογή εκείνων των κριτηρίων που διαδραματίζουν τον σημαντικότερο ρόλο στη διατηρησιμότητα/διάρκεια ζωής των επιχειρήσεων του κλάδου της μεταποίησης.

Με βάση τα παραπάνω, η εμπειρική έρευνα περιλαμβάνει δύο επιμέρους έρευνες: α) την επικουρική έρευνα, που αναφέρεται στη διερεύνηση της χρηματοοικονομικής επάρκειας του κλάδου της μεταποίησης, και β) τη βασική έρευνα, που αποσκοπεί, κατά κύριο λόγο, στον προσδιορισμό των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Στο κεφάλαιο αυτό, αρχικά, περιγράφεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την επιλογή του δείγματος των μεταποιητικών επιχειρήσεων της εμπειρικής έρευνας, καθώς και η ταυτοποίηση-κωδικοποίηση των στοιχείων που χρησιμοποιήθηκαν στις δύο επιμέρους έρευνες.

6.2 Μεθοδολογία επιλογής του δείγματος των μεταποιητικών επιχειρήσεων της έρευνας

Η εμπειρική έρευνα στηρίχθηκε τόσο σε πρωτογενές όσο και δευτερογενές πληροφοριακό υλικό. Τα πρωτογενή στοιχεία της έρευνας αποκτήθηκαν με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου σε αντιπροσωπευτικό δείγμα επιχειρήσεων του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ, το δε ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε με προσωπικές συνεντεύξεις. Τα δευτερογενή στοιχεία της έρευνας, που αφορούσαν Ισολογισμούς και Αποτελέσματα Χρήσης, αποκτήθηκαν μέσω προσωπικών επισκέψεων στις επιχειρήσεις του δείγματος.

Για τον σκοπό αυτόν, ζητήθηκαν πίνακες των υφισταμένων μεταποιητικών επιχειρήσεων που είχαν τη νομική μορφή ΑΕ ή ΕΠΕ από τα αντίστοιχα τμήματα (βιοτεχνικό και βιομηχανικό τμήμα) των Επιμελητηρίων του κάθε νομού της Περιφέρειας ΑΜΘ, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν για την επιλογή των επιχειρήσεων του δείγματος. Έτσι, αποκλείστηκαν οι υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρήσεων (ΟΕ, ΕΕ, ατομικές επιχειρήσεις κ.ά.), αφού οι μονάδες αυτές δεν είναι υποχρεωμένες από τους ισχύοντες νόμους να δημοσιεύουν τα οικονομικά τους στοιχεία (Ισολογισμοί- Αποτελέσματα Χρήσης) και επομένως δεν κάλυπταν τις ανάγκες της επικουρικής έρευνας (Πίνακας 6.1).

Στόχος της εμπειρικής έρευνας είναι το μέγεθος του δείγματος να ικανοποιεί ένα επίπεδο σφάλματος $\pm 5\%$ (Saunders et. al, 2000; Σταθακόπουλος, 1997).

Πίνακας 6.1: Κατάσταση υφισταμένων μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ

ΣΤΑΚΟΔ	Κλάδος ¹	Βιομηχανία		Βιοτεχνία		Σύνολο		Γενικό σύνολο	Ποσοστό
		ΑΕ	ΕΠΕ	ΑΕ	ΕΠΕ	ΑΕ	ΕΠΕ		
15	Τρόφιμα και Ποτά	48	3	126	24	174	27	201	25,8
17-18	Κλωστοϋφαντουργία- Ένδυση	26	0	44	9	70	9	79	10,1
26, 29	Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα και Είδη Εξοπλισμού	45	0	136	28	181	28	209	26,8
20, 36	Έπιπλα και Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο και	18	0	61	11	79	11	90	11,5

¹ Ονοματολογία κλάδων μεταποίησης σύμφωνα με ΣΤΑΚΟΔ-2003 (ΣΕΒ, 2005).

Προϊόντα Ξύλου									
Λοιποί Κλάδοι	49	4	120	28	169	32	201	25,8	
Σύνολο	186	7	487	100	673	107	780	100,0	

Πηγή: Μητρώο βιοτεχνικού και βιομηχανικού τμήματος των επιμελητηρίων των νομών Δράμας, Καβάλας, Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου και επεξεργασία από τον συγγραφέα.

Η επιλογή του δείγματος πραγματοποιήθηκε σε τρεις φάσεις (Πετρίδης, 1997; ICAP (2005). Στην πρώτη φάση εφαρμόστηκε η στρωματοποιημένη αναλογική τυχαία δειγματοληψία, με κριτήρια στρωματοποίησης του δείγματος α) τη νομική μορφή (ΑΕ, ΕΠΕ), β) τον αριθμό των υφισταμένων μεταποιητικών επιχειρήσεων κατά νομό της Περιφέρειας ΑΜΘ και γ) τον αριθμό των επιχειρήσεων ανά βασικό κλάδο δραστηριότητας του κάθε νομού.

Επίσης, στη φάση αυτή, οι 37 κλάδοι της μεταποίησης ενοποιήθηκαν σε πέντε ενιαίους κλάδους, δηλαδή: 1= «Τρόφιμα και Ποτά», 2= «Κλωστοϋφαντουργία - Ένδυση», 3= «Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών - Κατασκευή μηχανημάτων και Ειδών Εξοπλισμού», 4= «Έπιπλα και Λοιπές βιομηχανίες - Ξύλο και Προϊόντα Ξύλου», 5= «Λοιποί Μεταποιητικοί Κλάδοι», κατάταξη στην οποία θα αναφερόμαστε στις αναλύσεις που θα ακολουθήσουν. Η ενοποίηση των κλάδων έγινε για λόγους αποτελεσματικότερου χειρισμού των δεδομένων, καθώς πολλοί κλάδοι είχαν μικρή έως καθόλου αντιπροσώπευση (π.χ. οι κλάδοι «Ξύλο και Προϊόντα Ξύλου», «Κατασκευή μηχανημάτων και Ειδών Εξοπλισμού», κ.ά.). Συγκεκριμένα, υπήρχε πρόβλημα αντιπροσωπευτικότητας ορισμένων κλάδων, εξαιτίας του μικρού αριθμού επιχειρήσεων και του περιορισμού της αναλογίας ανά νομό και νομική μορφή.

Σημειώνεται ότι στην κατηγορία «Λοιποί Μεταποιητικοί Κλάδοι» ενοποιήθηκαν κλάδοι με μικρή αντιπροσώπευση, όπως οι κλάδοι με κωδικούς 16 («προϊόντων καπνού»), 19 (δέρματος και δερμάτινων ειδών), 21 (χαρτοπολτού, χάρτου και προϊόντων χάρτου), 22 (εκδόσεις, εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων), 23 (οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου), 24 (χημικών ουσιών - προϊόντων και συνθετικών ινών), 25 (προϊόντων από ελαστικό και πλαστικές ύλες), 28 (μεταλλικών προϊόντων, εκτός μηχανήματα και είδη εξοπλισμού), 30 (μηχανών γραφείου και Η/Υ), 31 (ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών μ.α.κ.), 32 (εξοπλισμού-συσκευών ραδιοφωνίας τηλεόρασης και επικοινωνιών), 35 (λοιπού εξοπλισμού μεταφορών) και 37 (ανακύκλωση). Πρέπει να σημειωθεί ότι στην Περιφέρεια ΑΜΘ δεν βρέθηκε καμία μεταποιητική μονάδα με κωδικούς 27 (βασικών μετάλλων), 33 (ιατρικών οργάνων, ακρίβειας και οπτικών) και 34 (αυτοκινήτων, οχημάτων, ρυμουλκούμενων).

Στη δεύτερη φάση, οι επιχειρήσεις κάθε κλάδου διαχωρίστηκαν, με κριτήριο διαχωρισμού τη νομική τους μορφή, σε δύο κατηγορίες, δηλαδή ΑΕ και ΕΠΕ. Στη φάση αυτή, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αποκλείστηκαν από την έρευνα οι επιχειρήσεις που δεν είχαν την επιζητούμενη νομική μορφή.

Σύμφωνα με την κατάσταση των υφιστάμενων μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ (Πίνακας 6.1), το μέγεθος του σφάλματος καθώς και τους παραπάνω περιορισμούς, αρχικά το μέγεθος του δείγματος οριοθετήθηκε σε 173 μονάδες (Πίνακας 6.2).

Πίνακας 6.2: Μέγεθος δείγματος του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ

ΚΛΑΔΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ		ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΕ	ΕΠΕ	αριθμός επιχειρήσεων	ποσοστό επιχειρήσεων
Τρόφιμα και Ποτά	39	6	45	26,01
Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση	15	2	17	9,83
Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα και Είδη Εξοπλισμού	40	7	47	27,17
Έπιπλα και Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο και Προϊόντα Ξύλου	16	3	19	10,98
Λοιποί Κλάδοι	38	7	45	26,01
ΣΥΝΟΛΟ	148	25	173	100,00

Η τρίτη φάση αφορά στην οριστικοποίηση του τελικού δείγματος, με βάση τους συνολικούς περιορισμούς της έρευνας. Οι περιορισμοί αυτοί αφορούσαν στη διαπίστωση ότι ορισμένες επιχειρήσεις, που εμφανίζονταν στους πίνακες των επιμελητηρίων, δεν λειτουργούσαν πλέον, καθώς και στην απαίτηση/κριτήριο για τουλάχιστον 5ετή διάρκεια ζωής των επιχειρήσεων από την ίδρυσή τους, ώστε να διασφαλίζεται έτσι ένα ικανοποιητικό επίπεδο μακροχρόνιας επιχειρησιακής εμπειρίας και δραστηριότητας, στοιχείο απαραίτητο για την ποιότητα των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Με βάση τους περιορισμούς αυτούς, το τελικό δείγμα διαμορφώθηκε στις 148 επιχειρήσεις. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγινε με διαδοχικές συναντήσεις (Μάρτιος 2005-Αύγουστος 2006), στο πλαίσιο των οποίων αρχικά γινόταν η γνωστοποίηση του σκοπού της έρευνας και δίνονταν οι σχετικές διευκρινήσεις, ενώ στη συνέχεια και σε προγραμματισμένο νέο ραντεβού ακολουθούσε η τελική συμπλήρωσή του.

6.2.1 Γεωγραφική διασπορά του δείγματος

Αναφορικά με τη γεωγραφική διάρθρωση του δείγματος, το 20,95% των επιχειρήσεων προέρχεται από τον νομό Δράμας, το 20,27% από τον νομό Καβάλας, το 26,35% από τον νομό

Ξάνθης, το 20,95% από τον νομό Ροδόπης και το υπόλοιπο 11,48% από τον νομό Έβρου (Πίνακας 6.3).

Πίνακας 6.3: Γεωγραφική διάρθρωση του δείγματος

α/α	Νομός	Αριθμός επιχειρήσεων	Ποσοστό επιχειρήσεων (%)
1	Δράμας	31	20,95
2	Καβάλας	30	20,27
3	Ξάνθης	39	26,35
4	Ροδόπης	31	20,95
5	Έβρου	17	11,48
Σύνολο	Περιφέρεια ΑΜΘ	148	100

6.2.2 Διάρθρωση του δείγματος κατά κλάδο και νομική μορφή

Στον πίνακα 6.4, παρουσιάζεται η κατά κλάδο κατανομή καθώς και η νομική μορφή των επιχειρήσεων του δείγματος της εμπειρικής έρευνας. Από τις επιχειρήσεις αυτές, το 24,3% δραστηριοποιείται στα Τρόφιμα και Ποτά, το 22,9% στα Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα και Είδη Εξοπλισμού, το 9,5% στην Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, το 12,9% στα Έπιπλα και Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο και Προϊόντα Ξύλου και το 30,4% εμπίπτει στους Λοιπούς Κλάδους της μεταποίησης (Πίνακας 6.4). Τέλος, το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων του δείγματος είναι ΑΕ (97,3%), ενώ το 2,7% αφορά σε ΕΠΕ.

Πίνακας 6.4: Κλαδική ανάλυση του δείγματος

Κλάδος	Σύνολο		Γενικό σύνολο	
	ΑΕ	ΕΠΕ	Αριθμός επιχειρήσεων	Ποσοστό επιχειρήσεων
Τρόφιμα και Ποτά	35	1	36	24,3
Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση	14	0	14	9,5
Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού	34	0	34	22,9
Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο/Προϊόντα Ξύλου	17	2	19	12,9
Λοιποί Κλάδοι	44	1	45	30,4
Σύνολο	144	4	148	100,00

Σημειώνεται ότι στην κατηγορία των Λοιπών κλάδων συμπεριλαμβάνονται κυρίως μεταποιητικές δραστηριότητες, όπως: μεταλλικά προϊόντα (εκτός μηχανήματα και είδη εξοπλισμού.), προϊόντα από ελαστικό και πλαστικές ύλες, χημικές ουσίες-προϊόντα και συνθετικές ίνες, χαρτοπολτός, χαρτί και προϊόντα χάρτου, εκδόσεις, εκτυπώσεις και

αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων και, τέλος, ελάχιστες με το αντικείμενο της επεξεργασίας προϊόντων καπνού, της παραγωγής ζωοτροφών, της κατασκευής στρωμάτων, ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών-εξοπλισμού και συσκευών ραδιοφωνίας τηλεόρασης και επικοινωνιών και δέρματος-δερμάτινων ειδών.

6.3 Η έρευνα χρηματοοικονομικής επάρκειας των μεταποιητικών επιχειρήσεων

6.3.1 Ταυτοποίηση των στοιχείων του δείγματος

Για την ανάλυση της χρηματοοικονομικής ταυτότητας του κλάδου της μεταποίησης χρησιμοποιήθηκαν τα δεδομένα Ισολογισμών και Αποτελεσμάτων Χρήσης των 148 μονάδων του δείγματος και αφορούν στη χρήση 2004.

Η συγκέντρωση των απαραίτητων ποσοτικών στοιχείων των μονάδων του δείγματος πραγματοποιήθηκε με επιτόπια κυρίως έρευνα (Μάρτιος 2005-Αύγουστος 2006), ενώ ένα μέρος αυτών (30 ισολογισμοί επιχειρήσεων) εξασφαλίσθηκαν μέσω της ICAP.

6.3.2 Κωδικοποίηση μεταβλητών

Τα δεδομένα των μεταποιητικών μονάδων του δείγματος, που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα της χρηματοοικονομικής ταυτότητας του κλάδου μεταποίησης, ταξινομήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν, όπως παρουσιάζονται στον πίνακα 6.5, παρακάτω. Συγκεκριμένα, για κάθε μία από τις 148 επιχειρήσεις του δείγματος, δημιουργήθηκαν 56 συνολικά μεταβλητές, από τις οποίες σημαντικός αριθμός αφορά στα στοιχεία Ισολογισμών και Αποτελεσμάτων Χρήσης, ενώ οι υπόλοιπες μεταβλητές ταυτοποιούν τους διάφορους χρηματοοικονομικούς δείκτες, που αποδίδουν τη διάρθρωση της χρηματοοικονομικής ταυτότητας των επιχειρήσεων του κλάδου της μεταποίησης. Αναλυτικότερα, χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω μεταβλητές:

Πίνακας 6.5: Μεταβλητές εκτίμησης της χρηματοοικονομικής επάρκειας του κλάδου μεταποίησης

a/a	ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ
V1	Καθαρά Πάγια (V2+V3+V4+V6+V7-V5)
V2	Γήπεδα-Οικόπεδα-Εδαφικές Εγκαταστάσεις
V3	Κτίρια-Εγκαταστάσεις
V4	Ασώματες Ακινήτοποιήσεις- Δαπάνες Πολυετούς Απόσβεσης
V5	Συσσωρευμένες Αποσβέσεις
V6	Μακροπρόθεσμες Απαιτήσεις
V7	Συμμετοχές
V8	Αποθέματα (V9+ V10+ V11)
V9	Έτοιμα Προϊόντα- Εμπορεύματα
V10	Ημιτελή Προϊόντα
V11	Υλεις/Υλικά
V12	Απαιτήσεις (V13+ V14+ V15)
V13	Απαιτήσεις Πελατών-Γραμμάτια εισπρακτέα

V14	Χρεόγραφα
V15	Λοιπές Απαιτήσεις
V16	Ταμείο-Καταθέσεις
V17	Σύνολο Ενεργητικού (V1+ V8+ V12+ V16)
V18	Ίδια Κεφάλαια (V19+ V20+ V21)
V19	Μετοχικό Κεφάλαιο
V20	Αποθεματικά
V21	Αδιανέμητα Κέρδη-Συσσωρευμένες Ζημίες
V22	Μεσο- και Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις και Προβλέψεις
V23	Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις (V24+ V25+ V26+ V27+ V28)
V24	Οφειλές σε Τράπεζες, Δόσεις Μακροπρόθεσμων Δανείων
V25	Γραμμάτια Πληρωτέα-Προμηθευτές, Πιστωτές
V26	Μερίσματα Πληρωτέα- Κέρδη προς Διανομή
V27	Λογαριασμός Μετόχων
V28	Λοιπές Υποχρεώσεις
V29	Σύνολο Παθητικού (V18+ V22+ V23)
V30	Πωλήσεις (Κύκλος Εργασιών)
V31	Κόστος Πωληθέντων
V32	Μικτό Περιθώριο Κέρδους (V30- V31)
V33	Προμήθειες και Λοιπά Λειτουργικά Έσοδα
V34	Χρηματοοικονομικές Δαπάνες
V35	Λοιπά Λειτουργικά Έξοδα (Διοίκησης, Διάθεσης)
V36	Λειτουργικό Περιθώριο Κέρδους (V32+ V33- V34- V35)
V37	Μη Λειτουργικά Έσοδα
V38	Μη Λειτουργικά Έξοδα
V39	Μη Κοστολογήσιμες Αποσβέσεις
V40	Σύνολο Αποσβέσεων
V41	Αποσβέσεις ενσωματωμένες στο Κόστος Πωληθέντων (V40- V39)
V42	Κέρδος προ Φόρου Εισοδήματος (V36+ V37- V38- V39)
V43	Κυκλοφορούν Ενεργητικό (V16+ V12+ V8)
V44	Ξένα Κεφάλαια (V22+ V23)
V45	Συνολικές Υποχρεώσεις (V22+ V23)
V46	Δείκτης Γενικής Ρευστότητας (V43/ V23)
V47	Δείκτης Άμεσης Ρευστότητας (V43- V8/ V23)
V48	Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης (V45/ V17)
V49	Δείκτης Χρέους Περιουσίας (Ξένα προς Ίδια Κεφάλαια) (V45/ V18)
V50	Δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας (V30/ V17)
V52	Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Απαιτήσεων (V30/ V12)
V53	Δείκτης Μέσης Περιόδου Είσπραξης των Απαιτήσεων (365/ V52)
V54	Καθαρό Περιθώριο Κέρδους (V42/ V30) * 100
V55	Δείκτης Αποδοτικότητας των Ιδίων Κεφαλαίων (V42/ V18) * 100
V56	Δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας (V42/ V17) * 100

6.4 Η έρευνα διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων

6.4.1 Ταυτοποίηση των στοιχείων του δείγματος

Προκειμένου να επιτευχθούν οι βασικοί στόχοι της έρευνας, αναπτύχθηκε ειδικά δομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο βασίστηκε καταρχήν στα ευρήματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης γύρω από τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής και το πρόβλημα της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων (Βλέπε κεφ. 1). Κατά δεύτερον, στηρίχτηκε στις πληροφορίες που αποκτήθηκαν από τη διεξοδική ανάλυση των ειδικών

κεφαλαίων της διατριβής (Κεφάλαια 3 και 4), που αναφέρονταν στη περιφερειακή πολιτική-ανάπτυξη και στη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Στη συνέχεια, εμπλουτίστηκε και τροποποιήθηκε ο κατάλογος των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου, με τη βοήθεια ομάδας ειδικών (στελέχη τραπεζών, αξιολογητές επενδυτικών σχεδίων, ελεγκτές και μέλη της Γνωμοδοτικής Επιτροπής του Ν.2601/98, σύμβουλοι επιχειρήσεων-επενδύσεων), στα πλαίσια της ποιοτικής έρευνας που αφορούσε την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος αξιολόγησης και επιλογής των παραγωγικών επενδύσεων του αναπτυξιακού νόμου.

6.4.2 Παρουσίαση του ερωτηματολογίου του δείγματος

Η ανάπτυξη του ερωτηματολογίου βασίστηκε της μελέτες των: Πνευματικάτου, 2000; Καμενίδου, 1999; Bech-Larsen, 1996; Davies et.al., 1995; Marschall et.al., 1994 και Petrakis, 1976, αφού πραγματοποιήθηκαν οι απαιτούμενες μετατροπές, ώστε να ανταποκρίνονται επαρκώς στο αντικείμενο της παρούσας έρευνας.

Ακολούθως, επιχειρήθηκε η πιλοτική εφαρμογή του αρχικού ερωτηματολογίου σε δύο διαφορετικές ομάδες επιχειρήσεων: (α) επιχειρήσεις με πολύ καλή οικονομική πορεία και β) επιχειρήσεις με ιδιαίτερα άσχημα οικονομικά αποτελέσματα, με στόχο την οριστικοποίηση του τελικού ερωτηματολογίου.

Εκτός από τις γενικές ερωτήσεις (επωνυμία, διεύθυνση της επιχείρησης κ.λπ.) και τις ερωτήσεις που αφορούσαν στα χαρακτηριστικά του επιχειρηματία (φύλο, ηλικία, μόρφωση του επιχειρηματία κ.λπ.), οι υπόλοιπες ερωτήσεις είχαν τη μορφή πενταβάθμιας κλίμακας τύπου Likert, όπου ο αριθμός 5 αντιστοιχεί στην υψηλότερη τιμή, ο αριθμός 3 αποτελεί ουδέτερο σημείο και ο αριθμός 1 αντιστοιχεί στη χαμηλότερη τιμή της κλίμακας.

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας (Παράρτημα) απαρτίζεται από 61 ερωτήσεις και 7 βασικές ενότητες που χωρίζονται ως εξής:

A). Γενικές πληροφορίες σχετικά με την επιχείρηση. Στο τμήμα αυτό παρουσιάζεται η ταυτότητα της μονάδας (επωνυμία, διεύθυνση, έδρα, εθνικότητα, τύπος, κλάδος δραστηριότητας, έτος ίδρυσης, νομική μορφή της επιχείρησης και η θέση του ερωτώμενου στην επιχείρηση).

B). Ειδικά στοιχεία της επιχείρησης. Η ενότητα αυτή αναφέρεται στην επάρκεια των απαιτούμενων ιδίων κεφαλαίων, κατά την ίδρυση και την αρχική λειτουργία, καθώς και στην οικονομική πορεία της μονάδας κατά τη τελευταία πενταετία (2001-2005).

Γ). Χαρακτηριστικά του βασικού επιχειρηματία. Στην ενότητα αυτή καταχωρίζονται γενικά χαρακτηριστικά του επιχειρηματία, όπως: φύλο, επίπεδο μόρφωσης, οικογενειακή κατάσταση

καθώς και ειδικά χαρακτηριστικά στοιχεία του επιχειρηματία πριν την ίδρυση της επιχείρησης, όπως: ηλικία, επάγγελμα, εμπειρία.

Δ). Αποτελεσματικότητα των θεσμών προώθησης των επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας. Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει τα ακόλουθα τμήματα:

- ***Βαθμός περιφερειακής ανάπτυξης.*** Στο τμήμα αυτό εκτιμάται ο βαθμός περιφερειακής ανάπτυξης καθώς και οι ενέργειες-πολιτικές του κράτους, της Περιφέρειας και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), με σκοπό τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων, την επίτευξη περιφερειακών στόχων και τη διευκόλυνση-προσέλκυση επιχειρήσεων αντίστοιχα.
- ***Εφαρμογή των κινήτρων επενδύσεων στα πλαίσια του αναπτυξιακού νόμου.*** Στο τμήμα αυτό κρίνονται τα εφαρμοσθέντα κίνητρα για την προώθηση επαρκών και αξιόλογων επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, στον τομέα που δραστηριοποιείται η ερωτώμενη επιχείρηση.
- ***Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης παραγωγικών επενδύσεων στη Περιφέρεια ΑΜΘ.*** Στο τμήμα αυτό αξιολογείται το σύστημα προώθησης επενδύσεων από πλευράς πολιτείας-περιφερειακών, τοπικών υπηρεσιών, επιμελητηρίων και τραπεζών, ως προς την ενημέρωση, τη συμβουλευτική υποστήριξη, την τεχνική υποστήριξη και την χρηματοδότηση των επενδυτών.
- ***Αξιολόγηση της συνολικής διαδικασίας προώθησης παραγωγικών επενδύσεων στη Περιφέρεια ΑΜΘ.*** Στο τμήμα αυτό αναλύεται η διαδικασία προώθησης των παραγωγικών επενδύσεων ως προς τη γραφειοκρατία, την αξιοκρατία, την αποτελεσματικότητα, την ευελιξία και τη διαφάνεια.
- ***Προτάσεις βελτίωσης του θεσμού προώθησης των επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας.*** Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται, με αρκετή λεπτομέρεια, συγκεκριμένες πολιτικές-ενέργειες, που οφείλουν να υλοποιηθούν από τη πολιτεία, αλλά και τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος προώθησης των επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας.
- ***Βαθμός και σκοπός χρησιμοποίησης των κινήτρων επενδύσεων.*** Στο τμήμα αυτό εξετάζεται ο βαθμός και ο σκοπός χρήσης των διαφόρων κινήτρων για την υλοποίηση των επενδύσεων από τις επιχειρήσεις της Περιφέρειας ΑΜΘ.
- ***Προβλήματα κατά την υλοποίηση των επενδύσεων από τις επιχειρήσεις της Περιφέρειας ΑΜΘ.*** Στην ενότητα αυτή καταχωρίζονται τα προβλήματα που

εντοπίζουν οι επιχειρήσεις με τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες κατά την υλοποίηση των επενδύσεών τους.

- **Αδυναμίες του τόπου εγκατάστασης.** Στο τμήμα αυτό γίνεται αναφορά στις συγκεκριμένες αδυναμίες που παρουσιάζει η επιλεγείσα περιοχή εγκατάστασης της κάθε επιχείρησης.

Ε). Ενέργειες πριν από την ίδρυση και λειτουργία της αρχικής μονάδας. Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει τα ακόλουθα τμήματα:

- **Βήματα διερεύνησης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου.** Στο τμήμα αυτό καταχωρίζονται οι διερευνητικές ενέργειες που πραγματοποίησε ο επιχειρηματίας πριν την ίδρυση της επιχείρησής του.
- **Αξιολόγηση των ενεργειών διερεύνησης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου.** Εδώ εξετάζεται η ποιότητα των ενεργειών διερεύνησης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου.
- **Μέθοδοι επιλογής του αρχικού επενδυτικού σχεδίου.** Το τμήμα αυτό αναφέρεται στις τεχνικές και μεθόδους που χρησιμοποίησε ο επιχειρηματίας για την τελική επιλογή του αρχικού επενδυτικού σχεδίου.
- **Χρήση μελετών υποστήριξης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου.** Στο τμήμα αυτό διερευνάται ο βαθμός και το είδος των ειδικών μελετών, που χρησιμοποίησε ο επιχειρηματίας, για τη διασφάλιση των κρίσιμων σημείων του αρχικού επενδυτικού σχεδίου.
- **Διαδικασία επιλογής του τόπου εγκατάστασης.** Στο τμήμα αυτό αναφέρονται οι λόγοι επιλογής του τόπου εγκατάστασης των μονάδων.

ΣΤ). Ενέργειες κατά τη λειτουργία της μονάδας. Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει τα ακόλουθα τμήματα:

- **Ενέργειες υλοποίησης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου.** Το τμήμα αυτό αναφέρεται στις ενέργειες που πραγματοποίησε ο επιχειρηματίας κατά την υλοποίηση του αρχικού επενδυτικού σχεδίου.
- **Ενέργειες λειτουργίας της μονάδας.** Το τμήμα αυτό αναφέρεται στις ενέργειες που συστηματικά χρησιμοποιεί ο επιχειρηματίας κατά τη λειτουργία της μονάδας του.
- **Χρησιμοποίηση εξωτερικών Συμβούλων.** Στο τμήμα αυτό εξετάζεται ο βαθμός και το είδος αξιοποίησης των εξωτερικών συμβούλων.

Ζ). Παράγοντες διατηρησιμότητας της επιχείρησης. Στην ενότητα αυτή εξετάζονται οι επιμέρους παράγοντες που επιδρούν στην διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων. Προκειμένου μάλιστα να εκτιμηθεί η φάση λειτουργίας της επιχείρησης, κατά την οποία η επίδραση αυτή

είναι σημαντική για τους ερωτώμενους επιχειρηματίες, προχωρήσαμε σε κωδικοποίηση των παραμέτρων της οργάνωσης και της λειτουργίας των μονάδων ως ακολούθως:

- Παραγωγή-Αξιοποίηση Πόρων
- Πωλήσεις-Μάρκετινγκ
- Έρευνα & Ανάπτυξη
- Προμήθειες-Εφοδιασμός
- Χρηματοοικονομικά & Διαχείριση
- Διοίκηση-Μάνατζμεντ
- Επιχειρηματικότητα-Χαρακτηριστικά των Ιδρυτών
- Λοιποί ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες.
- Κρίσιμοι ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες.
- Διεθνές Περιβάλλον
- Αγορά-Ανταγωνισμός
- Οικονομικό-Πολιτικό-Θεσμικό Περιβάλλον
- Τεχνολογικό Περιβάλλον
- Κοινωνικό-Πολιτισμικό Περιβάλλον
- Προμηθευτές-Πιστωτές
- Λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες
- Κρίσιμοι εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες
- Βαρύτητα κρίσιμων ενδοεπιχειρησιακών και εξωεπιχειρησιακών παραγόντων
- Αξιολόγηση της ανάπτυξης-διατηρησιμότητας

6.4.3 Κωδικοποίηση μεταβλητών του Ερωτηματολογίου

Τα στοιχεία των ερωτηματολογίων των μονάδων του δείγματος, που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα της διατηρησιμότητας του κλάδου της μεταποίησης, ταξινομήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν με τους κωδικούς Q1, Q2, κ.λπ.

Συγκεκριμένα, για κάθε μια επιχείρηση από τις 148 επιχειρήσεις του δείγματος, δημιουργήθηκαν 61 συνολικά μεταβλητές, από τις οποίες η πρώτη ενότητα αφορά στις γενικές πληροφορίες σχετικά με την επιχείρηση, η δεύτερη ενότητα τα ειδικά στοιχεία της επιχείρησης, η τρίτη ενότητα τα χαρακτηριστικά του βασικού επιχειρηματία, η τέταρτη ενότητα την αποτελεσματικότητα των θεσμών προώθησης των επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας, η πέμπτη ενότητα τις ενέργειες που έκανε ο επιχειρηματίας πριν την

ίδρυση της επιχείρησής του, η έκτη ενότητα τις ενέργειες που κάνει συστηματικά ο επιχειρηματίας κατά τη λειτουργία της επιχείρησής του, ενώ η έβδομη ενότητα αφορά τις εκτιμήσεις του επιχειρηματία σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα της επιχείρησής του. Αναλυτικότερα, χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω μεταβλητές:

Πίνακας 6.6: Μεταβλητές εκτίμησης της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων του κλάδου μεταποίησης

α/α	ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ
Q1	Επωνυμία
Q2	Διεύθυνση
Q3	Έδρα
Q4	Τηλέφωνο-φαξ
Q5	Θέση του ερωτώμενου στην επιχείρηση
Q6	Εθνικότητα της επιχείρησης
Q7	Τύπος της επιχείρησης
Q8	Αριθμός θυγατρικών επιχειρήσεων
Q9	Έδρα της μητρικής επιχείρησης
Q10	Κλάδος δραστηριότητας της επιχείρησης
Q11	Έτος ίδρυσης της επιχείρησης
Q12	Νομική μορφή της επιχείρησης
Q 13	Βαθμός επάρκειας των Ιδίων Κεφαλαίων κατά την ίδρυση της επιχείρησης
Q 14	Βαθμός επάρκειας Ιδίων Κεφαλαίων κατά την λειτουργία της επιχείρησης
Q 15	Πορεία της επιχείρησης
Q 16	Φύλο του επιχειρηματία
Q 17	Ηλικία του επιχειρηματία κατά την ίδρυση της επιχείρησης
Q 18	Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία
Q 19	Οικογενειακή κατάσταση του επιχειρηματία
Q 20	Επάγγελμα του βασικού επιχειρηματία πριν την ίδρυση της επιχείρησης
Q 21	Εμπειρία του βασικού επιχειρηματία πριν την ίδρυση της επιχείρησης
Q 22	Επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης
Q 23	Προώθηση επαρκών/ αξιόλογων επενδύσεων
Q 24	Αξιολόγηση του μηχανισμού προώθησης επενδύσεων από πλευράς πολιτείας
Q 25	Αξιολόγηση του μηχανισμού προώθησης επενδύσεων από πλευράς τραπεζών
Q 26	Αξιολόγηση του μηχανισμού προώθησης επενδύσεων από πλευράς επιμελητηρίων
Q 27	Αξιολόγηση του μηχανισμού προώθησης επενδύσεων από πλευράς ΟΤΑ
Q 28	Συνολική αξιολόγηση των διαδικασιών προώθησης επενδύσεων από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες
Q 29	Προτάσεις βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των θεσμών προώθησης επενδύσεων.
Q 30	Ένταξη επενδυτικών σχεδίων στα κίνητρα επενδύσεων
Q 31	Σκοπός των επενδυτικών σχεδίων στα κίνητρα επενδύσεων
Q 32	Προβλήματα κατά την υλοποίηση του επενδυτικού σχεδίου με τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες
Q 33	Αδυναμίες του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης
Q 34	Διαδικασία διερεύνησης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου
Q 35	Αξιολόγηση της διαδικασίας διερεύνησης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου
Q 36	Τεχνικές επιλογής του αρχικού επενδυτικού σχεδίου
Q 37	Μελέτες Υποστήριξης διερεύνησης των «κρίσιμων» σημείων του αρχικού επενδυτικού σχεδίου
Q 38	Κριτήρια επιλογής του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης
Q 39	Ενέργειες υλοποίησης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου
Q 40	Ενέργειες λειτουργίας της μονάδας
Q 41	Χρησιμοποίηση εξωτερικών συμβούλων
Q 42	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με τη λειτουργία «παραγωγή-αξιοποίηση πόρων»
Q 43	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με τη λειτουργία «πωλήσεις-μάρκετινγκ»
Q 44	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με τη λειτουργία «έρευνα & ανάπτυξη»
Q 45	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με τη λειτουργία «προμήθειες-εφοδιασμός»

Q 46	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με τη λειτουργία «χρηματοοικονομικά & διαχείριση»
Q 47	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με τη λειτουργία «διοίκηση-μάντζμεντ»
Q 48	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με την «επιχειρηματικότητα-χαρακτηρ/κά ιδρυτών»
Q 49	Λοιποί «ενδοεπιχειρησιακοί» παράγοντες που συσχετίζονται με τη διατηρησιμότητα
Q 50	Σειρά σημαντικότητας των κρίσιμων ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων διατηρησιμότητας
Q 51	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με το «διεθνές περιβάλλον»
Q 52	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με την «αγορά-ανταγωνισμό»
Q 53	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με το «οικονομικό, πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον»
Q 54	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με το «τεχνολογικό περιβάλλον»
Q 55	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με το «κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον»
Q 56	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με το «προμηθευτές-πιστωτές»
Q57	Παράγοντες διατηρησιμότητας που συσχετίζονται με το «προμηθευτές-πιστωτές»
Q58	Λοιποί «εξωεπιχειρησιακοί» παράγοντες που συσχετίζονται με τη διατηρησιμότητα
Q59	Σειρά σημαντικότητας των κρίσιμων εξωεπιχειρησιακών παραγόντων διατηρησιμότητας
Q60	Βαρύτητα κρίσιμων «ενδοεπιχειρησιακών και εξωεπιχειρησιακών» παραγόντων διατηρησιμότητας
Q61	Αξιολόγηση της διατηρησιμότητας της επιχείρησης.

Μετά την ειδική αυτή κωδικοποίηση, τα δεδομένα εισήχθησαν στον H/Y και αναλύθηκαν στατιστικά με το πρόγραμμα SPSS, ακολουθώντας δύο διαφορετικές προσεγγίσεις:

Αρχικά χρησιμοποιήθηκε η κλασική Περιγραφική Στατιστική για την εκτίμηση των συχνοτήτων και των ποσοστών αυτών που απάντησαν στα διάφορα ερωτήματα της έρευνας. Ακολούθως, έγινε έλεγχος υποθέσεων ανεξαρτησίας σε πίνακες συνάφειας rxc, με την κατανομή χ^2 , ώστε να σκιαγραφηθεί η συμπεριφορά της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων ως προς επιλεγμένα βασικά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών του κλάδου της μεταποίησης (Μπάτζιος, 1999). Στις περιπτώσεις στατιστικής σημαντικότητας, έγινε ανάλυση των "προσαρμοσμένων τυποποιημένων καταλοίπων" (Adjusted Standardized Residuals), των θεωρητικών ως προς τις παρατηρηθείσες συχνότητες (Norusis 1999).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

7.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα αποτελέσματα εκτίμησης και στατιστικής ανάλυσης των δεικτών που εκφράζουν τη χρηματοοικονομική ταυτότητα των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ. Ειδικότερα, αναφέρεται στη στατιστική παρουσίαση και την εκτίμηση των χρηματοοικονομικών δεικτών του κλάδου της μεταποίησης, για όλες τις κατηγορίες δεικτών που ταυτοποιήθηκαν και παρουσιάστηκαν στο πέμπτο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής.

7.2 Αποτελέσματα εκτιμήσεων οικονομικών δεδομένων των μονάδων του δείγματος

Στον πίνακα 7.1 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών «στατιστικών» που αφορούν στις πλέον βασικές μεταβλητές-μεγέθη, που περιλαμβάνονται στις Καταστάσεις Ισολογισμού και Αποτελεσμάτων Χρήσης των μονάδων του δείγματος.

Πίνακας 7.1: Οικονομικά δεδομένα των μονάδων του δείγματος (έτος 2004)

Μεταβλητή	Δείγμα (N)	Αριθμητικός Μέσος	Τυπικό Σφάλμα Μέσου	Συντελεστής Ασυμμετρίας	Συντελεστής Κύρτωσης
1. Σύνολο Ενεργητικού (σε ευρώ)	148	18.486.238,9	4.573.378	8,002	74,540
2. Πάγιο Ενεργητικό (σε ευρώ)	148	8.841.333,6	2.644.415	9,386	100,105
3. Αποθέματα (σε ευρώ)	148	2.930.675,4	592.717,4	4,877	26,397
4. Απαιτήσεις (σε ευρώ)	148	5.461.632,4	1.291.559	7,115	55,200
5. Διαθέσιμα (σε ευρώ)	148	908.190,8	306.816,3	8,615	83,494
6. Σύνολο Κυκλοφορούντος Ενεργητικού (σε ευρώ)	148	9.022.415,5	1.895.529	6,300	45,029
8. Ίδια Κεφάλαια (σε ευρώ)	148	8.462.765,9	2.521.837	9,589	104,145
9. Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις (σε ευρώ)	148	2.631.964,0	810.291,6	8,589	86,239

10. Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις (σε ευρώ)	148	7.330.959,5	1.622.236	6,357	46,960
11. Πωλήσεις (σε ευρώ)	148	13.011.619,9	4.802.747	10,476	117,497
12. Μικτά Κέρδη (σε ευρώ)	148	2.152.161,1	1.003.173	11,081	129,867
13. Καθαρά Κέρδη (σε ευρώ)	148	27.678,1	630.776,4	-1,608	67,705
14. Απασχόληση (σε άτομα)	148	74,4	10,05156	4,356	25,443

Μια πρώτη παρατήρηση του πίνακα 7.1 μας πληροφορεί ότι οι μέσες τιμές όλων των μεταβλητών συνοδεύονται από ιδιαίτερα υψηλή διακύμανση, όπως αυτή εκφράζεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου.

Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι ο λογαριασμός «Σύνολο Ενεργητικού», κατά μέση τιμή, εκτιμάται σε 18,4 εκατομμύρια ευρώ και παρουσιάζει υψηλή διακύμανση ($18.486.238,95 \pm 4.573.378$), δηλώνοντας ότι οι ατομικές τιμές που περιλαμβάνονται στο δείγμα είναι υπερβολικά διασκορπισμένες γύρω από τη μέση τιμή. Η κατανομή της μεταβλητής αυτής είναι ασύμμετρη δεξιά και, επιπλέον, χαρακτηρίζεται ως λεπτόκυρτη.

Παράλληλα, το μέσο «Πάγιο Ενεργητικό», για το σύνολο των μεταποιητικών μονάδων, εκτιμήθηκε σε 8,8 εκατομμύρια ευρώ περίπου και εμφανίζει επίσης μεγάλη διασπορά των ατομικών τιμών των μεταποιητικών μονάδων ($8.841.333,667 \pm 2.644.415$). Σημειώνουμε ότι, τα πάγια περιουσιακά στοιχεία της μέσης μεταποιητικής μονάδας αποτελούν το 48% περίπου του συνόλου του ενεργητικού.

Η μέση μεταποιητική μονάδα παρουσίασε «Μικτά Κέρδη» της τάξης των 2,1 εκατ. ευρώ περίπου. Αντίστοιχα, τα «Καθαρά Κέρδη» εκτιμήθηκαν σε 27,7 χιλιάδες ευρώ περίπου και προήλθαν από «Πωλήσεις» (Κύκλο Εργασιών) της τάξης των 13 εκατ. ευρώ περίπου, κατά μέση τιμή. Το γεγονός αυτό έρχεται σε αντίθεση με το σημαντικό ύψος της συνολικής επένδυσης στον κλάδο και ερμηνεύεται με τη σημαντική διασπορά που παρατηρείται στους λογαριασμούς που προαναφέρθηκαν (μικτά κέρδη, καθαρά κέρδη και πωλήσεις). Η διασπορά αυτή υποδηλώνει την ύπαρξη μονάδων με υψηλά κέρδη και άλλων με πιθανή πολύ μεγάλη ζημία.

Οι μεταποιητικές μονάδες της Περιφέρειας ΑΜΘ, κατά μέσο όρο, απασχολούν 74 με 75 άτομα. Γενικά, η μεταβλητή «Απασχόληση» παρουσιάζει μεγάλη διακύμανση στις ατομικές τιμές της γύρω από τη μέση τιμή και η ασυμμετρία της κατανομής είναι θετική. Αυτό σημαίνει ότι στον κλάδο υφίστανται ορισμένες μονάδες οι οποίες απασχολούν σημαντικά περισσότερα άτομα σε σχέση με την απασχόληση της μέσης μονάδας. Η τιμή του συντελεστή κύρτωσης (25,443) δηλώνει ότι η κατανομή είναι λεπτόκυρτη.

Αναφορικά με τις εκτιμήσεις των χρηματοοικονομικών δεικτών που αποτυπώνουν την ταυτότητα των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ, παρακάτω, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων αυτών, ταξινομημένα κατά κατηγορία δείκτη, με βάση την ταυτοποίηση και την ταξινόμηση των δεικτών που παρουσιάστηκε στο κεφάλαιο 5 της διατριβής. Έτσι, εκτιμήθηκαν και παρουσιάζονται οι χρηματοοικονομικοί δείκτες ρευστότητας, δανειακής επιβάρυνσης, κυκλοφοριακής ταχύτητας και αποδοτικότητας της μέσης μονάδας του συνόλου των μεταποιητικών επιχειρήσεων καθώς και των επιμέρους κλάδων. Επιπρόσθετα, παρουσιάζονται και αξιολογούνται οικονομικά οι εκτιμήσεις των δεικτών των παραπάνω κατηγοριών με βάση τους *a priori* ποσοτικούς περιορισμούς του κάθε δείκτη.

7.3 Αποτελέσματα στατιστικής εκτίμησης χρηματοοικονομικών δεικτών στο σύνολο του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ

7.3.1 Εκτιμήσεις χρηματοοικονομικών δεικτών Ρευστότητας

Στον πίνακα 7.2 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των βασικών δεικτών ρευστότητας των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ.

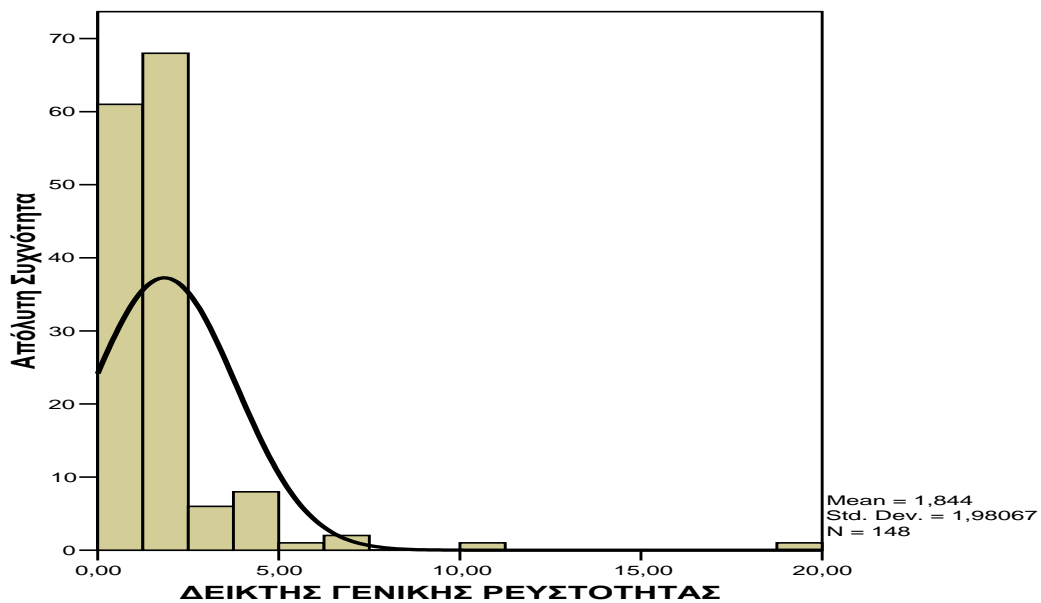
Πίνακας 7.2: Εκτίμηση δεικτών Ρευστότητας του κλάδου μεταποίησης

Δείκτες Ρευστότητας	Δείγμα (N)	Μέσος	Τυπικό Σφάλμα Μέσου	Συντελεστής Ασυμμετρίας	Συντελεστής Κύρτωσης
1. Δείκτης Γενικής Ρευστότητας	148	1,844	0,163	5,583	41,87
2. Δείκτης Άμεσης Ρευστότητας	148	1,238	0,099	3,916	21,02

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 7.2 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

Ο μέσος δείκτης Γενικής Ρευστότητας, στο σύνολο των μεταποιητικών επιχειρήσεων, εκτιμήθηκε ίσος με 1,844 μονάδες, στοιχείο που δηλώνει ότι οι μεταποιητικές μονάδες στην Περιφέρεια της ΑΜΘ, σε γενικούς όρους, δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα ρευστότητας, προκειμένου να καλύψουν τις βραχυχρόνιες οικονομικές υποχρεώσεις τους. Η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη γύρω από τον μέσο, όπως αυτή αποτυπώνεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου (0,163), είναι σχετικά υψηλή, γεγονός που σημαίνει ότι, συνολικά, οι μεταποιητικές μονάδες παρουσιάζουν σημαντική ανομοιογένεια γενικής ρευστότητας μεταξύ τους.

Η διαγραμματική παρουσίαση του δείκτη αυτού επιβεβαιώνει την παραπάνω παρατήρηση (Διάγραμμα 7.1). Παράλληλα, ο συντελεστής κύρτωσης της κατανομής του δείκτη αυτού υποδηλώνει το λεπτόκυρτο χαρακτήρα της κατανομής. Αξιολογώντας, τέλος, το συντελεστή ασυμμετρίας (5,583), προκύπτει ότι η κατανομή του δείκτη είναι ασύμμετρη δεξιά, δηλαδή ότι υφίσταται ένας σημαντικός αριθμός μονάδων που έχουν υψηλό σχετικά δείκτη Γενικής Ρευστότητας, με αποτέλεσμα να παρασύρουν τον μέσο δείκτη προς τα πάνω και να επηρεάζουν τη γενική εικόνα του συνόλου των επιχειρήσεων.

[Μέση τιμή= 1,844]

Διάγραμμα 7.1: Κατανομή συχνοτήτων του δείκτη Γενικής Ρευστότητας (*Current Ratio*)

Η παραπάνω εκτίμηση επιβεβαιώνεται και από τις πληροφορίες του πίνακα 7.3, όπου φαίνεται καθαρά ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μονάδων (73,35%) του συνόλου των μεταποιητικών επιχειρήσεων χαρακτηρίζεται από υψηλή ικανότητα γενικής ρευστότητας (μέση τιμή του δείκτη=2,2372>1), ενώ ένα ποσοστό 26,35% έχει αρκετά προβλήματα γενικής ρευστότητας (μέσος δείκτης=0,7451<1).

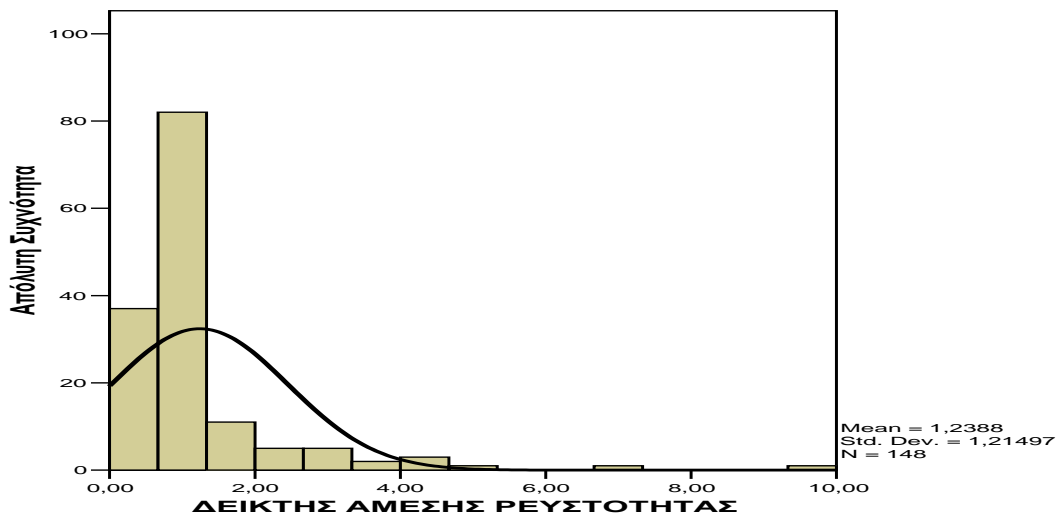
Αναφορικά με τον μέσο δείκτη Άμεσης Ρευστότητας, στο σύνολο των επιχειρήσεων, εκτιμήθηκε αυτός ίσος με $1,238 \pm 0,099$ (μέσος \pm τυπικό σφάλμα του μέσου), τιμή που υποδηλώνει ικανότητα των μονάδων του κλάδου να καλύψουν τις βραχυχρόνιες υποχρεώσεις τους. Η διασπορά των ατομικών τιμών του δείκτη γύρω από τον μέσο είναι σχετικά μεγάλη και η κατανομή του δείκτη είναι ασύμμετρη δεξιά, στοιχεία που δηλώνουν ότι υπάρχουν

μονάδες που έχουν ιδιαίτερα υψηλό δείκτη άμεσης ρευστότητας και παρασύρουν θετικά τον μέσο δείκτη του κλάδου της μεταποίησης (Διάγραμμα 7.2).

Πίνακας 7.3: Ποιοτική διάρθρωση των δεικτών Ρευστότητας του κλάδου μεταποίησης

Δείκτες Ρευστότητας	Επίπεδο Δείκτη	% Μονάδων της μεταποίησης	Μέσος±Τυπικό Σφάλμα Μέσου
1. Δείκτης Γενικής Ρευστότητας	< 1	26,35%	0,745±0,029
	>1	73,65%	2,237±0,208
2. Δείκτης Άμεσης Ρευστότητας	<1	53,38%	0,647±0,026
	>1	46,62%	1,916±0,180

Αναλυτικότερα (Πίνακας 7.3), το 53,38% των μεταποιητικών μονάδων εμφανίζουν προβλήματα άμεσης ρευστότητας (μέσος δείκτης=0,647<1), ενώ ένα σημαντικό ποσοστό των μονάδων (45,62%) εμφανίζει άνεση στον τομέα αυτόν (μέσος δείκτης=1,916>1).

[Μέση τιμή= 1,238]

Διάγραμμα 7.2: Κατανομή συχνοτήτων του Δείκτη Άμεσης Ρευστότητας (*Quick Ratio*).

7.3.2 Εκτιμήσεις χρηματοοικονομικών δεικτών Κεφαλαιακής Διάρθρωσης

Αναφορικά με τη κεφαλαιακή διάρθρωση των μεταποιητικών μονάδων στην Περιφέρεια ΑΜΘ και την ικανότητα τους να ανταποκρίνονται στις οικονομικές υποχρεώσεις τους και μακροχρόνια, εκτιμάται ότι τα δανειακά κεφάλαια κατέχουν σημαντική θέση στα συνολικά

επενδυμένα κεφάλαια. Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων των περιγραφικών στατιστικών, των χρηματοοικονομικών δεικτών της κατηγορίας αυτής, σημειώνονται στον παρακάτω πίνακα 7.4.

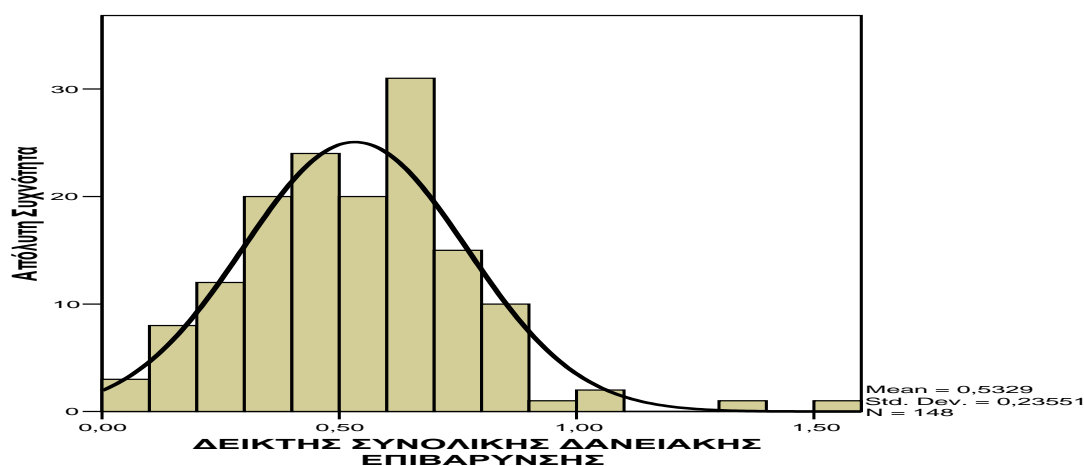
Πίνακας 7.4: Εκτίμηση δεικτών Δανειακής Επιβάρυνσης του κλάδου μεταποίησης

Δείκτες Δανειακής Επιβάρυνσης	Δείγμα (N)	Μέσος	Τυπικό Σφάλμα Μέσου	Συντελεστής Ασυμμετρίας	Συντελεστής Κύρτωσης
1. Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης	148	0,533	0,019	0,671	2,05
2. Δείκτης Χρέους Περιουσίας	145	1,467	0,121	0,853	2,73

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε ότι η εκτίμηση του μέσου δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης ($0,533 \pm 0,019$) είναι οριακά υψηλή, στοιχείο που δηλώνει ότι οι πιστωτές έχουν χρηματοδοτήσει σε σχετικά υψηλό βαθμό τις μονάδες, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν υψηλό χρηματοοικονομικό κίνδυνο σε σχέση με την επιστροφή των χρημάτων τους. Επιπρόσθετα, δείχνει ότι οι μεταποιητικές επιχειρήσεις έχουν περιορισμένα περιθώρια για εξεύρεση νέων δανειακών κεφαλαίων στο μέλλον.

Η διασπορά των ατομικών τιμών του δείκτη γύρω από τον μέσο εκτιμάται σχετικά υψηλή, γεγονός που δείχνει ότι οι ατομικοί δείκτες Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης των μονάδων αποκλίνουν αρκετά από τον μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων. Σε κάποιες μονάδες, τα ξένα κεφάλαια συμμετέχουν σε υψηλό βαθμό στη συνολική χρηματοδότηση, γεγονός που αποτυπώνει ο ασύμμετρος δεξιά χαρακτήρας της κατανομής (Διάγραμμα 7.4).

Το 54,73% των μεταποιητικών μονάδων εμφανίζει υψηλό δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης ($=0,699$), ενώ ένα εξίσου σημαντικό ποσοστό (45,27%) των μονάδων διατηρεί μικρή συμμετοχή των ξένων κεφαλαίων στη συνολική χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων τους (δείκτης= $0,332$) (Πίνακας 7.5).

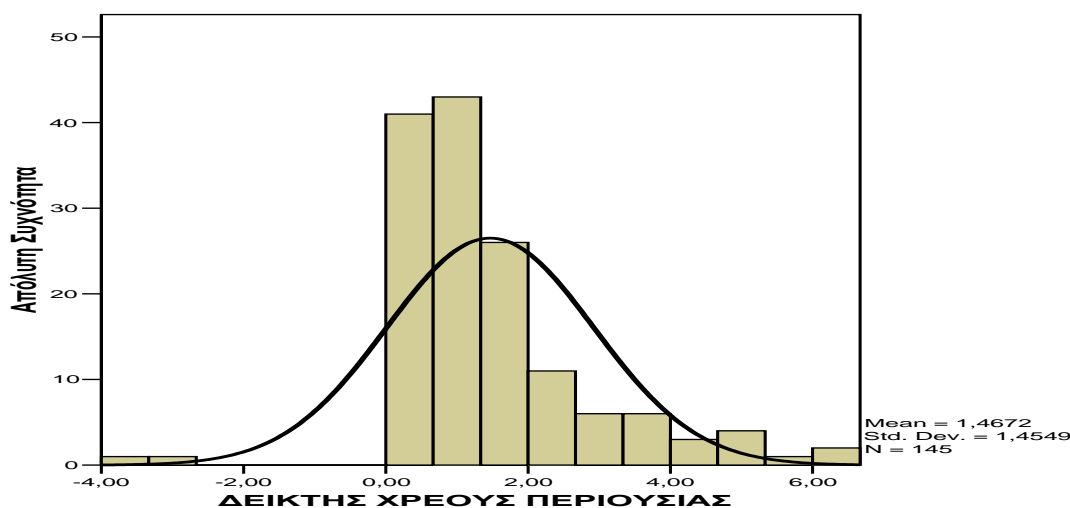
Διάγραμμα 7.4: Κατανομή συχνοτήτων του Δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης (Dept to Total Assets Ratio)

Πίνακας 7.5: Ποιοτική διάρθρωση των δεικτών Δανειακής Επιβάρυνσης του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Δείκτες Δανειακής Επιβάρυνσης	Επίπεδο Δείκτη	% Μονάδων της μεταποίησης	Μέσος + Τυπικό Σφάλμα Μέσου
1. Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης	< 0,5	45,27%	0,332±0,014
	> 0,5	54,73%	0,699±0,019
2. Δείκτης Χρέους Περιουσίας	< 1	47,58%	0,438±0,084
	> 1	52,42%	2,401±0,152

Ο μέσος δείκτης Χρέους Περιουσίας (1,467±0,121) αποτυπώνει επίσης το σχετικά υψηλό βαθμό συμμετοχής των ξένων κεφαλαίων στις δραστηριότητες του συνόλου των μεταποιητικών μονάδων, σε σχέση με τα ίδια κεφάλαια των επενδυτών. Ο δείκτης αυτός, αν και είναι σχετικά υψηλός, κινείται σε μέτρια επίπεδα για τα ελληνικά δεδομένα, γεγονός που σχετίζεται με τις αυξημένες επιχορηγήσεις των επενδύσεων στη συγκεκριμένη περιοχή, με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να χρειάζονται λιγότερα ξένα κεφάλαια. Με άλλα λόγια, ο δείκτης χρέους περιουσίας των επιχειρήσεων αυτών διατηρείται «έντεχνα» σε μέτρια επίπεδα, όσο θα ισχύουν οι ιδιαίτερα ευεργετικές διατάξεις των κινήτρων επενδύσεων στη περιοχή αυτή. Παρά ταύτα, η εκτίμηση της διακύμανσης του δείκτη είναι σχετικά υψηλή, στοιχείο που δείχνει ότι υπάρχουν ορισμένες μονάδες στο σύνολο των μεταποιητικών επιχειρήσεων που είναι ουσιαστικά υπερχρεωμένες. Σε αυτό συνηγείται και ο ασύμμετρος δεξιά χαρακτήρας της κατανομής του δείκτη (Διάγραμμα 7.5).

Αναλυτικότερη διερεύνηση των συστατικών του δείγματος (Πίνακας 7.5) οδηγεί στη διαπίστωση ότι ένα σημαντικό ποσοστό (47,58%) του συνόλου των μεταποιητικών μονάδων φαίνεται ότι κινείται σε περιβάλλον ανεξαρτησίας (δείκτης=0,4381<1), σε σχέση με τον ρόλο των δανειακών κεφαλαίων. Αντίθετα, το 52,42% των μονάδων έχουν πολύ υψηλό Δείκτη Χρέους Περιουσίας (=2,4015>1), που δηλώνει ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο δανεισμού.

[Μέση τιμή= 1,4672]

Διάγραμμα 7.5: Κατανομή συχνοτήτων του Δείκτη Χρέους Περιουσίας (Dept to Equity Ratio)

7.3.3 Εκτιμήσεις χρηματοοικονομικών δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας

Τα αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας σημειώνονται παρακάτω, στον πίνακα 7.6. Από την οικονομική αξιολόγηση των εκτιμήσεων του πίνακα αυτού, καθώς και του πίνακα 7.7, όπου φαίνεται η ποιοτική διάρθρωση των δεικτών της κατηγορίας αυτής στις μεταποιητικές μονάδες, προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

Πίνακας 7.6: Εκτίμηση των δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας του κλάδου μεταποίησης

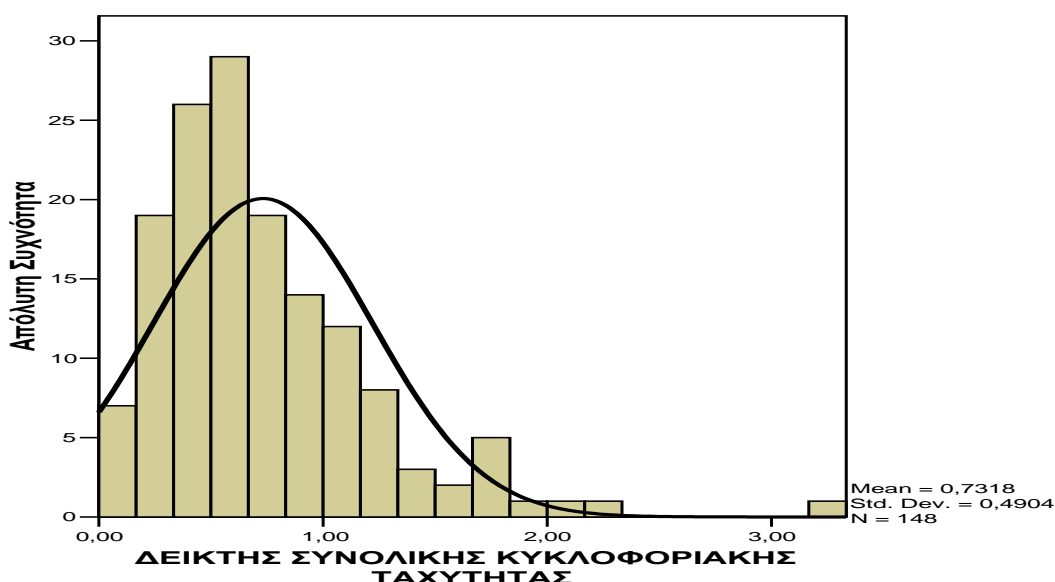
Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας	Δείγμα (N)	Μέσος	Τυπικό Σφάλμα Μέσου	Συντελεστής Ασυμμετρίας	Συντελεστής Κύρτωσης
1. Δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας	148	0,733	0,040	1,690	4,88
2. Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων	148	2,447	0,232	3,824	20,39
3. Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων	144	208,109	12,879	2,007	5,22

Η εκτίμηση του μέσου δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας στο σύνολο των μεταποιητικών μονάδων ($0,733 \pm 0,040$) δηλώνει ότι η μεταποίηση στην Περιφέρεια ΑΜΘ δεν αξιοποιεί επαρκώς το σύνολο των διαθέσιμων πόρων που ελέγχει, σε σχέση με τις πωλήσεις που πραγματοποιεί. Η διασπορά των ατομικών τιμών του δείκτη είναι σχετικά μεγάλη, δηλώνοντας

έτσι ότι υπάρχουν ορισμένες μονάδες που χρησιμοποιούν αρκετά αποδοτικά τα διαθέσιμα περιουσιακά τους στοιχεία, ενώ η πλειοψηφία των μονάδων δεν κάνει σωστή διαχείριση των πόρων τους. Η κατανομή του μέσου δείκτη στο σύνολο της μεταποίησης είναι ασύμμετρη δεξιά, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι ο δείκτης παρασύρεται προς τα πάνω από τις λίγες εκείνες μονάδες που έχουν πράγματι υψηλό δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας (Διάγραμμα 7.6).

Πίνακας 7.7: Ποιοτική διάρθρωση των δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας του κλάδου μεταποίησης

Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας	Επίπεδο Δείκτη	% Μονάδων της μεταποίησης	Μέσος + Τυπικό Σφάλμα Μέσου
1. Δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας	>0 & < 0,5	35,14%	0,315±0,019
	>0,5 & < 1	41,89%	0,697±0,018
	> 1	22,97%	1,433±0,081
2. Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων	<1	28,38%	0,596±0,045
	>1 & < 3	45,95%	1,785±0,073
	>3	25,67%	14,544±8,753
3. Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων	< 150	42,36%	92,683± 4,449
	>150 & < 300	38,88%	216,648±5,787
	>300	18,76%	451,176 ±34,352

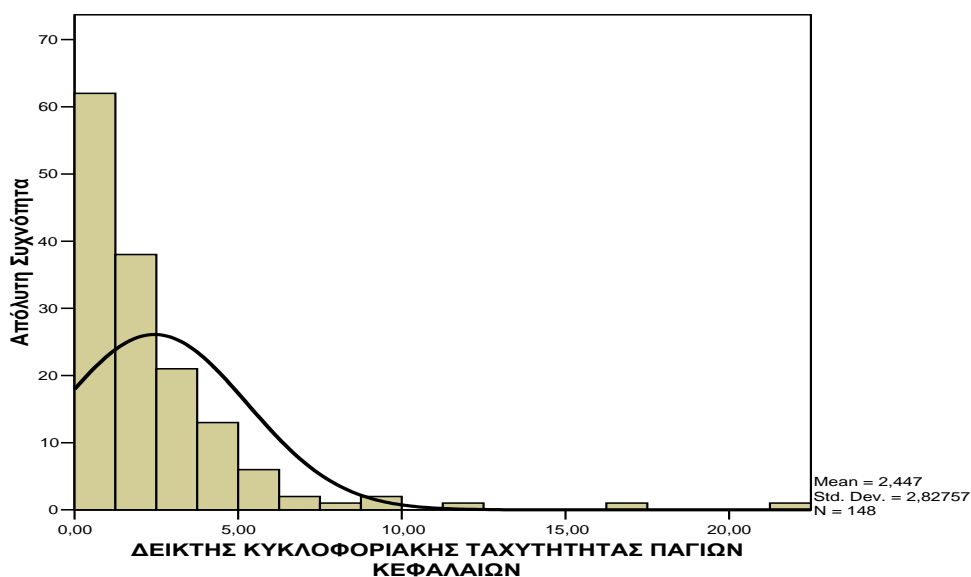

[Μέση τιμή= 0,7315]

Διάγραμμα 7.6: Κατανομή συχνοτήτων του Δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας (Total Assets Turnover)

Αναλυτικότερα, μόνο το 22,97% των μονάδων της μεταποίησης αξιοποιεί επαρκώς τα διαθέσιμά του (μέσος δείκτης=1,433). Αντίθετα, ποσοστό 41,89% του συνόλου των μεταποιητικών μονάδων χρησιμοποιεί σχετικά αποτελεσματικά ένα σημαντικό μέρος των πόρων του (μέσος δείκτης=0,697), ενώ το υπόλοιπο 35,14% αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα διαχείρισης, που τελικά έχουν ως αποτέλεσμα χαμηλή αποδοτικότητα και λιγότερο κέρδος (Πίνακας 7.7).

Αναφορικά με το μέσο δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων ($2,447 \pm 0,232$), το σύνολο των μεταποιητικών επιχειρήσεων γενικά εμφανίζει ικανοποιητική χρησιμοποίηση των παγίων σε σχέση με τις πωλήσεις που πραγματοποίησε, με σχετικά μεγάλες διακυμάνσεις μεταξύ των μονάδων του (Διάγραμμα 7.7). Υπάρχουν μονάδες στη μεταποίηση, οι οποίες χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τις πάγιες εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό τους, ενώ σε άλλες υφίσταται αργός εξοπλισμός ή έχουν πιθανόν υπερεπενδύσει σε πάγια περιουσιακά στοιχεία. Έτσι, η μέση εκτίμηση του δείκτη στο σύνολο της μεταποίησης δεν είναι αντιπροσωπευτική.

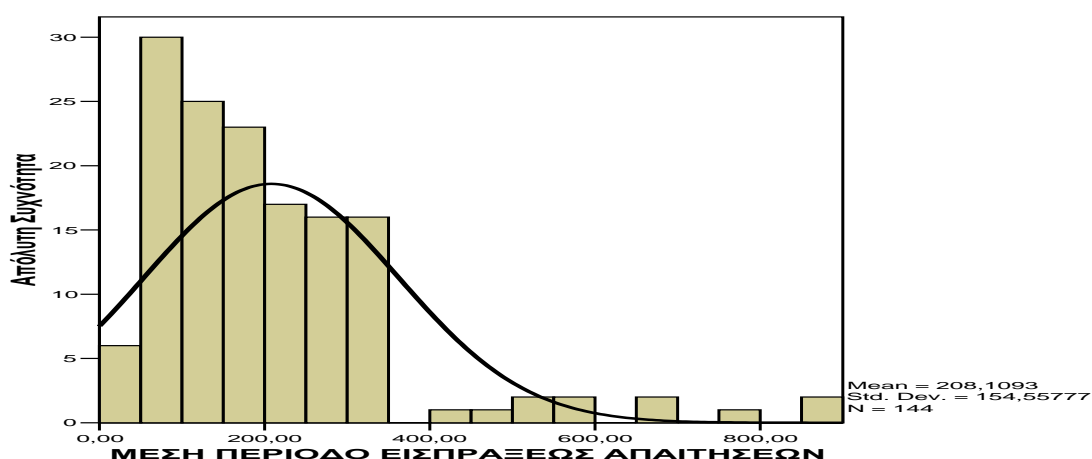
[Μέση τιμή= 2,447]

Διάγραμμα 7.7: Κατανομή συχνοτήτων του Δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Κεφαλαίων (Περιουσιακών Στοιχείων) (Fixed Assets Turnover)

Αναλυτικότερη διερεύνηση των εκτιμήσεων (Πίνακας 7.7) οδηγεί στη διαπίστωση ότι το ποσοστό των μεταποιητικών μονάδων που διαχειρίζονται αποτελεσματικά τα πάγια κεφάλαια τους (μέσος δείκτης=14,544) εκτιμάται στο 25,67%. Ένα σημαντικό ποσοστό (45,95%) των επιχειρήσεων φαίνεται να διαχειρίζεται μέτρια τα πάγια κεφάλαια (μέσος δείκτης=1,7847), στοιχείο που δηλώνει περιορισμένο βαθμό αξιοποίησης των πόρων που έχουν επενδυθεί σε πάγια

περιουσιακά στοιχεία. Ποσοστό 28,38% δεν διαχειρίζεται αποτελεσματικά τα πάγια κεφάλαια (μέσος δείκτης=0,596), στοιχείο που πιθανόν σημαίνει ότι υπάρχει υποαπασχόληση των πόρων που έχουν επενδυθεί σε πάγια περιουσιακά στοιχεία. Η κατανομή των τιμών του δείκτη, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 7.7, είναι ασύμμετρη δεξιά κατανομή.

Η Μέση Περίοδος Είσπραξης των Απαιτήσεων, για το σύνολο των μεταποιητικών επιχειρήσεων (208,109±12,879) επιβεβαιώνει τις υπάρχουσες αδυναμίες ανάπτυξης των μονάδων αυτών, οι οποίες και αποτυπώνονται στη χαλαρή πολιτική πιστώσεων που ακολουθείται από την μεταποίηση συνολικά. Η διακύμανση των ατομικών τιμών του δείκτη γύρω από τη μέση τιμή είναι πολύ υψηλή, γεγονός που αντανακλά το ρόλο κάποιων μονάδων στη μεταποίηση, που ακολουθούν ορθολογική πιστωτική πολιτική, και άλλων μονάδων που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην είσπραξη των λογαριασμών τους. Αυτό διαπιστώνεται και από το διάγραμμα 7.8, όπου εμφανίζεται η ασύμμετρη προς τα δεξιά κατανομή του δείκτη.

[Μέση τιμή= 208,109]

Διάγραμμα 7.8: Κατανομή συχνοτήτων του Δείκτη Μέση Περίοδος Είσπραξης από Πελάτες (*Average Collection Turnover Period*)

Αναλυτικότερη διερεύνηση των στοιχείων οδηγεί στη διαπίστωση ότι στο 18,76% (Πίνακας 7.7) των μεταποιητικών μονάδων (μέσος δείκτης=451,176 ημέρες), οι πελάτες καθυστερούν πάρα πολύ την εξόφληση των οφειλών τους, κατά μέσο όρο πάνω από ένα έτος, προκαλώντας έτσι σημαντικά προβλήματα ρευστότητας. Για το 38,88% των μονάδων του συνόλου της μεταποίησης, με μέσο δείκτη=216,648 ημέρες, διαπιστώνεται ότι οι πελάτες καθυστερούν αρκετά την εξόφληση των λογαριασμών τους. Παράλληλα, στο 42,36% των μονάδων της μεταποίησης, η μέση περίοδος είσπραξης από πελάτες κυμαίνεται γύρω στις 93 ημέρες, λόγω

ίσως της αυστηρής πιστωτικής πολιτικής που αυτές ακολουθούν ή της ικανοποιητικής διαπραγματευτικής ικανότητας που διαθέτουν.

7.3.4 Εκτιμήσεις χρηματοοικονομικών δεικτών Αποδοτικότητας

Στον πίνακα 7.8 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των χρηματοοικονομικών δεικτών Αποδοτικότητας των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ. Παράλληλα, στον πίνακα 7.9 παρουσιάζεται η ποιοτική, κατά επίπεδο, διάρθρωση των δεικτών αποδοτικότητας που εκτιμήθηκαν.

Πίνακας 7.8: Εκτίμηση των δεικτών Αποδοτικότητας του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Δείκτες Αποδοτικότητας	Δείγμα (N)	Μέσος	Τυπικό Σφάλμα Μέσου	Συντελεστής Ασυμμετρίας	Συντελεστής Κύρτωσης
1. Δείκτης Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους	148	-8,029	5,009	-8,585	85,02
2. Δείκτης Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων	148	-4,023	4,013	-6,849	59,71
3. Δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας	148	0,955	0,648	-1,076	5,76

Πίνακας 7.9: Ποιοτική διάρθρωση των δεικτών Αποδοτικότητας του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

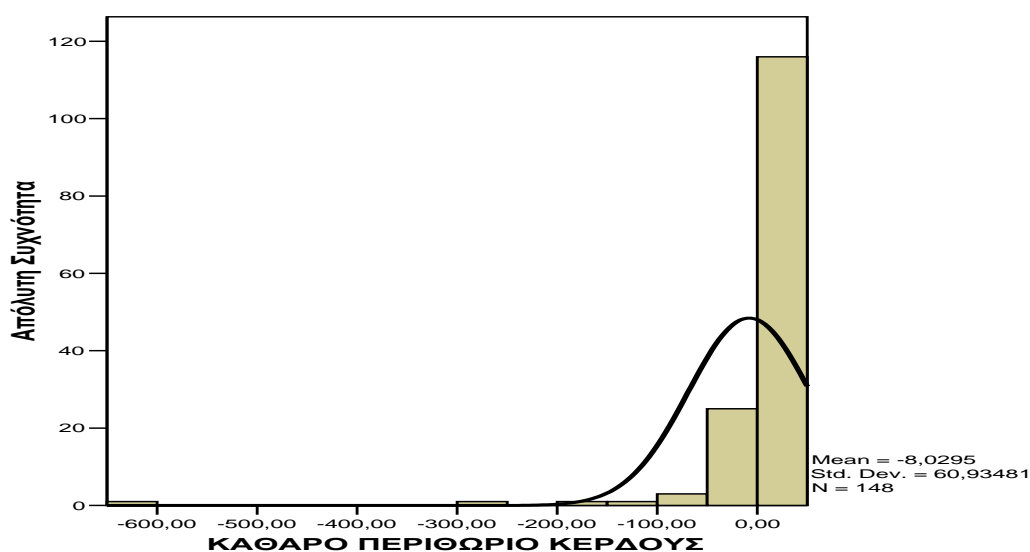
Δείκτες Αποδοτικότητας	Επίπεδο Δείκτη	% Μονάδων της Μεταποίησης	Μέσος + Τυπικό Σφάλμα Μέσου
1. Δείκτης Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους	<0	21,62%	-55,808±21,262
	> 0 & < 5	52,02%	2,117±0,162
	>5	26,36%	11,141±1,1301
1. Δείκτης Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων	<0	21,62%	-50,645 ±15,871
	>0 & <10	54,05%	3,703±0,323
	>10	24,33%	20,249±1,861
3. Δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας	<0	21,62%	-9,559±1,487
	> 0 & <10	70,94%	2,733 ±0,239
	>10	7,44%	14,566±1,922

Από την ανάλυση των εκτιμήσεων των δεικτών αποδοτικότητας προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

Η εκτίμηση του μέσου δείκτη Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους (-8,029 ±5,009) δείχνει ότι το σύνολο των μεταποιητικών επιχειρήσεων έχει γενικά αρνητικό καθαρό περιθώριο κέρδους,

εκτίμηση που δεν απεικονίζει σωστά την πραγματικότητα. Αυτό οφείλεται στην υπερβολικά υψηλή διακύμανση που χαρακτηρίζει τις τιμές των δεικτών του Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους μεταξύ των μονάδων που μελετήθηκαν. Κάποιος αριθμός μονάδων εμφανίζει μεγάλη ζημία, παρασύροντας τον μέσο δείκτη προς τα κάτω (αρνητικά) και διαμορφώνοντας έτσι μια εξωπραγματική εικόνα για ολόκληρο τον κλάδο μεταποίησης.

Η περαιτέρω ανάλυση των εκτιμήσεων (Πίνακας 7.9) αποκαλύπτει ότι μόνο ένα μέρος των μεταποιητικών μονάδων (26,36%) του κλάδου (Διάγραμμα 7.9) έχει σχετικά υψηλό περιθώριο καθαρού κέρδους (μέσος δείκτης=11,141). Απεναντίας, από τις υπόλοιπες μονάδες η πλειονότητα των μονάδων (52,02%) έχει ιδιαίτερα χαμηλή κερδοφορία (μέσος δείκτης=2,117). Επίσης, ένα σημαντικό μέρος των επιχειρήσεων (21,62%) έχει αρνητικό περιθώριο καθαρού κέρδους, δηλαδή ζημία, που σημαίνει χαμηλή αποτελεσματικότητα της παραγωγικότητας/διαχείρισης/ ανταγωνιστικότητας ή άλλων κρίσιμων παραγόντων που επηρεάζουν σημαντικά την ανάπτυξη των παραγωγικών αυτών μονάδων. Αυτό υποδηλώνει, ότι ο κλάδος μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ υστερεί σημαντικά στην αποδοτικότητα των κεφαλαίων που έχουν επενδυθεί (ιδίων, ξένων και δωρεάν κεφαλαίων).

Διάγραμμα 9: Ποσοστιαία διάρθρωση του Δείκτη Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους (*Net Profit Margin Ratio*)

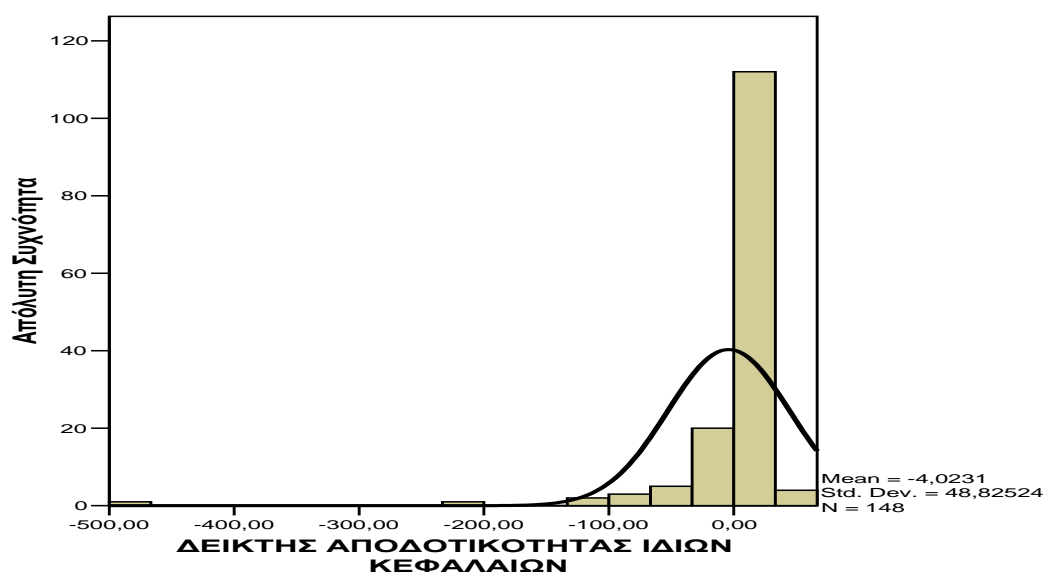
Ο μέσος δείκτης Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων ($-4,023 \pm 4,013$) αποτυπώνει ότι οι μεταποιητικές επιχειρήσεις, σε συνολικούς όρους, έχουν αρνητική απόδοση των ιδίων κεφαλαίων.

Η εκτίμηση αυτή δεν απεικονίζει σωστά την πραγματικότητα, γεγονός που οφείλεται στην υπερβολικά υψηλή διακύμανση που χαρακτηρίζει τις τιμές των δεικτών της Αποδοτικότητας

Ιδίων Κεφαλαίων μεταξύ των μονάδων που μελετήθηκαν. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, κάποιος αριθμός μονάδων εμφανίζει μεγάλη ζημία, παρασύροντας τον μέσο δείκτη προς τα κάτω (αρνητικά) και διαμορφώνοντας έτσι μια εξωπραγματική εικόνα για ολόκληρο τον κλάδο μεταποίησης.

Ειδικότερα, η διασπορά των ατομικών τιμών του δείκτη γύρω από τη μέση τιμή του εκτιμάται εξαιρετικά μεγάλη, στοιχείο που δείχνει την ετερογένεια των μεταποιητικών επιχειρήσεων από άποψη αποδοτικότητας. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τη μελέτη του πίνακα 7.9, όπου ποσοστό 21,62% των μονάδων της μεταποίησης παρουσιάζει σημαντικά αρνητική απόδοση ιδίων κεφαλαίων (μέσος δείκτης= -50,645). Παράλληλα, η πλειονότητα των μεταποιητικών μονάδων (54,05%) εμφανίζει πολύ χαμηλό ποσοστό απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων (μέσος δείκτης= 3,703), ενώ στις υπόλοιπες μονάδες (24,33%) τα ίδια κεφάλαια αποφέρουν απόδοση ύψους 20% περίπου επί των καθαρών κερδών.

Η κατανομή των τιμών του δείκτη εμφανίζεται ασύμμετρη προς τα αριστερά (Διάγραμμα 7.10).

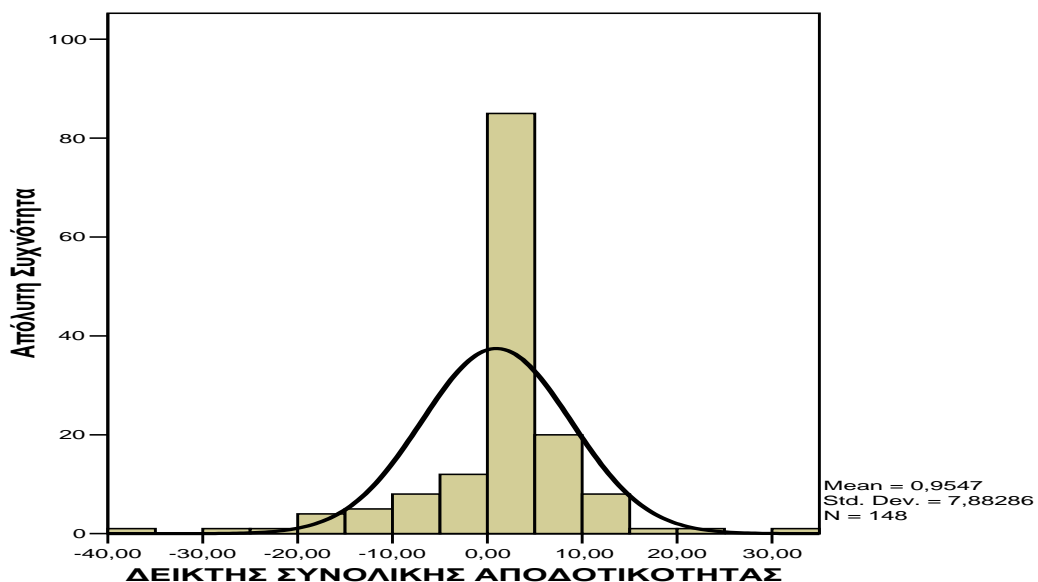
[Μέση τιμή= -4,0231]

Διάγραμμα 7.10: Κατανομή συχνοτήτων του Δείκτη Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων (*Return on Equity*)

Ο μέσος δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας ($0,955 \pm 0,648$) δείχνει ότι η μεταποίηση, συνολικά, δεν χρησιμοποιεί αποτελεσματικά το σύνολο των περιουσιακών της στοιχείων. Παρατηρείται σημαντική διασπορά των ατομικών τιμών του δείκτη γύρω από τον μέσο,

γεγονός που εξηγείται από την ύπαρξη μεταποιητικών μονάδων που εμφανίζουν αρνητικές αποδόσεις, ενώ κάποιες άλλες εμφανίζουν υψηλές θετικές αποδόσεις (Πίνακας 7.9, Διάγραμμα 7.11).

Ειδικότερα, ποσοστό 21,62% των μεταποιητικών μονάδων εμφανίζουν αρνητικό δείκτη Συνολικής Αποδοτικότητας (μέσος δείκτης= -9,559), υποδηλώνοντας αρνητική αποτελεσματικότητα της λειτουργίας της διοίκησης και των παραγωγικών δραστηριοτήτων της μεταποίησης. Επίσης, ποσοστό 70,94% των μονάδων της μεταποίησης παρουσιάζει ιδιαίτερα χαμηλή συνολική απόδοση περίπου της τάξης του 2,7% επί των καθαρών κερδών, στοιχείο που μαρτυρεί ότι γίνεται περιορισμένη χρησιμοποίηση και αξιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων και φυσικά μη ικανοποιητική διοίκηση-διαχείριση. Μόλις 7,44% των μεταποιητικών μονάδων εμφανίζει υψηλή Συνολική Αποδοτικότητα (μέσο δείκτη=14,567), στοιχείο που φανερώνει ότι ελάχιστες μεταποιητικές επιχειρήσεις αξιοποιούν αποτελεσματικά τα κεφάλαιά τους.

[Μέση τιμή= 0,955]

Διάγραμμα 7.11: Κατανομή συχνοτήτων του Δείκτη Συνολικής Αποδοτικότητας (*Return on Assets*)

7.4 Αποτελέσματα στατιστικής εκτίμησης και ανάλυσης χρηματοοικονομικών δεικτών κατά κλάδο μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ

Για τη στατιστική διερεύνηση και ανάλυση των χρηματοοικονομικών δεικτών των μονάδων της μεταποίησης, ως προς το κριτήριο κατάταξης «κλάδος δραστηριότητας», χρησιμοποιήθηκαν τόσο παραμετρικές όσο και μη παραμετρικές μεθοδολογίες στατιστικής

ανάλυσης. Η κανονικότητα των δεδομένων ελέγχθηκε με τους ελέγχους των Shapiro-Wilk και του Lilliefors, καθώς και με γραφικές προσεγγίσεις. Παράλληλα, η ομοιογένεια των διακυμάνσεων ελέγχθηκε με τον έλεγχο του Levene. Στις περιπτώσεις που κρίθηκε αναγκαίο, έγινε ο κατάλληλος μετασχηματισμός των πρωτογενών δεδομένων (π.χ. σε νεπέριους λογαρίθμους, σε τετραγωνική ρίζα, κ.λπ.), με στόχο την κανονικοποίησή τους και την ομοιογένεια των διακυμάνσεών τους (Zolman 1993).

Όπου οι προϋποθέσεις κανονικότητας και ομοιογένειας επιτεύχθηκαν, εφαρμόστηκε η παραμετρική ανάλυση των διακυμάνσεων (ANOVA) μιας κατεύθυνσης (Κάτος, 1986), και, στις περιπτώσεις που η ανάλυση διακύμανσης αξιολογήθηκε ως στατιστικά σημαντική, χρησιμοποιήθηκε ο νέος έλεγχος του πολλαπλού εύρους του Duncan, με στόχο την αξιολόγηση της ακριβούς θέσης των στατιστικών διαφορών. Σε περιπτώσεις ετερογένειας των διακυμάνσεων και μη κανονικότητας των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος των Kruskal-Wallis και στη συνέχεια ο έλεγχος των Mann-Whitney.

Όλοι οι έλεγχοι έγιναν σε επίπεδο σημαντικότητας 10% ($P \leq 0,10$) και για τις αναλύσεις χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS 13.0.

7.4.1 Εκτιμήσεις και στατιστική διερεύνηση δεικτών Ρευστότητας

Στον πίνακα 7.10 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των βασικών δεικτών ρευστότητας των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης στη Περιφέρεια ΑΜΘ.

Πίνακας 7.10: Εκτίμηση δεικτών Ρευστότητας των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ (μέσος \pm τυπικό σφάλμα του μέσου).

Κλάδος	Δείκτες Ρευστότητας	
	Δείκτης Γενικής Ρευστότητας	Δείκτης Άμεσης Ρευστότητας
Τρόφιμα & Ποτά	1,7314 \pm 0,26654 ^a	1,1921 \pm 0,28197 ^a
Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση	1,9015 \pm 0,23482 ^a	1,2591 \pm 0,13161 ^a
Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού	2,2942 \pm 0,95140 ^a	0,8868 \pm 0,17020 ^a
Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου	1,9461 \pm 0,24712 ^a	1,4683 \pm 0,22976 ^a
Λοιποί Κλάδοι *	1,5638 \pm 0,23282 ^a	1,2029 \pm 0,22732 ^a
Σύνολο	1,8440 \pm 0,16281	1,2388 \pm 0,09987

Σημείωση: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με κοινό εκθέτη δεν διαφέρουν σημαντικά ($P > 0,10$)

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 7.10 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

Οι κλάδοι που δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας ή καλύτερα έχουν υψηλό μέσο δείκτη Γενικής Ρευστότητας είναι κατά σειρά τα «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού» (2,2942 μονάδες), τα «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» (1,9461 μονάδες) και η «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση» (1,9015 μονάδες). Οι υπόλοιποι κλάδοι φαίνεται να έχουν δυσχέρειες στην κάλυψη των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεών τους, δεδομένου ότι κινούνται κάτω από τον μέσο δείκτη (1,8440 μονάδες) του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, εμφανίζουν μεγάλη διασπορά των ατομικών τιμών του δείκτη γύρω από το μέσο και απέχουν σημαντικά από το επιθυμητό διεθνές επίπεδο του δείκτη ($>ή =2$).

Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στον μέσο δείκτη Άμεσης Ρευστότητας, με μόνη τη διαφορά ότι ο κλάδος «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού» που εμφάνιζε καλή γενική ρευστότητα, φαίνεται να έχει τις μεγαλύτερες δυσκολίες να καλύψει τις άμεσες βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις, στοιχείο που υποδηλώνει είτε υψηλά αποθέματα προϊόντων είτε βραδεία ανακύκλωση των απαιτήσεων είτε ακόμη και τα δύο.

Η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη γενικής και άμεσης ρευστότητας γύρω από τον μέσο, όπως αυτή αποτυπώνεται με τα τυπικά σφάλματα του μέσου, είναι γενικά υψηλή και ιδιαίτερα στους κλάδους «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού και Τρόφιμα & Ποτά», γεγονός που σημαίνει ότι οι κλάδοι της μεταποίησης στη Περιφέρεια ΑΜΘ παρουσιάζουν σημαντική ανομοιογένεια ρευστότητας μεταξύ τους.

Από την στατιστική αξιολόγηση των παραπάνω δεικτών δεν προκύπτουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των κλάδων της μεταποίησης ($P>0.10$).

7.4.2 Εκτιμήσεις και στατιστική διερεύνηση δεικτών Κεφαλαιακής Διάρθρωσης

Τα αποτελέσματα εκτιμήσεων των βασικών δεικτών κεφαλαιακής διάρθρωσης των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ σημειώνονται παρακάτω, στον πίνακα 7.11. Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 7.11 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

Οι κλάδοι που έχουν μικρότερη εξάρτηση από ξένα κεφάλαια ή καλύτερα κινούνται κάτω από τον μέσο δείκτη Δανειακής Επιβάρυνσης του συνόλου των μεταποιητικών επιχειρήσεων (0,5329 μονάδες) είναι κατά σειρά τα «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» (0,4946 μονάδες) και η «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση» (0,5305 μονάδες). Η δραστηριότητα των υπολοίπων κλάδων και ιδιαίτερα του κλάδου «Τρόφιμα & Ποτά» στηρίζεται κατά μεγάλο μέρος στη συμμετοχή των ξένων κεφαλαίων, στοιχείο που επισύρει

υψηλό κίνδυνο χρεοκοπίας καθώς και σημαντική επιβάρυνση στη λειτουργία των μονάδων αυτών.

Πίνακας 7.11: Εκτίμηση των δεικτών Κεφαλαιακής Διάρθρωσης των επιμέρους κλάδων μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ (μέσος \pm τυπικό σφάλμα του μέσου).

Κλάδος	Δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης	
	Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης	Δείκτης Χρέους Περιουσίας
Τρόφιμα & Ποτά	0,5587 \pm 0,5110 ^a	1,9153 \pm 0,47698 ^a
Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση	0,5305 \pm 0,3210 ^a	1,3929 \pm 0,18603 ^a
Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού	0,5511 \pm 0,07252 ^a	1,2687 \pm 0,38719 ^a
Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου	0,4946 \pm 0,04523 ^a	1,1005 \pm 0,24933 ^a
Λοιποί Κλάδοι *	0,5497 \pm 0,03229 ^a	1,7577 \pm 0,21743 ^a
Σύνολο	0,5329 \pm 0,01936 ^a	1,4672 \pm 0,12082 ^a

Σημείωση: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με κοινό εκθέτη δεν διαφέρουν σημαντικά (P>.010)

Η παραπάνω εικόνα επιβεβαιώνεται και από τον μέσο δείκτη Χρέους Περιουσίας, με μόνη τη διαφορά ότι στην κατηγορία αυτή ο κλάδος «Τρόφιμα & Ποτά» έχει τον υψηλότερο δείκτη ή καλύτερα τη χειρότερη αναλογία μεταξύ ξένων και ιδίων κεφαλαίων.

Η ανομοιογένεια της κεφαλαιακής διάρθρωσης των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης είναι αποτέλεσμα της διασποράς, που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη της Δανειακής Επιβάρυνσης και ιδιαίτερα του Χρέους Περιουσίας γύρω από το μέσο, όπως αυτή αποτυπώνεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου, η οποία είναι γενικά υψηλή και ιδιαίτερα στους κλάδους «Τρόφιμα & Ποτά», «Λοιποί Κλάδοι» και «Μη μεταλλικά ορυκτά-Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού».

Από την στατιστική αξιολόγηση των δύο παραπάνω δεικτών δεν προκύπτουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των κλάδων της μεταποίησης (P>0.10).

7.4.3 Εκτιμήσεις και στατιστική διερεύνηση δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας

Στον πίνακα 7.12 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των βασικών δεικτών κυκλοφοριακής ταχύτητας των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 7.12 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

Οι κλάδοι που έχουν το μικρότερο βαθμό αξιοποίησης των περιουσιακών στοιχείων τους ή καλύτερα κινούνται κάτω από το μέσο δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας του συνόλου των μεταποιητικών επιχειρήσεων (0,7318 μονάδες) είναι κατά σειρά τα «Τρόφιμα & Ποτά» (0,5821 μονάδες), τα «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη

Εξοπλισμού» (0,6184 μονάδες), οι «Λοιποί κλάδοι» (0,6302 μονάδες) και η «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση» (0,7124 μονάδες). Απεναντίας, μόνο ένας κλάδος αξιοποιεί σχετικά ικανοποιητικά τα επενδυθέντα κεφάλαιά του, δηλαδή ο κλάδος «Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» (0,9953 μονάδες). Η στατιστική αξιολόγηση του δείκτη αυτού ισχυροποιεί την παραπάνω άποψη, καθόσον η τιμή του στον κλάδο «Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» αξιολογείται στατιστικά ως σημαντικά υψηλότερη ($P>0.10$), έναντι των άλλων κλάδων της μεταποίησης (Πίνακας 7.12).

Πίνακας 7.12: Εκτίμηση των δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας των επιμέρους κλάδων μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ (μέσος \pm τυπικό σφάλμα του μέσου).

Κλάδος	Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας		
	Δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας	Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων	Δείκτης Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων
Τρόφιμα & Ποτά	0,5821 \pm 0,11936 ^a	3,0421 \pm 1,23821 ^a	269,2923 \pm 43,63671 ^a
Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση	0,7124 \pm 0,07942 ^a	2,4015 \pm 0,35135 ^a	246,2294 \pm 30,86747 ^a
Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού	0,6184 \pm 0,07142 ^a	2,7274 \pm 1,1248 ^a	178,4563 \pm 37,30896 ^b
Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου	0,9953 \pm 0,10558 ^b	2,9758 \pm 0,41763 ^a	139,6661 \pm 17,29130 ^b
Λοιποί Κλάδοι *	0,6302 \pm 0,05667 ^a	1,7547 \pm 0,19664 ^a	230,3926 \pm 22,77061 ^a
Σύνολο	0,7318\pm0,0431	2,4470\pm0,23243	208,1093\pm12,87981

Σημείωση: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με κοινό εκθέτη δεν διαφέρουν σημαντικά ($P>.010$)

Η παραπάνω εικόνα διαφοροποιείται σχετικά αναφορικά με το μέσο δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων. Ειδικότερα, κλάδοι με χαμηλό μέσο δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας, όπως η «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση» και τα «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού» φαίνεται να αξιοποιούν σχετικά ικανοποιητικά τα πάγια στοιχεία τους ή καλύτερα να ακολουθούν σε μικρή απόσταση τους κλάδους «Τρόφιμα & Ποτά και Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου», που έχουν τον υψηλότερη δείκτη στη κατηγορία αυτή. Αυτό εξηγείται κατά ένα μέρος από τη πιθανή απραξία παγίων επενδύσεων στους κλάδους αυτούς και κατά βάση από την ιδιαίτερη μεγάλη διασπορά, που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη αυτού στους παραπάνω κλάδους, με αποτέλεσμα να εμφανίζουν πλασματική εικόνα. Ωστόσο η στατιστική αξιολόγηση των εκτιμήσεων δεν αποκαλύπτει στατιστικά σημαντικές διαφορές του δείκτη μεταξύ των κλάδων ($P>0,10$).

Όσο αφορά τον μέσο δείκτη της περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων, οι κλάδοι που εμφανίζουν τον υψηλότερο βαθμό ρευστοποίησης των απαιτήσεών τους ή καλύτερα κινούνται

κάτω από τον μέσο δείκτη του συνόλου των μεταποιητικών επιχειρήσεων (208 ημέρες) είναι τα «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» (140 ημέρες) και τα «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού» (178 ημέρες), ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι φαίνεται να παρουσιάζουν ιδιαίτερα προβλήματα στην είσπραξη των πωλήσεων τους.

Η στατιστική αξιολόγηση του δείκτη αυτού αποκαλύπτει ότι η τιμή του στους κλάδους «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» και «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού» αξιολογείται στατιστικά ως σημαντικά διαφορετική από αυτήν των άλλων κλάδων μεταποίησης, ενώ δεν διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των δύο αυτών κλάδων (Πίνακας 7.12).

7.4.4 Εκτιμήσεις και στατιστική διερεύνηση δεικτών Αποδοτικότητας

Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων των δεικτών αποδοτικότητας των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, σημειώνονται παρακάτω, στον πίνακα 7.13. Από τη μελέτη των εκτιμήσεων του πίνακα 7.13 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

Οι κλάδοι με τον καλύτερο μέσο δείκτη Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους είναι κατά σειρά η «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση» (4,0568 μονάδες) και τα «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού» (1,6484 μονάδες), χωρίς η διαφορά αυτή να αξιολογείται στατιστικά ως σημαντική. Ενδεχομένως, η υψηλή διασπορά των ατομικών τιμών του δείκτη γύρω από τη μέση τιμή του σε όλους τους κλάδους, προκαλεί στρεβλώσεις, οι οποίες δεν μας επιτρέπουν τη διατύπωση ασφαλών συμπερασμάτων. Οι υπόλοιποι κλάδοι έχουν αρνητικό περιθώριο κέρδους.

Πίνακας 7.13: Εκτίμηση των δεικτών Αποδοτικότητας των επιμέρους κλάδων μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ (μέσος \pm τυπικό σφάλμα του μέσου).

Κλάδος	Δείκτες Αποδοτικότητας		
	Καθαρό Περιθώριο Κέρδους	Δείκτης Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων	Δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας
Τρόφιμα & Ποτά	-5,9436 \pm 4,2901 ^a	-8,1643 \pm 7,50267 ^a	-1,1650 \pm 1,79601 ^a
Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση	4,0568 \pm 1,56406 ^a	5,5391 \pm 3,69407 ^a	3,7382 \pm 1,10545 ^β
Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού	1,6484 \pm 2,79533 ^a	3,5658 \pm 3,97715 ^a	1,4416 \pm 1,59419 ^{a,β}
Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου	-0,4769 \pm 2,37748 ^a	-11,6539 \pm 13,8194 ^a	1,1739 \pm 1,34519 ^{a,β}
Λοιποί Κλάδοι *	-27,9384 \pm 15,9423 ^γ	-7,0591 \pm 6,02528 ^a	-0,8700 \pm 1,33801 ^{a,β}
Σύνολο	-8,0295 \pm 5,00881	-4,0231 \pm 4,01341	0,9547 \pm 0,64797

Σημείωση: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με κοινό εκθέτη δεν διαφέρουν σημαντικά (P>.010)

Η παραπάνω εικόνα επαναλαμβάνεται και με τον μέσο δείκτη Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων. Εάν εξαιρέσουμε τους κλάδους «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση και Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού», που παρουσιάζουν θετική μέση απόδοση ιδίων και συνολικών κεφαλαίων, οι υπόλοιποι κλάδοι που εξετάστηκαν στην έρευνα έχουν αρνητική απόδοση. Η παραπάνω εικόνα διαφοροποιείται σχετικά ενδοκλαδικά, λόγω της μεγάλης διασποράς των ατομικών τιμών του δείκτη, γύρω από τη μέση τιμή του, που εμφανίζουν οι περισσότεροι κλάδοι της μεταποίησης, χωρίς αυτό να αξιολογείται στατιστικά.

Τέλος, αναφορικά με το δείκτη Συνολικής Αποδοτικότητας, άξιο σημείωσης είναι το γεγονός της σημαντικά υψηλότερης απόδοσης που εμφανίζει ο κλάδος «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση» συγκριτικά με τον κλάδο «Τρόφιμα & Ποτά».

7.5 Πολυκριτήρια ανάλυση και κατάταξη των επιχειρήσεων του δείγματος

Στο τμήμα αυτό κατατάσσονται ιεραρχικά οι επιχειρήσεις του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ, με βάση τη χρηματοοικονομική επάρκειά τους, όπως αυτή προκύπτει από τις εκτιμήσεις που προηγήθηκαν. Απώτερος σκοπός της κατάταξης αυτής είναι να αποκτηθεί σαφέστερη εικόνα των επιδόσεων των μεταποιητικών επιχειρήσεων της εξεταζόμενης περιοχής, η οποία θα συμβάλει στον περαιτέρω εμπλουτισμό της γνώσης γύρω από τη διατηρησιμότητα των μονάδων αυτών.

Για την ταξινόμηση των μεταποιητικών μονάδων του δείγματος θα χρησιμοποιήσουμε την πολυκριτήρια διαδικασία ανάλυσης, η οποία βασίζεται στα χρηματοοικονομικά κριτήρια-δείκτες και στη συνδρομή Ευφώνων Συστημάτων Υποστήριξης Αποφάσεων (Fishburn, 1965; Brans, 1982; Brans et al., 1984; Brans & Vincke, 1985; Brans et al., 1986; Brans & Mareschal, 1992; Keeney, 1992; Dimitras et al., 1996; Ζοπουνίδης, 1996; Ζοπουνίδης και συν, 1996; Δούμπος και Ζοπουνίδης, 2001; Ζοπουνίδης, 2001; Ασημακόπουλος και Αραμπατζής, 2002; Pliadis et al., 2003).

Ειδικότερα, θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος Promethee II, η οποία στηρίζεται στη σύγχρονη θεωρία της πολυκριτήριας ανάλυσης, απαντά κατά ικανοποιητικό τρόπο στο πρόβλημα της αξιολόγησης και της τελικής επιλογής των επενδυτικών έργων, ιεραρχώντας τις επιχειρήσεις ή τα επενδυτικά έργα από την καλύτερη προς τη χειρότερη επιχείρηση ή επένδυση. Επιπλέον, η εκτιμώμενη σχέση υπεροχής είναι λιγότερο ευαίσθητη σε μικρές τροποποιήσεις και κατ' επέκταση είναι εύκολη η ερμηνεία της (Brans, et al., 1986; Ζοπουνίδης, 1996; Koutroumanidis, et al., 2001).

7.5.1 Φάση αξιολόγησης και ιεράρχησης των επιχειρήσεων του δείγματος

Η αξιολόγηση και ιεράρχηση του δείγματος των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ με τη πολυκριτήρια μεθοδολογία «Promethee II», θα βασισθεί στις εκτιμήσεις των χρηματοοικονομικών δεικτών, που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα τμήματα, οι οποίοι θα σταθμισθούν με διάφορους συντελεστές βαρύτητας (Ζουπουνίδης, 1996).

Ο πίνακας 7.14 παρουσιάζει το πρώτο σενάριο (ίσα βάρη για κάθε κριτήριο-δείκτη) της πολυκριτήριας αξιολόγησης των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ που μελετήθηκαν.

Πίνακας 7.14: Πολυκριτήρια αξιολόγηση των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος

α/α	Χρηματοοικονομικά κριτήρια αξιολόγησης	Συντελεστές βαρύτητας	Παράμετροι*
D1	Δείκτης Γενικής Ρευστότητας	10	?
D2	Δείκτης Άμεσης Ρευστότητας	10	?
D3	Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης	10	?
D4	Δείκτης Χρέους Περιουσίας	10	?
D5	Δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας	10	?
D6	Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων	10	?
D7	Δείκτης Μέσης Περιόδου Είσπραξης των Απαιτήσεων	10	?
D8	Δείκτης Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους	10	?
D9	Δείκτης Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων	10	?
D10	Δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας	10	?

***Σημείωση:** Χρησιμοποιήθηκαν οι παράμετροι του προγράμματος Promethee II, χωρίς την παρέμβαση του χρήστη.

Με την χρησιμοποίηση των συναρτήσεων προτίμησης της μεθόδου Promethee II και τα βάρη που δίνονται στον πίνακα 7.14, υπολογίσθηκε ο πολυκριτήριος δείκτης προτίμησης, ο οποίος προσδιορίζει την εκτιμώμενη σχέση υπεροχής όλων των επιχειρήσεων του δείγματος. Έτσι, εάν $H(d)$ είναι μια συνάρτηση, η οποία συνδέεται άμεσα με τη συνάρτηση προτίμησης P , τότε για δύο εναλλακτικές λύσεις α, β ισχύει (Brans et al., 1986):

$$H(d) = \begin{cases} P(\alpha, \beta), d \geq 0 \\ P(\beta, \alpha), d \leq 0 \end{cases}$$

Ο πολυκριτήριος δείκτης προτίμησης, ο οποίος προσδιορίζει την εκτιμώμενη σχέση υπεροχής, υπολογίζεται από την ακόλουθη μαθηματική εξίσωση (Brans et al., 1986):

$$\Pi(\alpha, b) = \frac{\sum_{i=1}^k \pi_i P_i(\alpha, b)}{\sum_{i=1}^k \pi_i}$$

όπου π_i είναι το βάρος κάθε κριτηρίου $f_i(i=1, \dots, k)$, $\Pi(\alpha, b)$, αντιπροσωπεύει την ένταση προτίμησης του αποφασίζοντα για την εναλλακτική λύση α , έναντι της εναλλακτικής λύσης b , όταν θεωρούνται ταυτόχρονα όλα τα κριτήρια απόφασης. Μεταβάλλεται μεταξύ των τιμών 0 και 1 και ισχύει:

- $\Pi(\alpha, b) \approx 0$ σημαίνει αδύνατη προτίμηση της εναλλακτικής λύσης α έναντι της εναλλακτικής λύσης b για όλα τα κριτήρια,
- $\Pi(\alpha, b) \approx 1$ σημαίνει ισχυρή προτίμηση της εναλλακτικής λύσης α έναντι της εναλλακτικής λύσης b για όλα τα κριτήρια.

Σύμφωνα με την καθαρή ροή κάθε επιχείρησης, οι επιχειρήσεις κατατάχθηκαν στην ακόλουθη ιεραρχική σειρά (Πίνακας 7.15):

Πίνακας 7.15: Κατάταξη των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος

a/a	Σειρά κατάταξης των Επιχειρήσεων	Καθαρή ροή/ σκορ επίδοσης επιχείρησης
1	SMYRDEX AE LEIANTIKON	40,19537737
2	EGNATIA AE	34,49558963
3	XALVADOPOPIA XANTHIS- STAMATIΟΥ AE	32,01790806
4	AFOI FRANTZH AE	31,27661539
5	REHKAP AE	30,52160561
6	PRISMA A. EYAGGELIDHS AE	30,18604368
7	M.A.S.S. FASION AE	29,012228
8	POTOPOPIA-OINOPOPIA THRAKHS ABEE	27,82212321
9	XATZHGABRIHLIDHS THEMHS -BIKRE AE	24,82292818
10	E.KAT. MPETON AE	24,07203983
11	TULIP ABEE	22,54830949
12	A. DELHPOULIOS AE	22,4254327
13	I. MIXAHLIDHS AE	22,11893128
14	PAYLOS TRYFONIDHS ABEE	22,01097574
15	EPIPLOPOPIA A. ANTONIADHS ABEE	18,70324437
16	TYPOGRAMMA AE	17,02861206
17	ASKO AE	17,00071932
18	THERMOPLASTIKH ABEE	16,78221038
19	NTIAKSON ABEE	16,07769498
20	ELLHNIKH OIKOAGROTIKH AE	15,25078086
21	BIOMHXANIA GALAKTOS XANTHIS AE "RODOPH"	14,88585766
22	NEOGAL AE	14,67006119
23	ERGOMPETON ABETE	14,5389078
24	LEYKOSIDHROURGIA KABALAS AE	13,38418991
25	ATLAS MPETON AE SKYRODEMA	13,24874026
26	GERMANOS ABEE	13,21760456
27	LEMONIDIS AE	12,54594827

28	LATOMEIA AFON KONSTANTNIIDH AE	12,22301044
29	PAYLIDHS AE	12,1424988
30	PANTELOS AE	12,07368198
31	LANTSION MHT EBROU AE	11,71598225
32	KOMOTEX AE	10,32170384
33	MARMARA THRAXHS ABEE	9,846705497
34	SIDEKAT ABEE	9,78210824
35	RADIOPOULOS ABEE	9,631390776
36	TEKTON AE	9,528435685
37	SOLAKIS ANTONIOS AE	9,213994579
38	AFOI KALENH AEBE	8,91883958
39	GEORGIADHS A. AE	8,640574597
40	ORIZOMILOI PERNHS ABEE	8,627544865
41	STALCO ABETE	8,580616797
42	KERAMOPOIIA KOTHALH AE	8,541790716
43	KYKLOS AE	8,47421548
44	XHMIKH BIOMHXANIA XANTHS EPE	8,45404712
45	PROIONTA AMYGDALOU XATZHGEORGIU ABEE	8,269103431
46	THREIS-PAK ABEE	8,242033227
47	K. KOUTROULOS ABEE	8,133877699
48	LEON ATEBE	7,604025648
49	AFOI TSATSOYLH ABEE	5,021971596
50	KALLONH AE	4,87226781
51	B. BALSAMIDHS ABEE	4,698863326
52	M.I. MAILLHS AEBE	4,440465794
53	ME.TE.KO AE	4,114328666
54	SKARLATOS AE	4,070408788
55	ELBE ENDYMATON AE	3,61873653
56	ALOUKOM AE	3,589614251
57	HELESI AEBE	3,432417383
58	PLASTIKA THRAXHS ABEE	3,40487471
59	ETHLKA EPE	3,138594435
60	DHMHTRA AE	3,075286533
61	MAKEDONIKH POTOPOIIA ABEE	2,539434311
62	KTHMA KOSTA LAZARIDI AE	2,373415249
63	BEST CATERING AE	2,093917649
64	MEGASAKOI ABEE	2,038736435
65	AFOI XATZHBARYTH AE	1,871794383
66	THRAKIKH EPIPLOPOIIA AE	1,61011233
67	TOURNABITHS AEBE	1,446775365
68	BYZANTINOS FOURNOS EPE	1,35270028
69	DHMOXYLOURGIKH AE	1,333499139
70	EPIPLO KARATZOGLOU AE	1,194582304
71	D. LAGAKHS AE	1,181366654
72	B.E.A.K. AE	1,153761432
73	KREATEMPORIKH XANTHS AE	0,738106842
74	LINEA AE	0,268764361
75	D. & K. GENNADIOS ABEE	0,095777596
76	ALOUNEF AE	-0,096328992
77	ETPA-PROBOLH LABELS AEEE	-0,243686365
78	G. A. XATZHLAZARIDHS AE	-0,258598684

79	MYLOI THRAKHS-I OUZOUNOPOULOS AE	-0,308930892
80	MARMARA DHMOKRITOS AE	-0,389891599
81	AKRITAS SIDIROPOULOS AE	-0,442664697
82	AFROTEX AE	-1,017138414
83	TOMPOULIDIS STR. ABEE	-1,261299454
84	INTRAPAK A.E.	-1,287380757
85	BALKANIKH EPIPLOPOIIA EPE	-1,340840608
86	YFANTIRIA XANTHIS AE	-1,541368247
87	ALBIT AE	-1,629454854
88	PRISMA HLEKTRONIKA ABEE	-2,018244847
89	BIOMIXANIA PARAGOGIS YALIKON ASFALIAS AEBE- PRISMA	-2,229415079
90	AKRITAS AE	-2,300364395
91	ATHANASIADIS MARMARA AE	-2,410142466
92	FHL H. KYRIAKIDHS ABEE	-2,668575308
93	GIOUROPLAST ABEE	-2,866710357
94	XRHSTOS TOUTOUNTZIDHS ABEE	-3,038084042
95	LATOMEIA BOUGIOUKLH AE	-3,285846968
96	BALKAN AE	-3,47718868
97	LAIF-T AE	-3,485360041
98	AFOI ANDRABIZOU AE	-3,508099244
99	AFOI MANTOPOULOI AE	-3,739523707
100	E.M.K.A. ABEE	-3,746486382
101	STOILLOUDHS IOANNHS ABEE	-3,967706033
102	IOANNOY AE	-4,122291302
103	XATZHLOUKAS ABETE	-4,301314726
104	PORTOKALIDHS AE	-4,570893782
105	GmC ABEE	-4,588561221
106	GENEPEYM AE	-4,889373078
107	TSIROS AE	-6,066137342
108	BETE DRAMAS AE YPOKATASTHMA	-6,262677192
109	BETE DRAMAS AE MHTRIKH	-6,262677192
110	ALVEK HLIADHS AE	-6,346709527
111	MARMARA MICHELAKI AE	-6,943760692
112	G. LAZARIDIS MARMARA DRAMAS AE	-7,139552985
113	OINOPOIIA-POTOPOIIA MAUROMATH ABEE	-7,333819178
114	MAKEDONIKES BIOMHXANIES METALOU AE	-7,534572384
115	SEKE AE	-8,065283696
116	SEKAP AE	-8,131369739
117	B.M. MEDITERRANEAN ABEE	-8,40837576
118	KLOSTHRIA RODOPHS AE	-8,68533733
119	GALANOS ZAXOPOULOS ABEE	-8,73001004
120	ALSAMAR AE - EPEXERGASIA MARMARON	-9,121793816
121	GMS A.E.	-9,517508759
122	SOLHNOURGIA KOMOTHNHS AE	-9,530269338
123	GROUPAL ABEE	-9,735559665
124	BIOKER AE	-10,5723809
125	NALBA AE	-11,22995704
126	AFOI SP GKANH ABEE	-11,49536882
127	XARTIX AEBE	-11,70762974
128	ZYTHOPOIIA MAKEDONIAS THRAXHS AE	-11,85140286

129	AIMOS ABE YDRASTESTOU	-12,23673124
130	FANWARE ABEE	-14,39271404
131	MAKEDONIKA MARMARA AE	-14,6194207
132	MAKEDONIKA MARMARA AE-YPOKATASTHMA	-14,6194207
133	EKOSTROM AE	-16,66278114
134	POTOPOIIA PATKA AE	-17,66563382
135	ARCADIA DIGITAL AE	-17,93742696
136	ARCADIA MASTER AE	-22,35748513
137	BOLERO ZAXARODH THRAKHS AE	-22,88173157
138	N. FARASOPOULOS AE	-23,99968142
139	BIOMHXANIA FOSFORIKON LIPASMATON AE	-24,51487889
140	KURIAKOS XARAKIDHS ABEE	-27,32621698
141	FANCO AE	-30,37162047
142	ETEPAL AE	-31,1748343
143	ALFIN AE	-32,45614418
144	SEBATH AE	-40,2369026
145	MARMARA SKARH ABEE	-44,14288194
146	ALLANTIKA MAKEDONIAS AE ("ANANIADHS")	-50,9150689
147	ARCADIA TECHNOLOGIES AE	-52,04585296
148	ARCADIA AUDIOVISUAL AE	-82,33608806

7.5.2 Ανάλυση σταθερότητας των αποτελεσμάτων ιεράρχησης των επιχειρήσεων

Η σταθερότητα των αποτελεσμάτων ιεράρχησης των επιχειρήσεων εξετάστηκε μεταβάλλοντας μόνο τις τιμές των συντελεστών βαρύτητας (2ο σενάριο). Συγκεκριμένα, με βάση το σενάριο αυτό χρησιμοποιήθηκαν ίσα βάρη κατά κατηγορία δεικτών (Πίνακας 7.16), με σκοπό να εξετασθεί η σταθερότητα των αποτελεσμάτων της πολυκριτήριας μεθόδου, η οποία στηρίζεται στη θεωρία των σχέσεων υπεροχής και έχει ενδιαφέρον, εάν σε μία μεταβολή των τιμών διαφοροποιείται σημαντικά ή παραμένει η κατάταξη ως έχει (Ζοπουνίδης, 1996; Ζοπουνίδης, 2001; Δούμπος και Ζοπουνίδης, 2001; Ασημακόπουλος και Αραμπατζής, 2002).

Ο πίνακας 7.16 δείχνει τις μεταβολές στις τιμές των συντελεστών βαρύτητας για κάθε χρηματοοικονομικό κριτήριο (αριθμοδείκτη).

Πίνακας 7.16: Πολυκριτήρια αξιολόγηση του κλάδου Ένδυσης και Κλωστοϋφαντουργίας

Χρηματοοικονομικά κριτήρια αξιολόγησης		Συντελεστές βαρύτητας
1^η κατηγορία	Δείκτες Ρευστότητας	25,00
D1	Δείκτης Γενικής Ρευστότητας	12,5
D2	Δείκτης Άμεσης Ρευστότητας	12,5
2^η κατηγορία	Δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης	25,00
D3	Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης	12,5
D4	Δείκτης Χρέους Περιουσίας	12,5

3^η κατηγορία	Δείκτες Κυκλοφοριακής Δραστηριότητας	25,00
D5	Δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας	8,33
D6	Δείκτης Κυκλ. Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων	8,33
D7	Δείκτης Μέσης Περιόδου Είσπραξης των Απαιτήσεων	8,34
4^η κατηγορία	Δείκτες Αποδοτικότητας	25,00
D8	Δείκτης Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους	8,33
D9	Δείκτης Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων	8,33
D10	Δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας	8,34

Λόγω του μεγάλου αριθμού των επιχειρήσεων του δείγματος (148 επιχειρήσεις) και των κλάδων δραστηριότητας (5 κλάδοι), η ανάλυση της σταθερότητας επιχειρήθηκε μόνο σε έναν κλάδο του τομέα της μεταποίησης (ένδυση-κλωστοϋφαντουργία) και η ιεράρχηση που προέκυψε δείχνει ελάχιστες διαφορές στην κατάταξη (Πίνακας 7.17).

Πίνακας 7.17: Κατάταξη επιχειρήσεων του κλάδου Ένδυσης-Κλωστοϋφαντουργίας

a/a	Ένδυση-Κλωστοϋφαντουργία	1ο σενάριο		2ο σενάριο	
1	M.A.S.S. FASION AE	29,012228000	1	M.A.S.S. FASION AE	25,25033270
2	KOMOTEX AE	10,321703840	2	GEORGIADHS A. AE	14,62399525
3	GEORGIADHS A. AE	8,640574597	3	K. KOUTROULOS ABEE	11,89162642
4	K. KOUTROULOS ABEE	8,133877699	4	KOMOTEX AE	7,54294974
5	ELBE ENDYMATON AE	3,618736530	5	ELBE ENDYMATON AE	4,65783948
6	LINEA AE	0,268764361	6	G. A. XATZHLAZARIDHS AE	0,01741113
7	G. A. XATZHLAZARIDHS AE	-0,258598684	7	YFANTIRIA XANTHIS AE	-0,67520654
8	YFANTIRIA XANTHIS AE	-1,541368247	8	LINEA AE	-2,09902911
9	XR. TOUTOUNTZIDHS ABEE	-3,038084042	9	XR. TOUTOUNTZIDHS ABEE	-4,03175641
10	KLOSTHRIA RODOPHS AE	-8,68533733	10	KLOSTHRIA RODOPHS AE	-7,78877064
11	FANWARE ABEE	-14,39271404	11	FANWARE ABEE	-14,4522951
12	N. FARASOPOULOS AE	-23,99968142	12	N. FARASOPOULOS AE	-22,63909462
13	KUR. XARAKIDHS ABEE	-27,32621698	13	KUR. XARAKIDHS ABEE	-26,84500012
14	FANCO AE	-30,37162047	14	FANCO AE	-30,3322983

Αν και, στο δεύτερο σενάριο, όλες οι επιχειρήσεις του κλάδου «Ένδυσης-Κλωστοϋφαντουργίας» έχουν διαφορετική καθαρή ροή (σκορ βαθμολογίας), σε σχέση με αυτήν του πρώτου σεναρίου, η κατάταξη των επιχειρήσεων του συγκεκριμένου κλάδου στον πίνακα της ιεράρχησης, μεταξύ θετικών και αρνητικών επιδόσεων, παραμένει στην ουσία ίδια. Συγκεκριμένα, διαπιστώνονται μικρής κλίμακας ανακατατάξεις των επιχειρήσεων μόνο στη σειρά των θετικών επιδόσεων (π.χ. επιχείρηση που κατετάγη με το πρώτο σενάριο στη 2η σειρά, η ίδια επιχείρηση μετατίθεται στην τέταρτη σειρά προτίμησης με το δεύτερο σενάριο). Το γεγονός αυτό δείχνει τη σχετική σταθερότητα των αποτελεσμάτων και το στοιχείο αυτό

είναι σημαντικό, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου υπάρχει πρόβλημα επιλογής συγκεκριμένου αριθμού επιχειρήσεων ή περιορισμένου αριθμού επενδυτικών έργων.

7.6 Αποτελέσματα στατιστικής ανάλυσης και διερεύνησης των δεικτών με βάση τη νέα κατάταξη

Από τις εκτιμήσεις των βασικότερων χρηματοοικονομικών δεικτών και από την επιχειρηθείσα πολυκριτήρια κατάταξη διαπιστώθηκε ότι, σε συνολικούς όρους, οι μεταποιητικές μονάδες της Περιφέρειας ΑΜΘ είναι εξαιρετικά ετερογενείς. Η διαπίστωση αυτή σηματοδοτεί την ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης των χρηματοοικονομικών επιδόσεων των μεταποιητικών αυτών μονάδων.

Προκειμένου να αποτυπωθούν πληρέστερα τα χρηματοοικονομικά χαρακτηριστικά των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ, θεωρούμε ότι η ανάλυση των χρηματοοικονομικών επιδόσεων με βάση κάποιο μέτρο κεντρικής τάσης (τεταρτημόρια Q_i), ως προς το σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης, θα μπορούσε να προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες για τον πληρέστερο προσδιορισμό των επιδόσεων των μονάδων αυτών (Κάτος, 1986; Μπάτζιος, 1999; Petrie & Watson, 1999). Έτσι, στον πίνακα 7.18 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των τεταρτημορίων του σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης, για το σύνολο των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος.

Πίνακας 7.18: Τεταρτημόρια (Q_i) με βάση τη χρηματοοικονομική επίδοση του συνόλου του κλάδου μεταποίησης (σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης)

Αριθμός Επιχειρήσεων	Τεταρτημόρια			
	Q_1	Q_2	Q_3	Q_4
37 επιχειρήσεις	$-82,336 \leq Q_1 < -7,090$			
37 επιχειρήσεις		$-7,090 \leq Q_2 < 0,1823$		
37 επιχειρήσεις			$0,1823 \leq Q_3 < 9,14$	
37 επιχειρήσεις				$9,14 \leq Q_4 < 40,19$

Στο τεταρτημόριο Q_4 ανήκουν 37 επιχειρήσεις του δείγματος, που έχουν το υψηλότερο χρηματοοικονομικό σκορ και αντιπροσωπεύουν τις επιχειρήσεις με καλή χρηματοοικονομική επίδοση, ενώ στο Q_3 ανήκουν οι 37 επιχειρήσεις του δείγματος, που έχουν χαμηλό θετικό χρηματοοικονομικό σκορ και αντιπροσωπεύουν τις επιχειρήσεις με τη σχετικά καλή χρηματοοικονομική επίδοση (Πίνακας 7.18).

Παράλληλα, στο τεταρτημόριο Q_1 ανήκουν οι 37 επιχειρήσεις του δείγματος, που έχουν το υψηλότερο αρνητικό χρηματοοικονομικό σκορ και αντιπροσωπεύουν τις επιχειρήσεις με κακή χρηματοοικονομική επίδοση, ενώ στο τεταρτημόριο Q_2 ανήκουν 37 επιχειρήσεις του δείγματος, που έχουν μη ικανοποιητικό χρηματοοικονομικό σκορ (οριακά θετικό-σχετικά

χαμηλό αρνητικό σκορ) και επομένως αντιπροσωπεύουν τις επιχειρήσεις με τη σχετικά κακή χρηματοοικονομική επίδοση (Πίνακας 7.18).

Επιπλέον, με βάση τις εκτιμήσεις του πίνακα 7.18, στον πίνακα 7.19 σημειώνεται και η κατά κλάδο διάρθρωση των επιχειρήσεων κάθε τεταρτημορίου.

Πίνακας 7.19: Η διάρθρωση των επιχειρήσεων του δείγματος κατά κλάδο και τεταρτημόριο χρηματοοικονομικής επίδοσης

Κλάδος δραστηριότητας	Τεταρτημόρια				
	Q1	Q2	Q3	Q4	Σύνολο
<i>Τρόφιμα & Ποτά</i>	16,2 %	8,3 %	34,2 %	37,8 %	24,3%
<i>Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση</i>	13,5 %	8,3 %	10,5 %	5,4 %	9,5%
<i>Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού</i>	16,2 %	27,8 %	18,4 %	29,7 %	22,9 %
<i>Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου</i>	10,8 %	19,4 %	13,1 %	8,1 %	12,9%
<i>Λοιποί Κλάδοι</i>	43,3 %	36,2 %	23,8 %	19,0 %	30,4%
Σύνολο	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

7.6.1 Εκτίμηση και στατιστική ανάλυση δεικτών στις τέσσερις (4) ομάδες-τεταρτημόρια Q του σκορ χρηματοοικονομικής επάρκειας

Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων εφαρμόστηκε η μεθοδολογία της πολλαπλής ανάλυσης των διακυμάνσεων (Factorial ANOVA), για να αξιολογηθούν τυχόν αλληλεπιδράσεις (δεύτερης τάξης) μεταξύ των παραγόντων «κλάδος» και «τεταρτημόριο Q», αναφορικά με τους βασικούς χρηματοοικονομικούς δείκτες που μελετάμε. Παράλληλα, χρησιμοποιήθηκε και η μεθοδολογία της ανάλυσης των διακυμάνσεων μίας κατεύθυνσης, σύμφωνα με το «εντελώς τυχαιοποιημένο» σχέδιο ανάλυσης (One-way ANOVA), προκειμένου να εκτιμηθεί η τυχόν ανεξάρτητη επίδραση των παραγόντων αυτών. Όπου οι προϋποθέσεις κανονικότητας των δεδομένων και ομοιογένειας των διακυμάνσεων επιτεύχθηκαν και το αποτέλεσμα της ανάλυσης διακύμανσης αξιολογήθηκε στατιστικά ως σημαντικό, χρησιμοποιήθηκε ο νέος έλεγχος του πολλαπλού εύρους του Duncan, με στόχο την αξιολόγηση της ακριβούς θέσης των στατιστικών διαφορών. Σε περιπτώσεις ετερογένειας των διακυμάνσεων και μη κανονικότητας των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος των Kruskal-Wallis και στη συνέχεια ο μη παραμετρικός έλεγχος των Mann-Whitney.

Από την πολλαπλή ανάλυση των διακυμάνσεων δεν διαπιστώθηκαν σημαντικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των παραγόντων «κλάδος» και «ομάδα Q» ως προς τους δείκτες: Γενική Ρευστότητα, Άμεση Ρευστότητα, Συνολική Δανειακή Επιβάρυνση, Δείκτης Χρέους

Περιουσίας, Συνολική Κυκλοφοριακή Ταχύτητα, Κυκλοφοριακή Ταχύτητας Παγίων, Καθαρό Περιθώριο Κέρδους, Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων και Συνολική Αποδοτικότητα. Αντίθετα, υπάρχει σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ των παραγόντων «Κλάδος» και «Ομάδα Q» ως προς τους δείκτες: Κυκλοφοριακή Ταχύτητα Παγίων και Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων, που σημαίνει ότι κάποιοι κλάδοι συμπεριφέρονται διαφορετικά ως προς τα διάφορα επίπεδα- ομάδες Q, από ότι συμβαίνει με άλλους κλάδους.

Στον πίνακα 7.20 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των βασικών χρηματοοικονομικών δεικτών του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ, στις τέσσερις (4) ομάδες χρηματοοικονομικής επίδοσης, με βάση τα τεταρτημόρια Q του σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης.

Πίνακας 7.20: Χρηματοοικονομική επάρκεια ως προς το συνολικό σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης (ταξινόμηση με βάση τα τεταρτημόρια Q₁...Q₄)

Συνολική χρηματοοικονομική επάρκεια	Δείκτες Ρευστότητας		Δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης		Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας			Δείκτες Αποδοτικότητα		
	Γενική Ρευστότητα	Άμεση Ρευστότητα	Συνολική Δανειακή Επιβάρυνση	Δείκτης Χρέους Περιουσίας	Συνολική Κυκλοφοριακή Ταχύτητα	Κυκλοφοριακή Ταχύτητας Παγίων	Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων	Καθαρό Περιθώριο Κέρδους	Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων	Συνολική Αποδοτικότητα
Πολύ καλή (Q4) 9,14≤ σκορ	3,438±0,553 γ	2,286±0,309 γ	0,373±0,030 δ	0,768±0,099 δ	1,133± 0,102 δ	3,898±0,554 γ	133,837±12,879 β	7,650±1,224 γ	15,377±2,250 δ	7,195±1,012 δ
Καλή (Q3) 0,1823≤ σκορ <9,14	1,612±0,125 β	1,176±0,131 β	0,479±0,301 γ	1,298±0,196 γ	0,810 ± 0,063 γ	2,512 ±0,337 β	181,097±23,488 β	4,730±1,508 γ	7,432±1,432 γ	3,092±0,632 γ
Κακή (Q2) -7,090 - 7,090≤ σκορ <0,1823	1,349±0,068 β	0,877±0,049 β	0,567±0,020 β	1,560±0,153 β	0,595 ±0,044 β	1,747 ±0,169 β	222,719±18,288 α	1,809±0,548 β	2,337±0,894 β	0,809±0,307 β
Πολύ κακή (Q1) σκορ <-7,090	0,976±0,079 α	0,615±0,048 α	0,712±0,046 α	2,309±0,383 α	0,388 ±0,039 α	1,63 ±0,585 α	305,289±38,016 α	-46,307±18,73 α	-41,238±14,194 α	-7,278±1,498 α
Σύνολο Μεταποίησης	1,844±0,162	1,239±0,099	0,533±0,019	1,467±0,121	0,732±0,040	2,447±0,232	208,109±12,879	-8,029±5,008	-4,023±4,013	0,954±0,648

Σημείωση: α, β, γ...: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με κοινό εκθέτη δεν διαφέρουν σημαντικά (P>0,10)

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 7.20 προκύπτει ότι η ομάδα των επιχειρήσεων με πολύ καλή χρηματοοικονομική επίδοση (ομάδα Q4) έχει τους υψηλότερους μέσους δείκτες Γενικής Ρευστότητας και Άμεσης Ρευστότητας (3,438 και 2,286 μονάδες, αντίστοιχα). Επίσης εμφανίζει στατιστικά σημαντική υπεροχή στο να ανταποκριθεί στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της, έναντι των υπολοίπων ομάδων επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1). Ενδιαφέρον έχει επίσης η εκτίμηση ότι, η αμέσως προηγούμενη ομάδα (Q3), δηλαδή οι επιχειρήσεις με σχετικά καλό χρηματοοικονομικό σκορ, διαφοροποιείται ελάχιστα από την ομάδα Q2, διαφορά όμως η οποία δεν αξιολογείται στατιστικά. Επιπλέον, η ομάδα Q1, αποδεικνύεται ότι υπολείπεται σημαντικά σε σχέση με τις τρεις προηγούμενες ομάδες (Πίνακας 7.20).

Παράλληλα, η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη της γενικής και άμεσης ρευστότητας γύρω από τον μέσο, όπως αυτή αποτυπώνεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου, είναι ιδιαίτερα υψηλή στην ομάδα επιχειρήσεων με το καλύτερο χρηματοοικονομικό σκορ (Q4), ενώ είναι σχετικά περιορισμένη στις υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1).

Αναφορικά με τους δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας, από τον πίνακα 7.20 προκύπτει ότι, αν και η ομάδα επιχειρήσεων με την πολύ καλή χρηματοοικονομική επίδοση (Q4) έχει τον υψηλότερο μέσο δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας και Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων (1,133 και 3,898 μονάδες, αντίστοιχα) και εμφανίζει σημαντική διαφορά έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1), εντούτοις, το επίπεδο αξιοποίησης των συνολικών πόρων θεωρείται σχετικά χαμηλό. Η ίδια διαπίστωση ισχύει και για τις άλλες ομάδες επιχειρήσεων (Q1, Q2 και Q3). Ωστόσο η στατιστική ανάλυση των εκτιμήσεων δείχνει ότι όλες οι ομάδες διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους ως προς τον δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας, ενώ ως προς τον δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων η διαφορά μεταξύ των ομάδων Q1 και Q2 δεν είναι σημαντική ($P > 0,10$).

Όσον αφορά τον δείκτη της Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων, οι μονάδες με πολύ καλή ή καλή χρηματοοικονομική επίδοση (ομάδες Q4 και Q3) εμφανίζουν σημαντικά μικρότερη μέση περίοδο Είσπραξης Απαιτήσεων από ότι συμβαίνει με τις ομάδες Q2 και Q1 (Πίνακας 7.20).

Παράλληλα, η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας γύρω από τον μέσο, όπως αυτή αποτυπώνεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου, είναι υψηλή ιδιαίτερα στις ομάδες επιχειρήσεων με το σχετικά καλό και πολύ καλό χρηματοοικονομικό σκορ (Q3 και Q4 αντίστοιχα), ενώ είναι σχετικά περιορισμένη

στις υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρήσεων (Q2 και Q1). Αντίθετα, η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων εκτιμάται αρκετά υψηλή στις ομάδες επιχειρήσεων Q1 και Q4 συγκριτικά με τις άλλες ομάδες. Υψηλή διασπορά παρατηρείται και στον δείκτη της Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων, με τη διαφορά ότι η διασπορά είναι χαμηλότερη στην ομάδα με πολύ καλό χρηματοοικονομικό σκορ (Q4).

Από την αξιολόγηση των εκτιμήσεων των βασικών δεικτών κεφαλαιακής διάρθρωσης των 4 ομάδων (Q..) επιχειρήσεων του κλάδου μεταποίησης, προκύπτει ότι η ομάδα των επιχειρήσεων με την καλή χρηματοοικονομική επίδοση (Q4) εμφανίζει σημαντικά χαμηλότερο δείκτη Δανειακής Επιβάρυνσης και Χρέους Περιουσίας (0,373 και 0,768 μονάδες αντίστοιχα), έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1) και γενικά έχει υψηλή πιστοληπτική ικανότητα. Η στατιστική ανάλυση των εκτιμήσεων οδηγεί στη διαπίστωση ότι και οι δύο δείκτες κεφαλαιακής διάρθρωσης διαφοροποιούνται στατιστικά σημαντικά από ομάδα σε ομάδα επιχειρήσεων ($P \leq 0,10$). Η κατηγορία των μονάδων Q3, επίσης, διατηρεί μια σχετικά καλή πιστοληπτική ικανότητα. Απεναντίας, οι κατηγορίες των επιχειρήσεων με χαμηλό ή υψηλό αρνητικό χρηματοοικονομικό σκορ (Q2 και Q1 αντίστοιχα) εμφανίζουν υψηλό βαθμό συμμετοχής ξένων κεφαλαίων και προφανώς ανήκουν στην υψηλή ομάδα κινδύνου από πλευράς θνησιμότητας.

Παράλληλα, η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης γύρω από τον μέσο είναι χαμηλή σε όλες τις ομάδες των επιχειρήσεων, ενώ αυτή του δείκτη Χρέους Περιουσίας είναι υψηλή και ιδιαίτερα στην ομάδα των επιχειρήσεων με πολύ κακό χρηματοοικονομικό σκορ (Q1).

Τέλος, αναφορικά με τους βασικούς δείκτες αποδοτικότητας, από τη μελέτη του πίνακα 7.20 προκύπτει ότι η ομάδα των επιχειρήσεων με την καλή χρηματοοικονομική επίδοση (Q4) έχει τον υψηλότερο μέσο δείκτη Συνολικής Αποδοτικότητας και Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων (7,195 και 15,377 μονάδες αντίστοιχα), εμφανίζει σημαντική διαφορά έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1) και γενικά η αποδοτικότητα των μονάδων αυτών κρίνεται σχετικά καλή. Η κατηγορία μονάδων Q3 διαφοροποιείται σημαντικά από τις άλλες δύο υποδεέστερες σε χρηματοοικονομική επίδοση ομάδες, ως προς το επίπεδο του μέσου δείκτη και έχει σχετικά χαμηλή αποδοτικότητα. Οι υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρήσεων με χαμηλό ή υψηλό αρνητικό χρηματοοικονομικό σκορ (Q2 και Q1 αντίστοιχα) εμφανίζουν χαμηλή ή ιδιαίτερα υψηλή αρνητική αποδοτικότητα των κεφαλαίων τους, γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι οι μονάδες των κατηγοριών αυτών ανήκουν στην υψηλή ομάδα κινδύνου από πλευράς θνησιμότητάς τους. Γενική διαπίστωση πάντως είναι ότι όλες οι ομάδες

διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους ως προς τους δύο προαναφερθέντες δείκτες.

Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στον δείκτη του Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους, όπου οι ομάδες Q4 και Q3 φαίνεται ότι δεν διαφοροποιούνται στατιστικά μεταξύ τους. Αντίθετα, από τη στατιστική αξιολόγηση του δείκτη για τις ομάδες Q2 και Q1 προκύπτει ότι η όποια διαφορά είναι σημαντική.

Παράλληλα, η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη της Συνολικής Αποδοτικότητας, της Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων και του Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους γύρω από τον μέσο, όπως αυτή αποτυπώνεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου, είναι υψηλή σε όλες τις ομάδες επιχειρήσεων.

Στους πίνακες 7.21 έως 7.24 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των βασικών χρηματοοικονομικών δεικτών του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ, κατά κλάδο δραστηριότητας των μονάδων, για τις τέσσερις ομάδες κατάταξης με βάση τα τεταρτημόρια του σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης Q1, Q2, Q3 και Q4.

Πίνακας 7.21: Χρηματοοικονομική επάρκεια των επιχειρήσεων στο τεταρτημόριο Q₁ κατά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδος δραστηριότητας	Δείκτες Ρευστότητας		Δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης		Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας			Δείκτες Αποδοτικότητας		
	Γενική Ρευστότητα	Άμεση Ρευστότητα	Συνολική Δανειακή Επιβάρυνση	Δείκτης Χρέους Περιουσίας	Συνολική Κυκλοφοριακή Ταχύτητα	Κυκλοφοριακή Ταχύτητας Παγίων	Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων	Καθαρό Περιθώριο Κέρδους	Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων	Συνολική Αποδοτικότητα
Τρόφιμα & Ποτά	1,0060±0,2365 ^α	0,500±0,1264 ^α	0,6960±0,06827 ^α	3,2299±1,04140 ^α	0,3660±0,10609 ^α	0,7520±0,1854 ^α	200,0200±61,1063 ^α	-24,23±5,523 ^α	-34,252±15,423 ^α	-8,220±2,8194 ^α
Κλωστ/ργία-Ένδυση	1,2683±0,2996 ^α	0,703±0,1673 ^α	0,7200±0,05218 ^α	2,0546±0,13277 ^α	0,2750±0,04631 ^α	0,8117±0,0930 ^α	437,8400±142,724 ^α	-5,931±3,801 ^α	-18,370±15,374 ^α	-1,380±0,8594 ^α
Μη μεταλλικά ορυκτά – Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού	0,6525±0,1517 ^α	0,427±0,1206 ^α	0,8600±0,25345 ^α	1,5719±1,78074 ^α	0,5775±0,18759 ^α	6,2900±5,2674 ^β	195,0000±34,0705 ^α	-2,157±4,104 ^α	-7,467±12,0004 ^α	-2,845±3,7283 ^α
Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου	0,8367±0,1664 ^α	0,523±0,1268 ^α	0,8142±0,14817 ^α	1,3613±1,56831 ^α	0,4783±0,06509 ^α	1,5233±0,5709 ^α	211,4950±78,5386 ^α	-25,566±6,71 ^α	-112,233±73,75 ^α	-12,325±3,36 ^α
Λοιποί Κλάδοι	0,9906±0,1022 ^α	0,698±0,0617 ^α	0,6393±0,06515 ^α	2,6004±0,45504 ^α	0,3575±0,06153 ^α	1,0869±0,2297 ^α	353,7269±49,9766 ^α	-87,16±41,61 ^α	-33,816±14,797 ^α	-8,412±2,7669 ^α
Σύνολο κλάδων	0,9762±0,0798	0,6149±0,0486	0,7123±0,04634	2,3095±0,38380	0,3886±0,03908	1,6303±0,58502	305,2891±38,0168	-46,307±18,73	-41,2381±14,194	-7,278±1,4984

Σημείωση: α, β, γ....: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με κοινό εκθέτη δεν διαφέρουν σημαντικά (P>0,10)

Πίνακας 7.22: Χρηματοοικονομική επάρκεια των επιχειρήσεων στο τεταρτημόριο Q₂ κατά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδος δραστηριότητας	Δείκτες Ρευστότητας		Δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης		Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας			Δείκτες Αποδοτικότητας		
	Γενική Ρευστότητα	Άμεση Ρευστότητα	Συνολική Δανειακή Επιβάρυνση	Δείκτης Χρέους Περιουσίας	Συνολική Κυκλοφοριακή Ταχύτητα	Κυκλοφοριακή Ταχύτητας Παγίων	Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων	Καθαρό Περιθώριο Κέρδους	Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων	Συνολική Αποδοτικότητα
Τρόφιμα & Ποτά	1,633±0,1530 ^α	1,020±0,090 ^α	0,538±0,0559 ^α	1,243±0,301 ^α	0,526±0,0611 ^α	1,936±0,6253 ^α	280,703±46,8824 ^α	2,940±1,145 ^α	3,780±1,9273 ^α	1,546±0,644 ^α
Κλωστ/ργία-Ένδυση	1,478±0,1138 ^α	1,014±0,092 ^α	0,541±0,0266 ^α	1,252±0,124 ^α	0,444±0,0330 ^α	1,369±0,2159 ^α	281,026±22,0195 ^α	3,117±1,108 ^α	2,956±0,8589 ^α	1,288±0,344 ^α
Μη μεταλλικά ορυκτά – Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού	1,344±0,1888 ^α	0,681±0,098 ^α	0,541±0,0600 ^α	1,515±0,417 ^α	0,587±0,0892 ^α	1,422±0,3264 ^α	167,190±62,6309 ^α	0,844±0,179 ^α	1,570±0,644 ^α	0,491±0,125 ^α
Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου	1,082±0,0926 ^α	0,685±0,092 ^ω	0,498±0,095 ^α	1,244±0,4465 ^α	0,835±0,3278 ^α	2,085±0,9758 ^α	150,800±56,6678 ^α	-3,110±2,89 ^β	-6,185±5,940 ^β	-2,345±2,089 ^β
Λοιποί Κλάδοι	1,269±0,1268 ^α	0,903±0,090 ^α	0,628±0,0289 ^α	1,991±0,3161 ^α	0,656±0,0507 ^α	2,066±0,2733 ^α	216,517±25,1343 ^α	2,574±0,557 ^α	4,563±1,035 ^α	1,413±0,263 ^α
Σύνολο κλάδων	1,349±0,0681	0,877±0,049	0,567±0,020	1,560±0,1533	0,594±0,0447	1,747±0,1692	222,719±18,2886	1,808±0,548	2,337±0,894	0,809±0,307

Σημείωση: α, β, γ.....: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με κοινό εκθέτη δεν διαφέρουν σημαντικά (P>0,10)

Πίνακας 7.23: Χρηματοοικονομική επάρκεια των επιχειρήσεων στο τεταρτημόριο Q₃ κατά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδος δραστηριότητας	Δείκτες Ρευστότητας		Δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης		Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας			Δείκτες Αποδοτικότητας		
	Γενική Ρευστότητα	Άμεση Ρευστότητα	Συνολική Δανειακή Επιβάρυνση	Δείκτης Χρέους Περιουσίας	Συνολική Κυκλοφοριακή Ταχύτητα	Κυκλοφοριακή Ταχύτητας Παγίων	Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων	Καθαρό Περιθώριο Κέρδους	Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων	Συνολική Αποδοτικότητα
Τρόφιμα & Ποτά	2,6900±0,6576 ^β	2,2225±0,7807 ^β	0,413±0,1178 ^α	1,1090±0,666 ^α	0,4600±0,1046 ^α	1,892±0,9844 ^α	396,312±97,716 ^β	5,405±3,1550 ^α	5,645±2,8282 ^α	2,465±1,2955 ^α
Κλωστ/ργία-Ένδυση	1,4529±0,1408 ^α	1,0671±0,1535 ^α	0,5448±0,0808 ^α	1,8901±0,726 ^α	0,9257±0,1658 ^α	3,951±1,1774 ^α	186,800±26,707 ^α	6,045±1,8571 ^α	11,302±3,0737 ^α	4,344±1,1324 ^α
Μη μεταλλικά ορυκτά – Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού	1,8140±0,4959 ^α	1,4020±0,5764 ^{α,β}	0,4272±0,0825 ^α	0,9641±0,389 ^α	0,6040±0,1305 ^α	2,296±0,8896 ^α	237,632±110,865 ^α	-1,484±8,7329 ^α	1,664±4,3583 ^α	0,748±2,8776 ^α
Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου	1,4250±0,1352 ^α	0,9783±0,1195 ^α	0,5234±0,0509 ^α	1,4648±0,320 ^α	0,9100±0,1104 ^α	2,470±0,4818 ^α	131,671±21,944 ^β	5,610±2,2820 ^α	6,822±2,3855 ^α	2,792±0,9085 ^α
Λοιποί Κλάδοι	1,3933±0,14862 ^α	0,9356±0,0825 ^α	0,4269±0,0495 ^α	0,887±0,1835 ^α	0,8600±0,1304 ^α	1,843±0,4509 ^α	115,502±12,587 ^α	5,687±2,1440 ^α	9,232±3,3187 ^α	4,100±1,3679 ^α
Σύνολο κλάδων	1,6119±0,1250	1,1765±0,1315	0,4791±0,0301	1,2987±0,1965	0,8108±0,0636	2,512±0,337	181,097±23,488	4,730±1,5088	7,431±1,4328	3,092±0,6329

Σημείωση: α, β, γ...: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με κοινό εκθέτη δεν διαφέρουν σημαντικά (P>0,10)

Πίνακας 7.24: Χρηματοοικονομική επάρκεια των επιχειρήσεων στο τεταρτημόριο Q₄ κατά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδος δραστηριότητας	Δείκτες Ρευστότητας		Δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης		Δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας			Δείκτες Αποδοτικότητας		
	Γενική Ρευστότητα	Άμεση Ρευστότητα	Συνολική Δανειακή Επιβάρυνση	Δείκτης Χρέους Περιουσίας	Συνολική Κυκλοφοριακή Ταχύτητα	Κυκλοφοριακή Ταχύτητας Παγίων	Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων	Καθαρό Περιθώριο Κέρδους	Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων	Συνολική Αποδοτικότητα
Τρόφιμα & Ποτά	1,7750±0,26500 ^α	1,1200±0,15000 ^α	0,5366±0,0875 ^α	1,2485±0,426 ^α	1,4500±0,450 ^α	12,7250±4,565 ^β	136,680±50,880 ^α	3,7500±0,4500 ^α	11,5200±0,280 ^α	5,1450±1,045 ^α
Κλωστ/ργία-Ένδυση	2,9173±0,60465 ^α	1,9073±0,29396 ^α	0,4081±0,0567 ^α	0,9033±0,231 ^α	1,0591±0,1429 ^α	3,2209±0,484 ^α	147,900±13,77 ^α	9,0936±3,2215 ^α	17,2609±4,782 ^α	8,3718±2,744 ^α
Μη μεταλλικά ορυκτά – Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού	7,5000±5,82126 ^α	1,1200±0,09165 ^α	0,3677±0,1735 ^α	0,7960±0,392 ^α	0,7700±0,3064 ^α	1,7400±0,759 ^α	84,060±29,78 ^α	13,8200±8,0365 ^α	26,1033±14,303 ^α	10,5300±5,860 ^α
Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου	3,1150±0,47371 ^α	2,5171±0,45664 ^α	0,3317±0,0506 ^α	0,6540±0,149 ^α	1,3357±0,2043 ^α	4,2857±0,828 ^α	112,5536±16,081 ^α	5,8100±0,9933 ^α	14,0521±3,412 ^α	6,5771±1,0358 ^α
Λοιποί Κλάδοι	3,6400±1,23348 ^α	3,2543±1,23721 ^α	0,3561±0,0552 ^α	0,6361±0,151 ^α	0,9086±0,1956 ^α	2,5886±0,760 ^α	174,8271±35,389 ^α	7,5329±1,3140 ^α	11,5700±2,851 ^α	5,738±1,1521 ^α
Σύνολο κλάδων	3,4386±0,55357	2,2865±0,30942	0,3730±0,373	0,7684±0,099	1,1330±0,1025	3,8978±0,554	133,8373±10,917	7,6503±1,2243	15,3768±2,250	7,1951±1,0122

Σημείωση: α, β, γ...: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με κοινό εκθέτη δεν διαφέρουν σημαντικά (P>0,10)

Από την ανάλυση των εκτιμήσεων των παραπάνω πινάκων (Πίνακες 7.21, 7.22, 7.23 και 7.24) προκύπτει ότι, στην ομάδα Q1 η Κυκλοφοριακή Ταχύτητας Παγίων φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά στον κλάδο 3 (Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού), σε σχέση με όλους τους άλλους κλάδους.

Παράλληλα, στην ομάδα Q2 οι δείκτες αποδοτικότητας (Συνολικής Αποδοτικότητας, Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων και Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους) εμφανίζονται σημαντικά χαμηλότεροι στον κλάδο 4 (Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου) σε σύγκριση με τους άλλους κλάδους.

Αντίστοιχα, στην ομάδα Q3 η Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων φαίνεται να είναι σημαντικά μεγαλύτερη στον κλάδο 1 (Τρόφιμα & Ποτά), συγκριτικά με τους άλλους κλάδους. Επίσης, στον ίδιο κλάδο (Τρόφιμα & Ποτά), ο δείκτης γενικής ρευστότητας φαίνεται να είναι σημαντικά υψηλότερος από ότι στους άλλους κλάδους. Το ίδιο περίπου ισχύει και για τον δείκτη άμεσης ρευστότητας, όμως αυτός δεν διαφοροποιείται έναντι του κλάδου 3 (Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού)

Τέλος, στην ομάδα Q4 ο δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων διαμορφώνεται σε σημαντικά υψηλότερη τιμή στον κλάδο 1 σε σχέση με άλλους κλάδους.

7.7 Συμπεράσματα

Από την ανάλυση των εκτιμήσεων του συνόλου των χρηματοοικονομικών δεικτών, που παρουσιάστηκαν στο κεφάλαιο αυτό, προκύπτει ότι ο κλάδος της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ εμφανίζει ασθενή χρηματοοικονομική επάρκεια και είναι εξαιρετικά ετερογενής από άποψη διαχειριστικής αποτελεσματικότητας των μονάδων του.

Ειδικότερα, από τις εκτιμήσεις των χρηματοοικονομικών δεικτών του κλάδου μεταποίησης προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

- Γενικά ο κλάδος της μεταποίησης δεν αντιμετωπίζει ιδιαίτερα προβλήματα Γενικής ($1,844 \pm 0,163$) ή Άμεσης Ρευστότητας ($1,239 \pm 0,099$). Λόγω του ότι μεταξύ των επιχειρήσεων παρατηρείται σημαντική ανομοιογένεια στους παραπάνω δείκτες, ένα μέρος των μονάδων αυτών φαίνεται να αντιμετωπίζει σοβαρές δυσχέρειες γενικής και κυρίως άμεσης ρευστότητας (26,3% και 53,4% αντίστοιχα), γεγονός που ενδεχομένως επηρεάζει την επιχειρηματική συμπεριφορά κάποιων μονάδων του κλάδου (αδυναμία μακροχρόνιου προγραμματισμού, δυσχέρεια αντιμετώπισης έκτακτων συμβάντων, μειωμένη ικανότητα επιχειρηματικών ελιγμών κ.ά.). Οι δυσχέρειες αυτές, εκτιμούμε ότι, πιθανόν

δημιουργούνται από τη διατήρηση μεγάλου επιπέδου αποθεμάτων καθώς και τις απαιτήσεις βραδείας ανακύκλωσης των μονάδων.

- Αναφορικά με τις εκτιμήσεις των δεικτών Δανειακής Επιβάρυνσης (μέσος δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης: $0,533 \pm 0,019$, μέσος δείκτης Χρέους Περιουσίας: $1,467 \pm 0,121$), διαφαίνεται γενικά μία σχετικά ασθενής κεφαλαιακή διάρθρωση των μεταποιητικών μονάδων, που πιστοποιεί την ύπαρξη σημαντικών υποχρεώσεων σε σχέση με τα ίδια κεφάλαια των μονάδων. Ειδικότερα, εξαιτίας της μεγάλης ετερογένειας του κλάδου στους παραπάνω δείκτες, η πλειονότητα των μονάδων (54,7% και 52,4% αντίστοιχα) έχει υψηλό βαθμό δανειακής επιβάρυνσης καθώς και υψηλή αναλογία Ξένα Κεφάλαια/Ίδια Κεφάλαια (0,699 και 2,4:1 αντίστοιχα).
- Από τις εκτιμήσεις των δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας διαπιστώνεται ότι, σε συνολικούς όρους, ο βαθμός αποτελεσματικής χρησιμοποίησης των πόρων που ελέγχει ο κλάδος της μεταποίησης δεν είναι ικανοποιητικός. Η διαπίστωση αυτή προκύπτει από τη χαμηλή τιμή του δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας για τον κλάδο ($0,733 \pm 0,040$). Παράλληλα, οι μεταποιητικές μονάδες φαίνεται να αξιοποιούν σχετικά αποτελεσματικά τα επενδυμένα κεφάλαια (μέσος δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων: $2,447 \pm 0,232$). Η εικόνα αυτή όμως είναι πλασματική, αφού η πλειονότητα των μονάδων (28,4% και 45,9%) έχει μικρό βαθμό αξιοποίησης των πάγιων στοιχείων της (μέσος δείκτης $0,596$ και $1,785$ αντίστοιχα) (ασύμμετρη δεξιά κατανομή). Η εξαιρετικά υψηλή διασπορά των ατομικών τιμών των δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας και Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων δείχνει ότι μεταξύ των μεταποιητικών μονάδων υφίσταται σημαντική ανομοιογένεια. Παράλληλα, διαπιστώνεται ότι και η Περίοδος Είσπραξης των Απαιτήσεων των μονάδων από τους πελάτες, για το σύνολο της μεταποίησης, είναι σχετικά μεγάλη, γεγονός που συνδέεται είτε με χαλαρή πιστωτική πολιτική είτε με αδυναμία διαπραγματευτικής ικανότητας, που πιθανόν εμφανίζουν κάποιες μεταποιητικές μονάδες. Η χαλαρή αυτή πιστωτική πολιτική ή η περιορισμένη διαπραγματευτική ικανότητα δημιουργεί επισφαλείς απαιτήσεις στις μονάδες, στοιχείο που προκαλεί προβλήματα ρευστότητας σε αυτές.
- Από τις εκτιμήσεις των δεικτών αποδοτικότητας επιβεβαιώνεται η ετερογένεια της μεταποίησης και σε όρους αποδοτικότητας. Η μεταποίηση έχει αρνητικό Περιθώριο Καθαρού Κέρδους της τάξης του -8%, ενώ ένα μικρό ποσοστό των μεταποιητικών μονάδων (26,4%) εμφανίζει ικανοποιητικό Καθαρό Περιθώριο Κέρδους (11,1%). Αναφορικά με την αποδοτικότητα των Ιδίων και των Συνολικών κεφαλαίων των μονάδων,

σε συνολικούς όρους, η μεταποίηση έχει αρνητική αποδοτικότητα ως προς τα ίδια κεφάλαια και ιδιαίτερα χαμηλή αποδοτικότητα ως προς τα συνολικά κεφάλαια, αν και αυτή είναι εξαιρετικά ετερογενής. Από την αναλυτικότερη διερεύνηση των επιμέρους τιμών των παραπάνω δεικτών προκύπτει ότι ένα μέρος των επιχειρήσεων (21,6%) εμφανίζεται με ιδιαίτερα υψηλή αρνητική αποδοτικότητα ιδίων και συνολικών κεφαλαίων (-50,6% και -9,5%), ενώ η πλειονότητα των μονάδων (54,0% και 70,9%) έχει πολύ χαμηλό ποσοστό απόδοσης ιδίων και συνολικών κεφαλαίων αντίστοιχα (3,7% και 2,7%).

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων στατιστικής εκτίμησης και ανάλυσης των χρηματοοικονομικών δεικτών κατά κλάδο μεταποίησης, προκύπτουν σημαντικές διαπιστώσεις σε σχέση με το κριτήριο κατάταξης «κλάδος δραστηριότητας» που χρησιμοποιήθηκε:

- Ειδικότερα, οι κλάδοι που εμφανίζουν σχετικά υψηλό δείκτη Γενικής Ρευστότητας είναι τα «Μη μεταλλικά ορυκτά-Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού», τα «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» και η «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση». Αντίθετα, οι υπόλοιποι κλάδοι φαίνεται να αντιμετωπίζουν δυσχέρειες ως προς την κάλυψη των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεών τους. Παρόμοια παρατήρηση ισχύει και για τον δείκτη Άμεσης Ρευστότητας, με μόνη διαφορά ότι ο κλάδος «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού» έχει τον πλέον χαμηλότερο δείκτη έναντι των υπολοίπων κλάδων, γεγονός που φανερώνει ότι οι επιχειρήσεις του κλάδου αυτού αντιμετωπίζουν δυσκολίες ρευστοποίησης των βραχυπρόθεσμων απαιτήσεών τους (υψηλά αποθέματα, βραδεία ανακύκλωση απαιτήσεων, χαλαρή πιστωτική πολιτική πωλήσεων).
- Αναφορικά με τη συμπεριφορά των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης ως προς τους δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης, διαπιστώνεται ότι οι κλάδοι που έχουν σχετικά χαμηλότερο δείκτη Δανειακής Επιβάρυνσης καθώς και Χρέους Περιουσίας είναι κατά σειρά τα «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» και η «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση».
- Από την εξέταση των δεικτών Κυκλοφοριακής Ταχύτητας στους επιμέρους κλάδους μεταποίησης, προκύπτει γενικά μικτή εικόνα. Ειδικότερα, ο μοναδικός κλάδος που εμφανίζει σχετικά υψηλό δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας ή καλύτερα πάνω από τον μέσο όρο του συνόλου της μεταποίησης είναι τα «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου». Αντίθετα, οι υπόλοιποι κλάδοι έχουν πολύ μικρό βαθμό αξιοποίησης των συνολικών πόρων των επιχειρήσεών τους. Σχετικά καλύτερη εικόνα παρουσιάζουν οι κλάδοι ως προς τον βαθμό ανακύκλωσης των παγίων στοιχείων τους, με

σημαντική υπεροχή του κλάδου «Τρόφιμα & Ποτά», γεγονός που σημαίνει ότι κάποιοι κλάδοι που εμφάνιζαν υψηλότερο δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας έχουν σε αδράνεια ένα μέρος των παγίων τους. Τέλος, οι κλάδοι «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού» και «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου», αν και παρουσιάζουν σχετικά υψηλότερο βαθμό ρευστοποίησης των βραχυπρόθεσμων απαιτήσεων τους έναντι των υπολοίπων κλάδων, έχουν γενικά βραδεία ανακύκλωση των απαιτήσεων.

- Αναφορικά με τη διερεύνηση των δεικτών Αποδοτικότητας στους επιμέρους κλάδους της μεταποίησης, προκύπτει ότι οι κλάδοι που έχουν θετικό δείκτη Περιθωρίου Κέρδους είναι κατά σειρά η «Κλωστοϋφαντουργία- Ένδυση» και τα «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού», που όμως κινούνται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Παρόμοια εικόνα σημειώνεται και στους δείκτες Αποδοτικότητας Ιδίων και Συνολικών Κεφαλαίων.
- Τέλος, από τη στατιστική αξιολόγηση των παραπάνω δεικτών δεν προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των κλάδων της μεταποίησης, εκτός από την περίπτωση των δεικτών «Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας» και «Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων». Οι δείκτες αυτοί, στους κλάδους «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» και «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού», αξιολογούνται στατιστικά ως σημαντικά υψηλότεροι έναντι των υπολοίπων. Παράλληλα, ο κλάδος «Κλωστοϋφαντουργία- Ένδυση» φαίνεται να διαφοροποιείται μόνο έναντι του κλάδου «Τρόφιμα & Ποτά», με σχετική υπεροχή του δείκτη «Συνολικής Αποδοτικότητας».

Από την πολυκριτήρια ανάλυση ιεράρχησης των χρηματοοικονομικών επιδόσεων των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ που μελετήθηκαν, ενισχύεται η άποψη ότι ο τομέας της μεταποίησης δεν εμφανίζει ικανοποιητικό βαθμό χρηματοοικονομικών επιδόσεων και είναι εξαιρετικά ετερογενής από πλευράς χρηματοοικονομικής αποτελεσματικότητας των μονάδων του:

- Ειδικότερα, οι επιχειρήσεις που εμφανίζουν θετικές τιμές (καθαρή ροή χρηματοοικονομικής επίδοσης της επιχείρησης > 0) αποτελούν το 50,6% του συνόλου του δείγματος και άρα έχουν σχετική υπεροχή. Αυτό σημαίνει ότι ένα μεγάλο μέρος των μεταποιητικών επιχειρήσεων εμφανίζει ιδιαίτερα ασθενή χρηματοοικονομική επάρκεια, γεγονός που ερμηνεύεται ότι, από πλευράς διατηρησιμότητας, πρόκειται για επιχειρήσεις με χαμηλό βαθμό επιβίωσης ή επιχειρήσεις με υψηλό κίνδυνο θνησιμότητας.

- Οι επιχειρήσεις που εμφανίζουν υψηλό μέσο αρνητικό σκορ (σκορ πάνω από -41,2), αν και είναι μόνο 4 μονάδες, επηρεάζουν προς τα κάτω τη συνολική επίδοση της μεταποίησης, λόγω των υψηλών αρνητικών επιδόσεων (-44,1 έως -82,3 μονάδες). Το στοιχείο αυτό αδικεί τη πραγματική κατάσταση του συνολικού τομέα της μεταποίησης, γεγονός που προκαλείται από ορισμένες κατηγορίες επιχειρήσεων (συνεταιριστικές μονάδες με χρόνια διοικητικά και διαχειριστικά προβλήματα, ιδιωτικές επιχειρήσεις με εμφανή σκοπιμότητα στην αξιοποίηση των επενδυτικών κινήτρων).

Από την ανάλυση των εκτιμήσεων των βασικών δεικτών στις 4 ομάδες (τεταρτημόρια) χρηματοοικονομικών επιδόσεων του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

- Η ομάδα των επιχειρήσεων με καλή χρηματοοικονομική επίδοση (Q4) έχει τους υψηλότερους μέσους δείκτες Γενικής και Άμεσης Ρευστότητας και εμφανίζει σημαντική διαφορά ικανότητας να ανταποκριθεί στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της, έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1). Αξιόλογη θεωρείται η εκτίμηση ότι, η αμέσως προηγούμενη ομάδα (Q3), δηλαδή οι επιχειρήσεις με σχετικά καλό χρηματοοικονομικό σκορ, διαφοροποιείται ελάχιστα από την ομάδα Q2. Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει η εκτίμηση ότι η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές των παραπάνω δεικτών γύρω από τον μέσο, όπως αυτή αποτυπώνεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου, είναι ιδιαίτερα υψηλή στην ομάδα επιχειρήσεων με το καλύτερο χρηματοοικονομικό σκορ (Q4), ενώ είναι σχετικά περιορισμένη στις υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1).
- Αναφορικά με τους δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας προκύπτει ότι, αν και η ομάδα επιχειρήσεων με την πολύ καλή χρηματοοικονομική επίδοση (Q4) έχει τους υψηλότερους μέσους δείκτες Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας και Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων και εμφανίζει σημαντική διαφορά έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1), εντούτοις, το επίπεδο αξιοποίησης των συνολικών πόρων θεωρείται σχετικά χαμηλό. Η ίδια διαπίστωση ισχύει και για τις άλλες ομάδες επιχειρήσεων (Q1, Q2 και Q3). Ωστόσο η στατιστική ανάλυση των εκτιμήσεων δείχνει ότι όλες οι ομάδες διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους ως προς τον δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας, ενώ ως προς τον δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων η διαφορά μεταξύ των ομάδων Q1 και Q2 δεν είναι σημαντική ($P > 0,10$). Όσον αφορά το δείκτη της Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων,

οι μονάδες με πολύ καλή ή καλή χρηματοοικονομική επίδοση (ομάδες Q4 και Q3), εμφανίζουν σημαντικά μικρότερη μέση περίοδο Είσπραξης Απαιτήσεων από ότι συμβαίνει με τις ομάδες Q2 και Q1. Η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας γύρω από τον μέσο είναι υψηλή, ιδιαίτερα στις ομάδες επιχειρήσεων με το σχετικά καλό και πολύ καλό χρηματοοικονομικό σκορ (Q3 και Q4 αντίστοιχα), ενώ είναι σχετικά περιορισμένη στις υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρήσεων (Q2 και Q1). Αντίθετα, η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων εκτιμάται αρκετά υψηλή στις ομάδες επιχειρήσεων Q1 και Q4, συγκριτικά με τις άλλες ομάδες. Υψηλή διασπορά παρατηρείται και στο δείκτη της Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων, με τη διαφορά ότι η διασπορά είναι χαμηλότερη στην ομάδα με πολύ καλό χρηματοοικονομικό σκορ (Q4).

- Αναφορικά με τους δείκτες Κεφαλαιακής Διάρθρωσης των 4 ομάδων (Q..) επιχειρήσεων του κλάδου μεταποίησης, προκύπτει ότι η ομάδα των επιχειρήσεων με την καλή χρηματοοικονομική επίδοση (Q4) εμφανίζει σημαντικά χαμηλότερους δείκτες Δανειακής Επιβάρυνσης και Χρέους Περιουσίας, έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1) και γενικά έχει υψηλή πιστοληπτική ικανότητα. Η στατιστική ανάλυση των εκτιμήσεων οδηγεί στη διαπίστωση ότι και οι δύο δείκτες κεφαλαιακής διάρθρωσης διαφοροποιούνται στατιστικά σημαντικά από ομάδα σε ομάδα επιχειρήσεων ($P \leq 0,10$). Η κατηγορία των μονάδων Q3, επίσης, διατηρεί μια σχετικά καλή πιστοληπτική ικανότητα. Απεναντίας, οι κατηγορίες των επιχειρήσεων με χαμηλό ή υψηλό αρνητικό χρηματοοικονομικό σκορ (Q2 και Q1 αντίστοιχα) εμφανίζουν υψηλό βαθμό συμμετοχής ξένων κεφαλαίων και προφανώς ανήκουν στην υψηλή ομάδα κινδύνου από πλευράς θνησιμότητας. Η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης γύρω από τον μέσο είναι χαμηλή σε όλες τις ομάδες των επιχειρήσεων, ενώ αυτή του δείκτη Χρέους Περιουσίας είναι υψηλή και ιδιαίτερα στην ομάδα των επιχειρήσεων με πολύ κακό χρηματοοικονομικό σκορ (Q1).
- Τέλος, αναφορικά με τους βασικούς δείκτες Αποδοτικότητας, προκύπτει ότι η ομάδα των επιχειρήσεων με την καλή χρηματοοικονομική επίδοση (Q4) έχει τους υψηλότερους μέσους δείκτες Συνολικής Αποδοτικότητας και Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων, εμφανίζει σημαντική διαφορά έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1), και γενικά η αποδοτικότητα των μονάδων αυτών κρίνεται σχετικά καλή. Η κατηγορία μονάδων Q3 διαφοροποιείται σημαντικά από τις άλλες δύο υποδεέστερες σε χρηματοοικονομική επίδοση ομάδες, ως προς το επίπεδο του μέσου δείκτη, και έχει

σχετικά χαμηλή αποδοτικότητα. Οι υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρήσεων με χαμηλό ή υψηλό αρνητικό χρηματοοικονομικό σκορ (Q2 και Q1 αντίστοιχα) εμφανίζουν χαμηλή ή ιδιαίτερα υψηλή αρνητική αποδοτικότητα των κεφαλαίων τους, γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι οι μονάδες των κατηγοριών αυτών ανήκουν στην υψηλή ομάδα κινδύνου από πλευράς θνησιμότητας. Γενική διαπίστωση πάντως είναι ότι όλες οι ομάδες διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους ως προς τους δύο προαναφερθέντες δείκτες. Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στον δείκτη του Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους, όπου οι ομάδες Q4 και Q3 φαίνεται ότι δεν διαφοροποιούνται στατιστικά μεταξύ τους. Αντίθετα, από τη στατιστική αξιολόγηση του δείκτη για τις ομάδες Q2 και Q1 προκύπτει ότι η όποια διαφορά είναι σημαντική. Η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη της Συνολικής Αποδοτικότητας, της Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων και του Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους γύρω από τον μέσο είναι υψηλή σε όλες τις ομάδες επιχειρήσεων.

Από τις εκτιμήσεις των βασικών χρηματοοικονομικών δεικτών του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ, κατά κλάδο δραστηριότητας των μονάδων, για τις τέσσερις ομάδες κατάταξης με βάση τα τεταρτημόρια του σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης Q1, Q2, Q3 και Q4, προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

- Στην ομάδα Q1 η Κυκλοφοριακή Ταχύτητα Παγίων φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά στον κλάδο «Μη μεταλλικά ορυκτά – Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού», σε σχέση με όλους τους άλλους κλάδους.
- Παράλληλα, στην ομάδα Q2 οι δείκτες Αποδοτικότητας εμφανίζονται σημαντικά χαμηλότεροι στον κλάδο «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» σε σύγκριση με τους άλλους κλάδους.
- Αντίστοιχα, στην ομάδα Q3 η Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων φαίνεται να είναι σημαντικά μεγαλύτερη στον κλάδο «Τρόφιμα & Ποτά», συγκριτικά με τους άλλους κλάδους. Επίσης, στον ίδιο κλάδο ο δείκτης Γενικής Ρευστότητας φαίνεται να είναι σημαντικά υψηλότερος από ότι συμβαίνει στους άλλους κλάδους. Το ίδιο περίπου ισχύει και για τον δείκτη Άμεσης Ρευστότητας, όμως αυτός δεν διαφοροποιείται έναντι του κλάδου «Μη μεταλλικά ορυκτά – Μηχ/ματα & Είδη Εξοπλισμού».
- Τέλος, στην ομάδα Q4 ο δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων διαμορφώνεται σε σημαντικά υψηλότερη τιμή στον κλάδο «Τρόφιμα & Ποτά», σε σχέση με άλλους κλάδους.

Συμπερασματικά, η μέθοδος Promethee II, ενσωματωμένη σε πολυκριτήρια συστήματα υποστήριξης αποφάσεων, μπορεί να αποτελέσει ένα βασικό εργαλείο για οποιοδήποτε φορέα συνεργάζεται με επιχειρήσεις, με στόχο την εκτίμηση των χρηματοοικονομικών επιδόσεων, της διατηρησιμότητας και της μελλοντικής πορείας των επιχειρήσεων.

Παρά τη βοήθεια που προσφέρει όμως η συγκεκριμένη μέθοδος, υπάρχει προβληματισμός ως προς την καταλληλότητα των κριτηρίων καθώς και των παραμέτρων (ορίων) που χρησιμοποιεί ο εκάστοτε αποφασίζων κατά τη διαδικασία της αξιολόγησης, κατάταξης και επιλογής των επιχειρήσεων ή επενδυτικών έργων που εξετάζει. Τα πρόσφατα επενδυτικά προγράμματα προώθησης επενδύσεων στην χώρα μας καθώς και **εν μέρει** ο νέος αναπτυξιακός νόμος 3299/2004 είναι μεν προς τη σωστή κατεύθυνση, όσον αφορά τη χρησιμοποίηση σύγχρονων και ποσοτικών μεθόδων αξιολόγησης και επιλογής των επενδυτικών έργων που ενισχύουν, αλλά υστερούν στη σύνθεση των κριτηρίων αξιολόγησης και στη βαρύτητα των κριτηρίων.

Έτσι λοιπόν, στο Επιχειρησιακό Περιφερειακό Πρόγραμμα ενίσχυσης των υφισταμένων ΜΜΕ (2006) χρησιμοποιούνται από τη μια μεριά απλά κριτήρια βιωσιμότητας (μεταβολή των πωλήσεων, καθαρό περιθώριο κέρδους, δείκτης άμεσης ρευστότητας και δείκτης δανειακής επιβάρυνσης με ελάχιστα όρια επίδοσης ανά δείκτη) και από την άλλη «ρευστά» κοινωνικά κριτήρια (συμβολή στην αύξηση της απασχόλησης, της προστασίας του περιβάλλοντος και της τοπικής ανάπτυξης) και «απλά» κριτήρια που αφορούν στο επενδυτικό σχέδιο (επιχειρησιακός-τεχνικός σχεδιασμός, καινοτομία). Η βαθμολογία των δύο παραπάνω ομάδων κριτηρίων είναι μεν ισοβαρής αλλά είναι ετερογενής ως προς κάποια από τα επιμέρους κριτήρια (μεταβολή των πωλήσεων και συμβολή στην απασχόληση, με συντελεστές στάθμισης 20 και 30 μονάδες, αντίστοιχα). Επιπλέον, η σύνθεση και οι συντελεστές στάθμισης των κριτηρίων δεν προκύπτουν από κάποια επιστημονική τεκμηρίωση, είναι γενική και μάλλον αυθαίρετη και, όταν αφορά στην αξιολόγηση και επιλογή επενδυτικών έργων των υπό ίδρυση επιχειρήσεων, είναι ιδιαίτερα επιφανειακή.

Επειδή, όπως προαναφέρθηκε, η σύνθεση και οι συντελεστές των κριτηρίων δεν είναι αποτέλεσμα επιστημονικής ανάλυσης και, επιπλέον, δεν γίνεται έλεγχος εφαρμογής των προγραμμάτων μετά την υλοποίηση της επένδυσης (βλέπε δεύτερο κεφάλαιο), η αξιολόγηση και η επιλογή των επενδύσεων κάτω από τους όρους αυτούς μειώνει την αποτελεσματικότητα των σύγχρονων μεθόδων κατάταξης των επενδυτικών έργων.

Για τους λόγους αυτούς, η αξιολόγηση και ιεράρχηση των επενδυτικών έργων θα πρέπει από τη μια μεριά να στηρίζεται σε αξιόπιστα κριτήρια αξιολόγησης της διατηρησιμότητας των επενδύσεων, σε καλά καταρτισμένο επιστημονικό προσωπικό και από

την άλλη να υπάρχουν ασφαλιστικές δικλείδες αποτροπής παρεμβάσεων (π.χ. μείωση του ελάχιστου ορίου βαθμολογίας των επενδυτικών σχεδίων ή εκ των υστέρων αύξηση του προβλεπόμενου ποσού ενίσχυσης, με αποτέλεσμα να επιλεγεί μεγαλύτερος αριθμός επενδυτικών έργων¹) στο εφαρμοζόμενο σύστημα επιλογής των επενδύσεων, με τη χρήση μεθόδων πολυκριτήριας ανάλυσης.

Με βάση τα παραπάνω, ενισχύεται η αναγκαιότητα επαναπροσδιορισμού των παραγόντων/κριτηρίων αξιολόγησης της διατηρησιμότητας και επιλογής των επενδυτικών έργων, μέσω των κινήτρων επενδύσεων, διαδικασία στην οποία προσδοκά να συμβάλλει η συγκεκριμένη εμπειρική έρευνα.

¹ Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε κατά τη διαδικασία αξιολόγησης και επιλογής επενδυτικών σχεδίων στο κοινοτικό πρόγραμμα ΠΕΠ - Θεματική ενότητα Μεταποίηση και Τουρισμός τόσο κατά το παρελθόν (προκήρυξη Νοέμβριος 2002) όσο και πρόσφατα (προκήρυξη προγράμματος Μάρτιος 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

8.1 Εισαγωγή

Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάσθηκαν τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με την χρηματοοικονομική επάρκεια των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος. Η διερεύνηση της χρηματοοικονομικής επάρκειας που πραγματοποιήθηκε ήταν μια πρώτη προσέγγιση του θέματος, όπου προέκυψαν απαντήσεις σχετικά με την χρηματοοικονομική συμπεριφορά και απόδοση των μονάδων του δείγματος, και τα αποτελέσματά της συνέβαλαν στον εμπλουτισμό και σ' ένα βαθμό στη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου του πεδίου της έρευνας.

Στο κεφάλαιο αυτό, θα ασχοληθούμε με τη διερεύνηση της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων, μέσα από την εκτίμηση και τη στατιστική ανάλυση των συχνοτήτων των απαντήσεων όλων των θεμάτων του ερωτηματολογίου της εμπειρικής έρευνας. Η διερεύνηση αυτή στοχεύει στην απόκτηση λεπτομερούς κατά το δυνατόν γνώσης, αναφορικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων του δείγματος. Παράλληλα, το ενδιαφέρον της έρευνας επεκτείνεται και σε επικουρικά θέματα, όπως η αξιολόγηση του συνολικού θεσμού προώθησης των επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας, οι προτάσεις βελτίωσης της αποτελεσματικότητας της Περιφερειακής Πολιτικής και η αποτύπωση βασικών ενεργειών των επιχειρηματιών πριν και μετά την ίδρυση των επιχειρήσεών τους.

Προς την κατεύθυνση αυτή, εκτιμήθηκαν οι απόλυτες και οι σχετικές συχνότητες απαντήσεων όλων των θεμάτων του ερωτηματολογίου και κατασκευάστηκαν οι αντίστοιχοι πίνακες συνάφειας. Παράλληλα, έγιναν έλεγχοι ανεξαρτησίας των θεμάτων με τη χ^2 κατανομή (Likelihood-ratio χ^2), ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης/ανεξάρτητες μεταβλητές, που αφορούν σε γενικά και ειδικά χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών και των επιχειρήσεων, όπως επίπεδο μόρφωσης και επάγγελμα του επιχειρηματία, ο κλάδος δραστηριότητας, ο τύπος και το μέγεθος της επιχείρησης (Μπάτζιος, 1999; Zar, 1999; Καμενίδου, 1999). Στις περιπτώσεις

στατιστικής σημαντικότητας, έγινε ανάλυση των «προσαρμοσμένων τυποποιημένων καταλοίπων» (Adjusted Standardized Residuals), των θεωρητικών ως προς τις παρατηρηθείσες συχνότητες, που αφορούν σε θέματα διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων (Norusis, 1999; Batzios et. al, 2002).

Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων και της ανάλυσης των συχνοτήτων της εμπειρικής έρευνας παρουσιάζονται σε επιμέρους ενότητες, ακολουθώντας τη βασική δομή του ερωτηματολογίου, δηλαδή: γενικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων, ειδικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων, χαρακτηριστικά του βασικού επιχειρηματία, αποτελεσματικότητα του θεσμού προώθησης των επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας, ενέργειες του επιχειρηματία πριν από την ίδρυση και λειτουργία της αρχικής μονάδας, ενέργειες του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της μονάδας και παράγοντες διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων.

8.2 Αποτελέσματα εκτίμησης και ανάλυσης των συχνοτήτων για το σύνολο του κλάδου μεταποίησης στην ΑΜΘ

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων εκτίμησης και ανάλυσης των συχνοτήτων της εμπειρικής έρευνας θα ακολουθήσουμε τη βασική δομή του ερωτηματολογίου. Ειδικότερα, θα έχουμε:

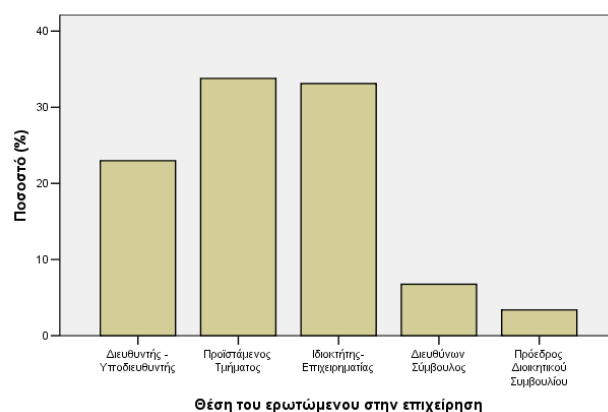
8.2.1 Γενικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων

Θέση του ερωτώμενου στην επιχείρηση

Στον πίνακα 8.1 παρουσιάζεται η θέση του ερωτώμενου στις επιχειρήσεις του δείγματος, η οποία ταξινομείται σε πέντε κατηγορίες. Το μεγαλύτερα ποσοστά των ερωτηθέντων αφορούσαν στους Προϊσταμένους (33,8%) και στους Ιδιοκτήτες (33,1%), ενώ το 23% στους Διευθυντές, το 6,8% στους Διευθύνοντες Συμβούλους και το 3,4% στους Προέδρους Δ.Σ.

Πίνακας 8.1: Θέση του ερωτώμενου στην επιχείρηση

Θέση	Συχνότητα	Ποσοστό
Διευθυντής -Υποδιευθυντής	34	23,0
Προϊστάμενος Τμήματος	50	33,8
Ιδιοκτήτης-Επιχειρηματίας	49	33,1
Διευθύνων Σύμβουλος	10	6,8
Πρόεδρος Διοικητικού Συμβουλίου	5	3,4
Σύνολο	148	100,0

Εθνικότητα και τύπος της επιχείρησης

Τα αποτελέσματα ανάλυσης των απαντήσεων σχετικά με την εθνικότητα και το τύπο της επιχείρησης σημειώνονται στους πίνακες 8.2α και 8.2β.

Από τον πίνακα 8.2α προκύπτει ότι η συντριπτική πλειονότητα των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα είναι ελληνικές (97,3%), μία επιχείρηση είναι ξένων συμφερόντων και τρεις επιχειρήσεις έχουν μικτή συμμετοχή (ελληνική και ξένη).

Πίνακας 8.2α: Εθνικότητα της επιχείρησης

Εθνικότητα	Συχνότητα	Ποσοστό
Ελληνική	144	97,3
Ξένη	1	0,7
Μικτή	3	2,0
Σύνολο	148	100,0

Αναφορικά δε με τον τύπο της επιχείρησης (Πίνακας 8.2β), την πρωτιά και με μεγάλη διαφορά κατέχει η νέα μονάδα (62,8%), ακολουθούν η μητρική και θυγατρική με ποσοστά 16,9% και 14,9% αντίστοιχα, ενώ οι υπόλοιπες κατηγορίες αφορούν σε μετεγκατάσταση (3 επιχειρήσεις) και υποκαταστήματα (5 επιχειρήσεις).

Πίνακας 8.2β: Τύπος της επιχείρησης

Τύπος	Συχνότητα	Ποσοστό
Μητρική	25	16,9
Θυγατρική	22	14,9
Νέα μονάδα ¹	93	62,8
Μετεγκατάσταση	3	2,0
Άλλο (υποκατάστημα)	5	3,4
Σύνολο	148	100

Διάρθρωση και έδρα της μητρικής επιχείρησης

Στον πίνακα 8.3 παρουσιάζεται η διάρθρωση καθώς και η έδρα των μητρικών επιχειρήσεων, η οποία ταξινομήθηκε σε 4 και 5 κατηγορίες αντίστοιχα. Το 72% των ερωτηθέντων μητρικών επιχειρήσεων ανήκει στη μικρή κατηγορία από πλευράς αριθμού θυγατρικών επιχειρήσεων, 20% αυτών στη μεσαία (4-6 θυγατρικές) και μόνο δύο μητρικές έχουν μεγάλο αριθμό θυγατρικών μονάδων.

Πίνακας 8.3: Μέγεθος και έδρα της μητρικής επιχείρησης

Μέγεθος	Συχνότητα	Ποσοστό	Έδρα μητρικής επιχείρησης	Συχνότητα	Ποσοστό
1-3 θυγατρικές	18	72,0	Περιφέρεια ΑΜΘ	5	22,7
4-6 θυγατρικές	5	20,0	Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	2	9,1
7-10 θυγατρικές	1	4,0	Περιφέρεια Αττικής	12	54,5
Πάνω από 10 θυγατρικές	1	4,0	Λοιπή χώρα	1	4,6
Σύνολο μητρικών επιχειρήσεων	25	100,0	Εξωτερικό	2	9,1
			Σύνολο θυγατρικών επιχειρήσεων	22	100

Όσον αφορά στην έδρα της μητρικής επιχείρησης των ερωτηθέντων θυγατρικών μονάδων, την πρωτιά και με μεγάλη διαφορά κατέχει η Περιφέρεια Αττικής (54,5%), ενώ σημαντικό ποσοστό προέρχεται μέσα από την Περιφέρεια ΑΜΘ (22,7%).

¹ Νέα μονάδα θεωρείται εδώ κάθε ανεξάρτητη επιχείρηση (Aldric & Fiol., 1994).

Κλάδος δραστηριότητας της επιχείρησης

Στον πίνακα 8.4 σημειώνεται η διάρθρωση κατά κλάδο των επιχειρήσεων του δείγματος. Είναι φανερό ότι οι κυρίαρχοι «κλάδοι» είναι τα «Τρόφιμα & Ποτά» (24,3%) και τα «Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού» (23%) (Πίνακας 8.4 – Διάγραμμα).

Πίνακας 8.4: Κλάδος δραστηριότητας της επιχείρησης

Κλάδος δραστηριότητας	Συχνότητα	Ποσοστό
Τρόφιμα & Ποτά	36	24,3
Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση	14	9,5
Μη μεταλλικά ορυκτά - Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού	34	23,0
Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου	19	12,8
Λοιποί Κλάδοι *	45	30,4
Σύνολο	148	100,0

Έτος ίδρυσης της επιχείρησης

Σχετικά με τη χρονολογία ίδρυσης των επιχειρήσεων, η πλειονότητα των μονάδων ιδρύθηκε μετά το 1970 (85,8%), γεγονός που υποδηλώνει ότι τα κίνητρα επενδύσεων συνετέλεσαν στην αύξηση του ρυθμού ίδρυσης νέων επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Αυτό επιβεβαιώνεται από τον περιορισμένο αριθμό ιδρυθεισών επιχειρήσεων (21 επιχειρήσεις) πριν το 1970, οπότε δεν λειτουργούσαν ευεργετικές διατάξεις σχετικά με την υποστήριξη επενδύσεων στην εν λόγω Περιφέρεια καθώς και στις υπόλοιπες περιοχές της χώρας (Πίνακας 8.5).

Πίνακας 8.5: Χρονολογία ίδρυσης της επιχείρησης

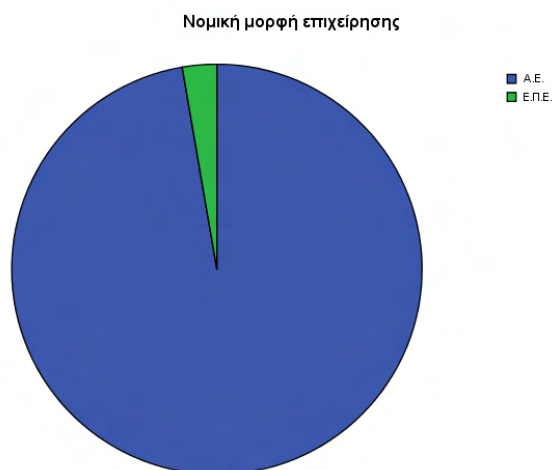
<i>a/a</i>	Χρονικό διάστημα ίδρυσης	Συχνότητα	Ποσοστό
1	Έως 1970	21	14,2
2	1971 έως 1980	31	20,9
3	1981 έως 1990	38	25,7
4	1991 έως 2000	57	38,5
5	2001 έως 2010	1	0,7
1-5	Σύνολο	148	100

Νομική μορφή επιχείρησης

Η συντριπτική πλειονότητα των επιχειρήσεων του δείγματος (97,3%) αφορά σε Ανώνυμες Εταιρείες (ΑΕ) (Πίνακας 8.6 – Διάγραμμα).

Πίνακας 8.6: Νομική μορφή επιχείρησης

Νομική μορφή επιχείρησης	Συχνότητα	Ποσοστό
ΑΕ	144	97,3
ΕΠΕ	4	2,7
Σύνολο	148	100,0

8.2.2 Ειδικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων

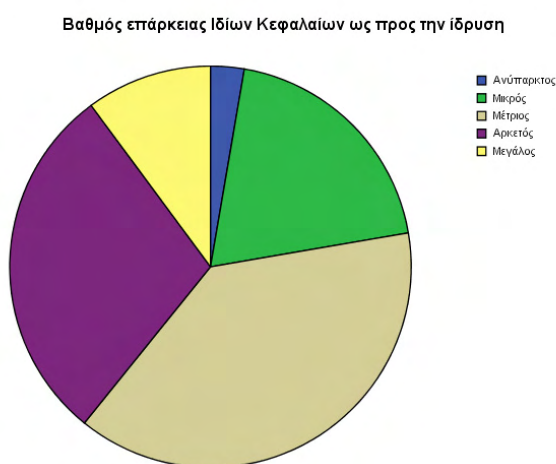
Βαθμός επάρκειας Ιδίων Κεφαλαίων

Στους πίνακες 8.7α και 8.7β παρουσιάζεται ο βαθμός επάρκειας των Ιδίων Κεφαλαίων της επιχείρησης και δείχνουν ότι ένα μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων είχαν μέτριο βαθμό επάρκειας κεφαλαίων, τόσο κατά την ίδρυση όσο κατά την αρχική λειτουργία τους (38,5% και

30,4% αντίστοιχα), ενώ ένα εξίσου σημαντικό μέρος αυτών διέθεταν μικρό κεφάλαιο στο ξεκίνημα της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας (19,6% και 29,1%).

Πίνακας 8.7α: Επάρκεια Ιδίων Κεφαλαίων κατά τη φάση ίδρυσης της επιχείρησης

Βαθμός επάρκειας Ιδίων Κεφαλαίων ως προς την ίδρυση	Συχνότητα	Ποσοστό
Ανύπαρκτος	4	2,7
Μικρός	29	19,6
Μέτριος	57	38,5
Αρκετός	43	29,1
Μεγάλος	15	10,1
Σύνολο	148	100,0

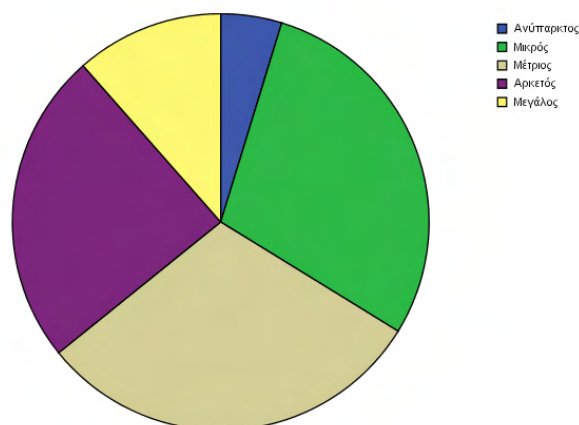

Μία μόνο στις τρεις επιχειρήσεις (39,2% και 35,8% αντίστοιχα) είχε αρκετό έως μεγάλο βαθμό επάρκειας κεφαλαίων για την κάλυψη των αρχικών αναγκαίων κεφαλαίων (ίδρυσης και λειτουργίας) της μονάδας.

Πίνακας 8.7β: Επάρκεια Ιδίων Κεφαλαίων κατά τη φάση αρχικής λειτουργίας της επιχείρησης

Βαθμός επάρκειας Ιδίων Κεφαλαίων ως προς το αρχικό κεφ. κίνησης	Συχνότητα	Ποσοστό
Ανύπαρκτος	7	4,7
Μικρός	43	29,1
Μέτριος	45	30,4
Αρκετός	36	24,3
Μεγάλος	17	11,5
Σύνολο	148	100,0

Βαθμός επάρκειας Ιδίων Κεφαλαίων ως προς το αρχικό κεφ. κίνησης

Πορεία της επιχείρησης

Στο πίνακα 8.8 εξετάζεται ο δυναμισμός της επιχείρησης σύμφωνα με την εξέλιξη των πωλήσεων, των κερδών και του αριθμού των εργαζομένων, κατά την περίοδο 2000-2004. Από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας πιστοποιείται ότι το δείγμα των επιχειρήσεων που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο χαρακτηρίζεται από επιχειρήσεις με ικανοποιητική πορεία-δυναμισμό ως προς τα παραπάνω κριτήρια αξιολόγησης, καθώς και από επιχειρήσεις που εμφανίζουν σημαντική αδυναμία ανάπτυξης.

Ειδικότερα, το 49,3% και 54,7% των επιχειρήσεων, που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία από πλευράς επιδόσεων, εμφάνισε αύξηση του μέσου ετήσιου ρυθμού αύξησης των πωλήσεων και των κερδών πάνω από 10% και 9% αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά, οι επιχειρήσεις με αρνητική πορεία (<0,%) ή μικρούς ρυθμούς ανάπτυξης (0,%-5%) αποτελούν ένα εξίσου σημαντικό ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (20,9% και 17,6% ή 37,2% και 4,1% αντίστοιχα ως προς την μεταβολή των πωλήσεων ή των καθαρών κερδών).

Σχετικά με το τρίτο κριτήριο παρατηρούμε ότι ένα σημαντικό ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρήσεων (23%) είχε αρνητική συνεισφορά στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ενώ η πλειονότητα αυτών (60,8%) είχε περιορισμένο ετήσιο ρυθμό αύξησης της απασχόλησης (0%-5%).

Πίνακας 8.8: Πορεία της επιχείρησης (2000-2004)

Μέσος όρος ρυθμού αύξησης/ μείωσης των πωλήσεων	Συχνότητα	Ποσοστό
< 0%	31	20,9
0%-5%	26	17,6
5,01-10%	18	12,2
10,01-19%	19	12,8
>19%	54	36,5

Σύνολο	148	100,0
Μέσος όρος ρυθμού αύξησης / μείωσης των κερδών/ζημιών	Συχνότητα	Ποσοστό
< 0%	55	37,1
0%-5%	6	4,1
5,01-9%	6	4,1
>9%	81	54,7
Σύνολο	148	100,0
Μέσος όρος ρυθμού αύξησης/μείωσης του αριθμού των εργαζομένων	Συχνότητα	Ποσοστό
< 0%	34	23,0
0%-5%	90	60,8
5,01-9%	5	3,4
>9%	19	12,8
Σύνολο	148	100,0

Μέγεθος της επιχείρησης

Η πλειονότητα των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα είναι ΜΜΕ (93,2%), όπως ορίστηκε στο κεφάλαιο 2 της παρούσας έρευνας. Ειδικότερα, το 20,3% αφορούν σε πολύ μικρές επιχειρήσεις, το 43,2% σε μικρές, το 29,7% σε μεσαίες και μόνο το 6,8% ανήκουν στην κατηγορία των μεγάλων μονάδων (Πίνακας 8.9).

Πίνακας 8.9: Μέγεθος της επιχείρησης

Μέγεθος της επιχείρησης	Συχνότητα	Ποσοστό
μέχρι 10 άτομα	30	20,3
11-50 άτομα	64	43,2
51-250 άτομα	44	29,7
250 και πάνω άτομα	10	6,8
Σύνολο	148	100

8.2.3 Χαρακτηριστικά του βασικού επιχειρηματία

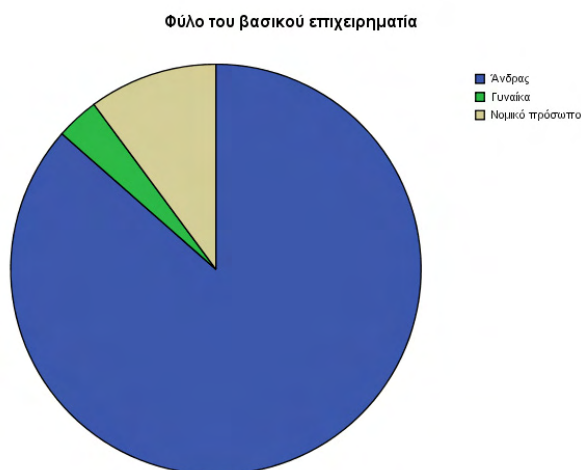
Φύλο, ηλικία και οικογενειακή κατάσταση του επιχειρηματία

Τα αποτελέσματα ανάλυσης των απαντήσεων σχετικά με το φύλο, την ηλικία και την οικογενειακή κατάσταση του βασικού επιχειρηματία των ερωτηθέντων επιχειρήσεων σημειώνονται στον πίνακα 8.10.

Πίνακας 8.10: Φύλο, ηλικία και οικογενειακή κατάσταση του βασικού επιχειρηματία

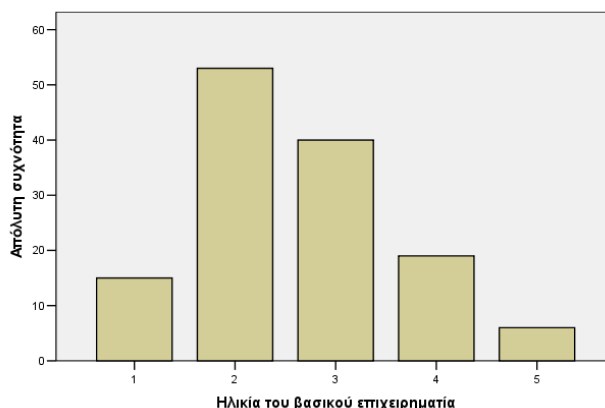
Φύλο	Συχνότητα	Ποσοστό
Άνδρας	128	86,5
Γυναίκα	5	3,4
Νομικό Πρόσωπο	15	10,1
Σύνολο	148	100
Κλάσεις ηλικιών	Συχνότητα	Ποσοστό
18-25 ετών	15	11,3
26-35 ετών	53	39,8
36-45 ετών	40	30,1
46-55 ετών	19	14,3
56 ετών πάνω	6	4,5
Σύνολο	133	100
Οικογενειακή κατάσταση	Συχνότητα	Ποσοστό
Ανύπανδρος /η	5	3,8
Έγγαμος / η	127	95,5
Διαζευγμένος / η - Σε διάσταση - Χήρος /α	1	0,7
Σύνολο	133	100

Από τον πίνακα 8.10 προκύπτει ότι η πλειονότητα των βασικών επιχειρηματιών που συμμετείχαν στην έρευνα είναι άνδρες (86,5%), πέντε είναι γυναίκες, ενώ δεκαπέντε επιχειρήσεις έχουν νομικό πρόσωπο ως βασικό επιχειρηματία (Διάγραμμα).

Αναφορικά με την ηλικία του βασικού επιχειρηματία, παρατηρούμε ότι οι ακραίες κατηγορίες ηλικιών (πολύ νέοι ή πολύ μεγάλοι σε ηλικία) έχουν μικρή αντιπροσώπευση (11,3% και 4,5% αντίστοιχα), ενώ οι ενδιάμεσες ηλικίες κατέχουν υψηλά ποσοστά με πρώτους τους σχετικά νεότερους επιχειρηματίες (39,8%), ακολουθούν οι αμέσως λίγο μεγαλύτερης ηλικίας

επιχειρηματίες (30,1%) και με κάποια μεγάλη απόσταση οι σχετικά ώριμες ηλικίες (14,3%) (Πίνακας 8.10 - Διάγραμμα).

Τέλος, όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση του βασικού επιχειρηματία υπάρχει ισχυρό προβάδισμα των εγγάμων (95,5%), έναντι των αγάμων επιχειρηματιών (3,8%) (Πίνακας 8.10).

Επίπεδο μόρφωσης βασικού επιχειρηματία

Στον πίνακα 8.11, παρακάτω, παρουσιάζονται στοιχεία αναφορικά με το επίπεδο μόρφωσης του βασικού επιχειρηματία.

Πίνακας 8.11: Επίπεδο μόρφωσης του βασικού επιχειρηματία

Επίπεδο μόρφωσης	Συχνότητα	Ποσοστό
Δημοτικού	10	7,6
Γυμνασίου/Λυκείου	34	25,6
Τεχν. Εκπαίδευσης-IEK.	25	18,7
ΑΕΙ/ΤΕΙ	55	41,3
Μεταπτυχιακές σπουδές	9	6,8
Σύνολο	133	100,0

Από τη μελέτη του πίνακα αυτού διαπιστώνεται ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (41,3%) έχουν ικανοποιητικό επίπεδο μόρφωσης (πτυχιούχοι Πανεπιστημίων/ΤΕΙ), ενώ ένα σημαντικό μέρος αυτών είναι απόφοιτοι Λυκείου ή τεχνικών σχολών (25,6% ή 16,9% αντίστοιχα). Μικρό μόνο ποσοστό των επιχειρηματιών (6,8%) διαθέτει μεταπτυχιακή εξειδίκευση (κάτοχοι μεταπτυχιακού/διδακτορικού τίτλου).

Επάγγελμα βασικού επιχειρηματία πριν την ίδρυση της αρχικής του μονάδας

Όσο αφορά στο επάγγελμα του βασικού επιχειρηματία, πριν από την ίδρυση της αρχικής του μονάδας, διαπιστώνεται ότι ένα μεγάλο ποσοστό αυτών (33,8%) ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες, το 18,9% ήταν επιχειρηματίες ή μέλη οικογενειακής επιχείρησης στο ίδιο-συναφές αντικείμενο με την ιδρυθείσα μονάδα, 13,6% υπάλληλοι (δημόσιοι/ιδιωτικοί), 11,5% μαθητές-σπουδαστές και, τέλος, ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά διάφορα άλλα επαγγέλματα ή άλλες περιπτώσεις (επιχειρηματίες 8%, εργάτες 4,1%, νομικά πρόσωπα-ενώσεις συνεταιρισμών με 10,1%) (Πίνακας 8.12).

Πίνακας 8.12: Επάγγελμα του βασικού επιχειρηματία

Επάγγελμα	Συχνότητα	Ποσοστό
Ελεύθερος επαγγελματίας	50	33,8
Δημόσιος/ιδιωτικός υπάλληλος	20	13,6
Επιχειρηματίας	12	8,0
Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο/μέλος οικογενειακής επιχείρησης	28	18,9
Άλλο (νομικό πρόσωπο, μαθητής-σπουδαστής, εργάτης)	38	25,7
Σύνολο	148	100,0

Εμπειρία βασικού επιχειρηματία πριν την ίδρυση της αρχικής του μονάδας

Σχετικά με τις ουσιαστικές ικανότητες/δεξιότητες που πρέπει να διαθέτει ο επιχειρηματίας, πριν προχωρήσει στην ίδρυση της αρχικής του μονάδας, από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας διαπιστώνουμε τα ακόλουθα (Πίνακας 8.13):

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (40,6%) θεωρεί τις διοικητικές γνώσεις που είχε πριν την ίδρυση της αρχικής του μονάδας ούτε υψηλές ούτε χαμηλές, δηλαδή μέτριες, ενώ ένα εξίσου σημαντικό ποσοστό (38,3%) τις θεωρεί χαμηλές και το 6,8% αυτών εκτιμά ότι είχε πολύ χαμηλές διοικητικές γνώσεις. Από την άλλη πλευρά, το 14,3% των επιχειρηματιών θεωρούν ότι είχαν υψηλές ή πολύ υψηλές διοικητικές γνώσεις.
- Παρόμοια ή σχετικά κατώτερη εικόνα παρατηρείται και όσον αφορά στη διοικητική εμπειρία του βασικού επιχειρηματία.

- Μόνον 9,7% των ερωτηθέντων εκτιμά ότι διαθέτετε υψηλή ή πολύ υψηλή εμπειρία αναφορικά με την παραγωγική διαδικασία της υπό ίδρυση μονάδας του, ενώ 69,9% χαρακτήρισε τις τότε ικανότητές του στον τομέα της παραγωγής χαμηλές έως πολύ χαμηλές.
- Παρόμοια ή σχετικά καλύτερη εικόνα παρατηρείται και ως προς την **προγενέστερη εμπειρία** του βασικού επιχειρηματία, αναφορικά με την εμπορία-διάθεση των προϊόντων.
- Σημαντικό ποσοστό των ερωτηθέντων (54,2%) θεωρούν ότι είχαν χαμηλές έως πολύ χαμηλές γνώσεις γύρω από την οικονομική διαχείριση της υπό ίδρυση μονάδας τους, ενώ μόνο το 9,0% χαρακτήρισαν τις ικανότητές τους στον τομέα της διαχείρισης υψηλές έως πολύ υψηλές.
- Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και αναφορικά με την προγενέστερη εμπειρία του βασικού επιχειρηματία σε θέματα διαχείρισης ανθρωπίνων πόρων.

Πίνακας 8.13: Εμπειρία βασικού επιχειρηματία πριν την ίδρυση της αρχικής του μονάδας

Προγενέστερη εμπειρία	Πολύ υψηλή	Υψηλή	Ούτε υψηλή/χαμηλή	Χαμηλή	Πολύ χαμηλή	Σύνολο
Διοικητικές γνώσεις						
• Συχνότητα	2	17	54	51	9	133
• Ποσοστό	1,5	12,8	40,6	38,3	6,8	100
Διοικητική ικανότητα						
• Συχνότητα	-	8	47	66	12	133
• Ποσοστό	-	6,0	35,3	49,6	9,1	100
Παραγωγική διαδικασία						
• Συχνότητα	1	12	28	56	36	133
• Ποσοστό	0,7	9,0	21,1	42,1	27,1	100
Εμπορία-διάθεση προϊόντων						
• Συχνότητα	3	8	25	71	26	133
• Ποσοστό	2,3	6,0	18,8	53,4	19,5	100
Οικονομική διαχείριση						
• Συχνότητα	4	8	49	50	22	133
• Ποσοστό	3,0	6,0	36,8	37,6	16,6	100
Διαχείριση ανθρωπίνων πόρων						
• Συχνότητα	3	11	40	58	19	133
• Ποσοστό	2,3	8,4	30,5	44,3	14,5	100

Τέλος σημειώνουμε ότι για ένα μέρος των επιχειρήσεων του δείγματος (15 επιχειρήσεις) δεν δηλώθηκαν στοιχεία που αφορούσαν στα χαρακτηριστικά του βασικού επιχειρηματία, καθώς η πλειονότητα των κεφαλαίων των μονάδων αυτών ανήκε σε νομικό πρόσωπο.

8.2.4 Αποτελεσματικότητα του θεσμού προώθησης των επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας

Επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης στη χώρα, ενέργειες και πολιτικές

Στον πίνακα 8.14 παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις των ερωτηθέντων επιχειρηματιών σχετικά με το επίπεδο της περιφερειακής ανάπτυξης. Από την ανάλυση των δεδομένων του

πίνακα προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιχειρηματιών του δείγματος (56,8%) θεωρεί το επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας μη ικανοποιητικό, ενώ το 14,9% το θεωρεί καθόλου ικανοποιητικό και μόνον το 4,7% αυτών εκτιμούν την περιφερειακή ανάπτυξη ως ικανοποιητική. Ένα σημαντικό ποσοστό των απαντήσεων (23,6%) εκφράζεται ουδέτερα για το επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης (ούτε ικανοποιητικό ούτε μη ικανοποιητικό).

Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και αναφορικά με τις ενέργειες-πολιτικές του κράτους, της Περιφέρειας ΑΜΘ και των ΟΤΑ, σχετικά με τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων στη χώρα, την επίτευξη των περιφερειακών στόχων της περιφέρειας και την προσέλκυση επενδύσεων στις περιοχές που εποπτεύουν οι ΟΤΑ, με μόνη διαφορά ότι τα ποσοστά δυσαρέσκειας ή ικανοποίησης είναι για μεν τις ενέργειες της Περιφέρειας σχετικά χαμηλότερα ή υψηλότερα, αντίστοιχα, έναντι αυτών του Κράτους, και για δε τις ενέργειες των ΟΤΑ καταγράφεται σχεδόν απόλυτη δυσαρέσκεια. Σημαντική θεωρείται η διαπίστωση ότι σε κανένα κριτήριο δεν βρέθηκε απάντηση που να δηλώνει ιδιαίτερη ικανοποίηση με το επίπεδο της περιφερειακής ανάπτυξης (πολύ ικανοποιητική).

Πίνακας 8.14: Επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας, ενέργειες και πολιτικές

Κριτήρια	Πολύ ικανοπ/τική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/ μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοπ/τική	Σύνολο
Επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης						
• Συχνότητα	-	7	35	84	22	148
• Ποσοστό	-	4,7	23,6	56,8	14,9	100
Ενέργειες - πολιτικές του κράτους						
• Συχνότητα	-	9	48	77	14	148
• Ποσοστό	-	6,1	32,4	52,0	9,5	100
Ενέργειες-πολιτικές Περιφέρειας ΑΜΘ						
• Συχνότητα	-	15	53	66	14	148
• Ποσοστό	-	10,1	35,8	44,6	9,5	100
Ενέργειες-πολιτικές ΟΤΑ						
• Συχνότητα	-	6	15	54	73	148
• Ποσοστό	-	4,1	10,1	36,5	49,3	100

Εφαρμογή των κινήτρων επενδύσεων στα πλαίσια του αναπτυξιακού Νόμου

Στον πίνακα 8.15 παρουσιάζεται ο βαθμός ικανοποίησης από την εφαρμογή των κινήτρων επενδύσεων σε σχέση με την προώθηση επαρκών και αξιόλογων επενδύσεων, στην Περιφέρεια ΑΜΘ και ειδικότερα στον τομέα δραστηριότητας των επιχειρήσεων.

Πίνακας 8.15: Εκτίμηση της εφαρμογής των κινήτρων περιφερειακής ανάπτυξης

Κριτήρια	Πολύ ικανοπ/τική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/ μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοπ/τική	Σύνολο
Προώθηση επαρκών επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ	5	30	43	53	17	148
• Συχνότητα	3,4	20,3	29,1	35,8	11,4	100
• Ποσοστό						
Προώθηση αξιόλογων επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ	4	17	33	54	40	148
• Συχνότητα	2,7	11,5	22,3	36,5	27,0	100
• Ποσοστό						

Στον πίνακα αυτόν παρατηρούμε ότι μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (35,8% και 36,5% αντίστοιχα) κρίνουν ως μη ικανοποιητική την προώθηση επαρκών και αξιόλογων επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ ή καλύτερα στον τομέα που δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις του δείγματος, ενώ ένα σημαντικό μέρος αυτών την κρίνουν ως καθόλου ικανοποιητική (11,4% και 27% αντίστοιχα). Με άλλα λόγια, μικρότερο είναι το ποσοστό των επιχειρηματιών (20,3% και 11,5% αντίστοιχα) που θεωρεί ως ικανοποιητική την υλοποίηση επενδύσεων στην περιοχή τους, ενώ ακόμη μικρότερο είναι το ποσοστό αυτών που εκδηλώνουν πλήρη ικανοποίηση στον τομέα αυτόν (3,4% και 2,7% αντίστοιχα).

Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ

Στους πίνακες 8.16, 8.17, 8.18, 8.19 και 8.20 παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις των επιχειρηματιών του δείγματος, αναφορικά με την εφαρμογή του «μηχανισμού-συστήματος» προώθησης των επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες (πολιτεία-περιφερειακές υπηρεσίες, τράπεζες, επιμελητήρια και ΟΤΑ).

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν ότι το εν λόγω σύστημα προώθησης των επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, που αφορά στην ενημέρωση, τη συμβουλευτική-τεχνική υποστήριξη των επενδυτών, καθώς και τη συνολική διαδικασία προώθησης των επενδύσεων, είναι μη ικανοποιητικό έως καθόλου ικανοποιητικό.

Ειδικότερα, η πολιτεία και οι περιφερειακές υπηρεσίες που συσχετίζονται με την στήριξη των επενδύσεων προσφέρουν ελάχιστα στον τομέα της καθοδήγησης-ενημέρωσης των επενδυτών, καθώς δεν παρέχουν την απαιτούμενη πληροφόρηση στους επιχειρηματίες. Το 41,9% των απαντήσεων χαρακτηρίζουν το επίπεδο ενημέρωσης της πολιτείας και των περιφερειακών υπηρεσιών ως μη ικανοποιητικό, το 18,9% ως καθόλου ικανοποιητικό, το 28,4% ούτε ικανοποιητικό ούτε μη ικανοποιητικό και μόλις το 10,1% ως ικανοποιητικό. Η

δυσaréσκεια των επενδυτών είναι ιδιαίτερα έντονη όσον αφορά τη συμβουλευτική και τεχνική υποστήριξη τους από την παραπάνω υπηρεσία. Με άλλα λόγια, προβληματίζει έντονα το χαμηλό ποσοστό των επιχειρηματιών που θεωρούν ικανοποιητική την παρεχόμενη συμβουλευτική και τεχνική βοήθεια (6,1% και 4,1% αντίστοιχα).

Πίνακας 8.16: Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης επενδύσεων από πλευράς πολιτείας - περιφερειακών υπηρεσιών

Κριτήρια	Πολύ ικανοπ/τική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/ μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοπ/τική	Σύνολο
1. Ενημέρωση επενδυτών						
• Συχνότητα	1	15	42	62	28	148
• Ποσοστό	0,7	10,1	28,4	41,9	18,9	100
2. Συμβουλευτική υποστήριξη επενδυτών						
• Συχνότητα	-	9	20	53	66	148
• Ποσοστό	-	6,1	13,5	35,8	44,6	100
3. Τεχνική υποστήριξη επενδυτών						
• Συχνότητα	-	6	16	42	84	148
• Ποσοστό	-	4,1	10,8	28,4	56,7	100

Όσον αφορά στις παρεχόμενες υπηρεσίες των τραπεζών, φαίνεται ότι οι τράπεζες ενημερώνουν σε σχετικά ικανοποιητικό βαθμό τους επιχειρηματίες που σχεδιάζουν να επενδύσουν σε κάποιον τομέα ή καλύτερα τα ποσοστά δυσaréσκειας είναι προφανώς χαμηλότερα από αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Πίνακας 8.17: Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης επενδύσεων από πλευράς τραπεζών

Κριτήρια	Πολύ ικανοπ/τική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/ μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοπ/τική	Σύνολο
1. Ενημέρωση επενδυτών						
• Συχνότητα	4	30	65	39	10	148
• Ποσοστό	2,7	20,3	43,9	26,4	6,7	100
2. Συμβουλευτική υποστήριξη επενδυτών						
• Συχνότητα	2	20	45	60	21	148
• Ποσοστό	1,4	13,5	30,4	40,5	14,2	100
3. Τεχνική υποστήριξη επενδυτών						
• Συχνότητα	2	11	47	53	35	148
• Ποσοστό	1,4	7,4	31,8	35,8	23,6	100
4. Χρηματοδότηση επενδυτών						
• Συχνότητα	2	55	69	19	3	148
• Ποσοστό	1,4	37,2	46,6	12,8	2,0	100

Παρά ταύτα, υπάρχει ένα ιδιαίτερα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (43,9%), που δηλώνουν «ουδετερότητα» ως προς το κριτήριο ενημέρωσης (ούτε ικανοποιητική ούτε μη ικανοποιητική), στοιχείο που υποδηλώνει ότι και οι τράπεζες δεν ενημερώνουν επαρκώς τους επιχειρηματίες. Ειδικότερα, η πλειονότητα των επιχειρηματιών θεωρούν μη ικανοποιητική έως καθόλου ικανοποιητική τη συμβουλευτική στήριξη που προσφέρουν οι τράπεζες στον τομέα των επενδύσεων (54,7% και 59,4% αντίστοιχα). Ενθαρρυντικό είναι το σχετικά υψηλό ποσοστό ικανοποίησης των επιχειρηματιών, όσον αφορά τη χρηματοδότηση των επενδύσεων (37,2%), το οποίο όμως μετριάζεται από το μεγάλο ποσοστό των επιχειρηματιών που δηλώνουν μια ενδιάμεση κατάσταση ικανοποίησης (46,6%) και επομένως ενσωματώνουν κάποια επιθυμία βελτίωσης και στον τομέα αυτό.

Πίνακας 8.18: Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης επενδύσεων από πλευράς επιμελητηρίων

Κριτήρια	Πολύ ικανοπ/τική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/ μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοπ/τική	Σύνολο
1. Ενημέρωση επενδυτών						
• Συχνότητα	4	45	57	37	5	148
• Ποσοστό	2,7	30,4	38,5	25,0	3,4	100
2. Συμβουλευτική υποστήριξη επενδυτών						
• Συχνότητα	4	28	39	54	23	148
• Ποσοστό	2,7	18,9	26,4	36,5	15,5	100
3. Τεχνική υποστήριξη επενδυτών						
• Συχνότητα	2	20	34	44	48	148
• Ποσοστό	1,4	13,5	23,0	29,7	32,4	100

Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και σχετικά με την αξιολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών από τα Επιμελητήρια της Περιφέρειας ΑΜΘ.

Πίνακας 8.19: Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης επενδύσεων από πλευράς ΟΤΑ

Κριτήρια	Πολύ ικανοπ/τική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/ μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοπ/τική	Σύνολο
1. Ενημέρωση επενδυτών						
• Συχνότητα	-	5	20	57	66	148
• Ποσοστό	-	3,4	13,5	38,5	44,6	100
2. Συμβουλευτική υποστήριξη επενδυτών						
• Συχνότητα	-	3	21	27	97	148
• Ποσοστό	-	2,0	14,2	18,2	65,6	100
3. Τεχνική υποστήριξη επενδυτών						
• Συχνότητα	-	2	20	28	98	148
• Ποσοστό	-	1,4	13,5	18,9	66,2	100

Η κατάσταση είναι ακόμη χειρότερη, όσον αφορά τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι ΟΤΑ στους επιχειρηματίες, όπου ως γνωστό υπάρχει έλλειμμα υποδομών-ανθρώπινου δυναμικού και επομένως αναποτελεσματική στήριξη των επενδυτών.

Τέλος, όσον αφορά την αξιολόγηση της συνολικής διαδικασίας προώθησης επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, παρατηρούμε τα εξής:

- Το 44,6% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών δηλώνουν καθόλου ικανοποιημένοι με την ισχύουσα γραφειοκρατία στον τομέα των επενδύσεων, ενώ το 45,3% δηλώνουν μη ικανοποιημένοι και μόλις το 1,4% δηλώνουν ικανοποιημένοι.
- Η πλειονότητα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι δεν υπάρχει αξιοκρατία στη διαδικασία προώθησης των επενδύσεων (81,8%), ενώ το ποσοστό αυτών που εκτιμούν τη διαδικασία ως διαφανή είναι σχετικά πολύ μικρό (4,1%).
- Ανάλογες διαπιστώσεις ισχύουν και για το κριτήριο της αποτελεσματικότητας και ευελιξίας των υπηρεσιών προώθησης των επενδύσεων.
- Ένα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (28,4%) αναδεικνύει μία σειρά άλλων παραμέτρων που κατά τη γνώμη τους εμποδίζουν σημαντικά την επιχειρηματική-επενδυτική δραστηριότητα (αναξιοπιστία/ανικανότητα υπηρεσιών, αυθαιρεσία υπαλλήλων, έλλειψη ελέγχου αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών, αργός ρυθμός εξυπηρέτησης, σκοπιμότητες, διαπλοκή, έλλειψη συντονισμού, πλημμελής στήριξη της επιχειρηματικότητας, πολύπλοκο και γραφειοκρατικό σύστημα έκδοσης αδειών, περιορισμένη αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα, έλλειψη ικανών τεχνοκρατών και υγιών επιχειρηματιών και έλλειψη αξιόλογων υποδομών).

Πίνακας 8.20: Αξιολόγηση της συνολικής διαδικασίας προώθησης επενδύσεων

Κριτήρια	Πολύ ικανοπ/τική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/ μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοπ/τική	Σύνολο
1. Γραφειοκρατία						
• Συχνότητα	-	2	10	67	69	148
• Ποσοστό	-	1,4	6,8	45,3	46,6	100
2. Αξιοκρατία						
• Συχνότητα	-	6	21	78	43	148
• Ποσοστό	-	4,1	14,2	52,7	29,0	100
3. Αποτελεσματικότητα						
• Συχνότητα	-	7	18	64	59	148
• Ποσοστό	-	4,7	12,2	43,2	39,9	100
4. Ευελιξία						

• Συχνότητα	-	5	17	84	42	148
• Ποσοστό	-	3,4	11,5	56,8	28,3	100
5. Διαφάνεια						
• Συχνότητα	1	9	23	84	31	148
• Ποσοστό	0,7	6,1	15,5	56,8	20,9	100
5. Άλλο						
• Συχνότητα	2	3	-	4	33	42
• Ποσοστό	4,8	7,1	-	9,5	78,6	100

Απόψεις σχετικά με την βελτίωση του θεσμού προώθησης των επενδύσεων

Στον πίνακα 8.21 παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ως προς τις ενδεδειγμένες πολιτικές-ενέργειες, που θα πρέπει να εφαρμόσουν η πολιτεία και οι λοιπές εμπλεκόμενες υπηρεσίες, προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα του θεσμού προώθησης των επενδύσεων στη χώρα αλλά και στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Από την ανάλυση των σχετικών απαντήσεων προκύπτουν τα ακόλουθα:

- Το 52% των επιχειρηματιών συμφωνούν απόλυτα με την πρόταση να πραγματοποιούνται ουσιαστικοί έλεγχοι, τόσο κατά τη φάση της υλοποίησης όσο και μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης, ενώ το 43,9% αυτών συμφωνούν και μόλις το 0,7% αυτών είναι αντίθετοι σε κάτι τέτοιο.

Πίνακας 8.21: Προτεινόμενες πολιτικές-ενέργειες

Προτάσεις	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ/ διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Σύνολο
1. Πραγματοποίηση <u>ουσιαστικών</u> ελέγχων κατά τη φάση της υλοποίησης αλλά και μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης.						
• Συχνότητα	77	65	5	1	-	148
• Ποσοστό	52,0	43,9	3,4	0,7	-	100
2. <u>Εκπαίδευση & ενίσχυση</u> του στελεχιακού δυναμικού των εμπλεκόμενων υπηρεσιών.						
• Συχνότητα	108	33	6	1	-	148
• Ποσοστό	73,0	22,3	4,0	0,7	-	100
3. <u>Εφαρμογή</u> σύγχρονων, αξιόλογων, αντικειμενικών και επιστημονικών κριτηρίων επιλογής των επενδύσεων.						
	107	38	2	1	-	148

<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	72,3	25,6	1,4	0,7	-	100
4. Διαφοροποίηση των κριτηρίων επιλογής των επενδύσεων, ανάλογα με το ύψος, είδος και τον κίνδυνο της επένδυσης.	70	66	11	1	-	148
<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	47,3	44,6	7,4	0,7	-	100
5. Επίπεδα διαβάθμισης του στελεχιακού δυναμικού των υπηρεσιών προώθησης των επενδύσεων, ανάλογα με την επιστημονική κατάρτιση, εμπειρία και αποτελεσματικότητά τους ως προς τη διατηρησιμότητα των ενισχυθέντων επιχειρήσεων.	73	60	14	1	-	148
<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	49,3	40,5	9,5	0,7	-	100
6. Ανάπτυξη οργανωμένων, σύγχρονων και αποτελεσματικών υπηρεσιών ενημέρωσης, συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης των επενδυτών.	124	22	2	-	-	148
<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	83,8	14,8	1,4	-	-	100
7. Εκπόνηση ειδικών μελετών κατά τακτά χρονικά διαστήματα, π.χ. διερεύνηση της πορείας των επιχειρήσεων, έλεγχος της αποτελεσματικότητας των ενισχύσεων.	100	39	9	-	-	148
<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	67,6	26,4	6,0	-	-	100
8. Κωδικοποίηση της νομοθεσίας, καθώς και των διαδικασιών προώθησης των επενδύσεων.	87	58	3	-	-	148
<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	58,8	39,2	2,0	-	-	100
9. Εφαρμογή μηχανισμών εξυγίανσης των προβληματικών επιχειρήσεων.	27	81	32	6	2	148
<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	18,2	54,7	21,6	4,1	1,4	100
10. Ανάθεση στις τράπεζες τη συνολική διαχείριση των κοινοτικών και εθνικών κονδυλίων σχετικά με την προώθηση-υλοποίηση επενδύσεων.	8	35	63	32	10	148

<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	5,4	23,6	42,6	21,6	6,8	100
11. Σταθερό-θετικό επιχειρησιακό-επενδυτικό κλίμα.						
<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	124	21	3	-	-	148
	83,8	14,2	2,0	-	-	100
5. Άλλο						
<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	47	-	-	-	-	47
	100	-	-	-	-	100

- Το 95% περίπου των ερωτηθέντων θεωρούν αναγκαία τη συστηματική εκπαίδευση και ενίσχυση του στελεχιακού δυναμικού των εμπλεκόμενων υπηρεσιών.
- Ιδιαίτερα υψηλά είναι τα ποσοστά των απαντήσεων που αφορούν στην πρόταση για την ανάγκη εφαρμογής σύγχρονων, αξιόλογων, αντικειμενικών και επιστημονικών κριτηρίων επιλογής των επενδύσεων (72,3% συμφωνεί απόλυτα και 25,6% απλά συμφωνεί).
- Παρόμοια εικόνα επικρατεί και αναφορικά με την πρόταση για διαφοροποίηση των κριτηρίων επιλογής των επενδύσεων, ανάλογα με το **ύψος** (μεγάλη, μεσαία, μικρή), το **είδος** (ίδρυση - επέκταση ή εκσυγχρονισμός) και τον **κίνδυνο** (υψηλός, χαμηλός) της επένδυσης, με ελαφρώς χαμηλότερα ποσοστά.
- Ανάλογη διαπίστωση ισχύει και για την πρόταση για επίπεδα διαβάθμισης (Α', Β', Γ') του στελεχιακού δυναμικού των υπηρεσιών προώθησης των επενδύσεων, ανάλογα με την επιστημονική κατάρτιση, την εμπειρία και την αποτελεσματικότητά τους, ως προς τη διατηρησιμότητα των ενισχυθέντων επιχειρήσεων.
- Καθολική αποδοχή καταγράφηκε στην πρόταση για ανάπτυξη οργανωμένων, σύγχρονων και αποτελεσματικών υπηρεσιών ενημέρωσης, συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης των επενδυτών.
- Πολύ υψηλά ποσοστά απαντήσεων καταγράφονται σχετικά με την πρόταση για εκπόνηση ειδικών μελετών κατά τακτά χρονικά διαστήματα, που να ασχολούνται με τη διερεύνηση της πορείας των επιχειρήσεων, τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας των ενισχύσεων και με άλλα συναφή θέματα των επιχειρήσεων.
- Αναγκαία θεωρείται επίσης η κωδικοποίηση της νομοθεσίας και των διαδικασιών προώθησης των επενδύσεων, ειδικά μάλιστα όταν διαπιστώνεται ότι υπάρχει μεγάλο έλλειμμα ενημέρωσης και συμβουλευτικής στήριξης των επενδυτών από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες.

- Στο ερώτημα εάν θα πρέπει να εφαρμοσθούν κατάλληλοι μηχανισμοί εξυγίανσης των προβληματικών επιχειρήσεων, ένα μεγάλο μέρος των ερωτηθέντων εκφράσθηκε θετικά μεν για μια τέτοια εκδοχή (54,7%), αλλά αυτό να γίνει κάτω υπό ορισμένους όρους που δεν θα επιβαρύνουν τις υγιείς επιχειρήσεις.
- Ισορροπία επικρατεί στις απαντήσεις σχετικά με την πρόταση για ανάθεση στις τράπεζες της συνολικής διαχείρισης των κοινοτικών και εθνικών κονδυλίων που αφορούν την προώθηση-υλοποίηση επενδύσεων (29% συμφωνούν και 28,4% διαφωνούν). Επίσης, μεγάλο είναι το ποσοστό των αναποφάσιστων (42,6%), στοιχείο που μαρτυρεί ότι η μέχρι τώρα εμπειρία των επιχειρηματιών από τη συνεργασία τους με τις τράπεζες αναδεικνύει και στοιχεία προβληματισμού.
- Αντίθετα, διαφάνηκε απόλυτη συμφωνία με την πρόταση για σταθερό και θετικό επιχειρησιακό- επενδυτικό κλίμα.
- Τέλος, ένα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (31,8%) αναδεικνύει μία σειρά άλλων παραγόντων που, κατά τη γνώμη τους, θα συμβάλλει ικανοποιητικά στην επιχειρηματική-επενδυτική δραστηριότητα (ανάπτυξη κατάλληλων μηχανισμών, αξιόλογων και αξιόπιστων υπηρεσιών, απλοποίηση και αναβάθμιση των διαδικασιών προώθησης της επιχειρηματικότητας-επενδύσεων, αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα, δημιουργία έμπειρων και αξιόπιστων τεχνοκρατών για τη διαδικασία της αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων, εφαρμογή δειγματοληπτικού ελέγχου της λειτουργίας των υπηρεσιών και επιβολή κυρώσεων ή απονομή υλικών και ηθικών βραβείων, δημιουργία ενός σταθερού, δίκαιου και μακροπρόθεσμου φορολογικού-επιχειρηματικού πλαισίου, εφαρμογή συνθετικής αξιολόγησης και υψηλής στάθμης αξιολογητών, διαδικασία εκταμίευσης των ενισχύσεων με βάση την ισομερή ανάλωση ίδιων και ξένων κεφαλαίων).

Βαθμός και σκοπός χρησιμοποίησης των κινήτρων επενδύσεων

Στους πίνακες 8.22 και 8.23 παρουσιάζεται ο βαθμός αξιοποίησης των κατά καιρούς εφαρμοσθέντων αναπτυξιακών κινήτρων από τους ερωτηθέντες επιχειρηματίες του δείγματος καθώς και η σκοπιμότητα των υλοποιηθέντων από αυτούς επενδύσεων.

Από τον πίνακα 8.22 διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων του δείγματος έκανε χρήση κάποιων κινήτρων επενδύσεων κατά την υλοποίηση των επενδυτικών τους προγραμμάτων (129 επιχειρήσεις ή 87,2%).

Τον υψηλότερο βαθμό προτίμησης μεταξύ των επιχειρήσεων, που έκαναν χρήση κάποιων κινήτρων επενδύσεων κατά την υλοποίηση των επενδυτικών τους προγραμμάτων (129 επιχειρήσεις), είχε ο αναπτυξιακός νόμος 1892/90 (96,1%), ενώ ο μεταγενέστερος νόμος

2601/98 αξιοποιήθηκε λιγότερο (58,9%) (Πίνακας 8.23). Τέλος, ο αρχικός αναπτυξιακός νόμος 1262/82 καθώς και τα κοινοτικά προγράμματα είχαν τη μικρότερη αξιοποίηση (45,7%).

Πίνακας 8.22: Βαθμός αξιοποίησης των αναπτυξιακών κινήτρων

Ένταξη σε κάποιο επενδυτικό πρόγραμμα	Συχνότητα	Ποσοστό
ΝΑΙ	129	87,2
ΟΧΙ	19	12,8
Σύνολο	148	100,0

Όσον αφορά δε στη σκοπιμότητα των επενδύσεων, σε συνάρτηση με τα παραπάνω επενδυτικά προγράμματα, διαπιστώνεται ότι ο αναπτυξιακός νόμος 1892/90 είχε τον υψηλότερο βαθμό προτίμησης για ίδρυση νέων επιχειρήσεων (33,3%), ενώ σημαντικά ήταν και τα ποσοστά των επιχειρήσεων που επέλεξαν τον συγκεκριμένο νόμο για εκσυγχρονισμό ή επέκταση των επιχειρησιακών τους δραστηριοτήτων (38% και 24,8%). Ανάλογη εικόνα παρατηρήθηκε και με τον Ν.1262/82 αλλά προφανώς με πολύ μικρότερα ποσοστά προτίμησης. Αντίθετα, ο Ν.2601/98 και τα κοινοτικά προγράμματα υποστήριζαν κατά κύριο λόγο περιπτώσεις εκσυγχρονισμού (42,6% και 38,8% αντίστοιχα), ενώ ελάχιστη ήταν η συνεισφορά τους στην ίδρυση νέων ή στην επέκταση υφισταμένων επιχειρηματικών μονάδων (Πίνακας 8.23).

Πίνακας 8.23: Σκοπός αξιοποίησης των αναπτυξιακών κινήτρων

Επενδυτικό Πρόγραμμα	Σκοπιμότητα επένδυσης				
	Ίδρυση	Εκσυγχρονισμός	Επέκταση	Σύνολο	Σύνολο επιχειρήσεων που έκαναν χρήση κινήτρων
1. Ν.1262/82					
• Συχνότητα	24	21	14	59	129
• Ποσοστό	18,6	16,3	10,9	45,7	100,0
2. Ν.1892/90					
• Συχνότητα	43	49	32	124	129
• Ποσοστό	33,3	38,0	24,8	96,1	100,0
3. Ν.2601/98					
• Συχνότητα	7	55	14	76	129
• Ποσοστό	5,4	42,6	10,9	58,9	100,0
4. Κοινοτικό πρόγραμμα					
• Συχνότητα	4	50	5	59	65
• Ποσοστό	3,1	38,8	3,9	45,7	100,0

Προβλήματα κατά την υλοποίηση των επενδύσεων με τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες

Στον πίνακα 8.24 παρουσιάζονται τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρηματίες με τις διάφορες εμπλεκόμενες υπηρεσίες, στην προσπάθεια υλοποίησης των επενδυτικών τους σχεδίων.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων, κατά την υλοποίηση των επενδυτικών τους προγραμμάτων, συνάντησαν αρκετά προβλήματα με όλες σχεδόν τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες και σε διαφορετικό βαθμό από υπηρεσία σε υπηρεσία. Ειδικότερα, σύμφωνα με τις απαντήσεις των επιχειρηματιών, η καθ' ύλη αρμόδια υπηρεσία που ενισχύει την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων μέσω των αναπτυξιακών νόμων, και συγκεκριμένα η **Διεύθυνση Σχεδιασμού και Ανάπτυξης** της Περιφέρειας ΑΜΘ, φαίνεται να υστερεί ιδιαίτερα στο θέμα της εκταμίευσης των κονδυλίων και της συμβουλευτικής υποστήριξης των χρηματοδοτούμενων επενδύσεων (64,9% και 63,5% αντίστοιχα). Σημαντικός επίσης αριθμός των ερωτηθέντων επιχειρηματιών δηλώνουν ότι έχουν προβλήματα και με τη συνολική εξυπηρέτησή τους από την υπηρεσία αυτή (49%). Αντίθετα, υποεκτιμάται το πρόβλημα της διαφάνειας, αφού το ποσοστό των ερωτηθέντων που απάντησαν καταφατικά σε αυτό το ερώτημα είναι σχετικά χαμηλό (21,6%). Παρόλα αυτά, σε σχετική ερώτηση που δεν αφορούσε την επιχείρηση αλλά συνολικά τη διαδικασία προώθησης των επενδύσεων, η πλειονότητα των ερωτηθέντων (77,7%) δήλωσαν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι με τη διαφάνεια του συστήματος. Με άλλα λόγια, οι επιχειρηματίες εμφανίζονται «κουμπωμένοι» σχετικά με το ζήτημα αυτό και εκφράζουν την άποψή τους έμμεσα ή γενικά.

Ο **ΔΕΣΜΟΣ**, η νέα υπηρεσία που ασχολείται αποκλειστικά με την ενίσχυση των επενδύσεων που υλοποιούνται στα πλαίσια των κοινοτικών προγραμμάτων, φαίνεται να ανταποκρίνεται πολύ καλύτερα στις προσδοκίες των επιχειρηματιών-επενδυτών και γενικά εμφανίζει ελάχιστα προβλήματα και μικρό σχετικά βαθμό δυσαρέσκειας (π.χ. το πρόβλημα της εκταμίευσης των κονδυλίων και της συμβουλευτικής υποστήριξης των επενδυτών (23% και 19,6% αντίστοιχα)).

Οι εκτιμήσεις των ερωτηθέντων επιχειρηματιών είναι ιδιαίτερα θετικές για τις παρεχόμενες υπηρεσίες από τις **τράπεζες** και τα μόνα προβλήματα που καταγράφουν είναι αυτό της συμβουλευτικής υποστήριξης και γενικά της συνολικής εξυπηρέτησης (59,5% και 27,7% αντίστοιχα).

Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και με τη συνεισφορά των **επιμελητηρίων** στο θέμα της στήριξης των επενδυτικών σχεδίων. Το υψηλό ποσοστό δυσαρέσκειας που αποτυπώθηκε από τους ερωτηθέντες επιχειρηματίες, ιδιαίτερα για δύο καίρια ζητήματα, όπως είναι η συμβουλευτική στήριξη και η συνολική εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων (62,2% και 49,3%

αντίστοιχα), υποδηλώνει ότι οι επιχειρηματίες προσδοκούν πολύ περισσότερα από τον αρμόδιο φορέα τους.

Παρόμοια εικόνα προβλημάτων αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις και με τους **ΟΤΑ**, με τη διαφορά ότι τα ποσοστά δυσαρέσκειας είναι αρκετά χαμηλότερα (39,9% και 38,5% αντίστοιχα). Το γεγονός αυτό πιθανόν να συνδέεται με τις χαμηλές προσδοκίες των επιχειρηματιών απέναντι στις δυνατότητες επίδρασης των ΟΤΑ στους επενδυτικούς σχεδιασμούς τους.

Τέλος, αναφορικά με το ερώτημα ποιες άλλες υπηρεσίες ενδεχομένως δημιουργούν προβλήματα στη στήριξη της επιχειρηματικής δράσης, προκύπτει ότι ένα σημαντικό μέρος των επιχειρήσεων αντιμετωπίζει προβλήματα που αφορούν στη γενική εξυπηρέτηση και τη συμβουλευτική στήριξή τους από τις υπηρεσίες: **Διεύθυνση Βιομηχανίας, Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Πολεοδομία** (38,5% και 34,5% αντίστοιχα). Επίσης, ένα μέρος των ερωτηθέντων (20,9%) εκτιμούν ότι στις περισσότερες εμπλεκόμενες υπηρεσίες υπάρχει περιορισμένη δυνατότητα να στηρίξουν την επιχειρηματικότητα.

Πίνακας 8.24: Προβλήματα κατά την υλοποίηση των επενδύσεων

Υπηρεσίες	Προβλήματα					
	Ενημέρωσης	Εξυπηρέτησης	Αντικειμενικότητας	Διαφάνειας	Εκταμίευση ενισχύσεων	Συμβουλευτικής υποστήριξης
1. Διεύθυνση σχεδιασμού & ανάπτυξης	25	73	9	32	96	94
• Συχνότητα	16,9	49,3	6,1	21,6	64,9	63,5
• Ποσοστό						
2. ΔΕΣΜΟΣ						
• Συχνότητα	6	23	2	2	34	29
• Ποσοστό	4,1	15,5	1,4	1,4	23,0	19,6
3. Τράπεζες						
• Συχνότητα	15	41	1	-	4	88
• Ποσοστό	10,1	27,7	0,7	-	2,7	59,5
4. Επιμελητήρια						
• Συχνότητα	21	73	2	2	2	92
• Ποσοστό	14,2	49,5	1,4	1,4	1,4	62,2
5. ΟΤΑ						
• Συχνότητα	15	57	1	2	2	59
• Ποσοστό	10,1	38,5	0,7	1,4	1,4	39,9
6. Άλλη υπηρεσία						
• Συχνότητα	5	57	2	2	6	51
• Ποσοστό	3,4	38,5	1,4	1,4	4,1	34,5

Αδυναμίες του τύπου εγκατάστασης

Στον πίνακα 8.25 παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις των ερωτηθέντων επιχειρηματιών σχετικά με τις αδυναμίες που εμφανίζει η επιλογή του τύπου εγκατάστασης των επιχειρήσεών τους.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων δεν αντιμετωπίζει σημαντικές αδυναμίες-ελλείψεις σχετικά με τον τύπο εγκατάστασης των επιχειρήσεών τους, εκτός βέβαια από την περίπτωση του προσωπικού. Ειδικότερα, το 45,6% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα στο θέμα της εξεύρεσης κατάλληλου και ειδικευμένου προσωπικού. Χαμηλότερο είναι το ποσοστό των επιχειρήσεων που εκτιμούν ότι ο τύπος εγκατάστασης δυσχεραίνει αρκετά την προώθηση των προϊόντων τους στην αγορά (35,1%), ενώ ακόμη πιο χαμηλά είναι τα ποσοστά μη ικανοποίησης στο θέμα των υποδομών και των ειδικών υπηρεσιών (28,6% και 27,9% αντίστοιχα). Παρόλα αυτά, ένα σημαντικό μέρος αυτών (1 στους 3 επιχειρηματίες) θεωρούν τις υπάρχουσες αδυναμίες ούτε πολλές αλλά ούτε λίγες, γεγονός που ερμηνεύεται ως εκδήλωση έμμεσης προτροπής για περαιτέρω βελτίωση των γενικών και ειδικών υποδομών που αφορούν τη στήριξη της επιχειρηματικότητας.

Τέλος, ένα μικρό μέρος των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (8,1%) αναφέρουν ως επιπρόσθετες αδυναμίες του τύπου εγκατάστασης την έλλειψη κατάλληλων υπηρεσιών στήριξης της επιχειρηματικότητας, την απόσταση από τα κέντρα αποφάσεων, την περιορισμένη οικοδομική δραστηριότητα, την παράλειψη σύνδεσης της βιομηχανικής περιοχής της Κομοτηνής με την Εγνατία Οδό και, τέλος, την επέκταση σχεδίου πόλης χωρίς καμία ιδιαίτερη μέριμνα για τη δραστηριότητα των υφιστάμενων μονάδων.

Πίνακας 8.25: Αδυναμίες του τύπου εγκατάστασης

Κριτήρια	Πολλές	Αρκετές	Ούτε πολλές/λίγες	Λίγες	Ελάχιστες	Σύνολο
1.Υποδομές (ύδρευση, αποχέτευση, ενέργεια, οδική πρόσβαση, κ.λπ.) <ul style="list-style-type: none">• Συχνότητα• Ποσοστό	7 4,8	41 27,6	39 26,4	34 23,0	27 18,2	148 100
2.Υπηρεσίες (τράπεζες, ερευνητικά – τεχνολογικά κέντρα κ.λπ.) <ul style="list-style-type: none">• Συχνότητα• Ποσοστό	10 6,8	42 28,4	51 34,4	34 23,0	11 7,4	148 100
3. Αγορά (μέγεθος, απόσταση, συνθήκες κ.λπ.) <ul style="list-style-type: none">• Συχνότητα• Ποσοστό	25 16,9	52 35,2	41 27,7	19 12,8	11 7,4	148 100
4. Προσωπικό (επάρκεια, ειδικότητες, νοοτροπία). <ul style="list-style-type: none">• Συχνότητα	17	67	26	16	22	148

• Ποσοστό	11,4	45,2	17,5	10,8	14,8	100
5. Άλλο						
• Συχνότητα	2	10	-	-	-	12
• Ποσοστό	16,7	83,3	-	-	-	100

8.2.5 Ενέργειες του επιχειρηματία πριν από την ίδρυση και λειτουργία της αρχικής μονάδας

Βήματα, διαδικασία διερεύνησης και μέθοδοι οριστικής επιλογής επενδυτικού σχεδίου

Στον πίνακα 8.26 παρουσιάζονται οι ενέργειες που ακολούθησαν οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες πριν την υλοποίηση του επενδυτικού τους σχεδίου.

Από τον πίνακα αυτόν διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των επιχειρηματιών επισήμανε την αρχική επενδυτική ιδέα εμπειρικά (29,1%) ή έχοντας εμπιστοσύνη στην επιχειρηματική διαίσθησή τους (27,7%). Οι επιχειρηματίες που επέλεξαν το επιχειρησιακό επενδυτικό σχέδιο, γιατί αυτό προέκυψε με τη βοήθεια μελέτης, αποτελούν την μειοψηφία του δείγματος. Συγκεκριμένα, το 15,5% ή 8,8% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών προχώρησε στην εκπόνηση κλαδικής μελέτης-έρευνας αγοράς ή διαγνωστικής μελέτης επισήμανσης ευκαιριών επενδύσεων. Τέλος, ένα μέρος των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (18,9%) δεν διερεύνησαν την επιχειρηματική τους δράση, λόγω συνέχισης της υφιστάμενης οικογενειακής επιχείρησης.

Πίνακας 8.26: Ενέργειες πριν από την ίδρυση της αρχικής μονάδας

1. Βήματα πριν από την ίδρυση της αρχικής μονάδας	Συχνότητα	Ποσοστό	Σύνολο
1.1 Εκπόνηση Διαγνωστικής Μελέτης επισήμανσης ευκαιριών επένδυσης	13	8,8	148
1.2 Εμπειρική έρευνα επισήμανσης ευκαιριών επένδυσης	43	29,1	148
1.3 Επιχειρησιακή διαίσθηση ευκαιριών επένδυσης	41	27,7	148
1.4 Κλαδική μελέτη-έρευνα αγοράς	23	15,5	148
1.5 Άλλο	28	18,9	148
2. Αξιολόγηση της ακολουθηθείσας διαδικασίας			
2.1 Απλή (τυπική) γιατί καλύπτει τις ελάχιστες ανάγκες του προγράμματος ενίσχυσης του επενδυτικού σχεδίου	64	43,2	148
2.2 Ουσιαστική καθώς καλύπτει τις πραγματικές ανάγκες του επιχειρηματικού επενδυτικού σχεδίου	84	56,8	148
2.3 Άλλο	-	-	148
3. Μέθοδοι οριστικής επιλογής του επενδυτικού σχεδίου			
3.1 Εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων αξιολόγησης	24	16,2	148
3.2 Εφαρμογή απλών μεθόδων αξιολόγησης	24	16,2	148
3.3 Εφαρμογή εμπειρικών μεθόδων αξιολόγησης	75	50,7	148
3.4 Άλλο	25	16,9	148

Το 50,7% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών χρησιμοποίησε εμπειρικές μεθόδους αξιολόγησης της επιλεγείσας επενδυτικής ιδέας, ενώ ένα μικρό μέρος αυτών (16,2%) εφάρμοσε είτε απλές είτε σύγχρονες μεθόδους αξιολόγησης επενδύσεων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, η εκτίμηση σημαντικής μερίδας των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (43,2%), ότι οι παραπάνω ενέργειες (επιλογή/αξιολόγηση επένδυσης) είχαν καθαρά τυπικό χαρακτήρα, καθώς κάλυπταν τις ανάγκες και προϋποθέσεις κάποιου προγράμματος ενίσχυσης.

Πρόσθετες μελέτες διασφάλισης των κρίσιμων σημείων του επενδυτικού σχεδίου

Στους πίνακες 8.27 και 8.27α παρουσιάζονται οι επιπρόσθετες μελέτες διασφάλισης των κρίσιμων σημείων του επενδυτικού σχεδίου, που εφάρμοσαν οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες.

Πίνακας 8.27: Χρήση επιπρόσθετων μελετών του αρχικού επενδυτικού σχεδίου

Εκπόνηση επιπρόσθετων <u>Μελετών</u> διασφάλισης της επένδυσης	ΝΑΙ	ΟΧΙ	Σύνολο
<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα 	36	112	148
<ul style="list-style-type: none"> • Ποσοστό 	24,3	75,7	100

Είναι φανερό ότι ο βαθμός χρήσης επιπρόσθετων μελετών για την διασφάλιση της διαδικασίας διερεύνησης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου είναι ιδιαίτερα χαμηλός. Συγκεκριμένα, μόνο το 24,3% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών προχώρησε στην εκπόνηση ειδικών μελετών, όπως έρευνα τεχνολογίας, πρώτων και βοηθητικών υλών, αγοράς, προσωπικού και κλάδου (Πίνακας 8.27α).

Πίνακας 8.27α: Είδος Επιπρόσθετης Μελέτης

Επιπρόσθετη Μελέτη	ΝΑΙ	ΟΧΙ	Σύνολο
1 Ειδική έρευνα της Τεχνολογίας <ul style="list-style-type: none"> • Ποσοστό 	14	22	36
<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα 	38,9	61,1	100
2 Ειδική έρευνα των Πρώτων και Βοηθητικών Υλών <ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα 	18	18	36
<ul style="list-style-type: none"> • Ποσοστό 	50,0	50,0	100
3 Ειδική έρευνα της Αγοράς <ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα 	24	12	36
<ul style="list-style-type: none"> • Ποσοστό 	66,7	33,3	100

4 Ειδική έρευνα για το Προσωπικό			
• Συχνότητα	3	33	36
• Ποσοστό	8,3	91,7	100
5 Ειδική Κλαδική Μελέτη			
• Συχνότητα	11	25	36
• Ποσοστό	30,6	69,4	100

Επιλογή τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης

Αναφορικά με τη διαδικασία επιλογής του τόπου εγκατάστασης των μονάδων (Πίνακας 8.28), το 4,1% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών δηλώνουν ότι επέλεξαν τον τόπο εγκατάστασης της μονάδας τους έπειτα από εκπόνηση σχετικής μελέτης, ενώ το 42,1% για προσωπικούς λόγους, το 36,5% εξαιτίας των κινήτρων, το 16,9% λόγω ύπαρξης επαρκών και φθηνών πρώτων υλών και το 6,8% ή το 3,4% με κριτήριο την πρόσβαση σε κέντρα κατανάλωσης ή τους μεγάλους μεταφορικούς σταθμούς, αντίστοιχα. Τέλος, το 16,2% αναφέρουν ως επιπρόσθετα κριτήρια επιλογής του τόπου εγκατάστασης την ύπαρξη οικοπέδου-υφιστάμενης επιχείρησης, τη συμπληρωματικότητα με γειτονικές επιχειρήσεις, το φθινό εργατικό δυναμικό, την ύπαρξη υποδομής, την καταλληλότητα χώρου και την έλλειψη ανταγωνισμού.

Πίνακας 8.28: Κριτήρια επιλογής του τόπου εγκατάστασης της επιχείρησης

Κριτήρια επιλογής	ΝΑΙ	ΟΧΙ	Σύνολο
1. Εκπόνηση ειδικής μελέτης επιλογής του τόπου εγκατάστασης			
• Ποσοστό	6	142	148
• Συχνότητα	4,1	95,9	100
2. Επιλογή τόπου εγκατάστασης με μοναδικό κριτήριο τα κίνητρα επενδύσεων			
• Συχνότητα	54	94	148
• Ποσοστό	36,5	63,5	100
3. Εμπειρική επιλογή του τόπου εγκατάστασης			
• Συχνότητα	17	131	148
• Ποσοστό	11,5	88,5	100
4. Προσωπικοί λόγοι			
• Συχνότητα	61	87	148
• Ποσοστό	42,1	58,8	100
5. Ύπαρξη επαρκών και φθηνών πρώτων υλών			
• Συχνότητα	25	123	148
• Ποσοστό	16,9	83,1	100
6. Πρόσβαση σε κέντρα κατανάλωσης			
• Συχνότητα	10	138	148
• Ποσοστό	6,8	93,2	100

7. Πρόσβαση σε μεγάλους μεταφορικούς κόμβους			
• Συχνότητα	5	143	148
• Ποσοστό	3,4	96,6	100
8. Ύπαρξη οργανωμένης και θεσμοθετημένης Βιομηχανικής Περιοχής			
• Συχνότητα	36	112	148
• Ποσοστό	24,3	75,7	100
9. Άλλο			
• Συχνότητα	24	124	148
• Ποσοστό	16,2	83,8	100

Ενέργειες υλοποίησης αρχικού επενδυτικού σχεδίου

Στον πίνακα 8.29 αποτυπώνονται οι βασικές ενέργειες που ακολούθησαν οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες κατά την υλοποίηση του επενδυτικού σχεδίου.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι ένα σημαντικό μέρος των επιχειρηματιών υλοποίησε με εμπειρικό τρόπο την επένδυσή του. Ειδικότερα, το 42,6% έκαναν χρήση εμπειρικού προϋπολογισμού, το 31,1% καθαρά εμπειρικά χωρίς κανένα προγραμματισμό και μόνο μικρό μέρος αυτών εφάρμοσαν κάποια σύγχρονη μορφή, όπως κατάρτιση χρονοδιαγράμματος εργασιών (18,2%), κατάρτιση γραπτών συμβάσεων/συμφωνιών με προμηθευτές/κατασκευαστές (16,2%), εκπόνηση οριστικής μελέτης εφαρμογής (10,1%) κ.ά.

Πίνακας 8.29: Ενέργειες κατά την υλοποίηση της επένδυσης

Ενέργειες	ΝΑΙ	ΟΧΙ	Σύνολο
1. Εκπόνηση οριστικής μελέτης εφαρμογής			
• Ποσοστό	15	133	148
• Συχνότητα	10,1	89,9	100
2. Κατάρτιση χρονοδιαγράμματος υλοποίησης εργασιών			
• Συχνότητα	27	121	148
• Ποσοστό	18,2	81,8	100
3. Κατάρτιση ταμειακού προϋπολογισμού της επένδυσης			
• Συχνότητα	36	112	148
• Ποσοστό	24,3	75,7	100
4. Κατάρτιση εμπειρικού προϋπολογισμού της επένδυσης			
• Συχνότητα	63	85	148
• Ποσοστό	42,6	57,4	100
5. Κατάρτιση γραπτών συμφωνιών με τους προμηθευτές/κατασκευαστές/ πιστωτές του επενδυτικού έργου			
• Συχνότητα	24	124	148
• Ποσοστό	16,2	83,8	100
6. Εμπειρική εφαρμογή, χωρίς κανένα ιδιαίτερο προγραμματισμό			
• Συχνότητα	46	102	148
• Ποσοστό	31,1	68,9	100

8.2.6 Ενέργειες του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της μονάδας

Συστηματικές ενέργειες επιχειρηματία και χρήση συμβούλων

Στους πίνακες 8.30 και 8.31 παρουσιάζονται οι ενέργειες που ακολουθούν συστηματικά οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες κατά τη λειτουργία των μονάδων τους.

Πίνακας 8.30: Ενέργειες κατά τη λειτουργία της μονάδας

Ενέργειες	ΝΑΙ	ΟΧΙ	Σύνολο
1 Στρατηγικό Επιχειρησιακό Προγραμματισμό της επιχείρησης <ul style="list-style-type: none">• Ποσοστό• Συχνότητα	68 45,9	80 54,1	148 100
2. Εμπειρική ανάπτυξη της επιχείρησης χωρίς κανένα ιδιαίτερο επιχειρησιακό προγραμματισμό <ul style="list-style-type: none">• Συχνότητα• Ποσοστό	65 43,9	83 56,1	148 100
3. Χρησιμοποίηση εξωτερικών συμβούλων για ειδικά θέματα της επιχείρησης <ul style="list-style-type: none">• Συχνότητα• Ποσοστό	109 73,6	39 26,4	148 100
4. Εφαρμογή σύγχρονων συστημάτων οργάνωσης-διαχείρισης της επιχείρησης (ISO, ERP, Logistics, κλπ.) <ul style="list-style-type: none">• Συχνότητα• Ποσοστό	78 52,7	70 47,3	148 100
5. Παρακολούθηση-ανάλυση των βασικότερων στοιχείων των ανταγωνιστών (χρηματοοικονομικά, τεχνολογία, στρατηγική κ.λπ.) <ul style="list-style-type: none">• Συχνότητα• Ποσοστό	71 48,0	77 52,0	148 100
6. Εκπαίδευση-κατάρτιση των μελών της επιχείρησης <ul style="list-style-type: none">• Συχνότητα• Ποσοστό	67 45,3	81 54,7	148 100
7. Άλλο <ul style="list-style-type: none">• Συχνότητα• Ποσοστό	2 1,4	146 98,6	148 100

Ειδικότερα, από τον πίνακα 8.30 φαίνεται ότι μια κατηγορία των ερωτηθέντων επιχειρηματιών αναπτύσσουν την επιχείρησή τους χωρίς κανέναν ιδιαίτερο προγραμματισμό (43,9%), ενώ μια άλλη κατηγορία επιχειρήσεων εφαρμόζουν κάποιους σύγχρονους τρόπους, όπως ο στρατηγικός επιχειρησιακός προγραμματισμός (45,9%), η χρησιμοποίηση εξωτερικών συμβούλων για ειδικά θέματα της επιχείρησης (73,6%), η εφαρμογή σύγχρονων συστημάτων οργάνωσης και διαχείρισης (52,7%), η παρακολούθηση και ανάλυση των βασικότερων στοιχείων των ανταγωνιστών (48%) και η εκπαίδευση-κατάρτιση των μελών της επιχείρησης

(45,3%). Τέλος, μια πολύ μικρή μερίδα επιχειρηματιών στηρίζουν την ανάπτυξη των μονάδων τους κάνοντας επαφές με "κοινωνικούς εταίρους" ή συμμετέχοντας σε κλαδικές εκθέσεις και κλαδικούς συνδέσμους (1,4%).

Πίνακας 8.31: Τομείς χρήσης εξωτερικών συμβούλων

Τομείς	ΝΑΙ	ΟΧΙ	Σύνολο
1. Φοροτεχνικά			
• Συχνότητα	95	53	148
• Ποσοστό	64,2	35,8	100
2. Πληροφοριακή υποστήριξη			
• Συχνότητα	71	77	148
• Ποσοστό	48,0	52,0	100
3. Τεχνογνωσία-τεχνολογία			
• Συχνότητα	48	100	148
• Ποσοστό	32,4	67,6	100
4. Προώθηση-προβολή της επιχείρησης			
• Συχνότητα	42	106	148
• Ποσοστό	28,4	71,6	100

8.2.7 Παράγοντες διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων

8.2.7.1 Ανάλυση ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων διατηρησιμότητας

Παραγωγή και αξιοποίηση πόρων

Στους πίνακες 8.31α και 8.31β παρουσιάζονται οι μεταβλητές-θέματα που σχετίζονται με τον παράγοντα «**παραγωγή-αξιοποίηση πόρων**», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Τα στοιχεία των πινάκων αυτών δείχνουν ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «παραγωγή-αξιοποίηση πόρων» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το 77% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν σημαντική μεταβλητή την «αξιοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων», το 64,2% την «εξέλιξη της τεχνολογίας των εγκαταστάσεων», το 57,4% την «ανάπτυξη ευέλικτων συστημάτων παραγωγής» και το 55,4% την «κατάρτιση, εκπαίδευση και το επίπεδο του προσωπικού». Ως σημαντικότερες μεταβλητές οι επιχειρηματίες θεωρούν την «ποιότητα των προϊόντων» (65,5%) και το «ανταγωνιστικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος» (59,5%). Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές «τόπος εγκατάστασης» (42,6%) και «καταλληλότητα κτιριακών-λοιπών εγκαταστάσεων» (39,2%) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Το σύνολο των μεταβλητών-θεμάτων που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «παραγωγή-αξιοποίηση πόρων» εκτιμάται ότι είναι ανεξάρτητο από το μέγεθος της επιχείρησης ($P > 0,10$). Αντίθετα, μικτή εικόνα επικρατεί για τα υπόλοιπα κριτήρια/μεταβλητές κατάταξης των επιχειρήσεων, με την πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα να είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης, το επίπεδο μόρφωσης και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών. Ειδικότερα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης φαίνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παράγοντα διατηρησιμότητας «παραγωγή-αξιοποίηση πόρων» σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές-θέματά του ($P < 0,10$). Ενδεικτικά, ενώ στα «έπιπλα-λοιπές βιομηχανίες και κλάδος ξύλου-προϊόντων ξύλου» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών, που θεωρούν ως πάρα πολύ σημαντική τη μεταβλητή «εξέλιξη της τεχνολογίας των εγκαταστάσεων», εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.31α, χ^2 test). Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν τον παράγοντα «παραγωγή-αξιοποίηση πόρων» επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.31α: Παράγοντας διατηρησιμότητας «**παραγωγή-αξιοποίηση πόρων**» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων-επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Αξιοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων					Εξέλιξη της τεχνολογίας των εγκαταστάσεων					Ανταγωνιστικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος					Κατάρτιση, εκπαίδευση & επίπεδο του προσωπικού					Χωροθέτηση της παραγωγικής μονάδας				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	19,4	72,2	8,3	0,0	11,2	13,9	72,2	13,9	0,0	19,3	55,6	38,9	5,6	0,0	7,1	2,8	66,7	27,8	2,8	16,1	5,6	33,3	47,2	13,9	20,5
	2	28,6	71,4	0,0	0,0		21,4	64,3	7,1	7,1		71,4	28,6	0,0	0,0		28,6	42,9	28,6	0,0		0,0	57,1	21,4	21,4	
	3	8,8	88,2	2,9	0,0	NS	20,6	61,8	17,6	0,0	S*	58,8	41,2	0,0	0,0	NS	5,9	44,1	47,1	2,9	NS	5,9	44,1	35,3	14,7	NS
	4	20,0	11,4	0,0	0,0		47,4	42,1	10,5	0,0		57,9	42,1	0,0	0,0		21,1	52,6	21,1	5,3		21,1	21,1	42,1	15,8	
	5	22,2	77,8	0,0	0,0		20,0	68,9	11,1	0,0		60,0	40,0	0,0	0,0		8,9	60,0	28,9	2,2		2,2	28,9	51,1	17,8	
Τύπος επιχείρησης	1	32,0	64,0	4,0	0,0	7,5	20,0	60,0	16,0	4,0	9,8	68,0	32,0	0,0	0,0	5,5	16,0	40,0	44,0	0,0	6,7	8,0	52,0	24,0	16,0	12,3
	2	27,3	72,7	0,0	0,0		22,7	72,7	4,5	0,0		40,9	54,5	4,5	0,0		9,1	63,6	22,7	4,5		0,0	40,9	40,9	18,2	
	3	14,0	82,8	3,2	0,0	NS	24,7	62,4	12,9	0,0	NS	61,3	37,6	1,1	0,0	NS	9,7	55,9	31,2	3,2	NS	6,5	29,0	48,4	16,1	NS
	4	37,5	62,5	0,0	0,0		0,0	75,0	25,0	0,0		62,5	37,5	0,0	0,0		0,0	75,0	25,0	0,0		12,5	37,5	37,5	12,5	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	20,0	70,0	10,0	0,0	4,2	30,0	50,0	20,0	0,0	7,1	90,0	10,0	0,0	0,0	10,9	10,0	50,0	40,0	0,0	5,5	10,0	30,0	40,0	20,0	8,3
	2	23,5	70,6	5,9	0,0		26,5	58,8	14,7	0,0		50,0	44,1	5,9	0,0		8,8	47,1	41,2	2,9		8,8	26,5	44,1	20,6	
	3	20,0	80,0	0,0	0,0	NS	24,0	56,0	16,0	4,0	NS	68,0	32,0	0,0	0,0	NS	12,0	48,0	36,0	4,0	NS	4,0	20,0	52,0	24,0	NS
	4	20,0	78,2	1,8	0,0		21,8	67,3	10,9	0,0		61,8	38,2	0,0	0,0		9,1	61,8	27,3	1,8		7,3	41,8	38,2	12,7	
	5	22,2	77,8	0,0	0,0		11,1	66,7	22,2	0,0		55,6	44,4	0,0	0,0		11,1	44,4	33,3	11,1		0,0	55,6	33,3	11,1	
Μέγεθος επιχείρησης	1	20,0	73,3	6,7	0,0	3,0	13,3	60,0	26,7	0,0	11,3	70,0	30,0	0,0	0,0	9,9	6,7	46,7	40,0	6,7	8,3	3,3	33,3	40,0	23,3	8,7
	2	20,3	78,1	1,6	0,0		25,0	62,5	10,9	1,6		65,6	34,4	0,0	0,0		9,4	56,3	34,4	0,0		9,4	37,5	43,8	9,4	
	3	18,2	79,5	2,3	0,0	NS	27,3	63,6	9,1	0,0	NS	45,5	50,0	4,5	0,0	NS	11,4	61,4	22,7	4,5	NS	2,3	31,8	47,7	18,2	NS
	4	30,0	70,0	0,0	0,0		10,0	90,0	0,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0		20,0	50,0	30,0	0,0		10,0	40,0	20,0	30,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	30,0	66,0	4,0	0,0	16,6	22,0	62,0	14,0	2,0	5,8	68,0	32,0	0,0	0,0	9,4	12,0	46,0	40,0	2,0	5,8	8,0	34,0	34,0	24,0	14,6
	2	20,0	70,0	10,0	0,0		35,0	55,0	10,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0		10,0	60,0	25,0	5,0		5,0	40,0	30,0	25,0	
	3	33,3	66,7	0,0	0,0	S	25,0	66,7	8,3	0,0	NS	58,3	33,3	8,3	0,0	NS	8,3	66,7	25,0	0,0	NS	8,3	25,0	58,3	8,3	NS
	4	3,6	96,4	0,0	0,0		14,3	75,0	10,7	0,0		53,6	42,9	3,6	0,0		3,6	60,7	32,1	3,6		0,0	28,6	53,6	17,9	
	5	15,8	84,2	0,0	0,0		21,1	63,2	15,8	0,0		57,9	42,1	0,0	0,0		13,2	57,9	26,3	2,6		7,9	42,1	47,4	2,6	
Σύνολο Δείγματος	N	20,3	77,0	2,7	0,0		22,3	64,2	12,8	0,7		59,5	39,2	1,4			10,1	55,4	31,8	2,7		6,1	35,1	42,6	16,2	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο. N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Πίνακας 8.31β: Παράγοντας διατηρησιμότητας «*παραγωγή-αξιοποίηση πόρων*» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Ανάπτυξη ευέλικτων συστημάτων παραγωγής					Καταλληλότητα κτιριακών και λοιπών εγκαταστάσεων					Ποιότητα προϊόντων της επιχείρησης																
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test												
Κλάδος δραστηριότητας	1	11,1	66,7	22,2	0,0	25,6	8,3	58,3	33,3	0,0	17,8	69,4	30,6	0,0	0,0	13,9												
	2	21,4	57,1	14,3	7,1		14,3	35,7	35,7	14,3		92,9	7,1	0,0	0,0													
	3	2,9	52,9	26,5	17,6	S*	0,0	35,3	47,1	17,6	NS	67,6	32,4	0,0	0,0	S*												
	4	21,1	57,9	15,8	5,3		15,8	36,8	42,1	5,3		57,9	36,8	5,3	0,0													
	5	15,6	53,3	24,4	6,7		6,7	44,4	37,8	11,1		55,6	44,4	0,0	0,0													
Τύπος επιχείρησης	1	12,0	56,0	24,0	8,0	31,9	8,0	40,0	40,0	12,0	18,9	68,0	32,0	0,0	0,0	4,9												
	2	13,6	50,0	27,3	9,1		4,5	36,4	45,5	13,6		50,0	50,0	0,0	0,0													
	3	12,9	62,4	21,5	3,2	S	6,5	47,3	40,9	5,4	S*	66,7	32,3	1,1	0,0	NS												
	4	12,5	25,0	12,5	50,0		25,0	37,5	0,0	37,5		87,5	12,5	0,0	0,0													
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	20,0	30,0	50,0	0,0	17,1	20,0	20,0	60,0	0,0	12,7	50,0	40,0	10,0	0,0	21,2												
	2	11,8	58,8	20,6	8,8		8,8	44,1	32,4	14,7		64,7	35,3	0,0	0,0													
	3	12,0	52,0	24,0	12,0	NS	4,0	48,0	40,0	8,0	NS	88,0	12,0	0,0	0,0													
	4	16,4	60,0	20,0	3,6		9,1	41,8	41,8	7,3		60,0	40,0	0,0	0,0	S												
	5	0,0	55,6	11,1	33,3		0,0	66,7	11,1	22,2		88,9	11,1	0,0	0,0													
Μέγεθος επιχείρησης	1	6,7	46,7	36,7	10,0	7,1	3,3	40,0	43,3	13,3	8,0	56,7	43,3	0,0	0,0	5,3												
	2	14,1	64,1	15,6	6,3		10,9	46,9	34,4	7,8		67,2	31,3	1,6	0,0													
	3	15,9	54,5	22,7	6,8	NS	6,8	38,6	47,7	6,8	NS	63,6	36,4	0,0	0,0	NS												
	4	10,0	60,0	20,0	10,0		0,0	60,0	20,0	20,0		90,0	10,0	0,0	0,0													
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	16,0	48,0	26,0	10,0	16,0	10,0	32,0	42,0	16,0	14,0	76,0	24,0	0,0	0,0	8,0												
	2	15,0	50,0	20,0	15,0		15,0	45,0	30,0	10,0		70,0	30,0	0,0	0,0													
	3	8,3	41,7	50,0	0,0	NS	0,0	50,0	50,0	0,0	NS	50,0	50,0	0,0	0,0	NS												
	4	3,6	75,0	17,9	3,6		0,0	60,7	35,7	3,6		64,3	35,7	0,0	0,0													
	5	15,8	65,8	13,2	5,3		7,9	44,7	39,5	7,9		55,3	42,1	2,6	0,0													
Σύνολο Δείγματος	N	12,8	57,4	22,3	7,5		7,4	43,9	39,2	9,5		65,5	33,8	0,7														
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)																

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/AEI, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο. N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Πωλήσεις-μάρκετινγκ

Στους πίνακες 8.32α και 8.32β καταγράφονται οι μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «πωλήσεις-μάρκετινγκ» και οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από την ανάλυση των στοιχείων των πινάκων αυτών προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών-θεμάτων που αφορούν στον παράγοντα «πωλήσεις-μάρκετινγκ» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το 75,7% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν πολύ έως πάρα πολύ σημαντική μεταβλητή τη «φήμη επιχείρησης-προϊόντων στην αγορά», το 87,1% την «ανακάλυψη και ανάπτυξη νέων τμημάτων αγοράς», το 83,1% την «ενημέρωση και εξυπηρέτηση των πελατών» και το 70,9% την «εκπαίδευση και εμπειρία των στελεχών πωλήσεων- μάρκετινγκ».

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «πωλήσεις-μάρκετινγκ» φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητο από το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία ($P>0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί για τα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων. Η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα εκτιμάται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης, το μέγεθος της επιχείρησης και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P>0,10$). Αντίθετα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης αποδεικνύεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παράγοντα διατηρησιμότητας «πωλήσεις-μάρκετινγκ» σε σχέση με ορισμένες άλλες μεταβλητές ($P<0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «κλωστοϋφαντουργία-ένδυση» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή την «ανακάλυψη και ανάπτυξη νέων τμημάτων αγοράς» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.32β, χ^2 test).

Παρόμοια συμπεριφορά παρατηρείται και στα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ειδικότερα, το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή την «φήμη της επιχείρησης-προϊόντων» εκτιμάται σημαντικά μικρότερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του μεγέθους επιχείρησης (Πίνακας 8.32α, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν τον παράγοντα «πωλήσεις-μάρκετινγκ» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.32α: Παράγοντας διατηρησιμότητας «**πωλήσεις – μάρκετινγκ**» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Εξειδίκευση- διαφοροποίηση των προϊόντων					Εύρος των προσφερόμενων προϊόντων					Γνώση - κατανόηση της αγοράς					Φήμη επιχείρησης - προϊόντων					Σχεδιασμός και παραγωγή νέων προϊόντων				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	27,8	58,3	13,9	0,0	20,4	16,7	61,1	19,4	2,8	32,1	36,1	61,1	2,8	0,0	14,5	30,6	58,3	11,1	0,0	6,5	13,9	58,3	25,0	2,8	33,8
	2	50,0	35,7	7,1	7,1		7,1	71,4	7,1	14,2		64,3	28,6	7,1	0,0		28,6	71,4	0,0	0,0		35,7	50,0	7,1	7,1	
	3	17,6	44,1	26,5	11,8	S*	8,8	44,1	35,3	11,8		23,5	73,5	0,0	0,0	NS	14,7	73,5	11,8	0,0	NS	8,8	35,3	38,2	17,6	S
	4	42,1	47,4	5,3	5,3		26,3	36,8	36,8	0,0	S*	36,8	63,2	0,0	0,0		36,8	57,9	5,3	0,0		26,3	57,9	15,8	0,0	
	5	26,7	60,0	13,3	0,0		13,3	73,3	13,3	0,0		42,2	55,6	2,2	0,0		20,0	68,9	11,1	0,0		15,6	71,1	13,3	0,0	
Τύπος επιχείρησης	1	40,0	40,0	16,0	4,0	13,2	16,0	48,0	28,0	8,0	17,3	36,0	60,0	4,0	0,0	4,5	24,0	72,0	4,0	0,0	5,4	28,0	32,0	32,0	8,0	23,1
	2	27,3	54,5	18,2	0,0		9,1	59,1	31,8	0,0		31,8	63,6	4,5	0,0		31,8	68,2	0,0	0,0		18,2	54,5	27,3	0,0	
	3	26,9	54,8	15,1	3,2	NS	15,1	62,4	19,4	3,3	NS	37,6	60,2	1,1	1,1	NS	23,7	63,4	12,9	0,0	NS	14,0	65,6	16,1	4,3	S
	4	25,0	50,0	0,0	25,0		12,5	50,0	12,5	25,0		62,5	37,5	0,0	0,0		12,5	75,0	12,0	0,0		12,5	25,0	37,5	25,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	30,0	60,0	0,0	10,0	12,2	30,0	50,0	20,0	0,0	14,3	30,0	70,0	0,0	0,0	17,2	20,0	70,0	10,0	0,0	6,6	20,0	60,0	20,0	0,0	16,7
	2	35,3	55,9	8,8	0,0		11,8	76,5	8,8	2,9		32,4	64,7	2,9	0,0		29,4	55,9	14,7	0,0		14,7	61,8	20,6	2,9	
	3	28,0	40,0	24,0	8,0	NS	12,0	60,0	16,0	12,0	NS	40,0	56,0	4,0	0,0	NS	32,0	64,0	4,0	0,0	NS	8,0	72,0	8,0	12,0	NS
	4	23,6	54,5	18,2	3,6		12,7	52,7	30,9	3,6		38,2	61,8	0,0	0,0		20,0	72,7	7,3	0,0		23,6	50,9	20,0	5,5	
	5	44,4	22,2	22,2	11,1		11,1	44,4	33,3	11,1		33,3	55,6	0,0	11,1		11,1	66,7	22,2	0,0		11,1	22,2	55,6	11,1	
Μέγεθος επιχείρησης	1	30,0	60,0	6,7	3,3	5,8	10,0	60,0	23,3	6,7	6,5	43,3	50,0	3,3	3,3	9,3	16,7	56,7	26,7	0,0	14,1	16,7	50,0	26,7	6,7	5,8
	2	26,6	50,0	17,2	6,3		12,5	62,5	18,8	6,3		35,9	62,5	1,6	0,0		25,0	68,8	6,3	0,0		18,8	60,9	14,1	6,3	
	3	34,1	45,5	18,2	2,3	NS	15,9	52,3	29,5	2,3	NS	38,6	61,4	0,0	0,0	NS	27,3	70,5	2,3	0,0	S	13,6	56,8	27,3	2,3	NS
	4	20,0	70,0	10,0	0,0		30,0	60,0	10,0	0,0		30,0	60,0	10,0	0,0		30,0	60,0	10,0	0,0		20,0	40,0	30,0	10,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	24,0	48,0	24,0	4,0	8,2	18,0	58,0	18,0	6,0	11,8	36,0	60,0	4,0	0,0	6,7	26,0	62,0	12,0	0,0	16,1	20,0	50,0	26,0	4,0	19,3
	2	25,0	60,0	10,0	5,0		10,0	50,0	30,0	10,0		45,0	55,0	0,0	0,0		25,0	70,0	5,0	0,0		25,0	50,0	10,0	15,0	
	3	33,3	58,3	8,3	0,0	NS	25,0	41,7	33,3	0,0	NS	33,3	66,7	0,0	0,0	NS	33,3	66,7	0,0	0,0	S	33,3	41,7	25,0	0,0	S*
	4	39,3	42,9	14,3	3,6		3,6	78,6	14,3	3,6		32,1	67,9	0,0	0,0		3,6	92,9	3,6	0,0		0,0	82,1	14,3	3,6	
	5	28,9	57,9	7,9	5,3		15,8	55,3	26,3	2,6		42,1	52,6	2,6	2,6		34,2	50,0	15,8	0,0		15,8	52,6	26,3	5,3	
Σύνολο Δείγματος	N	29,1	52,0	14,9	4,1		14,2	58,8	22,3	4,8		37,8	59,5	2,0	0,7		9,5	66,2	24,3	0,0		16,9	56,1	21,6	5,5	29,1
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Πίνακας 8.32β: Παράγοντας διατηρησιμότητας «πωλήσεις – μάρκετινγκ» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Τιμές των προϊόντων					Διαφήμιση, δίκτυα και οργάνωση των πωλήσεων					Εκπαίδευση & εμπειρία στελεχών μάρκετινγκ					Ανακάλυψη & ανάπτυξη νέων τμημάτων αγοράς					Ενημέρωση & εξυπηρέτηση των πελατών				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Θύτε πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Θύτε πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Θύτε πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Θύτε πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Θύτε πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	47,2	47,2	5,6	0,0	1,8	16,7	61,1	16,7	5,6	1,7	11,1	61,1	27,8	0,0	18,4	19,4	69,4	8,3	2,8	25,8	16,7	66,7	16,7	0,0	12,5
	2	50,0	50,0	0,0	0,0		28,6	50,0	14,3	7,1		21,4	57,1	21,4	0,0		42,9	50,0	0,0	7,1		21,4	64,3	7,1	7,1	
	3	50,0	44,1	5,9	0,0	NS	11,8	55,9	26,5	5,8		5,9	50,0	38,2	0,0	NS	14,7	58,8	20,6	5,9	S*	11,8	61,8	17,6	8,8	NS
	4	36,8	57,9	5,3	0,0		36,8	52,6	10,5	0,0	NS	26,3	52,6	21,1	0,0		26,3	68,4	0,0	5,3		31,6	57,9	10,5	0,0	
	5	48,9	46,7	4,4	0,0		20,0	53,3	17,8	8,8		2,2	73,3	22,2	0,0		8,9	82,2	8,9	0,0		22,2	64,4	13,3	0,0	
Τύπος επιχείρησης	1	52,0	40,0	8,0	0,0	10,5	28,0	36,0	20,0	16,0	18,6	12,0	56,0	32,0	0,0	3,5	32,0	52,0	12,0	4,0	15,7	20,0	52,0	20,0	8,0	7,3
	2	40,9	59,1	0,0	0,0		22,7	63,6	4,5	9,1		9,1	72,7	18,2	0,0		9,1	72,7	18,2	0,0		13,6	68,2	18,2	0,0	
	3	48,4	48,4	3,2	0,0	NS	18,3	58,1	20,4	3,3	S*	9,7	59,1	28,0	3,2	NS	15,1	75,3	5,4	4,3	NS	20,4	66,7	10,8	2,2	NS
	4	37,5	37,5	25,0	0,0		12,5	62,5	25,0	0,0		12,5	62,5	25,0	0,0		37,5	37,5	25,0	0,0		25,0	50,0	25,0	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	70,0	30,0	0,0	0,0	12,6	30,0	40,0	30,0	0,0	9,2	10,0	60,0	30,0	0,0	11,1	10,0	80,0	10,0	0,0	9,0	40,0	40,0	20,0	0,0	10,0
	2	44,1	55,9	0,0	0,0		14,7	55,9	17,6	11,8		11,8	58,8	29,4	0,0		20,6	73,5	2,9	2,9		23,5	67,6	5,9	2,9	
	3	60,0	32,0	8,0	0,0	NS	12,0	56,0	24,0	8,0	NS	4,0	44,0	48,0	4,0	NS	20,0	60,0	12,0	8,0	NS	16,0	60,0	20,0	4,0	NS
	4	43,6	50,9	5,5	0,0		20,0	60,0	16,4	3,6		12,7	63,6	21,8	1,8		16,4	72,7	9,1	1,8		18,2	63,6	16,4	1,8	
	5	33,3	44,4	22,2	0,0		33,3	55,6	0,0	11,1		11,1	55,6	22,2	11,1		22,2	44,4	22,2	11,1		22,2	66,7	0,0	11,1	
Μέγεθος επιχείρησης	1	63,3	30,0	6,7	0,0	11,2	20,0	50,0	23,3	6,7	9,7	13,3	40,0	40,0	6,7	12,9	16,7	63,3	10,0	10,0	13,2	26,7	56,7	13,3	3,3	4,8
	2	48,4	50,0	1,6	0,0		17,2	62,5	18,8	1,6		9,4	59,4	29,7	1,6		20,3	73,4	4,7	1,6		17,2	67,2	14,1	1,6	
	3	31,8	61,4	6,8	0,0	S*	22,7	54,5	13,6	9,1	NS	9,1	72,7	18,2	0,0	NS	11,4	70,5	15,9	2,3	NS	18,2	65,9	11,4	4,5	NS
	4	60,0	30,0	10,0	0,0		30,0	30,0	20,0	20,0		10,0	80,0	10,0	0,0		40,0	50,0	10,0	0,0		20,0	50,0	30,0	0,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	60,0	38,0	2,0	0,0	12,7	14,0	54,0	24,0	8,0	11,4	14,0	44,0	38,0	4,0	14,7	20,0	70,0	6,0	4,0	11,1	30,0	54,0	10,0	6,0	14,5
	2	50,0	40,0	10,0	0,0		20,0	60,0	5,0	15,0		15,0	65,0	20,0	0,0		25,0	60,0	5,0	10,0		20,0	60,0	20,0	0,0	
	3	50,0	50,0	0,0	0,0	NS	25,0	58,3	16,7	0,0	NS	16,7	66,7	16,7	0,0	NS	8,3	75,0	16,7	0,0	NS	16,7	75,0	8,3	0,0	NS
	4	25,0	64,3	10,7	0,0		21,4	64,3	14,3	0,0		0,0	71,4	28,6	0,0		7,1	78,6	14,3	0,0		3,6	82,1	14,3	0,0	
	5	44,7	52,6	2,6	0,0		26,3	47,4	21,1	5,3		7,9	71,1	18,4	2,6		23,7	63,2	10,5	2,6		18,4	60,5	18,4	2,6	
Σύνολο Δείγματος	N	47,3	48,0	4,7	0,0		20,3	55,4	18,2	6,1		10,1	60,8	27,0	2,0		18,2	68,9	9,5	3,4		19,6	63,5	14,2	2,7	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ²-test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ²- S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Έρευνα και ανάπτυξη

Στον πίνακα 8.33 παρουσιάζονται οι μεταβλητές-θέματα που σχετίζονται με τον παράγοντα «έρευνα και ανάπτυξη», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «έρευνα και ανάπτυξη» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το 52,7% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν πολύ σημαντική μεταβλητή την «αποδοχή και ανάπτυξη νέων προϊόντων», το 41,9% την «ανάπτυξη καινοτόμων διαδικασιών», το 40,5% τον παράγοντα «επίπεδο/συνέχεια των επενδύσεων για έρευνα και ανάπτυξη» και το 39,2% την «εκπαίδευση και την εμπειρία των στελεχών έρευνας και ανάπτυξης». Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές «εξοπλισμός του εργαστηρίου έρευνας και ανάπτυξης» (50%), «επίπεδο/συνέχεια των επενδύσεων για έρευνα και ανάπτυξη» (47,3%) και «εκπαίδευση-εμπειρία των στελεχών έρευνας και ανάπτυξης» (44,6%) επηρεάζουν μέτρια (ούτε πολύ ούτε λίγο) τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «έρευνα και ανάπτυξη» εκτιμάται ότι είναι ανεξάρτητο από το επίπεδο μόρφωσης και το επάγγελμα του επιχειρηματία ($P > 0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Συγκεκριμένα, η συντριπτική πλειοψηφία των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα εκτιμάται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο και το μέγεθος της επιχείρησης ($P > 0,10$).

Αντίθετα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης φαίνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παράγοντα διατηρησιμότητας «έρευνα και ανάπτυξη» σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P < 0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή την «εξέλιξη της τεχνολογίας των εγκαταστάσεων» αποδεικνύεται σημαντικά μικρότερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του παράγοντα διατηρησιμότητας «έρευνα και ανάπτυξη» ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο (Πίνακας 8.33, χ^2 test).

Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως μέτρια μεταβλητή το «επίπεδο/συνέχεια των επενδύσεων για έρευνα και ανάπτυξη» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη

μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του μεγέθους επιχείρησης (πίνακας 8.33, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «έρευνα και ανάπτυξη» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.33: Παράγοντας διατηρησιμότητας «έρευνα & ανάπτυξη» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Επίπεδο-συνέχεια επενδύσεων για έρευνα & ανάπτυξη					Αποδοχή και ανάπτυξη νέων προϊόντων					Εξοπλισμός του εργαστηρίου έρευνας και ανάπτυξης					Εκπαίδευση-εμπειρία στελεχών έρευνας και ανάπτυξης					Ανάπτυξη καινοτόμων διαδικασιών				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	8,3	38,9	50,0	2,8	17,8	19,4	52,8	25,0	2,8	24,1	5,6	41,1	50,0	2,8	16,0	8,3	36,1	50,0	5,6	16,2	5,6	44,4	41,7	8,3	24,6
	2	14,3	42,9	35,7	7,1		28,6	42,9	21,4	7,1		14,3	35,7	42,9	7,1		21,4	50,0	28,6	0,0		28,6	50,0	21,4	0,0	
	3	2,9	23,5	61,8	11,8	NS	14,7	35,3	44,1	5,9	S	8,8	20,6	58,8	11,8	NS	5,9	29,4	52,9	11,8	NS	11,8	23,5	52,9	11,7	S*
	4	10,5	31,6	52,6	5,3		21,1	36,8	42,1	0,0		5,3	26,3	63,2	5,3		21,1	26,3	47,4	5,3		21,1	26,3	47,4	5,3	
	5	6,7	57,8	35,6	0,0		19,4	52,8	25,0	2,8		6,7	53,3	40,0	0,0		11,1	51,1	37,8	0,0		4,4	57,8	35,6	2,2	
Τύπος επιχείρησης	1	16,0	40,0	40,0	4,0	29,4	20,0	48,0	28,0	4,0	5,8	16,0	32,0	48,0	4,0	18,3	24,0	36,0	40,0	0,0	16,0	24,0	40,0	32,0	4,0	21,9
	2	4,5	59,1	36,4	0,0		13,6	63,6	22,7	0,0		13,6	45,5	40,9	0,0		13,6	45,5	40,9	0,0		4,5	59,1	36,4	0,0	
	3	5,4	36,6	54,8	3,2	S	19,4	50,5	28,0	2,2	NS	3,2	36,6	55,9	4,3	NS	8,6	37,6	48,4	5,4	S*	7,5	37,6	48,4	6,5	S
	4	12,5	37,5	12,5	37,5		12,5	62,5	12,5	12,5		12,5	50,0	12,5	25,0		0,0	50,0	25,0	25,0		25,0	50,0	0,0	25,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	10,0	20,0	60,0	10,0	7,3	20,0	60,0	20,0	0,0	6,6	10,0	10,0	80,0	0,0	15,1	10,0	10,0	80,0	0,0	12,0	0,0	50,0	40,0	10,0	14,4
	2	8,8	38,2	52,9	0,0		17,6	61,8	17,6	2,9		11,8	38,2	47,1	2,9		11,8	41,2	44,1	2,9		11,8	41,2	44,1	2,9	
	3	8,0	28,0	56,0	8,0	NS	20,0	40,0	32,0	8,0	NS	0,0	24,0	64,0	12,0	NS	0,0	36,0	52,0	12,0	NS	4,0	24,0	60,0	12,0	NS
	4	7,3	36,4	50,9	5,5		16,4	50,9	30,9	1,8		5,5	38,2	52,7	3,6		12,7	38,2	45,5	3,6		10,9	43,6	41,8	3,6	
	5	11,1	55,6	22,2	11,1		22,2	44,4	33,3	0,0		11,1	55,6	22,2	11,1		11,1	44,4	33,3	11,1		33,3	33,3	22,2	11,1	
Μέγεθος επιχείρησης	1	3,3	13,3	80,0	3,3	21,2	16,7	46,7	33,3	3,3	2,9	0,0	33,3	56,7	10,0	8,5	0,0	30,0	60,0	10,0	17,8	6,7	26,7	53,3	13,3	11,5
	2	6,3	45,3	40,6	7,8		3,1	50,0	25,0	3,1		7,8	35,9	51,6	4,7		15,6	34,4	43,8	6,3		10,9	42,2	40,6	6,3	
	3	9,1	50	38,6	2,3	S	13,6	59,1	25,0	2,3	NS	9,1	43,2	45,5	2,3	NS	11,4	45,5	43,2	0,0	S	11,4	50,0	38,6	0,0	NS
	4	20,0	50,0	30,0	0,0		20,0	60,0	20,0	0,0		20,0	40,0	40,0	0,0		20,0	70,0	10,0	0,0		20,0	50,0	20,0	10,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	10,0	32,0	54,0	4,0	10,3	20,0	50,0	26,0	4,0	11,1	8,0	32,0	54,0	6,0	13,5	12,0	30,0	54,0	4,0	10,0	12,0	30,0	52,0	6,0	
	2	15,0	45,0	35,0	5,0		30,0	45,0	15,0	10,0		10,0	45,0	35,0	10,0		20,0	45,0	25,0	10,0		15,0	50,0	25,0	10,0	
	3	8,3	33,3	58,3	0,0	NS	16,7	50,0	33,3	0,0	NS	8,3	41,7	50,0	0,0	NS	8,3	41,7	50,0	0,0	NS	8,3	33,3	58,3	0,0	
	4	3,6	39,3	53,6	3,6		10,7	57,1	32,1	0,0		0,0	25,0	71,4	3,6		3,6	42,9	50,0	3,6		7,1	39,3	50,0	3,6	
	5	2,6	52,6	36,8	7,9		15,8	57,9	26,3	0,0		10,5	50,0	36,8	2,6		13,2	44,7	36,8	5,3		10,5	57,9	23,7	7,9	
Σύνολο Δείγματος	N	7,4	40,5	47,3	4,7		18,2	52,7	26,4	2,7		7,4	37,8	50,0	4,7		11,5	39,2	44,6	4,7		10,8	41,9	41,2	6,1	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ² -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ²- S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Προμήθειες - εφοδιασμός

Οι πίνακες 8.34α και 8.34β παρουσιάζουν τις μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «προμήθειες-εφοδιασμός», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Τα στοιχεία των πινάκων αυτών δείχνουν ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «προμήθειες-εφοδιασμός» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, 75,7% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν πολύ σημαντική μεταβλητή τις «σχέσεις-συνεργασίες με τους προμηθευτές», 72,3% την «κατανόηση των αναγκών των προμηθευτών», 60,8% τη «διαθεσιμότητα πρώτων και βοηθητικών υλών» και 56,1% τα «συστήματα ελέγχου και διαχείρισης των αποθεμάτων». Ως σημαντικότερες μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες το «κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών» (51,4%) και η «διαθεσιμότητα πρώτων και βοηθητικών υλών» (30,4%).

Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρεί ότι οι μεταβλητές «εκπαίδευση-εμπειρία των στελεχών προμήθειας και εφοδιασμού» (36,5%) και «συστήματα ελέγχου και διαχείρισης των αποθεμάτων» (29,1%) επηρεάζουν μέτρια (ούτε πολύ ούτε λίγο) τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους, ενώ ένας μικρός αριθμός επιχειρηματιών (3 επιχειρήσεις) ανέφεραν ως επιπλέον παράγοντες, που επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση των μονάδων τους, την ανταπόκριση των ΟΤΑ για την αξιοποίηση αδρανών υλικών, την ποιότητα των πρώτων υλών και την παρακολούθηση της εξέλιξης των τιμών των πρώτων υλών καθώς και τη διενέργεια μαζικών αγορών.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «προμήθειες-εφοδιασμός» φαίνεται ότι δεν επηρεάζεται από το μέγεθος της επιχείρησης ($P > 0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα, εκτιμάται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης, το επίπεδο μόρφωσης και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P > 0,10$). Αντίθετα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης αποδεικνύεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παράγοντα διατηρησιμότητας «προμήθειες-εφοδιασμός» σε σχέση με ορισμένες μόνο μεταβλητές ($P < 0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «κλωστοϋφαντουργία-ένδυση» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως μέτρια μεταβλητή τις «σχέσεις και συνεργασίες με τους προμηθευτές» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.34α, χ^2 test).

Παρόμοια συμπεριφορά παρατηρείται και για τα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντική μεταβλητή το «κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του τύπου επιχείρησης (Πίνακας 8.34α, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «προμήθειες-εφοδιασμός» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.34α: Παράγοντας διατηρησιμότητας «**προμήθειες-εφοδιασμός**» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Διαθεσιμότητα πρώτων και βοηθητικών υλών					Κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών					Συστήματα ελέγχου και διαχείρισης των αποθεμάτων					Σχέσεις και συνεργασίες με τους προμηθευτές					Εκπαίδευση-εμπειρία στελεχών προμήθειας και εφοδιασμού				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Όχι πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Όχι πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Όχι πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Όχι πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Όχι πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	44,4	47,2	5,6	2,8	12,2	52,8	44,4	2,8	0,0	7,4	11,1	66,7	19,4	2,8	25,5	8,3	80,6	11,1	0,0	14,2	2,8	63,9	30,6	2,8	10,9
	2	21,4	71,4	7,1	0,0		50,0	42,9	7,1	0,0		21,4	42,9	35,7	0,0		21,4	57,1	21,4	0,0		14,3	35,7	50,0	0,0	
	3	32,4	64,7	2,9	0,0	NS	52,9	44,1	2,9	0,0		5,9	38,2	47,1	8,8	NS	11,8	73,5	14,7	0,0	S*	8,8	47,1	35,3	8,8	NS
	4	31,6	57,9	10,5	0,0		68,4	31,6	0,0	0,0	NS	26,3	47,4	15,8	10,5		31,6	68,4	0,0	0,0		15,8	52,6	31,6	0,0	
	5	20,0	66,7	13,3	0,0		42,2	57,8	0,0	0,0		4,4	68,9	26,7	0,0		4,4	82,2	13,3	0,0		6,7	51,1	40,0	2,2	
Τύπος επιχείρησης	1	48,0	48,0	4,0	0,0	9,9	56,0	44,0	0,0	0,0	11,2	20,0	52,0	28,0	0,0	8,9	12,0	76,0	12,0	0,0	7,1	16,0	44,0	40,0	0,0	10,8
	2	13,6	72,7	13,6	0,0		22,7	77,3	0,0	0,0		0,0	63,6	36,4	0,0		4,5	77,3	18,2	0,0		4,5	54,5	40,9	0,0	
	3	28,0	63,4	7,5	1,1	NS	55,9	40,9	3,2	0,0	S*	10,8	55,9	28,0	5,4	NS	11,8	76,3	11,8	0,0	NS	6,5	51,6	37,6	4,3	NS
	4	50,0	37,5	12,5	0,0		62,5	37,5	0,0	0,0		12,5	50,0	25,0	12,5		37,5	62,5	0,0	0,0		12,5	75,0	0,0	12,5	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	30,0	60,0	10,0	0,0	13,9	70,0	30,0	0,0	0,0	10,0	20,0	40,0	40,0	0,0	8,1	20,0	50,0	30,0	0,0	7,9	10,0	30,0	60,0	0,0	14,5
	2	35,3	58,8	2,9	2,9		44,1	55,9	0,0	0,0		8,8	67,6	20,6	2,9		14,7	70,6	14,7	0,0		5,9	52,9	38,2	2,9	
	3	16,0	64,0	20,0	0,0	NS	60,0	32,0	8,0	0,0	NS	16,0	40,0	36,0	8,0	NS	4,0	88,0	8,0	0,0	NS	0,0	44,0	56,0	0,0	NS
	4	30,9	63,6	5,5	0,0		52,7	45,5	1,8	0,0		9,1	56,4	30,9	3,6		12,7	78,2	9,1	0,0		9,1	56,4	29,1	5,5	
	5	55,6	33,3	11,1	0,0		33,3	66,7	0,0	0,0		11,1	44,4	33,3	11,1		22,2	66,7	11,1	0,0		22,2	44,4	22,2	11,1	
Μέγεθος επιχείρησης	1	30,0	50,0	20,0	0,0	10,5	46,7	53,3	0,0	0,0	6,1	3,3	46,7	36,7	13,3	13,1	6,7	73,3	20,0	0,0	5,1	3,3	36,7	53,3	6,7	9,7
	2	29,7	65,6	3,1	1,6		57,8	39,1	3,1	0,0		12,5	59,4	25,0	3,1		17,2	75,0	7,8	0,0		7,8	53,1	35,9	3,1	
	3	29,5	61,4	9,1	0,0	NS	40,9	56,8	2,3	0,0	NS	11,4	56,8	31,8	0,0	NS	9,1	77,3	13,6	0,0	NS	9,1	61,4	27,3	2,3	NS
	4	40,0	60,0	0,0	0,0		70,0	30,0	0,0	0,0		20,0	60,0	20,0	0,0		10,0	80,0	10,0	0,0		20,0	50,0	30,0	0,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	34,0	56,0	8,0	2,0	7,1	46,0	52,0	2,0	0,0	4,8	16,0	48,0	32,0	4,0	12,3	10,0	72,0	18,0	0,0	6,3	8,0	44,0	44,0	4,0	4,6
	2	30,0	55,5	15,0	0,0		70,0	30,0	0,0	0,0		15,0	50,0	25,0	10,0		20,0	70,0	10,0	0,0		10,0	60,0	25,0	5,0	
	3	25,0	66,7	8,3	0,0	NS	41,7	58,3	0,0	0,0	NS	8,3	41,7	50,0	0,0	NS	16,7	75,0	8,3	0,0	NS	8,3	50,0	41,7	0,0	NS
	4	17,9	75,0	7,1	0,0		53,6	42,9	3,6	0,0		0,0	71,4	25,0	3,6		3,6	85,7	10,7	0,0		3,6	57,1	35,7	3,6	
	5	36,8	57,9	5,3	0,0		50,0	47,4	2,6	0,0		10,5	63,2	23,7	2,6		15,8	76,3	7,9	0,0		10,5	55,3	31,6	2,6	
Σύνολο Δείγματος	N	30,4	60,8	8,1	0,7		51,4	46,6	2,0	0,0		10,8	56,1	29,1	4,1		12,2	75,7	12,2	0,0		8,1	52,0	36,5	3,4	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).
Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.
 N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).
 Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Πίνακας 8.34β: Παράγοντας διατηρησιμότητας «**προμηθειες-εφοδιασμός**» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Κατανόηση των σκοπών και αναγκών των προμηθευτών																				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test																
Κλάδος δραστηριότητας	1	8,3	77,8	11,1	2,8	9,6																
	2	7,1	64,3	28,6	0,0																	
	3	5,9	73,5	17,6	2,9	NS																
	4	15,8	68,4	15,8	0,0																	
	5	2,2	71,1	26,7	0,0																	
Τύπος επιχείρησης	1	8,0	72,0	20,0	0,0	28,5																
	2	0,0	72,7	27,3	0,0																	
	3	4,3	74,2	19,4	2,2	N																
	4	50,0	50,0	0,0	0,0																	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	0,0	90,0	10,0	0,0	23,6																
	2	2,9	73,5	23,5	0,0																	
	3	4,0	52,0	40,0	4,0	S																
	4	9,1	76,4	14,5	0,0																	
	5	22,2	66,7	0,0	11,1																	
Μέγεθος επιχείρησης	1	10,0	56,7	30,0	3,3	8,2																
	2	3,1	81,3	14,1	1,6																	
	3	9,1	70,5	20,5	0,0	NS																
	4	10,0	70,0	20,0	0,0																	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	6,0	60,0	34,0	0,0	19,5																
	2	0,0	90,0	10,0	0,0																	
	3	8,3	75,0	16,7	0,0	S*																
	4	7,1	85,7	7,1	0,0																	
	5	10,5	68,4	15,8	5,3																	
Σύνολο Δείγματος	N	6,8	72,3	19,6	1,4																	
		Απάντησαν 148 (100%)																				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).
 Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Χρηματοοικονομικά- διαχείριση

Στους πίνακες 8.35α και 8.35β παρουσιάζονται οι μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «χρηματοοικονομικά-διαχείριση», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τους παραπάνω πίνακες προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «χρηματοοικονομικά-διαχείριση» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, 67,6% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν πολύ σημαντική μεταβλητή τη «διαθεσιμότητα αξιόπιστων οικονομικών στοιχείων», 66,2% τη «διασφάλιση ταμειακής ευχέρειας της επιχείρησης», 64,9% τη «συντηρητική χρήση ξένων κεφαλαίων» και 60,8% την «ορθολογική-αποτελεσματική χρήση κεφαλαίων». Ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες η «ορθολογική-αποτελεσματική χρήση κεφαλαίων» (37,8%) και η «διασφάλιση ταμειακής ευχέρειας της επιχείρησης» (32,4%). Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές «εκπαίδευση και εμπειρία των χρηματοοικονομικών στελεχών» (60,1%) και «διαθεσιμότητα ιδίου κεφαλαίου κίνησης» (27,7%) επηρεάζουν σε μέτριο βαθμό (ούτε πολύ ούτε λίγο) τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «χρηματοοικονομικά- διαχείριση» εκτιμάται ότι είναι ανεξάρτητο από το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία και το μέγεθος της επιχείρησης ($P > 0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ειδικότερα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα αποδεικνύεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P > 0,10$).

Αντίθετα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης φαίνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παράγοντα διατηρησιμότητας «χρηματοοικονομικά- διαχείριση» σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P < 0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «κλωστοϋφαντουργία-ένδυση» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή τη «διαθεσιμότητα ιδίων και συνολικών κεφαλαίων» εκτιμάται σημαντικά μικρότερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο (Πίνακας 8.35α, χ^2 test). Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ειδικότερα, το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή τη «συντηρητική χρήση ξένων κεφαλαίων» εκτιμάται σημαντικά μικρότερο του

ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του επαγγέλματος του επιχειρηματία (Πίνακας 8.35α, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «χρηματοοικονομικά-διαχείριση» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.35α: Παράγοντας διατηρησιμότητας «**γρηματοοικονομικά & διαχείριση**» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Διαθεσιμότητα αξιόπιστων οικονομικών στοιχείων					Διαθεσιμότητα ιδίων και συνολικών κεφαλαίων					Ορθολογική-αποτελεσματική χρήση κεφαλαίων					Διαθεσιμότητα ιδίου κεφαλαίου κίνησης					Συντηρητική χρήση ξένων κεφαλαίων				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	25,0	58,3	16,7	0,0	13,7	27,8	47,2	25,0	0,0	17,0	47,2	52,8	0,0	0,0	9,2	22,2	44,4	33,3	0,0	16,5	25,0	61,1	13,9	0,0	12,2
	2	35,7	50,0	14,3	0,0		42,9	35,7	21,4	0,0		35,7	57,1	7,1	0,0		42,9	50,0	7,1	0,0		42,9	57,1	0,0	0,0	
	3	8,8	76,5	14,7	0,0	S*	8,8	79,4	11,8	0,0	S	38,2	58,8	2,9	0,0	NS	11,8	70,6	17,6	0,0	S	32,4	61,8	5,9	0,0	NS
	4	21,1	68,4	10,5	0,0		31,6	47,4	21,1	0,0		21,1	78,9	0,0	0,0		26,3	52,6	21,1	0,0		36,8	47,4	15,8	0,0	
	5	4,4	73,3	22,2	0,0		13,3	55,6	31,1	0,0		37,8	62,2	0,0	0,0		11,1	48,9	40,0	0,0		17,5	37,5	16,7	0,0	
Τύπος επιχείρησης	1	16,0	68,0	16,0	0,0	4,5	36,0	48,0	16,0	0,0	10,0	40,0	56,0	4,0	0,0	18,6	24,0	56,0	20,0	0,0	2,14	20,0	72,0	8,0	0,0	8,2
	2	18,2	63,6	18,2	0,0		18,2	45,5	36,4	0,0		22,7	77,3	0,0	0,0		18,2	45,5	36,4	0,0		13,6	77,3	9,1	0,0	
	3	12,9	68,8	18,3	0,0	NS	16,1	60,2	23,7	0,0	NS	37,6	62,4	0,0	0,0	S	17,2	54,8	28,0	0,0	NS	29,0	62,4	8,6	0,0	NS
	4	37,5	62,5	0,0	0,0		37,5	62,5	0,0	0,0		75,0	12,5	12,5	0,0		25,0	50,0	25,0	0,0		62,5	37,5	0,0	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	10,0	60,0	30,0	0,0	1,9	20,0	40,0	40,0	0,0	3,8	20,0	80,0	0,0	0,0	10,5	10,0	70,0	20,0	0,0	2,7	20,0	70,0	10,0	0,0	2,0
	2	17,6	67,6	14,7	0,0		17,6	64,7	17,6	0,0		35,3	64,7	0,0	0,0		14,7	64,7	20,6	0,0		35,3	55,9	8,8	0,0	
	3	16,0	68,0	16,0	0,0	NS	20,0	56,0	24,0	0,0	NS	40,0	56,0	4,0	0,0	NS	20,0	48,0	32,0	0,0	NS	28,0	64,0	8,0	0,0	NS
	4	16,4	65,5	18,2	0,0		21,8	60,0	18,2	0,0		41,8	58,2	0,0	0,0		18,2	54,5	27,3	0,0		27,3	67,3	5,5	0,0	
	5	11,1	77,8	11,1	0,0		22,2	66,7	11,1	0,0		44,4	44,4	11,1	0,0		22,2	55,6	22,2	0,0		33,3	55,6	11,1	0,0	
Μέγεθος επιχείρησης	1	13,3	53,3	33,3	0,0	7,9	16,7	60,0	23,3	0,0	2,9	30,0	66,7	3,3	0,0	6,7	10,0	56,7	33,3	0,0	5,6	40,0	53,3	6,7	0,0	5,9
	2	15,6	70,3	14,1	0,0		25,0	51,6	23,4	0,0		43,8	54,7	1,6	0,0		20,3	50,0	29,7	0,0		23,4	67,2	9,4	0,0	
	3	18,2	70,5	11,4	0,0	NS	15,9	59,1	25,0	0,0	NS	29,5	70,5	0,0	0,0	NS	18,2	56,8	25,0	0,0	NS	25,0	70,5	4,5	0,0	NS
	4	10,0	80,0	10,0	0,0		30,0	60,0	10,0	0,0		60,0	40,0	0,0	0,0		40,0	50,0	10,0	0,0		20,0	60,0	20,0	0,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	24,0	62,0	14,0	0,0	5,2	22,0	64,0	14,0	0,0	15,8	42,0	56,0	2,0	0,0	4,1	18,0	60,0	22,0	0,0	13,4	34,0	62,0	4,0	0,0	14,7
	2	10,0	70,0	20,0	0,0		40,0	45,0	15,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0		30,0	60,0	10,0	0,0		50,0	45,0	5,0	0,0	
	3	16,7	58,3	25,0	0,0	NS	16,7	66,7	16,7	0,0	S	33,3	66,7	0,0	0,0	NS	16,7	66,7	16,7	0,0	NS	8,3	83,3	8,3	0,0	S*
	4	10,7	71,4	17,9	0,0		3,6	57,1	39,3	0,0		32,1	67,9	0,0	0,0		7,1	46,4	46,4	0,0		10,7	78,6	10,7	0,0	
	5	10,5	73,7	15,8	0,0		23,7	47,4	28,9	0,0		31,6	65,8	2,6	0,0		23,7	42,1	34,2	0,0		23,7	63,2	13,2	0,0	
Σύνολο Δείγματος	N	15,5	67,6	16,9	0,0		20,9	56,1	23,0	0,0		37,8	60,8	1,4			18,9	53,4	27,7	0,0		27,0	64,9	8,1	0,0	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Πίνακας 8.35β: Παράγοντας διατηρησιμότητας «**χρηματοοικονομικά & διαχείριση**» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Εκπαίδευση & εμπειρία των χρηματοοικονομικών στελεχών					Διασφάλιση ταμειακής ευχέρειας																			
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ ² -test															
Κλάδος δραστηριότητας	1	5,6	38,9	52,8	2,8	13,0	44,4	52,8	2,8	0,0	15,1															
	2	28,6	14,3	57,1	0,0		50,0	42,9	7,1	0,0																
	3	5,9	29,4	61,8	2,9	NS	32,4	67,6	0,0	0,0	S*															
	4	15,8	26,3	57,9	0,0		31,6	68,4	0,0	0,0																
	5	4,4	26,7	66,7	2,2		17,8	82,2	0,0	0,0																
Τύπος επιχείρησης	1	12,0	28,0	60,0	0,0	5,6	40,0	60,0	0,0	0,0	2,9															
	2	4,5	22,7	72,7	0,0		22,7	77,3	0,0	0,0																
	3	9,7	29,0	58,1	3,2	NS	32,3	65,6	2,2	0,0	NS															
	4	0,0	50,0	50,0	0,0		37,5	62,5	0,0	0,0																
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	0,0	30,0	70,0	0,0	14,1	50,0	50,0	0,0	0,0	12,1															
	2	11,8	26,5	61,8	0,0		35,3	64,7	0,0	0,0																
	3	4,0	16,0	76,0	4,0	NS	32,0	60,0	8,0	0,	NS															
	4	10,9	32,7	54,5	1,8		25,5	74,5	0,0	0,0																
	5	0,0	55,6	33,3	11,1		44,4	55,6	0,0	0,0																
Μέγεθος επιχείρησης	1	3,3	30,0	63,3	3,3	7,7	36,7	63,3	0,0	0,0	2,9															
	2	9,4	25,0	62,5	3,1		31,3	67,2	1,6	0,0																
	3	9,1	29,5	61,4	0,0	NS	27,3	70,5	2,3	0,0	NS															
	4	20,0	50,0	30,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0																
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	12,0	22,0	66,0	0,0	18,4	38,0	62,0	0,0	0,0	15,6															
	2	10,0	50,0	40,0	0,0		40,0	60,0	0,0	0,0																
	3	8,3	25,0	66,7	0,0	S*	33,3	66,7	0,0	0,0	S															
	4	3,6	21,4	75,0	0,0		3,6	92,9	3,6	0,0																
	5	7,9	34,2	50,0	7,9		42,1	55,3	2,6	0,0																
Σύνολο Δείγματος	N	8,8	29,1	60,1	2,0		32,4	66,2	1,4	0,0																
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)																			

Σημείωση: χ² -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ²- S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Διοίκηση - μάνατζμεντ

Στους πίνακες 8.36α και 8.36β παρουσιάζονται οι μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «διοίκηση-μάνατζμεντ», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Τα στοιχεία των πινάκων αυτών οδηγούν στην διαπίστωση ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «διοίκηση/μάνατζμεντ» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, 68,9% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν πολύ σημαντική μεταβλητή τον «εύελικτο, απλό και αξιόπιστο τρόπο διοίκησης», 68,2% την «αίσθηση κοινής ταυτότητας», 63,5% την «επιχειρησιακή κουλτούρα» και 56,1% την «ευαισθησία απέναντι στο περιβάλλον». Ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες η «ύπαρξη οράματος και συγκεκριμένων στόχων» (41,9%) και ο «εύελικτος, απλός και αξιόπιστος τρόπος διοίκησης» (26,4%). Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές «ανεκτικότητα-αυτονομία σε καινοτομίες» (41,2%), «ευαισθησία απέναντι στο περιβάλλον» (35,8%) και «εκπαίδευση, εμπειρία και ανάπτυξη διοικητικών στελεχών» (31,8%) επηρεάζουν σε μέτριο βαθμό (ούτε πολύ ούτε λίγο) τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «διοίκηση-μάνατζμεντ» φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης, το επίπεδο μόρφωσης του επαγγελματία, το μέγεθος της επιχείρησης και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P > 0,10$). Αντίθετα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης φαίνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας σε σχέση με ορισμένες μόνο μεταβλητές ($P < 0,10$).

Έτσι, ενώ στους κλάδους «κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως πολύ σημαντική μεταβλητή τη «αίσθηση κοινής ταυτότητας» αποδεικνύεται σημαντικά μικρότερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο (Πίνακας 8.36α, χ^2 test).

Παρόμοια συμπεριφορά διαπιστώνεται και για τα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή τη «ανεκτικότητα-αυτονομία σε καινοτομίες» φαίνεται σημαντικά μικρότερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του

παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του μεγέθους της επιχείρησης (Πίνακας 8.36α, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «διοίκηση-μάνατζμεντ» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.36α: Παράγοντας διατηρησιμότητας «διοίκηση-μάντζιμεν» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξη επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Αίσθηση κοινής ταυτότητας					Ανεκτικότητα - αυτονομία σε καινοτομίες					Ευαισθησία απέναντι στο περιβάλλον					Ύπαρξη οράματος & συγκεκριμένων στόχων					Ευέλικτο, απλό και αξιόπιστο στυλ διοίκησης				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ότε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ότε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ότε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ότε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ότε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	25,0	69,4	5,6	0,0	19,1	11,1	47,2	41,7	0,0	18,6	5,6	58,3	36,1	0,0	22,7	52,8	38,9	8,3	0,0	18,2	33,3	63,9	2,8	0,0	7,7
	2	35,7	57,1	7,1	0,0		28,6	42,9	28,6	0,0		7,1	64,3	21,4	7,1		71,4	28,6	0,0	0,0		42,9	57,1	0,0	0,0	
	3	5,9	67,6	23,5	2,9	S*	5,9	41,2	50,0	2,9		0,0	47,1	50,0	2,9	NS	29,4	61,8	5,9	2,9	NS	20,6	73,5	5,9	0,0	NS
	4	31,6	52,6	15,8	0,0		10,5	47,4	36,8	5,3	S*	21,1	47,4	26,3	5,3		31,6	52,6	15,8	0,0		31,6	57,9	10,5	0,0	
	5	11,1	77,8	11,1	0,0		0,0	60,0	40,0	0,0		2,2	62,2	33,3	2,2		37,8	60,0	2,2	0,0		17,8	77,8	4,4	0,0	
Τύπος επιχείρησης	1	28,0	64,0	8,0	0,0	7,4	4,0	48,0	48,0	0,0	13,1	8,0	56,0	32,0	4,0	11,0	48,0	48,0	4,0	0,0	2,3	28,0	64,0	8,0	0,0	3,6
	2	13,6	77,3	9,1	0,0		4,5	59,1	36,4	0,0		4,5	68,2	22,7	4,5		45,5	50,0	4,5	0,0		27,3	68,2	4,5	0,0	
	3	15,1	69,9	14,0	1,1	NS	7,5	47,3	43,0	2,2	NS	4,3	52,7	40,9	2,2	NS	38,7	52,7	7,5	1,1	NS	23,7	72,0	4,3	0,0	NS
	4	37,5	37,5	25,0	0,0		37,5	50,0	12,5	0,0		12,5	62,5	25,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	20,0	70,0	10,0	0,0	13,5	0,0	30,0	60,0	10,0	17,2	20,0	30,0	50,0	0,0	13,4	50,0	40,0	10,0	0,0	24,7	20,0	80,0	0,0	0,0	16,8
	2	17,6	67,6	14,7	0,0		2,9	55,9	41,2	0,0		2,9	67,6	29,4	0,0		38,2	50,0	11,8	0,0		23,5	73,5	2,9	0,0	
	3	16,0	60,0	24,0	0,0	NS	12,0	24,0	64,0	0,0	NS	4,0	44,0	44,0	8,0	NS	40,0	44,0	16,0	0,0	S	12,0	72,0	16,0	0,0	S
	4	18,2	74,5	5,5	1,8		10,9	52,7	34,5	1,8		5,5	49,1	41,8	3,6		38,2	61,8	0,0	0,0		29,1	70,9	0,0	0,0	
	5	11,1	44,4	44,4	0,0		11,1	44,4	44,4	0,0		0,0	66,7	33,3	0,0		44,4	44,4	0,0	11,1		44,4	55,6	0,0	0,0	
Μέγεθος επιχείρησης	1	6,7	63,3	30,0	0,0	17,7	10,0	16,7	73,3	0,0	23,3	6,7	23,3	63,3	6,7	23,5	36,7	46,7	13,3	3,3	14,9	16,7	80,0	3,3	0,0	3,2
	2	17,2	75,0	6,3	1,6		9,4	60,9	26,6	3,1		3,1	68,8	25,0	3,1	S	48,4	46,9	4,7	0,0		28,1	67,2	4,7	0,0	
	3	22,7	63,6	13,6	0,0	S	6,8	54,5	38,6	0,0	S	6,8	54,5	38,6	0,0		29,5	65,9	4,5	0,0	S*	31,8	63,6	4,5	0,0	NS
	4	40,0	60,0	0,0	0,0		0,0	50,0	50,0	0,0		10,0	80,0	10,0	0,0		70,0	30,0	0,0	0,0		20,0	70,0	10,0	0,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	16,0	68,0	14,0	2,0	11,9	14,0	32,0	52,0	2,0	15,7	8,0	48,0	40,0	4,0	9,5	44,0	48,0	8,0	0,0	17,2	24,0	72,0	4,0	0,0	7,7
	2	20,0	70,0	10,0	0,0		5,0	65,0	30,0	0,0		0,0	65,0	30,0	5,0		45,0	40,0	15,0	0,0		25,0	70,0	5,0	0,0	
	3	25,0	75,0	0,0	0,0	NS	0,0	66,7	33,3	0,0	NS	8,3	50,0	33,3	8,3	NS	50,0	50,0	0,0	0,0	NS	16,7	83,3	0,0	0,0	NS
	4	3,6	82,1	14,3	0,0		0,0	53,6	46,4	0,0		0,0	64,3	35,7	0,0		21,4	78,6	0,0	0,0		25,0	75,0	0,0	0,0	
	5	28,9	55,3	15,8	0,0		10,5	55,3	31,6	2,6		7,9	57,9	34,2	0,0		50,0	42,1	5,3	2,6		34,2	55,3	10,5	0,0	
Σύνολο Δείγματος	N	18,2	68,2	12,8	0,7		8,1	49,3	41,2	1,4		5,4	56,1	35,8	2,7		41,9	51,4	6,1	0,7		26,4	68,9	4,6	0,0	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Πίνακας 8.36β: Παράγοντας διατηρησιμότητας «**διοίκηση-μάντζιμεντ**» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Ανάπτυξη & εφαρμογή επιχειρηματικού σχεδιασμού					Εκπαίδευση, εμπειρία & ανάπτυξη διοικητικών στελεχών					Επιχειρησιακή κουλτούρα															
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test											
Κλάδος δραστηριότητας	1	16,7	52,8	27,8	2,8	25,4	8,3	44,4	44,4	2,8	15,5	13,9	63,9	22,2	0,0	23,9											
	2	35,7	57,1	7,1	0,0		35,7	50,0	14,3	0,0		42,9	50,0	7,1	0,0												
	3	11,8	41,2	44,1	2,9	S	5,9	55,9	35,3	2,9		5,9	55,9	32,4	5,9	S											
	4	36,8	36,8	26,3	0,0		21,1	52,6	26,3	0,0	NS	15,8	52,6	26,3	5,3												
	5	8,9	75,6	15,6	0,0		8,9	62,2	26,7	2,2		11,1	77,8	11,1	0,0												
Τύπος επιχείρησης	1	20,0	68,0	12,0	0,0	11,7	20,0	56,0	24,0	0,0	11,1	28,0	56,0	16,0	0,0	18,6											
	2	13,6	77,3	9,1	0,0		9,1	77,3	13,6	0,0		13,6	81,8	4,5	0,0												
	3	17,2	47,3	33,3	2,2	NS	11,8	47,3	37,6	3,2	NS	9,7	61,3	26,9	2,2	S											
	4	25,0	50,0	25,0	0,0		0,0	62,5	37,5	0,0		25,0	62,5	0,0	12,5												
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	40,0	40,0	20,0	0,0	16,0	30,0	30,0	40,0	0,0	18,6	0,0	70,0	30,0	0,0	9,1											
	2	17,6	52,9	29,4	0,0		5,9	52,9	41,2	0,0		5,9	70,6	23,5	0,0												
	3	12,0	36,0	48,0	4,0	NS	8,0	40,0	44,0	8,0	S*	24,0	48,0	24,0	4,0	NS											
	4	10,9	65,5	21,8	1,8		14,5	60,0	25,5	0,0		16,4	60,0	20,0	3,6												
	5	33,3	44,4	22,2	0,0		11,1	55,6	22,2	11,1		22,2	55,6	22,2	0,0												
Μέγεθος επιχείρησης	1	13,3	43,3	43,3	0,0	13,5	3,3	50,0	43,3	3,3	14,6	10,0	46,7	40,0	3,3	13,7											
	2	20,3	50,0	26,6	3,1		14,1	43,8	40,6	1,6		12,5	65,6	18,8	3,1	NS											
	3	15,9	65,9	18,2	0,0	NS	13,6	70,5	13,6	2,3	S*	18,2	68,2	13,6	0,0												
	4	20,0	80,0	0,0	0,0		20,0	60,0	20,0	0,0		20,0	80,0	0,0	0,0												
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	14,0	46,0	38,0	2,0	18,3	14,0	38,0	46,0	2,0	20,9	18,0	46,0	34,0	2,0	19,1											
	2	25,0	60,0	15,0	0,0		20,0	60,0	20,0	0,0		20,0	55,0	20,0	5,0												
	3	8,3	66,7	25,0	0,0	S*	8,3	91,7	0,0	0,0	S*	16,7	75,0	8,3	0,0	S*											
	4	3,6	71,4	25,0	0,0		3,6	67,9	28,6	0,0		3,6	85,7	7,1	3,6												
	5	31,6	50,0	15,8	2,6		13,2	50,0	31,6	5,3		13,2	71,1	15,8	0,0												
Σύνολο Δείγματος	N	17,6	55,4	25,7	1,4		12,2	54,1	31,8	2,0		14,2	63,5	20,3	2,0												
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)															

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Επιχειρηματικότητα - χαρακτηριστικά ιδρυτών

Οι πίνακες 8.37α και 8.37β παρουσιάζουν τις μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης.

Ειδικότερα, 76,4% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν πολύ σημαντική μεταβλητή τη «διάδοση γνώσεων σε όλες τις λειτουργίες», 71,6% την «κρίση, αντίληψη και υπευθυνότητα», 65,5% τις «διοικητικές-οργανωτικές-διαχειριστικές ικανότητες» και 60,8% την «προγενέστερη εμπειρία στο αντικείμενο». Ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες η «διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών/απειλών» (50,7%) και η «πρωτοβουλία-τάση για δράση» (39,2%). Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρεί ότι οι μεταβλητές «οικονομική επιφάνεια-περιουσιακά στοιχεία» (35,1%) και «πανεπιστημιακή-τεχνολογική εκπαίδευση» (31,8%) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών» φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης, το επίπεδο μόρφωσης του επαγγελματία, το μέγεθος της επιχείρησης και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P > 0,10$). Αντίθετα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης φαίνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές του ($P < 0,10$).

Έτσι, ενώ στους κλάδους «κλωστοϋφαντουργία-ένδυση» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή την «κρίση, αντίληψη και υπευθυνότητα» εκτιμάται σημαντικά υψηλότερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.37β, χ^2 test).

Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και για τα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ειδικότερα, το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή την «πανεπιστημιακή-τεχνολογική εκπαίδευση» εμφανίζεται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του επιπέδου μόρφωσης και του μεγέθους της επιχείρησης (Πίνακας 8.37α, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.37α: Παράγοντας διατηρησιμότητας «**επιχειρηματικότητα - χαρακτηριστικά των ιδρυτών**» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Διοικητικές – οργανωτικές – διαχειριστικές ικανότητες					Προγενέστερη εμπειρία στο αντικείμενο					Πανεπιστημιακή - τεχνολογική εκπαίδευση					Οικονομική επιφάνεια - περιουσιακά στοιχεία					Πρωτοβουλία & τάση για δράση				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	33,3	58,3	8,3	0,0	5,4	33,3	55,6	8,3	2,8	31,0	13,9	50,0	33,3	2,8	15,4	22,2	30,6	47,2	0,0	19,8	50,0	50,0	0,0	0,0	6,2
	2	28,6	71,4	0,0	0,0		42,9	35,7	21,4	0,0		28,6	28,6	42,9	0,0		21,4	57,1	21,4	0,0		42,9	57,1	0,0	0,0	
	3	26,5	67,6	5,9	0,0	NS	5,9	85,3	8,8	0,0	S	8,8	52,9	38,2	0,0	NS	2,9	61,8	32,4	2,9	S*	26,5	70,6	2,9	0,0	NS
	4	36,8	52,6	10,5	0,0		52,6	42,1	5,3	0,0		31,6	26,3	42,1	0,0		21,1	47,4	26,3	5,3		47,4	52,6	0,0	0,0	
	5	17,8	73,3	8,9	0,0		22,2	62,2	8,9	6,7		17,8	53,3	22,2	6,7		4,4	53,3	35,6	6,7		35,6	62,2	2,2	0,0	
Τύπος επιχείρησης	1	40,0	56,0	4,0	0,0	9,7	44,0	44,0	8,0	4,0	38,2	32,0	44,0	20,0	4,0	25,7	16,0	48,0	32,0	4,0	5,9	40,0	60,0	0,0	0,0	1,3
	2	9,1	86,4	4,5	0,0		13,6	77,3	0,0	9,1		18,2	72,7	0,0	9,1		9,1	63,6	22,7	4,5		36,4	63,6	0,0	0,0	
	3	25,8	64,5	9,7	0,0	NS	28,0	61,3	10,8	0,0	S	12,9	40,9	45,2	1,1	S	11,8	46,2	39,8	2,2	NS	39,8	58,1	2,2	0,0	NS
	4	50,0	50,0	0,0	0,0		0,0	62,5	25,0	12,5		25,0	50,0	25,0	0,0		12,5	50,0	25,0	12,5		37,5	62,5	0,0	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	20,0	70,0	10,0	0,0	13,7	30,0	70,0	0,0	0,0	14,8	10,0	20,0	70,0	0,0	42,0	20,0	50,0	30,0	0,0	12,1	50,0	50,0	0,0	0,0	12,5
	2	32,4	58,8	8,8	0,0		23,5	52,9	14,7	8,8		14,7	29,4	47,1	8,8		8,8	50,0	35,3	5,9		44,1	55,9	0,0	0,0	
	3	24,0	52,0	24,0	0,0	S*	36,0	48,0	16,0	0,0	NS	12,0	24,0	60,0	4,0	S	16,0	28,0	52,0	4,0	NS	44,0	56,0	0,0	0,0	NS
	4	27,3	70,9	1,8	0,0		30,9	63,6	3,6	1,8		27,3	63,6	9,1	0,0		7,3	56,4	34,5	1,8		36,4	61,8	1,8	0,0	
	5	44,4	55,6	0,0	0,0		11,1	66,7	22,2	0,0		0,0	44,4	55,6	0,0		22,2	55,6	11,1	11,1		0,0	88,9	11,1	0,0	
Μέγεθος επιχείρησης	1	20,0	66,7	13,3	0,0	3,6	26,7	56,7	13,3	3,3	6,0	10,0	33,3	56,7	0,0	15,0	6,7	63,3	23,3	6,7	10,	50,0	46,7	3,3	0,0	4,8
	2	26,6	65,6	7,8	0,0		29,7	60,9	9,4	0,0		17,2	48,4	32,8	1,6		10,9	48,4	40,6	0,0	8	39,1	60,9	0,0	0,0	
	3	31,8	63,6	4,5	0,0	NS	22,7	65,9	6,8	4,5	NS	22,7	50,0	22,7	4,5	S*	15,9	40,9	38,6	4,5	NS	31,8	65,9	2,3	0,0	NS
	4	30,0	70,0	0,0	0,0		30,0	50,0	10,0	10,0		20,0	60,0	10,0	10,0		20,0	50,0	20,0	10,0		40,0	60,0	0,0	0,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	34,0	58,0	8,0	0,0	7,6	24,0	58,0	10,0	8,0	13,4	18,0	34,0	42,0	6,0	12,9	14,0	42,0	38,0	6,0	9,0	46,0	52,0	2,0	0,0	8,7
	2	40,0	55,0	5,0	0,0		45,0	55,0	0,0	0,0		20,0	45,0	35,0	0,0		5,0	65,0	30,0	0,0		40,0	60,0	0,0	0,0	
	3	25,0	75,0	0,0	0,0	NS	25,0	66,7	8,3	0,0	NS	33,3	58,3	8,3	0,0	NS	25,0	50,0	25,0	0,0	NS	41,7	58,3	0,0	0,0	NS
	4	14,3	78,6	7,1	0,0		25,0	64,3	10,7	0,0		10,7	57,1	32,1	0,0		10,7	46,4	42,9	0,0		17,9	82,1	0,0	0,0	
	5	21,1	68,4	10,5	0,0		27,0	60,8	9,5	2,7		15,8	52,6	28,9	2,6		10,5	52,6	31,6	5,3		44,7	52,6	2,6	0,0	
Σύνολο Δείγματος	N	27,0	65,5	7,4	0,0		27,0	60,8	9,5	2,7		17,6	46,6	33,1	2,7		12,2	49,3	35,1	3,4		39,2	59,5	1,4	0,0	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Πίνακας 8.37β: Παράγοντας διατηρησιμότητας «**επιχειρηματικότητα -γαρακτηριστικά των ιδρυτών**» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών/ απειλών					Κρίση, αντίληψη και υπευθυνότητα					Διάδοση γνώσεων σε όλες τις λειτουργίες															
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test											
Κλάδος δραστηριότητας	1	55,6	44,4	0,0	0,0	11,5	33,3	66,7	0,0	0,0	13,6	16,7	72,2	11,1	0,0	23,7											
	2	78,6	21,4	0,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0		35,7	64,3	0,0	0,0												
	3	35,3	61,8	2,9	0,0	NS	17,6	76,5	5,9	0,0		5,9	70,6	23,5	0,0	S											
	4	47,4	47,4	5,3	0,0		31,6	68,4	0,0	0,0	S*	21,1	63,2	15,8	0,0												
	5	51,1	48,9	0,0	0,0		20,0	80,0	0,0	0,0		2,2	93,3	4,4	0,0												
Τύπος επιχείρησης	1	60,0	40,0	0,0	0,0	3,0	36,0	64,0	0,0	0,0	10,8	20,0	76,0	4,0	0,0	8,0											
	2	54,5	45,5	0,0	0,0		18,2	81,8	0,0	0,0		4,5	90,9	4,5	0,0												
	3	46,2	51,6	2,2	0,0	NS	25,8	73,1	1,1	0,0	S*	11,8	72,0	16,1	0,0	NS											
	4	62,5	37,5	0,0	0,0		37,5	50,0	12,5	0,0		12,5	87,5	0,0	0,0												
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	60,0	40,0	0,0	0,0	13,2	20,0	80,0	0,0	0,0	29,1	20,0	50,0	30,0	0,0	6,6											
	2	47,1	52,9	0,0	0,0		35,3	64,7	0,0	0,0		11,8	76,5	11,8	0,0												
	3	40,0	56,0	4,0	0,0	S*	32,0	68,0	0,0	0,0	S	20,0	68,0	12,0	0,0	NS											
	4	60,0	40,0	0,0	0,0		27,3	72,7	0,0	0,0		10,9	78,2	10,9	0,0												
	5	22,2	66,7	11,1	0,0		22,2	55,6	22,2	0,0		0,0	88,9	11,1	0,0												
Μέγεθος επιχείρησης	1	46,7	46,7	6,7	0,0	9,2	20,0	73,3	6,7	0,0	8,6	10,0	70,0	20,0	0,0	6,1											
	2	54,7	45,3	0,0	0,0		28,1	71,9	0,0	0,0		12,5	73,4	14,1	0,0												
	3	45,5	54,5	0,0	0,0	NS	29,5	70,5	0,0	0,0	NS	13,6	81,8	4,5	0,0	NS											
	4	60,0	40,0	0,0	0,0		30,0	70,0	0,0	0,0		10,0	90,0	0,0	0,0												
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	60,0	40,0	0,0	0,0	8,9	38,0	62,0	0,0	0,0	11,3	20,0	62,0	18,0	0,0	17,2											
	2	50,0	45,0	5,0	0,0		25,0	75,0	0,0	0,0		10,0	80,0	10,0	0,0												
	3	66,7	33,3	0,0	0,0	NS	25,0	75,0	0,0	0,0	NS	8,3	91,7	0,0	0,0	S											
	4	39,3	60,7	0,0	0,0		14,3	85,7	0,0	0,0		0,0	100,0	0,0	0,0												
	5	42,1	55,3	2,6	0,0		23,7	71,1	5,3	0,0		13,2	71,1	15,8	0,0												
Σύνολο Δείγματος	N	50,7	48,0	1,4	0,0		27,0	71,6	1,4	0,0		12,2	76,4	11,5	0,0												
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)															

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Λοιποί ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες

Στους πίνακες 8.38α και 8.38β σημειώνονται οι μεταβλητές που σχετίζονται με τους «λοιπούς ενδοεπιχειρησιακούς» παράγοντες, οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τη μελέτη των στοιχείων αυτών προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στους «λοιπούς ενδοεπιχειρησιακούς παράγοντες» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, 77,7% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν σημαντική μεταβλητή την «πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία πριν την ίδρυση της μονάδας του», 68,2% τον «τομέα δραστηριότητας της επιχείρησης», 68,2% την «πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της επιχείρησης», 67,6% την «αξιοπιστία του επιχειρηματία/ επιχείρησης» και 56,8% το «μέγεθος της επιχείρησης». Ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες η «αξιοπιστία επιχειρηματία/επιχείρησης» (31,8%) και η «πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της επιχείρησης» (29,7%). Τέλος, σημαντική μερίδα επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές «καταλληλότητα νομικής μορφής» (45,3%) και «τύπος της επιχείρησης» (29,7%) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στους «λοιπούς ενδοεπιχειρησιακούς» παράγοντες διατηρησιμότητας φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητο από το μέγεθος της επιχείρησης ($P > 0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί για τα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων.

Ειδικότερα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα αποδεικνύεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης, το επίπεδο μόρφωσης και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P > 0,10$).

Αντίθετα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης εκτιμάται ότι επηρεάζουν σημαντικά τους «λοιπούς ενδοεπιχειρησιακούς» παράγοντες διατηρησιμότητας σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P < 0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «Επιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου και προϊόντων ξύλου» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντικότερη (πάρα πολύ) μεταβλητή τον «τομέα δραστηριότητας της επιχείρησης (παραδοσιακός/καινοτομικός/αναπτυσσόμενος)» αποδεικνύεται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.38α, χ^2 test).

Παρόμοια συμπεριφορά διαπιστώνεται και στα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή την «πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία πριν

την ίδρυση της αρχικής μονάδας» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του επαγγέλματος του επιχειρηματία (Πίνακας 8.38α, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στους «λοιπούς ενδοεπιχειρησιακούς» παράγοντες επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.38α: «Λοιποί ενδοεπιχειρησιακοί» παράγοντες διατηρησιμότητας ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Αριστο μέγεθος της επιχείρησης					Καταλληλότητα νομικής μορφής					Τύπος της επιχείρησης					Τομέας δραστηριότητας της επιχείρησης					Πληρότητα ενεργειών επιχειρ/τία πριν την ίδρυση της μονάδας				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	11,1	58,3	30,6	0,0	11,6	5,6	22,2	52,8	19,5	21,8	5,6	19,4	27,8	47,2	13,4	8,3	63,9	22,2	5,6	22,4	22,2	72,2	5,6	0,0	8,8
	2	21,4	64,3	14,3	0,0		0,0	42,9	35,7	21,4		14,3	14,3	21,4	50,0		21,4	78,6	0,0	0,0		21,4	78,6	0,0	0,0	
	3	8,8	44,1	44,1	2,9	NS	2,9	20,6	38,2	38,2	NS	2,9	5,9	26,5	64,7	NS	5,9	64,7	17,6	11,8	S	11,8	76,5	8,8	2,9	NS
	4	15,8	52,6	31,6	0,0		15,8	5,3	36,8	42,1		10,5	5,3	31,6	52,7		31,6	47,4	10,5	10,5		15,8	73,7	5,3	5,3	
	5	15,6	64,4	20,0	0,0		0,0	20,0	51,1	28,9		2,2	8,9	35,6	53,3		4,4	80,0	13,3	2,2		8,9	84,4	6,7	0,0	
Τύπος επιχείρησης	1	16,0	64,0	20,0	0,0	30,3	4,0	32,0	36,0	28,0	13,2	8,0	12,0	32,0	48,0	6,2	24,0	56,0	16,0	4,0	14,2	20,0	76,0	4,0	0,0	8,1
	2	27,3	68,2	4,5	0,0		0,0	22,7	54,5	22,7		4,5	13,6	27,3	54,5		4,5	77,3	18,2	0,0		4,5	90,9	4,5	0,0	
	3	9,7	53,8	36,6	0,0	S	5,4	15,1	48,4	31,2	NS	5,4	10,8	26,9	57,0	NS	9,7	68,8	15,1	6,5	NS	14,0	77,4	6,5	2,2	NS
	4	12,5	37,5	37,5	12,5		0,0	50,0	12,5	37,5		0,0	0,0	62,5	37,5		0,0	75,0	0,0	25,0		37,5	50,0	12,5	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	0,0	70,0	30,0	0,0	30,2	0,0	10,0	70,0	20,0	14,2	0,0	10,0	20,0	70,0	8,1	0,0	50,0	30,0	20,0	16,5	0,0	80,0	10,0	10,0	21,0
	2	14,7	58,8	26,5	0,0		5,9	32,4	35,3	26,5		5,9	17,6	29,4	47,1		14,7	67,6	17,6	0,0		20,6	76,5	2,9	0,0	
	3	8,0	32,0	60,0	0,0	S	0,0	20,0	40,0	40,0	NS	8,0	8,0	24,0	60,0	NS	12,0	52,0	20,0	16,0	NS	8,0	76,0	16,0	0,0	S
	4	16,4	63,6	20,0	0,0		5,5	12,7	49,1	32,7		5,5	9,1	27,3	58,2		10,9	74,5	10,9	3,6		20,0	76,4	3,6	0,0	
	5	0,0	55,6	33,3	11,1		0,0	44,4	44,4	11,1		0,0	0,0	55,6	44,4		11,1	77,8	0,0	11,1		11,1	66,7	11,1	11,1	
Μέγεθος επιχείρησης	1	10,0	50,0	36,7	3,3	10,1	3,3	10,0	66,7	20,0	12,4	6,7	3,3	30,0	60,0	3,6	10,0	70,0	10,0	10,0	3,9	26,7	66,7	3,3	3,3	10,5
	2	14,1	53,1	32,8	0,0		4,7	23,4	35,9	35,9		4,7	14,1	26,6	54,7		10,9	68,8	17,2	3,1		15,6	78,1	4,7	1,6	
	3	11,4	68,2	20,5	0,0	NS	2,3	20,5	45,5	31,8	NS	4,5	11,4	34,1	50,0	NS	11,4	65,9	13,6	9,1	NS	6,8	81,8	11,4	0,0	NS
	4	30,0	50,0	20,0	0,0		10,0	40,0	40,0	10,0		10,0	10,0	30,0	50,0		10,0	70,0	20,0	0,0		10,0	90,0	0,0	0,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	8,0	54,0	38,0	0,0	16,3	6,0	28,0	38,0	28,0	14,6	8,0	14,0	24,0	54,0	11,6	16,0	56,0	24,0	4,0	21,6	14,0	74,0	12,0	0,0	18,7
	2	5,0	80,0	15,0	0,0		5,0	25,0	40,0	30,0		5,0	15,0	35,0	45,0	NS	5,0	70,0	5,0	20,0		25,0	75,0	0,0	0,0	
	3	16,7	58,3	25,0	0,0	NS	8,3	8,3	41,7	41,7	NS	8,3	16,7	8,3	66,7		25,0	66,7	8,3	0,0	S	25,0	75,0	0,0	0,0	S*
	4	10,7	53,6	35,7	0,0		0,0	3,6	53,6	42,9		0,0	0,0	35,7	64,3		3,6	85,7	7,1	3,6		3,6	96,4	0,0	0,0	
	5	26,3	50,0	21,1	2,6		2,6	26,3	52,6	18,4		5,3	10,5	36,8	47,4		7,9	71,1	15,8	5,3		15,8	71,1	7,9	5,3	
Σύνολο Δείγματος	N	13,5	56,8	29,1	0,7		4,1	20,9	45,3	29,7		5,4	10,8	29,7	54,1		10,8	68,2	14,9	6,1		14,9	77,7	6,1	1,4	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. Τύπος επιχείρησης: 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία: 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. Μέγεθος επιχείρησης: 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. Επάγγελμα του επιχειρηματία: 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Πίνακας 8.38β: Λοιποί ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της επιχείρησης					Αξιοπιστία επιχειρηματία - επιχείρησης												
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test								
Κλάδος δραστηριότητας	1	27,8	72,2	0,0	0,0	16,2	36,1	63,9	0,0	0,0	6,3								
	2	50,0	50,0	0,0	0,0		42,9	57,1	0,0	0,0									
	3	35,3	55,9	8,8	0,0	S	20,6	76,5	2,9	0,0	NS								
	4	31,6	68,4	0,0	0,0		36,8	63,2	0,0	0,0									
	5	20,0	80,0	0,0	0,0		31,1	68,9	0,0	0,0									
Τύπος επιχείρησης	1	36,0	60,0	4,0	0,0	9,2	40,0	56,0	4,0	0,0	6,9								
	2	22,7	77,3	0,0	0,0		36,4	63,6	0,0	0,0									
	3	28,0	71,0	1,1	0,0	NS	28,0	72,0	0,0	0,0	NS								
	4	50,0	37,5	12,5	0,0		37,5	62,5	0,0	0,0									
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	0,0	100,0	0,0	0,0	29,8	30,0	70,0	0,0	0,0	5,1								
	2	20,6	76,5	2,9	0,0		41,2	55,9	2,9	0,0									
	3	48,0	52,0	0,0	0,0	S	32,0	68,0	0,0	0,0	NS								
	4	38,2	61,8	0,0	0,0		29,1	70,9	0,0	0,0									
	5	11,1	66,7	22,2	0,0		22,2	77,8	0,0	0,0									
Μέγεθος επιχείρησης	1	36,7	56,7	6,7	0,0	8,6	26,7	73,3	0,0	0,0	4,3								
	2	34,4	65,6	0,0	0,0		32,8	67,2	0,0	0,0									
	3	20,5	77,3	2,3	0,0	NS	29,5	68,2	2,3	0,0	NS								
	4	20,0	80,0	0,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0									
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	38,0	60,0	2,0	0,0	9,0	42,0	56,0	2,0	0,0	15,5								
	2	35,0	65,0	0,0	0,0		45,0	55,0	0,0	0,0									
	3	41,7	58,3	0,0	0,0	NS	16,7	83,3	0,0	0,0	S								
	4	17,9	82,1	0,0	0,0		7,1	92,9	0,0	0,0									
	5	21,1	73,7	5,3	0,0		34,2	65,8	0,0	0,0									
Σύνολο Δείγματος	N	29,7	68,2	2,1	0,0		31,8	67,6	0,7	0,0									
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)												

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= TEI/AEI, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Κρίσιμοι ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες

Στον πίνακα 8.39 παρουσιάζονται οι «**πλέον κρίσιμοι ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες**», οι οποίοι κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν ιδιαίτερα τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τον πίνακα αυτών διαπιστώνεται ότι οι επιχειρηματίες θεωρούν ως πρώτο κρίσιμο παράγοντα την «**παραγωγή-αξιοποίηση πόρων**» με μεταβλητή το «ανταγωνιστικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος» (20,9%), ως δεύτερο κρίσιμο παράγοντα τις «**πωλήσεις - μάρκετινγκ**» με μεταβλητή την «τιμή των προϊόντων» (14,9%), ως τρίτο κρίσιμο παράγοντα τις «**προμήθειες-εφοδιασμός**» με μεταβλητή το «κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών» (14,2%), ως τέταρτο τη «**διοίκηση-μánaτζμεντ**» με μεταβλητή την «ύπαρξη οράματος και συγκεκριμένων στόχων» (12,2%) και ως πέμπτο κρίσιμο παράγοντα την «**επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών**» με μεταβλητή τη «διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών/απειλών» (15,5%). Με άλλα λόγια, το θέμα της επιβίωσης των μεταποιητικών μονάδων ενδοεπιχειρησιακά εξαρτάται από την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης, το μάνατζμεντ και την επιχειρηματικότητα του επιχειρηματία.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στους «κρίσιμους» ενδοεπιχειρησιακούς παράγοντες διατηρησιμότητας φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητο από το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P > 0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ειδικότερα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στους παραπάνω παράγοντες αποδεικνύεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης, το μέγεθος της επιχείρησης και το επίπεδο μόρφωσης των επιχειρηματιών ($P > 0,10$).

Αντίθετα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης εκτιμάται ότι επηρεάζουν σημαντικά τους «κρίσιμους» ενδοεπιχειρησιακούς παράγοντες διατηρησιμότητας σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P < 0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «κλωστοϋφαντουργία-ένδυση» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή την «ύπαρξη οράματος και συγκεκριμένων στόχων» αποδεικνύεται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του τέταρτου κρίσιμου παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.39, χ^2 test).

Παρόμοια συμπεριφορά διαπιστώνεται και για τα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως πάρα πολύ σημαντική μεταβλητή το «κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών»

εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του τρίτου κρίσιμου παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του μεγέθους της επιχείρησης (Πίνακας 8.39, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στους «κρίσιμους ενδοεπιχειρησιακούς» παράγοντες επηρεάζει πολύ σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.39: «Κρίσιμοι» ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Πρώτος κρίσιμος Παράγοντας					Δεύτερος κρίσιμος Παράγοντας					Τρίτος κρίσιμος Παράγοντας					Τέταρτος κρίσιμος Παράγοντας					Πέμπτος κρίσιμος Παράγοντας				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	52,8	44,4	2,8	0,0	7,4	55,6	38,9	5,6	0,0	7,1	47,2	47,2	5,6	0,0	1,8	52,8	38,9	8,3	0,0	18,2	55,6	44,4	0,0	0,0	11,5
	2	50,0	42,9	7,1	0,0		71,4	28,9	0,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0		71,4	28,6	0,0	0,0		78,6	21,4	0,0	0,0	
	3	52,9	44,1	2,9	0,0	NS	58,8	41,2	0,0	0,0	NS	50,0	44,1	5,9	0,0	NS	29,4	61,8	5,9	2,9	S*	35,3	61,8	2,9	0,0	NS
	4	68,4	31,6	0,0	0,0		57,9	42,1	0,0	0,0		36,8	57,9	5,3	0,0		31,6	52,6	15,8	0,0		47,4	47,4	5,3	0,0	
	5	42,2	57,8	0,0	0,0		60,0	40,0	0,0	0,0		48,9	46,7	4,4	0,0		37,8	60,0	2,2	0,0		51,1	48,9	0,0	0,0	
Τύπος επιχείρησης	1	56,0	44,0	0,0	0,0	11,2	68,0	32,0	0,0	0,0	5,5	52,0	40,0	8,0	0,0	10,5	48,0	48,0	4,0	0,0	2,3	60,0	40,0	0,0	0,0	3,0
	2	22,7	77,3	0,0	0,0		40,9	54,5	4,5	0,0		40,9	59,1	0,0	0,0		45,5	50,0	4,5	0,0		54,5	45,5	0,0	0,0	
	3	55,9	40,9	3,2	0,0	S*	61,3	37,6	1,1	0,0	NS	48,4	48,4	3,2	0,0	S*	38,7	52,7	7,5	1,1	NS	46,2	51,6	2,2	0,0	NS
	4	62,5	37,5	0,0	0,0		62,5	37,5	0,0	0,0		37,5	37,5	25,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0		62,5	37,5	0,0	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	90,0	10,0	0,0	0,0	10,8	70,0	30,0	0,0	0,0	12,6	70,0	30,0	0,0	0,0	10,0	50,0	40,0	10,0	0,0	24,7	60,0	40,0	0,0	0,0	13,
	2	50,0	44,1	5,9	0,0		44,1	55,9	0,0	0,0		44,1	55,9	0,0	0,0		38,2	50,0	11,8	0,0		47,1	52,9	0,0	0,0	2
	3	68,0	32,0	0,0	0,0	NS	60,0	32,0	8,0	0,0	NS	60,0	32,0	8,0	0,0	NS	40,0	44,0	16,0	0,0	S	40,0	56,0	4,0	0,0	
	4	61,8	38,2	0,0	0,0		43,6	50,9	5,5	0,0		52,7	45,5	1,8	0,0		38,2	61,8	0,0	0,0		60,0	40,0	0,0	0,0	S*
	5	55,6	44,4	0,0	0,0		33,3	44,4	22,2	0,0		33,3	66,7	0,0	0,0		44,4	44,4	0,0	11,2		22,2	66,7	11,1	0,0	
Μέγεθος επιχείρησης	1	46,7	53,3	0,0	0,0	6,1	70,0	30,0	0,0	0,0	9,9	63,3	30,0	6,7	0,0	11,2	36,7	46,7	13,3	3,3	14,9	46,7	46,7	6,7	0,0	9,2
	2	57,8	39,1	3,1	0,0		65,6	34,4	0,0	0,0		48,4	50,0	1,6	0,0		48,4	46,9	4,7	0,0		54,7	45,3	0,0	0,0	
	3	40,9	56,8	2,3	0,0	NS	45,5	50,0	4,5	0,0	NS	31,8	61,4	6,8	0,0	S*	29,5	65,9	4,5	0,0	S*	45,5	54,0	0,0	0,0	NS
	4	70,0	30,0	0,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0		60,0	30,0	10,0	0,0		70,0	30,0	0,0	0,0		60,0	40,0	0,0	0,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	46,0	52,0	2,0	0,0	4,8	68,0	32,0	0,0	0,0	9,4	60,0	38,0	2,0	0,0	12,7	44,0	48,0	8,0	0,0	17,2	60,0	40,0	0,0	0,0	8,9
	2	70,0	30,0	0,0	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0		50,0	40,0	10,0	0,0		45,0	40,0	15,0	0,0		50,0	45,0	5,0	0,0	
	3	41,7	58,3	0,0	0,0	NS	58,3	33,3	8,3	0,0	NS	50,0	50,0	0,0	0,0	NS	50,0	50,0	0,0	0,0	NS	66,7	33,3	0,0	0,0	NS
	4	53,6	42,9	3,6	0,0		53,6	42,9	3,6	0,0		25,0	64,3	10,7	0,0		21,4	78,6	0,0	0,0		39,3	60,7	0,0	0,0	
	5	50,0	47,4	2,6	0,0		57,9	42,1	0,0	0,0		44,7	52,6	2,6	0,0		50,0	42,1	5,3	2,6		42,1	55,3	2,6	0,0	
Σύνολο Δείγματος	N	51,4	46,6	2,0	0,0		59,5	39,2	1,4	0,0		47,3	48,0	4,0	0,0		41,9	51,4	6,1	0,7		50,7	48,0	1,4	0,0	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. Τύπος επιχείρησης: 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία: 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. Μέγεθος επιχείρησης: 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. Επάγγελμα του επιχειρηματία: 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

8.2.7.2 Ανάλυση εξωεπιχειρησιακών παραγόντων διατηρησιμότητας

Διεθνές Περιβάλλον

Στον πίνακα 8.40 παρουσιάζονται οι μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «**διεθνές περιβάλλον**», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τον πίνακα παρατηρείται ότι μία κατηγορία επιχειρηματιών εκτιμούν ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «**διεθνές περιβάλλον**» επηρεάζει σημαντικά και η άλλη ελάχιστα την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, 39,2% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν πολύ σημαντική μεταβλητή τις «**διαδικασίες προώθησης των προϊόντων διεθνώς**», 37,2% τις «**διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης του κλάδου που δραστηριοποιείται η επιχείρηση**», 36,5% τις «**διεθνείς συμφωνίες διακίνησης προϊόντων**» και 30,4% τις «**εξαγωγικές επιδοτήσεις στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση**». Ως πάρα πολύ σημαντική μεταβλητή θεωρήθηκε από τους επιχειρηματίες η μεταβλητή «**διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης του κλάδου που δραστηριοποιείται η επιχείρηση**» (25%).

Η άλλη πλευρά των επιχειρηματιών, σε μικρότερη συχνότητα, θεωρεί λιγότερο έντονη την επίδραση των μεταβλητών «**εξαγωγικές επιδοτήσεις**» (24,3%), «**περιορισμοί εισαγωγών-εξαγωγών στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση**» (21,6%) και «**επιδοτήσεις επενδύσεων σε άλλες χώρες**» (20,3%). Τέλος, σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές «**διεθνείς συμφωνίες διακίνησης προϊόντων στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση**» (29,1%), «**διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης του κλάδου που δραστηριοποιείται η επιχείρηση**» (27%) και «**επιδοτήσεις επενδύσεων σε άλλες χώρες στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση**» (27%) επηρεάζουν σε μέτριο βαθμό (ούτε πολύ ούτε λίγο) τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «**διεθνές περιβάλλον**» φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητο από το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία ($P>0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα αποδεικνύεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο, το μέγεθος της επιχείρησης και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P>0,10$).

Αντίθετα, ο κλάδος δραστηριότητας και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης διαπιστώνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παράγοντα διατηρησιμότητας «**διεθνές περιβάλλον**» σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P<0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «**κλωστοϋφαντουργία-ένδυση**» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως πάρα πολύ σημαντική μεταβλητή

τις «διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης του κλάδου που δραστηριοποιείται η επιχείρηση» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.40, χ^2 test). Παρόμοια συμπεριφορά διαπιστώνεται και για τα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ειδικότερα, το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή τις «επιδοτήσεις επενδύσεων σε άλλες χώρες στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση» φαίνεται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του μεγέθους της επιχείρησης (Πίνακας 8.40, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «διεθνές περιβάλλον» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.40: Παράγοντας διατηρησιμότητας «διεθνές περιβάλλον» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης του κλάδου					Περιορισμοί εισαγωγών-εξαγωγών					Εξαγωγικές επιδοτήσεις					Επιδοτήσεις επενδύσεων σε άλλες χώρες					Διεθνείς συμφωνίες-διαδικασίες προώθησης προϊόντων διεθνώς				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ότε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ότε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ότε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ότε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ότε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	30,6	38,9	27,8	2,8	40,7	16,7	25,0	25,0	33,3	24,3	8,3	33,3	25,0	33,3	17,2	11,1	27,8	33,3	27,8	17,3	11,1	36,1	33,3	19,4	27,4
	2	57,1	35,7	7,1	0,0		35,7	42,9	21,4	0,0		28,6	35,7	14,3	21,4		28,6	42,9	21,4	7,1		21,4	64,3	7,1	7,1	
	3	8,8	26,5	32,4	32,4	S	14,7	35,3	8,8	41,2	S	2,9	41,2	11,8	44,1	NS	5,9	26,5	26,5	41,2	NS	5,9	38,2	14,7	41,2	S
	4	21,1	21,1	47,4	10,5		10,5	15,8	21,1	52,6		5,3	26,3	10,5	44,4		15,8	10,5	26,3	47,4		21,1	21,1	26,3	31,6	
	5	24,4	51,1	20,0	4,4		2,2	31,1	31,1	35,6		11,1	20,0	24,4	44,4		6,7	20,0	24,4	48,9		2,2	33,3	44,4	20,0	
Τύπος επιχείρησης	1	32,0	44,0	16,0	8,0	9,9	20,0	36,0	20,0	24,0	10,0	12,0	36,0	16,0	36,0	5,5	28,0	36,0	12,0	24,0	16,8	16,0	44,0	20,0	20,0	12,1
	2	22,7	54,5	18,2	4,5		13,6	27,3	40,9	18,2		13,6	27,3	31,8	27,3		9,1	31,8	31,8	27,3		4,5	54,5	27,3	13,6	
	3	23,7	31,2	33,3	11,8	NS	10,8	29,0	19,4	40,9	NS	7,5	30,1	17,2	45,2	NS	6,5	19,4	30,1	44,1	S	8,6	29,0	34,4	28,0	NS
	4	25,0	37,5	12,5	25,0		12,5	25,0	12,5	50,0		12,5	25,0	12,5	50,0		12,5	25,0	25,0	37,5		12,5	50,0	0,0	37,5	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	30,0	20,0	40,0	10,0	7,8	20,0	40,0	10,0	30,0	3,7	10,0	50,0	0,0	40,0	14,9	30,0	10,0	20,0	40,0	11,5	30,0	40,0	10,0	20,0	16,5
	2	20,6	47,1	23,5	8,8		14,7	32,4	20,6	32,4		14,7	44,1	11,8	29,4		11,8	32,4	20,6	35,3		2,9	44,1	29,4	23,5	
	3	20,0	28,0	40,0	12,0	NS	16,0	24,0	16,0	44,0	NS	8,0	20,0	24,0	48,0	NS	8,0	12,0	40,0	40,0	NS	8,0	16,0	36,0	40,0	NS
	4	21,8	38,2	23,6	16,4		10,9	27,3	25,5	36,4		3,6	25,5	21,8	49,1		7,3	25,5	27,3	40,0		7,3	34,5	30,9	27,3	
	5	33,3	33,3	33,3	0,0		11,1	33,3	22,2	33,3		0,0	44,4	22,2	33,3		11,1	22,2	44,4	22,2		22,2	44,4	22,2	11,1	
Μέγεθος επιχείρησης	1	23,3	26,7	43,3	6,7	16,2	16,7	23,3	10,0	50,0	11,1	10,0	26,7	16,7	46,7	9,0	10,0	20,0	30,0	40,0	19,1	6,7	26,7	30,0	36,7	14,4
	2	20,3	35,9	28,1	15,6		9,4	31,3	21,9	37,5		6,3	32,8	15,6	45,3		7,8	25,0	23,4	43,8		10,9	29,7	35,9	23,4	
	3	25,0	47,7	18,2	9,1	S*	15,9	27,3	29,5	27,3	NS	9,1	31,8	22,7	36,4	NS	9,1	20,5	36,4	34,1	S	6,8	45,5	25,0	22,7	S*
	4	60,0	30,0	10,0	0,0		10,0	50,0	30,0	10,0		30,0	20,0	30,0	20,0		40,0	50,0	0,0	10,0		20,0	70,0	0,0	10,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	24,0	38,0	24,0	14,0	10,1	24,0	34,0	12,0	30,0	25,2	14,0	28,0	18,0	40,0	17,1	12,0	30,0	22,0	36,0	10,5	12,0	34,0	28,0	26,0	9,9
	2	15,0	50,0	20,0	15,0		5,0	55,0	15,0	25,0		5,0	50,0	25,0	20,0		10,0	30,0	40,0	20,0		5,0	60,0	20,0	15,0	
	3	8,3	33,3	41,7	16,7	NS	8,3	16,7	41,7	33,3	S	0,0	25,0	33,6	41,7	NS	8,3	8,3	41,7	41,7	NS	8,3	25,0	25,0	41,7	NS
	4	28,6	28,6	35,7	7,1		3,6	17,9	25,0	53,6		0,0	35,7	10,7	53,6		3,6	21,4	25,0	50,0		3,6	32,1	39,3	25,0	
	5	34,2	36,8	23,7	5,3		10,5	23,7	31,6	34,2		15,8	21,1	18,4	44,7		15,8	21,1	23,7	39,5		13,2	34,2	28,9	23,7	
Σύνολο Δείγματος	N	25,0	37,2	27,0	10,8		12,8	29,7	22,3	35,1		9,5	30,4	18,9	41,2		10,8	24,3	27,0	37,8		9,5	36,5	29,1	25,0	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Αγορά-ανταγωνισμός

Οι πίνακες 8.41α και 8.41β αναφέρονται στις μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «αγορά-ανταγωνισμός», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Τα δεδομένα των πινάκων αυτών δείχνουν ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «αγορά-ανταγωνισμό» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, 75% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν πολύ σημαντική μεταβλητή το «μέγεθος της αγοράς», 71,6% το «επίπεδο τεχνολογίας-τεχνογνωσίας των ανταγωνιστών», 65,5% τις «στρατηγικές-πολιτικές των ανταγωνιστών» και 59,5% το «στάδιο-ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς (κορεσμένη ή μη)». Ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες το «επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή-υποκατάστατα προϊόντα και ο ρυθμός εισόδου νέων ανταγωνιστών» (71,6%) και το «στάδιο-ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς (κορεσμένη ή μη)» (32,4%). Τέλος, σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές «χρηματοοικονομική κατάσταση των ανταγωνιστών» (57,4%), «συνεργασίες με τους ανταγωνιστές (39,9%) και «παραεμπόριο-παραοικονομία» (36,5%) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «αγορά-ανταγωνισμός» εκτιμάται ότι είναι ανεξάρτητο από τον κλάδο δραστηριότητας και το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία ($P > 0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον τύπο και το μέγεθος της επιχείρησης καθώς και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P > 0,10$).

Αντίθετα, τόσο ο τύπος της επιχείρησης όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης διαπιστώνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παράγοντα διατηρησιμότητας «αγορά-ανταγωνισμός» σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P < 0,10$). Έτσι, ενώ στις «νέες επιχειρήσεις» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντική μεταβλητή το «παραεμπόριο-παραοικονομία» φαίνεται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του τύπου της επιχείρησης, στους λοιπούς τύπους επιχειρήσεων της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.41β, χ^2 test). Παρόμοια συμπεριφορά παρατηρείται και για τα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή το «στάδιο και ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς» (κορεσμένη ή μη) εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η

συγκεκριμένη μεταβλητή του παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του επαγγέλματος του επιχειρηματία (Πίνακας 8.41β, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «αγορά-ανταγωνισμός» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.41α: Παράγοντας διατηρησιμότητας «αγορά-ανταγωνισμό» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Στάδιο και ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς					Μέγεθος της αγοράς					Επίπεδο ανταγωνισμού- ρυθμός εισόδου νέων ανταγωνιστών					Επίπεδο τεχνολογίας- τεχνολογίας των ανταγωνιστών					Χρηματοοικονομική κατάσταση των ανταγωνιστών				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	27,8	63,9	8,3	0,0	9,5	16,7	69,4	13,9	0,0	15,6	72,2	19,4	8,3	0,0	7,1	13,9	75,0	8,3	2,8	8,7	11,1	38,9	47,2	2,8	11,4
	2	50,0	50,0	0,0	0,0		35,7	64,3	0,0	0,0		78,6	21,4	0,0	0,0		7,1	71,4	21,4	0,0		0,0	28,6	71,4	0,0	
	3	29,4	55,9	11,8	2,9	NS	14,7	79,4	2,9	2,9		67,6	26,5	2,9	2,9	NS	5,9	79,4	11,8	2,9	NS	2,9	38,2	55,9	2,9	NS
	4	42,1	47,4	10,5	0,0		31,6	63,2	5,3	0,0	NS	68,4	15,8	10,5	5,3		15,8	52,6	26,3	5,3		10,5	21,1	57,9	10,5	
	5	28,9	66,7	2,2	2,2		11,1	84,4	4,4	0,0		73,3	20,0	2,2	4,4		6,7	71,1	15,6	6,7		2,2	33,3	62,2	2,2	
Τύπος επιχείρησης	1	32,0	60,0	4,0	0,0	10,0	28,0	64,0	4,0	4,0	8,5	60,0	24,0	8,0	8,0	6,9	8,0	68,0	16,0	8,0	3,6	8,0	40,0	48,0	4,0	3,9
	2	22,7	77,3	0,0	0,0		13,6	81,8	4,5	0,0		72,7	22,7	0,0	4,5		4,5	68,2	22,7	4,5		4,5	22,7	68,2	4,5	
	3	35,5	55,9	7,5	1,1	NS	16,1	76,3	7,5	0,0	NS	74,2	19,4	5,4	1,1	NS	10,8	73,1	12,9	3,2	NS	4,3	35,5	57,0	3,2	NS
	4	25,0	50,0	25,0	0,0		25,0	75,0	0,0	0,0		75,0	25,0	0,0	0,0		12,5	75,0	12,5	0,0		12,5	25,0	62,5	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	60,0	40,0	0,0	0,0	13,5	30,0	70,0	0,0	0,0	4,6	60,0	40,0	0,0	0,0	12,6	20,0	60,0	20,0	0,0	9,5	20,0	10,0	70,0	0,0	13,0
	2	29,4	58,8	11,8	0,0		17,6	73,5	8,8	0,0		67,6	26,5	2,9	2,9		11,8	67,6	11,8	8,8		8,8	32,4	52,9	5,9	
	3	12,0	80,0	8,0	0,0	NS	16,0	76,0	8,0	0,0	NS	84,0	4,0	12,0	0,0	NS	4,0	84,0	12,0	0,0	NS	0,0	24,0	72,0	4,0	NS
	4	36,4	54,5	5,5	3,6		20,0	72,7	5,5	1,8		65,5	23,6	5,5	5,5		9,1	65,5	20,0	5,5		3,6	40,0	52,7	3,6	
	5	33,3	55,6	11,1	0,0		11,1	88,9	0,0	0,0		77,8	22,2	0,0	0,0		0,0	88,9	11,1	0,0		0,0	44,4	55,6	0,0	
Μέγεθος επιχείρησης	1	43,3	43,3	13,3	0,0	18,2	23,3	66,7	10,0	0,0	19,4	80,0	13,3	3,3	3,3	7,4	10,0	66,7	20,0	3,3	9,5	6,7	26,7	63,3	3,3	8,3
	2	39,1	54,7	4,7	1,6		21,9	71,9	6,3	0,0		71,9	20,3	6,3	1,6		7,8	78,1	10,9	3,1		3,1	34,4	59,4	3,1	
	3	18,2	75,0	6,8	0,0	S	9,1	86,4	4,5	0,0	S	65,9	29,5	2,3	2,3	NS	11,4	68,2	18,2	2,3	NS	4,5	36,4	56,8	2,3	NS
	4	20,0	70,0	0,0	10,0		20,0	70,0	0,0	10,0		70,0	10,0	10,0	10,0		10,0	60,0	10,0	20,0		20,0	40,0	30,0	10,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	36,0	56,0	8,0	0,0	25,1	24,0	72,0	4,0	0,0	18,4	58,0	38,0	4,0	0,0	33,7	12,0	72,0	12,0	4,0	16,2	6,0	40,0	54,0	0,0	17,2
	2	30,0	40,0	25,0	5,0		5,0	80,0	10,0	5,0		60,0	20,0	5,0	15,0		0,0	70,0	20,0	10,0		0,0	35,0	50,0	15,0	
	3	16,7	83,3	0,0	0,0	S	8,3	75,0	16,7	0,0	S*	66,7	25,0	0,0	8,3	S	0,0	58,3	33,3	8,3	NS	8,3	33,3	50,0	8,3	NS
	4	21,4	78,6	0,0	0,0		10,7	89,3	0,0	0,0		89,3	7,1	3,6	0,0		3,6	85,7	10,7	0,0		3,6	21,4	75,0	0,0	
	5	42,1	52,6	2,6	2,6		26,3	65,8	7,9	0,0		84,2	7,9	7,9	0,0		18,4	65,8	13,2	2,6		7,9	34,2	55,3	2,6	
Σύνολο Δείγματος	N	32,4	59,5	6,8	1,4		18,2	75,0	6,1	0,7		71,6	20,9	4,7	2,7		9,5	71,6	14,9	4,1		5,4	33,8	57,4	3,4	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Πίνακας 8.41β: Παράγοντας διατηρησιμότητας «αγορά-ανταγωνισμό» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Συνεργασίες με τους ανταγωνιστές					Στρατηγικές - πολιτικές των ανταγωνιστών					Παραεμπόριο-παραοικονομία																
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test												
Κλάδος δραστηριότητας	1	5,6	44,4	38,9	11,1	11,4	5,6	72,2	16,7	5,6	14,9	13,9	50,0	33,3	2,8	14,1												
	2	0,0	50,0	50,0	0,0		14,3	57,1	28,6	0,0		28,6	42,9	28,6	0,0													
	3	2,9	61,8	23,5	11,8	NS	2,9	67,6	23,5	5,9		2,9	50,0	41,2	5,9	NS												
	4	10,5	42,1	42,1	5,3		21,1	52,6	26,3	0,0	NS	21,1	52,6	26,3	0,0													
	5	2,2	37,8	48,9	11,1		2,2	66,7	20,0	11,1		4,4	46,7	42,2	6,7													
Τύπος επιχείρησης	1	0,0	68,0	24,0	8,0	10,0	12,0	56,0	24,0	8,0	11,0	12,0	32,0	52,0	4,0	16,8												
	2	4,5	36,4	50,0	9,1		4,5	54,5	27,3	13,6		4,5	31,8	63,6	0,0													
	3	4,3	41,9	43,0	10,8	NS	4,3	71,0	20,4	4,3	NS	11,8	58,1	25,8	4,3	S*												
	4	12,5	62,5	25,0	0,0		25,0	62,5	12,5	0,0		12,5	37,5	37,5	12,5													
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	0,0	40,0	50,0	10,0	7,4	0,0	70,0	20,0	10,0	10,3	20,0	70,0	10,0	0,0	17,0												
	2	5,9	38,2	38,2	17,6		0,0	67,6	20,6	11,8		14,7	50,0	32,4	2,9													
	3	0,0	48,0	44,0	8,0	NS	4,0	60,0	32,0	4,0	NS	16,0	48,0	36,0	0,0	NS												
	4	5,5	49,1	36,4	9,1		12,7	61,8	20,0	5,5		7,3	47,3	40,0	5,5													
	5	0,0	66,7	33,3	0,0		11,1	66,7	22,2	0,0		11,1	11,1	55,6	22,2													
Μέγεθος επιχείρησης	1	3,3	36,7	53,3	6,7	6,8	6,7	63,3	26,7	3,3	9,9	10,0	56,7	26,7	6,7	18,1												
	2	6,3	45,3	39,1	9,4		6,3	70,3	18,8	4,7		12,5	59,4	28,1	0,0													
	3	2,3	56,8	31,8	9,1	NS	4,5	68,2	20,5	6,8	NS	11,4	27,3	54,5	6,8	S												
	4	0,0	40,0	40,0	20,0		20,0	30,0	30,0	20,0		0,0	50,0	40,0	10,0													
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	6,0	44,0	34,0	16,0	10,7	4,0	64,0	22,0	10,0	7,7	14,0	44,0	40,0	2,0	14,5												
	2	0,0	65,0	30,0	5,0		10,0	55,0	25,0	10,0		10,0	60,0	25,0	5,0													
	3	8,3	41,7	41,7	8,3	NS	16,7	58,3	25,0	0,0	NS	16,7	25,0	58,3	0,0	NS												
	4	0,0	50,0	46,4	3,6		3,6	71,4	21,4	3,6		3,6	53,6	42,9	0,0													
	5	5,3	39,5	47,4	7,9		7,9	71,1	18,4	2,6		10,5	52,6	26,3	10,5													
Σύνολο Δείγματος	N	4,1	46,6	39,9	9,5		6,8	65,5	21,6	6,1		10,8	48,6	36,5	4,1													
			Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)															

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο. N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον

Στους πίνακες 8.42α και 8.42β παρουσιάζονται οι μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τους πίνακες αυτούς παρατηρείται ότι, η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, 80,4% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν σημαντική μεταβλητή τη «διαθεσιμότητα κεφαλαίων», 72,3% τα «κίνητρα-αντικίνητρα ανάπτυξης των επιχειρήσεων», 68,9% τις «οικονομικές δομές-αλλαγές», 65,5% το «κόστος κεφαλαίων» και 63,5% τη «φορολογία-φορολογικό σύστημα». Ως σημαντικότερες (πέρα πολύ) μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες η «γραφειοκρατία-αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης» (39,9%), οι «πολιτικές ενίσχυσης των επενδύσεων» (39,2%) και οι «οικονομικές και λοιπές κρίσεις» (32,4%). Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαπίστωση ότι ένα μικρό τμήμα επιχειρηματιών θεωρούν ότι κάποιες μεταβλητές του «οικονομικού, πολιτικού και θεσμικού περιβάλλοντος» επηρεάζουν μέτρια έως ελάχιστα τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον» φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητο από το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία, τον τύπο και το μέγεθος της επιχείρησης ($P>0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα εκτιμάται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P>0,10$).

Παράλληλα, τόσο ο κλάδος όσο και το επάγγελμα του επιχειρηματία διαπιστώνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παράγοντα διατηρησιμότητας «οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον» σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P<0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως πολύ σημαντική μεταβλητή τη «φορολογία-φορολογικό σύστημα» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.42α, χ^2 test). Η ίδια διαπίστωση ισχύει και στο επάγγελμα του επιχειρηματία. (Πίνακας 8.42β, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.42α: Παράγοντας διατηρησιμότητας «οικονομικό –πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Οικονομικές δομές – αλλαγές					Διαθεσιμότητα κεφαλαίων					Κόστος κεφαλαίων					Πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων					Φορολογία – φορολογικό σύστημα				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	5,6	75,0	16,7	2,8	25,2	13,9	77,8	8,3	0,0	20,8	30,6	63,9	5,6	0,0	12,3	38,9	55,6	2,8	2,8	9,4	36,1	61,1	2,8	0,0	20,3
	2	28,6	64,3	7,1	0,0		28,6	64,3	0,0	7,1		42,9	42,9	7,1	7,1		42,9	57,1	0,0	0,0		42,9	57,1	0,0	0,0	
	3	14,7	58,8	26,5	0,0	S	2,9	94,1	2,9	0,0	S*	17,6	73,5	5,9	2,9	NS	26,5	55,9	14,7	2,9	NS	11,8	70,6	14,7	2,9	S
	4	42,1	57,9	0,0	0,0		26,3	73,7	0,0	0,0		42,1	57,9	0,0	0,0		47,4	42,1	10,5	0,0		47,4	52,6	0,0	0,0	
	5	6,7	77,8	13,3	2,2		6,7	80,0	11,1	2,2		17,8	71,1	8,9	2,2		44,4	48,9	4,4	2,2		31,1	66,7	2,2	0,0	
Τύπος επιχείρησης	1	20,0	56,0	24,0	0,0	8,6	16,0	72,0	8,0	4,0	9,8	12,0	76,0	8,0	4,0	8,5	44,0	44,0	12,0	0,0	9,3	32,0	52,0	16,0	0,0	12,5
	2	4,5	77,3	13,6	4,5		9,1	72,7	13,6	4,5		13,6	72,7	9,1	4,5		59,1	31,8	4,5	4,5		18,2	77,3	4,5	0,0	
	3	15,1	72,0	11,8	1,1	NS	10,8	84,9	4,3	0,0	NS	32,3	61,3	5,4	1,1	NS	33,3	59,1	5,4	2,2	NS	32,3	64,5	2,2	0,0	NS
	4	25,0	50,0	25,0	0,0		25,0	75,0	0,0	0,0		37,5	62,5	0,0	0,0		37,5	50,0	12,5	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	50,0	40,0	10,0	0,0	17,7	10,0	90,0	0,0	0,0	8,7	60,0	40,0	0,0	0,0	17,9	20,0	80,0	0,0	0,0	15,6	50,0	50,0	0,0	0,0	16,8
	2	11,8	73,5	14,7	0,0		5,9	94,1	0,0	0,0		32,4	67,6	0,0	0,0		50,0	47,1	2,9	0,0		38,2	55,9	5,9	0,0	
	3	16,0	60,0	20,0	4,0	NS	12,0	72,0	12,0	4,0	NS	36,0	48,0	12,0	4,0	NS	40,0	44,0	8,0	8,0	NS	52,0	44,0	0,0	4,0	NS
	4	12,7	72,7	12,7	1,8		12,7	76,4	9,1	1,8		20,0	67,3	9,1	3,6		40,0	49,1	9,1	1,8		21,8	69,1	9,1	0,0	
	5	11,1	44,4	44,4	0,0		11,1	77,8	11,1	0,0		0,0	88,9	11,1	0,0		11,1	66,7	22,2	0,0		22,2	77,8	0,0	0,0	
Μέγεθος επιχείρησης	1	13,3	70,0	16,7	0,0	11,8	10,0	86,7	3,3	0,0	11,3	46,7	50,0	3,3	0,0	11,1	33,3	53,3	13,3	0,0	14,2	30,0	63,3	6,7	0,0	5,6
	2	20,3	70,3	6,3	3,1		18,8	76,6	3,1	1,6		23,4	67,2	6,3	3,1		39,1	54,7	1,6	4,7		34,4	62,5	1,6	1,6	
	3	9,1	68,2	22,7	0,0	NS	2,3	84,1	11,4	2,3	NS	15,9	72,7	9,1	2,3	NS	36,4	52,3	11,4	0,0	NS	27,3	63,6	9,1	0,0	NS
	4	10,0	60,0	30,0	0,0		20,0	70,0	10,0	0,0		30,0	70,0	0,0	0,0		70,0	30,0	0,0	0,0		30,0	70,0	0,0	0,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	16,0	70,0	14,0	0,0	9,2	12,0	82,0	4,0	2,0	13,1	36,0	56,0	4,0	4,0	13,6	36,0	56,0	8,0	0,0	6,9	46,0	46,0	8,0	0,0	20,6
	2	20,0	55,0	20,0	5,0		15,0	70,0	10,0	5,0		20,0	65,0	10,0	5,0		35,0	55,0	5,0	5,0		30,0	60,0	10,0	0,0	
	3	8,3	66,7	25,0	0,0	NS	16,7	66,7	16,7	0,0	NS	41,7	50,0	8,3	0,0	NS	50,0	41,7	8,3	0,0	NS	16,7	75,0	8,3	0,0	S*
	4	7,1	75,0	17,9	0,0		0,0	92,9	7,1	0,0		10,7	85,7	3,6	0,0		35,7	57,1	7,1	0,0		14,3	85,7	0,0	0,0	
	5	18,4	71,1	7,9	2,6		18,4	78,9	2,6	0,0		23,7	68,4	7,9	0,0		44,7	44,7	5,3	5,3		28,9	68,4	0,0	2,6	
Σύνολο Δείγματος	N	14,9	68,9	14,9	1,4		12,2	80,4	6,1	1,4		26,4	65,5	6,1	1,0		39,2	52,0	6,8	2,0		31,1	63,5	4,7	0,7	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. Τύπος επιχείρησης: 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία: 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. Μέγεθος επιχείρησης: 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. Επάγγελμα του επιχειρηματία: 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο. N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Πίνακας 8.42β: Παράγοντας διατηρησιμότητας «οικονομικό –πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Γραφειοκρατία - αποτελεσματικότητα δημόσιας διοίκησης					Κίνητρα-αντικίνητρα ανάπτυξης των επιχειρήσεων					Οικονομικές και λοιπές κρίσεις																		
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test														
Κλάδος δραστηριότητας	1	41,7	50,0	5,6	2,8	11,3	22,2	75,0	0,0	2,8	7,9	33,3	63,9	0,0	2,8	23,9														
	2	71,4	28,6	0,0	0,0		35,7	64,3	0,0	0,0		64,3	35,7	0,0	0,0															
	3	26,5	61,8	11,8	0,0	NS	20,6	70,6	5,9	2,9	NS	14,7	73,5	11,8	0,0	S														
	4	42,1	52,6	5,3	0,0		31,6	68,4	0,0	0,0		52,6	47,4	0,0	0,0															
	5	37,8	51,1	8,9	2,2		20,0	75,6	4,4	0,0		26,7	66,7	6,7	0,0															
Τύπος επιχείρησης	1	52,0	40,0	8,0	0,0	5,1	36,0	56,0	8,0	0,0	8,8	36,0	60,0	4,0	0,0	7,4														
	2	36,4	50,0	9,1	4,5		13,6	86,4	0,0	0,0		31,8	54,5	13,6	0,0															
	3	36,6	54,8	7,5	1,1	NS	22,6	73,1	2,2	2,2	NS	31,2	65,6	2,2	1,1	NS														
	4	50,0	50,0	0,0	0,0		25,0	75,0	0,0	0,0		37,5	50,0	12,5	0,0															
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	50,0	50,0	0,0	0,0	6,2	30,0	70,0	0,0	0,0	4,2	30,0	70,0	0,0	0,0	11,5														
	2	38,2	58,8	2,9	0,0		26,5	70,6	2,9	0,0		26,5	67,6	2,9	2,9															
	3	40,0	48,0	8,0	4,0	NS	20,0	72,0	4,0	4,0	NS	28,0	68,0	4,0	0,0	NS														
	4	34,5	54,5	9,1	1,8		18,2	76,4	3,6	1,8		36,4	60,0	3,6	0,0															
	5	55,6	33,3	11,1	0,0		33,3	66,7	0,0	0,0		33,3	44,4	22,2	0,0															
Μέγεθος επιχείρησης	1	43,3	50,0	6,7	0,0	5,9	16,7	83,3	0,0	0,0	14,2	33,3	56,7	6,7	3,3	6,8														
	2	42,2	50,0	4,7	3,1		28,1	68,8	0,0	3,1		32,8	65,6	1,6	0,0															
	3	31,8	56,8	11,4	0,0	NS	20,5	70,5	9,1	0,0	NS	31,8	61,4	6,8	0,0	NS														
	4	50,0	40,0	10,0	0,0		30,0	70,0	0,0	0,0		30,0	60,0	10,0	0,0															
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	40,0	48,0	12,0	0,0	11,2	24,0	66,0	8,0	2,0	19,2	28,0	66,0	6,0	0,0	12,1														
	2	35,0	60,0	0,0	5,0		15,0	85,0	0,0	0,0		35,0	55,0	5,0	5,0															
	3	35,0	60,0	0,0	5,0	NS	16,7	83,3	0,0	0,0	S*	16,7	75,0	8,3	0,0	NS														
	4	33,3	58,3	8,3	0,0		10,7	89,3	0,0	0,0		46,4	53,6	0,0	0,0															
	5	50,0	39,5	7,9	2,6		39,5	57,9	0,0	2,6		31,6	63,2	5,3	0,0															
Σύνολο Δείγματος	N	39,9	51,4	7,4	1,4		23,6	72,3	2,7	1,4		32,4	62,2	4,7	0,7															
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)																		

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/AEI, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο. N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεγχών που απάντησαν (N).

Τεχνολογικό περιβάλλον

Στον πίνακα 8.43 παρουσιάζονται οι μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «τεχνολογικό περιβάλλον», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «τεχνολογικό περιβάλλον» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, 53,4% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν πολύ σημαντική μεταβλητή τις «τεχνικές-τεχνολογικές βελτιώσεις», 43,9% τις «τεχνολογικές μεταβολές» και 36,5% τη «διαθεσιμότητα τεχνολογικών/ερευνητικών κέντρων/υπηρεσιών». Παράδοξο θεωρείται το εύρημα ότι μικρή μόνον μερίδα από τους επιχειρηματίες θεωρούν κάποιες μεταβλητές του τεχνολογικού περιβάλλοντος ως ιδιαίτερα σημαντικές.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «τεχνολογικό περιβάλλον» φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητο από το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία ($P > 0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα αποδεικνύεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης, το μέγεθος της επιχείρησης καθώς και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P > 0,10$).

Παράλληλα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης φαίνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παράγοντα διατηρησιμότητας «τεχνολογικό περιβάλλον» σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P < 0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «τρόφιμα - ποτά» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντική μεταβλητή τις «τεχνολογικές μεταβολές» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.43, χ^2 test). Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και για τα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ειδικότερα, το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντική μεταβλητή τις «καινοτομίες-εφευρέσεις» φαίνεται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του επαγγέλματος του επιχειρηματία (Πίνακας 8.43, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «τεχνολογικό περιβάλλον» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.43: Παράγοντας διατηρησιμότητας «**τεχνολογικό περιβάλλον**» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Τεχνολογικές μεταβολές					Καινοτομίες-Εφευρέσεις					Τεχνικές -τεχνολογικές βελτιώσεις					Διαθεσιμότητα τεχνολογικών / ερευνητικών κέντρων / υπηρεσιών								
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test				
Κλάδος δραστηριότητας	1	13,9	55,6	27,8	2,8	21,9	2,8	16,7	63,9	16,7	14,6	11,1	50,0	36,1	2,8	17,7	8,3	47,2	36,1	8,3	18,2				
	2	0,0	35,7	64,3	0,0		7,1	21,4	57,1	14,3		7,1	57,1	28,6	7,1		7,1	42,9	42,9	7,1					
	3	2,9	32,4	52,9	11,8	S	0,0	11,8	70,6	17,6		0,0	58,8	35,3	5,9	NS	0,0	20,6	67,6	11,8	S*				
	4	26,3	42,1	31,6	0,0		10,5	26,3	63,2	0,0	NS	26,3	36,8	36,8	0,0		15,8	26,3	47,4	10,5					
	5	15,6	46,7	28,9	8,9		0,0	26,7	64,4	8,9		2,2	57,8	37,8	2,2		2,2	42,2	53,3	2,2					
Τύπος επιχείρησης	1	8,0	44,0	40,0	8,0	4,4	0,0	20,0	64,0	16,0	8,7	4,0	56,0	36,0	4,0	4,3	8,0	40,0	48,0	4,0	6,4				
	2	18,2	36,4	36,4	9,1		4,5	9,1	77,3	9,1		9,1	40,9	45,5	4,5		4,5	36,4	54,5	4,5					
	3	12,9	46,2	36,6	4,3	NS	2,2	22,6	64,5	10,8	NS	7,5	53,8	35,5	3,2	NS	5,4	37,6	49,5	7,5	NS				
	4	0,0	37,5	50,0	12,5		12,5	25,0	37,5	25,0		12,5	75,0	12,5	0,0		0,0	12,5	62,5	25,0					
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	0,0	50,0	50,0	0,0	13,3	0,0	20,0	70,0	10,0	5,8	10,0	50,0	40,0	0,0	5,5	0,0	40,0	40,0	20,0	6,0				
	2	14,7	47,1	32,4	5,9		0,0	23,5	58,8	17,6		5,9	47,1	38,2	8,8		8,8	38,2	44,1	8,8					
	3	16,0	40,0	36,0	8,0	NS	4,0	12,0	72,0	12,0	NS	8,0	48,0	40,0	4,0	NS	8,0	28,0	60,0	4,0	NS				
	4	10,9	45,5	36,4	7,3		5,5	18,2	63,6	12,7		9,1	54,5	34,5	1,8		5,5	30,9	56,4	7,3					
	5	0,0	11,1	88,9	0,0		0,0	33,3	55,6	11,1		0,0	66,7	33,3	0,0		0,0	33,3	55,6	11,1					
Μέγεθος επιχείρησης	1	3,3	50,0	46,7	0,0	10,2	3,3	10,0	73,3	13,3	5,2	3,3	43,3	50,0	3,3	7,4	3,3	26,7	53,3	16,7	13,6				
	2	18,8	40,6	32,8	7,8		3,1	26,6	56,3	14,1		6,3	57,8	31,3	4,7		6,3	40,6	45,3	7,8					
	3	6,8	47,7	38,6	6,8	NS	2,3	18,2	70,5	9,1	NS	9,1	56,8	31,8	2,3	NS	2,3	40,9	54,5	2,3	NS				
	4	20,0	30,0	40,0	10,0		0,0	20,0	70,0	10,0		20,0	40,0	40,0	0,0		20,0	20,0	60,0	0,0					
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	6,0	42,0	42,0	10,0	12,0	4,0	12,0	64,0	20,0	20,4	6,0	48,0	44,0	2,0	10,2	8,0	32,0	52,0	8,0	8,3				
	2	5,0	55,0	35,0	5,0		0,0	40,0	40,0	20,0		5,0	50,0	35,0	10,0		0,0	40,0	45,0	15,0					
	3	8,3	66,7	25,0	0,0	NS	0,0	8,3	91,7	0,0	S*	8,3	66,7	25,0	0,0	NS	8,3	41,7	50,0	0,0	NS				
	4	17,9	35,7	39,3	7,1		0,0	21,4	75,0	3,6		3,6	64,3	32,1	0,0		0,0	35,7	60,7	3,6					
	5	21,1	39,5	36,8	2,6		5,3	23,7	63,2	7,9		13,2	50,0	31,6	5,3		7,9	39,5	44,7	7,9					
Σύνολο Δείγματος	N	12,2	43,9	37,8	6,1		2,7	20,3	64,9	12,2		7,4	53,4	35,8	3,4		5,4	36,5	50,7	7,4					
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)								

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= TEI/AEI, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο. N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον

Στον πίνακα 8.44 παρουσιάζονται οι μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης.

Ειδικότερα, 62,8% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν πολύ σημαντική μεταβλητή την «εισοδηματική πολιτική», 45,9% τις «δημογραφικές τάσεις» και 21,6% το «πολιτιστικό επίπεδο». Μία σημαντική μερίδα επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές «πολιτιστικό επίπεδο» (41,2%) και «δημογραφικές τάσεις» (41,2%) επηρεάζουν μέτρια (ούτε πολύ ούτε λίγο) τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους, ενώ δεν βρέθηκαν επιχειρηματίες που να θεωρούν κάποιες από τις μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα ως πάρα πολύ σημαντικές.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον» διαπιστώνεται ότι είναι ανεξάρτητο από το επίπεδο μόρφωσης και το επάγγελμα του επιχειρηματία ($P > 0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα αποδεικνύεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης και το μέγεθος της επιχείρησης ($P > 0,10$).

Παράλληλα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης εκτιμάται ότι επηρεάζουν σημαντικά τον παράγοντα διατηρησιμότητας «κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον» σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P < 0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «τρόφιμα-ποτά» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή τις «δημογραφικές τάσεις» φαίνεται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.44, χ^2 test).

Παρόμοια συμπεριφορά παρατηρείται και για τα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως ασήμαντη μεταβλητή τη «πολιτιστικό επίπεδο» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του μεγέθους της επιχείρησης (Πίνακας 8.44, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.44: Παράγοντας διατηρησιμότητας «κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Δημογραφικές τάσεις					Εισοδηματική πολιτική					Πολιτιστικό επίπεδο													
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test									
Κλάδος δραστηριότητας	1	16,7	55,6	25,0	2,8	20,4	5,6	66,7	25,0	2,8	12,2	5,6	30,6	41,7	22,2	22,4									
	2	0,0	42,9	42,9	14,3		7,1	64,3	21,4	7,1		0,0	35,7	50,0	14,3										
	3	0,0	44,1	47,1	8,8	S	17,6	64,7	14,7	2,9		0,0	5,9	35,3	58,8	S									
	4	10,5	52,6	36,8	0,0		26,3	52,6	15,8	5,3	NS	0,0	21,1	36,8	42,1										
	5	2,2	37,8	51,1	8,9		4,4	62,2	24,4	8,9		0,0	22,2	44,4	33,3										
Τύπος επιχείρησης	1	4,0	40,0	40,0	16,0	9,3	8,0	72,0	12,0	8,0	19,8	0,0	28,0	32,0	40,0	9,7									
	2	4,5	31,8	59,1	4,5		0,0	68,2	27,3	4,5		0,0	13,6	45,5	40,9										
	3	6,5	50,5	38,7	4,3	NS	10,8	61,3	23,7	4,3	S	2,2	22,6	45,2	30,1	NS									
	4	12,5	50,0	25,0	12,5		50,0	37,5	0,0	12,5		0,0	12,5	12,5	75,0										
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	10,0	70,0	20,0	0,0	12,0	0,0	80,0	20,0	0,0	9,9	0,0	30,0	30,0	40,0	16,7									
	2	2,9	58,8	35,3	2,9		5,9	67,6	17,6	8,8		2,9	26,5	50,0	20,6										
	3	8,0	40,0	44,0	8,0	NS	20,0	64,0	16,0	0,0	NS	0,0	12,0	60,0	28,0	NS									
	4	5,5	38,2	49,1	7,3		9,1	60,0	23,6	7,3		0,0	18,2	34,5	47,3										
	5	0,0	44,4	33,3	22,2		22,2	55,6	11,1	11,1		0,0	33,3	11,1	55,6										
Μέγεθος επιχείρησης	1	6,7	50,0	40,0	3,3	19,9	20,0	56,7	23,3	0,0	11,4	0,0	23,3	33,3	43,3	15,0									
	2	6,3	57,8	34,4	1,6		12,5	64,1	17,2	6,3		0,0	21,9	48,4	29,7										
	3	4,5	27,3	50,0	18,2	S	2,3	61,4	27,3	9,1	NS	2,3	15,9	36,4	45,5	S*									
	4	10,0	40,0	50,0	0,0		10,0	80,0	10,0	0,0		10,0	40,0	40,0	10,0										
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	8,0	46,0	38,0	8,0	14,7	8,0	70,0	18,0	4,0	17,5	0,0	20,0	48,0	32,0	9,7									
	2	0,0	30,0	50,0	20,0		10,0	50,0	20,0	20,0		0,0	20,0	40,0	40,0										
	3	8,3	33,3	58,3	0,0	NS	8,3	75,0	16,7	0,0	NS	0,0	25,0	41,7	33,3	NS									
	4	3,6	60,7	35,7	0,0		3,6	67,9	25,0	3,6		0,0	14,3	42,9	42,9										
	5	7,9	47,4	39,5	5,3		21,1	52,6	23,7	2,6		5,3	28,9	31,6	34,2										
Σύνολο Δείγματος	N	6,1	45,9	41,2	6,8		10,8	62,8	20,9	5,4		1,4	21,6	41,2	35,8										
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)													

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= ΤΕΙ/AEI, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο. N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Προμηθευτές-πιστωτές

Στον πίνακα 8.45 παρουσιάζονται οι μεταβλητές που σχετίζονται με τον παράγοντα «προμηθευτές-πιστωτές», οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι ένα μεγάλο μέρος των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «προμηθευτές-πιστωτές» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, 68,2% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν σημαντική μεταβλητή τις «σχέσεις με τους προμηθευτές/πιστωτές», 60,8% τη «δύναμη των προμηθευτών/ πιστωτών» και 50% την «απόσταση από τους προμηθευτές/πιστωτές». Μία σημαντική μερίδα επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές «απόσταση από τους προμηθευτές/πιστωτές» (37,2%), «δύναμη των προμηθευτών/πιστωτών» (25%) και «σχέσεις με τους προμηθευτές/πιστωτές» (20,9%) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους, ενώ δεν βρέθηκαν σημαντικές αναφορές που να θεωρούν κάποιες από τις μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα ως ιδιαίτερα σημαντικές.

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα διατηρησιμότητας «προμηθευτές-πιστωτές» εκτιμάται ότι είναι ανεξάρτητο από τον κλάδο δραστηριότητας, καθώς επίσης και από τα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Με άλλα λόγια, ο παραπάνω παράγοντας διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων φαίνεται ότι δεν επηρεάζεται σημαντικά από κανένα κριτήριο κατάταξης (Πίνακας 8.45, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «προμηθευτές-πιστωτές» επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.45: Παράγοντας διατηρησιμότητας «προμηθευτές-πιστωτές» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Δύναμη των προμηθευτών/πιστωτών					Σχέσεις με τους προμηθευτές/πιστωτές					Απόσταση από τους προμηθευτές/πιστωτές															
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test											
Κλάδος δραστηριότητας	1	11,1	63,9	25,0	0,0	16,9	5,6	69,4	25,0	0,0	17,7	8,3	38,9	47,2	5,6	8,5											
	2	7,1	71,4	21,4	0,0		7,1	71,4	21,4	0,0		7,1	42,9	42,9	7,1												
	3	5,9	52,9	38,2	2,9	NS	2,9	73,5	20,6	2,9		0,0	55,9	38,2	5,9	NS											
	4	21,1	78,9	0,0	0,0		31,6	63,2	5,3	0,0	NS	15,8	47,4	31,6	5,3												
	5	20,0	53,3	26,7	0,0		11,1	64,4	24,4	0,0		8,9	57,8	28,9	4,4												
Τύπος επιχείρησης	1	12,0	52,0	32,0	4,0	11,7	8,0	64,0	24,0	4,0	8,5	16,0	36,0	40,0	8,0	6,7											
	2	9,1	63,6	27,3	0,0		4,5	68,2	27,3	0,0		0,0	59,1	36,4	4,5												
	3	14,0	65,6	20,4	0,0	NS	10,8	69,9	19,4	0,0	NS	6,5	51,6	36,6	5,4	NS											
	4	25,0	25,0	50,0	0,0		25,0	62,5	12,5	0,0		12,5	50,0	37,5	0,0												
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	0,0	90,0	10,0	0,0	9,7	0,0	80,0	20,0	0,0	11,4	0,0	60,0	40,0	0,0	8,6											
	2	5,9	58,8	35,3	0,0		2,9	64,7	32,4	0,0		2,9	44,1	44,1	8,8												
	3	12,0	64,0	24,0	0,0	NS	8,0	72,0	20,0	0,0	NS	12,0	40,0	44,0	4,0	NS											
	4	18,2	58,2	21,8	1,8		16,4	67,3	14,5	1,8		9,1	56,4	29,1	5,5												
	5	11,1	55,6	33,3	0,0		0,0	77,8	22,2	0,0		0,0	55,6	44,4	0,0												
Μέγεθος επιχείρησης	1	13,3	56,7	30,0	0,0	6,0	10,0	63,3	26,7	0,0	10,8	6,7	60,0	33,3	0,0	7,3											
	2	12,5	64,1	23,4	0,0		10,9	68,8	20,3	0,0		7,8	50,0	35,9	6,3												
	3	11,4	63,6	22,7	2,3	NS	4,5	77,3	15,9	2,3	NS	4,5	45,5	40,9	9,1	NS											
	4	30,0	40,0	30,0	0,0		30,0	40,0	30,0	0,0		20,0	40,0	40,0	0,0												
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	10,0	60,0	28,0	2,0	9,3	6,0	66,0	26,0	2,0	13,5	8,0	50,0	38,0	4,0	7,8											
	2	15,0	50,0	35,0	0,0		15,0	50,0	35,0	0,0		5,0	40,0	45,0	10,0												
	3	78,3	83,3	8,3	0,0	NS	8,3	83,3	8,3	0,0	NS	8,3	58,3	33,3	0,0	NS											
	4	21,4	64,3	14,3	0,0		7,1	85,7	7,1	0,0		0,0	57,1	39,3	3,6												
	5	13,5	60,8	25,0	0,7		15,8	63,2	21,1	0,0		13,2	47,4	31,6	7,9												
Σύνολο Δείγματος	N	13,5	60,8	25,0	0,7		10,1	68,2	20,9	0,7		7,4	50,0	37,2	5,4												
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)															

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-ΙΕΚ, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο. N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες

Στον πίνακα 8.46 παρουσιάζονται οι μεταβλητές που σχετίζονται με τους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς» παράγοντες, οι οποίες κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν τους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς» παράγοντες επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, 74,3% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν σημαντική μεταβλητή τη «πληροφόρηση/ενημέρωση», 70,9% την «αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων» και 59,5% την «αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας». Ως σημαντικότερες μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες η «αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας» (29,7%) και η «ανοικοδόμηση» (27%).

Το σύνολο των μεταβλητών που αφορούν στους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς» παράγοντες διατηρησιμότητας διαπιστώνεται ότι είναι ανεξάρτητο από το μέγεθος της επιχείρησης και το επάγγελμα του επιχειρηματία ($P>0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ειδικότερα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στον παραπάνω παράγοντα είναι ανεξάρτητες από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης και το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία ($P>0,10$).

Παράλληλα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης φαίνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς» παράγοντες διατηρησιμότητας σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P<0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «κλωστοϋφαντουργία-ένδυση» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντική μεταβλητή την «αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του εν λόγω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μικρότερο (Πίνακας 8.46, χ^2 test).

Παρόμοια συμπεριφορά παρατηρείται και για τα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντική μεταβλητή την «ανοικοδόμηση» φαίνεται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του παραπάνω παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του τύπου της επιχείρησης (Πίνακας 8.46, χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς» παράγοντες διατηρησιμότητας επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.46: «Λοιποί εξοπευξηρησιακοί» παράγοντες διατηρησιμότητας ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	Αποτελεσματικότητα μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας					Αποτελεσματικότητα μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων					Ανοικοδόμηση					Πληροφόρηση/ ενημέρωση				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	33,3	58,3	8,3	0,0	10,8	27,8	63,9	8,3	0,0	18,4	5,6	13,9	19,4	61,1	65,8	11,1	66,7	11,1	11,1	14,2
	2	35,7	57,1	7,1	0,0		7,1	85,7	7,1	0,0		0,0	21,4	14,3	64,3		14,3	78,6	7,1	0,0	
	3	32,4	50,0	17,6	0,0	NS	2,9	79,4	17,6	0,0	S	47,1	44,1	2,9	5,9	S	0,0	88,2	8,8	2,9	NS
	4	47,4	42,1	10,5	0,0		42,1	47,4	10,5	0,0		63,2	26,3	5,3	5,3		10,5	84,2	5,3	0,0	
	5	15,6	75,6	8,9	0,0		13,3	75,6	11,1	0,0		22,2	13,3	24,4	40,0		6,7	64,4	17,8	11,1	
Τύπος επιχείρησης	1	32,0	52,0	16,0	0,0	3,5	28,0	60,0	12,0	0,0	3,8	24,0	36,0	8,0	32,0	15,5	0,0	80,0	12,0	8,0	10,2
	2	22,7	68,2	9,1	0,0		9,1	81,8	9,1	0,0		0,0	27,3	27,3	45,5		0,0	77,3	18,2	4,5	
	3	29,0	61,3	9,7	0,0	NS	16,1	72,0	11,8	0,0	NS	33,3	19,4	12,9	34,4	S*	11,8	69,9	10,8	7,5	NS
	4	50,0	37,5	12,5	0,0		25,0	62,5	12,5	0,0		37,5	12,5	25,0	25,0		0,0	100,0	0,0	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	10,0	70,0	20,0	0,0	13,4	20,0	70,0	10,0	0,0	9,5	30,0	30,0	20,0	20,0	9,2	10,0	70,0	20,0	0,0	10,0
	2	26,5	67,6	5,9	0,0		17,6	76,5	5,9	0,0		20,6	20,6	11,8	47,1		8,8	64,7	17,6	8,8	
	3	40,0	40,0	20,0	0,0	S*	20,0	52,0	28,0	0,0	NS	32,0	20,0	12,0	36,0	NS	12,0	60,0	20,0	8,0	NS
	4	25,5	65,5	9,1	0,0		14,5	76,4	9,1	0,0		38,2	25,5	12,7	23,6		5,5	83,6	5,5	5,5	
	5	55,6	22,2	22,2	0,0		22,2	55,6	22,2	0,0		11,1	22,2	22,2	44,4		0,0	88,9	11,1	0,0	
Μέγεθος επιχείρησης	1	30,0	53,3	16,7	0,0	2,3	20,0	63,3	16,7	0,0	8,7	36,7	13,3	13,3	36,7	7,9	10,0	66,7	13,3	10,0	7,8
	2	32,8	57,8	9,4	0,0		20,3	70,3	9,4	0,0		31,3	20,3	12,5	35,9		10,9	78,1	7,8	3,1	
	3	27,3	63,6	9,1	0,0	NS	6,8	81,8	11,4	0,0	NS	18,2	31,8	18,2	31,8	NS	2,3	72,7	15,9	9,1	NS
	4	20,0	70,0	10,0	0,0		40,0	50,0	10,0	0,0		10,0	30,0	20,0	40,0		0,0	80,0	10,0	10,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	28,0	54,0	18,0	0,0	5,2	22,0	60,0	18,0	0,0	9,8	30,0	26,0	10,0	34,0	14,1	12,0	60,0	12,0	6,0	16,9
	2	30,0	65,0	5,0	0,0		15,0	85,0	0,0	0,0		20,0	25,0	15,0	40,0		10,0	80,0	0,0	10,0	
	3	25,0	66,7	8,3	0,0	NS	25,0	66,7	8,3	0,0	NS	25,0	41,7	25,0	8,3	NS	0,0	83,3	8,3	8,3	NS
	4	32,1	64,3	3,6	0,0		7,1	85,7	7,1	0,0		32,1	10,7	7,1	50,0		3,6	89,3	7,1	0,0	
	5	31,6	57,9	10,5	0,0		18,4	68,4	13,2	0,0		23,7	21,1	23,7	31,6		5,3	76,3	7,9	10,5	
Σύνολο Δείγματος	N	29,7	59,5	10,8	0,0		17,6	70,9	11,5	0,0		27,0	23,0	14,9	35,1		7,4	74,3	11,5	6,8	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού, 4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= Θυγατρική, 3= Νέα μονάδα, 4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-ΙΕΚ, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές. **Μέγεθος επιχείρησης:** 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύτερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο. N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

Κρίσιμοι εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες

Στον πίνακα 8.47 παρουσιάζονται οι «**πλέον κρίσιμοι εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες**», οι οποίοι κατά την κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών επηρεάζουν ιδιαίτερα τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι οι επιχειρηματίες θεωρούν ως πρώτο κρίσιμο παράγοντα την «αγορά-ανταγωνισμό», με θέμα το «επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή/υποκατάστατα προϊόντα και ρυθμό εισόδου νέων ανταγωνιστών» (39,2%), δεύτερο κρίσιμο παράγοντα το «οικονομικό - πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον», με μεταβλητές-θέματα τις «πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων» (23%) και την «φορολογία-φορολογικό σύστημα» (14,2%), και τρίτο κρίσιμο παράγοντα τους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες», με μεταβλητές-θέματα την «αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας» (13,5%) και την «αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων» (8,8%). Με άλλα λόγια, το ζήτημα της επιβίωσης των μεταποιητικών μονάδων εξωεπιχειρησιακά εξαρτάται από τον ανταγωνισμό-συνθήκες ανταγωνισμού της αγοράς, τα κίνητρα επενδύσεων, τη φορολογική πολιτική και, τέλος, την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης σχετικά με την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και των επενδύσεων.

Το σύνολο των μεταβλητών-θεμάτων που αφορούν στους «κρίσιμους» εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες διατηρησιμότητας φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητο από τον τύπο της επιχείρησης ($P > 0,10$), ενώ μικτή εικόνα επικρατεί στα υπόλοιπα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ειδικότερα, η πλειονότητα των μεταβλητών που αφορούν στους παραπάνω παράγοντες αποδεικνύεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, το μέγεθος της επιχείρησης, το επίπεδο μόρφωσης και το επάγγελμα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ($P > 0,10$).

Αντίθετα, τόσο ο κλάδος όσο και τα λοιπά κριτήρια κατάταξης εκτιμάται ότι επηρεάζουν σημαντικά τους «κρίσιμους» εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες διατηρησιμότητας σε σχέση με ορισμένες μεταβλητές ($P < 0,10$). Έτσι, ενώ στους κλάδους «κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού» το ποσοστό των ερωτηθέντων επιχειρηματιών που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή τη «φορολογία-φορολογικό σύστημα» αποδεικνύεται σημαντικά μικρότερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του τρίτου κρίσιμου παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του κλάδου δραστηριότητας, στους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης το ποσοστό αυτό εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο (Πίνακας 8.47, χ^2 test). Παρόμοια συμπεριφορά διαπιστώνεται και στα λοιπά κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων-επιχειρηματιών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το ποσοστό των απαντήσεων που θεωρούν ως σημαντικότερη μεταβλητή την

«αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας» εκτιμάται σημαντικά μεγαλύτερο του ποσοστού που θα περιμέναμε να ισχύει, αν η συγκεκριμένη μεταβλητή του τέταρτου κρίσιμου παράγοντα διατηρησιμότητας ήταν ανεξάρτητη του επίπεδου μόρφωσης του επιχειρηματία (Πίνακας 8.47 χ^2 test).

Η γενική εικόνα, πάντως, ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στους «κρίσιμους ενδοεπιχειρησιακούς» παράγοντες επηρεάζει σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης, παραμένει αναλλοίωτη.

Πίνακας 8.47: «Κρίσιμου» εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης	Επίπεδα	1 ^{ος} κρίσιμος παράγοντας					2 ^{ος} κρίσιμος παράγοντας					3 ^{ος} κρίσιμος παράγοντας					4 ^{ος} κρίσιμος παράγοντας					5 ^{ος} κρίσιμος παράγοντας				
		Πάρα πολύ	Πολύ	Όυτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Όυτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Όυτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Όυτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test	Πάρα πολύ	Πολύ	Όυτε πολύ /λίγο	Λίγο-πολύ λίγο	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	72,2	19,4	8,3	0,0	10,2	38,9	55,6	2,8	2,8	9,4	36,1	61,1	2,8	0,0	20,3	33,3	58,3	8,3	0,0	10,8	27,8	63,9	8,3	0,0	18,4
	2	78,6	21,4	0,0	0,0		42,9	57,1	0,0	0,0		42,9	57,1	0,0	0,0		35,7	57,1	7,1	0,0		7,1	85,7	7,1	0,0	
	3	67,6	26,5	2,9	2,9	NS	26,5	55,9	14,7	2,9	NS	11,8	70,6	14,7	2,9	S*	32,4	50,0	17,6	0,0	NS	2,9	79,4	17,6	0,0	S
	4	68,4	15,8	10,5	5,3		47,4	42,1	10,5	0,0		47,4	52,6	0,0	0,0		47,4	42,1	10,5	0,0		42,1	47,4	10,5	0,0	
	5	73,3	20,0	2,2	4,4		44,4	48,9	4,4	2,2		31,1	66,7	2,2	0,0		15,6	75,6	8,9	0,0		13,3	75,6	11,1	0,0	
Τύπος επιχείρησης	1	60,0	24,0	8,0	8,0	9,0	44,0	44,0	12,0	0,0	9,3	32,0	52,0	16,0	0,0	12,5	32,0	52,0	16,0	0,0	3,5	28,0	60,0	12,0	0,0	3,8
	2	72,7	22,7	0,0	4,5		59,1	31,8	4,5	4,5		18,2	77,3	4,5	0,0		22,7	68,2	9,1	0,0		9,1	81,8	9,1	0,0	
	3	74,2	19,4	5,4	1,1	NS	33,3	59,1	5,4	2,2	NS	32,3	64,5	2,2	1,1	NS	29,0	61,3	9,7	0,0	NS	16,1	72,0	11,8	0,0	NS
	4	75,0	25,0	0,0	0,0		37,5	50,0	12,5	0,0		50,0	50,0	0,0	0,0		50,0	37,5	12,5	0,0		25,0	62,5	12,5	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	60,0	40,0	0,0	0,0	12,6	20,0	80,0	0,0	0,0	15,6	50,0	50,0	0,0	0,0	16,8	10,0	70,0	20,0	0,0	13,4	20,0	70,0	10,0	0,0	9,5
	2	67,6	26,5	2,9	2,9		50,0	47,1	2,9	0,0		38,2	55,9	5,9	0,0		26,5	67,6	5,9	0,0		17,6	76,5	5,9	0,0	
	3	84,0	4,0	12,0	0,0	NS	40,0	44,0	8,0	8,0	NS	52,0	44,0	0,0	4,0	NS	40,0	40,0	20,0	0,0	S*	20,0	52,0	28,0	0,0	NS
	4	65,5	23,6	5,5	5,5		40,0	49,1	9,1	1,8		21,8	68,1	9,1	0,0		25,5	65,5	9,1	0,0		14,5	76,4	9,1	0,0	
	5	77,8	22,2	0,0	0,0		11,1	66,7	22,2	0,0		22,2	77,8	0,0	0,0		55,6	22,2	22,2	0,0		22,2	55,6	22,2	0,0	
Μέγεθος επιχείρησης	1	80,0	13,3	3,3	3,3	13,7	33,3	53,3	13,3	0,0	14,2	30,0	63,3	6,7	0,0	5,6	10,0	70,0	20,0	0,0	13,4	20,0	70,0	10,0	0,0	9,5
	2	71,9	20,0	6,3	1,6		39,1	54,7	1,6	4,7		34,4	62,5	1,6	1,6		26,5	67,6	5,9	0,0		17,6	76,5	5,9	0,0	
	3	65,9	29,5	2,3	2,3	NS	36,4	52,3	11,4	0,0	NS	27,3	63,6	9,1	0,0	NS	40,0	40,0	20,0	0,0	S*	20,0	52,0	28,0	0,0	NS
	4	70,0	10,0	10,0	10,0		70,0	30,0	0,0	0,0		30,0	70,0	0,0	0,0		25,5	65,5	9,1	0,0		14,5	76,4	9,1	0,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	58,0	38,0	4,0	0,0	38,6	36,0	56,0	8,0	0,0	6,9	46,0	46,0	4,0	0,0	20,6	28,0	54,0	18,0	0,0	5,2	22,0	60,0	18,0	0,0	9,8
	2	60,0	20,0	5,0	15,0		35,0	55,0	5,0	5,0		30,0	60,0	10,0	0,0		30,0	65,0	5,0	0,0		15,0	85,0	0,0	0,0	
	3	66,7	25,0	0,0	8,3	S	50,0	41,7	8,3	0,0	NS	16,7	75,0	8,3	0,0	S	25,0	66,7	8,3	0,0	NS	25,0	66,7	8,3	0,0	NS
	4	89,3	7,1	3,6	0,0		35,7	57,1	7,1	0,0		14,3	85,7	0,0	0,0		32,1	64,3	3,6	0,0		7,1	85,7	7,1	0,0	
	5	84,2	7,9	7,9	0,0		44,7	44,7	5,3	5,3		28,9	68,4	0,0	1,6		31,6	57,9	10,5	0,0		18,4	68,4	13,2	0,0	
Σύνολο Δείγματος	N	69,9	21,8	5,3	3,0		39,2	52,0	6,8	2,0		31,1	63,5	4,7	0,7		29,3	58,6	12,0	0,0		17,3	69,9	12,8	0,0	
		Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)					Απάντησαν 148 (100%)				

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού,

4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:** 1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα,

4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:** 1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-IEK, 4= TEI/AEI, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές.

Μέγεθος επιχείρησης: 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

8.2.7.3 Βαρύτητα κρίσιμων ενδο- και εξωεπιχειρησιακών παραγόντων διατηρησιμότητας **Κρίσιμοι ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες**

Στον πίνακα 8.48 παρουσιάζονται η **βαρύτητα** που αποδίδουν οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες στους κρίσιμους ενδοεπιχειρησιακούς παράγοντες/μεταβλητές, καθώς και ο **βαθμός ανταπόκρισης** των επιχειρήσεων σε κάθε έναν από τους παραπάνω παράγοντες/μεταβλητές.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι, για τους επιχειρηματίες, ο κυριότερος παράγοντας από άποψη ειδικού βάρους (σχετικό βάρος σπουδαιότητας 20%) είναι η «παραγωγή-αξιοποίηση πόρων», με σημαντικότερη μεταβλητή-θέμα το «ανταγωνιστικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος» (49,3%), και ακολουθούν ο παράγοντας «πωλήσεις-μάρκετινγκ» (σχετικό βάρος σπουδαιότητας 15%), με σημαντικότερη μεταβλητή-θέμα τις «τιμές των προϊόντων» (61,5%), ο παράγοντας «προμήθειες-εφοδιασμός» (σχετικό βάρος σπουδαιότητας 10%), με σημαντικότερη μεταβλητή-θέμα το «κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών» (56,1%), ο παράγοντας «διοίκηση-μánaτζμεντ» (σχετικό βάρος σπουδαιότητας 10%), με σημαντικότερη μεταβλητή-θέμα την «ύπαρξη οράματος και συγκεκριμένων στόχων» (70,3%) και, τέλος, ο παράγοντας «επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών» (σχετικό βάρος σπουδαιότητας 10%), με σημαντικότερη μεταβλητή-θέμα τη «διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών/απειλών» (70,1%). Με άλλα λόγια, το συνολικό σχετικό βάρος των κρίσιμων ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων κατέχει τον πρώτο λόγο στη διαδικασία επιβίωσης των μεταποιητικών μονάδων, αφού συγκεντρώνει υψηλή βαρύτητα στις εκτιμήσεις των επιχειρηματιών (65%).

Από την άλλη πλευρά, οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες θεωρούν ότι ανταποκρίνονται σχετικά καλά στους τρεις πρώτους κρίσιμους παράγοντες που έχουν σχέση με την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης, ενώ υστερούν στους δύο τελευταίους που αφορούν στο μάνατζμεντ και την επιχειρηματικότητα.

Πίνακας 8.48: Βαρύτητα κρίσιμων ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων

Παράγοντες	Μεταβλητές	Σχετικό βάρος					Συντελεστής ανταπόκρισης*				Σύνολο	
		>20	20	15	10	<10	1	2	3	4		
	Επίπεδα											
1. Παραγωγή-αξιοποίηση πόρων	1.Ανταγωνιστικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος											
	• Συχνότητα	16	73	46	8	2	5	43	79	21	148	
	• Ποσοστό	10,8	49,3	31,1	5,4	1,4	3,4	29,1	53,4	14,2	100,0	
2. Πωλήσεις – μάρκετινγκ	2.Τιμές των προϊόντων											
	• Συχνότητα	-	16	91	39	2	8	52	68	20	148	
	• Ποσοστό	-	10,8	61,5	26,4	1,4	5,4	35,1	45,9	13,5	100,0	
3.Προμήθειες-εφοδιασμός	3.Κόστος πρώτων & βοηθητικών υλών											
	• Συχνότητα	1	4	51	83	9	13	60	63	12	148	
	• Ποσοστό	0,7	2,7	34,5	56,1	6,1	8,8	40,5	42,6	8,0	100,0	
4. Διοίκηση-μάνατζμεντ	4.Υπαρξη οράματος & συγκεκριμένων στόχων											
	• Συχνότητα	1	4	14	104	21	9	62	59	14	144	
	• Ποσοστό	0,7	2,7	9,5	70,3	14,2	6,3	43,1	41,0	9,7	100,0	
5.Επιχειρηματικότητα – χαρακτηριστικά ιδρυτών	5.Διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών/ απειλών											
	• Συχνότητα	-	1	9	96	31	9	59	52	16	136	
	• Ποσοστό	-	0,7	6,6	70,1	22,5	6,6	43,4	38,1	11,8	100,0	

Κρίσιμοι εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες

Στον πίνακα 8.49 παρουσιάζονται η **βαρύτητα** που αποδίδουν οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες στους κρίσιμους εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες/μεταβλητές, καθώς και ο **βαθμός ανταπόκρισης** των επιχειρήσεων σε κάθε έναν από τους παραπάνω παράγοντες/μεταβλητές.

Τα στοιχεία του πίνακα δείχνουν ότι για τους επιχειρηματίες ο κρίσιμότερος παράγοντας από άποψη ειδικού βάρους είναι η «αγορά-ανταγωνισμός» (σχετικό βάρος σπουδαιότητας 10%), με σημαντικότερη μεταβλητή-θέμα το «επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή/υποκατάστατα προϊόντα και ο ρυθμός εισόδου νέων ανταγωνιστών» (43,3% των επιχειρήσεων), ακολουθεί ο παράγοντας «οικονομικό - πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον» (σχετικό βάρος σπουδαιότητας 20%), με σημαντικότερες μεταβλητές-θέματα τις «πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων» (54,1% των επιχειρήσεων) και τη «φορολογία-φορολογικό σύστημα» (40% των επιχειρήσεων), και ο παράγοντας «λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες» (σχετικό βάρος σπουδαιότητας 5%), με σημαντικότερες μεταβλητές-θέματα την «αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας» (83,1% των επιχειρήσεων) και την «αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων» (97,3% των επιχειρήσεων).

Συγκριτικά μάλιστα με όσα προαναφέρθηκαν, είναι εμφανής η υπεροχή των ενδοεπιχειρησιακών (συνολικό σχετικό βάρος σπουδαιότητας 65%) σε σχέση με τους εξωεπιχειρησιακούς (συνολικό σχετικό βάρος σπουδαιότητας 35%) παράγοντες από άποψη βαρύτητας στην επιβίωση των μονάδων του δείγματος.

Από την άλλη πλευρά, οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες θεωρούν ότι ανταποκρίνονται σχετικά καλά μόνο στον πρώτο κρίσιμο παράγοντα που έχει σχέση με τον ανταγωνισμό, ενώ υστερούν στους υπόλοιπους τέσσερις παράγοντες που αφορούν στην αξιοποίηση των πολιτικών ενισχύσεων των επενδύσεων και στην αντιμετώπιση του φορολογικού συστήματος, του θεσμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και του μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων.

Πίνακας 8.49: Βαρύτητα κρίσιμων εξωεπιχειρησιακών παραγόντων

Παράγοντες	Μεταβλητές	Σχετικό βάρος					Συντελεστής ανταπόκρισης*				Σύνολο	
		>20	20	15	10	<10	1	2	3	4		
Επίπεδα												
1. Αγορά-ανταγωνισμός	1.Επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή/υποκατάστατα προϊόντα & ρυθμός εισόδου νέων ανταγωνιστών											148
	<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	5	22	42	64	15	9	62	66	11	100,0	
2. Οικονομικό – πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον	2.1.Πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων											147
	<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό Συχνότητα 	-	2	10	80	56	11	71	51	14	100,0	
	2.2.Φορολογία – φορολογικό σύστημα.											147
	<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό Συχνότητα 	-	2	1	50	94	9	71	59	8	100,0	
3. Λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες	3.1.Αποτελεσματικότητα του θεσμού / μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας											130
	<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	-	-	1	21	108	-	-	-	-	100,0	
	3.2.Αποτελεσματικότητα του θεσμού / μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων											83
	<ul style="list-style-type: none"> • Συχνότητα • Ποσοστό 	-	-	-	4	79	10	38	31	4	100,0	

8.2.7.4 Τελική αξιολόγηση της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων

Στον πίνακα 8.50 παρουσιάζεται η κρίση των ερωτηθέντων επιχειρηματιών ως προς τη συνολική αξιολόγηση της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεών τους (χρηματοοικονομικές επιδόσεις, ικανότητα προσαρμογής στις εξελίξεις της αγοράς-τεχνολογίας, ικανότητα δημιουργίας ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος).

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν μέτρια τη συνολική επιβίωση των μονάδων τους (36,5%), ενώ ένα σημαντικό μέρος αυτών ως ικανοποιητική (27,7%) ή μη ικανοποιητική (21,6%) και, τέλος, μικρό ποσοστό επιχειρηματιών κατατάσσουν τη διατηρησιμότητά τους ως καθόλου ικανοποιητική (8,8%) ή πολύ ικανοποιητική (5,4%). Με άλλα λόγια, η πλειονότητα των επιχειρηματιών εκτιμούν την επιβίωση των μονάδων τους ως προβληματική.

Η συνολική εκτίμηση της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων διαπιστώνεται ότι είναι ανεξάρτητη από τον κλάδο δραστηριότητας, τον τύπο της επιχείρησης, το επίπεδο μόρφωσης και το επάγγελμα του επιχειρηματία ($P > 0,10$), ενώ φαίνεται να εξαρτάται σημαντικά από το μέγεθος της επιχείρησης ($P > 0,10$).

Η γενική εικόνα, πάντως, είναι ότι μεγάλο μέρος των επιχειρηματιών που ρωτήθηκαν χαρακτηρίζουν την επιβίωση των μονάδων τους μη ικανοποιητική ως προς συγκεκριμένα κριτήρια (χρηματοοικονομικές επιδόσεις, προσαρμογή στις εξελίξεις: αγορά και τεχνολογία, ανταγωνιστικό επίπεδο-πλεονέκτημα).

Πίνακας 8.50: «Ανάπτυξη- επιβίωση της επιχείρησης» ως προς διάφορα κριτήρια κατάταξης επιχειρήσεων - επιχειρηματιών

Κριτήρια κατάταξης		Καθόλου ικανοποιητική	Μη ικανοποιητική	Ούτε ικανοποιητική/μη ικανοποιητική	Ικανοποιητική	Πολύ ικανοποιητική	χ^2 -test
Κλάδος δραστηριότητας	1	5,6	27,8	33,3	27,8	5,6	18,3
	2	7,1	28,6	64,3	0,0	0,0	NS
	3	5,9	14,7	44,1	29,4	5,9	
	4	5,3	31,6	26,3	26,3	10,5	
	5	15,6	15,6	28,9	35,6	4,4	
Τύπος επιχείρησης	1	4,0	28,0	24,0	36,0	8,0	16,7
	2	18,2	9,1	31,8	36,4	4,5	NS
	3	8,6	24,7	40,9	20,4	5,4	
	4	0,0	0,0	37,5	62,5	0,0	
Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία	1	30,0	30,0	30,0	10,0	0,0	18,2
	2	5,9	32,4	35,3	23,5	2,9	NS
	3	4,0	12,0	52,0	28,0	4,0	
	4	5,5	20,0	32,7	34,5	7,3	
	5	11,1	11,1	33,3	44,4	0,0	
Μέγεθος επιχείρησης	1	23,3	43,3	26,7	6,7	0,0	55,5
	2	4,7	23,4	50,0	20,3	1,6	S
	3	6,8	4,5	27,3	45,5	15,9	
	4	0,0	20,0	20,0	60,0	0,0	
Επάγγελμα του επιχειρηματία	1	4,0	26,0	40,0	28,0	2,0	14,9
	2	10,0	15,0	35,0	35,0	5,0	NS
	3	25,0	8,3	25,0	25,0	16,7	
	4	3,6	25,0	35,7	32,1	3,6	
	5	13,2	21,1	36,8	21,1	7,9	
Σύνολο Δείγματος	N	8,8	21,6	36,5	27,7	5,4	
		Απάντησαν 148 (100%)	Απάντησαν 148 (100%)	Απάντησαν 148 (100%)	Απάντησαν 148 (100%)		

Σημείωση: χ^2 -test= οι τιμές αντιστοιχούν στο Likelihood-ratio χ^2 - S= Στατιστικά σημαντικό (P<0,05 ή * P<0,10), NS= Μη σημαντικό (P>0,10).

Κλάδος δραστηριότητας: 1= Τρόφιμα- Ποτά, 2= Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση, 3=Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού,

4= Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου, 5=Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι. **Τύπος επιχείρησης:**1= Μητρική, 2= θυγατρική, 3= Νέα μονάδα,

4=Μετεγκατάσταση ή άλλο. **Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία:**1=Δημοτικό, 2= Γυμνάσιο/Λύκειο, 3=Τεχνική εκπαίδευση-ΙΕΚ, 4= ΤΕΙ/ΑΕΙ, 5=Μεταπτυχιακές σπουδές.

Μέγεθος επιχείρησης: 1=Πολύ μικρή επιχείρηση, 2= Μικρή επιχείρηση, 3= Μεσαία επιχείρηση, 4= Μεγάλη επιχείρηση. **Επάγγελμα του επιχειρηματία:** 1= Ελεύθερος επαγγελματίας, 2= Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος, 3=Επιχειρηματίας, 4= Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης, 5= Άλλο.

N= Σύνολο δείγματος (επιχειρηματίες-στελέχη που απάντησαν).

Όλα τα ποσοστά στον πίνακα εκτιμήθηκαν με βάση τον αριθμό των επιχειρηματιών-στελεχών που απάντησαν (N).

8.4 Συμπεράσματα

Από την ανάλυση των στοιχείων της εμπειρικής έρευνας προκύπτουν σημαντικά ευρήματα που αφορούν στην αποτύπωση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων, στην εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς επίσης και στον προσδιορισμό των συνθηκών στήριξης της επιχειρηματικότητας στην Περιφέρεια της ΑΜΘ.

Ειδικότερα, από την ανάλυση που προηγήθηκε, προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

A) Γενικές πληροφορίες σχετικά με την επιχείρηση

- Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα είναι ελληνικές, μικρομεσαίες επιχειρήσεις και κυρίως νέες μονάδες, ενώ ένα μέρος αυτών ανήκει στην κατηγορία της μητρικής ή θυγατρικής επιχείρησης και ελάχιστες αφορούν επιχειρήσεις που λειτουργούν ως υποκαταστήματα άλλων επιχειρήσεων ή προήλθαν από μετεγκατάσταση επιχειρήσεων άλλης περιοχής της Περιφέρειας ΑΜΘ ή από περιοχές άλλων Περιφερειών της χώρας.
- Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι μητρικές επιχειρήσεις σημαντικού μέρους των θυγατρικών μονάδων εδρεύουν εντός της Περιφέρειας ΑΜΘ. Αυτό σημαίνει ότι οι ενδοπεριφερειακές μετακινήσεις-επεκτάσεις επιχειρήσεων ήταν ίσως αποτέλεσμα των διαφορετικών κινήτρων που ίσχυαν μεταξύ των περιοχών της εν λόγω περιφέρειας, αφού είναι γνωστό ότι οι επιχειρήσεις που υλοποιούσαν επενδύσεις στους νομούς της Θράκης είχαν μεγαλύτερα ποσοστά ενισχύσεων κατά την εφαρμογή των αναπτυξιακών νόμων, εκτός του ισχύοντος νόμου 3299/04, όπου πλέον ισχύουν ίδιες ενισχύσεις σε όλη την Περιφέρεια της ΑΜΘ.
- Το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων του δείγματος ιδρύθηκε μετά το 1970, στοιχείο που υποδηλώνει ότι τα κίνητρα επενδύσεων συνετέλεσαν στην ποσοτική αύξηση του ρυθμού ίδρυσης νέων επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

B) Ειδικά στοιχεία της επιχείρησης

- Ένα μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων είχε περιορισμένο ύψος κεφαλαίου τόσο κατά την ίδρυση όσο και κατά την αρχική λειτουργία τους, στοιχείο που φανερώνει το χαμηλό βαθμό επάρκειας ιδίων κεφαλαίων κατά τη φάση ίδρυσης των επιχειρήσεων. Αυτό σημαίνει ότι τα επενδυτικά σχέδια των παραπάνω επιχειρήσεων υστερούσαν από χρηματοδοτικής άποψης, με αποτέλεσμα να επιβαρύνουν αρνητικά τη βιωσιμότητα των μονάδων αυτών.

- Ένα σημαντικό μέρος των επιχειρήσεων εμφανίζει σχετικά ικανοποιητική εξέλιξη των πωλήσεων, των καθαρών κερδών και του αριθμού εργαζομένων και ένα εξίσου μεγάλο μέρος αυτών δείχνει σημαντική υστέρηση και στους τρεις αυτούς τομείς, γεγονός που σημαίνει ότι η εφαρμογή των κινήτρων δεν επηρέασε ποιοτικά το δυναμισμό και την σύνθεση των επιχειρήσεων.

Γ) Χαρακτηριστικά του βασικού επιχειρηματία

- Το επίπεδο μόρφωσης του βασικού επιχειρηματία κρίνεται σε γενικές γραμμές ικανοποιητικό, αφού ένα μεγάλο μέρος των επιχειρηματιών είναι πτυχιούχοι ΑΕΙ/ΤΕΙ, σημαντικό μέρος αυτών είναι απόφοιτοι Λυκείου ή Τεχνικών Σχολών και μικρό μόνο ποσοστό αυτών έχουν μόνο στοιχειώδη εκπαίδευση. Η ωραιοποιημένη εικόνα του επιπέδου μόρφωσης των επιχειρηματιών οφείλεται στο γεγονός ότι αφορά σε επιχειρήσεις με νομική μορφή ΑΕ, των οποίων οι οργανωτικές και διοικητικές συνθήκες λειτουργίας προϋποθέτουν άτομα με σχετικές γνώσεις για την ίδρυση και λειτουργία τους, με αποτέλεσμα άτομα με ελάχιστες μορφωτικές γνώσεις να αποφεύγουν τις κατηγορίες των επιχειρήσεων αυτών.
- Αντίθετα, μικρό μόνο μέρος των επιχειρηματιών είχε άμεση ή συναφή επαγγελματική εμπειρία με το αντικείμενο της ιδρυθείσας μονάδας τους ή καλύτερα το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες ή επιχειρηματίες σε άλλο αντικείμενο, εργάτες-δημόσιοι υπάλληλοι, νομικά πρόσωπα ή ενώσεις συνεταιρισμών. Αυτό σημαίνει ότι η νέα μονάδα από πλευράς επιχειρησιακού σχεδιασμού δεν ικανοποιούσε την πρώτη και βασικότερη άποψη της επένδυσης, δηλαδή την επιχειρηματική άποψη. Η καταλληλότητα του επιχειρηματικού φορέα από πλευράς εμπειρίας και γνώσης του αντικειμένου δραστηριότητας της επιχείρησης θεωρείται ιδιαίτερα καθοριστικός παράγοντας ανάπτυξης της επιχείρησης, στοιχείο άλλωστε που διαπιστώθηκε και στην αποτύπωση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων στην συγκεκριμένη έρευνα.
- Παράλληλα, σημαντικό μέρος των επιχειρηματιών εκτιμούσε τις γνώσεις/ ικανότητές τους σε θέματα διοίκησης, οικονομικής διαχείρισης και διαχείρισης των ανθρωπίνων πόρων από μέτριες έως χαμηλού επιπέδου, γεγονός που φανερώνει ότι τα επενδυτικά αυτά σχέδια, κατά τη φάση της εκκίνησης, δεν πληρούσαν και άλλες σημαντικές επιχειρηματικές απόψεις, όπως είναι η οργανωτική-διοικητική και η διαχειριστική άποψη, που η σημασία τους για την επιβίωση των επιχειρήσεων είναι μεγάλη, ιδιαίτερα όταν το ύψος της επένδυσης είναι υψηλό.
- Απεναντίας, σημαντικό ποσοστό των επιχειρηματιών εκτιμούν ότι γνώριζαν καλά έως πολύ καλά τους τομείς της παραγωγικής διαδικασίας και εμπορίας-διάθεσης των προϊόντων των

υπό ίδρυση μονάδων τους, στοιχείο που δηλώνει ότι τα υλοποιηθέντα επιχειρηματικά σχέδια ικανοποιούσαν ελάχιστες μόνο επιχειρηματικές απόψεις στο ξεκίνημά τους, οι οποίες προφανώς δεν ήταν οι καθοριστικές από πλευράς επιβίωσης των μονάδων τους.

Δ) Αποτελεσματικότητα του θεσμού προώθησης επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας

- Γενικά, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων έκανε χρήση των κινήτρων επενδύσεων κατά την υλοποίηση των επενδύσεών τους, ο δε αναπτυξιακός νόμος 1892/90 είχε τον υψηλότερο βαθμό προτίμησης έναντι των υπόλοιπων νόμων καθώς και των κοινοτικών προγραμμάτων. Ειδικότερα, ο Ν.1892/90 είχε τον υψηλότερο βαθμό προτίμησης για την ίδρυση νέων επιχειρήσεων, ενώ σημαντικά ήταν και τα ποσοστά των επιχειρήσεων που επέλεξαν τον συγκεκριμένο νόμο για εκσυγχρονισμό ή επέκταση των επιχειρήσεών τους. Ανάλογη εικόνα παρατηρήθηκε και με το Ν.1262/82 αλλά προφανώς με μικρότερα ποσοστά προτίμησης. Αντίθετα, ο Ν.2601/98 και τα κοινοτικά προγράμματα χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για τον εκσυγχρονισμό και ελάχιστα για την ίδρυση νέων ή την επέκταση υφισταμένων μονάδων.
- Το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων συνάντησαν αρκετά προβλήματα με σχεδόν όλες τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες κατά την υλοποίηση των επενδύσεών τους. Ειδικότερα, η Διεύθυνση Σχεδιασμού και Ανάπτυξης της Περιφέρειας ΑΜΘ φαίνεται να υστερεί ιδιαίτερα στο θέμα της εκταμίευσης των ενισχύσεων, της συμβουλευτικής υποστήριξης και της εξυπηρέτησης των επιχειρηματιών. Αντίθετα, υποβαθμίζεται το πρόβλημα της διαφάνειας, αν και σε σχετική ερώτηση, η οποία αφορούσε συνολικά στη διαδικασία προώθησης των επενδύσεων, η πλειονότητα των ερωτηθέντων δεν δήλωσαν ικανοποιημένοι με τη διαφάνεια του συστήματος. Ο ΔΕΣΜΟΣ, αν και είναι σχετικά νέα υπηρεσία, φαίνεται να έχει ελάχιστα προβλήματα λειτουργίας ή καλύτερα εμφανίζει μικρό βαθμό δυσαρέσκειας από την πλευρά των επενδυτών. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες από τις **Τράπεζες** και τα **Επιμελητήρια** κρίνονται σχετικά καλές, ενώ φαίνεται να υστερούν στην συμβουλευτική υποστήριξη-εξυπηρέτηση των επενδυτών. Ανάλογα προβλήματα αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις και με τους **ΟΤΑ**, με μόνη διαφορά ότι τα ποσοστά δυσαρέσκειας είναι χαμηλότερα, γεγονός που ερμηνεύεται ότι οι επιχειρηματίες έχουν προφανώς λιγότερες προσδοκίες από τους Ο.Τ.Α. Τέλος, οι επιχειρηματίες αντιμετωπίζουν προβλήματα στον τομέα της γενικής εξυπηρέτησης και της συμβουλευτικής στήριξής τους από τις υπηρεσίες της **Διεύθυνσης Βιομηχανίας, της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και της Πολεοδομίας**.
- Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών εκτιμούν ότι δεν αντιμετωπίζουν σημαντικές αδυναμίες-ελλείψεις με την υποδομή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεών τους, εκτός βέβαια από την έλλειψη κατάλληλου και ειδικευμένου προσωπικού. Παρόλα αυτά, ένα σημαντικό

μέρος αυτών τοποθετείται ουδέτερα απέναντι στο ζήτημα των υφισταμένων αδυναμιών κατά την ίδρυση της μονάδας τους, καθώς δηλώνουν ότι δεν είναι μεν αρκετές αυτές αλλά δεν είναι και ασήμαντες. Αυτό ερμηνεύεται ως επιτακτική ανάγκη για βελτίωση των υποδομών στήριξης της επιχειρηματικής δράσης. Τέλος, ένα μικρό μέρος των επιχειρηματιών αναφέρουν ως επιπρόσθετες αδυναμίες του τόπου εγκατάστασης την έλλειψη κατάλληλων υπηρεσιών στήριξης της επιχειρηματικότητας, την απόσταση από τα κέντρα αποφάσεων, την περιορισμένη οικοδομική δραστηριότητα, την παράλειψη σύνδεσης της Βιομηχανικής Περιοχής της Κομοτηνής με την Εγνατία Οδό και την επέκταση των σχεδίων πόλεως χωρίς καμία ιδιαίτερη μέριμνα για τη δραστηριότητα των υφιστάμενων μονάδων.

- Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών θεωρούν το επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας μη ικανοποιητικό. Ανάλογη εκτίμηση παρατηρείται και με τις ενέργειες-πολιτικές του κράτους, της Περιφέρειας ΑΜΘ και των ΟΤΑ, σχετικά με τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων στη χώρα μας, την επίτευξη των περιφερειακών στόχων της Περιφέρειας και την προσέλκυση επενδύσεων στις περιοχές που εποπτεύουν οι ΟΤΑ αντίστοιχα, με μόνη διαφορά ότι τα ποσοστά δυσαρέσκειας ή ικανοποίησης είναι για μεν τις ενέργειες της Περιφέρειας σχετικά χαμηλότερα ή υψηλότερα έναντι αυτών του κράτους και για δε τις ενέργειες των ΟΤΑ καταγράφεται σχεδόν απόλυτη δυσαρέσκεια.
- Ένα μεγάλο ποσοστό επιχειρηματιών εκτιμούν ότι δεν προωθούνται επαρκείς και αξιόλογες επενδύσεις στην Περιφέρεια ΑΜΘ.
- Ο μηχανισμός ενημέρωσης, συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης των επενδυτών, που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες στα πλαίσια της διαδικασίας προώθησης των επενδύσεων, είναι ανεπαρκής και γενικά μη ικανοποιητικός. Ειδικότερα, η κατάσταση αυτή είναι ακόμη χειρότερη, όσον αφορά στις υπηρεσίες που προσφέρουν ή θα έπρεπε να προσφέρουν οι ΟΤΑ στους επιχειρηματίες. Χαμηλός είναι επίσης ο βαθμός ικανοποίησης των επιχειρηματιών από την Περιφέρεια ΑΜΘ, όσον αφορά στην ισχύουσα γραφειοκρατία, στην υπάρχουσα αδιαφάνεια και στη συνεχιζόμενη αναποτελεσματικότητα-δυσκαμψία των υπηρεσιών της στον τομέα των διαδικασιών προώθησης των επενδύσεων. Στο στοιχείο της γραφειοκρατίας η χώρα μας έχει Ευρωπαϊκή πρωτιά, αφού, σε πρόσφατη έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (<http://news.pathfinder.gr/finance/news/429021.html>, 26/09/2007), η Ελλάδα εμφανίζει το υψηλότερο διοικητικό κόστος γραφειοκρατίας (6,8% επί του ΑΕΠ, έναντι 3,5% του μέσου επιπέδου της ΕΕ).
- Ένα σημαντικό μέρος επιχειρηματιών καταδεικνύουν και άλλες παραμέτρους που, κατά τη γνώμη τους, εμποδίζουν σημαντικά τόσο την επιχειρηματική όσο και την επενδυτική δραστηριότητα, όπως είναι η αναξιπιστία/ανικανότητα υπηρεσιών/αυθαιρεσία υπαλλήλων,

η έλλειψη ελέγχου της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών, ο αργός ρυθμός εξυπηρέτησης, η δυσκινησία, οι σκοπιμότητες, η διαπλοκή, η έλλειψη συντονισμού, η πλημμελής στήριξη της επιχειρηματικότητας, το πολύπλοκο και γραφειοκρατικό σύστημα έκδοσης αδειών και, ειδικά στον τομέα της εκμετάλλευσης λατομείων, η περιορισμένη αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα, η έλλειψη ικανών τεχνοκρατών και υγείων επιχειρηματιών και η έλλειψη αξιόλογων υποδομών.

- Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών συμφωνούν ως προς τις ενδεδειγμένες πολιτικές-ενέργειες που θα πρέπει η πολιτεία αλλά και οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες να εφαρμόσουν, προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα του θεσμού προώθησης των επενδύσεων στη χώρα μας και συνακόλουθα στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Ως τέτοιες αναφέρονται η πραγματοποίηση ουσιαστικών ελέγχων, τόσο κατά τη φάση της υλοποίησης όσο και μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης, η συστηματική εκπαίδευση και ενίσχυση του στελεχιακού δυναμικού των εμπλεκόμενων υπηρεσιών, η εφαρμογή σύγχρονων, αξιόλογων, αντικειμενικών και επιστημονικά αποδεκτών κριτηρίων αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων, η διαφοροποίηση των κριτηρίων αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων ανάλογα με το ύψος (μεγάλη, μεσαία, μικρή), είδος (ίδρυση - επέκταση ή εκσυγχρονισμός) και τον κίνδυνο (υψηλός, χαμηλός) της επένδυσης, η ισχύς επιπέδων διαφορετικής διαβάθμισης (Α', Β', Γ') του στελεχιακού δυναμικού των υπηρεσιών προώθησης επενδύσεων ανάλογα με την επιστημονική κατάρτιση, την εμπειρία και την αποτελεσματικότητά τους ως προς τη διατηρησιμότητα των ενισχυθέντων επιχειρήσεων, η ανάπτυξη σύγχρονων, οργανωμένων και αποτελεσματικών υπηρεσιών ενημέρωσης, συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης των επενδυτών, η εκπόνηση ειδικών μελετών κατά τακτά χρονικά διαστήματα με στόχο τη διερεύνηση της πορείας των επιχειρήσεων, τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας των ενισχύσεων και με άλλα συναφή θέματα των επιχειρήσεων, η κωδικοποίηση της νομοθεσίας και των διαδικασιών προώθησης των επενδύσεων και η ύπαρξη σταθερού και θετικού επιχειρησιακού-επενδυτικού κλίματος. Επιπλέον, ένα σημαντικό μέρος αυτών ήταν επιφυλακτικοί για την εφαρμογή κατάλληλων μηχανισμών εξυγίανσης των υφιστάμενων προβληματικών επιχειρήσεων και εκφράστηκαν θετικά για μια τέτοια εκδοχή στο βαθμό που αυτό θα γίνει κάτω από ορισμένους όρους που δεν θα επιβαρύνουν τις υγιείς επιχειρήσεις. Ανάλογη παρατήρηση ισχύει για ανάθεση στις τράπεζες της συνολικής διαχείρισης των κοινοτικών και εθνικών επενδυτικών προγραμμάτων, στοιχείο που μαρτυρεί ότι η μέχρι τώρα εμπειρία των επιχειρηματιών με τις τράπεζες στο θέμα αυτό διακρίνεται από ιδιαίτερο σκεπτικισμό.

- Τέλος, ένα σημαντικό μέρος των επιχειρηματιών αναφέρουν επιπλέον προτάσεις που μπορούν να συμβάλλουν στην επιχειρηματική-επενδυτική δραστηριότητα, όπως είναι η ανάπτυξη κατάλληλων μηχανισμών, αξιόλογων και αξιόπιστων υπηρεσιών, η απλοποίηση και αναβάθμιση των διαδικασιών προώθησης της επιχειρηματικότητας-επενδύσεων, η αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα, η δημιουργία έμπειρων και αξιόπιστων τεχνοκρατών για τη διαδικασία της αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων, η εφαρμογή δειγματοληπτικού ελέγχου στη λειτουργία των υπηρεσιών και η επιβολή κυρώσεων ή η απονομή υλικών και ηθικών βραβείων, η δημιουργία ενός σταθερού, δίκαιου και μακροπρόθεσμου φορολογικού-επιχειρηματικού πλαισίου, η εφαρμογή συνθετικής αξιολόγησης και υψηλής στάθμης αξιολογητών.

E) Ενέργειες του επιχειρηματία πριν από την ίδρυση και λειτουργία της μονάδας

- Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών εντόπισαν και επέλεξαν την επενδυτική ιδέα εμπειρικά ή έχοντας εμπιστοσύνη στην επιχειρησιακή διαίσθησή τους, ενώ μικρό μέρος αυτών επέλεξαν το επενδυτικό σχέδιο στη βάση προηγηθείσας μελέτης (εκπόνηση κλαδικής μελέτης, έρευνα αγοράς, διαγνωστική μελέτη επισήμανση ευκαιριών επενδύσεων).
- Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εκτίμηση σημαντικής μερίδας επιχειρηματιών ότι οι παραπάνω ενέργειες είχαν καθαρά τυπικό χαρακτήρα, καθώς κάλυπταν τις ανάγκες του προγράμματος ενίσχυσης. Το στοιχείο αυτό ενισχύεται και από τον ιδιαίτερα μικρό βαθμό χρησιμοποίησης επιπρόσθετων μελετών για την καλύτερη διασφάλιση της διαδικασίας διερεύνησης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου.
- Επίσης, ένα πολύ μικρό μέρος επιχειρηματιών επέλεξαν τον τόπο εγκατάστασης της μονάδας τους έπειτα από εκπόνηση σχετικής μελέτης, ενώ το μεγαλύτερο μέρος αυτών επέλεξαν τον τόπο εγκατάστασης για προσωπικούς λόγους ή εξαιτίας των κινήτρων.
- Ομοίως, η πλειοψηφία των επιχειρηματιών υλοποίησε την επένδυσή του με καθαρά εμπειρικό τρόπο ή καλύτερα χωρίς κανένα προγραμματισμό και μόνο ένα μικρό μέρος αυτών εφάρμοσε κάποια σύγχρονη μορφή, όπως είναι η κατάρτιση χρονοδιαγράμματος εργασιών, η κατάρτιση γραπτών συμβάσεων/συμφωνιών με προμηθευτές/κατασκευαστές και η εκπόνηση οριστικής μελέτης εφαρμογής.
- Τα παραπάνω στοιχεία δηλώνουν ότι μεγάλο μέρος των επιχειρηματιών στην χώρα μας δεν ακολουθούν τα βασικά βήματα διερεύνησης, επιλογής και υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων, όπως αυτά προβλέπονται από τη διεθνή και την ελληνική βιβλιογραφία. Αυτό ερμηνεύεται είτε ως αδυναμία των Συμβούλων Επιχειρήσεων να πείσουν για την αναγκαιότητα και τη σκοπιμότητα των συμβουλευτικών υπηρεσιών τους στον επιχειρησιακό

χώρο είτε ως εσφαλμένη εκτίμηση των επιχειρηματιών που προφανώς επενδύουν κυρίως σε πάγια και ελάχιστα έως καθόλου σε άυλα στοιχεία (σύγχρονες μέθοδοι διερεύνησης, επιλογής και αξιολόγησης επενδύσεων κ.λπ.).

ΣΤ) Ενέργειες του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της μονάδας

- Μία κατηγορία επιχειρηματιών αναπτύσσουν την επιχείρησή τους χωρίς κανέναν ιδιαίτερο προγραμματισμό, ενώ μια άλλη με κάποιους σύγχρονους τρόπους, όπως είναι η εφαρμογή στρατηγικού επιχειρησιακού προγραμματισμού, η χρησιμοποίηση εξωτερικών συμβούλων για ειδικά θέματα της επιχείρησης, η εφαρμογή σύγχρονων συστημάτων οργάνωσης και διαχείρισης, η παρακολούθηση και ανάλυση των βασικότερων στοιχείων των ανταγωνιστών και η εκπαίδευση-κατάρτιση των μελών της επιχείρησης.
- Τέλος, μία πολύ μικρή μερίδα επιχειρηματιών στηρίζουν την ανάπτυξη των μονάδων τους κάνοντας επαφές με "κοινωνικούς εταίρους" ή συμμετέχοντας σε κλαδικές εκθέσεις ή κλαδικούς συνδέσμους.
- Τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η λειτουργία και ανάπτυξη των επιχειρήσεων στη χώρα μας στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην εμπειρία, τη γνώση και την ικανότητα των επιχειρηματιών και λιγότερο στη συστηματική εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων-εργαλείων του Μάνατζμεντ.

Ζ) Ανάλυση παραγόντων διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων

Ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες

- **Παραγωγή-Αξιοποίηση Πόρων.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «παραγωγή-αξιοποίηση πόρων» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές την αξιοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων, την εξέλιξη της τεχνολογίας των εγκαταστάσεων, την ανάπτυξη ευέλικτων συστημάτων παραγωγής και την κατάρτιση, την εκπαίδευση και το επίπεδο του προσωπικού, ενώ ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές την ποιότητα των προϊόντων και το ανταγωνιστικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος. Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές τόπος εγκατάστασης και καταλληλότητα κτιριακών-λοιπών εγκαταστάσεων επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Πωλήσεις-Μάρκετινγκ.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «πωλήσεις-μάρκετινγκ» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές τη φήμη των προϊόντων/επιχείρησης στην αγορά, την ανακάλυψη-ανάπτυξη νέων τμημάτων

αγοράς, την ενημέρωση-εξυπηρέτηση των πελατών και την εκπαίδευση-εμπειρία των στελεχών πωλήσεων-μάρκετινγκ, ενώ ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές την τιμή των προϊόντων και τη γνώση-κατανόηση της αγοράς.

- **Έρευνα και Ανάπτυξη.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «έρευνα και ανάπτυξη» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές την αποδοχή-ανάπτυξη νέων προϊόντων, την ανάπτυξη καινοτόμων διαδικασιών, το επίπεδο και τη συνέχεια των επενδύσεων για έρευνα και ανάπτυξη και την εκπαίδευση-εμπειρία των στελεχών έρευνας και ανάπτυξης. Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές εξοπλισμός του εργαστηρίου, επίπεδο-συνέχεια των επενδύσεων και εκπαίδευση-εμπειρία των στελεχών έρευνας και ανάπτυξης επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Προμήθειες-Εφοδιασμός.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «προμήθειες-εφοδιασμός» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές τις σχέσεις-συνεργασίες με τους προμηθευτές, την κατανόηση των αναγκών των προμηθευτών, τη διαθεσιμότητα πρώτων και βοηθητικών υλών και τα συστήματα ελέγχου και διαχείρισης των αποθεμάτων, ενώ ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές το κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών και τη διαθεσιμότητα πρώτων και βοηθητικών υλών. Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές εκπαίδευση-εμπειρία των στελεχών προμήθειας και εφοδιασμού και συστήματα ελέγχου και διαχείρισης των αποθεμάτων επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους, ενώ ένας μικρός αριθμός αυτών ανέφεραν επιπρόσθετες μεταβλητές, που επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση των μονάδων τους, όπως είναι η ανταπόκριση των ΟΤΑ για την αξιοποίηση αδρανών υλικών, η ποιότητα των πρώτων και βοηθητικών υλών, η παρακολούθηση της εξέλιξης των τιμών των υλών και η διενέργεια μαζικών αγορών.
- **Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «χρηματοοικονομικά-διαχείριση» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές τη διαθεσιμότητα αξιόπιστων οικονομικών στοιχείων, τη διασφάλιση ταμειακής ρευστότητας, τη συντηρητική χρήση ξένων κεφαλαίων και την ορθολογική-αποτελεσματική χρήση κεφαλαίων, ενώ ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές την ορθολογική-αποτελεσματική χρήση κεφαλαίων και τη διασφάλιση ταμειακής ρευστότητας. Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές εκπαίδευση- εμπειρία των

χρηματοοικονομικών στελεχών και διαθεσιμότητα ιδίου κεφαλαίου κίνησης επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

- **Διοίκηση-Μάνατζμεντ.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «διοίκηση/μάνατζμεντ» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές το ευέλικτο, απλό και αξιόπιστο μοντέλο διοίκησης, την αίσθηση κοινής ταυτότητας, την επιχειρησιακή κουλτούρα και την ευαισθησία απέναντι στο περιβάλλον και ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές την ύπαρξη οράματος-συγκεκριμένων στόχων και το ευέλικτο, απλό και αξιόπιστο μοντέλο διοίκησης. Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές ανεκτικότητα-αυτονομία σε καινοτομίες, ευαισθησία απέναντι στο περιβάλλον και εκπαίδευση, εμπειρία-ανάπτυξη διοικητικών στελεχών επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές τη διάδοση γνώσεων σε όλες τις λειτουργίες, την κρίση, αντίληψη και υπευθυνότητα, τις διοικητικές-οργανωτικές-διαχειριστικές ικανότητες και την προγενέστερη εμπειρία στο αντικείμενο, ενώ ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές τη διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών/απειλών και την πρωτοβουλία-τάση για δράση. Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές οικονομική επιφάνεια-περιουσιακά στοιχεία και πανεπιστημιακή-τεχνολογική εκπαίδευση επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Λοιποί ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στους «λοιπούς ενδοεπιχειρησιακούς» παράγοντες επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές την πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία πριν την ίδρυση της μονάδας του, τον τομέα δραστηριότητας της επιχείρησης, την πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της επιχείρησης, την αξιοπιστία του επιχειρηματία-επιχείρησης και το μέγεθος της επιχείρησης, ενώ ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές την αξιοπιστία του επιχειρηματία και την πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της επιχείρησης. Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές καταλληλότητα νομικής μορφής και τύπος της επιχείρησης επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Προσδιορισμός κρίσιμων ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων

Οι «πλέον κρίσιμοι ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες-μεταβλητές» που κατά την κρίση των επιχειρηματιών επηρεάζουν ιδιαίτερα τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους είναι κατά σειρά σημαντικότητας οι ακόλουθοι:

- **Παραγωγή-αξιοποίηση πόρων**, με σημαντικότερη μεταβλητή-θέμα το ανταγωνιστικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος.
- **Πωλήσεις – μάρκετινγκ**, με σημαντικότερη μεταβλητή την τιμή των προϊόντων.
- **Προμήθειες-εφοδιασμός**, με σημαντικότερη μεταβλητή το κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών.
- **Διοίκηση-μάνατζμεντ**, με σημαντικότερη μεταβλητή την ύπαρξη οράματος και συγκεκριμένων στόχων.
- **Επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών**, με σημαντικότερη μεταβλητή τη διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών-απειλών.

Συμπερασματικά, η διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ ενδοεπιχειρησιακά εξαρτάται από την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης, το μάνατζμεντ και την επιχειρηματικότητα του επιχειρηματία.

Εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες

- **Διεθνές Περιβάλλον**. Μία μερίδα επιχειρηματιών εκτιμούν ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «διεθνές περιβάλλον» επηρεάζουν σημαντικά, ενώ μια άλλη ότι επηρεάζουν ελάχιστα την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές τις διαδικασίες προώθησης των προϊόντων διεθνώς, τις διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης, τις διεθνείς συμφωνίες διακίνησης προϊόντων και τις εξαγωγικές επιδοτήσεις στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση, ενώ ως πάρα πολύ σημαντική μεταβλητή θεωρήθηκε από τους επιχειρηματίες μόνο η μεταβλητή «διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης του κλάδου» που δραστηριοποιείται η επιχείρηση. Η άλλη πλευρά των επιχειρηματιών, με κάποια μικρότερη συχνότητα, θεωρούν μειωμένη την επίδραση των μεταβλητών εξαγωγικές επιδοτήσεις, περιορισμοί εισαγωγών-εξαγωγών και επιδοτήσεις επενδύσεων σε άλλες χώρες στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση. Τέλος, μία σημαντική μερίδα επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές διεθνείς συμφωνίες διακίνησης προϊόντων, οι διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης και οι επιδοτήσεις των επενδύσεων σε άλλες χώρες, στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση, επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

- **Αγορά-Ανταγωνισμός.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «αγορά-ανταγωνισμός» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές το μέγεθος της αγοράς, το επίπεδο τεχνολογίας-τεχνογνωσίας των ανταγωνιστών, τις στρατηγικές-πολιτικές των ανταγωνιστών και το στάδιο-ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς (κορεσμένη ή μη), ενώ ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες το επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή-υποκατάστατα προϊόντα/ρυθμός εισόδου νέων ανταγωνιστών και το στάδιο-ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς (κορεσμένη ή μη). Τέλος, μία σημαντική μερίδα επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές χρηματοοικονομική κατάσταση των ανταγωνιστών, συνεργασίες με τους ανταγωνιστές και παραεμπόριο-παραοικονομία επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Οικονομικό-Πολιτικό-Θεσμικό Περιβάλλον.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «οικονομικό-πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές τη διαθεσιμότητα κεφαλαίων, τα κίνητρα-αντικίνητρα ανάπτυξης των επιχειρήσεων, τις οικονομικές δομές-αλλαγές, το κόστος κεφαλαίων και τη φορολογία-φορολογικό σύστημα, ενώ ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες η γραφειοκρατία-αναποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης, οι πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων και οι οικονομικές και λοιπές κρίσεις. Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ελάχιστη μερίδα επιχειρηματιών θεωρούν κάποιες μεταβλητές του οικονομικού-πολιτικού και θεσμικού περιβάλλοντος ότι επηρεάζουν μέτρια ή ελάχιστα τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Τεχνολογικό Περιβάλλον.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «τεχνολογικό περιβάλλον» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές τις τεχνικές-τεχνολογικές βελτιώσεις, τις τεχνολογικές μεταβολές και τη διαθεσιμότητα τεχνολογικών/ερευνητικών κέντρων/υπηρεσιών.
- **Κοινωνικό-Πολιτισμικό Περιβάλλον.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές την εισοδηματική πολιτική, τις δημογραφικές τάσεις και το πολιτιστικό επίπεδο. Μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές πολιτιστικό επίπεδο και δημογραφικές τάσεις επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των

μονάδων τους, ενώ δεν δόθηκαν απαντήσεις που να θεωρούν κάποιες από τις μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα ως ιδιαίτερα σημαντικές.

- **Προμηθευτές-Πιστωτές.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «προμηθευτές-πιστωτές» επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές τις σχέσεις με τους προμηθευτές/πιστωτές, τη δύναμη των προμηθευτών/ πιστωτών και την απόσταση από τους προμηθευτές/πιστωτές. Μία σημαντική μερίδα επιχειρηματιών θεωρούν ότι οι μεταβλητές απόσταση από τους προμηθευτές/πιστωτές, δύναμη των προμηθευτών/ πιστωτών και σχέσεις με τους προμηθευτές/πιστωτές επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους, ενώ δεν δόθηκαν απαντήσεις που να θεωρούν κάποιες από τις μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα ως ιδιαίτερα σημαντικές.
- **Λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς» παράγοντες επηρεάζουν σημαντικά την επιβίωση της επιχείρησης. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν ως σημαντικές μεταβλητές την πληροφόρηση-ενημέρωση, την αποτελεσματικότητα του θεσμού-μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων και την αποτελεσματικότητα του θεσμού-μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, ενώ ως πάρα πολύ σημαντικές μεταβλητές θεωρήθηκαν από τους επιχειρηματίες η αποτελεσματικότητα του θεσμού-μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και η ανοικοδόμηση. Τέλος, μικρή μερίδα επιχειρηματιών θεωρούν ότι κάποιες μεταβλητές από τους παραπάνω λοιπούς παράγοντες επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Προσδιορισμός κρίσιμων εξωεπιχειρησιακών παραγόντων

Οι «πλέον κρίσιμοι εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες/μεταβλητές» που κατά την κρίση των επιχειρηματιών επηρεάζουν ιδιαίτερα τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους είναι κατά σειρά σημαντικότητας οι ακόλουθοι:

- **Αγορά-ανταγωνισμός,** με σημαντικότερη μεταβλητή-θέμα το επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή/ υποκατάστατα προϊόντα και το ρυθμό εισόδου νέων ανταγωνιστών.
- **Οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον,** με σημαντικότερες μεταβλητές τις πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων και τη φορολογία-φορολογικό σύστημα.
- **Λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες,** με σημαντικότερες μεταβλητές-θέματα την αποτελεσματικότητα του θεσμού /μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και την αποτελεσματικότητα του θεσμού/ μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων.

Συμπερασματικά, το θέμα της επιβίωσης των μεταποιητικών μονάδων, από πλευράς εξωεπιχειρησιακών παραγόντων, εξαρτάται από τον ανταγωνισμό-συνθήκες ανταγωνισμού της αγοράς, τα κίνητρα των επενδύσεων, τη φορολογική πολιτική και, τέλος, την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης σχετικά με την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και των επενδύσεων.

Βαρύτητα των κρίσιμων παραγόντων/μεταβλητών διατηρησιμότητας

- Οι επιχειρηματίες εκτίμησαν τη **βαρύτητα των κρίσιμων ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων/μεταβλητών** με τα ακόλουθα σχετικά βάρη κατά σειρά παράγοντα/μεταβλητή: 20% τον πρώτο κρίσιμο παράγοντα «**παραγωγή-αξιοποίηση πόρων**» και με σημαντικότερη μεταβλητή-θέμα το «ανταγωνιστικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος», 15% τον δεύτερο κρίσιμο παράγοντα «**πωλήσεις - μάρκετινγκ**» και με σημαντικότερη μεταβλητή την «τιμή των προϊόντων», 10% τον τρίτο κρίσιμο παράγοντα «**προμήθειες-εφοδιασμός**» και με σημαντικότερη μεταβλητή το «κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών», 10% τον τέταρτο κρίσιμο παράγοντα «**διοίκηση-μάνατζμεντ**» και με σημαντικότερη μεταβλητή την «ύπαρξη οράματος και συγκεκριμένων στόχων» και, τέλος, 10% τον πέμπτο κρίσιμο παράγοντα «**επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών**» με σημαντικότερη μεταβλητή τη «διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών-απειλών». Με άλλα λόγια, το σύνολο του σχετικού βάρους των κρίσιμων ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων/ μεταβλητών κατέχει τον πρώτο λόγο στη διαδικασία της επιβίωσης των μεταποιητικών μονάδων, αφού συγκεντρώνει το 65% της συνολικής βαρύτητας. Από την άλλη πλευρά, οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες θεωρούν ότι ανταποκρίνονται σχετικά καλά στους τρεις πρώτους κρίσιμους παράγοντες που έχουν σχέση με την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης, ενώ υστερούν στους δύο τελευταίους που αφορούν στο μάνατζμεντ και την επιχειρηματικότητα.
- Οι επιχειρηματίες εκτίμησαν τη **βαρύτητα των κρίσιμων εξωεπιχειρησιακών παραγόντων/μεταβλητών** με τα ακόλουθα σχετικά βάρη κατά σειρά παράγοντα/ μεταβλητή: 10% τον πρώτο κρίσιμο παράγοντα «**αγορά-ανταγωνισμός**» και με σημαντικότερη μεταβλητή-θέμα το «επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή/υποκατάστατα προϊόντα & το ρυθμό εισόδου νέων ανταγωνιστών», 20% το δεύτερο παράγοντα «**οικονομικό-πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον**» και με σημαντικότερες μεταβλητές τις «πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων» και τη «φορολογία- φορολογικό σύστημα» και 5% τον τρίτο παράγοντα «**λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες**» και με σημαντικότερες μεταβλητές την «αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας» και την «αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης των

επενδύσεων». Με άλλα λόγια, το σύνολο του σχετικού βάρους των κρίσιμων εξωεπιχειρησιακών παραγόντων κατέχει το δεύτερο λόγο στη διαδικασία επιβίωσης των μεταποιητικών μονάδων, αφού συγκεντρώνει το 35% της συνολικής βαρύτητας των παραγόντων διατηρησιμότητας. Από την άλλη πλευρά, οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες θεωρούν ότι ανταποκρίνονται σχετικά καλά μόνο στον πρώτο κρίσιμο παράγοντα που έχει σχέση με τον ανταγωνισμό, ενώ υστερούν στους υπόλοιπους δύο παράγοντες που αφορούν στον «οικονομικό, θεσμικό και πολιτικό περιβάλλον» (πολιτικές ενισχύσεων επενδύσεων, φορολογία-φορολογικό σύστημα) και στους λοιπούς παράγοντες (θεσμός/μηχανισμός ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και των επενδύσεων).

Συνολική εκτίμηση της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων

Το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρούν μέτρια τη συνολική ανάπτυξη-επιβίωση των μονάδων τους, ενώ ένα σημαντικό μέρος αυτών τη θεωρούν ως ικανοποιητική ή μη ικανοποιητική και, τέλος, πολύ μικρό ποσοστό των επιχειρηματιών κατατάσσουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους ως καθόλου ικανοποιητική ή πολύ ικανοποιητική. Με άλλα λόγια, η πλειονότητα των μονάδων εκτιμούν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων τους ως προβληματική.

Τέλος, από την ανάλυση συχνοτήτων με την χ^2 κατανομή, για κάθε ένα από τους παράγοντες διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων και σε σχέση με τις επιλεγείσες ανεξάρτητες μεταβλητές κατάταξης των επιχειρηματιών, μεταξύ άλλων, προκύπτει και το γενικό συμπέρασμα ότι ένα μέρος μεταβλητών που αφορούν στους παράγοντες διατηρησιμότητας είναι ανεξάρτητες από το σύνολο των κριτηρίων κατάταξης, η πλειονότητα αυτών είναι ανεξάρτητη κατά το μεγαλύτερο μέρος αυτών και μικρό μέρος μεταβλητών εκτιμάται ότι επηρεάζεται σημαντικά από ένα μέρος των κριτηρίων κατάταξης.

Η διαπίστωση αυτή, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων φαίνεται να είναι συνάρτηση όχι μόνο μεγάλου αριθμού παραγόντων/ μεταβλητών αλλά και επιπρόσθετων προϋποθέσεων στήριξης της επιχειρηματικότητας και των επενδύσεων, καθιστά τη διαδικασία εκτίμησης της βιωσιμότητας των επενδυτικών σχεδίων είτε στα πλαίσια του αναπτυξιακού νόμου είτε άλλων επενδυτικών προγραμμάτων ιδιαίτερα πολύπλοκη και σύνθετη.

Σε μια προσπάθεια διασφάλισης του τελικού προσδιορισμού των παραγόντων διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων, κρίνεται σκόπιμη η υποβολή των δεδομένων της έρευνας σε παραγοντική ανάλυση και ομαδοποίηση των μεταβλητών σε επιμέρους

παράγοντες, με τελικό σκοπό την κατασκευή ειδικών δεικτών για την περαιτέρω διερεύνηση της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΔΕΙΚΤΕΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

9.1 Εισαγωγή

Το κεφάλαιο αυτό καλύπτει τη Διερευνητική Παραγοντική Ανάλυση (ΔΠΑ), η οποία πραγματοποιήθηκε με κύριο σκοπό τον προσδιορισμό και την ταυτοποίηση των παραγόντων/ μεταβλητών που επηρεάζουν την διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ (Chu & Murrmann, 2006; Δημητριάδης, 2006; Σαμάντα-Ρούντη, 2007).

Η παραγοντική ανάλυση (Factor Analysis) δείχνει χρήσιμα αποτελέσματα, όταν οι μεταβλητές έχουν: α) μεγάλες ολικές συσχετίσεις και β) μικρές μερικές συσχετίσεις. Για τον έλεγχο του πρώτου χαρακτηριστικού, χρησιμοποιήθηκε το Bartlett's Test of Sphericity. Παράλληλα, για τον έλεγχο του δεύτερου χαρακτηριστικού χρησιμοποιήθηκε το Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO). Τέλος, πραγματοποιήθηκε K-Means ανάλυση σε συστάδες, με στόχο τη θεματική ομαδοποίηση των παραγόντων.

9.2 Παραγοντική ανάλυση των θεμάτων του ερωτηματολογίου

Για την εξαγωγή των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων επιλέχθηκε η μέθοδος των βασικών συνιστωσών (principal component methods), ενώ πιστοποιήθηκαν ως σημαντικοί παράγοντες μόνο αυτοί των οποίων η ιδιοτιμή (eigenvalue) ήταν μεγαλύτερη της μονάδας (1).

Υστερα από επαναληπτικές διαδικασίες ΔΠΑ, με τη χρήση της μεθόδου ορθογωνίας περιστροφής των αξόνων Varimax (Δημητριάδης, 2006; Hair et al., 1995), προέκυψαν τελικά οκτώ (8) «ενδοεπιχειρησιακοί» και επτά (7) «εξωεπιχειρησιακοί» παράγοντες, οι οποίοι ερμηνεύουν το 65,6% και 63,2% της διακύμανσης αντίστοιχα, ενώ ο δείκτης KMO εκτιμήθηκε ίσος με 0,849 και 0,758 αντίστοιχα, και αξιολογήθηκε ως επαρκής (Sharma, 1996). Παράλληλα, ο έλεγχος σφαιρικότητας του Bartlett βρέθηκε στατιστικά σημαντικός ($P \leq 0,05$)

και οι φορτίσεις όλων των μεταβλητών στους αντίστοιχους παράγοντες βρέθηκαν μεγαλύτερες από το 0,5 και στις δύο ομάδες παραγόντων.

Σημειώνεται ότι, για την επίτευξη καλύτερης λύσης, διαγράφηκαν οι μεταβλητές που φόρτιζαν περίπου το ίδιο υψηλά σε περισσότερους από έναν παράγοντες, καθώς και οι μεταβλητές των οποίων οι φορτίσεις ήταν μικρότερες του 0,5 (Hair et al., 1995 και Δημητριάδης, 2006). Συνολικά, από την διαδικασία της ΔΠΑ διεγράφησαν 37 μεταβλητές (27 και 10 μεταβλητές από την ομάδα των ενδο- και εξω-επιχειρησιακών παραγόντων αντίστοιχα).

Τα αποτελέσματα της ΔΠΑ και οι παράγοντες που τελικά διαμορφώθηκαν παρουσιάζονται στους πίνακες 9.1 και 9.2, παρακάτω.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της ΔΠΑ (Πίνακες 9.1 και 9.2) προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις, κατά ομάδα παραγόντων:

1^η ομάδα: Ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες

- Με βάση τη στατιστική αξιολόγηση των εκτιμήσεων, ο πλέον σημαντικός παράγοντας διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων φαίνεται να είναι αυτός που ενσωματώνει τις μεταβλητές-θέματα που αφορούν στους τομείς **«πωλήσεις-μάρκετινγκ & έρευνα-ανάπτυξη»**, καθόσον ερμηνεύει το 15,474% της συνολικής διακύμανσης.
- Ο αμέσως επόμενος παράγοντας από πλευράς σημαντικότητας περιλαμβάνει τις μεταβλητές-θέματα που έχουν σχέση με τους τομείς **«χρηματοοικονομικά-διαχείριση» & «ιδιαίτερα χαρακτηριστικά»** της επιχείρησης (ερμηνεύει το 13,401% της συνολικής διακύμανσης).
- Στον τρίτο σημαντικό παράγοντα εμπίπτουν οι μεταβλητές που αφορούν στους τομείς **«διοίκηση-μάντζμεντ» & «επιχειρηματικότητα»** των ιδρυτών της επιχείρησης (ερμηνεύει το 8,262% της συνολικής διακύμανσης).
- Τέταρτος σημαντικός παράγοντας αποδεικνύεται ο τομέας **«υποδομές-εφοδιασμός»** της επιχείρησης (ερμηνεύει το 6,35% της συνολικής διακύμανσης), ενώ ο πέμπτος παράγοντας αφορά στα **«χαρακτηριστικά των ιδρυτών»** της επιχείρησης (ερμηνεύει το 6,11% της συνολικής διακύμανσης).
- Στον έκτο σημαντικό παράγοντα εμπίπτουν οι μεταβλητές που έχουν σχέση με τη **«φήμη προϊόντων-επιχείρησης»** (ερμηνεύει το 5,88% της συνολικής διακύμανσης), ενώ ο έβδομος παράγοντας περιλαμβάνει τις μεταβλητές που αφορούν στην **«τεχνολογία εγκαταστάσεων και τα συστήματα παραγωγής»** της επιχείρησης (ερμηνεύει το 5,67% της συνολικής διακύμανσης).

- Τέλος, ως όγδοος σημαντικός ενδοεπιχειρησιακός παράγοντας αποδείχθηκε το «**μέγεθος της επιχείρησης**» (ερμηνεύει το 4,46% της συνολικής διακύμανσης), και ειδικότερα το άριστο μέγεθος, που είναι συνάρτηση της εμπειρίας και των ικανοτήτων του επιχειρηματία καθώς και του μεγέθους της αγοράς.

Πίνακας 9.1: Αποτελέσματα Διερευνητικής Παραγοντικής Ανάλυσης 1ης ομάδας παραγόντων

a/a	Μεταβλητές	Ενδοεπιχειρησιακοί Παράγοντες και Φορτίσεις											
		F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8				
f1.1	Εξειδίκευση- διαφοροποίηση των προϊόντων	0,656	F1=9 [Πωλήσεις-Μάρκετινγκ & Έρευνα-Ανάπτυξη]										
f1.2	Εύρος των προσφερόμενων προϊόντων	0,575									15,474 ^a		
f1.3	Σχεδιασμός και παραγωγή νέων προϊόντων	0,660									9,676 ^b		
f1.4	Ενημέρωση & εξυπηρέτηση των πελατών	0,651									0,900 ^c		
f1.5	Επίπεδο/συνέχεια επενδύσεων για έρευνα & ανάπτυξη	0,707											
f1.6	Αποδοχή και ανάπτυξη νέων προϊόντων	0,810											
f1.7	Εξοπλισμός του εργαστηρίου έρευνας και ανάπτυξης	0,786											
f1.8	Εκπαίδευση-εμπειρία στελεχών έρευνας & ανάπτυξης	0,743											
f1.9	Ανάπτυξη καινοτόμων διαδικασιών	0,653											
f2.1	Διαθεσιμότητα αξιόπιστων οικονομικών στοιχείων		0,584	F2=9 [Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση & Ιδιαίτερα Χαρακτηριστικά Επιχείρησης]									
f2.2	Διαθεσιμότητα ιδίων και συνολικών κεφαλαίων		0,828										
f2.3	Διαθεσιμότητα ιδίου κεφαλαίου κίνησης		0,848										
f2.4	Εκπαίδευση-εμπειρία χρηματοοικονομικών στελεχών		0,600										
f2.5	Διασφάλιση ταμειακής ευχέρειας		0,575										
f2.6	Διοικητικές- οργανωτικές- διαχειριστικές ικανότητες		0,505										
f2.7	Κατάλληλότητα νομικής μορφής		0,614										
f2.8	Τύπος της επιχείρησης		0,661										
f2.9	Αξιοπιστία επιχειρηματία- επιχείρησης		0,529										
f3.1	Υπαρξη οράματος & συγκεκριμένων στόχων		0,740	F3=4 [Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα]									
f3.2	Πρωτοβουλία & τάση για δράση		0,672										
f3.3	Διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών/ απειλών		0,689										
f3.4	Πληρότητα ενεργειών επιχειρηματία προ ίδρυσης της μονάδας		0,614										
f4.1	Τόπος εγκατάστασης της παραγωγικής μονάδας			0,700	F4=3 [Υποδομές-Εφοδιασμός]								
f4.2	Διαθεσιμότητα πρώτων και βοηθητικών υλών			0,772									
f4.3	Σχέσεις και συνεργασίες με τους προμηθευτές			0,578									
f5.1	Προγενέστερη εμπειρία στο αντικείμενο			0,835	F5=3 [Χαρακτηριστικά Ιδρυτών]								
f5.2	Πανεπιστημιακή - τεχνολογική εκπαίδευση			0,651									
f5.3	Οικονομική επιφάνεια - περιουσιακά στοιχεία			0,666									
f6.1	Φήμη της επιχείρησης	F6=2 [Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης]						0,827					
f6.2	Φήμη των προϊόντων στην αγορά							5,888 ^a					0,812
								1,440 ^b					0,823 ^c
f7.1	Εξέλιξη της τεχνολογίας των εγκαταστάσεων	F7=2 [Τεχνολογία Εγκαταστάσεων & Συστήματα Παραγωγής]						0,706					
f7.2	Ανάπτυξη ευέλικτων συστημάτων παραγωγής							5,673 ^a					0,765
								1,170 ^b					0,641 ^c
f8.1	Άριστο μέγεθος της επιχείρησης σε σχέση με την εμπειρία -ικανότητες των ιδρυτών και το μέγεθος της αγοράς	F8=1 [Μέγεθος Επιχείρησης]						0,807					
							4,462 ^a						
							1,130 ^b						
							0,652 ^c						

^a Variance Explained (%)
^b Eigenvalues
^c Crobach' s a
K.M.O=0,849 Bartlett's test of Sphericity=2569,19
Significance Level=0,000 Total Variance Explained=65,633

2^η ομάδα: Εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες

- Στην ομάδα αυτή των εξωεπιχειρησιακών παραγόντων, ο πλέον σημαντικός παράγοντας είναι αυτός που περικλείει τις μεταβλητές που έχουν σχέση με το «**διεθνές περιβάλλον**» (ερμηνεύει το 14,84% της συνολικής διακύμανσης), ενώ αυτός που περιλαμβάνει τις μεταβλητές που σχετίζονται με το «**τεχνολογικό περιβάλλον**» (ερμηνεύει το 25,37% της συνολικής διακύμανσης) κατατάσσεται ως δεύτερος παράγοντας από πλευράς σημαντικότητας της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων.
- Ακολουθεί ο τρίτος παράγοντας, ο οποίος περιλαμβάνει μεταβλητές που αφορούν στο «**οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον**» (ερμηνεύει το 34,13% της συνολικής διακύμανσης), ενώ ο τέταρτος παράγοντας περιλαμβάνει τις μεταβλητές που αφορούν στην «**αγορά-ανταγωνισμό**» (ερμηνεύει το 42,64% της συνολικής διακύμανσης).
- Ακολουθεί ο πέμπτος παράγοντας, ο οποίος περιλαμβάνει τις μεταβλητές που έχουν σχέση με τους «**προμηθευτές-πιστωτές**» (ερμηνεύει το 49,982% της συνολικής διακύμανσης), ενώ το «**κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον**» (ερμηνεύει το 56,75% της συνολικής διακύμανσης) κατατάσσεται στην προτελευταία θέση από πλευράς σημαντικότητας των παραγόντων.
- Τέλος, οι μεταβλητές που εμπίπτουν στους «**λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς**» παράγοντες αποτελούν τον έβδομο και τελευταίο σημαντικό παράγοντα διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων (ερμηνεύει το 63,20% της συνολικής διακύμανσης).

Πίνακας 9.2: Αποτελέσματα Διερευνητικής Παραγοντικής Ανάλυσης 2ης ομάδας παραγόντων

a/a	Μεταβλητές	Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες και Φορτίσεις									
		F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7			
f1.1	Περιορισμοί εισαγωγών-εξαγωγών στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση	0,900	F1=5 [Διεθνές Περιβάλλον] 14,847 ^a 5,877 ^b 0,925 ^c								
f1.2	Εξαγωγικές επιδοτήσεις στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση	0,844									
f1.3	Επιδότησεις επενδύσεων σε άλλες χώρες στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση	0,896									
f1.4	Διεθνείς συμφωνίες διακίνησης προϊόντων στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση	0,827									
f1.5	Διαδικασίες προώθηση των προϊόντων διεθνώς στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση	0,776									
f2.1	Τεχνολογικές μεταβολές		0,637	F2=4 [Τεχνολογικό Περιβάλλον] 25,371 ^a 3,563 ^b 0,698 ^c							
f2.2	Καινοτομίες-εφευρέσεις		0,757								
f2.3	Τεχνικές -τεχνολογικές βελτιώσεις		0,718								
f2.4	Διαθεσιμότητα τεχνολογικών / ερευνητικών κέντρων / υπηρεσιών		0,793								
f3.1	Οικονομικές δομές – αλλαγές			0,674	F3=4 [Οικονομικό, Πολιτικό και Θεσμικό Περιβάλλον] 34,130 ^a 1,874 ^b 0,681 ^c						
f3.2	Διαθεσιμότητα κεφαλαίων			0,628							
f3.3	Κόστος κεφαλαίων			0,684							
f3.4	Πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων			0,515							
f4.1	Στάδιο και ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς				0,501	F4=6 [Αγορά – Ανταγωνισμός] 42,648 ^a 1,838 ^b 0,784 ^c					
f4.2	Μέγεθος της αγοράς				0,575						
f4.3	Επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή-υποκατάστατα προϊόντα & ρυθμός εισόδου νέων ανταγωνιστών				0,601						
f4.4	Επίπεδο τεχνολογίας-τεχνονομίας ανταγωνιστών				0,812						
f4.5	Χρηματοοικονομική κατάσταση ανταγωνιστών				0,528						
f4.6	Συνεργασίες με τους ανταγωνιστές				0,523						
f5.1	Δύναμη των προμηθευτών/πιστωτών					0,814	F5=3 [Προμηθευτές – Πιστωτές] 49,982 ^a 1,478 ^b 0,671 ^c				
f5.2	Σχέσεις με τους προμηθευτές/πιστωτές					0,826					
f5.3	Απόσταση από τους προμηθευτές/πιστωτές					0,522					
f6.1	Δημογραφικές τάσεις	F6=3 [Κοινωνικό – Πολιτισμικό Περιβάλλον] 56,752 ^a 1,280 ^b 0,699 ^c					0,691				
f6.2	Εισοδηματική πολιτική									0,719	
f6.3	Πολιτιστικό επίπεδο									0,627	
f7.1	Αποτελεσματικότητα θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας	F7=2 [Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες] 63,206 ^a 1,156 ^b 0,685 ^c					0,836				
f7.2	Αποτελεσματικότητα θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων										0,680
a Variance Explained (%) b Eigenvalues c Crobach' s a K.M.O=0,758 Bartlett's test of Sphericity=1659,59 Significance Level=0,000 Total Variance Explained=63,206											

9.3 Ταυτοποίηση «δεικτών» διατηρησιμότητας

Από την παραπάνω ανάλυση των αποτελεσμάτων της ΔΠΑ, τόσο για την πρώτη ομάδα των ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων όσο και για την δεύτερη ομάδα των εξωεπιχειρησιακών παραγόντων, προκύπτουν οι παράγοντες που επηρεάζουν σημαντικά τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Η ταυτότητα του κάθε παράγοντα διατηρησιμότητας χαρακτηρίζεται από τις επιμέρους μεταβλητές-θέματα που αυτός περικλείει, οι οποίες θα αποτελέσουν τη βάση για την κατασκευή «ειδικών δεικτών διατηρησιμότητας» των μεταποιητικών μονάδων. Με άλλα λόγια, ο κάθε δείκτης διατηρησιμότητας θα ταυτοποιείται από τον αντίστοιχο παράγοντα διατηρησιμότητας καθώς και τις επιμέρους μεταβλητές-θέματα αυτού. Η ποσοτικοποίηση των

θεμάτων αυτών και η αθροιστική στατιστική έκφρασή τους θα αποτελέσουν το υλικό εκτίμησης των ειδικών δεικτών διατηρησιμότητας των μονάδων της μεταποίησης.

Με βάση την παραπάνω θεώρηση έχουμε:

A) Ενδοεπιχειρησιακοί δείκτες διατηρησιμότητας

Ο πρώτος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 1_{EN}$) αντανακλά την ικανότητα μιας επιχείρησης στους τομείς «**πωλήσεις-μάρκετινγκ & έρευνα-ανάπτυξη**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Εξειδίκευση - διαφοροποίηση των προϊόντων
2. Εύρος των προσφερόμενων προϊόντων
3. Σχεδιασμός και παραγωγή νέων προϊόντων
4. Ενημέρωση & εξυπηρέτηση των πελατών
5. Επίπεδο-συνέχεια επενδύσεων για έρευνα & ανάπτυξη
6. Αποδοχή και ανάπτυξη νέων προϊόντων
7. Εξοπλισμός του εργαστηρίου έρευνας και ανάπτυξης
8. Εκπαίδευση-εμπειρία στελεχών έρευνας & ανάπτυξης
9. Ανάπτυξη καινοτόμων διαδικασιών

Ο δεύτερος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 2_{EN}$) αντανακλά την ικανότητα της επιχείρησης στους τομείς «**χρηματοοικονομικά-διαχείριση & ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επιχείρησης**» και χαρακτηρίζεται από τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Διαθεσιμότητα αξιόπιστων οικονομικών στοιχείων
2. Διαθεσιμότητα ιδίων και συνολικών κεφαλαίων
3. Διαθεσιμότητα ιδίου κεφαλαίου κίνησης
4. Εκπαίδευση-εμπειρία χρηματοοικονομικών στελεχών
5. Διασφάλιση ταμειακής ευχέρειας
6. Διοικητικές- οργανωτικές- διαχειριστικές ικανότητες
7. Καταλληλότητα νομικής μορφής
8. Τύπος της επιχείρησης
9. Αξιοπιστία επιχειρηματία- επιχείρησης

Ο τρίτος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 3_{EN}$) αντανακλά την ικανότητα της επιχείρησης στους τομείς «**διοίκηση-μánaτζμεντ & επιχειρηματικότητα**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Ύπαρξη οράματος & συγκεκριμένων στόχων

2. Πρωτοβουλία & τάση για δράση
3. Διαφοροποίηση επιχειρηματικών ευκαιριών/ απειλών
4. Πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία πριν την ίδρυση της μονάδας

Ο τέταρτος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 4_{EN}$) αφορά στην ικανότητα της επιχείρησης ως προς τον τομέα «**υποδομές-εφοδιασμός**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Τόπος εγκατάστασης της παραγωγικής μονάδας
2. Διαθεσιμότητα πρώτων και βοηθητικών υλών
3. Σχέσεις και συνεργασίες με τους προμηθευτές

Ο πέμπτος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 5_{EN}$) αφορά στην ικανότητα της επιχείρησης ως προς τα «**χαρακτηριστικά ιδρυτών**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Προγενέστερη εμπειρία στο αντικείμενο
2. Πανεπιστημιακή - τεχνολογική εκπαίδευση
3. Οικονομική επιφάνεια - περιουσιακά στοιχεία

Ο έκτος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 6_{EN}$) αφορά στην ικανότητα της επιχείρησης ως προς τη «**Φήμη προϊόντων-επιχείρησης**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Φήμη της επιχείρησης στην αγορά
2. Φήμη των προϊόντων στην αγορά

Ο έβδομος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 7_{EN}$) αφορά στην ικανότητα της επιχείρησης ως προς την «**τεχνολογία εγκαταστάσεων & συστήματα παραγωγής**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Εξέλιξη της τεχνολογίας των εγκαταστάσεων
2. Ανάπτυξη ευέλικτων συστημάτων παραγωγής

Τέλος, ο όγδοος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 8_{EN}$) αντανακλά την καταλληλότητα του «**μεγέθους επιχείρησης**» και είναι μονοθεματικός:

1. Άριστο μέγεθος της επιχείρησης σε συνάρτηση με την εμπειρία και τις ικανότητες των ιδρυτών καθώς και το μέγεθος της αγοράς.

B) Εξωεπιχειρησιακοί δείκτες διατηρησιμότητας

Ο πρώτος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 1_{E\Xi}$) αφορά στην ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς το «**διεθνές περιβάλλον**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Περιορισμοί εισαγωγών-εξαγωγών στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση
2. Εξαγωγικές επιδοτήσεις στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση
3. Επιδοτήσεις επενδύσεων σε άλλες χώρες στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση
4. Διεθνείς συμφωνίες διακίνησης προϊόντων στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση
5. Διαδικασίες προώθησης των προϊόντων διεθνώς στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση

Ο δεύτερος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 2_{E\Xi}$) αφορά στην ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς το «**τεχνολογικό περιβάλλον**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Τεχνολογικές μεταβολές
2. Καινοτομίες-εφευρέσεις,
3. Τεχνικές -τεχνολογικές βελτιώσεις
4. Διαθεσιμότητα τεχνολογικών/ερευνητικών κέντρων/υπηρεσιών

Ο τρίτος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 3_{E\Xi}$) αφορά στην ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς το «**οικονομικό, πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Οικονομικές δομές-αλλαγές
2. Διαθεσιμότητα κεφαλαίων
3. Κόστος κεφαλαίων
4. Πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων

Ο τέταρτος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 4_{E\Xi}$) αφορά στην ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς την «**αγορά-ανταγωνισμό**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Στάδιο και ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς
2. Μέγεθος της αγοράς
3. Επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή-υποκατάστατα προϊόντα & ρυθμός εισόδου νέων ανταγωνιστών

4. Επίπεδο τεχνολογίας-τεχνογνωσίας ανταγωνιστών
5. Χρηματοοικονομική κατάσταση ανταγωνιστών
6. Συνεργασίες με τους ανταγωνιστές

Ο πέμπτος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 5_{\text{ΕΞ}}$) αφορά στην ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς τους «**προμηθευτές-πιστωτές**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Δύναμη των προμηθευτών/πιστωτών
2. Σχέσεις με τους προμηθευτές/πιστωτές
3. Απόσταση από τους προμηθευτές/πιστωτές

Ο έκτος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 6_{\text{ΕΞ}}$) αφορά στην ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς το «**κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Δημογραφικές τάσεις,
2. Εισοδηματική πολιτική,
3. Πολιτιστικό επίπεδο.

Τέλος, ο έβδομος δείκτης διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta 7_{\text{ΕΞ}}$) αφορά στην ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς τους «**λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες**» και ενσωματώνει τις παρακάτω μεταβλητές-θέματα:

1. Αποτελεσματικότητα θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας,
2. Αποτελεσματικότητα θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων.

9.4 Ανάλυση αξιοπιστίας των θεμάτων κάθε «δείκτη» διατηρησιμότητας

Η ανάλυση αξιοπιστίας, ως γνωστόν, αναφέρεται στην εσωτερική συνοχή των επιμέρους θεμάτων μιας πολυθεματικής μεταβλητής (Chu & Murrmann, 2005). Η εφαρμογή της μεθοδολογίας της ΔΠΑ είχε ως αποτέλεσμα την ταυτοποίηση των δέκα πέντε (15) ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας που παρουσιάστηκαν παραπάνω. Την ταυτοποίηση αυτή ακολούθησε έλεγχος της αξιοπιστίας των θεμάτων όλων των δεικτών διατηρησιμότητας, με βάση το κριτήριο-δείκτη alpha του Cronbach, όπως προτείνεται από τον Churchill (1979). Η τιμή του δείκτη α συνιστάται να είναι τουλάχιστον 0,70 (Nunnally, 1978; Spector, 1992). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η τιμή του δείκτη α κυμάνθηκε από 0,641 έως 0,900 στην πρώτη ομάδα των ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων και από 0,671 έως 0,925 στη δεύτερη ομάδα των εξωεπιχειρησιακών παραγόντων.

9.5 Κατασκευή «δεικτών» διατηρησιμότητας

Αναφέρθηκε παραπάνω ότι ο δείκτης διατηρησιμότητας, π.χ. $\Delta\Delta_{EN}$ αντανακλά την ικανότητα μιας επιχείρησης στους τομείς «**πωλήσεις-μάρκετινγκ & έρευνα-ανάπτυξη**» και ενσωματώνει εννέα (9) μεταβλητές-θέματα, δηλαδή: 1) εξειδίκευση - διαφοροποίηση των προϊόντων, 2) εύρος των προσφερόμενων προϊόντων, 3) σχεδιασμός και παραγωγή νέων προϊόντων, 4) ενημέρωση & εξυπηρέτηση των πελατών, 5) επίπεδο-συνέχεια επενδύσεων για έρευνα & ανάπτυξη, 6) αποδοχή και ανάπτυξη νέων προϊόντων, 7) εξοπλισμός του εργαστηρίου έρευνας και ανάπτυξης, 8) εκπαίδευση-εμπειρία στελεχών έρευνας & ανάπτυξης και 9) ανάπτυξη καινοτόμων διαδικασιών.

Επομένως, στην προσπάθεια να ποσοτικοποιηθεί ο δείκτης αυτός, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τόσο τα θέματα που αυτός ενσωματώνει (θ_i , για $i=1, 2, 3 \dots, n$) όσο και η «τιμή-βαθμολογία» που λαμβάνει κάθε ένα θέμα, με βάση τις απαντήσεις που σημείωσαν οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες στην πενταβάθμια κλίμακα απαντήσεων του ερωτηματολογίου της εμπειρικής έρευνας («**Πάρα πολύ**» =5, «**Πολύ**»=4, «**Ούτε πολύ /λίγο**»=3, «**Λίγο**»=2 και «**Πολύ λίγο**»=1).

Έτσι, η ποσοτική έκφραση ενός δείκτη διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_i$) προκύπτει από την ακόλουθη σχέση:

$$\Delta\Delta_i = \frac{[\text{Άθροισμα βαθμολογίας όλων των θεμάτων } \theta_i \text{ του δείκτη } \mathbf{X} \text{ Μέγιστη βαθμολογία της πενταβάθμιας κλίμακας απαντήσεων}]}{[\text{Άθροισμα μέγιστης βαθμολογίας όλων των θεμάτων}]}$$

Με βάση την πενταβάθμια κλίμακα απαντήσεων που χρησιμοποιήθηκε, εάν το αποτέλεσμα ποσοτικοποίησης ενός δείκτη είναι >3 , τότε αυτό σημαίνει ότι η επιχείρηση ικανοποιεί το κριτήριο διατηρησιμότητας ως προς τον συγκεκριμένο δείκτη, και μπορεί να είναι «Πάρα πολύ» βιώσιμη, ή «Πολύ» βιώσιμη. Αντίστοιχα, εάν η τιμή που λαμβάνει ο δείκτης είναι <3 , τότε η επιχείρηση δεν ικανοποιεί τον όρο διατηρησιμότητας ως προς τον συγκεκριμένο δείκτη (μη βιώσιμη). Τέλος, εάν η τιμή που λαμβάνει ο δείκτης είναι =3, τότε η επιχείρηση κινείται οριακά στον συγκεκριμένο δείκτη διατηρησιμότητας.

9.6 Στατιστική διερεύνηση των δεικτών διατηρησιμότητας του τομέα μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα εκτίμησης και στατιστικής περιγραφής των δεικτών διατηρησιμότητας που εκφράζουν την ταυτότητα μακροβιότητας των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ.

Η παρουσίαση αυτή αφορά εκτιμήσεις των δεικτών διατηρησιμότητας τόσο στο σύνολο του τομέα μεταποίησης όσο και στην διάρθρωσή του με βάση τα διάφορα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων, όπως ο «κλάδος δραστηριότητας», το «μέγεθος επιχείρησης», ο «τύπος επιχείρησης», το «επάγγελμα επιχειρηματία» και η «μόρφωση επιχειρηματία», τα οποία χρησιμοποιήθηκαν και για την ανάλυση συχνοτήτων της εμπειρικής έρευνας (βλ. κεφάλαιο 8).

9.6.1 Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας στο σύνολο του τομέα μεταποίησης

Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($ΔI_{EN}$)

Στον πίνακα 9.3 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ.

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.3 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Γενικά το σύνολο των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην ΑΜΘ εμφανίζουν σχετικά υψηλούς μέσους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας (πάνω από 3 μονάδες). Αυτό σημαίνει ότι οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες αποδίδουν σημαντική σημασία σε όλους τους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας των επιχειρήσεών τους. Η παραπάνω εκτίμηση ενισχύεται από τη μικρή σχετικά διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές των δεικτών γύρω από τον μέσο τους, όπως αυτή αποτυπώνεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου (0,03354 έως 0,05372), γεγονός που σημαίνει ότι, συνολικά, οι απόψεις των επιχειρηματιών παρουσιάζουν σημαντική ομοιογένεια μεταξύ τους.
- Ιδιαίτερα βαρύνουσα σημασία για τη μακροβιότητα των μονάδων τους φαίνεται να αποδίδουν οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες καταρχήν στον βαθμό ικανότητας της επιχείρησης στους τομείς «**διοίκηση-μánaτζμεντ & επιχειρηματικότητα**» ($4,3193 \pm 0,03354$), η οποία, όπως έχει προαναφερθεί, ενσωματώνεται στις επιμέρους μεταβλητές: ύπαρξη οράματος & συγκεκριμένων στόχων, πρωτοβουλία & τάση για δράση, διορατικότητα

επιχειρηματικών ευκαιριών/απειλών και πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία πριν την ίδρυση της μονάδας.

Πίνακας 9.3: Εκτίμηση ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ.

Ενδοεπιχειρησιακοί Δείκτες Διατηρησιμότητας	Δείγμα (N)	Μέσος	Τυπικό Σφάλμα Μέσου	Συντελεστής Ασυμμετρίας	Συντελεστής Κύρτωσης
1 Βαθμός ικανότητας στους τομείς «πωλήσεις-μάρκετινγκ & έρευνα-ανάπτυξη» [ΔΔ1 _{EN}]	148	3,7441	0,04574	-0,511	1,431
2 Βαθμός ικανότητας στους τομείς «χρηματοοικονομικά-διαχείριση & ιδιαίτερα χαρακτηριστικά επιχείρησης» [ΔΔ2 _{EN}]	148	3,7385	0,03995	0,782	-0,135
3 Βαθμός ικανότητας στους τομείς «διοίκηση-μάνατζμεντ & επιχειρηματικότητα» [ΔΔ3 _{EN}]	148	4,3193	0,03354	-0,561	1,827
4 Βαθμός ικανότητας στον τομέα «υποδομές-εφοδιασμός» [ΔΔ4 _{EN}]	148	3,9522	0,03509	0,048	0,423
5 Βαθμός ικανότητας ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών» [ΔΔ5 _{EN}]	148	3,8696	0,04681	-0,326	1,043
6 Βαθμός ικανότητας ως προς την «φήμη προϊόντων-επιχείρησης» [ΔΔ6 _{EN}]	148	4,1622	0,04102	0,142	0,147
7 Βαθμός ικανότητας ως προς την «Τεχνολογία Εγκαταστάσεων και τα Συστήματα Παραγωγής» [ΔΔ7 _{EN}]	148	3,9122	0,05090	-0,837	2,585
8 Βαθμός καταλληλότητας του «Μεγέθους της Επιχείρησης» [ΔΔ8 _{EN}]	148	3,8311	0,05372	0,038	-0,375

- Ως δεύτερο σημαντικό ενδοεπιχειρησιακό δείκτη διατηρησιμότητας θεωρούν οι επιχειρηματίες τον βαθμό ικανότητας των μονάδων στους τομείς «**φήμη προϊόντων-επιχείρησης**» (4,1622±0,04102), η οποία ικανότητα ενσωματώνεται στις επιμέρους μεταβλητές: φήμη της επιχείρησης στην αγορά & φήμη των προϊόντων στην αγορά.

Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας (ΔΔ_{ΕΞ})

Στον πίνακα 9.4 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ.

Πίνακας 9.4: Εκτίμηση εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ.

Εξωεπιχειρησιακοί Δείκτες Διατηρησιμότητας	Δείγμα (N)	Μέσος	Τυπικό Σφάλμα Μέσου	Συντελεστής Ασυμμετρίας	Συντελεστής Κύρτωσης
1. Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «διεθνές περιβάλλον» [ΔΔ1 _{ΕΞ}]	148	3,0865	0,08716	- 0,314	-0,907
2. Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «τεχνολογικό περιβάλλον» [ΔΔ2 _{ΕΞ}]	148	3,4459	0,04570	0,224	-0,004
3. Βαθμός ικανότητας/ προσαρμογής προς το «οικονομικό, πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον» [ΔΔ3 _{ΕΞ}]	148	4,1132	0,03677	-1,211	4,410
4. Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς την «αγορά-ανταγωνισμό» [ΔΔ4 _{ΕΞ}]	148	3,9415	0,03374	-0,314	4,451
5. Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς τους «προμηθευτές-πιστωτές» [ΔΔ5 _{ΕΞ}]	148	3,7791	0,04194	-0,337	0,337
6. Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον» [ΔΔ6 _{ΕΞ}]	148	3,3449	0,05006	-0,568	1,413
7. Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς τους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες» [ΔΔ7 _{ΕΞ}]	148	4,1250	0,04120	-0,521	0,537

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.4 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Παρόμοια εικόνα παρατηρείται και αναφορικά με τις απόψεις των επιχειρηματιών ως προς τους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας. Ειδικότερα, το σύνολο των μεταποιητικών επιχειρήσεων της ΑΜΘ εμφανίζουν σχετικά υψηλούς μέσους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας (πάνω από 3 μονάδες). Αυτό σημαίνει ότι οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες αποδίδουν «Πολύ» ή «Πάρα πολύ» σημασία σε όλους τους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας, σχετικά με την επιβίωση των επιχειρήσεών τους. Η παραπάνω εκτίμηση ενισχύεται από την χαμηλή σχετικά διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές κάθε δείκτη γύρω από τον μέσο του, όπως αυτή αποτυπώνεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου (0,03677 έως 0,08716), γεγονός που δηλώνει ότι, συνολικά, οι απόψεις των επιχειρηματιών παρουσιάζουν σημαντική ομοιογένεια μεταξύ τους.
- Ιδιαίτερη σημασία στη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων δίνουν οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες στο βαθμό ικανότητας/προσαρμογής των μονάδων, έναντι των **«λοιπών εξωεπιχειρησιακών παραγόντων»** (4,125±0,0412) καθώς και ως προς το **«οικονομικό, πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον»** (4,1132±0,03677).

9.6.2 Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας κατά κλάδο δραστηριότητας

Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας (ΔA_{EN})

Στον πίνακα 9.5 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.5 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι εκτιμήσεις των ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, κατά κλάδο δραστηριότητας των επιχειρήσεων, δεν διαφοροποιούνται από τη γενική εικόνα του συνόλου του τομέα μεταποίησης στην ΑΜΘ. Οι αναφερθέντες παραπάνω ενδοεπιχειρησιακοί δείκτες $\Delta\Delta 3_{EN}$ [Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα] και $\Delta\Delta 6_{EN}$ [Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης] εμφανίζονται να έχουν βαρύνουσα σημασία στο θέμα της επιβίωσης σε όλους τους κλάδους της μεταποίησης έναντι των άλλων ενδοεπιχειρησιακών δεικτών, εμφανίζοντας τις υψηλότερες μέσες τιμές.
- Στους υπόλοιπους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται ενδοκλαδικές διαφοροποιήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που αποδίδουν οι επιχειρηματίες. Οι επιχειρηματίες των κλάδων «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» (4,0532 μονάδες) και «Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού» θεωρούν εξίσου σημαντικό το δείκτη διατηρησιμότητας $\Delta\Delta 4_{EN}$ [βαθμός ικανότητας της επιχείρησης ως προς τον τομέα «υποδομές-εφοδιασμός»]. Οι υπόλοιποι κλάδοι φαίνεται να μην επηρεάζονται ιδιαίτερα σημαντικά από τον παραπάνω δείκτη διατηρησιμότητας, δεδομένου ότι αυτός κινείται σε επίπεδα κάτω του μέσου δείκτη ($3,9522 \pm 0,03509$) του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, εκτός από τον κλάδο «Τρόφιμα & Ποτά» που κινείται οριακά πάνω από το μέσο δείκτη.
- Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στο μέσο δείκτη διατηρησιμότητας $\Delta\Delta 5_{EN}$ [Ικανότητα της επιχείρησης ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών»], όπου οι κλάδοι «Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού» και «Τρόφιμα-Ποτά» διαφοροποιούνται έναντι των υπολοίπων κλάδων, εμφανίζοντας υψηλότερο δείκτη από το μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων. Μικρή διαφοροποίηση εμφανίζουν και οι κλάδοι «Επιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου», αφού κινούνται οριακά πάνω από τον μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων.

Πίνακας 9.5 : Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{EN}$), κατά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδος δραστηριότητας	$\Delta\Delta1_{EN}$	$\Delta\Delta2_{EN}$	$\Delta\Delta3_{EN}$	$\Delta\Delta4_{EN}$	$\Delta\Delta5_{EN}$	$\Delta\Delta6_{EN}$	$\Delta\Delta7_{EN}$	$\Delta\Delta8_{EN}$
Τρόφιμα-Ποτά	3,9129±0,18224	3,9529±0,16073	4,5357±0,09024	3,9921±0,11939	4,0243±0,17979	4,2143±0,12529	3,8929±0,25773	4,0714±0,16456
Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση	3,4341±0,11676	3,6768±0,06964	4,1765±0,07353	3,9494±0,06975	3,7753±0,06542	4,0441±0,08002	3,7206±0,11208	3,5882±0,12029
Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού	3,8126±0,12848	3,8005±0,14110	4,2632±0,11387	4,0532±0,13068	4,0705±0,13842	4,3684±0,10708	4,1579±0,14333	3,8421±0,15789
Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου	3,7433±0,08394	3,8142±0,08642	4,4167±0,06607	4,0006±0,08223	3,8892±0,09104	4,2222±0,09007	3,9444±0,07394	3,8056±0,10404
Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι	3,8973±0,04942	3,6318±0,05855	4,3056±0,05142	3,8604±0,04323	3,7922±0,09614	4,1000±0,07385	3,9333±0,08348	3,9556±0,08964
Σύνολο Δείγματος	3,7441±0,04574	3,7385±0,03995	4,3193±0,03354	3,9522±0,03509	3,8696±0,04681	4,1622±0,04102	3,9122±0,05090	3,8311±0,05372

Σημείωση:

$\Delta\Delta1_{EN}$ =Πωλήσεις-Μάρκετινγκ & Έρευνα-Ανάπτυξη, $\Delta\Delta2_{EN}$ =Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση & Ιδιαίτερα Χαρακτηριστικά Επιχείρησης, $\Delta\Delta3_{EN}$ =Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα, $\Delta\Delta4_{EN}$ =Υποδομές-Εφοδιασμός, $\Delta\Delta5_{EN}$ =Χαρακτηριστικά Ιδρυτών, $\Delta\Delta6_{EN}$ =Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης, $\Delta\Delta7_{EN}$ =Τεχνολογία Εγκαταστάσεων & Συστήματα Παραγωγής, $\Delta\Delta8_{EN}$ =Μέγεθος Επιχείρησης.

Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{EE}$)

Στον πίνακα 9.6 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.6 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι εκτιμήσεις των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας κατά κλάδο δραστηριότητας δεν διαφοροποιούνται από την γενική εικόνα του συνόλου του τομέα μεταποίησης στην ΑΜΘ. Οι δείκτες $\Delta\Delta_{7EE}$ [Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες] και $\Delta\Delta_{3EE}$ [Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον] συνεχίζουν να έχουν την πλέον βαρύνουσα σημασία στο θέμα της επιβίωσης σε όλους τους κλάδους της μεταποίησης, έναντι των υπολοίπων εξωεπιχειρησιακών δεικτών, εμφανίζοντας τις υψηλότερες μέσες τιμές.
- Στους υπόλοιπους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται ενδοκλαδικές διαφοροποιήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που αποδίδουν οι επιχειρηματίες. Παράλληλα, στους κλάδους «Τρόφιμα-Ποτά» και «Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου», ο δείκτης $\Delta\Delta_{4EE}$ [Ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς την «Αγορά- Ανταγωνισμό»] θεωρείται εξίσου σημαντικός. Οι υπόλοιποι κλάδοι φαίνεται να μην επηρεάζονται σημαντικά από τον παραπάνω δείκτη διατηρησιμότητας, δεδομένου ότι οι εκτιμήσεις του κινούνται κάτω από το μέσο δείκτη ($3,9415 \pm 0,03374$) του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.
- Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα σχετικά χαμηλά επίπεδα εκτιμήσεων στους περισσότερους κλάδους επιχειρήσεων αναφορικά με τον δείκτη $\Delta\Delta_{1EE}$ [Διεθνές Περιβάλλον (τιμές κάτω των 3 μονάδων)], ο οποίος ενσωματώνει τις μεταβλητές: περιορισμοί εισαγωγών-εξαγωγών στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση, εξαγωγικές επιδοτήσεις στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση, επιδοτήσεις επενδύσεων σε άλλες χώρες στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση, διεθνείς συμφωνίες διακίνησης προϊόντων στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση και διαδικασίες προώθησης των προϊόντων διεθνώς στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση (Πίνακας 9.6).

Πίνακας 9.6 : Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{E\Xi}$), κατά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδος δραστηριότητας	$\Delta\Delta1_{E\Xi}$	$\Delta\Delta2_{E\Xi}$	$\Delta\Delta3_{E\Xi}$	$\Delta\Delta4_{E\Xi}$	$\Delta\Delta5_{E\Xi}$	$\Delta\Delta6_{E\Xi}$	$\Delta\Delta7_{E\Xi}$
Τρόφιμα-Ποτά	3,9429±0,13975	3,4286±0,12685	4,2500±0,14354	4,0464±0,06630	3,7379±0,13135	3,4043±0,16079	4,1429±0,12212
Κλωστοϋφαντουργία- Ένδυση	2,7765±0,23090	3,1985±0,08296	4,0000±0,06420	3,9318±0,07674	3,6274±0,08181	3,1571±0,10356	4,0000±0,09202
Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών- κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού	2,9474±0,26747	3,6974±0,15124	4,3684±0,08837	3,9389±0,11491	4,0700±0,10036	3,4742±0,11220	4,3421±0,13814
Έπιπλα-Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου & προϊόντων ξύλου,	3,3000±0,14854	3,5139±0,09551	4,1111±0,07144	3,9817±0,06594	3,7133±0,08713	3,5653±0,09734	4,2222±0,08078
Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι	2,9422±0,12943	3,4778±0,07778	4,0500±0,07044	3,8851±0,05950	3,8364±0,07750	3,2373±0,09458	4,0444±0,06321
Σύνολο Δείγματος	3,0865±0,08716	3,4459±0,04570	4,1132±0,03677	3,9415±0,03374	3,7791±0,04194	3,3449±0,05006	4,1250±0,04120

Σημείωση

$\Delta\Delta1_{E\Xi}$ = Διεθνές Περιβάλλον, $[\Delta\Delta2_{E\Xi}]$ = Τεχνολογικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta3_{E\Xi}$ Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta4_{E\Xi}$ Αγορά- Ανταγωνισμός, $\Delta\Delta5_{E\Xi}$ = Προμηθευτές-Πιστωτές, $\Delta\Delta6_{E\Xi}$ = Κοινωνικό- Πολιτισμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta7_{E\Xi}$ = Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες.

9.6.3 Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας κατά τύπο επιχείρησης

Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας (ΔA_{EN})

Στον πίνακα 9.7 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας των επιμέρους τύπων επιχειρήσεων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.7 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι εκτιμήσεις των ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας στους επιμέρους τύπους επιχειρήσεων δεν διαφοροποιούνται από τη συνολική εικόνα του τομέα ότι οι ενδοεπιχειρησιακοί δείκτες: $\Delta\Delta 3_{EN}$ [Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα] και $\Delta\Delta 6_{EN}$ [Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης] έχουν την πλέον βαρύνουσα σημασία στο θέμα της επιβίωσης των επιχειρήσεων της μεταποίησης.
- Στους υπόλοιπους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται διαφοροποιήσεις, ανάλογα με τον τύπο της επιχείρησης, σχετικά με τη βαρύτητα που τους αποδίδουν οι επιχειρηματίες. Στους τύπους επιχείρησης «Μετεγκατάσταση ή άλλο» και «Μητρική» θεωρείται εξίσου σημαντικός ο δείκτης $\Delta\Delta 4_{EN}$ [Ικανότητα της επιχείρησης ως προς τον τομέα «υποδομές-εφοδιασμός»]. Οι υπόλοιποι κλάδοι φαίνεται να μην επηρεάζονται σημαντικά από τον παραπάνω δείκτη διατηρησιμότητας, δεδομένου ότι η τιμή του δείκτη εκτιμάται μικρότερη από το μέσο δείκτη ($3,9522 \pm 0,03509$) του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.
- Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στο μέσο δείκτη $\Delta\Delta 5_{EN}$ [Ικανότητα της επιχείρησης ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών»], όπου ο τύπος επιχείρησης «Μητρική» και «Θυγατρική» διαφοροποιούνται έναντι των υπολοίπων τύπων, έχοντας υψηλότερο δείκτη από το μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων.

Πίνακας 9.7 : Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{EN}$), κατά τύπο επιχείρησης

Τύπος επιχείρησης	$\Delta\Delta1_{EN}$	$\Delta\Delta2_{EN}$	$\Delta\Delta3_{EN}$	$\Delta\Delta4_{EN}$	$\Delta\Delta5_{EN}$	$\Delta\Delta6_{EN}$	$\Delta\Delta7_{EN}$	$\Delta\Delta8_{EN}$
Μητρική	3,8040±0,13547	3,8484±0,10513	4,4000±0,08165	4,0812±0,08744	4,0276±0,13998	4,2200±0,10440	3,8000±0,16330	3,9600±0,12220
Θυγατρική	3,8291±0,08276	3,6759±0,09029	4,3295±0,07242	3,8564±0,06197	3,9086±0,13545	4,3182±0,09617	3,9318±0,12438	4,2273±0,11266
Νέα μονάδα	3,7241±0,05465	3,7097±0,05114	4,2849±0,04351	3,9239±0,04434	3,8354±0,05261	4,1129±0,05248	3,9839±0,05536	3,7312±0,06512
Μετεγκατάσταση ή άλλο	3,5550±0,30509	3,9025±0,14977	4,4375±0,16195	4,1413±0,21658	3,6663±0,21767	4,1250±0,15670	3,3750±0,26305	3,5000±0,32733
Σύνολο Δείγματος	3,7441±0,04574	3,7385±0,03995	4,3193±0,03354	3,9522±0,03509	3,8696±0,04681	4,1622±0,04102	3,9122±0,05090	3,8311±0,05372

Σημείωση

$\Delta\Delta1_{EN}$ =Πωλήσεις-Μάρκετινγκ & Έρευνα-Ανάπτυξη, $\Delta\Delta2_{EN}$ =Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση & Ιδιαίτερα Χαρακτηριστικά Επιχείρησης, $\Delta\Delta3_{EN}$ =Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα, $\Delta\Delta4_{EN}$ =Υποδομές-Εφοδιασμός, $\Delta\Delta5_{EN}$ =Χαρακτηριστικά Ιδρυτών, $\Delta\Delta6_{EN}$ =Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης, $\Delta\Delta7_{EN}$ =Τεχνολογία Εγκαταστάσεων & Συστήματα Παραγωγής, $\Delta\Delta8_{EN}$ =Μέγεθος Επιχείρησης.

Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας (ΔA_{EE})

Στον πίνακα 9.8 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας των επιμέρους τύπων επιχειρήσεων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.8 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι εκτιμήσεις των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας κατά τύπο επιχείρησης δεν διαφοροποιούνται από τη γενική εικόνα ότι οι δείκτες $\Delta 7_{EE}$ [Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες] και $\Delta 3_{EE}$ [Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον] έχουν την πλέον βαρύνουσα σημασία στο θέμα της επιβίωσης των επιχειρήσεων της μεταποίησης.
- Στους υπόλοιπους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται διαφοροποιήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που δίνουν οι επιχειρηματίες, ανάλογα με τον τύπο της επιχείρησης. Οι τύποι επιχείρησης «μετεγκατάσταση ή άλλο» και «νέα μονάδα» εμφανίζουν εξίσου σημαντικό τον δείκτη $\Delta 4_{EE}$ [Ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς την «Αγορά - Ανταγωνισμό»]. Οι υπόλοιποι κλάδοι φαίνεται να μην επηρεάζονται σημαντικά από τον παραπάνω δείκτη διατηρησιμότητας, δεδομένου ότι η τιμή του εκτιμάται κάτω από το μέσο δείκτη του συνόλου της μεταποίησης.
- Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα σχετικά χαμηλά επίπεδα εκτιμήσεων του δείκτη $\Delta 1_{EE}$ [Διεθνές Περιβάλλον (κάτω των 3 μονάδων)], για ορισμένους τύπους επιχειρήσεων (νέα μονάδα, μετεγκατάσταση ή άλλο).

Πίνακας 9.8 : Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{E\Xi}$), κατά τύπο επιχείρησης

Τύπος επιχείρησης	$\Delta\Delta1_{E\Xi}$	$\Delta\Delta2_{E\Xi}$	$\Delta\Delta3_{E\Xi}$	$\Delta\Delta4_{E\Xi}$	$\Delta\Delta5_{E\Xi}$	$\Delta\Delta6_{E\Xi}$	$\Delta\Delta7_{E\Xi}$
Μητρική	3,4320±0,21282	3,4200±0,10774	4,0600±0,10634	3,9272±0,10591	3,6932±0,13595	3,2924±0,14455	4,1600±0,11804
Θυγατρική	3,3091±0,18410	3,4205±0,11905	4,0227±0,12077	3,8868±0,07146	3,7118±0,08584	3,1973±0,12334	4,0682±0,08886
Νέα μονάδα	2,9570±0,10853	3,4731±0,05752	4,1398±0,03999	3,9478±0,04109	3,8099±0,04891	3,4057±0,05600	4,1183±0,05094
Μετεγκατάσταση ή άλλο	2,9000±0,53050	3,2813±0,24292	4,2188±0,17952	4,0625±0,13642	3,8750±0,22632	3,2075±0,35585	4,2500±0,21129
Σύνολο Δείγματος	3,0865±0,08716	3,4459±0,04570	4,1132±0,03677	3,9415±0,03374	3,7791±0,04194	3,3449±0,05006	4,1250±0,04120

Σημείωση

$\Delta\Delta1_{E\Xi}$ = Διεθνές Περιβάλλον, $\Delta\Delta2_{E\Xi}$ = Τεχνολογικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta3_{E\Xi}$ =Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta4_{E\Xi}$ = Αγορά- Ανταγωνισμό», $\Delta\Delta5_{E\Xi}$ = Προμηθευτές-Πιστωτές, $\Delta\Delta6_{E\Xi}$ = Κοινωνικό-Πολιτισμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta7_{E\Xi}$ = Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες.

9.6.4 Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας κατά επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία

Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας (ΔA_{EN})

Στον πίνακα 9.9 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας των μονάδων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, κατά επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία.

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.9 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι εκτιμήσεις των ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας κατά επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία δεν διαφοροποιούνται από τη γενική εικόνα του συνόλου της μεταποίησης ότι οι δείκτες $\Delta\Delta 3_{EN}$ [Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα] και $\Delta\Delta 6_{EN}$ [Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης] έχουν την πλέον βαρύνουσα σημασία στο θέμα της επιβίωσης των μεταποιητικών επιχειρήσεων.
- Στους υπόλοιπους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται διαφοροποιήσεις, ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία, σχετικά με την βαρύτητα που αποδίδεται σε αυτούς. Οι επιχειρηματίες με επίπεδο μόρφωσης «ΑΕΙ/ΤΕΙ» και «Μεταπτυχιακές σπουδές» θεωρούν εξίσου σημαντικό το δείκτη $\Delta\Delta 4_{EN}$ [Ικανότητα της επιχείρησης ως προς τον τομέα «υποδομές-εφοδιασμός»]. Στις υπόλοιπες κατηγορίες επιπέδου μόρφωσης των επιχειρηματιών εκτιμάται ότι η διατηρησιμότητα δεν επηρεάζεται σημαντικά από τον παραπάνω δείκτη, δεδομένου ότι οι εκτιμήσεις του κινούνται κάτω από το μέσο δείκτη ($3,9480 \pm 0,0383$) του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.
- Παρόμοια εικόνα παρατηρείται στους δείκτες $\Delta\Delta 5_{EN}$ [Ικανότητα της επιχείρησης ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών»] και $\Delta\Delta 7_{EN}$ [Τεχνολογία Εγκαταστάσεων & Συστήματα Παραγωγής], όπου το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία «ΑΕΙ/ΤΕΙ» φαίνεται να εμφανίζει υψηλότερη τιμή του δείκτη, συγκριτικά με το μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων.

Πίνακας 9.9 : Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{EN}$), κατά επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία

Επίπεδο μόρφωσης επιχειρηματία	$\Delta\Delta1_{EN}$	$\Delta\Delta2_{EN}$	$\Delta\Delta3_{EN}$	$\Delta\Delta4_{EN}$	$\Delta\Delta5_{EN}$	$\Delta\Delta6_{EN}$	$\Delta\Delta7_{EN}$	$\Delta\Delta8_{EN}$
Δημοτικό	3,7440±0,18003	3,6460±0,14646	4,3000±0,15723	3,9260±0,13129	3,8680±0,17375	4,1500±0,16750	3,9000±0,20817	3,7000±0,15275
Γυμνάσιο/Λύκειο	3,8338±0,09189	3,8100±0,08508	4,3382±0,06992	3,9524±0,08986	3,6765±0,12068	4,1324±0,09745	3,9265±0,10370	3,8824±0,10981
Τεχνική εκπαίδευση-IEK	3,5384±0,10863	3,6444±0,09642	4,2400±0,08597	3,7804±0,08322	3,7344±0,12620	4,2800±0,09609	3,7800±0,16093	3,4800±0,13064
ΑΕΙ/ΤΕΙ	3,7289±0,07414	3,7333±0,06590	4,3727±0,04717	4,0213±0,05301	4,0302±0,05941	4,1455±0,06178	4,0000±0,07566	3,9636±0,08191
Μεταπτυχιακές σπουδές	3,7156±0,27665	3,8400±0,12221	4,0000±0,21246	3,9733±0,15078	3,7411±0,17317	4,0000±0,14434	3,5556±0,24216	3,4444±0,24216
Σύνολο Δείγματος	3,7202±0,04925	3,7368±0,04146	4,3083±0,03638	3,9480±0,03830	3,8524±0,05035	4,1579±0,04282	3,9023±0,05583	3,7970±0,05624

Σημείωση

$\Delta\Delta1_{EN}$ =Πωλήσεις-Μάρκετινγκ & Έρευνα-Ανάπτυξη, $\Delta\Delta2_{EN}$ =Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση & Ιδιαίτερα Χαρακτηριστικά Επιχείρησης, $\Delta\Delta3_{EN}$ =Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα, $\Delta\Delta4_{EN}$ =Υποδομές-Εφοδιασμός, $\Delta\Delta5_{EN}$ =Χαρακτηριστικά Ιδρυτών, $\Delta\Delta6_{EN}$ =Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης, $\Delta\Delta7_{EN}$ =Τεχνολογία Εγκαταστάσεων & Συστήματα Παραγωγής, $\Delta\Delta8_{EN}$ =Μέγεθος Επιχείρησης.

Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας (ΔΔ_{ΕΞ})

Στον πίνακα 9.10 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας των μονάδων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, κατά επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία.

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.10 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι εκτιμήσεις των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας κατά επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία δεν διαφοροποιούνται από τη γενική εικόνα του συνόλου του τομέα μεταποίησης ότι οι δείκτες ΔΔ7_{ΕΞ} [Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες] και ΔΔ3_{ΕΞ} [Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον] έχουν την πλέον βαρύνουσα σημασία στο θέμα της επιβίωσης των επιχειρήσεων.
- Στους υπόλοιπους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται διαφοροποιήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που αποδίδουν οι επιχειρηματίες, ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσής τους. Οι επιχειρηματίες με επίπεδο μόρφωσης Γυμνάσιο/Λύκειο, Τεχνική εκπαίδευση/ΙΕΚ και ΑΕΙ/ΤΕΙ θεωρούν λιγότερο σημαντικούς τους εξωεπιχειρησιακούς αυτούς δείκτες διατηρησιμότητας, έναντι των επιχειρηματιών με χαμηλότερη ή υψηλότερη μόρφωση, όπου οι εκτιμήσεις υπερέχουν των μέσων τιμών κάθε δείκτη.

Πίνακας 9.10 : Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{EE}$), κατά επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία

Επίπεδο μόρφωσης επιχειρηματία	$\Delta\Delta1_{EE}$	$\Delta\Delta2_{EE}$	$\Delta\Delta3_{EE}$	$\Delta\Delta4_{EE}$	$\Delta\Delta5_{EE}$	$\Delta\Delta6_{EE}$	$\Delta\Delta7_{EE}$
Δημοτικό	3,4800±0,38781	3,3750±0,14554	4,3250±0,09895	4,0510±0,12231	3,7680±0,09985	3,4330±0,15732	4,0000±0,14907
Γυμνάσιο/Λύκειο	3,2882±0,16378	3,4265±0,10791	4,2059±0,05003	3,9015±0,08376	3,6079±0,07894	3,4418±0,10007	4,1618±0,07227
Τεχνική εκπαίδευση-IEK	2,7040±0,22155	3,4300±0,10947	4,0300±0,11754	3,8868±0,04174	3,7736±0,10647	3,4004±0,08812	4,0600±0,13638
ΑΕΙ/ΤΕΙ	2,9527±0,14541	3,4455±0,07937	4,0682±0,06756	3,9180±0,06441	3,8660±0,07612	3,2365±0,08106	4,1091±0,06043
Μεταπτυχιακές σπουδές	3,2889±0,32165	3,3056±0,12345	3,8611±0,12577	4,0189±0,07578	3,7033±0,11727	3,1478±0,30985	4,1667±0,25000
Σύνολο Δείγματος	3,0541±0,09278	3,4229±0,04900	4,1015±0,04012	3,9247±0,03643	3,7643±0,04422	3,3286±0,05118	4,1090±0,04444

Σημείωση

$\Delta\Delta1_{EE}$ = Διεθνές Περιβάλλον, [$\Delta\Delta2_{EE}$] = Τεχνολογικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta3_{EE}$ Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta4_{EE}$ Αγορά- Ανταγωνισμό», $\Delta\Delta5_{EE}$ = Προμηθευτές-Πιστωτές, $\Delta\Delta6_{EE}$ = Κοινωνικό-Πολιτισμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta7_{EE}$ = Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες.

9.6.5 Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας κατά μέγεθος επιχείρησης

Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας (ΔA_{EN})

Στον πίνακα 9.11 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας της μεταποίησης στη Περιφέρεια ΑΜΘ, ανάλογα με το μέγεθος επιχείρησης.

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.11 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης, δεν διαφοροποιούνται από τη γενική εικόνα του συνόλου του τομέα ότι οι δείκτες $\Delta\Delta 3_{EN}$ [Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα] και $\Delta\Delta 6_{EN}$ [Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης] έχουν την πλέον βαρύνουσα σημασία στο θέμα επιβίωσης των μεταποιητικών επιχειρήσεων.
- Στους υπόλοιπους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται διαφοροποιήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που οι επιχειρηματίες αποδίδουν σε αυτούς. Οι επιχειρηματίες που εκπροσωπούν μεγάλες ή μεσαίες επιχειρήσεις θεωρούν εξίσου σημαντικούς τους δείκτες $\Delta\Delta 1_{EN}$ [Πωλήσεις-Μάρκετινγκ & Έρευνα-Ανάπτυξη], $\Delta\Delta 2_{EN}$ [Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση & Ιδιαίτερα Χαρακτηριστικά Επιχείρησης] και $\Delta\Delta 8_{EN}$ [Μέγεθος Επιχείρησης]. Στις υπόλοιπες κατηγορίες μεγέθους επιχειρήσεων, οι παραπάνω δείκτες διατηρησιμότητας κινούνται κάτω από το μέσο δείκτη του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.
- Μικτή εικόνα παρατηρείται στους δείκτες $\Delta\Delta 4_{EN}$ [Υποδομές-Εφοδιασμός], $\Delta\Delta 5_{EN}$ [Ικανότητα της επιχείρησης ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών»] και $\Delta\Delta 7_{EN}$ [Τεχνολογία Εγκαταστάσεων & Συστήματα Παραγωγής], όπου οι εκπρόσωποι των «μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων» έχουν ταυτόσημες απόψεις και αποδίδουν υψηλότερη βαρύτητα στους δείκτες αυτούς, συγκριτικά με τις μέσες εκτιμήσεις των αντίστοιχων δεικτών του συνόλου των επιχειρήσεων.

Πίνακας 9.11 : Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{EN}$), κατά μέγεθος επιχείρησης

Μέγεθος επιχείρησης	$\Delta\Delta1_{EN}$	$\Delta\Delta2_{EN}$	$\Delta\Delta3_{EN}$	$\Delta\Delta4_{EN}$	$\Delta\Delta5_{EN}$	$\Delta\Delta6_{EN}$	$\Delta\Delta7_{EN}$	$\Delta\Delta8_{EN}$
<u>Πολύ</u> μικρή επιχείρηση	3,5853±0,10016	3,6437±0,08001	4,3000±0,10199	3,8507±0,08558	3,7557±0,08877	4,0167±0,09433	3,6833±0,10850	3,6667±0,12984
Μικρή επιχείρηση	3,7483±0,07487	3,7395±0,06508	4,3633±0,04689	4,0328±0,05188	3,9069±0,06316	4,1797±0,06335	3,9688±0,08249	3,8125±0,08296
Μεσαία επιχείρηση	3,8030±0,07195	3,7450±0,06875	4,2386±0,05138	3,8900±0,05892	3,8864±0,09690	4,2273±0,06792	3,9886±0,08828	3,9091±0,08490
Μεγάλη επιχείρηση	3,9340±0,18614	3,9880±0,15751	4,4500±0,10408	4,0140±0,15150	3,8990±0,26797	4,2000±0,18559	3,9000±0,14530	4,1000±0,23333
Σύνολο Δείγματος	3,7441±0,04574	3,7385±0,03995	4,3193±0,03354	3,9522±0,03509	3,8696±0,04681	4,1622±0,04102	3,9122±0,05090	3,8311±0,05372

Σημείωση

$\Delta\Delta1_{EN}$ =Πωλήσεις-Μάρκετινγκ & Έρευνα-Ανάπτυξη, $\Delta\Delta2_{EN}$ =Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση & Ιδιαίτερα Χαρακτηριστικά Επιχείρησης, $\Delta\Delta3_{EN}$ =Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα, $\Delta\Delta4_{EN}$ =Υποδομές-Εφοδιασμός, $\Delta\Delta5_{EN}$ =Χαρακτηριστικά Ιδρυτών, $\Delta\Delta6_{EN}$ =Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης, $\Delta\Delta7_{EN}$ =Τεχνολογία Εγκαταστάσεων & Συστήματα Παραγωγής, $\Delta\Delta8_{EN}$ =Μέγεθος Επιχείρησης.

Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας (ΔA_{EE})

Στον πίνακα 9.12 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας της μεταποίησης στη Περιφέρεια ΑΜΘ, ανάλογα με το μέγεθος επιχείρησης.

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.12 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι εκτιμήσεις των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας κατά μέγεθος της επιχείρησης δεν διαφοροποιούνται από τη γενική εικόνα, όπου οι αναφερθέντες εξωεπιχειρησιακοί δείκτες $\Delta\Delta 7_{EE}$ [Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες] και $\Delta\Delta 3_{EE}$ [Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον] έχουν την πλέον βαρύνουσα σημασία στο θέμα της επιβίωσης των επιχειρήσεων της μεταποίησης.
- Στους υπόλοιπους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται διαφοροποιήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που τους αποδίδουν οι επιχειρηματίες. Ειδικότερα, οι μεγάλες και μεσαίες επιχειρήσεις θεωρούν εξίσου σημαντικό το δείκτη $\Delta\Delta 1_{EE}$ [Διεθνές Περιβάλλον], έναντι των επιχειρήσεων με μικρότερο μέγεθος, όπου οι εκτιμήσεις του κινούνται κάτω από την μέση τιμή του.
- Μικτή εικόνα παρατηρείται στους υπόλοιπους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας, όπου οι εκπρόσωποι των «μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων» έχουν σχετικά ταυτόσημες εκτιμήσεις, αποδίδοντας είτε υψηλότερη είτε χαμηλότερη βαρύτητα, συγκριτικά με τον αντίστοιχο μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων.

Πίνακας 9.12 : Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{ΕΞ}$), κατά μέγεθος επιχείρησης

Μέγεθος επιχείρησης	$\Delta\Delta1_{ΕΞ}$	$\Delta\Delta2_{ΕΞ}$	$\Delta\Delta3_{ΕΞ}$	$\Delta\Delta4_{ΕΞ}$	$\Delta\Delta5_{ΕΞ}$	$\Delta\Delta6_{ΕΞ}$	$\Delta\Delta7_{ΕΞ}$
<u>Πολύ</u> μικρή επιχείρηση	2,9533±0,21220	3,2917±0,09214	4,1667±0,07324	3,9447±0,07126	3,8000±0,10177	3,3787±0,07788	4,0833±0,11008
Μικρή επιχείρηση	2,9875±0,13583	3,4961±0,07705	4,1484±0,06292	3,9709±0,05025	3,7914±0,05813	3,4484±0,06766	4,1719±0,06122
Μεσαία επιχείρηση	3,1591±0,14255	3,4602±0,06798	4,0000±0,05805	3,9245±0,05126	3,7120±0,07311	3,0980±0,11030	4,0682±0,06419
Μεγάλη επιχείρηση	3,8000±0,27487	3,5250±0,22189	4,2250±0,13150	3,8180±0,23523	3,9330±0,23721	3,6670±0,19245	4,2000±0,18559
Σύνολο Δείγματος	3,0865±0,08716	3,4459±0,04570	4,1132±0,03677	3,9415±0,03374	3,7791±0,04194	3,3449±0,05006	4,1250±0,04120

Σημείωση

$\Delta\Delta1_{ΕΞ}$ = Διεθνές Περιβάλλον, [$\Delta\Delta2_{ΕΞ}$ = Τεχνολογικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta3_{ΕΞ}$ Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta4_{ΕΞ}$ Αγορά- Ανταγωνισμό», $\Delta\Delta5_{ΕΞ}$ = Προμηθευτές-Πιστωτές, $\Delta\Delta6_{ΕΞ}$ = Κοινωνικό-Πολιτισμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta7_{ΕΞ}$ = Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες.

9.6.6 Αποτελέσματα εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας κατά «προηγούμενο επάγγελμα» επιχειρηματία

Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας (ΔA_{EN})

Στον πίνακα 9.13 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας των μονάδων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, με βάση το προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία.

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.13 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ανάλογα με το προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία δεν διαφοροποιούνται από τη γενική εικόνα του συνόλου του κλάδου, όπου οι δείκτες $\Delta\Delta 3_{EN}$ [Διοίκηση-Μάνατζμεντ και Επιχειρηματικότητα] και $\Delta\Delta 6_{EN}$ [Φήμη Προϊόντων και Επιχείρησης] έχουν την πλέον βαρύνουσα σημασία στο θέμα της επιβίωσης των μεταποιητικών επιχειρήσεων.
- Στους υπόλοιπους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται διαφοροποιήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που τους αποδίδουν οι επιχειρηματίες, ανάλογα με το προηγούμενο επάγγελμά τους. Ειδικότερα, στις επιχειρήσεις που προήλθαν από την συμμετοχή άλλων εταιρειών, οι επιχειρηματίες θεωρούν εξίσου σημαντικούς όλους τους υπόλοιπους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες. Οι υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρηματιών εμφανίζουν ασήμαντες διαφορές, δεδομένου ότι οι εκτιμήσεις τους κινούνται ελαφρώς κάτω ή πάνω από το μέσο δείκτη του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Πίνακας 9.13 : Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{EN}$), με βάση το προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία.

Προηγούμενο επάγγελμα επιχειρηματία	$\Delta\Delta1_{EN}$	$\Delta\Delta2_{EN}$	$\Delta\Delta3_{EN}$	$\Delta\Delta4_{EN}$	$\Delta\Delta5_{EN}$	$\Delta\Delta6_{EN}$	$\Delta\Delta7_{EN}$	$\Delta\Delta8_{EN}$
Ελεύθερος επαγγελματίας	3,7180±0,08274	3,8184±0,07210	4,3550±0,05894	3,9248±0,07027	3,7472±0,10015	4,1300±0,07800	3,8500±0,10227	3,7000±0,08690
Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος	3,7770±0,16462	3,8940±0,10556	4,3500±0,10000	3,9385±0,11797	4,0170±0,08527	4,2000±0,09177	3,9500±0,14002	3,9000±0,10000
Επιχειρηματίας	3,8142±0,13384	3,6950±0,16121	4,4583±0,09650	4,0117±0,10820	4,1383±0,14470	4,3750±0,13933	3,8750±0,16428	3,9167±0,19300
Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο-μέλος οικογενειακής επιχείρησης	3,6746±0,07844	3,4796±0,06503	4,2054±0,03649	3,8364±0,05597	3,8689±0,07910	4,0357±0,04401	3,9107±0,08929	3,7500±0,12199
Άλλο	3,7900±0,08883	3,7561±0,07731	4,2961±0,08103	4,0618±0,05706	3,8687±0,08759	4,2105±0,09732	3,9868±0,09705	4,0000±0,12509
Σύνολο Δείγματος	3,7441±0,04574	3,7385±0,03995	4,3193±0,03354	3,9522±0,03509	3,8696±0,04681	4,1622±0,04102	3,9122±0,05090	3,8311±0,05372

Σημείωση

$\Delta\Delta1_{EN}$ =Πωλήσεις-Μάρκετινγκ & Έρευνα-Ανάπτυξη, $\Delta\Delta2_{EN}$ =Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση & Ιδιαίτερα Χαρακτηριστικά Επιχείρησης, $\Delta\Delta3_{EN}$ =Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα, $\Delta\Delta4_{EN}$ =Υποδομές-Εφοδιασμός, $\Delta\Delta5_{EN}$ =Χαρακτηριστικά Ιδρυτών, $\Delta\Delta6_{EN}$ =Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης, $\Delta\Delta7_{EN}$ =Τεχνολογία Εγκαταστάσεων & Συστήματα Παραγωγής, $\Delta\Delta8_{EN}$ =Μέγεθος Επιχείρησης.

Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας (ΔA_{EE})

Στον πίνακα 9.14 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των περιγραφικών στατιστικών των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας των μονάδων της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, με βάση το προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία.

Από τη μελέτη των πληροφοριών του πίνακα 9.14 προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι εκτιμήσεις των εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το επάγγελμα του επιχειρηματία, δεν διαφοροποιούνται από τη γενική εικόνα του συνόλου του κλάδου ότι οι δείκτες $\Delta A7_{EE}$ [Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες] και $\Delta A3_{EE}$ [Οικονομικό, Πολιτικό και Θεσμικό Περιβάλλον] έχουν την πλέον βαρύνουσα σημασία στο θέμα της επιβίωσης των επιχειρήσεων.
- Στους υπόλοιπους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται διαφοροποιήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που τους αποδίδουν οι επιχειρηματίες, ανάλογα με το προηγούμενο επάγγελμά τους. Ειδικότερα, στις επιχειρήσεις που προήλθαν από τη συμμετοχή άλλων εταιρειών, οι επιχειρηματίες θεωρούν εξίσου σημαντικούς όλους τους υπόλοιπους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες. Οι υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρηματιών εμφανίζουν ασήμαντες διαφορές, δεδομένου ότι οι εκτιμήσεις τους κινούνται ελαφρώς κάτω ή πάνω από το μέσο δείκτη του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Πίνακας 9.14 : Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{E\Xi}$), με βάση το προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία.

Προηγούμενο επάγγελμα επιχειρηματία	$\Delta\Delta1_{E\Xi}$	$\Delta\Delta2_{E\Xi}$	$\Delta\Delta3_{E\Xi}$	$\Delta\Delta4_{E\Xi}$	$\Delta\Delta5_{E\Xi}$	$\Delta\Delta6_{E\Xi}$	$\Delta\Delta7_{E\Xi}$
Ελεύθερος επαγγελματίας	3,1800±0,15756	3,3450±0,08141	4,1450±0,06148	3,9736±0,05136	3,7198±0,07634	3,3670±0,07198	4,0700±0,08331
Δημόσιος-ιδιωτικός υπάλληλος	3,4200±0,20152	3,3875±0,11680	4,0125±0,13750	3,7245±0,13467	3,6655±0,12566	3,0170±0,18665	4,2000±0,07609
Επιχειρηματίας	2,9167±0,28546	3,5833±0,13176	4,1458±0,13919	3,8342±0,12456	3,9175±0,13041	3,4183±0,15451	4,1667±0,14213
Επιχειρηματίας στο ίδιο- συναφές αντικείμενο- μέλος οικογενειακής επιχείρησης	2,7857±0,16553	3,4643±0,08975	4,0446±0,05613	3,9700±0,04221	3,8693±0,07700	3,3568±0,08038	4,1429±0,07209
Άλλο	3,0632±0,19233	3,5526±0,10118	4,1645±0,07320	4,0263±0,06848	3,8068±0,08578	3,4563±0,11265	4,1316±0,08781
Σύνολο Δείγματος	3,0865±0,08716	3,4459±0,04570	4,1132±0,03677	3,9415±0,03374	3,7791±0,04194	3,3449±0,05006	4,1250±0,04120

Σημείωση

$\Delta\Delta1_{E\Xi}$ = Διεθνές Περιβάλλον, $\Delta\Delta2_{E\Xi}$ = Τεχνολογικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta3_{E\Xi}$ Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta4_{E\Xi}$ Αγορά- Ανταγωνισμό», $\Delta\Delta5_{E\Xi}$ = Προμηθευτές-Πιστωτές, $\Delta\Delta6_{E\Xi}$ = Κοινωνικό-Πολιτισμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta7_{E\Xi}$ = Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες.

9.7 Πολυκριτήρια ανάλυση και κατάταξη των επιχειρήσεων του δείγματος ως προς το σκορ διατηρησιμότητας, με βάση ίσα βάρη για κάθε κριτήριο-δείκτη

Στο τμήμα αυτό κατατάσσονται ιεραρχικά οι επιχειρήσεις του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ, με βάση την εικόνα διατηρησιμότητάς τους, όπως αυτή προκύπτει από τις εκτιμήσεις που προηγήθηκαν.

Για την ταξινόμηση των μεταποιητικών μονάδων του δείγματος θα χρησιμοποιήσουμε και πάλι την πολυκριτήρια διαδικασία ανάλυσης, με βάση τους δείκτες διατηρησιμότητας που εκτιμήθηκαν, όπως ακριβώς έγινε και για την κατάταξη των επιχειρήσεων της μεταποίησης ως προς τη χρηματοοικονομική επάρκεια αυτών (βλέπε κεφ. 7).

9.7.1. Φάση αξιολόγησης και ιεράρχησης των επιχειρήσεων του δείγματος

Η αξιολόγηση και ιεράρχηση του δείγματος των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ με την πολυκριτήρια μεθοδολογία «Promethee II» θα βασισθεί στις εκτιμήσεις των δεικτών διατηρησιμότητας που παρουσιάστηκαν παραπάνω, οι οποίοι θα σταθμιστούν με διάφορους συντελεστές βαρύτητας (Ζουπουνίδης, 1996).

Ο πίνακας 9.15 παρουσιάζει **το πρώτο σενάριο** (ίσα βάρη για κάθε κριτήριο-δείκτη) της πολυκριτήριας αξιολόγησης των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ που μελετήθηκαν.

Πίνακας 9.15: Πολυκριτήρια αξιολόγηση των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος

a/a	Δείκτες Διατηρησιμότητας	Συντελεστές βαρύτητας	Παράμετροι*
	Ενδοεπιχειρησιακοί Δείκτες Διατηρησιμότητας		
ΔΔ1 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στους τομείς «πωλήσεις-μάρκετινγκ & έρευνα- ανάπτυξη»	6,667	?
ΔΔ2 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στους τομείς «χρηματοοικονομικά- διαχείριση & ιδιαίτερα χαρακτηριστικά επιχείρησης»	6,667	?
ΔΔ3 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στους τομείς «διοίκηση-μνάτζμεντ & επιχειρηματικότητα»	6,667	?
ΔΔ4 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στον τομέα «υποδομές-εφοδιασμός»	6,667	?
ΔΔ5 _{EN}	Βαθμός ικανότητας ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών»	6,667	?
ΔΔ6 _{EN}	Βαθμός ικανότητας ως προς την «φήμη προϊόντων-επιχείρησης»	6,667	?
ΔΔ7 _{EN}	Βαθμός ικανότητας ως προς την «Τεχνολογία Εγκαταστάσεων και τα Συστήματα Παραγωγής»	6,667	?
ΔΔ8 _{EN}	Βαθμός καταλληλότητας του «Μεγέθους της Επιχείρησης»	6,667	?
	Εξωεπιχειρησιακοί Δείκτες Διατηρησιμότητας		
ΔΔ9 _{EE}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «διεθνές περιβάλλον»	6,667	?
ΔΔ10 _{EE}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «τεχνολογικό περιβάλλον»	6,667	?

ΔΔ11 _{ΕΞ}	Βαθμός ικανότητας/ προσαρμογής προς το «οικονομικό, πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον»	6,667	?
ΔΔ12 _{ΕΞ}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς την «αγορά- ανταγωνισμό»	6,667	?
ΔΔ13 _{ΕΞ}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς τους «προμηθευτές-πιστωτές»	6,667	?
ΔΔ14 _{ΕΞ}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον»	6,667	?
ΔΔ15 _{ΕΞ}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς τους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες»	6,667	?

***Σημείωση:** Χρησιμοποιήθηκαν οι παράμετροι του προγράμματος Promethee II, χωρίς την παρέμβαση του χρήστη.

Σύμφωνα με την καθαρή ροή κάθε επιχείρησης, οι επιχειρήσεις κατατάχθηκαν στην ακόλουθη ιεραρχική σειρά (Πίνακας 9.16):

Πίνακας 9.16: Κατάταξη των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος

α/α	Σειρά κατάταξης των Επιχειρήσεων	Καθαρή ροή/ σκορ επίδοσης επιχείρησης
1	ΑΚΡΙΤΑΣ ΑΕ	82,2858355
2	ΕΤΗΛΑΚΑ Ε.Π.Ε.	79,18324585
3	ΝΕΟΓΑΛ Α.Ε.	73,74897568
4	ΕΛΒΕ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ Α.Ε.	72,68185805
5	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΕ	65,4552775
6	ΕΜΚΑ Α.Β.Ε.Ε.	64,16517099
7	ΙΣΤΟΙΛΟΥΔΗΣ ΑΒΕΕ	63,44900979
8	ΤΣΑΤΣΟΥΛΟΙ ΑΦΟΙ ΑΒΕΕ	62,40289578
9	Κ ΚΟΥΤΡΟΥΛΟΣ ΑΒΕΕ	57,96230124
10	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΥΑΛΙΝΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΠΡΙΣΜΑ Α.Ε.	57,67259639
11	ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΕ	56,89127974
12	ΥΦΑΝΤΗΡΙΑ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ	55,65773482
13	ΑΦΟΙ ΓΚΑΝΗ Α.Β.Ε.Ε.	54,65525256
14	ΣΕΚΑΠ ΑΕ	47,87555151
15	ΧΡ. ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	41,36882619
16	Μ.Ι ΜΑΛΛΗΣ ΑΕΒΕ	39,07708699
17	ΑΦΟΙ ΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΙ Α.Ε.	38,99706546
18	ΚΡΕΑΤΟΕΜΠΟΡΙΚΗ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ	37,74670025
19	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Ε.	36,81998366
20	ΑΣΚΟ Α.Ε.	36,78066586
21	ΚΟΜΟΤΕΧ ΑΕ	36,5769261
22	ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΒΕΕ	36,29247702
23	ΑΦΟΙ ΧΑΤΖΗΒΑΡΥΤΗ Α.Ε.	35,69146958
24	ΠΟΤΟΠΟΙΪΑ ΠΑΤΚΑ Α.Ε.	32,6478512
25	ΔΗΜΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗ Δ.Ε. ΔΗΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ	32,13830826
26	EUROPLAST Α.Β.Ε.Ε.	27,43996684
27	ΒΑΛΚΑΝ Α.Ε.	24,057965
28	ΒΙΟΜ. ΦΩΣΦΟΡ. ΛΙΠΑΣΜΑΤΩΝ Α.Ε.	23,20287562
29	STALCO ΑΒΕΤΕ	21,5600723
30	ΑΛΦΙΝ ΑΕ	18,55411749
31	ΕΤΕΠΑΛ ΑΕ	18,55411749

32	ΣΟΛΑΚΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ Α.Ε.	17,94588702
33	ΚΤΗΜΑ ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΔΗ Α.Ε.	17,78576243
34	ΛΕΜΟΝΙΔΗΣ ΧΡΩΜΑΤΑ Α.Ε.	17,2006594
35	ΒΕΤΕ ΔΡΑΜΑΣ Α.Ε.	15,89105075
36	ΑΤΛΑΣ ΜΠΙΕΤΟΝ Α.Ε.	15,07477244
37	ΧΗΜ. ΒΙΟ ΞΑΝΘΗΣ ΕΠΕ	15,00031291
38	ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΚΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	14,63921121
39	ΒΙΟ. ΚΕΡ ΑΕ	12,33078178
40	ΠΡΙΣΜΑ - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΑΒΕΕ	11,73532595
41	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΜΕΤΑΛΛΩΝ Α.Ε.	11,14770393
42	ΒΕΤΕ ΔΡΑΜΑΣ Α.Ε.	10,07512294
43	ΑΦΟΙ ΑΝΔΡΑΒΙΖΟΥ ΑΕ	9,185961827
44	ΑΦΡΟΤΕΞ ΑΕ	8,899716432
45	ΜΥΛΟΙ ΘΡΑΚΗΣ Ι. ΟΥΖΟΥΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	8,833522377
46	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΡΟΔΟΠΗΣ ΑΕ	8,77679291
47	ΧΑΤΖΗΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ ΘΕΜΗΣ- ΒΙΚΡΕ Α.Ε.	8,367642169
48	Ι. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΑΕΡΙΟΥΧΑ ΠΟΤΑ ΑΕ	7,668724693
49	ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΑΕ	7,34738825
50	ΤΕΚΤΩΝ ΑΕ	7,34738825
51	ΝΤΙΑΞΟΝ ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΥΛΙΚΑ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ ΑΒΕΕ	6,666564199
52	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Ε.	6,368991536
53	ΣΙΔΕΚΑΤ ΑΕ	5,901894804
54	ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΓΝΑΤΙΑ ΑΕ	5,813381933
55	Β.Μ.ΜΕΔΙΤΕΡΡΑΝΕΑΝ ΑΒΕΕ - ΧΡΩΜΑΤΩΝ	5,213780316
56	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜ. ΠΕΡΙΒΑΛ. ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΗΕΛΕΣΙ- ΑΕΒΕ	4,645382237
57	ΠΑΥΛΟΣ ΤΡΥΦΩΝΙΔΗΣ Α.Ε.	4,620896169
58	Δ. ΛΑΓΑΚΗΣ ΑΕ	4,469907504
59	FANCO ΑΕ	4,200803893
60	ARCADIA TECHNOLOGIES SA	3,585783283
61	ARCADIA MASTER ΑΕ	3,531713921
62	ΜΕΤΕΚΟ ΑΕ	3,123519212
63	ΧΑΤΖΗΛΟΥΚΑΣ ΑΕ	2,867736419
64	BEST CATERING ΑΕ	2,630986736
65	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΜΥΓΔΑΛΟΥ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ Α.Β.Ε.Ε.	2,537175696
66	ΒΕΑΚ ΑΕ	2,211513752
67	ΑΛΟΥΚΟΜ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΔΙΕΛΑΣΗΣ ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΥ ΑΕ	2,105322692
68	ΚΥΚΛΟΣ ΑΕ	2,066497174
69	ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΠΙΠΛΟΠΟΪΑ ΑΕ	1,643115673
70	ΟΡΥΖΟΜΥΛΟΣ ΠΕΡΝΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	1,295711804
71	ΑΛΛΑΝΤΙΚΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΑΕ	0,853401314
72	ΤΥΠΟΓΡΑΜΜΑ ΑΕ	0,666961085
73	ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ ΑΕ	-0,469146791
74	ΠΟΤΟΠΟΪΑ ΟΙΝΟΠΟΪΙΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	-1,128846534
75	ΡΑΔΙΟΠΟΥΛΟΣ Α.Β.Ε.Ε.	-1,186110212
76	ΑΛΣΑΜΑΡ ΑΕ-ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΡΜΑΡΩΝ	-1,303022575
77	GMS ΑΕ	-2,696635716
78	BOLERO - ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕ	-3,026631874
79	ΑΛΟΥΝΕΦ ΑΕ	-3,175871854
80	ARCADIA AUDIOVISUAL ΑΕ	-3,262152617
81	GMC ΑΒΕΕ	-4,013127607
82	ΕΡΓΟΜΠΙΕΤΟΝ ΑΒΕΤΕΘ	-4,067557593

83	ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΒΟΥΓΙΟΥΚΛΗ Α.Ε.	-5,295924788
84	Η. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Β.Ε.Ε.	-5,472522299
85	Δ.&. Κ. ΓΕΝΑΔΙΟΣ ΑΒΕΕ	-6,203049344
86	ΕΠΠΛΟΠΟΪΑ Α.ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	-6,456606618
87	ΛΕΩΝ Α.Τ.Ε.Β.Ε.	-6,878839054
88	Ν. ΦΑΡΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	-7,997443606
89	Σ. ΤΟΜΠΟΥΛΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	-9,402383454
90	ΖΥΘΟΠΟΪΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΘΡΑΚΗΣ - ΒΕΡΓΙΝΑ	-10,10730708
91	ΑΦΟΙ ΦΡΑΝΤΖΗ ΑΕ	-10,19144715
92	ΛΑΝΤΣΙΟΝ ΜΗΤ ΕΒΡΟΥ ΑΕ	-10,24239239
93	ΓΑΛΛΑΝΟΣ ΖΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΑΒΕΕ (ΒΙΕΜΕΚ)	-10,86188776
94	ARCADIA DIGITAL ΑΕ	-11,28810614
95	ΚΕΡΑΜΟΠΟΪΑ ΚΟΘΑΛΗ Α.Ε.	-11,7879027
96	ΜΑΡΜΑΡΑ ΣΚΑΡΗ Α.Β.Ε.Ε.	-11,96187924
97	ΕΚΟΣΤΡΩΜ ΑΕ	-12,14707692
98	FANWARE ΑΒΕΕ	-12,84977387
99	etpa - provoli tabels ΑΕ	-13,43092196
100	ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΔΗΣ ΑΕ	-14,20622015
101	TULIP ΑΒΕΕ	-14,22686805
102	ΠΑΥΛΙΔΗΣ Α.Ε. ΜΑΡΜΑΡΑ	-14,45683727
103	PRISMA - ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΑΕ - ΧΑΡΑΞΕΙΣ ΚΥΛΙΝΔΡΩΝ	-14,84035505
104	ΡΕΗΚΑΠ Α.Ε.	-14,85211054
105	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΤΟΣ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ "ΡΟΔΟΠΗ"	-14,90667059
106	ΤΣΙΡΟΣ ΑΕ	-15,88828655
107	ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΦΟΥΡΝΟΣ ΕΠΕ	-15,93961223
108	ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΑΦΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ	-15,97074133
109	ΕΚΑΤ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	-16,9552187
110	ΜΑΡΜΑΡΑ ΜΙΧΕΛΑΚΗ Α.Ε.	-19,00844604
111	ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΕ - ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	-19,0512084
112	ΠΟΤΟΠΟΪΑ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ Ι. Α.Β.Ε.Ε.	-20,0629354
113	ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	-20,42170229
114	ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Ε.	-21,62485732
115	ΕΠΠΛΟ ΚΑΡΑΤΖΟΓΛΟΥ Α.Ε.	-22,44440172
116	ΤΟΥΡΝΑΒΙΤΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	-23,21574459
117	ΣΕΚΕ ΑΕ	-23,83528741
118	ΚΑΛΟΝΗ ΑΕ	-23,84833419
119	INTRAPACK ΑΕ-ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΧΑΡΤΟΥ	-25,35560539
120	ΧΑΤΖΗΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Α.Ε.	-25,74504638
121	ΣΕΒΑΘ ΑΕ	-26,17126332
122	GROUPAL ΑΒΕΕ	-27,24904018
123	ΘΕΡΜΟΠΛΑΣΤΙΚΗ Α.Β.Ε.Ε.- ΜΠΑΛ- ΚΩ Α.Β.Ε.Ε.	-28,18565882
124	ΤΕΧΝΗ ΑΕ (ΠΑΝΤΕΛΟΣ)	-28,2012071
125	ΛΑΙΦ_Τ - ΥΓΡΑ ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕ	-28,2334185
126	SMIRDEX ΑΕ	-28,9031997
127	Γ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ ΔΡΑΜΑΣ Α.Ε.	-30,55445291
128	ΛΙΝΕΑ Α.Β.Ε.Ε.	-30,87095105
129	ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΕΠΠΛΟΠΟΪΑ Ε.Π.Ε.	-31,05344146
130	ΧΑΡΤΙΞ ΑΕΒΕ	-31,11053643
131	ΑΙΜΟΣ Α.Β.Ε.Ε.	-33,15365055
132	ΜΑΣΣ ΦΑΣΙΟΝ Α.Ε.	-33,45184586
133	ΜΑΡΜΑΡΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	-34,30231086

134	ΑΦΟΙ ΚΑΛΕΝΗ Α.Ε.Β.Ε.	-35,20131716
135	ΓΕΝΕΠΥΜ ΑΕ	-35,81877616
136	ΜΑΡΜΑΡΑ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ ΑΕ	-37,8364503
137	ΠΛΕΚΤΗΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ ΑΕ	-39,54523494
138	Α. ΔΕΛΗΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	-39,58485775
139	NALBA Α.Ε.	-40,54263817
140	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΠΟΤΟΠΟΙΑ Α.Β.Ε.Ε.	-44,77857272
141	ΧΑΛΒΑΔΟΠΟΪΑ ΞΑΝΘΗΣ ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ ΑΕ	-48,43260836
142	ΑΛΒΕΚ ΗΛΙΑΔΗΣ ΑΕ	-48,92303701
143	ΑΚΡΙΤΑΣ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.	-51,45330561
144	ΑΛΒΙΤ ΑΕ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ	-53,78003007
145	ΛΕΥΚΟΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ ΚΑΒΑΛΑΣ Α.Ε.	-55,3462136
146	ΘΡΕΪΣ-ΠΑΚ ΑΒΕΕ	-64,43507886
147	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	-78,48329076
148	ΘΡΑΠΠΛΑΣΤ ΜΕΓΑ ΣΑΚΚΟΙ ΑΒΕΕ	-78,97371941

***Σημείωση:** Χρησιμοποιήθηκαν οι παράμετροι του προγράμματος Promethee II, χωρίς την παρέμβαση του χρήστη.

Από τη σύγκριση της παραπάνω σειράς κατάταξης των επιχειρήσεων με αυτήν της κατάταξης των επιχειρήσεων με βάση τους χρηματοοικονομικούς δείκτες (βλέπε κεφ. 7) προκύπτει διαφορετική ιεράρχηση των μονάδων, καθώς και σημαντικές διαφορές ως προς την καθαρή ροή επίδοσης κάθε επιχείρησης (επίπεδο, πρόσημο). Ειδικότερα, 74 επιχειρήσεις ή αλλιώς το 50% του δείγματος διατήρησε το πρόσημο της καθαρής ροής επίδοσης και στις δύο κατατάξεις (36 ή 38 επιχειρήσεις που είχαν θετική ή αρνητική καθαρή ροή στην κατάταξη με βάση τους χρηματοοικονομικούς δείκτες διατήρησαν το ίδιο πρόσημο ροής και στην κατάταξη με βάση τους δείκτες διατηρησιμότητας), ενώ το υπόλοιπο 50% των επιχειρήσεων άλλαξε πρόσημο και σειρά κατάταξης (39 ή 35 επιχειρήσεις με θετική ή αρνητική ροή επίδοσης από πλευράς χρηματοοικονομικών δεικτών αξιολογήθηκαν αρνητικά ή θετικά με βάση τους δείκτες διατηρησιμότητας).

9.7.2 Ανάλυση σταθερότητας των αποτελεσμάτων ιεράρχησης των επιχειρήσεων

Η σταθερότητα των αποτελεσμάτων ιεράρχησης των επιχειρήσεων εξετάστηκε **μεταβάλλοντας μόνο τις τιμές των συντελεστών βαρύτητας** (2ο σενάριο). Συγκεκριμένα, με βάση το σενάριο αυτό χρησιμοποιήθηκαν ίσα βάρη κατά ομάδα δεικτών διατηρησιμότητας (Πίνακας 9.17), με σκοπό να εξετασθεί η σταθερότητα των αποτελεσμάτων της πολυκριτήριας μεθόδου, η οποία στηρίζεται στη θεωρία των σχέσεων υπεροχής και έχει ενδιαφέρον εάν σε μία μεταβολή των τιμών διαφοροποιείται σημαντικά ή παραμένει η κατάταξη ως έχει.

Ο πίνακας 9.17 δείχνει τις μεταβολές στις τιμές των συντελεστών βαρύτητας για κάθε κριτήριο/δείκτη διατηρησιμότητας.

Πίνακας 9.17: Πολυκριτήρια αξιολόγηση του κλάδου Ένδυσης και Κλωστοϋφαντουργίας

Κριτήρια διατηρησιμότητας		Συντελεστές βαρύτητας	Παράμετροι*
1^η ομάδα δεικτών διατηρησιμότητας	Ενδοεπιχειρησιακοί Δείκτες Διατηρησιμότητας	50,00	?
ΔΔ1 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στους τομείς «πωλήσεις-μάρκετινγκ & έρευνα- ανάπτυξη»	6,25	?
ΔΔ2 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στους τομείς «χρηματοοικονομικά-διαχείριση & ιδιαίτερα χαρακτηριστικά επιχείρησης»	6,25	?
ΔΔ3 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στους τομείς «διοίκηση-μάντζμεντ & επιχειρηματικότητα»	6,25	?
ΔΔ4 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στον τομέα «υποδομές-εφοδιασμός»	6,25	?
ΔΔ5 _{EN}	Βαθμός ικανότητας ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών»	6,25	?
ΔΔ6 _{EN}	Βαθμός ικανότητας ως προς την «φήμη προϊόντων-επιχείρησης»	6,25	?
ΔΔ7 _{EN}	Βαθμός ικανότητας ως προς την «Τεχνολογία Εγκαταστάσεων και τα Συστήματα Παραγωγής»	6,25	?
ΔΔ8 _{EN}	Βαθμός καταλληλότητας του «Μεγέθους της Επιχείρησης»	6,25	?
2^η ομάδα δεικτών διατηρησιμότητας	Εξωεπιχειρησιακοί Δείκτες Διατηρησιμότητας	50,00	
ΔΔ9 _{EE}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «διεθνές περιβάλλον»	7,143	?
ΔΔ10 _{EE}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «τεχνολογικό περιβάλλον»	7,143	?
ΔΔ11 _{EE}	Βαθμός ικανότητας/ προσαρμογής προς το «οικονομικό, πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον»	7,143	?
ΔΔ12 _{EE}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς την «αγορά-ανταγωνισμό»	7,143	?
ΔΔ13 _{EE}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς τους «προμηθευτές-πιστωτές»	7,143	?
ΔΔ14 _{EE}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον»	7,143	?
ΔΔ15 _{EE]}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς τους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες»	7,143	?

Λόγω του σχετικά μεγάλου αριθμού των επιχειρήσεων του δείγματος (148 επιχειρήσεις) και των κλάδων δραστηριότητας (5 κλάδοι), η ανάλυση της σταθερότητας, όπως ακριβώς έγινε και στην ανάλυση της χρηματοοικονομικής επάρκειας, επιχειρήθηκε μόνο σε έναν κλάδο του τομέα της μεταποίησης, δηλαδή την ένδυση-κλωστοϋφαντουργία, και η ιεράρχηση που προέκυψε δείχνει την ίδια κατάταξη με αυτήν της χρηματοοικονομικής επάρκειας, παρουσιάζοντας ελάχιστες μόνο διαφορές στο σκορ επίδοσης της επιχείρησης (Πίνακας 9.18).

Πίνακας 9.18: Κατάταξη επιχειρήσεων του κλάδου Ένδυσης-Κλωστοϋφαντουργίας

a/a	Ένδυση- Κλωστοϋφαντουργία	1ο σενάριο	a/a	Ένδυση- Κλωστοϋφαντουργία	2ο σενάριο
		Καθαρή ροή/ σκορ επίδοσης επιχείρησης			Καθαρή ροή/ σκορ επίδοσης επιχείρησης
1	ΕΛΒΕ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ Α.Ε.	72,68185805	1	ΕΛΒΕ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ Α.Ε.	72,82348565
2	Κ ΚΟΥΤΡΟΥΛΟΣ ΑΒΕΕ	57,96230124	2	Κ ΚΟΥΤΡΟΥΛΟΣ ΑΒΕΕ	58,04872624
3	ΥΦΑΝΤΗΡΙΑ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ	55,65773482	3	ΥΦΑΝΤΗΡΙΑ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ	56,4028454
4	ΧΡ. ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	41,36882619	4	ΧΡ. ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	41,7691325
5	ΚΟΜΟΤΕΧ ΑΕ	36,5769261	5	ΚΟΜΟΤΕΧ ΑΕ	36,33924923
6	ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΚΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	14,63921121	6	ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΚΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	13,90612519
7	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΡΟΔΟΠΗΣ ΑΕ	8,77679291	7	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΡΟΔΟΠΗΣ ΑΕ	8,981682595
8	FANCO ΑΕ	4,200803893	8	FANCO ΑΕ	4,250907141
9	Ν. ΦΑΡΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	-7,997443606	9	Ν. ΦΑΡΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	-8,228189613
10	FANWARE ΑΒΕΕ	-12,84977387	10	FANWARE ΑΒΕΕ	-13,24899374
11	ΧΑΤΖΗΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Α.Ε.	-25,74504638	11	ΧΑΤΖΗΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Α.Ε.	-25,66136618
12	ΛΙΝΕΑ Α.Β.Ε.Ε.	-30,87095105	12	ΛΙΝΕΑ Α.Β.Ε.Ε.	-30,92490728
13	ΜΑΣΣ ΦΑΣΙΟΝ Α.Ε.	-33,45184586	13	ΜΑΣΣ ΦΑΣΙΟΝ Α.Ε.	-33,71878565
14	ΠΛΕΚΤΗΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΑΓ. ΑΕ	-39,54523494	14	ΠΛΕΚΤΗΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΑΓ. ΑΕ	-40,07076524

Αν και στο δεύτερο σενάριο όλες οι επιχειρήσεις του κλάδου «Ένδυσης-Κλωστοϋφαντουργίας» έχουν διαφορετική καθαρή ροή (σκορ βαθμολογίας), σε σχέση με αυτήν του πρώτου σεναρίου, η κατάταξη των επιχειρήσεων του συγκεκριμένου κλάδου στον πίνακα της ιεράρχησης μεταξύ θετικών και αρνητικών επιδόσεων παραμένει ίδια. Συγκεκριμένα, διαπιστώνονται και στα δύο σενάρια σταθερή κατάταξη των επιχειρήσεων τόσο στη σειρά των θετικών επιδόσεων όσο και στην σειρά των επιχειρήσεων με αρνητικές επιδόσεις. Το γεγονός αυτό δείχνει τη σχετική σταθερότητα των αποτελεσμάτων και το στοιχείο αυτό είναι σημαντικό, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου υπάρχει πρόβλημα επιλογής συγκεκριμένου αριθμού επιχειρήσεων ή περιορισμένου αριθμού επενδυτικών έργων.

9.7.3 Αποτελέσματα στατιστικής ανάλυσης και διερεύνησης των δεικτών διατηρησιμότητας με βάση τη νέα κατάταξη

Από τις εκτιμήσεις των δεικτών διατηρησιμότητας και την επιχειρηθείσα πολυκριτήρια κατάταξη διαπιστώθηκε ότι, σε συνολικούς όρους, οι μεταποιητικές μονάδες της Περιφέρειας ΑΜΘ εμφανίζουν μικτή εικόνα, σχετική ομοιογένεια ή ετερογένεια σε ορισμένους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας αντίστοιχα.

Προκειμένου να αποτυπωθούν πληρέστερα τα χαρακτηριστικά των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ, θεωρούμε ότι η ανάλυση της διατηρησιμότητας με βάση

κάποιο μέτρο κεντρικής τάσης (τεταρτημόρια Q), ως προς το σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης, θα μπορούσε να προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες για τον πληρέστερο προσδιορισμό της μακροβιότητας των μονάδων αυτών. Έτσι, στον πίνακα 9.19 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των τεταρτημορίων του σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης, για το σύνολο των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος.

Πίνακας 9.19: Τεταρτημόρια (Q) με βάση την εικόνα διατηρησιμότητας του συνόλου του κλάδου μεταποίησης (σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης)

Αριθμός Επιχειρήσεων	Τεταρτημόρια			
	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄
37 επιχειρήσεις	$-78,9700 \leq Q_1 < -19,81$			
37 επιχειρήσεις		$-19,81 \leq Q_2 < -1,1575$		
37 επιχειρήσεις			$-1,1575 \leq Q_3 < 14,910$	
37 επιχειρήσεις				$14,910 \leq Q_4 < 82,290$

Στο τεταρτημόριο Q₄ ανήκουν 37 επιχειρήσεις του δείγματος που έχουν το υψηλότερο σκορ διατηρησιμότητας και αντιπροσωπεύουν τις επιχειρήσεις με πολύ καλή εικόνα επιβίωσης, ενώ στο Q₃ ανήκουν οι 37 επιχειρήσεις του δείγματος που έχουν χαμηλό θετικό σκορ διατηρησιμότητας και αντιπροσωπεύουν τις επιχειρήσεις με το σχετικά καλό προφίλ βιωσιμότητας. Παράλληλα, στο τεταρτημόριο Q₁ ανήκουν οι 37 επιχειρήσεις του δείγματος που έχουν το υψηλότερο αρνητικό σκορ διατηρησιμότητας και αντιπροσωπεύουν τις επιχειρήσεις με κακή εικόνα βιωσιμότητας, ενώ στο τεταρτημόριο Q₂ ανήκουν 37 επιχειρήσεις του δείγματος που έχουν μη ικανοποιητικό σκορ διατηρησιμότητας (οριακά θετικό-σχετικά χαμηλό αρνητικό σκορ) και επομένως αντιπροσωπεύουν τις επιχειρήσεις με τη σχετικά κακή διατηρησιμότητα (Πίνακας 9.19).

9.7.4 Εκτίμηση και στατιστική ανάλυση δεικτών στις 4 ομάδες –τεταρτημόρια Q του σκορ διατηρησιμότητας

Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων εφαρμόστηκαν οι ίδιες μεθοδολογίες ανάλυσης, όπως ακριβώς και στην περίπτωση της χρηματοοικονομικής επάρκειας των μονάδων της μεταποίησης (Factorial ANOVA / One-way ANOVA και Duncan, ή εναλλακτικά Kruskal-Wallis και Mann-Whitney npar tests).

Στους πίνακες 9.20 και 9.21 σημειώνονται οι εκτιμήσεις των ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας

ΑΜΘ στις τέσσερις (4) ομάδες διατηρησιμότητας, με βάση τα τεταρτημόρια Q του σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης.

Από τη μελέτη των πληροφοριών των πινάκων αυτών προκύπτει ότι η ομάδα των επιχειρήσεων με πολύ καλή εικόνα επιβίωσης των μονάδων (ομάδα Q4) εμφανίζει τους υψηλότερους μέσους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας και στατιστικά σημαντική υπεροχή, έναντι των υπολοίπων ομάδων επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1). Ενδιαφέρον έχει επίσης η εκτίμηση ότι η αμέσως προηγούμενη ομάδα (Q3), δηλαδή οι επιχειρήσεις με σχετικά καλό σκορ διατηρησιμότητας, διαφοροποιείται ελάχιστα από την ομάδα Q2, διαφορά όμως που σε ελάχιστες περιπτώσεις δεικτών αξιολογείται στατιστικά ως σημαντική. Επιπλέον, η ομάδα Q1 αποδεικνύεται ότι υπολείπεται σημαντικά στους περισσότερους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες σε σχέση με τις τρεις προηγούμενες ομάδες (Πίνακας 9.20).

Παράλληλα, η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές των ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας γύρω από τον μέσο τους, όπως αυτή αποτυπώνεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου, είναι σχετικά χαμηλή σε όλες τις ομάδες επιχειρήσεων (Q4, Q3, Q2 και Q1), με ελάχιστες μικροδιαφορές από δείκτη σε δείκτη, εκτός ορισμένων περιπτώσεων εξωεπιχειρησιακών δεικτών όπου διαπιστώνεται μεγάλη διασπορά. Αυτό σημαίνει ότι στην πρώτη περίπτωση υπάρχει σχετική ομοιογένεια, ενώ στη δεύτερη μικρή ετερογένεια στις εκτιμήσεις των διαφορετικών ομάδων επιχειρήσεων, όσον αφορά στους παράγοντες που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Πίνακας 9.20: Εκτιμήσεις ενδοεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{EN}$), ως προς το συνολικό σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης (ταξινόμηση με βάση τα τεταρτημόρια $Q_1...Q_4$)

Σκορ διατηρησιμότητας	$\Delta\Delta1_{EN}$	$\Delta\Delta2_{EN}$	$\Delta\Delta3_{EN}$	$\Delta\Delta4_{EN}$	$\Delta\Delta5_{EN}$	$\Delta\Delta6_{EN}$	$\Delta\Delta7_{EN}$	$\Delta\Delta8_{EN}$
Πολύ κακή (Q1) σκορ<-20,332	3,5800±0,0774 ^α	3,5762±0,0565 ^α	4,0338±0,0738 ^α	3,6305±0,0609 ^α	3,2341±0,0752 ^α	4,0000±0,0844 ^α	3,7973±0,1069 ^α	3,567±0,1064 ^α
Κακή (Q2) -20,332≤σκορ<-1,1575	3,5857±0,0745 ^α	3,5589±0,0571 ^α	4,3108±0,0592 ^β	3,8411±0,0624 ^β	3,7316±0,0361 ^β	4,0541±0,0665 ^α	3,9054±0,0795 ^α	3,783±0,0878 ^α
Καλή (Q3) -1,1575≤σκορ<14,91	3,6419±0,0833 ^α	3,5851±0,0542 ^α	4,3108±0,0458 ^β	3,9773±0,0408 ^γ	4,0178±0,0385 ^γ	4,1351±0,0661 ^α	3,8514±0,0721 ^α	3,837±0,1130 ^α
Πολύ καλή (Q4) 14,91≤σκορ	4,1686±0,0944 ^β	4,2338±0,0869 ^β	4,6216±0,0499 ^γ	4,3597±0,0546 ^δ	4,4949±0,0641 ^δ	4,4595±0,0895 ^β	4,0946±0,1340 ^α	4,135±0,1037 ^{β*}
Σύνολο Δείγματος	3,7441±0,0457	3,7385±0,0399	4,3193±0,0335	3,9522±0,0359	3,8696±0,0468	4,1622±0,0410	3,9122±0,0509	3,8311±0,0537

Σημείωση

α, β, γ,: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με διαφορετικό εκθέτη διαφέρουν σημαντικά ($P<0,10$)

$\Delta\Delta1_{EN}$ =Πωλήσεις-Μάρκετινγκ & Έρευνα-Ανάπτυξη, $\Delta\Delta2_{EN}$ =Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση & Ιδιαίτερα Χαρακτηριστικά Επιχείρησης, $\Delta\Delta3_{EN}$ =Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα, $\Delta\Delta4_{EN}$ =Υποδομές-Εφοδιασμός, $\Delta\Delta5_{EN}$ =Χαρακτηριστικά Ιδρυτών, $\Delta\Delta6_{EN}$ =Φήμη Προϊόντων &Επιχείρησης, $\Delta\Delta7_{EN}$ =Τεχνολογία Εγκαταστάσεων & Συστήματα Παραγωγής, f8=Μέγεθος Επιχείρησης.

Πίνακας 9.21: Εκτιμήσεις εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας ($\Delta\Delta_{E\Xi}$), ως προς το συνολικό σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης (ταξινόμηση με βάση τα τεταρτημόρια $Q_1 \dots Q_4$)

Σκορ διατηρησιμότητας	$\Delta\Delta_{1E\Xi}$	$\Delta\Delta_{2E\Xi}$	$\Delta\Delta_{3E\Xi}$	$\Delta\Delta_{4E\Xi}$	$\Delta\Delta_{5E\Xi}$	$\Delta\Delta_{6E\Xi}$	$\Delta\Delta_{7E\Xi}$
Πολύ κακή (Q1) $\text{σκορ} < -20,332$	3,0703±0,14851 ^α	3,2973±0,09131 ^α	3,9932±0,07719 ^α	3,8559±0,05092 ^α	3,6219±0,08577 ^α	3,2251±0,07303 ^α	3,9459±0,09838 ^α
Κακή (Q2) $-20,332 \leq \text{σκορ} < -1,1575$	2,9459±0,18202 ^α	3,4054±0,07009 ^α	4,1014±0,06813 ^α	3,8781±0,06579 ^α	3,7654±0,09115 ^{α,β}	3,3514±0,11997 ^α	4,1351±0,07905 ^{α,β}
Καλή (Q3) $-1,1575 \leq \text{σκορ} < 14,91$	2,6324±0,17234 ^α	3,3919±0,08748 ^α	4,0743±0,04425 ^α	3,9551±0,06007 ^{α,β}	3,8016±0,07232 ^{α,β}	3,4057±0,08486 ^α	4,1892±0,06233 ^β
Πολύ καλή (Q4) $14,91 \leq \text{σκορ}$	3,6973±0,15020 ^β	3,6892±0,10407 ^β	4,2838±0,09096 ^β	4,0768±0,08508 ^β	3,9276±0,08074 ^β	3,3973±0,11610 ^α	4,2297±0,08127 ^β
Σύνολο Δείγματος	3,0865±0,08716	3,4459±0,04570	4,1132±0,03677	3,9415±0,03374	3,7791±0,04194	3,3449±0,05006	4,1250±0,04120

Σημείωση

α, β, γ,: Μέσες τιμές στην ίδια στήλη με διαφορετικό εκθέτη διαφέρουν σημαντικά ($P < 0,10$)

$\Delta\Delta_{1E\Xi}$ =Διεθνές Περιβάλλον, $\Delta\Delta_{2E\Xi}$ = Τεχνολογικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta_{3E\Xi}$ Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta_{4E\Xi}$ Αγορά- Ανταγωνισμό», $\Delta\Delta_{5E\Xi}$ = Προμηθευτές-Πιστωτές, $\Delta\Delta_{6E\Xi}$ = Κοινωνικό-Πολιτισμικό Περιβάλλον, $\Delta\Delta_{7E\Xi}$ = Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες.

9.8 Πολυκριτήρια ανάλυση και κατάταξη των επιχειρήσεων του δείγματος ως προς το σκορ διατηρησιμότητας, με βάση την εκτίμηση των επιχειρηματιών για τη συνολική εικόνα διατηρησιμότητας της επιχείρησης.

Στο τμήμα αυτό κατατάσσονται ιεραρχικά οι επιχειρήσεις του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ, με βάση τη συνολική εικόνα διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων.

Για την ταξινόμηση των μεταποιητικών μονάδων του δείγματος θα χρησιμοποιήσουμε και πάλι την πολυκριτήρια διαδικασία ανάλυσης, με βάση το συνολικό δείκτη διατηρησιμότητας, όπως ακριβώς έγινε και για την κατάταξη των επιχειρήσεων της μεταποίησης ως προς τη χρηματοοικονομική επάρκεια αυτών (βλέπε κεφ. 7).

9.8.1 Φάση ιεράρχησης και αξιολόγησης των επιχειρήσεων του δείγματος

Ο πίνακας 9.22 παρουσιάζει το μοναδικό κριτήριο-δείκτη της πολυκριτήριας αξιολόγησης των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ που μελετήθηκαν.

Πίνακας 9.22: Πολυκριτήρια αξιολόγηση των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος

a/a	Συνολική εικόνα διατηρησιμότητας	Συντελεστές βαρύτητας	Παράμετροι*
1	Συνολική εικόνα διατηρησιμότητας [Καθόλου ικανοποιητική: 1 Μη ικανοποιητική: 2 Ούτε ικανοποιητική/ούτε μη ικανοποιητική: 3 Ικανοποιητική: 4 Πολύ ικανοποιητική: 5]	100,00	?

***Σημείωση:** Χρησιμοποιήθηκαν οι παράμετροι του προγράμματος Promethee II, χωρίς την παρέμβαση του χρήστη.

Σύμφωνα με την καθαρή ροή κάθε επιχείρησης, οι επιχειρήσεις κατατάχθηκαν στην ακόλουθη ιεραρχική σειρά (Πίνακας 9.23):

Πίνακας 9.23: Κατάταξη των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος

a/a	Σειρά κατάταξης των Επιχειρήσεων	Καθαρή ροή/ σκορ επίδοσης επιχείρησης
1.	ΝΕΟΓΑΛ Α.Ε.	91,462
2.	Μ.Ι. ΜΑΛΛΗΣ ΑΕΒΕ	70,11051
3.	ΚΤΗΜΑ ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΔΗ Α.Ε.	70,07991
4.	ΑΚΡΙΤΑΣ ΑΕ	67,93264
5.	ΑΣΚΟ Α.Ε.	66,78639
6.	ΤΕΧΝΗ ΑΕ	65,09114
7.	ΕΤΗΛΑΚΑ Ε.Π.Ε.	63,64207
8.	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜ. ΠΕΡΙΒΑΛ. ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ HELESI- ΑΕΒΕ	60,69155
9.	Η. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Β.Ε.Ε.	59,89816

10.	ΠΑΥΛΟΣ ΤΡΥΦΩΝΙΔΗΣ Α.Ε.	57,4949
11.	STALCO ΑΒΕΤΕ	55,47914
12.	SMIRDEX ΑΕ	53,67121
13.	ΑΦΟΙ ΧΑΤΖΗΒΑΡΥΤΗ Α.Ε.	50,19371
14.	ΡΑΔΙΟΠΟΥΛΟΣ Α.Β.Ε.Ε.	48,74953
15.	ΑΦΟΙ ΓΚΑΝΗ Α.Β.Ε.Ε.	48,58255
16.	ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΒΕΕ	47,99888
17.	ΣΕΚΑΠ ΑΕ	47,49607
18.	ΑΦΟΙ ΤΣΑΤΣΟΥΛΟΙ ΑΒΕΕ	43,14494
19.	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΤΟΣ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ "ΡΟΔΟΠΗ"	42,99803
20.	ΠΟΤΟΠΟΪΑ ΟΙΝΟΠΟΪΙΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	41,41717
21.	Β.Μ.ΜΕΔΙΤΕΡΡΑΝΕΑΝ ΑΒΕΕ - ΧΡΩΜΑΤΩΝ	39,14947
22.	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Ε.	37,42296
23.	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΥΑΛΙΝΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΠΡΙΣΜΑ Α.Ε	36,85709
24.	ΠΡΙΣΜΑ - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΑΒΕΕ	36,6939
25.	ΛΑΝΤΣΙΟΝ ΜΗΤ ΕΒΡΟΥ ΑΕ	36,54646
26.	ΘΕΡΜΟΠΛΑΣΤΙΚΗ Α.Β.Ε.Ε.- ΜΠΑΛ- ΚΩ Α.Β.Ε.Ε.	36,29241
27.	ΚΑΛΟΝΗ ΑΕ	34,96515
28.	ΑΛΟΥΝΕΦ ΑΕ	34,55406
29.	ΕΤΡΑ - PROVOLI TABLES ΑΕ	33,98568
30.	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Ε.	33,78141
31.	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΜΕΤΑΛΛΩΝ Α.Ε.	33,64618
32.	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΜΥΓΔΑΛΟΥ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ Α.Β.Ε.Ε.	33,41321
33.	ΑΛΟΥΚΟΜ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΔΙΕΛΑΣΗΣ ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΥ ΑΕ	33,1546
34.	ΜΥΛΟΙ ΘΡΑΚΗΣ Ι. ΟΥΖΟΥΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	31,47229
35.	ΛΑΙΦ_Τ - ΥΓΡΑ ΛΠΑΣΜΑΤΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕ	31,46269
36.	ΣΙΔΕΚΑΤ ΑΕ	29,64261
37.	GROUPAL ΑΒΕΕ	29,38558
38.	ΑΛΒΕΚ ΗΛΙΑΔΗΣ ΑΕ	29,36929
39.	ΛΕΥΚΟΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ ΚΑΒΑΛΑΣ Α.Ε.	26,45298
40.	ΤΕΚΤΩΝ ΑΕ	26,42627
41.	ΠΑΥΛΙΔΗΣ Α.Ε. ΜΑΡΜΑΡΑ	25,7364
42.	Σ. ΤΟΜΠΟΥΛΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	24,9311
43.	ΘΡΑΠΛΑΣΤ ΜΕΓΑ ΣΑΚΚΟΙ ΑΒΕΕ	24,71117
44.	ΡΕΗΚΑΠ Α.Ε.	23,52945
45.	ΘΡΕΪΣ-ΠΑΚ ΑΒΕΕ	23,41645
46.	ΙΣΤΟΙΛΟΥΔΗΣ ΑΒΕΕ	21,4982
47.	ΧΑΤΖΗΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ ΘΕΜΗΣ- ΒΙΚΡΕ Α.Ε.	18,9274
48.	ΚΕΡΑΜΟΠΟΪΙΑ ΚΟΘΑΛΗ Α.Ε.	18,53253
49.	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	17,68485
50.	ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΑΦΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ	16,85311
51.	ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΕ	15,18028
52.	ΕΜΚΑ Α.Β.Ε.Ε.	13,66873
53.	ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΚΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	11,62347
54.	ΚΟΜΟΤΕΧ ΑΕ	10,73504
55.	ΕΛΒΕ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ Α.Ε.	9,402577
56.	ΕΠΠΛΟ ΚΑΡΑΤΖΟΓΛΟΥ Α.Ε.	8,350408
57.	ΒΙΟΜ. ΦΩΣΦΟΡ. ΛΠΑΣΜΑΤΩΝ Α.Ε.	7,801782
58.	Ι. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΑΕΡΙΟΥΧΑ ΠΟΤΑ ΑΕ	7,522648
59.	ΧΡ. ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	7,399731

60.	ΣΟΛΑΚΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ Α.Ε.	7,246938
61.	ΚΡΕΑΤΟΕΜΠΟΡΙΚΗ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ	6,483808
62.	ΥΦΑΝΤΗΡΙΑ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ	6,173749
63.	ΧΗΜ. ΒΙΟ ΞΑΝΘΗΣ ΕΠΕ	4,945324
64.	ΒΑΛΚΑΝ Α.Ε.	3,772701
65.	ΠΟΤΟΠΟΙΪΑ ΠΑΤΚΑ Α.Ε.	3,748616
66.	FANWARE ΑΒΕΕ	3,714909
67.	ΑΛΣΑΜΑΡ ΑΕ	3,41443
68.	ΛΕΜΟΝΙΔΗΣ ΧΡΩΜΑΤΑ Α.Ε.	2,218662
69.	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΡΟΔΟΠΗΣ ΑΕ	1,611184
70.	ARCADIA DIGITAL ΑΕ	0,655213
71.	INTRAPACK ΑΕ-ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΧΑΡΤΟΥ	0,559754
72.	ΖΥΘΟΠΟΙΪΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΘΡΑΚΗΣ - ΒΕΡΓΙΝΑ	0,183465
73.	ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΓΝΑΤΙΑ ΑΕ	-0,03426
74.	ΝΤΙΑΞΟΝ ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΥΛΙΚΑ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ ΑΒΕΕ	-0,41321
75.	ΧΑΤΖΗΛΟΥΚΑΣ ΑΕ	-1,051
76.	ΛΙΝΕΑ Α.Β.Ε.Ε.	-1,58307
77.	EUROPLAST Α.Β.Ε.Ε.	-1,68835
78.	ΜΑΡΜΑΡΑ ΜΙΧΕΛΑΚΗ Α.Ε.	-1,71809
79.	BOLERO - ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕ	-2,35148
80.	ΑΤΛΑΣ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	-2,39489
81.	ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΦΟΥΡΝΟΣ ΕΠΕ	-2,40403
82.	ΤΟΥΡΝΑΒΙΤΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	-2,68978
83.	ΒΕΑΚ ΑΕ	-2,78586
84.	ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Ε.	-3,40253
85.	ΒΙΟ. ΚΕΡ ΑΕ	-3,56798
86.	ΑΦΟΙ ΚΑΛΕΝΗ Α.Ε.Β.Ε.	-3,88341
87.	ΤΣΙΡΟΣ ΑΕ	-3,94567
88.	BEST CATERING ΑΕ	-3,96644
89.	ΕΡΓΟΜΠΕΤΟΝ ΑΒΕΤΕΘ	-4,13046
90.	ΜΑΡΜΑΡΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	-4,2161
91.	ΓΑΛΛΑΝΟΣ ΖΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΑΒΕΕ	-4,53194
92.	ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΒΟΥΓΙΟΥΚΛΗ Α.Ε.	-5,2232
93.	ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΕ – ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	-5,5092
94.	PRISMA - ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΑΕ - ΧΑΡΑΞΕΙΣ ΚΥΛΙΝΔΡΩΝ	-6,25141
95.	ΛΕΩΝ Α.Τ.Ε.Β.Ε.	-7,70711
96.	ΜΑΣΣ ΦΑΣΙΟΝ Α.Ε.	-7,71204
97.	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΠΟΤΟΠΟΙΑ Α.Β.Ε.Ε.	-7,93919
98.	ΚΥΚΛΟΣ ΑΕ	-8,62905
99.	ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΕΠΠΛΟΠΟΪΑ Ε.Π.Ε.	-10,0249
100.	ΒΕΤΕ ΔΡΑΜΑΣ Α.Ε.	-10,2822
101.	Α. ΔΕΛΗΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	-12,1669
102.	ΒΕΤΕ ΔΡΑΜΑΣ Α.Ε.	-12,3688
103.	ΑΚΡΙΤΑΣ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.	-16,3179
104.	ΑΦΟΙ ΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΙ Α.Ε.	-25,6556
105.	ΔΗΜΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗ Δ.Ε. ΔΗΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ	-27,2714
106.	Κ ΚΟΥΤΡΟΥΛΟΣ ΑΒΕΕ	-27,8593
107.	ΕΚΑΤ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	-28,6414
108.	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΕ	-30,8618
109.	ΕΠΠΛΟΠΟΪΑ Α.ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	-31,1266
110.	ΑΛΛΑΝΤΙΚΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΑΕ	-32,357
111.	FANCO ΑΕ	-32,6906

112.	ΑΦΟΙ ΦΡΑΝΤΖΗ ΑΕ	-34,2519
113.	Δ. ΛΑΓΑΚΗΣ ΑΕ	-34,3696
114.	Δ.&. Κ. ΓΕΝΑΔΙΟΣ ΑΒΕΕ	-34,6639
115.	ARCADIA MASTER ΑΕ	-34,6931
116.	ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΠΙΠΛΟΠΟΙΪΑ ΑΕ	-34,8184
117.	ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΔΗΣ ΑΕ	-35,1824
118.	ΜΕΤΕΚΟ ΑΕ	-35,3399
119.	GMC ΑΒΕΕ	-35,76
120.	ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ ΑΕ	-35,8561
121.	ΜΑΡΜΑΡΑ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ ΑΕ	-35,9665
122.	ΧΑΛΒΑΔΟΠΟΙΪΑ ΞΑΝΘΗΣ ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ ΑΕ	-36,154
123.	ΠΛΕΚΤΗΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ ΑΕ	-36,257
124.	ΤΥΠΟΓΡΑΜΜΑ ΑΕ	-36,2627
125.	ΣΕΚΕ ΑΕ	-36,3485
126.	ΧΑΤΖΗΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Α.Ε.	-36,8424
127.	ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΑΕ	-36,9599
128.	TULIP ΑΒΕΕ	-37,0374
129.	ΑΛΒΙΤ ΑΕ	-37,5977
130.	ΓΕΝΕΠΥΜ ΑΕ	-37,9686
131.	ΑΦΟΙ ΑΝΔΡΑΒΙΖΟΥ ΑΕ	-38,4512
132.	ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	-40,7923
133.	ΠΟΤΟΠΟΙΪΑ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ Ι. Α.Β.Ε.Ε.	-41,1173
134.	Γ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ ΔΡΑΜΑΣ Α.Ε.	-41,5894
135.	ΑΦΡΟΤΕΞ ΑΕ	-42,0589
136.	ARCADIA TECHNOLOGIES SA	-66,1476
137.	Ν. ΦΑΡΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	-66,4196
138.	ΣΕΒΑΘ ΑΕ	-66,5155
139.	ARCADIA AUDIOVISUAL ΑΕ	-66,6469
140.	GMS ΑΕ	-66,9255
141.	ΑΛΦΙΝ ΑΕ	-67,0488
142.	ΕΤΕΠΑΛ ΑΕ	-67,0488
143.	ΕΚΟΣΤΡΩΜ ΑΕ	-67,3309
144.	ΜΑΡΜΑΡΑ ΣΚΑΡΗ Α.Β.Ε.Ε.	-67,4022
145.	ΧΑΡΤΙΞ ΑΕΒΕ	-68,193
146.	NALBA Α.Ε.	-68,4038
147.	ΟΡΥΖΟΜΥΛΟΣ ΠΕΡΝΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	-68,8127
148.	ΑΙΜΟΣ Α.Β.Ε.Ε.	-71,2417

Από τη σύγκριση της παραπάνω κατάταξης των επιχειρήσεων με την κατάταξη των επιχειρήσεων με βάση τους χρηματοοικονομικούς δείκτες (βλέπε κεφ. 7), προκύπτει και πάλι διαφορετική ιεράρχηση των μονάδων, καθώς και σημαντικές διαφορές ως προς την καθαρή ροή επίδοσης κάθε επιχείρησης (επίπεδο, πρόσημο). Ειδικότερα, 73 επιχειρήσεις ή 49,3% του συνόλου του δείγματος διατήρησε το πρόσημο της καθαρής ροής επίδοσης και στις δύο κατατάξεις (36 ή 37 επιχειρήσεις που είχαν θετική ή αρνητική καθαρή ροή στην κατάταξη με τους χρηματοοικονομικούς δείκτες διατήρησαν το ίδιο πρόσημο ροής και στην κατάταξη με το συνολικό δείκτη διατηρησιμότητας), ενώ το υπόλοιπο 50,7% των επιχειρήσεων άλλαξε πρόσημο

και σειρά κατάταξης (39 ή 36 επιχειρήσεις με θετική ή αρνητική ροή επίδοσης από πλευράς χρηματοοικονομικών δεικτών αξιολογήθηκαν αρνητικά ή θετικά με βάση το συνολικό δείκτη διατηρησιμότητας).

9.9 Πολυκριτήρια ανάλυση και κατάταξη των επιχειρήσεων του δείγματος ως προς το σκορ χρηματοοικονομικής επάρκειας και διατηρησιμότητας, με βάση ίσα βάρη για κάθε κατηγορία δείκτη

Στο τμήμα αυτό κατατάσσονται ιεραρχικά οι επιχειρήσεις του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ, με βάση δύο διαφορετικές ομάδες κριτηρίων «δείκτες διατηρησιμότητας» και «χρηματοοικονομικοί δείκτες».

Για την ταξινόμηση των μεταποιητικών μονάδων του δείγματος θα χρησιμοποιήσουμε και πάλι την πολυκριτήρια διαδικασία ανάλυσης, με βάση τους δείκτες διατηρησιμότητας και τους χρηματοοικονομικούς δείκτες συνολικά.

9.9.1. Φάση ιεράρχησης και αξιολόγησης των επιχειρήσεων του δείγματος

Ο πίνακας 9.24 παρουσιάζει το πρώτο σενάριο (ίσα βάρη για κάθε ομάδα δεικτών) της πολυκριτήριας αξιολόγησης των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ που μελετήθηκαν.

Πίνακας 9.24: Πολυκριτήρια αξιολόγηση των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος

α/α	Δείκτες διατηρησιμότητας και χρηματοοικονομικοί δείκτες	Συντελεστές βαρύτητας	Παράμετροι*
1^η ομάδα δεικτών	Δείκτες διατηρησιμότητας	50,00	
ΔΔ1 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στους τομείς «πωλήσεις-μάρκετινγκ & έρευνα- ανάπτυξη»	3,334	?
ΔΔ2 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στους τομείς «χρηματοοικονομικά- διαχείριση & ιδιαίτερα χαρακτηριστικά επιχείρησης»	3,334	?
ΔΔ3 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στους τομείς «διοίκηση-μάνατζμεντ & επιχειρηματικότητα»	3,334	?
ΔΔ4 _{EN}	Βαθμός ικανότητας στον τομέα «υποδομές-εφοδιασμός»	3,334	?
ΔΔ5 _{EN}	Βαθμός ικανότητας ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών»	3,334	?
ΔΔ6 _{EN}	Βαθμός ικανότητας ως προς την «φήμη προϊόντων- επιχείρησης»	3,334	?
ΔΔ7 _{EN}	Βαθμός ικανότητας ως προς την «Τεχνολογία Εγκαταστάσεων και τα Συστήματα Παραγωγής»	3,334	?
ΔΔ8 _{EN}	Βαθμός καταλληλότητας του «Μεγέθους της Επιχείρησης»	3,334	?
ΔΔ9 _{EE}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «διεθνές περιβάλλον»	3,334	?
ΔΔ10 _{EE}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «τεχνολογικό περιβάλλον»	3,334	?

ΔΔ11 _{ΕΕ}	Βαθμός ικανότητας/ προσαρμογής προς το «οικονομικό, πολιτικό & θεσμικό περιβάλλον»	3,334	?
ΔΔ12 _{ΕΕ}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς την «αγορά-ανταγωνισμό»	3,334	?
ΔΔ13 _{ΕΕ}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς τους «προμηθευτές-πιστωτές»	3,334	?
ΔΔ14 _{ΕΕ}	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς το «κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον»	3,334	?
ΔΔ15 _{ΕΕ}]	Βαθμός ικανότητας/προσαρμογής προς τους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες»	3,334	?
2^η ομάδα δεικτών	Χρηματοοικονομικοί δείκτες	50,00	
D1	Δείκτης Γενικής Ρευστότητας	5,000	?
D2	Δείκτης Άμεσης Ρευστότητας	5,000	?
D3	Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης	5,000	?
D4	Δείκτης Χρέους Περιουσίας	5,000	?
D5	Δείκτης Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας	5,000	?
D6	Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων	5,000	?
D7	Δείκτης Μέσης Περιόδου Είσπραξης των Απαιτήσεων	5,000	?
D8	Δείκτης Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους	5,000	?
D98	Δείκτης Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων	5,000	?
D10	Δείκτης Συνολικής Αποδοτικότητας	5,000	?

***Σημείωση:** Χρησιμοποιήθηκαν οι παράμετροι του προγράμματος Promethee II, χωρίς την παρέμβαση του χρήστη.

Σύμφωνα με την καθαρή ροή κάθε επιχείρησης, οι επιχειρήσεις κατατάχθηκαν στην ακόλουθη ιεραρχική σειρά (Πίνακας 9.25):

Πίνακας 9.25: Κατάταξη των μεταποιητικών επιχειρήσεων του δείγματος

α/α	Σειρά κατάταξης των Επιχειρήσεων	Καθαρή ροή/ σκορ επίδοσης επιχείρησης
1	ΑΚΡΙΤΑΣ ΑΕ	82,70768
2	ΕΤΗΑΚΑ Ε.Π.Ε.	79,59852
3	ΝΕΟΓΑΛ Α.Ε.	74,19707
4	ΕΛΒΕ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ Α.Ε.	73,15693
5	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΛΓΡΟΤΙΚΗ ΑΕ	65,85102
6	ΕΜΚΑ Α.Β.Ε.Ε.	64,53637
7	ΙΣΤΟΙΛΟΥΔΗΣ ΑΒΕΕ	63,94155
8	ΑΦΟΙ ΤΣΑΤΣΟΥΛΗ ΑΒΕΕ	62,8505
9	Κ ΚΟΥΤΡΟΥΛΟΣ ΑΒΕΕ	58,49577
10	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΥΑΛΙΝΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΠΡΙΣΜΑ Α.Ε.	58,10931
11	ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΕ	57,42273
12	ΥΦΑΝΤΗΡΙΑ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ	56,1019
13	ΑΦΟΙ ΓΚΑΝΗ Α.Β.Ε.Ε.	55,18663

14	ΣΕΚΑΠ ΑΕ	48,41386
15	ΧΡ. ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	41,94809
16	Μ.Ι. ΜΑΛΛΗΣ ΑΕΒΕ	39,56727
17	ΚΡΕΑΤΟΕΜΠΟΡΙΚΗ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ	38,25676
18	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Ε.	37,34736
19	ΑΣΚΟ Α.Ε.	37,21523
20	ΚΟΜΟΤΕΧ ΑΕ	37,16361
21	ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΒΕΕ	36,85415
22	ΑΦΟΙ ΧΑΤΖΗΒΑΡΥΤΗ Α.Ε.	36,2616
23	ΠΟΤΟΠΟΙΙΑ ΠΑΤΚΑ Α.Ε.	33,22004
24	ΔΗΜΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗ Δ.Ε. ΔΗΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ	32,709
25	EUROPLAST Α.Β.Ε.Ε.	27,98377
26	ΒΑΛΚΑΝ Α.Ε.	24,52414
27	ΒΙΟΜ. ΦΩΣΦΟΡ. ΛΙΠΑΣΜΑΤΩΝ Α.Ε.	23,76752
28	STALCO ΑΒΕΤΕ	22,16709
29	ΑΛΦΙΝ ΑΕ	18,99113
30	ΕΤΕΠΑΛ ΑΕ	18,99113
31	ΣΟΛΑΚΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ Α.Ε.	18,534
32	ΚΤΗΜΑ ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΔΗ Α.Ε.	18,33525
33	ΛΕΜΟΝΙΔΗΣ ΧΡΩΜΑΤΑ Α.Ε.	17,76931
34	ΒΕΤΕ ΔΡΑΜΑΣ Α.Ε.	16,3231
35	ΑΤΛΑΣ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	15,6065
36	ΧΗΜ. ΒΙΟ ΞΑΝΘΗΣ ΕΠΕ	15,54864
37	ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΚΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	15,26697
38	ΒΙΟ. ΚΕΡ ΑΕ	12,82335
39	ΠΡΙΣΜΑ - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΑΒΕΕ	12,22581
40	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΜΕΤΑΛΛΩΝ Α.Ε.	11,60572
41	ΒΕΤΕ ΔΡΑΜΑΣ Α.Ε.	10,52931
42	ΑΦΟΙ ΑΝΔΡΑΒΙΖΟΥ ΑΕ	9,656799
43	ΑΦΡΟΤΕΞ ΑΕ	9,442493
44	ΜΥΛΟΙ ΘΡΑΚΗΣ Ι. ΟΥΖΟΥΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	9,322588
45	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΡΟΔΟΠΗΣ ΑΕ	9,286885
46	ΧΑΤΖΗΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ ΘΕΜΗΣ- ΒΙΚΡΕ Α.Ε.	8,812034
47	Ι. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΑΕΡΙΟΥΧΑ ΠΟΤΑ ΑΕ	8,230445
48	ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΑΕ	7,864312
49	ΤΕΚΤΩΝ ΑΕ	7,864312
50	ΝΤΙΑΞΟΝ ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΥΛΙΚΑ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ ΑΒΕΕ	7,174597
51	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Ε.	6,90354
52	ΣΙΔΕΚΑΤ ΑΕ	6,435427
53	ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΓΝΑΤΙΑ ΑΕ	6,338126
54	Β.Μ.ΜΕΔΙΤΕΡΡΑΝΕΑΝ ΑΒΕΕ – ΧΡΩΜΑΤΩΝ	5,771691
55	ΠΑΥΛΟΣ ΤΡΥΦΩΝΙΔΗΣ Α.Ε.	5,239913
56	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜ. ΠΕΡΙΒΑΛ. ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ HELESI- ΑΕΒΕ	5,146684
57	Δ. ΛΑΓΑΚΗΣ ΑΕ	4,985018
58	FANCO ΑΕ	4,75635
59	ARCADIA TECHNOLOGIES SA	4,118954
60	ARCADIA MASTER ΑΕ	4,054869
61	ΜΕΤΕΚΟ ΑΕ	3,620144
62	ΧΑΤΖΗΛΟΥΚΑΣ ΑΕ	3,392173

63	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΜΥΓΔΑΛΟΥ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ Α.Β.Ε.Ε.	3,167436
64	BEST CATERING ΑΕ	3,124843
65	ΒΕΑΚ ΑΕ	2,759521
66	ΑΛΟΥΚΟΜ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΔΙΕΛΑΣΗΣ ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΥ ΑΕ	2,653924
67	ΚΥΚΛΟΣ ΑΕ	2,548594
68	ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΠΙΠΛΟΠΟΪΑ ΑΕ	2,134515
69	ΟΡΥΖΟΜΥΛΟΣ ΠΕΡΝΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	1,805261
70	ΑΛΛΑΝΤΙΚΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΑΕ	1,413098
71	ΤΥΠΟΓΡΑΜΜΑ ΑΕ	1,220254
72	ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ ΑΕ	0,059897
73	ΠΟΤΟΠΟΪΑ ΟΙΝΟΠΟΪΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	-0,55313
74	ΡΑΔΙΟΠΟΥΛΟΣ Α.Β.Ε.Ε.	-0,57393
75	ΑΛΣΑΜΑΡ ΑΕ	-0,74956
76	GMS ΑΕ	-2,08642
77	BOLERO - ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕ	-2,50642
78	ΑΛΟΥΝΕΦ ΑΕ	-2,62491
79	ARCADIA AUDIOVISUAL ΑΕ	-2,72931
80	GMC ΑΒΕΕ	-3,34459
81	ΕΡΓΟΜΠΕΤΟΝ ΑΒΕΤΕΘ	-3,56964
82	ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΒΟΥΓΙΟΥΚΛΗ Α.Ε.	-4,81665
83	Η. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Β.Ε.Ε.	-4,94388
84	Δ.&. Κ. ΓΕΝΑΔΙΟΣ ΑΒΕΕ	-5,65337
85	ΕΠΙΠΛΟΠΟΪΑ Α.ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	-5,86957
86	ΛΕΩΝ Α.Τ.Ε.Β.Ε.	-6,34101
87	Ν. ΦΑΡΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	-7,42755
88	Σ. ΤΟΜΠΟΥΛΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	-8,92715
89	ΖΥΘΟΠΟΪΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΘΡΑΚΗΣ - ΒΕΡΓΙΝΑ	-9,56251
90	ΛΑΝΤΣΙΟΝ ΜΗΤ ΕΒΡΟΥ ΑΕ	-9,63983
91	ΑΦΟΙ ΦΡΑΝΤΖΗ ΑΕ	-9,65381
92	ΓΑΛΑΝΟΣ ΖΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΑΒΕΕ (ΒΙΕΜΕΚ)	-10,3318
93	ARCADIA DIGITAL ΑΕ	-10,7526
94	ΚΕΡΑΜΟΠΟΪΑ ΚΟΘΑΛΗ Α.Ε.	-11,2417
95	ΜΑΡΜΑΡΑ ΣΚΑΡΗ Α.Β.Ε.Ε.	-11,431
96	ΕΚΟΣΤΡΩΜ ΑΕ	-11,5361
97	FANWARE ΑΒΕΕ	-12,2995
98	ΕΤΡΑ - PROVOLI TABLES ΑΕ	-12,905
99	ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΔΗΣ ΑΕ	-13,6469
100	TULIP ΑΒΕΕ	-13,7488
101	ΠΑΥΛΙΔΗΣ Α.Ε. ΜΑΡΜΑΡΑ	-13,8506
102	ΡΕΗΚΑΠ Α.Ε.	-14,248
103	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΤΟΣ ΞΑΝΘΗΣ ΑΕ "ΡΟΔΟΠΗ"	-14,2688
104	PRISMA - ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΑΕ - ΧΑΡΑΞΕΙΣ ΚΥΛΙΝΔΡΩΝ	-14,3026
105	ΤΣΙΡΟΣ ΑΕ	-15,3637
106	ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΑΦΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ	-15,4019
107	ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΦΟΥΡΝΟΣ ΕΠΕ	-15,4223
108	ΕΚΑΤ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	-16,5396
109	ΜΑΡΜΑΡΑ ΜΙΧΕΛΑΚΗ Α.Ε.	-18,4348
110	ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΕ - ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	-18,5538
111	ΠΟΤΟΠΟΪΑ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ Ι. Α.Β.Ε.Ε.	-19,535
112	ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	-19,8435
113	ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ Α.Ε.	-21,0825
114	ΕΠΙΠΛΟ ΚΑΡΑΤΖΟΓΛΟΥ Α.Ε.	-21,777

115	ΤΟΥΡΝΑΒΙΤΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	-22,6011
116	ΚΑΛΟΝΗ ΑΕ	-23,2653
117	ΣΕΚΕ ΑΕ	-23,3138
118	INTRAPACK ΑΕ-ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΧΑΡΤΟΥ	-24,7762
119	ΧΑΤΖΗΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Α.Ε.	-25,2305
120	ΣΕΒΑΘ ΑΕ	-25,5872
121	GROUPAL ΑΒΕΕ	-26,6967
122	ΘΕΡΜΟΠΛΑΣΤΙΚΗ Α.Β.Ε.Ε.- ΜΠΑΛ- ΚΩ Α.Β.Ε.Ε.	-27,6091
123	ΤΕΧΝΗ ΑΕ	-27,6776
124	ΛΑΙΦ_Τ - ΥΓΡΑ ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕ	-27,718
125	SMIRDEX ΑΕ	-28,3166
126	Γ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ ΔΡΑΜΑΣ Α.Ε.	-30,0459
127	ΛΙΝΕΑ Α.Β.Ε.Ε.	-30,3453
128	ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΕΠΙΠΛΟΠΟΪΑ Ε.Π.Ε.	-30,5451
129	ΧΑΡΤΙΞ ΑΕΒΕ	-30,5856
130	ΑΙΜΟΣ Α.Β.Ε.Ε.	-32,6811
131	ΜΑΣΣ ΦΑΣΙΟΝ Α.Ε.	-32,9271
132	ΜΑΡΜΑΡΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	-33,8208
133	ΑΦΟΙ ΚΑΛΕΝΗ Α.Ε.Β.Ε.	-34,6531
134	ΓΕΝΕΠΥΜ ΑΕ	-35,2733
135	ΜΑΡΜΑΡΑ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ ΑΕ	-37,318
136	ΑΦΟΙ ΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΙ Α.Ε.	-38,9492
137	ΠΛΕΚΤΗΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ ΑΕ	-38,9492
138	Α. ΔΕΛΗΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	-39,103
139	ΝΑΛΒΑ Α.Ε.	-40,0115
140	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΠΟΤΟΠΟΙΙΑ Α.Β.Ε.Ε.	-44,1933
141	ΧΑΛΒΑΔΟΠΟΪΑ ΞΑΝΘΗΣ ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ ΑΕ	-47,8863
142	ΑΛΒΕΚ ΗΛΙΑΔΗΣ ΑΕ	-48,3791
143	ΑΚΡΙΤΑΣ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.	-50,9096
144	ΑΛΒΙΤ ΑΕ	-53,2687
145	ΛΕΥΚΟΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ ΚΑΒΑΛΑΣ Α.Ε.	-54,8175
146	ΘΡΕΪΣ-ΠΑΚ ΑΒΕΕ	-63,9232
147	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	-78,0311
148	ΘΡΑΠΛΑΣΤ ΜΕΓΑ ΣΑΚΚΟΙ ΑΒΕΕ	-78,5238

Από τη σύγκριση της παραπάνω κατάταξης των επιχειρήσεων με την κατάταξη των επιχειρήσεων με βάση τους χρηματοοικονομικούς δείκτες (βλέπε κεφ. 7), προκύπτει διαφορετική ιεράρχηση των μονάδων, καθώς και σημαντικές διαφορές ως προς την καθαρή ροή επίδοσης κάθε επιχείρησης (επίπεδο, πρόσημο). Ειδικότερα, 73 επιχειρήσεις ή το 49,3% του δείγματος διατήρησε το πρόσημο της καθαρής ροής επίδοσης και στις δύο κατατάξεις (36 ή 37 επιχειρήσεις που είχαν θετική ή αρνητική καθαρή ροή στην κατάταξη με τους χρηματοοικονομικούς δείκτες διατήρησαν το ίδιο πρόσημο ροής και στην κατάταξη με τους μικτούς δείκτες: δείκτες διατηρησιμότητας και τους χρηματοοικονομικούς δείκτες), ενώ το υπόλοιπο 50,7% των επιχειρήσεων άλλαξε πρόσημο και σειρά κατάταξης (38 ή 37 επιχειρήσεις με θετική ή αρνητική ροή επίδοσης από πλευράς χρηματοοικονομικών δεικτών αξιολογήθηκαν

αρνητικά ή θετικά με βάση τους μικτούς δείκτες: δείκτες διατηρησιμότητας και τους χρηματοοικονομικούς δείκτες).

9.10 Συμπεράσματα

Με βάση τη διερευνητική παραγοντική ανάλυση (ΔΠΑ) προσδιορίστηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Ειδικότερα, στην πρώτη ομάδα των ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων έχουμε κατά σειρά σημαντικότητας τους παρακάτω παράγοντες διατηρησιμότητας:

1. πωλήσεις-μάρκετινγκ & έρευνα-ανάπτυξη
2. χρηματοοικονομικά-διαχείριση & ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επιχείρησης
3. διοίκηση-μάντζμεντ & επιχειρηματικότητα των ιδρυτών
4. υποδομές-εφοδιασμός
5. χαρακτηριστικά ιδρυτών
6. φήμη προϊόντων-επιχείρησης
7. τεχνολογία εγκαταστάσεων και συστήματα παραγωγής
8. μέγεθος της επιχείρησης.

Στη δεύτερη ομάδα των εξωεπιχειρησιακών παραγόντων έχουμε κατά σειρά σημαντικότητας τους παρακάτω παράγοντες διατηρησιμότητας:

1. διεθνές περιβάλλον
2. τεχνολογικό περιβάλλον
3. οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον
4. αγορά-ανταγωνισμός
5. προμηθευτές-πιστωτές
6. κοινωνικό - πολιτισμικό περιβάλλον
7. λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες

Για την ταυτοποίηση των δεικτών διατηρησιμότητας έγινε αντιστοίχιση του παράγοντα διατηρησιμότητας με τον αντίστοιχο δείκτη διατηρησιμότητας, ενώ η κατασκευή του δείκτη στηρίχθηκε στις μεταβλητές-θέματα που περικλείει κάθε δείκτης, καθώς και στην ποσοτικοποίηση των μεταβλητών του με βάση την πενταβάθμια κλίμακα.

Από τη στατιστική ανάλυση των εκτιμήσεων του συνόλου των δεικτών διατηρησιμότητας, προκύπτει ότι, σε γενικές γραμμές, τόσο οι ενδο- όσο και οι

εξωεπιχειρησιακοί δείκτες διατηρησιμότητας επηρεάζουν κατά την γνώμη των επιχειρηματιών σημαντικά τη μακροβιότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Ειδικότερα, όμως, εμφανίζονται διαφοροποιήσεις ως προς τη σπουδαιότητα ορισμένων ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, καθώς και σχετικές διαφορές ανάλογα με δοσμένα κριτήρια κατάταξης των επιχειρήσεων (κλάδος δραστηριότητας, τύπος της επιχείρησης, μέγεθος της επιχείρησης, επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία και προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία).

Από τις εκτιμήσεις των δεικτών διατηρησιμότητας προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

Σύνολο του τομέα μεταποίησης:

- Ως σημαντικότερους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας οι επιχειρηματίες θεωρούν τον βαθμό ικανότητας της επιχείρησης στους τομείς **«διοίκηση-μάνατζμεντ & επιχειρηματικότητα»** και στους τομείς **«φήμη προϊόντων-επιχείρησης»**.
- Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη των επιχειρηματιών ότι ο πλέον σημαντικός δείκτης διατηρησιμότητας από πλευράς εξωεπιχειρησιακών δεικτών είναι η ικανότητα-προσαρμογή των επιχειρήσεων στους **«λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες»**, οι οποίοι ενσωματώνονται στις μεταβλητές-θέματα: αποτελεσματικότητα θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, αποτελεσματικότητα θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων.

Κλάδος δραστηριότητας

- Οι εκτιμήσεις των ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας κατά κλάδο δραστηριότητας των επιχειρήσεων δεν διαφοροποιούνται από τη γενική εικόνα του τομέα μεταποίησης, όπου οι ενδοεπιχειρησιακοί δείκτες ΔΔ3_{EN} [Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα] και ΔΔ6_{EN} [Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης] καθώς και οι εξωεπιχειρησιακοί δείκτες ΔΔ7_{EE} [Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες] και ΔΔ3_{EE} [Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον], έχουν τη μεγαλύτερη σημασία στο θέμα της επιβίωσης.
- Στους υπόλοιπους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται ενδοκλαδικές διαφοροποιήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που αποδίδουν οι επιχειρηματίες σε ορισμένους δείκτες. Έτσι:
 - Οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στους κλάδους «Έπιπλα και Λοιπές Βιομηχανίες-Ξύλο και Προϊόντα Ξύλου» και «Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού» θεωρούν εξίσου σημαντικό

το δείκτη $\Delta 4_{EN}$ [βαθμός ικανότητας της επιχείρησης ως προς τον τομέα «υποδομές-εφοδιασμός»]. Οι υπόλοιποι κλάδοι, κατά την άποψη των επιχειρηματιών, φαίνονται να μην επηρεάζονται σημαντικά από τον παραπάνω δείκτη διατηρησιμότητας, δεδομένου ότι οι τιμές του δείκτη κινούνται κάτω από το μέσο δείκτη του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Εξάιρεση αποτελεί ο κλάδος «Τρόφιμα-Ποτά», όπου οι τιμές του δείκτη κινούνται οριακά πάνω από το μέσο δείκτη.

- Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στο δείκτη $\Delta 5_{EN}$ [ικανότητα της επιχείρησης ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών»], όπου οι κλάδοι «Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών-κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού» και «Τρόφιμα και Ποτά» διαφοροποιούνται έναντι των υπολοίπων κλάδων, έχοντας υψηλότερο δείκτη από τον αντίστοιχο μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων. Μικρή διαφοροποίηση εμφανίζουν και οι κλάδοι «Έπιπλα και Λοιπές βιομηχανίες-Ξύλου και προϊόντων ξύλου», αφού κινούνται οριακά πάνω από το μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων.
- Όσον αφορά στους υπόλοιπους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας, οι επιχειρηματίες των κλάδων «Τρόφιμα και Ποτά» και «Έπιπλα και Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο και Προϊόντα Ξύλου» θεωρούν εξίσου σημαντικό το δείκτη $\Delta 4_{EE}$ [ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς την «Αγορά-Ανταγωνισμό»]. Οι υπόλοιποι κλάδοι φαίνονται να μην επηρεάζονται σημαντικά από τον παραπάνω δείκτη, δεδομένου ότι οι τιμές του κινούνται κάτω από το μέσο δείκτη του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.
- Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα χαμηλά επίπεδα εκτιμήσεων του δείκτη $\Delta 1_{EE}$ [Διεθνές Περιβάλλον] (κάτω των 3 μονάδων) στους περισσότερους κλάδους επιχειρήσεων. Αυτό δηλώνει ότι οι επιχειρήσεις των κλάδων αυτών έχουν περιορισμένη εξωστρέφεια και επομένως δεν δίνουν τη δέουσα σημασία στο διεθνές περιβάλλον ή έχουν σημαντικές αδυναμίες να προσαρμοσθούν στις διεθνείς εξελίξεις και με αυτόν τον τρόπο υποβαθμίζουν τη βαρύτητα του παράγοντα αυτού.

Τύπος επιχείρησης

- Όσον αφορά τη γενική εικόνα των ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με τον τύπο της επιχείρησης, ισχύουν ακριβώς τα ίδια με τις αναφερθείσες εκτιμήσεις κατά κλάδο δραστηριότητας.

- Στους υπόλοιπους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται, ανάλογα με τον τύπο της επιχείρησης, διαφορετικές εκτιμήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που τους αποδίδουν οι επιχειρηματίες. Έτσι:
 - Στους τύπους των επιχειρήσεων «Μετεγκατάσταση ή άλλο» και «Μητρική», ο δείκτης $\Delta\Delta_{4EN}$ [βαθμός ικανότητας της επιχείρησης ως προς τον τομέα «υποδομές-εφοδιασμός»] θεωρείται εξίσου σημαντικός, ενώ οι υπόλοιποι τύποι επιχειρήσεων φαίνονται ότι δεν επηρεάζονται σημαντικά από τον παραπάνω δείκτη διατηρησιμότητας, δεδομένου ότι οι τιμές του στους τύπους αυτούς κινούνται κάτω από το μέσο δείκτη του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στο μέσο δείκτη $\Delta\Delta_{5EN}$ [ικανότητα της επιχείρησης ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών»], όπου οι τύποι επιχειρήσεων «Μητρική» και «Θυγατρική» διαφοροποιούνται έναντι των υπολοίπων τύπων, έχοντας υψηλότερο δείκτη από το μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων.
 - Παρόμοια εικόνα παρατηρείται και με τις εκτιμήσεις των επιχειρηματιών ως προς τους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας, ανάλογα με τον τύπο επιχείρησης. Συγκεκριμένα, στους τύπους επιχείρησης «μετεγκατάσταση ή άλλο» και «νέα μονάδα» θεωρείται εξίσου σημαντικός ο δείκτης $\Delta\Delta_{4EE}$ [ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης προς την «Αγορά- Ανταγωνισμό»], ενώ οι υπόλοιποι τύποι επιχειρήσεων φαίνονται να μην επηρεάζονται σημαντικά από τον παραπάνω δείκτη διατηρησιμότητας, δεδομένου ότι οι τιμές του κινούνται κάτω από το μέσο δείκτη του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.
 - Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα σχετικά χαμηλά επίπεδα (κάτω των 3 μονάδων) των εκτιμήσεων ορισμένων τύπων επιχειρήσεων (νέα μονάδα, μετεγκατάσταση ή άλλο) ως προς τη βαρύτητα του δείκτη $\Delta\Delta_{1EE}$ [Διεθνές Περιβάλλον]. Είναι φανερό ότι οι επιχειρήσεις αυτού του είδους έχουν περιορισμένη εξωστρέφεια ή έχουν σημαντικές αδυναμίες να προσαρμοσθούν στις διεθνείς εξελίξεις και επομένως υποβαθμίζουν τη βαρύτητα του παράγοντα αυτού.

Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία

- Όσον αφορά τη γενική εικόνα των ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία, ισχύουν ακριβώς τα ίδια με τις αναφερθείσες εκτιμήσεις κατά κλάδο δραστηριότητας ή τύπο επιχείρησης, εκτός της μοναδικής περίπτωσης των επιχειρηματιών με μεταπτυχιακές σπουδές, οι οποίοι αποδίδουν σχετικά μικρότερη σημασία στο δείκτη $\Delta\Delta_{3EE}$.

- Παρά ταύτα, υφίστανται κάποιες διαφορές σχετικά με τη σημαντικότητα ή όχι ορισμένων ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία. Έτσι:
 - Οι επιχειρηματίες με επίπεδο μόρφωσης «ΑΕΙ/ΤΕΙ» και «Μεταπτυχιακές σπουδές» θεωρούν εξίσου σημαντικό τον ΔΔ4_{EN} [βαθμός ικανότητας της επιχείρησης ως προς τον τομέα «υποδομές-εφοδιασμός», ενώ οι υπόλοιπες κατηγορίες μόρφωσης επιχειρηματιών εκτιμούν ότι η διατηρησιμότητα των μονάδων τους δεν επηρεάζεται σημαντικά από τον παραπάνω δείκτη. Παρόμοια εικόνα παρατηρείται και για τους δείκτες ΔΔ5_{EN} [ικανότητα της επιχείρησης ως προς τα «χαρακτηριστικά ιδρυτών] και ΔΔ7_{EN} [Τεχνολογία Εγκαταστάσεων και Συστήματα Παραγωγής].
 - Οι επιχειρηματίες με επίπεδο μόρφωσης «Τεχνική εκπαίδευση-ΙΕΚ» και «ΑΕΙ/ΤΕΙ» θεωρούν λιγότερο σημαντικό για τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους τον εξωεπιχειρησιακό δείκτη διατηρησιμότητας ΔΔ1_{EE}, έναντι των επιχειρηματιών με λιγότερη ή υψηλότερη μόρφωση.

Μέγεθος της επιχείρησης

- Όσον αφορά τη γενική εικόνα των ενδο-και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης, ισχύουν τα ίδια περίπου με αυτά που αναφέρθηκαν σε σχέση με τον κλάδο δραστηριότητας ή τον τύπο επιχείρησης ή το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία.
- Παρά ταύτα, ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης, υφίστανται κάποιες διαφορές σχετικά με τη σημαντικότητα ή όχι ορισμένων ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας. Έτσι:
 - Οι επιχειρηματίες που εκπροσωπούν μεγάλες ή μεσαίες επιχειρήσεις θεωρούν εξίσου σημαντικούς τους δείκτες ΔΔ1_{EN} [Πωλήσεις-Μάρκετινγκ και Έρευνα-Ανάπτυξη], ΔΔ2_{EN} [Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση και Ιδιαίτερα Χαρακτηριστικά Επιχείρησης] και ΔΔ8_{EN} [Μέγεθος Επιχείρησης], ενώ στις υπόλοιπες κατηγορίες μεγέθους επιχειρήσεων οι επιχειρηματίες εκτιμούν ότι η διατηρησιμότητα δεν επηρεάζεται σημαντικά από τους παραπάνω δείκτες, οι οποίοι κινούνται κάτω από το μέσο δείκτη του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Μικτή εικόνα παρατηρείται στους δείκτες ΔΔ4_{EN} [Υποδομές-Εφοδιασμός], ΔΔ5_{EN} [Χαρακτηριστικά Ιδρυτών] και ΔΔ7_{EN} [Τεχνολογία Εγκαταστάσεων & Συστήματα Παραγωγής], όπου οι εκπρόσωποι των «μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων» έχουν ταυτόσημες εκτιμήσεις και αποδίδουν υψηλότερη βαρύτητα από το μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων, σε αντίθεση με τις

υπόλοιπες κατηγορίες μεγέθους επιχειρήσεων που οι εκτιμήσεις τους κινούνται σε χαμηλότερα επίπεδα

- Οι επιχειρηματίες στις μεγάλες και μεσαίες επιχειρήσεις θεωρούν εξίσου σημαντικό το δείκτη « $\Delta\Delta I_{EE}$ [Διεθνές Περιβάλλον], έναντι αυτών με μικρότερο μέγεθος επιχείρησης, όπου οι εκτιμήσεις κινούνται κάτω από τη μέση τιμή του δείκτη. Μικτή εικόνα παρατηρείται στους υπόλοιπους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας, όπου οι εκπρόσωποι των «μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων» έχουν σχετικά ταυτόσημες εκτιμήσεις και αποδίδουν υψηλότερη ή χαμηλότερη βαρύτητα από το μέσο δείκτη του συνόλου των επιχειρήσεων.

Προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία

- Όσον αφορά τη γενική εικόνα των ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία, ισχύουν ακριβώς τα ίδια με τις αναφερθείσες εκτιμήσεις κατά κλάδο δραστηριότητας ή τύπο ή μέγεθος επιχείρησης ή επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία.
- Παρά ταύτα, υφίστανται κάποιες διαφορές σχετικά με τη σημαντικότητα ή όχι ορισμένων ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία. Έτσι:
 - Οι επιχειρηματίες των μονάδων που προήλθαν από τη συμμετοχή άλλων εταιρειών θεωρούν εξίσου σημαντικούς όλους τους υπόλοιπους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες, ενώ οι υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρηματιών εμφανίζουν ασήμαντες διαφορές, δεδομένου ότι οι εκτιμήσεις τους κινούνται ελαφρώς κάτω ή πάνω από το μέσο δείκτη του συνόλου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Για την ιεραρχική κατάταξη της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων του δείγματος χρησιμοποιήθηκε η πολυκριτήρια διαδικασία ανάλυσης, με βάση τρεις διαφορετικούς δείκτες, δηλαδή: α) τους δείκτες διατηρησιμότητας, β) τη συνολική εικόνα διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων και γ) τους «δείκτες διατηρησιμότητας και τους χρηματοοικονομικούς δείκτες», και έγινε έλεγχος της σταθερότητας των αποτελεσμάτων ιεράρχησης των επιχειρήσεων.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων στατιστικής εκτίμησης και ανάλυσης των δεικτών διατηρησιμότητας, με βάση τη νέα κατάταξη, προκύπτει ότι, σε συνολικούς όρους, οι μεταποιητικές μονάδες της Περιφέρειας ΑΜΘ εμφανίζουν μικτή εικόνα: σχετικά μεγαλύτερη ομοιογένεια σε ορισμένους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας και ανάλογη ετερογένεια σε ορισμένους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας.

Από την ανάλυση των εκτιμήσεων των βασικών δεικτών διατηρησιμότητας στις 4 ομάδες-τεταρτημόρια, ως προς το σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, προκύπτει ότι η ομάδα των επιχειρήσεων με πολύ καλή εικόνα επιβίωσης των μονάδων (ομάδα Q4) έχει τους υψηλότερους μέσους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας και εμφανίζει στατιστικά σημαντική υπεροχή στο να ανταποκριθεί στους εκτιμώμενους παράγοντες μακροβιότητας, έναντι των υπολοίπων ομάδων επιχειρήσεων (Q3, Q2 και Q1). Ενδιαφέρον έχει επίσης η εκτίμηση ότι η αμέσως προηγούμενη ομάδα (Q3), δηλαδή οι επιχειρήσεις με σχετικά καλό σκορ διατηρησιμότητας, διαφοροποιείται σχετικά από την ομάδα Q2, διαφορά όμως η οποία αξιολογείται στατιστικά σε ελάχιστες περιπτώσεις δεικτών. Επιπλέον, η ομάδα Q1 αποδεικνύεται ότι υπολείπεται σημαντικά στους περισσότερους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες σε σχέση με τις τρεις προηγούμενες ομάδες.

Παράλληλα, η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές των ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας γύρω από το μέσο τους, όπως αυτή αποτυπώνεται με το τυπικό σφάλμα του μέσου, είναι σχετικά χαμηλή σε όλες τις ομάδες επιχειρήσεων (Q4, Q3, Q2 και Q1), με ελάχιστες μικροδιαφορές από δείκτη σε δείκτη, εκτός ορισμένων περιπτώσεων εξωεπιχειρησιακών δεικτών, όπου διαπιστώνεται αρκετά μεγάλη διασπορά. Αυτό σημαίνει ότι στην πρώτη περίπτωση υπάρχει σχετική ομοιογένεια, ενώ στη δεύτερη μικρή ετερογένεια στις εκτιμήσεις διαφορετικών ομάδων επιχειρήσεων, όσον αφορά στους δείκτες που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

Συμπερασματικά, με την παρούσα έρευνα έγινε προσπάθεια ταυτοποίησης των παραγόντων που επηρεάζουν τη μακροβιότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων και επιχειρήθηκε η κατασκευή ειδικών δεικτών βιωσιμότητας, οι οποίοι θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στο σύστημα αξιολόγησης των παραγωγικών επενδύσεων. Η διαδικασία αυτή υποστηρίχθηκε από σύνθετη μεθοδολογία και τεχνική (προσδιορισμός, εκτίμηση και ανάλυση των δεικτών διατηρησιμότητας), τα δε αποτελέσματα που προέκυψαν διαφοροποιούνται σημαντικά από την κλασική μέθοδο αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων, η οποία σε μεγάλο βαθμό στηρίζεται από την εκτίμηση και ανάλυση των χρηματοοικονομικών δεικτών.

Ειδικότερα, τα επιχειρηθέντα σενάρια κατάταξης των μεταποιητικών επιχειρήσεων με βάση την κλασική μεθοδολογία, καθώς και με βάση τους προτεινόμενους δείκτες διατηρησιμότητας σε διάφορες παραλλαγές, καταλήγουν σε διαφορετικές αξιολογήσεις/κατατάξεις των επιχειρήσεων ως προς την προβλεπόμενη επιβίωσή τους. Φαίνεται ότι το τρίτο σενάριο, δηλαδή ο συνδυασμός χρηματοοικονομικών δεικτών και δεικτών διατηρησιμότητας να είναι το επικρατέστερο, αφού εμφανίζει τις ίδιες σχεδόν διαφορές στην ιεράρχηση των

επιχειρήσεων και κάνει χρήση και των δύο μεθοδολογιών. Με άλλα λόγια, η επιτυχία της περιφερειακής πολιτικής ανάπτυξης, και συνακόλουθα της προσπάθειας για ορθολογικότερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων, εξαρτάται όλο και περισσότερο από την ικανότητα του συστήματος αξιολόγησης να ισορροπεί τις ανάγκες επιλογής επενδυτικών σχεδίων, τα οποία διασφαλίζουν τόσο τη διάσταση χρηματοοικονομικής επάρκειας όσο και αυτήν της μακροβιότητας των υπό ίδρυση ή υπό εκσυγχρονισμό-επέκταση επιχειρήσεων.

Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να συμβάλουν στη διατύπωση ενός πλαισίου ορθολογικότερης αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων, συμπεριλαμβάνοντας τόσο τη διάσταση της χρηματοοικονομικής επάρκειας όσο και αυτή της μακροβιότητας των υπό ίδρυση ή υπό εκσυγχρονισμό-επέκταση επιχειρήσεων. Στην πράξη, από την εφαρμογή των παραπάνω αποτελεσμάτων αναμένεται ότι θα προκύψουν σημαντικά οφέλη, όπως:

- Δυνατότητα επαναπροσδιορισμού του θεσμικού πλαισίου αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων.
- Δυνατότητα βελτίωσης της συνολικής αποτελεσματικότητας της ασκούμενης πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης.
- Δυνατότητα ορθολογικότερης κατανομής των διαθέσιμων χρηματικών πόρων.
- Δυνατότητα βελτίωσης της κλαδικής σύνθεσης των επιχειρήσεων.
- Δυνατότητα βελτίωσης του βαθμού διατηρησιμότητας ή μείωσης του ποσοστού θνησιμότητας των επιχειρήσεων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σε κάθε εμπειρική έρευνα το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στο τι καινούργιο μπορεί να προσφέρει, σε σχέση με το αντικείμενο το οποίο μελετάται σ' αυτήν, και στο κατά πόσο τα αποτελέσματα που προκύπτουν είναι δυνατόν να αποτελέσουν χρήσιμα συμβουλευτικά εργαλεία και να χρησιμοποιηθούν στην πραγματικότητα. Η ανάγκη συνολικής οικονομικής ανάλυσης και συστηματικής μελέτης των θεμάτων που συνδέονται με τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων και την αποτελεσματικότητα της ασκούμενης πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης αποτέλεσε κίνητρο για τον σχεδιασμό της παρούσας έρευνας. Εξ όσων γνωρίζουμε, δεν έχει πραγματοποιηθεί άλλη προσπάθεια συνολικής διερεύνησης της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Η ανάπτυξη της ελληνικής μεταποίησης παρουσίασε σημαντικές διακυμάνσεις, τα τελευταία χρόνια, ως αποτέλεσμα αφενός της εμφάνισης σημαντικών διαρθρωτικών προβλημάτων του τομέα (προβληματικές επιχειρήσεις, απώλεια ανταγωνιστικότητας των ελληνικών βιομηχανικών προϊόντων, κ.ά.) και αφετέρου των νέων όρων του επιχειρείν στο πλαίσιο της διευρυμένης ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Γενικά, ο κλάδος της μεταποίησης εμφάνισε χαρακτηριστικά που στην πλειονότητά τους επέδρασαν ανασταλτικά στην ανάπτυξή του. Η ασκηθείσα βιομηχανική πολιτική φαίνεται να είχε σημαντική συμμετοχή στην περιορισμένη ανάπτυξη της ελληνικής μεταποίησης, αφού η χώρα δεν κατάφερε να αναπτύξει αξιόλογη βιομηχανική πολιτική με σαφήνεια στόχων και ιεράρχηση προτεραιοτήτων, αλλά περιορίστηκε στην απλή στήριξη της μεταποιητικής βιομηχανίας χωρίς ουσιαστική αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων του κλάδου μεταποίησης. Η περιφερειακή πολιτική δεν λειτούργησε ενισχυτικά στην τόνωση της εθνικής οικονομίας και εν μέρει περιέκοψε τον ρυθμό ανάπτυξής της, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ανασταλτικές δυνάμεις για την περαιτέρω πορεία του κλάδου της μεταποίησης καθώς και άλλων κλάδων της οικονομίας. Τα προβλήματα αυτά εμφανίστηκαν περισσότερο έντονα στην Περιφέρεια της ΑΜΘ, λόγω και των ιδιαίτερων κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών της περιοχής. Στη βάση αυτή, κρίνεται ιδιαίτερα επίκαιρη η συστηματική μελέτη και η ανάλυση των χαρακτηριστικών βιωσιμότητας-μακροβιότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ, εάν ληφθεί υπόψη το πλαίσιο παγκοσμιοποίησης και ο αυξημένος ανταγωνισμός στον οποίο αυτές είναι αναγκασμένες να λειτουργούν. Τα συνολικά

συμπεράσματα της έρευνας μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για αποτελεσματικότερη άσκηση περιφερειακής πολιτικής, εντάσσοντας στους βασικούς άξονες του συστήματος, και ως εκ τούτου της κατανομής των διαθέσιμων οικονομικών πόρων, και αυτόν της μακροβιότητας των μεταποιητικών μονάδων, καθόσον η διαχρονική δραστηριότητα των επιχειρήσεων συνεπάγεται πολλαπλές επιδράσεις (χωροταξική, ένταση, ταχύτητα, διατηρησιμότητα/ διάρκεια, βάθος) και αντανakλά σε πληθώρα επιμέρους αναπτυξιακών στόχων (ίδρυση, μετεγκατάσταση, επέκταση και εκσυγχρονισμό).

Κύριος στόχος της έρευνας αυτής ήταν η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην ΑΜΘ και η εκτίμηση ειδικών δεικτών διατηρησιμότητάς τους, με απώτερο στόχο την ορθολογική άσκηση περιφερειακής πολιτικής, μέσα από ένα αποτελεσματικότερο πλαίσιο αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων στη μεταποίηση. Για τον λόγο αυτόν, παράλληλα με τον κύριο στόχο της έρευνας, κρίθηκε σκόπιμο να διερευνηθεί και η χρηματοοικονομική ταυτότητα των μεταποιητικών μονάδων στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Από την ανάλυση της ασκηθείσας περιφερειακής πολιτικής της χώρας και τα αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας, που διενεργήθηκε στους εμπλεκόμενους με τη διαδικασία αξιολόγησης των επενδύσεων φορείς της Περιφέρειας ΑΜΘ, προκύπτουν οι ακόλουθες βασικές διαπιστώσεις:

- Υπάρχει δεδηλωμένη πρόθεση της πολιτείας για μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και τόνωση της περιφερειακής ανάπτυξης στην ΑΜΘ, γεγονός που επιβεβαιώνεται από την αυξημένη ψήφιση σχετικών αναπτυξιακών νόμων καθώς και την εκπόνηση περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων.
- Έχουν διερευνηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό τα αίτια και οι παράγοντες που επηρεάζουν τις περιφερειακές ανισότητες και γενικά δεν υφίστανται σημαντικές αποκλίσεις στην αποτύπωση του περιφερειακού προβλήματος της χώρας.
- Υπάρχουν ιδιαίτερα σοβαρές αδυναμίες στη διαδικασία εξέτασης, αξιολόγησης και ελέγχου της υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων (σημαντική καθυστέρηση του χρόνου εξέτασης των επενδύσεων και ιδιαίτερα της εκταμίευσης των ενισχύσεων, περιορισμένη έως ανύπαρκτη ενημέρωση και συμβουλευτική υποστήριξη των δυνητικών επενδυτών από τις αρμόδιες υπηρεσίες, υποτυπώδης οργάνωση και λειτουργία των υπηρεσιών προώθησης των επενδύσεων, ανεπαρκής επιστημονική στελέχωση των υπηρεσιών αξιολόγησης των επενδύσεων και εκταμίευσης των ενισχύσεων), ενώ τα χαρακτηριστικά των κριτηρίων που εφαρμόζονται στη διαδικασία αξιολόγησης των επενδύσεων δεν φαίνονται ικανά να

διασφαλίσουν αποτελεσματικές επενδυτικές πρωτοβουλίες (ποιοτική σύνθεση, υποκειμενικότητα- αντικειμενικότητα και απλοποίηση κατά την εφαρμογή των κριτηρίων).

- Ο έλεγχος αποτελεσματικότητας των διαδικασιών αξιολόγησης και υλοποίησης των επενδύσεων είναι ελλιπής ή, καλύτερα, δεν ελέγχεται ο βαθμός ανταπόκρισης των εμπλεκόμενων υπηρεσιών στον τομέα προώθησης επενδύσεων ούτε η συμμόρφωση των επιχειρηματιών ως προς τους δεσμευτικούς όρους της ενίσχυσης (διατήρηση των θέσεων εργασίας, διάρκεια λειτουργίας των επιχειρήσεων, διατήρηση του αντικειμένου δραστηριότητας, επίτευξη εξαγωγικών επιδόσεων, επίτευξη ελάχιστης δυναμικότητας παραγωγής, κ.λπ.).
- Η αποτελεσματικότητα της περιφερειακής πολιτικής (περιφερειακή κατανομή του ΑΕΠ, κατανομή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά Περιφέρεια, κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ, εξέλιξη της απασχόλησης, εξέλιξη της ανεργίας, εξέλιξη του πληθυσμού, ίδρυση νέων εταιρειών, υψηλό ποσοστό θνησιμότητας των επιχειρήσεων) είναι περιορισμένη ή, καλύτερα, απέχει σημαντικά από το επιθυμητό επίπεδο, ενώ το εφαρμοζόμενο σύστημα αξιολόγησης, επιλογής και υλοποίησης των παραγωγικών επενδύσεων στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων θεωρείται αναποτελεσματικό και δεν ανταποκρίνεται στις αυξημένες απαιτήσεις των εμπλεκόμενων.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις επιβεβαιώνονται και από τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας, ενισχύοντας την άποψη για την ανάγκη επαναπροσδιορισμού του θεσμικού πλαισίου αξιολόγησης, επιλογής, υλοποίησης και ελέγχου των επενδυτικών σχεδίων.

Από τη θεωρητική ανάλυση του φαινομένου της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Τα κατά καιρούς χρησιμοποιηθέντα μοντέλα σχεδιασμού και ανάλυσης του προβλήματος της διατηρησιμότητας, διεθνώς, παρουσιάζουν ουσιαστικές διαφορές μεταξύ τους.
- Στη χώρα μας δεν υπάρχει συστηματική αναφορά για τη διάσταση της διάρκειας ζωής των ενισχυόμενων επιχειρήσεων, δηλαδή κάποιου δείκτη έκφρασης της επιτυχίας ή αποτυχίας του εκάστοτε εφαρμοζόμενου συστήματος προώθησης των επενδύσεων.
- Τα Επιμελητήρια στη χώρα μας ασχολούνται κατά κύριο λόγο με τη γενική καταγραφή της έναρξης και διακοπής των εργασιών των επιχειρήσεων που εκπροσωπούν, γεγονός που επιβεβαιώνεται από την έλλειψη κάποιας οργανωμένης μεθοδολογίας ή συστήματος παρακολούθησης, εκτίμησης και υποστήριξης των συνθηκών λειτουργίας-ανάπτυξης των μονάδων που εποπτεύουν.

- Οι υπηρεσίες προώθησης των επενδύσεων δεν γνωρίζουν το βαθμό διατηρησιμότητας και ανάπτυξης των ενισχυθεισών μονάδων και, επομένως, έχουν ουσιαστική άγνοια του επιπέδου αποτελεσματικότητας των ασκούμενων περιφερειακών ενισχύσεων, λειτουργώντας και προγραμματίζοντας χωρίς ένδειξη του βαθμού επιτυχίας ή αποτυχίας.
- Η σε τακτά χρονικά διαστήματα διερεύνηση της διατηρησιμότητας των επιχειρήσεων κρίνεται άκρως αναγκαία, ώστε να αποκομίζονται κρίσιμα στοιχεία που να αφορούν στους όρους του επιχειρείν στη χώρα μας, αλλά και να δρομολογούνται διαδικασίες τυχόν επαναπροσδιορισμού του πλαισίου αξιολόγησης και προώθησης παραγωγικών επενδύσεων που να συνάδουν με τους στόχους της εθνικής περιφερειακής πολιτικής.
- Η εκτίμηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων, και κατ' επέκταση τις επιδόσεις των επιχειρήσεων, πρέπει να αποτελεί σημαντική ενασχόληση τόσο των επιχειρήσεων όσο και άλλων φορέων (υπηρεσίες προώθησης επενδύσεων, τράπεζες, επιμελητήρια, προμηθευτές, λοιποί πιστωτές, εργαζόμενοι), οι οποίοι έχουν λόγο να ενδιαφέρονται άμεσα για την πορεία των υπό ίδρυση ή υπό εκσυγχρονισμό-επέκταση μονάδων, εξαιτίας των ειδικών αναμενόμενων σχέσεων με αυτές.
- Η διατήρηση ή, καλύτερα, η επαύξηση του προβληματισμού γύρω από τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων, το μέγεθος και την έξαρση του φαινομένου της θνησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων στην Ελλάδα, κυρίως στην εξεταζόμενη περιοχή της Περιφέρειας ΑΜΘ με τις κοινά αποδεκτές ιδιόμορφες συνθήκες (υψηλά κίνητρα επενδύσεων, μικρό μέγεθος αγοράς, μεγάλες αποστάσεις από τα δύο μεγαλύτερα αστικά και βιομηχανικά κέντρα της χώρας, έλλειψη αξιόλογων υπηρεσιών-στελεχών, έλλειψη αξιόλογων υποδομών κλπ.), επιβάλλουν τη συνεχή διερεύνηση και επικαιροποίηση των παραγόντων που επηρεάζουν το φαινόμενο αυτό.
- Οι παραπάνω διαπιστώσεις επιβεβαιώνονται και από τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας.

Από την ανάλυση των εκτιμήσεων των χρηματοοικονομικών δεικτών του κλάδου της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, προκύπτει ότι, από πλευράς χρηματοοικονομικής επάρκειας, ο κλάδος έχει γενικά σημαντικές αδυναμίες, εμφανίζοντας μικτή εικόνα σε σχέση με τα μέσα επίπεδα της χώρας (σχετική υπεροχή στους δείκτες ρευστότητας και δανειακής επιβάρυνσης και σημαντική υστέρηση στους δείκτες αποδοτικότητας). Παράλληλα, ο κλάδος είναι εξαιρετικά ετερογενής από άποψη διαχειριστικής αποτελεσματικότητας των μονάδων του, που σημαίνει ότι ένα μικρό μέρος των επιχειρήσεων ασκούν αποτελεσματική διαχείριση των πόρων τους, ενώ ένα μεγάλο μέρος αυτών εμφανίζουν περιορισμένη ή και αρνητική

αποδοτικότητα των κεφαλαίων τους. Ειδικότερα, από τις εκτιμήσεις των χρηματοοικονομικών δεικτών του κλάδου μεταποίησης προκύπτουν οι εξής επιμέρους διαπιστώσεις:

- Αν και ο κλάδος της μεταποίησης φαίνεται ότι δεν αντιμετωπίζει ιδιαίτερα προβλήματα ρευστότητας, ένα σημαντικό μέρος των μονάδων του εκτιμάται ότι αντιμετωπίζει σοβαρές δυσχέρειες γενικής και κυρίως άμεσης ρευστότητας, γεγονός που ενδεχομένως επηρεάζει την επιχειρηματική συμπεριφορά τους (αδυναμία μακροχρόνιου προγραμματισμού, δυσχέρεια αντιμετώπισης έκτακτων συμβάντων, μειωμένη ικανότητα επιχειρηματικών ελιγμών κ.ά.).
- Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και στους δείκτες Δανειακής Επιβάρυνσης. Η αυξημένη συμμετοχή των ξένων κεφαλαίων και η μεγάλη ετερογένεια που εμφανίζει ο κλάδος πιστοποιούν ότι η πλειοψηφία των μονάδων δεν εμφανίζει ορθολογική κεφαλαιακή διάρθρωση.
- Παρόμοια κατάσταση αποτυπώνεται και με τους δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας, όπου ο συνολικός βαθμός αξιοποίησης των πόρων των επιχειρήσεων δεν είναι ικανοποιητικός, ενώ ένα σημαντικό μέρος αυτών έχει μικρό βαθμό αξιοποίησης των πάγιων στοιχείων τους. Ακόμη χειρότερη είναι η κατάσταση όσον αφορά στον δείκτη Περίοδος Είσπραξης των Απαιτήσεων, η τιμή του οποίου είναι σχετικά μεγάλη, υποδηλώνοντας ότι σε αρκετές μονάδες η χρησιμοποίηση του Ενεργητικού δεν είναι η καταλληλότερη, με αποτέλεσμα η συμβολή στην αποδοτικότητα των μονάδων αυτών να είναι από ελάχιστη έως αρνητική.
- Οι δείκτες Αποδοτικότητας επιβεβαιώνουν τόσο την καθολική ετερογένεια της μεταποίησης, σε όλες τις κατηγορίες των χρηματοοικονομικών δεικτών, όσο και την ιδιαίτερα κακή εικόνα από πλευράς απόδοσης των κεφαλαίων του κλάδου (αρνητικό Περιθώριο Καθαρού Κέρδους, αρνητική Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων και ιδιαίτερα χαμηλή Αποδοτικότητα Συνολικών Κεφαλαίων), στοιχείο που ενισχύει την άποψη ότι ένα μεγάλο μέρος των μεταποιητικών επιχειρήσεων δεν διαχειρίζεται ικανοποιητικά τους επενδυθέντες πόρους του και βρίσκεται σε δεινή οικονομική κατάσταση. Από πλευράς χρηματοοικονομικής επάρκειας, αυτό ερμηνεύεται ως αρνητικός παράγοντας για τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων αυτών.

Από την αξιολόγηση των εκτιμήσεων των χρηματοοικονομικών δεικτών κατά κλάδο, διαπιστώνεται ότι κανένας κλάδος δεν αξιολογείται θετικά σε όλους τους δείκτες. Αντίθετα, παρατηρείται το φαινόμενο κάθε επιμέρους κλάδος να εμφανίζει καλή χρηματοοικονομική εικόνα σχετικά με κάποιους δείκτες και να υστερεί σε κάποιους άλλους. Ειδικότερα, προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Οι κλάδοι που εμφανίζουν ικανοποιητικό δείκτη Γενικής Ρευστότητας είναι τα «Μη μεταλλικά ορυκτά-Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού», τα «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες - Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» και η «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση», ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι φαίνεται να μην ανταποκρίνονται ικανοποιητικά στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις τους. Ανάλογη κατάσταση επικρατεί και αναφορικά με τον δείκτη Άμεσης Ρευστότητας, με μόνη διαφορά ότι ο κλάδος «Μη μεταλλικά ορυκτά-Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού» έχει τον πλέον χαμηλότερο δείκτη έναντι των υπολοίπων κλάδων. Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι οι επιχειρήσεις του κλάδου αυτού αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες ρευστοποίησης των βραχυπρόθεσμων απαιτήσεών τους.
- Οι κλάδοι που έχουν μικρότερη εξάρτηση από ξένα κεφάλαια είναι κατά σειρά τα «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες-Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» και η «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση».
- Ο κλάδος που εμφανίζει σχετικά καλή κυκλοφοριακή ταχύτητα των στοιχείων του ενεργητικού είναι τα «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες-Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου», ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι εμφανίζουν χαμηλό βαθμό αξιοποίησης των συνολικών πόρων τους.
- Οι κλάδοι με θετικό δείκτη Περιθωρίου Κέρδους, ο οποίος όμως κινείται σε πολύ χαμηλά επίπεδα, είναι κατά σειρά η «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση» και τα «Μη μεταλλικά ορυκτά-Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού».
- Στατιστικά, από την αξιολόγηση των παραπάνω δεικτών δεν προέκυψαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κλάδων της μεταποίησης, εκτός από την περίπτωση των δεικτών «Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας» και «Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων». Οι δείκτες αυτοί, στους κλάδους «Επιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες-Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» και «Μη μεταλλικά ορυκτά-Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού», αξιολογούνται στατιστικά ως σημαντικά υψηλότεροι έναντι των υπολοίπων. Παράλληλα, ο κλάδος «Κλωστοϋφαντουργία-Ένδυση» φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά μόνον έναντι του κλάδου «Τρόφιμα & Ποτά», με σχετική υπεροχή του δείκτη «Συνολικής Αποδοτικότητας».

Από την πολυκριτήρια ανάλυση ιεράρχησης των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας ΑΜΘ, με βάση τις χρηματοοικονομικές τους επιδόσεις, επιβεβαιώνεται η άποψη ότι ο κλάδος της μεταποίησης δεν εμφανίζει αξιόλογο βαθμό χρηματοοικονομικών επιδόσεων και είναι εξαιρετικά ετερογενής από πλευράς χρηματοοικονομικής επάρκειας των μονάδων του. Το 50,6% των μεταποιητικών επιχειρήσεων εμφανίζει καθαρή ροή χρηματοοικονομικής επίδοσης(>0), στοιχείο που σημαίνει ότι ένα μεγάλο μέρος των μονάδων αυτών έχει ιδιαίτερα ασθενή χρηματοοικονομική επάρκεια, γεγονός που, από πλευράς διατηρησιμότητας,

υποδηλώνει ότι πρόκειται για επιχειρήσεις με χαμηλό βαθμό διατηρησιμότητας ή επιχειρήσεις με υψηλό κίνδυνο θνησιμότητας.

Από την ανάλυση των εκτιμήσεων των βασικών χρηματοοικονομικών δεικτών στις 4 ομάδες (τεταρτημόρια) χρηματοοικονομικών επιδόσεων (σκορ πολυκριτήριας κατάταξης) του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

- Οι επιχειρήσεις της ομάδας με καλή χρηματοοικονομική επίδοση (Q4) έχουν καλύτερους δείκτες Ρευστότητας και υψηλότερο βαθμό ικανότητας να ανταποκριθούν στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις τους, έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων. Η ομάδα Q3 (επιχειρήσεις με σχετικά καλό χρηματοοικονομικό σκορ) διαφοροποιείται ελάχιστα από την ομάδα Q2, ενώ η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές των παραπάνω δεικτών είναι ιδιαίτερα υψηλή στην ομάδα επιχειρήσεων με το καλύτερο χρηματοοικονομικό σκορ και σχετικά περιορισμένη στις υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρήσεων. Τα παραπάνω ενισχύουν την άποψη ότι ένα μικρό μόνο μέρος των επιχειρήσεων (1/3 περίπου) κινείται σε ικανοποιητικά χρηματοοικονομικά επίπεδα και επομένως ανταποκρίνονται καλύτερα στις προβλεπόμενες προϋποθέσεις διατηρησιμότητας από πλευράς χρηματοοικονομικής επάρκειας.
- Παρά το γεγονός ότι η ομάδα Q4 έχει τους σχετικά υψηλότερους δείκτες Κυκλοφοριακής Ταχύτητας και υπερέχει έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων, η αξιοποίηση των συνολικών πόρων των επιχειρήσεων που την απαρτίζουν, σε συνολικούς όρους, κινείται σε χαμηλά επίπεδα.
- Η στατιστική ανάλυση και αξιολόγηση των εκτιμήσεων δείχνει ότι όλες οι ομάδες διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους ως προς τον δείκτη της Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας, ενώ ως προς τον δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων η διαφορά μεταξύ των ομάδων Q1 και Q2 δεν είναι σημαντική ($P > 0,10$).
- Η διασπορά του δείκτη Συνολικής Κυκλοφοριακής Ταχύτητας είναι υψηλή και ιδιαίτερα στις ομάδες επιχειρήσεων με το σχετικά καλό και πολύ καλό χρηματοοικονομικό σκορ, ενώ είναι σχετικά περιορισμένη στις υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρήσεων. Αντίθετα, η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων εκτιμάται αρκετά υψηλή στις ομάδες επιχειρήσεων Q1 και Q4 συγκριτικά με τις άλλες ομάδες.

- Υψηλή διασπορά παρατηρείται και στο δείκτη της Μέσης Περιόδου Είσπραξης Απαιτήσεων, με τη διαφορά ότι η διασπορά είναι χαμηλότερη στην ομάδα με πολύ καλό χρηματοοικονομικό σκορ.
- Οι χρηματοοικονομικά καλές επιχειρήσεις (Q4) εμφανίζουν καλύτερη κεφαλαιακή διάρθρωση, έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων και έχουν σχετικά υψηλή πιστοληπτική ικανότητα.
- Στατιστικά, διαπιστώνεται ότι οι δείκτες κεφαλαιακής διάρθρωσης διαφοροποιούνται σημαντικά από ομάδα σε ομάδα επιχειρήσεων ($P \leq 0,10$).
- Η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές του δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης είναι χαμηλή σε όλες τις ομάδες των επιχειρήσεων, ενώ αυτή του δείκτη Χρέους Περιουσίας είναι υψηλή και ιδιαίτερα στην ομάδα των επιχειρήσεων με πολύ κακό χρηματοοικονομικό σκορ.
- Οι κατηγορίες των επιχειρήσεων με χαμηλό ή υψηλό αρνητικό χρηματοοικονομικό σκορ (Q2 και Q1 αντίστοιχα) εμφανίζουν υψηλό βαθμό συμμετοχής ξένων κεφαλαίων και προφανώς ανήκουν στην υψηλή ομάδα κινδύνου από πλευράς θνησιμότητας.
- Η ομάδα των επιχειρήσεων με καλή χρηματοοικονομική επίδοση (Q4) έχει τους υψηλότερους μέσους δείκτες Αποδοτικότητας, υπερέρχει έναντι των υπολοίπων κατηγοριών επιχειρήσεων, και γενικά έχει σχετικά καλή αποδοτικότητα των κεφαλαίων της.
- Οι λιγότερο καλύτερες επιχειρήσεις (Q3), αν και διαφοροποιούνται σημαντικά από τις άλλες δύο υποδεέστερες σε χρηματοοικονομική επίδοση ομάδες, έχουν σχετικά χαμηλή αποδοτικότητα. Ιδιαίτερα χειρότερη είναι η κατάσταση των υπόλοιπων κατηγοριών επιχειρήσεων (Q2, Q1), οι οποίες εμφανίζουν χαμηλή ή ιδιαίτερα υψηλή αρνητική αποδοτικότητα των κεφαλαίων τους, γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι οι μονάδες των κατηγοριών αυτών ανήκουν στην υψηλή ομάδα κινδύνου από πλευράς θνησιμότητας.
- Η διασπορά που χαρακτηρίζει τις ατομικές τιμές των δεικτών Αποδοτικότητας είναι υψηλή σε όλες τις ομάδες επιχειρήσεων.
- Στατιστικά, όλες οι ομάδες διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους, ως προς τους δείκτες Αποδοτικότητας, εκτός του δείκτη Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους, όπου οι ομάδες Q4 και Q3 φαίνεται ότι δεν διαφοροποιούνται στατιστικά σημαντικά μεταξύ τους.

Από την ανάλυση των εκτιμήσεων των βασικών χρηματοοικονομικών δεικτών της μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ κατά κλάδο δραστηριότητας των μονάδων, για τις τέσσερις ομάδες κατάταξης, με βάση τα τεταρτημόρια του σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης (Q1, Q2, Q3 και Q4), προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

- Στην ομάδα Q1 η Κυκλοφοριακή Ταχύτητα Παγίων φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά στον κλάδο «Μη μεταλλικά ορυκτά-Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού» σε σχέση με τους όλους τους άλλους κλάδους.
- Στην ομάδα Q2 οι δείκτες Αποδοτικότητας εμφανίζονται σημαντικά χαμηλότεροι στον κλάδο «Έπιπλα & Λοιπές Βιομηχανίες-Ξύλο & Προϊόντα Ξύλου» σε σύγκριση με τους άλλους κλάδους.
- Στην ομάδα Q3, η Μέση Περίοδος Είσπραξης Απαιτήσεων φαίνεται να είναι σημαντικά μεγαλύτερη στον κλάδο «Τρόφιμα & Ποτά» συγκριτικά με τους άλλους κλάδους. Επίσης, στον ίδιο κλάδο, ο δείκτης Γενικής Ρευστότητας φαίνεται να είναι σημαντικά υψηλότερος από ότι συμβαίνει στους άλλους κλάδους, γεγονός όμως που υποβαθμίζεται από την ιδιαίτερα βραδεία ανακύκλωση των απαιτήσεων. Το ίδιο περίπου ισχύει και για το δείκτη Άμεσης Ρευστότητας, όμως αυτός δεν διαφοροποιείται έναντι του κλάδου «Μη μεταλλικά ορυκτά- Μηχανήματα & Είδη Εξοπλισμού».
- Στην ομάδα Q4 ο δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Παγίων διαμορφώνεται σε σημαντικά υψηλότερη τιμή στον κλάδο «Τρόφιμα & Ποτά» σε σχέση με άλλους κλάδους.

Από την ανάλυση των στοιχείων της εμπειρικής έρευνας προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα, που αφορούν στα γενικά και ειδικά στοιχεία των επιχειρήσεων του δείγματος, στα χαρακτηριστικά του βασικού επιχειρηματία, στην εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του θεσμού προώθησης επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας, στις ενέργειες του επιχειρηματία πριν από την ίδρυση και κατά την λειτουργία της μονάδας, καθώς και στους παράγοντες που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Ειδικότερα, προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

A) Γενικά-ειδικά στοιχεία των επιχειρήσεων του δείγματος

- Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα είναι ελληνικές, ΜΜΕ και κυρίως νέες μονάδες, ενώ ένα μέρος αυτών ανήκει στην κατηγορία της μητρικής ή θυγατρικής επιχείρησης και ελάχιστες αφορούν επιχειρήσεις που λειτουργούν ως υποκαταστήματα άλλων επιχειρήσεων ή προήλθαν από μετεγκατάσταση επιχειρήσεων άλλης περιοχής της Περιφέρειας ΑΜΘ ή από περιοχές άλλων Περιφερειών της χώρας.
- Οι μητρικές επιχειρήσεις, σημαντικού ποσοστού των θυγατρικών μονάδων, εδρεύουν εντός της Περιφέρειας ΑΜΘ, στοιχείο που υποδηλώνει ότι οι ενδοπεριφερειακές μετακινήσεις επιχειρήσεων ήταν αποτέλεσμα των διαφορετικών κινήτρων που ίσχυσαν μεταξύ των περιοχών της παραπάνω περιφέρειας.

- Το μεγαλύτερο μέρος των μονάδων του δείγματος ιδρύθηκε μετά το 1970, στοιχείο που φανερώνει ότι τα κίνητρα επενδύσεων συνετέλεσαν στην ποσοτική αύξηση του ρυθμού ίδρυσης νέων επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ.
- Ένα μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων του δείγματος είχε περιορισμένο ύψος κεφαλαίου τόσο κατά την ίδρυση όσο και κατά την αρχική λειτουργία της μονάδας. Αυτό σημαίνει ότι πολλά επενδυτικά σχέδια υστερούσαν από πλευράς χρηματοδοτικής άποψης, με αποτέλεσμα να επιβαρύνουν με υψηλό κόστος ξένων κεφαλαίων την αρχική ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Ανάλογη διαπίστωση έγινε και σε άλλες σχετικές έρευνες του εξωτερικού (βλ. κεφ.1 και 4), όπου η έλλειψη κεφαλαίων κατά την αρχική περίοδο ίδρυσης και ανάπτυξης των μονάδων φαίνεται να επηρεάζει ιδιαίτερα αρνητικά τη διατηρησιμότητά τους.
- Ένα σημαντικό μέρος των επιχειρήσεων εμφανίζει σχετικά ικανοποιητική εξέλιξη των πωλήσεων, των καθαρών κερδών και του αριθμού εργαζομένων, και ένα εξίσου μεγάλο μέρος αυτών δείχνει σημαντική υστέρηση και στους τρεις παραπάνω τομείς, γεγονός που σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις αυτές δεν ανταποκρίθηκαν στους βασικούς όρους των ενισχύσεων και επηρεάζουν αρνητικά τον δυναμισμό και τη σύνθεση των επιχειρήσεων της περιοχής.

B) Χαρακτηριστικά του βασικού επιχειρηματία

- Το επίπεδο μόρφωσης του βασικού επιχειρηματία κρίνεται ικανοποιητικό, αφού ένα μεγάλο μέρος των επιχειρηματιών είναι πτυχιούχοι ΑΕΙ/ΤΕΙ, σημαντικό μέρος αυτών είναι απόφοιτοι Λυκείου ή Τεχνικών Σχολών και μικρό μόνο ποσοστό αυτών έχουν μόνο στοιχειώδη εκπαίδευση. Η ωραιοποιημένη αυτή εικόνα οφείλεται στο γεγονός ότι αφορά σε επιχειρήσεις κυρίως με νομική μορφή ΑΕ, όπου οι οργανωτικές και διοικητικές συνθήκες λειτουργίας προϋποθέτουν άτομα με σχετικές γνώσεις για την ίδρυση και λειτουργία τους και επομένως τα άτομα με ελάχιστες γνώσεις αποφεύγουν τις κατηγορίες των επιχειρήσεων αυτών.
- Απεναντίας μικρό μόνο μέρος των επιχειρηματιών είχε άμεση ή συναφή επαγγελματική εμπειρία με το αντικείμενο της ιδρυθείσας μονάδας τους ή καλύτερα το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες ή επιχειρηματίες σε άλλο αντικείμενο, εργάτες-δημόσιοι υπάλληλοι, νομικά πρόσωπα ή ενώσεις συνεταιρισμών. Αυτό σημαίνει ότι, οι νέες μονάδες, από πλευράς επιχειρησιακού σχεδιασμού, δεν ικανοποιούσαν την πρώτη και βασικότερη άποψη των επενδύσεων, δηλαδή την επιχειρηματική άποψη. Η καταλληλότητα του επιχειρηματικού φορέα από πλευράς εμπειρίας και γνώσης στο

αντικείμενο δραστηριότητας της επιχείρησης θεωρείται ιδιαίτερα καθοριστικός παράγοντας ανάπτυξης της επιχείρησης, στοιχείο άλλωστε που διαπιστώθηκε και στην αποτύπωση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων στην συγκεκριμένη έρευνα.

- Παράλληλα, σημαντικό μέρος των επιχειρηματιών εκτιμούσαν τις γνώσεις/ ικανότητές τους, πάνω σε θέματα διοίκησης, οικονομικής διαχείρισης και διαχείρισης των ανθρωπίνων πόρων, από μέτριες έως χαμηλού επιπέδου, γεγονός που φανερώνει ότι τα επενδυτικά αυτά σχέδια κατά τη φάση της εκκίνησης δεν πληρούσαν και άλλες σημαντικές επιχειρηματικές απόψεις, όπως είναι η οργανωτική-διοικητική και διαχειριστική άποψη, που η σημασία τους για τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων είναι μεγάλη και ιδιαίτερα όταν το ύψος της επένδυσης είναι υψηλό. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται και από τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας.
- Απεναντίας, σημαντικό ποσοστό των επιχειρηματιών εκτιμά ότι γνώριζε καλά έως πολύ καλά τους τομείς της παραγωγικής διαδικασίας και εμπορίας-διάθεσης των προϊόντων της υπό ίδρυση μονάδας του, στοιχείο που υποδηλώνει ότι τα υλοποιηθέντα επιχειρηματικά σχέδια ικανοποιούσαν ελάχιστες μόνο επιχειρηματικές απόψεις στο ξεκίνημά τους και οι οποίες προφανώς δεν ήταν οι καθοριστικές από πλευράς της διατηρησιμότητας των μονάδων τους.

Γ) Αποτελεσματικότητα του θεσμού προώθησης επενδύσεων και της επιχειρηματικότητας

- Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων του δείγματος έκανε χρήση των κινήτρων επενδύσεων κατά την υλοποίηση των επενδύσεών τους, ο δε αναπτυξιακός νόμος 1892/90 είχε τον υψηλότερο βαθμό προτίμησης έναντι των υπόλοιπων νόμων καθώς και των κοινοτικών προγραμμάτων.
- Το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων συνάντησαν αρκετά προβλήματα με σχεδόν όλες τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες. Ειδικότερα, η **Διεύθυνση Σχεδιασμού και Ανάπτυξης της Περιφέρειας ΑΜΘ** φαίνεται να υστερεί ιδιαίτερα στο θέμα της εκταμίευσης των ενισχύσεων, της συμβουλευτικής υποστήριξης και της εξυπηρέτησης των επιχειρηματιών. Αντίθετα, υποβαθμίζεται το πρόβλημα της διαφάνειας, αν και σε σχετική ερώτηση που αφορούσε, συνολικά, στη διαδικασία προώθησης των επενδύσεων, η πλειονότητα των ερωτηθέντων δεν δήλωσαν ικανοποιημένοι με τη διαφάνεια του συστήματος. Ο **ΔΕΣΜΟΣ**, αν και είναι σχετικά νέα υπηρεσία, φαίνεται να έχει ελάχιστα προβλήματα λειτουργίας ή καλύτερα εμφανίζει μικρό βαθμό δυσαρέσκειας από την πλευρά των επενδυτών. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες από τις **Τράπεζες** και τα **Επιμελητήρια** κρίνονται σχετικά καλές,

ενώ φαίνεται να υστερούν στη συμβουλευτική υποστήριξη-εξυπηρέτηση των επενδυτών. Ανάλογα προβλήματα αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις και με τους **ΟΤΑ**, με μόνη διαφορά ότι τα ποσοστά δυσαρέσκειας είναι χαμηλότερα, γεγονός που ερμηνεύεται ότι οι επιχειρηματίες έχουν προφανώς λιγότερες προσδοκίες από τους ΟΤΑ. Τέλος, οι επιχειρηματίες αντιμετωπίζουν προβλήματα στον τομέα της γενικής εξυπηρέτησης και συμβουλευτικής στήριξης τους από τις υπηρεσίες της **Διεύθυνσης Βιομηχανίας**, της **Διεύθυνσης Περιβάλλοντος** και της **Πολεοδομίας**.

- Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών εκτιμά ότι δεν αντιμετωπίζει σημαντικές αδυναμίες-ελλείψεις με την υποδομή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεών τους, εκτός βέβαια από την έλλειψη κατάλληλου και ειδικευμένου προσωπικού. Παρόλα αυτά, ένα σημαντικό μέρος αυτών δηλώνουν ότι στο ζήτημα των υφισταμένων αδυναμιών κατά την ίδρυση της μονάδας τους δεν είναι μεν αρκετές αυτές αλλά δεν είναι και ασήμαντες. Αυτό ερμηνεύεται ως επιτακτική ανάγκη για βελτίωση των υποδομών στήριξης της επιχειρηματικής δράσης. Τέλος, ένα μικρό μέρος των επιχειρηματιών αναφέρουν ως επιπρόσθετες αδυναμίες του τόπου εγκατάστασης την έλλειψη κατάλληλων υπηρεσιών στήριξης της επιχειρηματικότητας, την απόσταση από τα κέντρα αποφάσεων, την περιορισμένη οικοδομική δραστηριότητα, την παράλειψη σύνδεσης της Βιομηχανικής Περιοχής της Κομοτηνής με την Εγνατία Οδό και την επέκταση των σχεδίων πόλεως χωρίς καμία ιδιαίτερη μέριμνα για τη δραστηριότητα των υφιστάμενων μονάδων.
- Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών θεωρεί το επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας μη ικανοποιητικό, ενώ ανάλογη είναι η εκτίμησή τους για τις ενέργειες-πολιτικές του κράτους, της Περιφέρειας ΑΜΘ και των ΟΤΑ, σχετικά με τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων στη χώρα μας, την επίτευξη των περιφερειακών στόχων της περιφέρειας και την προσέλκυση επενδύσεων στις περιοχές που εποπτεύουν οι ΟΤΑ, με μόνη διαφορά ότι τα ποσοστά της δυσαρέσκειας ή της ικανοποίησης είναι για μεν τις ενέργειες της Περιφέρειας σχετικά χαμηλότερα ή υψηλότερα, έναντι αυτών του κράτους, και για δε τις ενέργειες των ΟΤΑ καταγράφεται σχεδόν απόλυτη δυσαρέσκεια.
- Ένα μεγάλο ποσοστό των επιχειρηματιών εκτιμούν ότι δεν προωθούνται επαρκείς και αξιόλογες επενδύσεις στην Περιφέρεια ΑΜΘ.
- Ο μηχανισμός ενημέρωσης, συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης των επενδυτών που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες, στα πλαίσια της διαδικασίας προώθησης των επενδύσεων, είναι ανεπαρκής και γενικά μη ικανοποιητικός. Ειδικότερα, η κατάσταση αυτή

είναι ακόμη χειρότερη όσον αφορά στις υπηρεσίες που προσφέρουν ή θα έπρεπε να προσφέρουν οι ΟΤΑ στους επιχειρηματίες.

- Χαμηλός είναι επίσης ο βαθμός ικανοποίησης των επιχειρηματιών από την Περιφέρεια ΑΜΘ, όσον αφορά στην ισχύουσα γραφειοκρατία, στην υπάρχουσα αδιαφάνεια και στη συνεχιζόμενη αναποτελεσματικότητα-δυσκαμψία των υπηρεσιών της στον τομέα των διαδικασιών προώθησης των επενδύσεων.
- Στο στοιχείο της γραφειοκρατίας, η χώρα μας έχει ευρωπαϊκή πρωτιά, αφού, σε πρόσφατη έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) (<http://news.pathfinder.gr/finance/news/429021.html>, 26/09/2007), η Ελλάδα εμφανίζει το υψηλότερο διοικητικό κόστος γραφειοκρατίας (6,8% επί του ΑΕΠ έναντι 3,5% του μέσου επιπέδου της ΕΕ).
- Ένα σημαντικό μέρος των επιχειρηματιών καταδεικνύει και άλλες παραμέτρους που κατά τη γνώμη τους εμποδίζουν σημαντικά την επιχειρηματική και επενδυτική δραστηριότητα, όπως είναι η αναξιοπιστία-ανικανότητα υπηρεσιών, η αυθαιρεσία υπαλλήλων, η έλλειψη ελέγχου της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών, ο αργός ρυθμός εξυπηρέτησης, η δυσκινησία, οι σκοπιμότητες, η διαπλοκή, η έλλειψη συντονισμού, η πλημμελής στήριξη της επιχειρηματικότητας, το πολύπλοκο και γραφειοκρατικό σύστημα ειδικότερα στην έκδοση αδειών λειτουργίας και μάλιστα στον τομέα της εκμετάλλευσης λατομείων, η περιορισμένη αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα, η έλλειψη ικανών τεχνοκρατών και υγιών επιχειρηματιών και η έλλειψη αξιόλογων υποδομών.
- Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών συμφωνεί ως προς τις ενδεδειγμένες πολιτικές-ενέργειες που θα πρέπει να εφαρμόσουν η πολιτεία αλλά και οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες, προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα του θεσμού προώθησης των επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Ως τέτοιες αναφέρονται η πραγματοποίηση ουσιαστικών ελέγχων, τόσο κατά τη φάση της υλοποίησης όσο και μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης, η συστηματική εκπαίδευση και ενίσχυση του στελεχιακού δυναμικού των εμπλεκόμενων υπηρεσιών, η εφαρμογή σύγχρονων, αξιόλογων, αντικειμενικών και επιστημονικά αποδεκτών κριτηρίων αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων, η διαφοροποίηση των κριτηρίων αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων -ανάλογα με το ύψος (μεγάλη, μεσαία, μικρή), το είδος (ίδρυση - επέκταση ή εκσυγχρονισμός) και τον κίνδυνο (υψηλός, χαμηλός) της επένδυσης-, η εφαρμογή επιπέδων διαφορετικής διαβάθμισης (Α', Β', Γ') του στελεχιακού δυναμικού των υπηρεσιών προώθησης επενδύσεων -ανάλογα με την επιστημονική κατάρτιση, την εμπειρία και την αποτελεσματικότητά τους ως προς τη

διατηρησιμότητα των ενισχυθέντων επιχειρήσεων-, η ανάπτυξη σύγχρονων, οργανωμένων και αποτελεσματικών υπηρεσιών ενημέρωσης, συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης των επενδυτών, η εκπόνηση ειδικών μελετών κατά τακτά χρονικά διαστήματα με στόχο τη διερεύνηση της πορείας των επιχειρήσεων, τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας των ενισχύσεων και άλλα συναφή θέματα των επιχειρήσεων, η κωδικοποίηση της νομοθεσίας και των διαδικασιών προώθησης των επενδύσεων και η ύπαρξη σταθερού και θετικού επιχειρησιακού-επενδυτικού κλίματος.

- Επιπλέον, ένα σημαντικό μέρος αυτών ήταν επιφυλακτικοί για την εφαρμογή κατάλληλων μηχανισμών εξυγίανσης των υφιστάμενων προβληματικών επιχειρήσεων και εκφράστηκαν θετικά για μια τέτοια εκδοχή, στον βαθμό που αυτό θα γίνει κάτω από ορισμένους όρους, που δεν θα επιβαρύνουν τις υγιείς επιχειρήσεις. Ανάλογη παρατήρηση ισχύει για ανάθεση της συνολικής διαχείρισης των κοινοτικών και εθνικών επενδυτικών προγραμμάτων στις τράπεζες, στοιχείο που μαρτυρεί ότι η μέχρι τώρα εμπειρία των επιχειρηματιών με τις τράπεζες στο θέμα αυτό διακρίνεται από ιδιαίτερο σκεπτικισμό.
- Τέλος, σημαντικό μέρος των επιχειρηματιών αναφέρει επιπλέον προτάσεις που μπορούν να συμβάλλουν στην επιχειρηματική-επενδυτική δραστηριότητα., όπως είναι η ανάπτυξη κατάλληλων μηχανισμών, αξιολογών και αξιόπιστων υπηρεσιών, η απλοποίηση και αναβάθμιση των διαδικασιών προώθησης της επιχειρηματικότητας-επενδύσεων, η δημιουργία έμπειρων και αξιόπιστων τεχνοκρατών για τη διαδικασία της αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων, η εφαρμογή δειγματοληπτικού ελέγχου στη λειτουργία των υπηρεσιών και η επιβολή κυρώσεων ή η απονομή υλικών και ηθικών βραβείων, η δημιουργία ενός σταθερού, δίκαιου και μακροπρόθεσμου φορολογικού-επιχειρηματικού πλαισίου, η εφαρμογή συνθετικής αξιολόγησης και υψηλής στάθμης αξιολογητών.

Δ) Ενέργειες του επιχειρηματία πριν από την ίδρυση και κατά την λειτουργία της μονάδας

- Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών του δείγματος εντόπισε και επέλεξε την επενδυτική ιδέα εμπειρικά ή έχοντας εμπιστοσύνη στην επιχειρησιακή διαίσθησή τους, ενώ μικρό μέρος αυτών επέλεξαν το επενδυτικό σχέδιο στη βάση προηγηθείσας μελέτης (εκπόνηση κλαδικής μελέτης, έρευνα αγοράς, διαγνωστική μελέτη επισήμανση ευκαιριών επενδύσεων).
- Σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών εκτιμά ότι οι παραπάνω ενέργειες είχαν καθαρά τυπικό χαρακτήρα, καθώς κάλυπταν τις ανάγκες του προγράμματος ενίσχυσης, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τον ιδιαίτερα μικρό βαθμό χρησιμοποίησης πρόσθετων μελετών

υποστήριξης των επενδυτικών σχεδίων (επιλογή του τόπου εγκατάστασης, έρευνα της αγοράς κ.λπ.) από τις επιχειρήσεις του δείγματος.

- Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών υλοποίησε την επένδυσή του με καθαρά εμπειρικό τρόπο ή καλύτερα χωρίς κανέναν προγραμματισμό και μόνο ένα μικρό μέρος αυτών εφάρμοσε κάποια σύγχρονη μορφή υλοποίησης (κατάρτιση χρονοδιαγράμματος εργασιών, κατάρτιση γραπτών συμβάσεων με προμηθευτές/κατασκευαστές, εκπόνηση οριστικής μελέτης εφαρμογής).
- Μία κατηγορία των επιχειρηματιών αναπτύσσουν την επιχείρησή τους χωρίς κανένα ιδιαίτερο προγραμματισμό, ενώ η άλλη με κάποιους σύγχρονους τρόπους ανάπτυξης (εφαρμογή στρατηγικού επιχειρησιακού προγραμματισμού, χρησιμοποίηση εξωτερικών συμβούλων για ειδικά θέματα της επιχείρησης, εφαρμογή σύγχρονων συστημάτων οργάνωσης και διαχείρισης, παρακολούθηση και ανάλυση των βασικότερων στοιχείων των ανταγωνιστών, εκπαίδευση-κατάρτιση των μελών της επιχείρησης). Τέλος, μία πολύ μικρή μερίδα των επιχειρηματιών στηρίζει την ανάπτυξη των μονάδων τους κάνοντας επαφές με "κοινωνικούς εταίρους" ή συμμετέχοντας σε κλαδικές εκθέσεις-κλαδικούς συνδέσμους.

Σε συνολικούς όρους, ένα μεγάλο μέρος των επιχειρηματιών στη χώρα μας δεν ακολουθεί τα βασικά βήματα διερεύνησης, επιλογής και υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων, όπως αυτά προβλέπονται από τη διεθνή και την ελληνική βιβλιογραφία, γεγονός που ερμηνεύεται είτε ως αδυναμία των Συμβούλων Επιχειρήσεων να πείσουν για την αναγκαιότητα και τη σκοπιμότητα των συμβουλευτικών υπηρεσιών τους στον επιχειρησιακό χώρο είτε ως εσφαλμένη εκτίμηση των επιχειρηματιών που προφανώς επενδύουν κυρίως σε πάγια στοιχεία. Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και με τις ενέργειες των επιχειρηματιών που αφορούν στη λειτουργία των επιχειρήσεών τους, η οποία κατά κύριο λόγο στηρίζεται στην εμπειρία, γνώση και ικανότητα των επιχειρηματιών και λιγότερο στην συστηματική εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων-εργαλείων του Μάνατζμεντ.

E) Παράγοντες διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων

Ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες:

- **Παραγωγή-Αξιοποίηση Πόρων.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «παραγωγή-αξιοποίηση πόρων», κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, επηρεάζει σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης, ενώ μία σημαντική μερίδα αυτών θεωρεί ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (τόπος εγκατάστασης, καταλληλότητα κτιριακών-λοιπών εγκαταστάσεων) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

- **Πωλήσεις-Μάρκετινγκ.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «πωλήσεις-μάρκετινγκ» επηρεάζει, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης, ενώ κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα θεωρούνται ως οι πλέον σημαντικές (τιμή των προϊόντων, γνώση-κατανόηση της αγοράς).
- **Έρευνα και Ανάπτυξη.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «έρευνα και ανάπτυξη» επηρεάζει, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης, ενώ σημαντική μερίδα αυτών θεωρούν ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (εξοπλισμός του εργαστηρίου, επίπεδο-συνέχεια των επενδύσεων, εκπαίδευση-εμπειρία των στελεχών έρευνας & ανάπτυξης) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Προμήθειες-Εφοδιασμός.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «προμήθειες-εφοδιασμός» επηρεάζει, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης, ενώ κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα θεωρούνται ως οι πλέον σημαντικές (κόστος πρώτων & βοηθητικών υλών, διαθεσιμότητα πρώτων & βοηθητικών υλών). Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρεί ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (εκπαίδευση-εμπειρία των στελεχών προμήθειας & εφοδιασμού, συστήματα ελέγχου & διαχείρισης των αποθεμάτων) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Χρηματοοικονομικά-Διαχείριση.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «χρηματοοικονομικά-διαχείριση» επηρεάζει, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης, ενώ αυτοί θεωρούν κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα ως πλέον σημαντικές (ορθολογική-αποτελεσματική χρήση κεφαλαίων, διασφάλιση ταμειακής ρευστότητας). Τέλος, σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (εκπαίδευση- εμπειρία των χρηματοοικονομικών στελεχών, διαθεσιμότητα ιδίου κεφαλαίου κίνησης) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Διοίκηση-Μάνατζμεντ.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «διοίκηση/μάνατζμεντ» επηρεάζει, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης, ενώ κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα θεωρούνται ως οι πλέον σημαντικές (ύπαρξη οράματος-συγκεκριμένων στόχων, ευέλικτο, απλό & αξιόπιστο στυλ διοίκησης). Τέλος, μία

σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρεί ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (ανεκτικότητα-αυτονομία σε καινοτομίες, ευαισθησία απέναντι στο περιβάλλον & εκπαίδευση, εμπειρία-ανάπτυξη διοικητικών στελεχών) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

- **Επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών» επηρεάζει, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης, ενώ αυτοί θεωρούν κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα ως τις πλέον σημαντικές (διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών/απειλών & πρωτοβουλία-τάση για δράση). Τέλος, σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (οικονομική επιφάνεια-περιουσιακά στοιχεία» & πανεπιστημιακή-τεχνολογική εκπαίδευση) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Λοιποί ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στους «λοιπούς ενδοεπιχειρησιακούς» παράγοντες επηρεάζει, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα, ενώ κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα θεωρούνται ως οι πλέον σημαντικές (αξιοπιστία επιχειρηματία-επιχείρησης & πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της επιχείρησης). Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (καταλληλότητα νομικής μορφής και τύπος της επιχείρησης) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- Οι «πλέον κρίσιμοι ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες-μεταβλητές» που κατά την κρίση των επιχειρηματιών επηρεάζουν ιδιαίτερα τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους είναι κατά σειρά σημαντικότητας οι ακόλουθοι:
 - **Παραγωγή-αξιοποίηση πόρων,** με σημαντικότερη μεταβλητή το ανταγωνιστικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος (συντελεστής βαρύτητας 20%).
 - **Πωλήσεις – μάρκετινγκ,** με σημαντικότερη μεταβλητή την τιμή των προϊόντων (συντελεστής βαρύτητας 15%).
 - **Προμήθειες-εφοδιασμός,** με σημαντικότερη μεταβλητή το κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών (συντελεστής βαρύτητας 10%).
 - **Διοίκηση-μάνατζμεντ,** με σημαντικότερη μεταβλητή την ύπαρξη οράματος και συγκεκριμένων στόχων (συντελεστής βαρύτητας 10%).
 - **Επιχειρηματικότητα-χαρακτηριστικά ιδρυτών,** με σημαντικότερη μεταβλητή τη διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών-απειλών (συντελεστής βαρύτητας 10%).

Η διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ φαίνεται να εξαρτάται κυρίως από τους ενδοεπιχειρησιακούς παράγοντες (συνολικός συντελεστής βαρύτητας 65%), όπου η πλειονότητα των επιχειρηματιών εκτιμά ότι αυτοί ανταποκρίνονται σχετικά καλά στους τρεις πρώτους κρίσιμους παράγοντες που έχουν σχέση με την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης, ενώ υστερούν στους δύο τελευταίους που αφορούν στο μάνατζμεντ και στην επιχειρηματικότητα των ιδρυτών.

Εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες:

- **Διεθνές Περιβάλλον.** Η μία πλευρά των επιχειρηματιών εκτιμά ότι η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «διεθνές περιβάλλον» επηρεάζει σημαντικά, η δε άλλη ελάχιστα τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης. Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρεί ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (διεθνείς συμφωνίες διακίνησης προϊόντων, διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης και επιδοτήσεις επενδύσεων σε άλλες χώρες) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Αγορά-Ανταγωνισμός.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «αγορά-ανταγωνισμός» επηρεάζουν, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης, ενώ αυτοί θεωρούν κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα ως πλέον σημαντικές (επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή-υποκατάστατα προϊόντα, ρυθμός εισόδου νέων ανταγωνιστών, στάδιο-ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς). Τέλος, μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (χρηματοοικονομική κατάσταση των ανταγωνιστών, συνεργασίες με τους ανταγωνιστές & παραεμπόριο-παραοικονομία) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- **Οικονομικό-Πολιτικό-Θεσμικό Περιβάλλον.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «οικονομικό-πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον» επηρεάζουν, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης, ενώ θεωρούν κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα ως πλέον σημαντικές (γραφειοκρατία-αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης, πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων, οικονομικές και λοιπές κρίσεις).
- **Τεχνολογικό Περιβάλλον.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «τεχνολογικό περιβάλλον» επηρεάζουν, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης. Παράδοξο

θεωρείται το εύρημα ότι ελάχιστη μερίδα από τους επιχειρηματίες θεωρούν κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα ως πλέον σημαντικές, ενώ φυσιολογική φαίνεται η απουσία αναφορών που εκτιμούν ότι οι μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα επηρεάζουν μέτρια ή ασήμαντα τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.

- **Κοινωνικό-Πολιτισμικό Περιβάλλον.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον» επηρεάζουν, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης. Μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (πολιτιστικό επίπεδο και δημογραφικές τάσεις) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους, ενώ δεν βρέθηκαν σημαντικές αναφορές που να θεωρούν κάποιες από τις μεταβλητές ως πλέον σημαντικές.
- **Προμηθευτές-Πιστωτές.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στον παράγοντα «προμηθευτές-πιστωτές» επηρεάζουν, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης. Μία σημαντική μερίδα των επιχειρηματιών, θεωρούν ότι κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα (απόσταση από τους προμηθευτές/πιστωτές, δύναμη των προμηθευτών/πιστωτών, σχέσεις με τους προμηθευτές/πιστωτές) επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους, ενώ δεν βρέθηκαν σημαντικές αναφορές που να θεωρούν κάποιες από τις μεταβλητές ως πλέον σημαντικές.
- **Λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες.** Η πλειονότητα των επιμέρους μεταβλητών που αφορούν στους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς» παράγοντες επηρεάζουν, κατά την εκτίμηση του μεγαλύτερου μέρους των επιχειρηματιών, σημαντικά τη διατηρησιμότητα της επιχείρησης, ενώ αυτοί θεωρούν κάποιες μεταβλητές του παραπάνω παράγοντα ως πλέον σημαντικές (αποτελεσματικότητα του θεσμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, ανοικοδόμηση). Τέλος, ασήμαντη μερίδα των επιχειρηματιών θεωρούν κάποιες μεταβλητές από τους παραπάνω λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες ότι επηρεάζουν μέτρια τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους.
- Οι «πλέον κρίσιμοι εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες» που κατά την κρίση των επιχειρηματιών επηρεάζουν ιδιαίτερα τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους είναι κατά σειρά σημαντικότητας οι ακόλουθοι:
 - **Αγορά-ανταγωνισμός,** με σημαντικότερη μεταβλητή το επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή/υποκατάστατα προϊόντα και το ρυθμό εισόδου νέων ανταγωνιστών (συντελεστής βαρύτητας 10%).

- **Οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον**, με σημαντικότερες μεταβλητές τις πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων και τη φορολογία-φορολογικό σύστημα (συντελεστής βαρύτητας 10% και 10% αντίστοιχα).
- **Λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες**, με σημαντικότερες μεταβλητές την αποτελεσματικότητα του θεσμού /μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και την αποτελεσματικότητα του θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων (συντελεστής βαρύτητας 5%).

Η διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων φαίνεται, κατά την κρίση των επιχειρηματιών, να επηρεάζεται μέτρια από πλευράς εξωεπιχειρησιακών παραγόντων (συνολικός συντελεστής βαρύτητας 35%), όπου η πλειονότητα των επιχειρηματιών εκτιμά ότι ανταποκρίνεται μόνο στον πρώτο κρίσιμο παράγοντα που έχει σχέση με τον ανταγωνισμό και υστερεί στους δύο τελευταίους που αφορούν στο «οικονομικό, θεσμικό & πολιτικό περιβάλλον» (πολιτικές ενισχύσεων επενδύσεων, φορολογία-φορολογικό σύστημα) και στους λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες (θεσμός ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας-επενδύσεων).

Όσο αφορά στη συνολική εκτίμηση της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών μονάδων, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών θεωρεί μέτρια τη συνολική ανάπτυξη-επιβίωση των μονάδων τους, ενώ ένα σημαντικό μέρος αυτών ως ικανοποιητική ή μη ικανοποιητική, και τέλος πολύ μικρό ποσοστό των επιχειρηματιών κατατάσσει τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους ως καθόλου ή πολύ ικανοποιητική. Με άλλα λόγια, η πλειονότητα των επιχειρηματιών εκτιμούν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών μονάδων τους ως προβληματική.

Από τη στατιστική διερεύνηση και αξιολόγηση (ανάλυση συχνοτήτων - χ^2 test) των παραγόντων διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων σε σχέση με τις επιλεγείσες ανεξάρτητες μεταβλητές κατάταξης των επιχειρηματιών (κλάδος δραστηριότητας, τύπος επιχείρησης, επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία, μέγεθος επιχείρησης, επάγγελμα του επιχειρηματία), προκύπτει το γενικό συμπέρασμα ότι ένα μέρος των μεταβλητών-θεμάτων που αφορούν στους παράγοντες διατηρησιμότητας είναι ανεξάρτητο από τα κριτήρια κατάταξης, η πλειονότητα αυτών είναι ανεξάρτητη κατά το μεγαλύτερο μέρος κριτηρίων, ενώ μικρό μέρος των μεταβλητών-θεμάτων αυτών εκτιμάται ότι επηρεάζεται σημαντικά από κάποια κριτήρια κατάταξης. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε περιορισμένη σχέση μεταξύ διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων και των παραπάνω μεταβλητών, στοιχείο που υποδηλώνει ότι κάποια στοιχεία της επιχείρησης και κάποια χαρακτηριστικά του επιχειρηματία έχουν

σημαντική επίδραση σε επιμέρους μόνο μεταβλητές των παραγόντων που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μονάδων τους και επομένως χρήζουν διακριτικής ερμηνείας ή καλύτερα εξειδικευμένης εφαρμογής. Ανάλογες διαπιστώσεις έγιναν και σε σχετικές έρευνες του εξωτερικού (βλέπε κεφ. 1 και 4).

Συνοψίζοντας την ανάλυση και αξιολόγηση του φαινομένου της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων, φαίνεται ότι η επιβίωση των μονάδων είναι συνάρτηση όχι μόνο μεγάλου αριθμού παραγόντων/μεταβλητών αλλά και επιπρόσθετων προϋποθέσεων στήριξης της επιχειρηματικότητας και των επενδύσεων. Η διαπίστωση αυτή καθιστά τη διαδικασία εκτίμησης της διατηρησιμότητας των επενδυτικών σχεδίων, είτε στα πλαίσια του αναπτυξιακού νόμου είτε άλλων επενδυτικών προγραμμάτων, ιδιαίτερα πολύπλοκη και σύνθετη. Στη βάση αυτή, η πραγματοποιηθείσα παραγοντική ανάλυση του συνόλου των μεταβλητών που «επηρεάζουν» τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων, και η ομαδοποίησή τους σε επιμέρους παράγοντες, οδήγησε σε σαφώς πληρέστερη επιστημονική τεκμηρίωσή τους.

Από τη διερεύνηση της παραγοντικής ανάλυσης (ΔΠΑ) προέκυψε διαφοροποίηση τόσο στη σύνθεση όσο και στη σειρά σημαντικότητας των παραγόντων διατηρησιμότητας, ιδιαίτερα στους ενδοεπιχειρησιακούς και λιγότερο στους εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες. Ειδικότερα, από την ομαδοποίηση των παραγόντων με βάση τη ΔΠΑ προκύπτει η ακόλουθη σειρά κατάταξης των παραγόντων διατηρησιμότητας από πλευράς σημαντικότητας:

Ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες

1. πωλήσεις-μάρκετινγκ & έρευνα-ανάπτυξη
2. χρηματοοικονομικά-διαχείριση & ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επιχείρησης
3. διοίκηση-μάνατζμεντ & επιχειρηματικότητα των ιδρυτών
4. υποδομές-εφοδιασμός
5. χαρακτηριστικά των ιδρυτών
6. φήμη προϊόντων-επιχείρησης
7. τεχνολογία εγκαταστάσεων & συστήματα παραγωγής
8. μέγεθος της επιχείρησης.

Εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες

1. διεθνές περιβάλλον
2. τεχνολογικό περιβάλλον
3. οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον
4. αγορά-ανταγωνισμός

5. προμηθευτές-πιστωτές
6. κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον
7. λοιποί εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες.

Από τη στατιστική ανάλυση των εκτιμήσεων του συνόλου των δεικτών διατηρησιμότητας, προκύπτει ότι, σε γενικές γραμμές, τόσο οι ενδο- όσο και οι εξωεπιχειρησιακοί δείκτες διατηρησιμότητας, κατά την γνώμη των επιχειρηματιών, επηρεάζουν σημαντικά τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Ειδικότερα, από την ανάλυση των εκτιμήσεων των δεικτών διατηρησιμότητας προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

Σύνολο του τομέα μεταποίησης

- Ως σημαντικότερους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας οι επιχειρηματίες θεωρούν το βαθμό ικανότητας της επιχείρησης στους τομείς «διοίκηση-μάνατζμεντ & επιχειρηματικότητα» και στους τομείς «φήμη προϊόντων-επιχείρησης».
- Κατά την άποψη των επιχειρηματιών, ο πλέον σημαντικός δείκτης διατηρησιμότητας από πλευράς εξωεπιχειρησιακών δεικτών είναι η ικανότητα-προσαρμογή των επιχειρήσεων στους «λοιπούς εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες», (αποτελεσματικότητα θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, αποτελεσματικότητα θεσμού/μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων).
- Η παραπάνω διαπίστωση φαίνεται να είναι καθοριστική για την ανάπτυξη-διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων, αφού από τη μια μεριά η ύπαρξη κατάλληλων υποδομών και θεσμών στήριξης της επιχειρηματικότητας έχει για την οικονομία και ειδικότερα για τις επιχειρήσεις μεγάλη σημασία και από την άλλη η πολιτεία ή καλύτερα οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις σχετικά με τη στήριξη της επιχειρηματικότητας.

Κλάδος δραστηριότητας

- Οι εκτιμήσεις ενδο-και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, κατά κλάδο δραστηριότητας των επιχειρήσεων δεν διαφοροποιούνται από τη γενική εικόνα ότι οι ενδοεπιχειρησιακοί δείκτες: ΔΔ3_{EN} [Διοίκηση-Μάνατζμεντ & Επιχειρηματικότητα] και ΔΔ6_{EN} [Φήμη Προϊόντων & Επιχείρησης], καθώς και οι εξωεπιχειρησιακοί δείκτες ΔΔ7_{EE} [Λοιποί Εξωεπιχειρησιακοί Παράγοντες] και ΔΔ3_{EE} [Οικονομικό, Πολιτικό & Θεσμικό Περιβάλλον] έχουν τη μεγαλύτερη σημασία στο θέμα της διατηρησιμότητας, ανεξαρτήτως

του κλάδου δραστηριότητας των μεταποιητικών μονάδων, έναντι των υπολοίπων ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών, έχοντας τους υψηλότερους μέσους δείκτες διατηρησιμότητας.

- Στους υπόλοιπους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται ενδοκλαδικές διαφοροποιήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που δίνουν οι επιχειρηματίες σε ορισμένους δείκτες.
- Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα χαμηλά επίπεδα των εκτιμήσεων (κάτω των 3 μονάδων) των περισσότερων κλάδων των επιχειρήσεων ως προς τη βαρύτητα του δείκτη $\Delta\Delta 1_{EE}$ (Διεθνές Περιβάλλον). Αυτό δηλώνει ότι οι επιχειρήσεις των κλάδων αυτών έχουν περιορισμένη εξωστρέφεια και επομένως δεν δίνουν και ανάλογη σημασία στο διεθνές περιβάλλον ή έχουν σημαντικές αδυναμίες να προσαρμοσθούν στις διεθνείς εξελίξεις και με αυτόν τον τρόπο υποβαθμίζουν τη βαρύτητα του παράγοντα αυτού.

Τύπος επιχείρησης

- Όσον αφορά στη γενική εικόνα των ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με τον τύπο της επιχείρησης, ισχύουν ακριβώς τα ίδια με τις αναφερθείσες εκτιμήσεις κατά κλάδο δραστηριότητας.
- Στους υπόλοιπους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας εμφανίζονται, ανάλογα με τον τύπο της επιχείρησης, διαφορετικές εκτιμήσεις σχετικά με τη βαρύτητα που δίνουν οι επιχειρηματίες σε ορισμένους δείκτες.
- Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα σχετικά χαμηλά επίπεδα (κάτω των 3 μονάδων) των εκτιμήσεων ορισμένων τύπων επιχειρήσεων (νέα μονάδα, μετεγκατάσταση ή άλλο) ως προς τη βαρύτητα του δείκτη $\Delta\Delta 1_{EE}$ (Διεθνές Περιβάλλον). Είναι φανερό ότι αυτού του είδους οι επιχειρήσεις έχουν περιορισμένη εξωστρέφεια ή έχουν σημαντικές αδυναμίες να προσαρμοσθούν στις διεθνείς εξελίξεις και επομένως υποβαθμίζουν τη βαρύτητα του παράγοντα αυτού.

Επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία

- Όσον αφορά στη γενική εικόνα των ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία, ισχύουν ακριβώς τα ίδια με τις αναφερθείσες εκτιμήσεις κατά κλάδο δραστηριότητας ή τύπο επιχείρησης, εκτός της μοναδικής περίπτωσης των επιχειρηματιών με μεταπτυχιακές σπουδές, οι οποίοι δίνουν σχετικά μικρότερη βαθμολογία στον $\Delta\Delta 3_{EE}$.

- Παρά ταύτα, υφίστανται διαφορές σχετικά με τη σημαντικότητα ή όχι ορισμένων ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία.

Μέγεθος της επιχείρησης

- Όσον αφορά στη γενική εικόνα των ενδο-και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης, ισχύουν ακριβώς τα ίδια με τις αναφερθείσες εκτιμήσεις κατά κλάδο δραστηριότητας ή τύπο επιχείρησης ή επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία.
- Παρά ταύτα, υφίστανται διαφορές σχετικά με τη σημαντικότητα ή όχι ορισμένων ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης.

Προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία

- Όσον αφορά στη γενική εικόνα των ενδο-και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία, ισχύουν ακριβώς τα ίδια με τις αναφερθείσες εκτιμήσεις κατά κλάδο δραστηριότητας ή τύπο και μέγεθος επιχείρησης ή επίπεδο μόρφωσης του επιχειρηματία.
- Παρά ταύτα, υφίστανται διαφορές σχετικά με τη σημαντικότητα ή όχι ορισμένων ενδο- και εξωεπιχειρησιακών δεικτών διατηρησιμότητας, ανάλογα με το προηγούμενο επάγγελμα του επιχειρηματία.

Συνοψίζοντας την αξιολόγηση των δεικτών της διατηρησιμότητας που προέκυψαν με βάση τη ΔΠΑ, έναντι αυτών που προέκυψαν βάσει των υποκειμενικών εκτιμήσεων των επιχειρηματιών, προκύπτουν σχετικά ταυτόσημες διαπιστώσεις ως προς τη σημαντικότητα των παραγόντων/μεταβλητών που επηρεάζουν συνολικά τη διατηρησιμότητα των επιχειρήσεων, αλλά και ουσιαστικές διαφορές ως προς τη σύνθεση και τον αριθμό των πλέον κρίσιμων παραγόντων/μεταβλητών για την επιβίωση των μεταποιητικών μονάδων. Το γεγονός αυτό δικαιολογεί πλήρως τη χρησιμοποίηση της ΔΠΑ, με σκοπό τη διασφάλιση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Από την ανάλυση των δεικτών διατηρησιμότητας με βάση τη νέα κατάταξη, προκύπτει ότι, σε συνολικούς όρους, οι μεταποιητικές μονάδες της Περιφέρειας ΑΜΘ εμφανίζουν μικτή εικόνα, σχετικά μεγαλύτερη ομοιογένεια σε ορισμένους ενδοεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας και ανάλογη ετερογένεια σε ορισμένους εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας.

Ειδικότερα, από την ανάλυση των εκτιμήσεων των βασικών δεικτών στις 4 ομάδες (τεταρτημόρια) επιχειρήσεων, ως προς το σκορ της πολυκριτήριας κατάταξης του κλάδου μεταποίησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, προκύπτει ότι η ομάδα των επιχειρήσεων με πολύ καλή εικόνα επιβίωσης (ομάδα Q4) έχει τους υψηλότερους μέσους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες διατηρησιμότητας και εμφανίζει στατιστικά σημαντική υπεροχή στο να ανταποκριθεί στους εκτιμώμενους παράγοντες μακροβιότητας, έναντι των υπολοίπων ομάδων επιχειρήσεων. Ενδιαφέρον έχει επίσης η εκτίμηση ότι η αμέσως προηγούμενη ομάδα (Q3), δηλαδή οι επιχειρήσεις με σχετικά καλό σκορ διατηρησιμότητας, διαφοροποιείται ελάχιστα από την ομάδα Q2, διαφορά όμως η οποία σε ελάχιστες περιπτώσεις δεικτών αξιολογείται στατιστικά. Επιπλέον, η ομάδα Q1 αποδεικνύεται ότι στους περισσότερους ενδο- και εξωεπιχειρησιακούς δείκτες υπολείπεται σημαντικά σε σχέση με τις τρεις προηγούμενες ομάδες.

Η αξιοποίηση των επενδυθέντων κεφαλαίων, συμπεριλαμβανομένων και των δωρεάν κεφαλαίων μέσω των κινήτρων, από τις μεταποιητικές μονάδες της Περιφέρειας ΑΜΘ φαίνεται ότι δεν ήταν αποτελεσματική, τόσο σε χρηματοοικονομικούς όρους όσο και σε όρους διατηρησιμότητας των μονάδων αυτών. Η άποψη αυτή προκύπτει από τις εκτιμήσεις των χρηματοοικονομικών δεικτών, απ' όπου φαίνεται ότι σημαντικό ποσοστό των μονάδων του κλάδου μεταποίησης εμφανίζει ασθενή χρηματοοικονομική επάρκεια. Η χρηματοοικονομική ανεπάρκεια στις μεταποιητικές μονάδες είναι ιδιαίτερα εμφανής στις κατηγορίες των μονάδων με κακό έως πολύ κακό σκορ χρηματοοικονομικής επίδοσης, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται ικανοποιητικά στους κρίσιμους δείκτες διατηρησιμότητας, με αποτέλεσμα να αποτελούν την ομάδα επιχειρήσεων με τον υψηλότερο κίνδυνο θνησιμότητας.

Συμπερασματικά, με την παρούσα έρευνα έγινε προσπάθεια ταυτοποίησης των παραγόντων/μεταβλητών που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων και επιχειρήθηκε η κατασκευή νέων ειδικών δεικτών διατηρησιμότητας, οι οποίοι θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν κατάλληλα προς την κατεύθυνση της ορθολογικότερης χρησιμοποίησης των κριτηρίων αξιολόγησης των παραγωγικών επενδύσεων. Η διαδικασία αυτή υποστηρίχθηκε από σύνθετη μεθοδολογία και τεχνική (προσδιορισμός, εκτίμηση και ανάλυση των δεικτών διατηρησιμότητας), τα δε αποτελέσματα που προέκυψαν διαφοροποιούνται σημαντικά από την κλασική μέθοδο αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων, η οποία όσον αφορά τη βιωσιμότητα των επενδύσεων στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εκτίμηση και ανάλυση των χρηματοοικονομικών δεικτών.

Συγκεκριμένα, τα σενάρια κατάταξης των μεταποιητικών επιχειρήσεων, που εφαρμόστηκαν με βάση την κλασική μεθοδολογία, καθώς και με τους προτεινόμενους νέους δείκτες διατηρησιμότητας σε διάφορες παραλλαγές, καταλήγουν σε διαφορετικές

αξιολογήσεις/ κατατάξεις των επιχειρήσεων ως προς την προβλεπόμενη επιβίωσή τους. Ο συνδυασμός λοιπόν χρηματοοικονομικών δεικτών και δεικτών διατηρησιμότητας φαίνεται να είναι η προκρινόμενη πρόταση για την ορθολογικότερη κατά το δυνατόν αξιολόγηση των επενδυτικών σχεδίων. Με άλλα λόγια, η επιτυχία της περιφερειακής πολιτικής ανάπτυξης, και συνακόλουθα της προσπάθειας για ορθολογικότερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων, πρέπει να βασίζεται όλο και περισσότερο στην ικανότητα του συστήματος αξιολόγησης να ισορροπεί τις ανάγκες επιλογής επενδυτικών σχεδίων, που διασφαλίζουν τόσο τη διάσταση της χρηματοοικονομικής επάρκειας όσο και αυτήν της διατηρησιμότητας των υπό ίδρυση ή υπό εκσυγχρονισμό-επέκταση επιχειρήσεων.

Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής μπορούν να συμβάλλουν στη διατύπωση ενός πλαισίου ορθολογικότερης αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων, συμπεριλαμβάνοντας τόσο τη διάσταση της χρηματοοικονομικής επάρκειας όσο και αυτήν της διατηρησιμότητας των υπό ίδρυση ή υπό εκσυγχρονισμό/επέκταση επιχειρήσεων. Ο ακριβής συνδυασμός χρηματοοικονομικών δεικτών και δεικτών διατηρησιμότητας και η κωδικοποίηση των προτεινόμενων ενεργειών για τη βελτίωση της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων στη χώρα μας αποτελούν βασικά θέματα για περαιτέρω διερεύνηση. Επιπλέον, ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο αξιολόγησης επενδύσεων πρέπει να λάβει υπόψη και τις σχετικές παρατηρήσεις - προτάσεις που αφορούν στη βελτίωση του μηχανισμού στήριξης της επιχειρηματικότητας στη χώρα μας.

Στην πράξη, από την εφαρμογή των παραπάνω αποτελεσμάτων αναμένεται ότι θα προκύψουν σημαντικά οφέλη, τόσο καθαρά επιστημονικού ενδιαφέροντος όσο και κοινωνικοοικονομικού, όπως είναι η δυνατότητα επαναπροσδιορισμού του θεσμικού πλαισίου αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων, η δυνατότητα βελτίωσης της συνολικής αποτελεσματικότητας της ασκούμενης πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης, η δυνατότητα ορθολογικότερης κατανομής των διαθέσιμων χρηματικών πόρων, η δυνατότητα βελτίωσης των δομών στήριξης της επιχειρηματικότητας και των επενδύσεων, η δυνατότητα βελτίωσης της κλαδικής σύνθεσης των επιχειρήσεων, η δυνατότητα βελτίωσης του βαθμού διατηρησιμότητας ή μείωσης του ποσοστού θνησιμότητας των επιχειρήσεων κ.ά.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, ανακύπτει η ανάγκη για καλύτερο συνολικό περιφερειακό προγραμματισμό σε όλες τις επιμέρους δραστηριότητες των μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ, με σκοπό τη συνολική βελτίωση του επιπέδου της περιφερειακής ανάπτυξης και την ορθολογικότερη αξιοποίηση των κινήτρων, δεδομένου του περιορισμένου επιπέδου των κεφαλαίων που διαθέτει η χώρα για τον σκοπό αυτό, καθώς επίσης και της αυξανόμενης τάσης θνησιμότητας των επιχειρήσεων στην παραπάνω περιοχή.

Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται η πολιτεία ή καλύτερα το αρμόδιο Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών να αναμορφώσει πλήρως το μηχανισμό/σύστημα προώθησης και στήριξης των επενδύσεων στα πλαίσια του αναπτυξιακού νόμου, δεδομένου ότι τα εκάστοτε κίνητρα περιφερειακής ανάπτυξης δεν υστερούσαν και δεν υστερούν στο είδος και στο ύψος των ενισχύσεων. Αντίθετα, όπως διαπιστώθηκε από την παρούσα έρευνα, η πολιτεία σε συνδυασμό με τις εμπλεκόμενες περιφερειακές υπηρεσίες εμφανίζουν σημαντικές αδυναμίες στον τομέα αυτόν. Για το σκοπό αυτόν θα πρέπει μεταξύ των άλλων να δρομολογηθούν συστηματικά και όχι περιστασιακά οι παρακάτω ενέργειες:

- **Γενική και ειδική ενημέρωση** των δυνητικών επιχειρηματιών, προκειμένου να αντιμετωπισθεί το υπάρχον έλλειμμα στον τομέα αυτόν, το οποίο είναι καθοριστικό για το σχεδιασμό-προγραμματισμό και κυρίως για το στάδιο της υλοποίησης του επενδυτικού σχεδίου. Προς την κατεύθυνση αυτή, κάποια επενδυτικά προγράμματα στα πλαίσια του 3^{ου} ΚΠΣ προσφέρουν αξιόλογο επενδυτικό οδηγό, καθώς και διαδικασίες ικανοποιητικού επιπέδου ενημέρωσης και ανάλογης τεχνικής στήριξης κατά την υποβολή των επενδυτικών αιτημάτων.
- **Συμβουλευτική και τεχνική υποστήριξη** των επιχειρηματιών τόσο κατά τη φάση του σχεδιασμού όσο και κατά τη φάση της υλοποίησης του επενδυτικού σχεδίου. Στον τομέα αυτόν υπάρχει μεγάλο κενό, όχι μόνο από τις εμπλεκόμενες κρατικές υπηρεσίες, αλλά και από τις υπηρεσίες του ιδιωτικού τομέα, όπου το κάθε άτομο ή γραφείο παρέχει κάθε είδους συμβουλευτική ή τεχνική υποστήριξη στους δυνητικούς επενδυτές. Προς την κατεύθυνση αυτή, τελευταία, ο ΕΟΜΜΕΧ χρησιμοποιεί ένα πιστοποιημένο Μητρώο Συμβούλων, όπου ο επιχειρηματίας είναι υποχρεωμένος να επιλέξει πιστοποιημένους αντίστοιχους συμβούλους για συγκεκριμένες συμβουλευτικές υπηρεσίες.
- **Συστηματική παρακολούθηση των επενδύσεων** τόσο κατά τη φάση της υλοποίησης όσο κυρίως μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης, προκειμένου να συμβουλευονται επαρκώς οι επιχειρηματίες κατά την υλοποίηση των επενδύσεων και να εντοπίζονται έγκαιρα οι τυχόν αδυναμίες του επενδυτικού σχεδίου. Σημαντικότερη όμως θα είναι η συνεισφορά των εμπλεκόμενων υπηρεσιών όταν υπάρχει στήριξη των επιχειρήσεων κατά τη λειτουργία τους. Προς την κατεύθυνση αυτή, θα βοηθούσαν οι παρακάτω προτεινόμενες ειδικές μελέτες, βάσει των οποίων οι εν λόγω υπηρεσίες θα αποκτούσαν την απαραίτητη πληροφόρηση και θα προχωρούσαν ανάλογα στην αντιμετώπιση των τυχόν προβλημάτων.
- **Ριζική αντιμετώπιση των καθυστερήσεων** που παρατηρούνται κατά την εξέταση του επενδυτικού σχεδίου και κυρίως κατά τη φάση της εκταμίευσης των ενισχύσεων, όπου η

υπάρχουσα κατάσταση φάνηκε ότι ενισχύει τη διαπλοκή και την αδιαφάνεια του συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων και της εκταμίευσης των ενισχύσεων.

- **Αποτελεσματική αντιμετώπιση της γραφειοκρατίας** σε όλο το φάσμα των διαδικασιών που αφορούν στην υλοποίηση των επενδυτικών σχεδίων, όπου η πολυνομία, η έλλειψη κωδικοποίησης των νόμων, οι υπερκαλύψεις των αρμοδιοτήτων και η έλλειψη συντονισμού των εμπλεκόμενων υπηρεσιών, οι αυθαιρεσίες των υπαλλήλων, οι γενικότητες των νομοθετικών και λοιπών διατάξεων, σε συνδυασμό με τον πλημμελή ή μηδαμινό έλεγχο της κανονικότητας εφαρμογής του εκάστοτε νομοθετικού και λοιπού επιχειρησιακού πλαισίου στήριξης της επιχειρηματικότητας, επιβαρύνουν αρνητικά το επιχειρηματικό περιβάλλον. Με τον τρόπο αυτόν αυξάνεται δυσανάλογα το κόστος ίδρυσης και λειτουργίας των επιχειρήσεων στη χώρα μας και γενικά αποθαρρύνονται οι επιχειρηματίες να αξιοποιήσουν πλήρως τα κίνητρα επενδύσεων ή ενθαρρύνεται μια άλλη κατηγορία «επιχειρηματιών» (επιχειρηματίες διαδικασιών), οι οποίοι απομυζούν τα κονδύλια, με αποτέλεσμα να αυξάνονται τα «κλειστά» εργοστάσια εντός και εκτός οργανωμένων βιομηχανικών περιοχών στη συγκεκριμένη Περιφέρεια της ΑΜΘ, όπου άλλωστε προσφέρονται τα υψηλότερα ποσά και ποσοστά ενισχύσεων.
- **Πλήρη και ουσιαστικό έλεγχο των επενδύσεων**, όπου θα γίνεται έλεγχος της πιστής εφαρμογής των μέτρων ενίσχυσης της περιφερειακής ανάπτυξης, της υλοποίησης των στόχων της περιφερειακής πολιτικής, των επιδράσεων των μέτρων προώθησης των επενδύσεων στην περιφερειακή ανάπτυξη, των προϋποθέσεων επιτυχίας του μηχανισμού υποστήριξης της περιφερειακής πολιτικής και της συνολικής αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής.
- **Συστηματική εκπαίδευση και ενίσχυση του στελεχιακού δυναμικού** των εμπλεκόμενων υπηρεσιών, με σκοπό τη δημιουργία κατάλληλων τεχνοκρατών στο νευραλγικό αυτόν τομέα των επενδύσεων, ώστε να υπάρχει κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό, που θα είναι ικανό να προσφέρει αξιόλογες υπηρεσίες που να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των σύγχρονων κοινωνιών-επιχειρήσεων. Με άλλα λόγια, δεν μπορεί κανείς να προσδοκά περιφερειακή ανάπτυξη απασχολώντας μη σχετικές ειδικότητες (π.χ. αποφοίτους γυμναστικής ακαδημίας) σε επιτελικές υπηρεσίες υποδοχής, αξιολόγησης και προώθησης των επενδύσεων.
- **Εφαρμογή σύγχρονων, αξιόλογων, αντικειμενικών και επιστημονικά αποδεκτών κριτηρίων** αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων, προκειμένου να επιλέγονται επενδυτικά σχέδια που διασφαλίζουν υψηλό βαθμό διατηρησιμότητας και όχι σχέδια

επενδύσεων που απλά εξασφαλίζουν υψηλή βαθμολογία υπαγωγής στα κίνητρα επενδύσεων. Με άλλα λόγια, βασικός κανόνας της διαδικασίας αξιολόγησης και επιλογής επενδύσεων στα πλαίσια του αναπτυξιακού νόμου θα πρέπει να είναι τόσο η βιωσιμότητα όσο και η χρηματοοικονομική εικόνα του εξεταζόμενου επενδυτικού σχεδίου, προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των περιορισμένων κεφαλαίων προς όφελος της επιχειρηματικότητας και κατ' επέκταση της κοινωνίας.

- **Διαφοροποίηση των κριτηρίων αξιολόγησης** και επιλογής των επενδύσεων ανάλογα με το ύψος (μεγάλη, μεσαία, μικρή), είδος (ίδρυση - επέκταση ή εκσυγχρονισμός) και τον κίνδυνο (υψηλός, χαμηλός) της επένδυσης, προκειμένου να αντιμετωπισθεί η υπάρχουσα αδυναμία του στελεχιακού δυναμικού (ποσοτική και ποιοτική) και να υπάρξει σχετική αντιστοιχία κριτηρίων και ύψους επένδυσης.
- **Διαμόρφωση επιπέδων διαβάθμισης (Α', Β', Γ')** του στελεχιακού δυναμικού των υπηρεσιών προώθησης επενδύσεων, ανάλογα με την επιστημονική κατάρτιση, την εμπειρία, τις τεχνικές γνώσεις και την αποτελεσματικότητά τους, προκειμένου να επιτευχθούν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα από πλευράς διατηρησιμότητας των ενισχυθέντων επιχειρήσεων. Με άλλα λόγια, στελέχη με ανάλογο επίπεδο γνώσεων, εμπειρίας και ικανότητας να αξιολογούν τα αντίστοιχα σχέδια επενδύσεων. Εξυπακούεται ότι η παραπάνω διαβάθμιση του στελεχιακού δυναμικού δεν θα έχει στατικό αλλά δυναμικό χαρακτήρα, γεγονός που επιτρέπει την άμιλλα των στελεχών προς όφελος των επενδύσεων.
- **Εφαρμογή συνθετικής αξιολόγησης** των επενδυτικών σχεδίων, αφού, ως γνωστό, κάθε σχέδιο επένδυσης έχει μια πολυπλοκότητα σχεδιασμού που άπτεται διαφόρων ειδικοτήτων επιστημόνων και, εκ των πραγμάτων, δεν είναι ορθολογικό η αξιολόγησή του να ανατίθεται μόνο σε ένα στέλεχος, η ειδικότητα του οποίου ενδεχομένως δε σχετίζεται με το είδος της επένδυσης ή δεν καλύπτει όλες τις πτυχές της επένδυσης.
- **Εκπόνηση ειδικών μελετών**, κατά τακτά χρονικά διαστήματα, με στόχο τη διερεύνηση της πορείας των επιχειρήσεων, προκειμένου οι υπηρεσίες να γνωρίζουν το επίπεδο αποτελεσματικότητάς τους στο θέμα της διατηρησιμότητας των ενισχυθέντων επενδύσεων και γενικά της τήρησης των όρων ενίσχυσης των επενδύσεων.
- **Κωδικοποίηση της νομοθεσίας** καθώς και των διαδικασιών προώθησης των επενδύσεων, όπου τελευταία διαπιστώνεται μία βελτίωση στον τομέα αυτόν, η οποία θα πρέπει να συνεχισθεί με άξονα την απλοποίηση των σχετικών διαδικασιών.
- **Διαμόρφωση σταθερού και θετικού επιχειρησιακού-επενδυτικού κλίματος**, δεδομένου

ότι υπάρχει σημαντικό κενό στον τομέα αυτόν και η χώρα μας δε φαίνεται να μπορεί να απαλλαγεί από το σύνδρομο των έντονων μεταβολών, με αποτέλεσμα να μη διασφαλίζεται κάποιο σταθερό πλαίσιο στήριξης της επιχειρηματικότητας και ειδικότερα των επενδύσεων.

Όλα τα παραπάνω θα πρέπει να έχουν μοναδικό γνώμονα την ανάπτυξη σύγχρονων, οργανωμένων και αποτελεσματικών υπηρεσιών ενημέρωσης, συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης των επενδυτών σε επίπεδο χώρας και σε επίπεδο περιφερειών.

Τα Επιμελητήρια κάθε νομού, παράλληλα με την προσφορά των τυπικών υπηρεσιών τους (εγγραφές-διαγραφές επιχειρήσεων, διοργάνωση τοπικών εκθέσεων, διοργάνωση επιχειρηματικών αποστολών, στήριξη συντεχνιακών και λοιπών αιτημάτων), θα πρέπει να συμπράξουν μαζί με τους άλλους εμπλεκόμενους φορείς σε κοινές δραστηριότητες, αναφορικά με την ενημερωτική, συμβουλευτική και τεχνική υποστήριξη των επιχειρηματιών, προκειμένου να αντιμετωπισθεί το υφιστάμενο κενό και να διαμορφωθεί κατάλληλο επιχειρησιακό-επενδυτικό πλαίσιο και σε τοπικό επίπεδο. Προς την κατεύθυνση αυτή, η αξιοποίηση του νέου θεσμού ίδρυσης γραφείων υποδοχής επενδυτών αποτελεί πρόκληση για τις τοπικές υπηρεσίες να λειτουργήσουν συντονισμένα σε ορισμένους καίριους τομείς, όπως είναι η στήριξη της επιχειρηματικότητας και να προσφέρουν ουσιαστικές υπηρεσίες στο νευραλγικό αυτό χώρο.

Ανάλογες δραστηριότητες ενημερωτικού και συμβουλευτικού χαρακτήρα μπορούν να προσφέρουν και οι **ΟΤΑ**, όπου υπάρχει άμεση επικοινωνία με τους επιχειρηματίες των περιοχών που εποπτεύουν και επιπλέον είναι οι πιο αρμόδιες υπηρεσίες να συνδράμουν την προσέλκυση επενδύσεων στις περιοχές που εποπτεύουν, προσφέροντας επιπρόσθετα κίνητρα ή εξαλείφοντας κάποια αντικίνητρα, όπως είναι η δωρεάν παραχώρηση κοινοχρήστων και λοιπών χώρων για την εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων, η δημιουργία κατάλληλων υποδομών στις υφιστάμενες επιχειρήσεις και η επέκταση των σχεδίων πόλεως να γίνεται με ιδιαίτερη μέριμνα για τη δραστηριότητα των υφιστάμενων μονάδων.

Επίσης, οι **Τράπεζες** έχουν τη δυνατότητα να ενσκήψουν περισσότερο στο πρόβλημα της συμβουλευτικής υποστήριξης - εξυπηρέτησης των επενδυτών, όπου διαπιστώθηκε σχετικό έλλειμμα από την παρούσα έρευνα. Το γεγονός, όμως, ότι τα τελευταία χρόνια η πολιτεία αναθέτει στις τράπεζες σημαντικό κομμάτι των επενδυτικών προγραμμάτων, σηματοδοτεί την ανάγκη ύπαρξης ανάλογης προετοιμασίας και οργάνωσης κυρίως των υποκαταστημάτων τους, που σήμερα λειτουργούν στον τομέα αυτόν κυρίως ως διαβιβαστικές υπηρεσίες.

Ο δυνητικός επιχειρηματίας θα πρέπει να είναι κατάλληλος από πλευράς επιχειρηματικής άποψης (εμπειρία, γνώσεις, οικονομική επιφάνεια, τεχνικές-διοικητικές

ικανότητες, επιχειρηματικότητα), να επενδύει ανάλογο χρόνο και κεφάλαιο στη διερεύνηση, την αξιολόγηση και την επιλογή του επενδυτικού σχεδίου που προτίθεται να υλοποιήσει και να εφαρμόζει συστηματικά σύγχρονες τεχνικές και ενέργειες κατά τη λειτουργία της επιχείρησής του, με απώτερο σκοπό τη συνεχή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την εξασφάλιση συγκριτικών πλεονεκτημάτων στον τομέα που δραστηριοποιείται. Επίσης, οι επιχειρηματίες θα πρέπει να επενδύουν συστηματικά στην επιμόρφωσή τους, ειδικότερα σε θέματα διοίκησης, οικονομικής διαχείρισης και διαχείρισης των ανθρωπίνων πόρων, που, όπως διαπιστώθηκε από την έρευνα, εμφανίζουν σημαντικές αδυναμίες.

Τέλος, η ενίσχυση της διατηρησιμότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων και η συμβολή της στην περιφερειακή ανάπτυξη εξαρτάται, όπως διαπιστώθηκε από την έρευνα, και από άλλους εξωγενείς (γενικό επιχειρησιακό περιβάλλον, χρηματοδοτικό πλαίσιο, φορολογία, νέες τεχνολογίες, νομοθεσία - συντονισμός πολιτικών στήριξης της επιχειρηματικότητας, ευελιξία-γραφειοκρατία της δημόσιας διοίκησης κ.ά.) και ενδογενείς παράγοντες (εφαρμογή σύγχρονων εργαλείων διοίκησης-διαχείρισης, επιχειρηματικότητα και ενέργειες του επιχειρηματία πριν και μετά την ίδρυση της επιχείρησης, άριστο μέγεθος επιχείρησης, επάρκεια ιδίων κεφαλαίων κ.α.), στοιχεία που καθιστούν την αντιμετώπιση του θέματος πολύπλοκη και η οποία προφανώς απαιτεί τη συνδρομή όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

.....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Κατανομή του Αριθμού των Νεοϊδρυθεισών Επιχειρήσεων κατά Περιφέρεια (μερίδιο περιφέρειας επί του συνόλου των νέων επιχειρήσεων)

Περιφέρεια	1996	1997	1998	1999	2000
Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης	3,6	2,9	3,4	2,3	2,1
Αττικής	56,3	58,4	58,4	58,9	61,4
Βορείου Αιγαίου	0,8	0,5	1,2	0,9	0,7
Δυτικής Ελλάδας	2,8	3,1	2,6	2,6	2,8
Δυτικής Μακεδονίας	1,2	1,1	1,1	1,0	0,9
Ηπείρου	1,4	1,5	1,0	1,0	1,1
Θεσσαλίας	3,2	3,7	3,3	3,7	3,4
Ιονίων Νήσων	2,1	1,9	1,9	2,3	2,0
Κεντρικής Μακεδονίας	16,9	14,9	15,5	15,8	14,8
Κρήτης	4,3	4,8	4,8	4,2	4,4
Νοτίου Αιγαίου	3,0	2,2	2,2	2,2	2,2
Πελοποννήσου	2,1	1,9	2,4	2,8	1,9
Στερεάς Ελλάδας	2,4	3,1	2,1	2,2	2,3
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Πηγή: ICAP, 2001.</i>					

Πίνακας 2: Κατανομή των Κεφαλαίων των Νεοϊδρυθεισών Επιχειρήσεων κατά Περιφέρεια
(μερίδιο περιφέρειας επί του συνόλου των κεφαλαίων των νέων επιχειρήσεων)

Περιφέρεια	1996	1997	1998	1999	2000
Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης	5,1	3,4	3,9	2,8	0,5
Αττικής	45,7	51,4	59,9	60,6	67,2
Βορείου Αιγαίου	0,9	0,5	1,9	0,9	0,3
Δυτικής Ελλάδας	2,2	3,0	2,3	2,1	0,9
Δυτικής Μακεδονίας	1,2	1,7	1,4	1,0	0,2
Ηπείρου	1,4	1,8	1,3	1,3	0,4
Θεσσαλίας	3,2	5,7	3,5	3,2	4,0
Ιονίων Νήσων	5,4	2,0	2,5	1,8	1,0
Κεντρικής Μακεδονίας	12,0	14,8	12,5	14,4	21,6
Κρήτης	5,9	6,5	4,6	4,3	1,4
Νοτίου Αιγαίου	9,0	3,9	2,8	3,4	1,1
Πελοποννήσου	2,3	1,4	2,3	2,2	0,5
Στερεάς Ελλάδας	5,7	3,9	1,1	2,0	0,9
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Πηγή: ICAP, 2001.</i>					

Πίνακας 3: Ίδρυση νέων εταιρειών κατά νομό της Περιφέρειας ΑΜΘ (1996-2000)

Νομός Καβάλας											<i>σε χιλ. Δρχ.</i>
Έτος	Βιομηχανία		Εμπόριο		Υπηρεσίες		Τουρισμός		Σύνολο		
	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	
2000	8	908.000	9	484.000	6	566.000	3	127.500	26	2.085.500	
1999	6	181.000	12	808.000	24	1.094.000	2	288.000	44	2.371.000	
1998	10	417.500	12	408.000	13	331.000	6	317.000	41	1.473.500	
1997	7	245.340	9	58.000	7	403.200	3	237.600	26	944.140	
1996	9	581.760	11	117.000	7	153.000	4	591.000	31	1.442.760	
Σύνολο	40		53		57		18		168		

Νομός Ξάνθης											<i>σε χιλ. Δρχ.</i>
Έτος	Βιομηχανία		Εμπόριο		Υπηρεσίες		Τουρισμός		Σύνολο		
	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	
2000	5	124.000	7	84.000	8	283.000			20	491.000	
1999	6	202.060	6	94.000	7	369.000			19	665.060	
1998	10	237.000	8	167.455	4	65.000	1	20.400	23	489.855	
1997	10	352.000	4	97.800	6	83.000	2	36.000	22	568.800	
1996	17	368.000	6	77.000	5	146.500	3	525.000	31	1.116.500	
Σύνολο	48		31		30		6		115		

Νομός Ροδόπης											<i>σε χιλ. Δρχ.</i>
Έτος	Βιομηχανία		Εμπόριο		Υπηρεσίες		Τουρισμός		Σύνολο		
	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	
2000	4	170.000	5	136.000	6	114.000	1	20.000	16	440.000	
1999	4	177.000			4	200.000			8	377.000	
1998	11	1.774.000	5	382.000	5	149.000	2	76.000	23	2.381.000	

1997	5	276.000	4	72.000	3	260.710		12	608.710
1996	14	1.429.160	6	50.000	1	160.000		21	1.639.160
Σύνολο	38		20		19		3	80	

Νομός Δράμας
σε χιλ. Δρχ.

Έτος	Βιομηχανία		Εμπόριο		Υπηρεσίες		Τουρισμός		Σύνολο	
	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως
2000	8	693.780	4	293.400	4	402.000	1	134.000	17	1.523.180
1999	13	1.002.000	2	170.000	6	2.360.000			21	3.532.000
1998	7	610.000	1	6.000	3	51.000	1	30.000	12	697.000
1997	11	1.100.290	6	44.000	6	77.000	1	20.000	24	1.241.290
1996	4	431.000	2	25.000	5	66.000			11	522.000
Σύνολο	43		15		24		3		85	

Νομός Έβρου
σε χιλ. Δρχ.

Έτος	Βιομηχανία		Εμπόριο		Υπηρεσίες		Τουρισμός		Σύνολο	
	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως	Αριθμός Εταιριών	Κεφάλαιο Ιδρύσεως
2000	7	335.000	2	40.000	13	337.000	2	40.445	24	752.445
1999	8	446.000	7	121.000	9	420.000			24	987.000
1998	24	2.440.000	6	112.000	14	378.000	3	150.000	47	3.080.000
1997	31	1.271.600	7	174.000	8	173.500	5	200.000	51	1.819.100
1996	33	2.677.980	5	193.000	8	266.000	2	70.000	48	3.206.980
Σύνολο	103		27		52		12		194	

Πηγή: ICAP, 2001.

Πίνακας 4: Απασχολούμενοι στην μεταποίηση κατά νομό της Περιφέρειας ΑΜΘ.

	1973Α	1978Α	1984Α	1988Α	1994	1995
ΚΑΒΑΛΑ	6187	8053	9823	11279	5126	4826
ΞΑΝΘΗ	2270	4268	6346	6949	3882	4004
ΡΟΔΟΠΗ	2322	2839	3906	4187	2237	2006
ΕΒΡΟΣ	3254	4751	6191	6375	2996	2842
Σύνολο	14033	19911	20075	28790	14241	13678

Πηγή: ΕΣΥΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Συνοπτικά στοιχεία Ισολογισμών και Αποτελεσμάτων Χρήσης των επιχειρήσεων του δείγματος

Α/Α	Επωνυμία	Ποσά σε Ευρώ (€)												Αμοιβή	
		Σύνολο Ενεργητικού	Πάγιο Ενεργητικό	Αποθέματα	Απαιτήσεις	Διαθέσιμα	Σύνολο Κυκλοφορούντος Ενεργητικού	Ίδια Κεφάλαια	Μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις	Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις	Πολύσεις	Μικτά Κέρδη	Καθαρά Κέρδη		
	KLADOS: ENDYSH & KLOSTOYFANTOURGIA														
1	ELBE ENDYMATON AE	23.906.595,97	8.553.731,81	5.566.922,02	9.010.466,38	207.178,51	15.105.617,43	15.689.469,65	0,00	8.085.810,74	9.803.105,46	2.941.956,15	1.448.682,88	67	
2	FANWARE ABEE	6.878.179,49	5.125.345,82	1.101.743,64	536.201,95	78.440,11	1.716.385,70	2.455.099,63	1.610.528,17	2.632.613,76	3.830.410,65	181.361,49	-556.741,43	82	
3	GEORGIADHS A. AE	1.057.132,00	432.361,00	7.550,00	578.800,00	38.421,00	624.771,00	671.473,00	245.074,00	140.585,00	266.934,00	18.736,00	3.968,00	6	
4	KLOSTHRIA RODOPHS AE	79.049.163,55	39.077.050,01	10.383.735,71	25.821.207,14	297.130,55	36.502.073,40	79.049.163,55	5.851.151,52	33.852.195,62	37.783.919,23	-967.267,17	-4.283.201,51	320	
5	KURIAKOS XARAKIDHS ABEE	5.311.344,95	1.383.991,69	2.089.591,57	1.050.377,48	605.496,82	3.745.465,87	739.456,27	2.605.677,61	1.966.211,07	1.182.717,05	72.200,15	-485.108,98	25	
6	M.A.S.S. FASION AE	4.420.611,38	499.808,13	1.480.738,69	1.986.802,45	427.376,98	3.894.918,12	2.412.241,37	75.000,00	1.908.122,45	8.299.558,63	912.477,72	273.650,35	100	
7	XRHSTOS TOUTOUNTZIDHS ABEE	5.234.817,40	1.957.883,75	1.211.348,97	1.768.214,30	297.370,38	3.276.933,65	1.844.326,37	914.879,88	2.469.741,55	3.270.606,82	718.790,21	133.823,92	35	
8	FANCO AE	78.607.000,00	47.494.000,00	15.043.000,00	8.789.000,00	7.281.000,00	31.113.000,00	12.524.000,00	20.351.000,00	45.732.000,00	43.573.000,00	14.024.000,00	-14.024.000,00	295	
9	G. A. XATZHLAZARIDHS AE	3.276.563,87	547.232,39	1.064.732,07	1.619.110,93	27.792,42	2.711.635,42	1.599.866,38	182.258,20	1.493.772,75	1.802.424,77	558.086,15	11.630,16	24	
10	K. KOUTROULOS ABEE	1.376.742,01	566.447,06	169.131,83	602.887,53	36.864,17	808.883,53	1.098.405,42	0,00	275.068,09	577.582,53	12.222,82	10.761,39	15	
11	KOMOTEX AE BIOMHXANIA ESOROUXON	20.420.537,45	2.144.702,10	2.144.702,10	11.526.813,91	23.417,49	17.985.125,14	7.614.248,13	823.101,80	11.929.477,77	19.965.534,11	1.472.511,40	837.988,74	146	
12	LINEA AE	4.563.061,36	664.186,47	1.291.280,29	2.004.010,40	433.200,10	3.728.490,79	1.104.659,42	956.202,10	2.463.774,98	3.451.686,9	931.624,32	120.322,70	55	
13	N. FARASOPOULOS AE	5.480.849,14	2.882.082,44	1.462.000,00	537.321,69	599.445,01	2.598.766,70	1.867.995,89	0,00	3.612.853,25	153.939,1	98.042,48	-33.974,08	8	
14	YFANTIRIA XANTHIS AE	7.276.957,93	3.025.718,25	1.486.369,66	2.424.742,62	145.826,49	4.056.938,77	3.933.872,42	986.313,41	2.350.688,56	3.082.438,0	548.941,63	125.836,07	29	
	KLADOS: MH METALIKON ORYKTON														
15	AIMOS ABE YDRASTESTOU	1.460.620,54	1.086.887,92	75.740,54	75.940,62	219.088,23	370.769,39	541.629,35	349.811,24	567.097,93	541.808,6	60.974,10	-67.732,14	6	
16	ALSAMAR AE - EPEXERGASIA	2.610.861,77	1.040.608,27	965.110,09	478.661,63	106.609,96	1.550.381,68	815.881,52	74.113,95	1.715.109,19	949.526,1	278.055,86	11.796,42	20	

	MARMARON													
17	ATLAS MPETON AE SKYRODEMA	1.044.625,63	566.914,69	37.869,79	307.127,02	128.530,45	473.527,26	553.913,33	0,00	488.554,04	1.599.983,46	442.945,88	49.591,06	14
18	B.E.A.K. AE	7.471.958,66	3.516.407,28	1.720.364,40	2.128.254,37	64.685,52	3.913.304,29	2.504.369,50	312.071,49	4.643.073,83	5.888.736,03	1.972.697,14	606.772,38	80
19	BETE DRAMAS AE YPOKATASTHMA	5.627.905,00	2.497.841,12	455.632,76	2.616.541,31	54.970,23	3.127.144,30	2.015.662,32	1.381.387,18	2.230.855,50	2.733.257,49	153.098,35	27.606,42	29
20	ERGOMPETON ABETE	7.547.255,96	3.468.516,48	1.337.794,11	1.836.528,01	834.101,24	4.008.423,36	6.519.774,01	0,00	1.008.607,55	3.390.720,32	440.164,36	173.193,48	30
21	G. LAZARIDIS MARMARA DRAMAS AE	65.518.537,64	30.670.095,28	17.837.275,76	14.789.633,83	471.601,59	33.098.511,18	23.563.227,08	26.991.804,67	14.881.151,57	19.537.810,04	6.297.926,72	-489.722,92	218
22	KYKLOS AE	3.603.792,25	917.086,27	1.070.750,11	1.497.030,14	103.690,11	2.671.470,36	2.124.208,64	91.178,61	1.387.255,37	3.318.499,56	329.222,91	100.601,12	45
23	LATOMEIA BOUGIOUKLH AE	5.770.478,68	3.563.518,49	386.925,38	1.579.719,51	157.271,40	2.123.916,29	3.481.450,54	0,00	2.283.501,05	2.253.157,05	442.532,88	96.312,38	18
24	MAKEDONIKA MARMARA AE MHTRIKH	25.120.209,85	6.529.288,13	6.937.133,98	10.798.258,97	558.544,48	18.293.937,43	7.594.579,39	6.992.071,42	10.514.048,37	5.070.549,11	1.832.005,79	2.621,16	60
25	MARMARA DHMOKRITOS AE	866.576,64	264.153,09	427.612,35	124.447,15	49.905,95	601.965,45	488.072,57	1.262,85	373.991,04	477.859,95	97.880,40	3.454,93	10
26	MARMARA SKARH ABEE	24.767.609,50	4.105.145,17	4.540.212,91	4.175.054,79	32.267,78	8.747.535,48	519.023,73	0,00	24.116.717,17	3.794.931,46	-479.678,34	-831.933,18	150
27	PAYLIDHS AE	35.859.876,02	12.307.790,12	12.367.976,07	9.842.549,17	342.945,69	22.553.470,93	19.245.362,47	6.860.762,56	9.485.865,54	22.792.669,72	8.448.114,84	5.412.601,75	350
28	SKARLATOS AE	1.789.840,78	873.459,89	21.770,70	600.606,89	294.003,30	916.380,89	1.199.222,48	79.995,85	506.565,95	811.885,61	21.141,16	57.557,32	3
29	SOLAKIS ANTONIOS AE	2.660.352,14	1.093.431,23	241.663,48	682.488,31	642.769,12	1.566.920,91	1.958.404,29	179.937,20	521.662,65	1.312.311,74	234.972,55	-19.630,30	28
30	TEKTON AE	6.130.403,62	1.942.279,51	396.480,94	3.104.750,83	662.469,80	4.163.701,57	1.808.609,28	12.691,39	4.298.856,89	8.712.487,64	609.407,84	200.490,76	90
31	AKRITAS SIDIROPOULOS AE	1.186.645,23	256.228,27	298.577,57	539.263,29	47.827,87	885.668,73	526.530,39	135.875,70	518.464,53	687.771,79	208.659,86	21.502,11	8
32	ATHANASIADIS MARMARA AE	1.086.850,36	463.962,70	41.178,18	433.600,00	144.200,00	618.978,18	546.642,56	27.189,39	496.633,75	590.984,72	89.039,45	5.780,08	10
33	BALKAN AE	3.469.225,18	1.528.724,30	718.712,19	1.085.205,58	100.763,14	1.904.680,91	1.680.590,16	590.591,41	1.183.600,70	1.429.635,11	193.387,83	44.640,39	35
34	BETE DRAMAS AE MHTRIKH	5.627.905,00	2.497.841,12	455.632,76	2.616.541,31	54.970,23	3.127.144,30	2.015.662,32	1.381.387,18	2.230.855,50	2.733.257,49	153.098,35	27.606,42	29
35	E.KAT. MPETON AE	1.406.289,72	282.952,16	31.042,30	1.010.045,62	45.190,74	1.086.278,66	829.496,00	242.428,35	317.889,58	1.859.799,96	156.094,21	13.123,78	20
36	FHL H. KYRIAKIDHS ABEE	100.071.425,84	45.565.843,08	19.918.604,85	29.812.751,55	1.027.718,02	50.759.074,42	39.940.817,99	37.898.715,54	22.224.300,77	30.096.671,86	11.315.242,63	3.728.240,87	200
37	KERAMOPOHIA KOTHALH AE	26.981.767,60	16.249.706,90	2.906.544,79	7.515.489,86	42.490,61	10.464.525,26	18.895.413,05	1.145.603,67	6.432.874,58	16.907.031,44	5.489.221,12	2.470.371,92	180
38	LATOMEIA AFON KONSTANTNIIDH AE	3.896.912,98	1.547.712,74	68.141,85	2.019.458,83	261.599,56	2.349.200,24	1.950.209,69	29.815,69	1.907.940,98	4.723.930,94	502.895,75	332.767,31	50
39	LEON ATEBE	2.144.409,47	426.283,12	264.367,77	1.397.290,40	53.764,89	1.715.423,06	940.878,23	0,00	1.203.531,24	2.193.687,86	293.428,27	61.829,05	22
40	MAKEDONIKA MARMARA AE- YPOKATASTHMA	25.120.209,85	6.529.288,13	6.937.133,98	10.798.258,97	558.544,48	18.293.937,43	7.594.579,39	6.992.071,42	10.514.048,37	5.070.549,11	1.832.005,79	2.621,16	60

41	MARMARA MICHELAKI AE	4.111.946,19	1.049.698,35	1.475.487,60	868.579,98	688.399,28	3.032.466,86	1.686.757,51	14.296,10	2.406.274,58	1.202.885,73	441.744,86	13.429,46	18
42	MARMARA THRAXHS ABEE	2.498.946,92	760.138,40	532.915,84	935.937,42	248.489,19	1.717.342,45	1.750.659,01	50.087,34	698.200,57	1.740.812,73	311.533,55	102.078,21	35
43	SIDEKAT ABEE	12.096.909,72	4.166.126,22	2.059.727,47	5.689.963,95	181.092,08	7.930.783,50	3.640.239,22	1.996.262,97	6.460.407,53	16.484.871,11	1.908.834,03	1.281.613,09	58
44	SMYRDEX AE LEIANTIKON	8.287.691,20	2.258.365,39	2.909.451,17	2.770.384,83	342.531,09	6.022.367,09	6.923.370,48	151.741,76	1.208.779,40	7.662.397,88	3.054.901,13	2.608.354,33	47
45	STALCO ABETE	6.354.105,67	1.165.894,85	1.952.261,82	3.021.454,77	187.321,68	5.161.038,27	926.466,65	1.366.286,83	4.061.352,19	11.274.589,63	1.352.250,26	97.508,42	30
	KLADOS: XYLOU & FELOU													
46	AFOI ANDRABIZOU AE	758.933,08	614.444,33	57.893,15	75.778,39	10.817,17	144.488,71	436.489,00	145.892,91	168.937,16	356.029,04	19.323,07	1.429,70	3
47	AKRITAS AE	102.887.731,79	64.649.349,99	12.438.631,91	24.280.514,79	1.138.243,06	37.857.389,76	60.737.684,06	12.138.888,92	29.883.822,34	42.161.990,71	5.753.055,76	399.157,55	262
48	TOMPOULIDIS STR. ABEE	3.828.054,00	1.298.690,00	1.398.301,00	1.084.974,00	46.089,00	2.529.364,00	1.672.483,00	981.961,00	1.173.610,00	1.960.954,00	419.291,00	23.478,00	24
49	AFOI SP GKANH ABEE	4.240.137,35	1.746.557,46	1.176.000,00	1.206.645,24	110.934,65	2.493.579,89	696.769,57	519.751,86	3.023.615,92	2.495.792,45	254.954,27	25.758,50	25
50	DHMOXYLOURGIKH AE	2.178.679,44	327.566,22	63.429,48	1.768.665,83	19.017,91	1.851.113,22	1.632.997,94	57.798,59	487.882,91	596.363,46	-218.595,88	-208.231,35	25
51	TSIROS AE	3.744.662,00	2.149.910,00	284.875,00	1.298.821,00	11.056,00	1.594.752,00	2.227.120,00	0,00	1.390.048,00	1.064.464,00	250.320,00	3.173,00	7
	KLADOS: TROFIMON & POTON													
52	A. DELHPOULIOS AE	1.280.792,02	394.983,77	322.753,98	410.785,65	152.268,61	885.808,24	711.680,80	26.920,41	542.190,81	2.643.859,03	242.864,82	109.932,61	11
53	AFOI MANTOPOULOI AE	708.359,07	510.082,42	80.041,55	72.376,64	45.858,46	198.276,65	495.482,25	42.951,61	169.162,63	285.949,96	54.295,76	-31.186,30	3
54	ALLANTIKA MAKEDONIAS AE ("ANANIADHS")	5.392.179,84	3.581.918,36	505.560,10	1.208.936,17	88.979,72	1.803.475,99	-188.226,61	107.046,57	5.416.980,60	3.912.201,91	161.259,32	-907.313,07	40
55	BEST CATERING AE	4.000.091,76	2.348.309,06	85.600,80	1.326.946,64	21.743,68	1.434.291,12	2.405.253,45	501.465,23	1.092.984,30	2.264.630,37	635.881,78	145.857,45	45
56	BOLERO ZAXARODH THRAXHS AE	20.172.593,32	12.460.857,62	2.354.276,94	4.187.296,47	468.265,47	7.009.838,88	2.843.826,81	5.679.538,55	11.549.178,95	12.702.239,27	988.200,21	-1.704.048,33	115
57	D. & K. GENNADIOS ABEE	3.199.738,03	1.307.606,36	846.344,59	909.938,35	34.159,33	1.790.442,27	959.441,33	17.735,48	2.222.561,22	5.613.290,51	109.725,48	-229.133,49	48
58	EGNATIA AE	4.804.970,00	1.186.472,00	252.992,00	1.211.825,00	2.153.681,00	3.618.498,00	4.321.023,00	0,00	483.947,00	4.223.116,00	385.882,00	40.255,00	25
59	I. MIXAHLIDHS AE	1.122.819,60	376.196,61	163.275,32	482.621,59	100.726,08	746.622,99	766.952,63	0,00	354.951,47	1.854.202,45	334.771,47	90.498,48	17
60	KALLONH AE	14.194.439,56	4.460.930,41	2.377.972,70	5.100.506,10	2.029.528,51	9.508.007,31	9.662.542,65	486.882,92	4.044.572,85	7.191.764,82	1.753.513,47	78.273,99	298
61	KTHMA KOSTA LAZARIDI AE	34.935.845,50	25.848.317,70	4.464.836,82	3.660.996,18	688.298,64	8.814.131,64	25.642.761,08	4.279.300,06	4.992.014,23	6.070.419,25	3.023.718,85	1.701.664,72	94
62	MAKEDONIKH POTOPOHIA ABEE	1.585.417,00	533.217,00	331.563,00	620.833,00	86.217,00	1.038.613,00	401.778,00	552.559,00	612.707,00	1.510.412,00	772.276,00	74.569,00	20
63	NEOGAL AE	22.415.086,43	9.597.046,33	3.021.792,35	6.795.501,87	2.690.456,86	12.507.751,08	11.777.436,26	7.212.440,96	3.306.783,96	15.337.640,84	4.509.713,41	1.411.706,41	165
64	ORIZOMILOI PERNHS ABEE	972.489,75	394.974,74	225.630,23	224.391,49	108.773,08	558.794,80	615.796,99	0,00	353.207,02	1.006.346,20	144.165,85	40.075,85	9
65	POTOPOHIA-OINOPOHIA THRAXHS ABEE	7.653.500,01	1.703.468,80	1.738.665,99	3.864.546,65	316.816,07	5.920.028,71	2.630.481,88	20.558,76	4.999.419,43	15.131.818,20	6.713.256,21	1.041.138,38	82

66	PROIONTA AMYGDALOU XATZHGEORGIU ABEE	12.434.551,95	2.426.891,55	2.525.849,73	6.797.979,99	626.671,71	9.950.501,43	4.356.307,05	1.950.792,12	6.123.469,44	12.245.652,87	834.680,51	631.946,61	14
67	SEBATH AE	25.516.688,30	5.091.930,21	9.561.943,17	7.771.296,76	983.451,95	18.316.691,88	-9.506.250,11	13.259.712,70	21.720.899,10	13.105.571,32	-1.942.362,63	-6.560.819,89	150
68	TULIP ABEE	1.398.904,52	441.130,44	141.109,07	706.804,18	108.969,56	956.882,81	853.407,54	0,00	385.606,30	1.582.054,36	621.117,94	159.272,70	28
69	XATZHGABRIHLIDHS THEMHS -BIKRE AE	2.179.264,86	815.868,42	241.845,53	1.012.824,29	107.138,45	1.361.808,27	1.757.911,82	0,00	420.166,04	2.426.518,09	270.740,68	147.300,78	10
70	AFOI FRANTZH AE	1.163.014,01	571.325,60	110.999,42	260.587,99	260.587,99	591.688,28	970.796,19	72.652,79	119.565,03	1.626.562,30	216.521,91	58.246,21	9
71	AFOI TSATSOYLH ABEE	9.997.120,37	3.675.381,42	3.110.155,03	2.416.706,51	730.771,22	6.257.632,76	5.191.338,95	230.527,02	4.418.343,90	6.828.721,78	1.688.348,20	807.757,00	85
72	B. BALSAMIDHS ABEE	472.421,40	90.275,66	58.784,19	308.405,84	14.955,71	382.145,74	96.020,25	151.600,48	224.074,31	582.311,70	269.365,96	4.118,22	10
73	BIOMHXANIA GALAKTOS XANTHIS AE "RODOPH"	7.525.854,24	1.884.453,91	1.474.924,02	3.806.364,49	239.545,40	5.520.833,91	3.956.841,71	0,00	2.824.654,54	9.549.952,63	1.080.980,86	304.393,81	85
74	BYZANTINOS FOURNOS EPE	1.157.578,52	648.573,46	13.569,69	30.557,54	463.498,74	507.625,97	361.645,85	302.405,90	490.155,85	889.577,10	213.964,46	36.201,26	23
75	D. LAGAKHS AE	1.378.527,89	761.979,25	225.195,88	304.078,79	84.518,18	613.792,85	481.725,08	0,00	896.802,37	2.489.775,96	-84.242,07	-61.814,98	10
76	ELLHNIKH OIKOAGROTIKH AE	1.295.289,36	758.463,49	75.382,57	121.187,48	340.255,78	536.825,83	1.128.439,31	0,00	166.850,05	880.842,20	367.873,36	8.003,41	26
77	IOANNOY AE	12.288.044,23	6.069.446,01	2.408.781,43	3.438.054,55	200.271,71	6.047.107,69	7.012.309,81	419.882,93	4.834.683,99	3.702.847,17	426.864,19	33.592,94	50
78	KREATEMPORIKH XANTHIS AE	2.044.072,24	1.373.928,61	372.334,40	135.696,96	130.759,13	638.790,49	1.206.806,46	5.312,40	831.953,38	1.508.588,19	181.210,24	34.450,67	8
79	LANTSION MHT EBROU AE	20.988.699,73	12.712.176,74	990.989,41	5.875.807,63	1.392.233,18	8.259.030,22	8.603.806,33	8.402.160,29	3.897.409,65	18.459.327,69	5.028.587,48	2.310.906,79	123
80	MYLOI THRAXHS-I OUZOUNOPOULOS AE	17.845.096,76	5.019.863,99	3.440.070,32	8.639.702,68	193.985,31	12.273.758,31	6.843.093,52	147.177,34	10.853.113,37	20.496.393,69	4.358.908,40	344.774,48	122
81	OINOPOIIA-POTOPOIIA MAUROMATH ABEE	631.911,10	55.267,70	94.189,34	471.813,37	10.435,69	576.438,40	197.957,15	0,00	433.953,95	300.681,42	119.617,62	-8.672,14	6
82	PAYLOS TRYFONIDHS ABEE	3.998.917,09	2.455.020,10	192.205,77	1.206.351,26	1.206.351,26	1.470.791,43	3.724.156,94	0,00	272.983,24	1.614.082,89	176.564,08	110.013,90	50
83	POTOPOIIA PATKA AE	634.521,30	357.527,89	145.894,86	87.512,65	39.832,72	273.240,23	227.235,97	198.663,33	208.622,00	221.361,88	37.523,48	-73.387,01	5
84	RADIOPOULOS ABEE	975.852,41	182.820,39	95.671,26	355.637,57	338.750,10	790.058,93	425.183,83	0,00	0,00	754.445,21	147.669,76	79.192,15	2
85	TOURNABITHS AEBE	3.653.837,53	1.902.841,56	717.139,66	837.298,12	188.489,57	1.742.927,35	1.656.379,42	470.265,01	1.520.908,88	3.568.987,17	742.561,55	45.629,19	24
86	XALVADOPOIIA XANTHIS- STAMATIOU AE	1.167.114,97	385.792,65	456.388,51	170.645,97	145.966,36	773.000,84	815.441,45	60.608,33	291.065,19	3.631.358,84	365.712,06	58.406,81	20
87	ZYTHOPOIIA MAKEDONIAS THRAXHS AE	10.202.690,43	8.702.612,08	503.238,60	899.220,99	4.562,94	1.407.022,53	7.067.732,03	782.774,60	2.352.183,80	3.328.736,43	432.888,72	-1.022.082,22	47
	KLADOS: EPIPLON & BIOMHXANIKON KATASKEYON													
88	ASKO AE	14.784.425,20	6.785.082,69	2.417.422,70	4.717.671,89	653.546,86	7.788.641,45	7.154.843,01	3.502.846,40	4.126.735,79	10.486.572,85	3.933.555,01	3.063.159,61	11

89	E.M.K.A. ABEE	4.965.647,79	1.290.848,46	1.413.999,93	1.027.518,44	1.102.816,74	3.544.335,11	1.121.672,69	1.121.672,69	2.769.698,40	3.679.294,51	580.531,80	50.180,22	67
90	EPIΠOΠH A. ANTONIADHS ABEE	470.951,14	470.951,14	190.242,13	6.899,14	4.277,49	201.418,76	459.149,37	0,00	10.523,87	92.781,55	13.256,41	1.955,75	4
91	ME.TE.KO AE	8.287.600,11	4.838.481,13	714.857,24	2.384.186,44	330.838,13	3.429.881,81	5.695.978,69	0,00	2.588.593,48	3.793.743,34	-152.815,41	561.674,75	44
92	TEXNH (PANTEL0S) AE	8.419.129,55	3.328.690,69	1.610.054,07	2.677.253,82	736.863,71	5.024.171,60	3.659.707,31	1.323.761,29	3.429.295,78	8.672.398,60	1.987.408,47	879.418,13	125
93	THRAKIKH EPIΠOΠH AE	994.350,00	571.236,00	289.351,00	81.239,00	52.523,00	423.113,00	641.880,00	11.726,00	340.744,00	573.069,00	133.948,00	37.395,00	7
94	BALKANIKH EPIΠOΠH EPE	630.289,03	229.973,49	314.502,31	69.967,17	15.846,06	400.315,54	293.255,12	122.196,24	214.400,78	377.057,85	80.881,32	5.028,05	4
95	EPIΠO KAPATZOGLOU AE	1.157.631,38	319.327,49	288.094,50	323.968,00	199.540,54	811.603,04	568.689,58	40.005,50	548.936,30	623.239,48	225.538,61	45.636,96	6
96	ETHLKA EPE	1.386.107,94	238.055,54	260.716,61	328.987,92	547.952,84	1.137.657,37	402.099,78	68.875,61	915.132,55	1.406.977,11	575.609,58	-16.325,65	31
97	MAKEDONIKES BIOMHXANIES METALOU AE	11.955.318,11	10.523.115,31	318.356,15	331.831,19	4.509,73	654.697,07	8.416.967,68	839.627,75	2.698.722,68	776.193,85	121.733,09	7.832,19	55
98	NALBA AE	263.839,11	11.662,35	72.245,27	178.589,37	470,81	251.305,45	-139.237,25	0,00	403.076,36	257.216,76	22.478,30	-36.848,88	8
99	PORTOKALIDHS AE	581.543,50	335.781,00	143.691,50	14.207,50	87.863,50	245.762,50	155.950,00	127.668,00	297.925,50	561.918,00	120.531,50	2.096,00	12
100	GALANOS ZAXOPOULOS ABEE	6.895.392,21	2.433.525,25	995.696,13	2.742.810,78	403.031,68	4.141.538,59	1.463.991,34	943.482,92	4.438.944,20	3.592.986,13	946.226,81	131.462,21	65
	KLADOS: MHXANHΜATA & EIDH EXOPLISMOY													
101	AFOI XATZHBARYTH AE	7.847.852,60	1.047.534,71	1.892.745,05	4.689.456,62	217.468,89	6.799.670,56	2.223.458,86	246.153,86	5.375.460,50	5.877.437,54	613.237,00	212.315,14	35
102	REHKAP AE	21.573.286,36	7.790.045,94	7.551.909,64	4.716.537,12	1.057.314,46	13.325.761,22	12.688.335,42	7.000.000,00	1.782.064,88	21.518.619,57	8.235.821,66	2.549.511,32	95
103	ALBIT AE	2.344.758,34	573.761,45	194.466,66	1.303.408,62	265.773,90	1.763.649,18	1.005.025,77	0,00	1.327.732,57	1.468.763,05	1.468.763,05	50.275,40	14
	LIPOI KLADOI													
104	AFOI KALENH AEBE	1.485.990,92	817.778,95	214.521,97	260.858,08	192.831,91	668.211,96	864.595,80	84.018,97	536.701,17	1.596.965,93	117.875,03	94.318,40	11
105	AFROTEX AE	5.004.766,73	1.353.719,90	498.581,62	2.920.562,72	211.101,26	3.630.245,60	2.220.978,53	309.836,36	2.449.416,58	3.103.954,82	589.435,61	57.349,33	40
106	ALOUKOM AE	14.801.387,70	9.701.593,00	1.618.603,80	3.282.821,30	198.369,60	198.369,60	7.810.780,00	1.015.603,60	5.971.417,10	15.674.000,00	1.573.251,90	541.600,00	40
107	ALVEK HLIADHS AE	5.954.088,04	1.578.803,34	801.766,75	1.803.393,35	1.736.173,00	4.341.333,10	1.026.361,52	514.899,49	4.412.827,03	3.639.106,45	386.213,81	100.893,06	70
108	ARCADIA TECHNOLOGIES AE	16.086.216,12	7.302.501,04	207.999,80	8.282.332,56	28.333,64	8.518.666,00	3.614.255,35	280.814,96	12.180.641,06	1.199.539,89	-1.331.544,28	-3.049.403,82	41
109	BIOKER AE	5.535.672,11	1.474.037,95	1.409.218,15	2.160.333,69	447.925,97	4.017.477,81	1.001.088,19	985.359,09	3.549.224,83	2.586.542,85	265.216,06	51.204,05	30
110	BIOMIXANIA PARAGOGIS YALIKON ASFALIAS AEBE-PRISMA	28.344.826,03	12.985.874,04	5.178.724,89	9.189.458,16	860.850,04	15.229.033,09	10.449.484,79	9.902.849,78	7.139.876,97	10.716.299,29	2.537.805,17	785.240,84	37
111	EKOSTROM AE	4.612.525,16	4.147.690,89	162.000,00	302.834,27	2.599,12	464.834,27	4.235.806,54	0,00	376.718,62	134.011,73	113.847,55	-171.623,88	12
112	ETPA-PROBOLH LABELS AEEE	8.298.240,64	3.044.427,61	738.974,61	4.000.456,73	294.067,31	5.033.498,65	2.931.289,84	1.496.432,91	3.864.567,29	6.604.320,50	1.719.120,40	193.342,57	60
113	GERMANOS ABEE	579.356.834,98	361.516.776,99	42.084.017,10	138.824.880,7	12.277.283,50	193.186.181,32	348.371.300,6	106.618.291,8	123.780.696,5	679.078.695,6	144.945.841,9	59.954.910,18	362

114	GmC ABEE	18.414.457,96	6.141.913,14	4.545.277,22	6.953.886,02	162.105,74	11.661.268,98	7.293.980,70	4.440.000,00	6.674.663,93	6.994.122,97	1.851.721,59	341.717,90	115
115	GROUPAL ABEE	20.341.026,00	6.087.589,00	4.387.442,00	9.374.744,00	491.251,00	14.253.437,00	3.815.161,00	1.916.663,00	14.609.202,00	13.311.439,00	1.561.307,00	712.978,00	86
116	INTRAPAK A.E.	2.336.197,96	306.345,25	612.048,78	1.203.646,00	185.381,11	2.001.075,89	1.026.541,68	134.922,61	1.174.733,67	1.050.846,61	244.462,62	15.405,01	20
117	LEMONIDIS AE	640.527,19	273.775,79	112.730,56	135.420,14	79.380,31	327.531,01	269.745,30	0,00	369.909,75	770.366,62	149.838,75	33.678,03	4
118	M.I. MAILLHS AE	1.449.972,73	752.799,74	215.019,12	297.784,16	28.603,29	541.406,57	754.890,02	279.529,60	401.195,26	1.001.096,35	287.217,33	76.068,62	70
119	NTIAKSON ABEE	59.795.846,95	35.885.723,50	224.695,78	4.807.675,23	17.594.337,53	22.626.708,54	44.655.233,77	9.482.003,81	4.995.991,80	14.898.509,82	3.121.158,46	2.016.230,33	100
120	PRISMA A. EYAGGELIDHS AE	1.864.928,82	945.550,41	39.947,14	557.688,40	242.381,25	840.016,79	1.299.258,91	481.385,30	80.347,36	943.104,65	943.104,65	943.104,65	23
121	SEKAP AE	96.594.178,68	25.543.572,78	21.511.896,66	36.938.157,84	4.655.109,33	63.105.163,83	19.532.163,28	1.943.781,53	74.804.104,38	65.324.798,06	25.632.177,07	702.616,58	425
122	STOILLOUDHS IOANNHS ABEE	5.478.742,10	3.248.639,71	925.784,23	1.180.301,59	85.479,16	2.191.564,98	2.850.746,49	529.147,30	2.098.848,31	2.475.721,72	207.111,35	64.353,75	20
123	THERMOPLASTIKH ABEE	14.557.264,42	6.174.143,01	3.107.125,93	5.127.904,55	116.480,63	8.351.511,11	8.239.855,03	2.696.734,87	3.600.889,42	18.603.743,41	2.968.813,90	1.191.914,43	190
124	TYPOGRAMMA AE	1.291.738,51	684.826,82	36.673,54	456.096,76	456.096,76	606.911,69	1.133.892,51	0,00	157.846,00	763.853,58	78.740,52	22.441,21	10
125	XATZHLOUKAS ABETE	22.194.710,69	16.182.321,85	1.450.215,23	3.357.728,57	29.727,69	4.837.671,49	9.936.571,26	2.722.171,45	9.461.902,82	16.864.075,81	1.173.676,08	60.832,00	37
126	ARCADIA AUDIOVISUAL AE	4.080.959,57	1.120.355,80	152.895,74	2.728.893,15	1.416,77	2.883.205,66	-363.231,60	0,00	4.444.191,17	232.436,64	-520.193,20	-1.504.170,05	25
127	ALFIN AE	13.633.104,49	5.024.774,27	566.502,40	7.644.122,68	165.340,50	8.375.965,58	2.173.312,63	0,00	11.291.777,07	4.677.815,72	-895.314,41	-1.492.359,34	94
128	ALOUNEF AE	23.854.329,44	16.160.440,54	2.052.114,09	5.063.139,84	341.128,82	7.456.382,75	11.509.473,53	1.561.162,21	10.743.140,87	21.526.571,81	141.447,13	455.410,72	124
129	ARCADIA DIGITAL AE	17.634.526,97	5.502.692,23	1.452.983,24	10.416.921,67	218.586,30	12.088.491,21	3.148.200,77	107.988,32	14.378.337,88	11.114.050,28	2.339.862,12	-1.352.718,56	77
130	B.M. MEDITERRANEAN ABEE	13.389.348,93	3.195.177,08	1.883.761,45	7.730.841,55	467.894,22	10.082.497,22	3.313.956,60	821.023,60	9.251.370,78	7.411.689,26	2.697.691,81	74.415,25	35
131	BIOMHXANIA FOSFORIKON LIPASMATON AE	294.075.206,76	109.167.868,40	51.062.883,18	121.783.375,86	1.406.728,56	174.252.987,60	60.574.640,54	16.958.088,24	178.467.298,07	207.951.762,68	3.454.389,46	-68.215.998,37	1000
132	DHMHTRA AE	5.759.134,73	2.924.073,30	945.007,40	972.135,92	617.311,64	2.534.454,96	4.501.633,22	0,00	1.247.884,20	1.957.155,11	138.273,77	101.863,61	22
133	ETEPAL AE	12.382.801,10	8.936.399,66	19.321,66	1.780.091,52	12.842,20	1.812.255,38	8.291.083,86	100.923,36	3.967.307,83	543.585,54	-429.097,26	-905.093,43	9
134	GENEPEYM AE	1.693.831,14	369.845,86	594.486,50	679.514,24	49.984,45	1.323.985,19	455.082,09	0,00	1.238.749,05	822.726,99	100.250,84	8.832,64	5
135	GIUROPLAST ABEE	10.785.798,20	3.440.461,27	2.116.309,68	4.202.627,37	848.046,42	7.166.983,47	2.254.015,44	4.146.436,71	4.329.205,11	9.754.917,37	1.238.792,14	8.488,35	110
136	GMS A.E.	7.965.185,96	3.302.283,56	1.685.320,40	2.164.201,10	23.911,26	3.873.432,76	3.021.674,77	274.331,85	4.669.179,34	2.381.171,53	343.529,80	22.854,30	5
137	HELESI AE	32.374.000,00	18.760.000,00	3.703.000,00	9.760.000,00	151.000,00	13.614.000,00	12.295.000,00	3.313.000,00	16.766.000,00	20.622.000,00	6.555.000,00	4.448.000,00	95
138	LAIF-T AE	24.932.781,95	7.671.814,00	5.132.310,70	10.282.332,50	1.658.154,75	17.072.797,95	8.427.103,00	1.462.479,00	15.028.734,95	15.216.000,00	1.521.600,00	223.712,30	44
139	LEYKOSIDHROURGIA KABALAS AE	12.321.900,77	2.361.493,73	2.202.398,08	6.314.270,48	1.261.614,95	9.778.283,51	6.800.412,02	0,00	5.166.310,92	10.072.907,12	2.192.633,96	918.352,03	72
140	MEGASAKOI ABEE	23.426.468,73	14.002.172,87	3.087.373,84	5.251.660,51	397.444,11	8.736.478,46	16.258.351,15	1.665.662,10	5.390.038,30	13.260.108,36	469.934,65	5.573,36	190
141	PLASTIKA THRAXHS ABEE	87.319.892,88	60.311.013,80	6.855.863,94	15.861.433,68	2.865.843,60	25.583.141,22	66.381.103,05	4.757.908,82	16.095.098,19	43.563.638,87	4.980.213,08	2.004.739,73	430

142	PRISMA HLEKTRONIKA ABEE	4.727.282,01	1.492.673,63	483.808,40	2.390.622,32	280.003,61	3.154.434,33	1.609.241,17	121.439,54	2.990.601,30	3.205.752,72	739.694,10	145.057,50	41
143	SEKE AE	84.044.456,51	18.784.386,51	45.298.494,19	18.738.432,55	592.140,48	64.629.067,22	23.610.411,39	2.820.797,12	55.118.648,18	39.439.384,44	1.056.384,14	-1.311.520,37	650
144	SOLHNOURGIA KOMOTHNHS AE	9.624.456,61	6.304.254,99	1.404.645,88	1.122.052,17	169.372,24	2.696.070,29	4.894.564,67	536.246,63	3.775.721,42	1.887.280,34	96.259,91	-166.016,01	18
145	THREIS-PAK ABEE	8.875.480,77	4.137.786,18	478.690,18	3.947.432,96	15.840,60	4.441.963,74	4.497.856,16	190.833,59	4.138.311,02	12.646.024,57	-123.640,43	201.170,08	150
146	XARTIX AEBE	1.365.968,12	461.967,66	332.518,45	343.953,12	1.152,45	677.624,02	1.007.696,96	54.153,09	298.723,94	243.805,50	9.268,07	-136.894,83	5
147	XHMIKH BIOMHXANIA XANTHS EPE	1.137.253,95	301.791,36	346.521,95	397.867,25	90.863,38	835.252,58	379.769,82	278.879,28	424.141,95	1.430.703,13	282.868,45	17.462,36	18
148	ARCADIA MASTER AE	5.482.737,18	2.423.978,73	91.101,85	2.876.967,26	30.902,52	2.998.971,63	3.038.223,40	0,00	2.444.513,78	1.598.108,95	264.455,38	-1.021.904,36	27

ΤΕΙ ΚΑΒΑΛΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: ΜΙΧΑΗΛ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ : ΑΓΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ, 65404 ΚΑΒΑΛΑ

ΤΗΛ.: 2510 - 462161 – FAX: 2510-462161

e-mail:mnikol@teikav.edu.gr

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ

Στα πλαίσια εκπόνησης διδακτορικής διατριβής με θέμα «*Η διατηρησιμότητα της λειτουργίας - ανάπτυξης των μεταποιητικών μονάδων και η συμβολή της στην Περιφερειακή ανάπτυξη: Εμπειρική εφαρμογή στην περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης*», διεξάγεται (για πρώτη φορά) εμπειρική έρευνα, η οποία στοχεύει στην αποτύπωση των κρίσιμων/ προσδιοριστικών παραγόντων που επηρεάζουν την επιβίωση των μεταποιητικών επιχειρήσεων στην Περιφέρεια της Α. Μ. & Θ., η γνώμη σας είναι πολύτιμη βοήθεια και οι απαντήσεις σας είναι άκρως εμπιστευτικές.

Για τις ανάγκες της έρευνας χαρακτηρίζουμε μία επιχείρηση ως «βιώσιμη» όταν αυτή διατηρείται και λειτουργεί σε μακροχρόνια βάση (πάνω από 5 έτη από την ίδρυσή της) και παρουσιάζει επιδόσεις (χρηματοοικονομικοί δείκτες, επενδύσεις, εφαρμογή σύγχρονων συστημάτων οργάνωσης και διαχείρισης) πάνω από το μέσο όρο του κλάδου στον οποίο δραστηριοποιείται.

Εάν σας είναι εύκολο μπορείτε να στείλετε το συμπληρωμένο από εσάς ερωτηματολόγιο καθώς και τους ισολογισμούς της επιχείρησή σας για τα έτη 1999-2004 στην πιο πάνω διεύθυνση ή μέσω του ανωτέρω e-mail.

Σας ευχαριστούμε πολύ για την πολύτιμη συνεργασία σας

Καβάλα, Οκτώβριος 2005

A. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

E.1 Επωνυμία της επιχείρησης:

.....

E.2 Διεύθυνση της επιχείρησης και e-mail :

.....

E.3 Έδρα της Επιχείρησης:

.....

E.4 Τηλέφωνο επικοινωνίας και φαξ:

.....

E.5: Θέση του ερωτώμενου στην επιχείρηση:

Διευθυντής -Υποδιευθυντής [1] Διευθύνων Σύμβουλος [4]

Προϊστάμενος Τμήματος [2] Πρόεδρος Διοικητικού Συμβουλίου [5]

Ιδιοκτήτης-Επιχειρηματίας [3] Άλλο [6]

E.5.a. Αν απαντήσατε άλλο, παρακαλώ διευκρινίστε _____

E. 6:Εθνικότητα επιχείρησης :

Ελληνική [1]

Ξένη [2]

Μικτή [3]

E. 7: Η επιχείρηση είναι:

Μητρική [1] Νέα μονάδα* [3]

Θυγατρική [2] Μετεγκατάσταση ή άλλο [4]

E.7.a Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ διευκρινίστε _____

* Ανεξάρτητη επιχείρηση

E. 8: Αν είναι μητρική, πόσες θυγατρικές έχει:

1-3 θυγατρικές [1]

4-6 θυγατρικές [2]

7-10 θυγατρικές [3]

Πάνω από 10 θυγατρικές [4]

E. 9: Αν είναι θυγατρική, που εδρεύει η μητρική επιχείρηση;

- Περιφέρεια Α.Μ.& Θ. [1]
- Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας [2]
- Περιφέρεια Αττικής [3]
- Λοιπή Χώρα [4]
- Εξωτερικό [5]

E. 10: Σε ποιόν κλάδο δραστηριοποιείται η επιχείρησή σας:

- Τρόφιμα-Ποτά [1] Έπιπλα- Λοιπές βιομηχανίες - [4]
- Κλωστοϋφαντουργία – Ένδυση [2] Ξύλου & προϊόντων ξύλου
- Κατασκευή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών - [3] Λοιποί μεταποιητικοί κλάδοι [5]
- Κατασκευή μηχανημάτων & ειδών εξοπλισμού

E.10.a Αν απαντήσατε λοιποί κλάδοι, παρακαλώ διευκρινίστε _____

E. 11: Έτος ίδρυσης επιχείρησης;

- Έως 1970 [1]
- 1971 έως 1980 [2]
- 1981 έως 1990 [3]
- 1991 έως 2000 [4]
- 2001 έως 2010 [5]

E. 12: Νομική μορφή επιχείρησης:

- Α.Ε. [1] Ε.Π.Ε. [2]

B. ΕΙΔΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ**E13. Βαθμός επάρκειας Ιδίων Κεφαλαίων για την κάλυψη της απαιτούμενης Συμμετοχής κατά την ίδρυση της επιχείρησής σας**

- Ανύπαρκτος [1] Μικρός [2] Μέτριος [3] Αρκετός [4] Μεγάλος [5]

E14. Βαθμός επάρκειας Ιδίων Κεφαλαίων για την κάλυψη του απαιτούμενου Αρχικού Κεφαλαίου Κίνησης, μετά την ίδρυση της επιχείρησης

- Ανύπαρκτος [1] Μικρός [2] Μέτριος [3] Αρκετός [4] Μεγάλος [5]

E15. Πορεία/δυναμισμός της επιχείρησης:

		1	2	3	4	5
A	Πωλήσεις (ετήσιος ρυθμός αύξησης/ μείωσης των πωλήσεων κατά τη περίοδο 2000-2004)	< 0%	0%-5%	5,01-10%	10,01-19%	>19%
B	Καθαρά Κέρδη/Ζημίες (ετήσιος ρυθμός αύξησης/ μείωσης των καθαρών κερδών/ ζημιών κατά τη περίοδο 2000-2004)	< 0%	0%-5%	5,01-9%	>9%	
C	Αριθμός εργαζομένων (ετήσιος	< 0%	0%-5%	5,01-9%	>9%	

ρυθμός αύξησης/ μείωσης των απασχολούμενων κατά τη περίοδο 2000-2004)					
---	--	--	--	--	--

D. Μέγεθος της επιχείρησης ως προς τον αριθμό εργαζομένων (καν.70/2001 Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 12-1-2001) (έτος 2004):

- Πολύ μικρή επιχείρηση μέχρι 10 άτομα [1]
- Μικρή επιχείρηση από 11-50 άτομα [2]
- Μεσαία επιχείρηση από 51-250 άτομα [3]
- Μεγάλη επιχείρηση 250 και πάνω άτομα [4]

Γ. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ

E.16. Φύλο :

Ανδρας [1] ☐	Γυναίκα [2] ☐	Νομικό Πρόσωπο [3] ☐
--	---	--

E. 17 Ηλικία σας κατά την ίδρυση της επιχείρησης;

από 18-25 ετών [1] ☐
από 26-35 ετών [2] ☐
από 36-45 ετών [3] ☐
από 46-55 ετών [4] ☐
56 ετών και πάνω [5] ☐

E. 18 Ποιο είναι το επίπεδο μόρφωσής σας;

Δημοτικού	[1] ☐	Κωδικός []
Γυμνασίου /Λυκείου	[2] ☐	
Τεχνικής Εκπαίδευσης-Ιδιωτ. Σχολές / Ι.Ε.Κ	[3] ☐	
Πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ	[4] ☐	
Μεταπτυχιακό/ Διδακτορικό	[5] ☐	

E. 19. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Ανύπανδρος / η	[1] ☐	Κωδικός []
Έγγαμος / η	[2] ☐	
Διαζευγμένος / Σε διάσταση /Χήρος /α	[3] ☐	

E. 20. Ποιο ήταν το επάγγελμά σας πριν ιδρύσετε την επιχείρηση;

Ελεύθερος Επαγγελματίας	[1] ☐	Επιχειρηματίας στο ίδιο-συναφές αντικείμενο ή μέλος οικογενειακής επιχείρησης	[4] ☐	Κωδικό []
Δημόσιος/ Ιδιωτικός υπάλληλος	[2] ☐			
Επιχειρηματίας σε διαφορετικό αντικείμενο	[3] ☐	Άλλο	[5] ☐	

E.20.a Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ διευκρινίστε _____

Ε. 21 Ποια η εμπειρία του βασικού επιχειρηματία ΠΡΙΝ την ίδρυση της επιχείρησης στις παρακάτω μεταβλητές: (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	Δηλώσεις	Πολύ υψηλή	Υψηλή	Ούτε υψηλή/χαμηλή	Χαμηλή	Πολύ χαμηλή
A	Διοικητικές γνώσεις	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Διοικητική ικανότητα	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Παραγωγική διαδικασία	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Εμπορία-Διάθεση των προϊόντων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Οικονομική διαχείριση	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Διαχείριση ανθρώπινων πόρων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

E.21.a Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ διευκρινίστε _____

Δ. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΘΕΣΜΩΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ

ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ε. 22 Πως εκτιμάτε : (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	Πολύ ικανοποιητική	Ικανο/κή	Ούτε ικανο/μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοποιητική
A	<u>Επίπεδο</u> περιφερειακής ανάπτυξης στη χώρα μας	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	<u>Ενέργειες-πολιτικές</u> του κράτους, με σκοπό τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	<u>Ενέργειες-πολιτικές</u> της Περιφέρειας ΑΜΘ, με σκοπό την επίτευξη περιφερειακών στόχων (αύξηση απασχόλησης, μείωση ανεργίας, αύξηση πληθυσμού κλπ.)	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	<u>Ενέργειες-πολιτικές</u> των Ο.Τ.Α. της περιοχής σας με σκοπό τη διευκόλυνση-προσέλκυση επιχειρήσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Ε. 23 Πως κρίνετε τα εφαρμοσθέντα «κίνητρα» (Νόμος 1262/82, Νόμος 1892/90 & Νόμος 2601/98) : ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ

A/A	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	5	4	3	2	1
A	ως προς την προώθηση <u>επαρκών</u> επενδύσεων στην περιφέρεια ΑΜΘ και ειδικότερα στον τομέα που δραστηριοποιείστε	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	ως προς την προώθηση <u>αξιόλογων</u> επενδύσεων στην περιφέρεια ΑΜΘ και ειδικότερα στον τομέα που δραστηριοποιείστε	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Ε. 24 Πως αξιολογείτε τον «μηχανισμό/σύστημα» που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες; ΠΟΛΙΤΕΙΑ – ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ):

A/A	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	Πολύ ικανοποιητική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοποιητική
A	για την ενημέρωση των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	για τη συμβουλευτική υποστήριξη των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	για την τεχνική υποστήριξη των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Ε. 25 Πως αξιολογείτε τον «μηχανισμό/σύστημα» που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες; ΤΡΑΠΕΖΕΣ (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ):

A/A	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	Πολύ ικανοποιητική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοποιητική
A	για την ενημέρωση των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	για τη συμβουλευτική υποστήριξη των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	για την τεχνική υποστήριξη των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	για τη χρηματοδότηση των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Ε. 26 Πως αξιολογείτε τον «μηχανισμό/σύστημα» που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες; ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΑ (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ) :

A/A	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	Πολύ ικανοποιητική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοποιητική
A	για την ενημέρωση των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	για τη συμβουλευτική υποστήριξη των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	για τη τεχνική υποστήριξη των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Ε. 27 Πως αξιολογείτε τον «μηχανισμό/ σύστημα» που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες; Ο.Τ.Α (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ) :

A/A	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	Πολύ ικανοποιητική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοποιητική
A	για την ενημέρωση των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	για τη συμβουλευτική υποστήριξη των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	για τη τεχνική υποστήριξη των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Ε. 28 Πως αξιολογείτε την συνολική «διαδικασία» που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες για την προώθηση των επενδύσεων (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ);

A/A	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	Πολύ ικανοποιητική	Ικανο/κή	Ούτε ικανοπ/μη ικανοπ.	Μη ικαν/κή	Καθόλου ικανοποιητική

A	ως προς τη γραφειοκρατία	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	ως προς την αξιοκρατία	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	ως προς την αποτελεσματικότητα	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	ως προς την ευελιξία	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	ως προς τη διαφάνεια	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 29 Ποιες πολιτικές οφείλουν να υλοποιηθούν από την πολιτεία, αλλά και τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες, για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του θεσμού προώθησης των Επενδύσεων-Επιχειρηματικότητας; (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ/ διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
A	Πραγματοποίηση <u>ουσιαστικών</u> ελέγχων κατά τη φάση της υλοποίησης αλλά & μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	<u>Εκπαίδευση & ενίσχυση</u> του στελεχιακού δυναμικού των εμπλεκόμενων υπηρεσιών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	<u>Εφαρμογή</u> σύγχρονων, αξιόλογων, αντικειμενικών & επιστημονικών κριτηρίων επιλογής των επενδύσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	<u>Διαφοροποίηση</u> των κριτηρίων επιλογής των επενδύσεων, ανάλογα με το <u>ύψος</u> (μεγάλη, μεσαία, μικρή), <u>είδος</u> (ίδρυση - επέκταση ή εκσυγχρονισμός) και τον <u>κίνδυνο</u> (υψηλός, χαμηλός) της επένδυσης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	<u>Επίπεδα διαβάθμισης</u> (Α', Β', Γ') του στελεχιακού δυναμικού των υπηρεσιών προώθησης των επενδύσεων, ανάλογα με την επιστημονική κατάρτιση, την εμπειρία και την αποτελεσματικότητά τους ως προς τη διατηρησιμότητα των ενισχυθέντων επιχειρήσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	<u>Ανάπτυξη</u> οργανωμένων, σύγχρονων & αποτελεσματικών υπηρεσιών ενημέρωσης, συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης των επενδυτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	<u>Εκπόνηση</u> ειδικών μελετών κατά τακτά χρονικά διαστήματα, π.χ. διερεύνηση της πορείας των επιχειρήσεων, έλεγχος της αποτελεσματικότητας των ενισχύσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
H	<u>Κωδικοποίηση</u> της νομοθεσίας, καθώς και των διαδικασιών προώθησης των επενδύσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
I	Εφαρμογή μηχανισμών <u>εξυγίανσης</u> των προβληματικών επιχειρήσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

J	Ανάθεση στις τράπεζες τη συνολική διαχείριση των κοινοτικών κονδυλίων σχετικά με την προώθηση-υλοποίηση επενδύσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
K	Σταθερό και θετικό επιχειρησιακό-επενδυτικό κλίμα	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
L	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 30 Ενταχθήκατε στο παρελθόν σε κάποιο επενδυτικό πρόγραμμα (N.1262/82, N.1892/90, N.2601/98, Κοινοτικό πρόγραμμα) :

Ναι [1] Όχι [2]

E. 31 Εάν ναι, ποιος ήταν ο σκοπός της επένδυσης;

A/A	Επενδυτικό Πρόγραμμα	Σκοπός επένδυσης		
		Ίδρυση	Εκσυγχρονισμός	Επέκταση
A	N.1262/82	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐
B	N.1892/90	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐
C	N.2601/98	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐
D	Κοινοτικό επενδυτικό πρόγραμμα	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐

E. 32 Σε ποιες περιπτώσεις αντιμετωπίσατε προβλήματα στις παρακάτω εμπλεκόμενες υπηρεσίες κατά την υλοποίηση των επενδύσεών σας :

A/A		Ενημέρωση	Εξυπηρέτηση	Αντικειμενικότητα	Διαφάνεια	Εκταμίευση ενισχύσεων	Συμβουλευτική υποστήριξη
A	Διεύθυνση Σχεδιασμού & Ανάπτυξης της Περιφέρειας ΑΜΘ	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐
B	ΔΕΣΜΟΣ	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐
C	Τράπεζες	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐
D	Επιμελητήρια	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐
E	Ο.Τ.Α.	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐
F	Άλλη υπηρεσία	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλη υπηρεσία παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 33 Ποιες συγκεκριμένα αδυναμίες παρουσιάζει η επιλεγείσα περιοχή εγκατάστασης της επιχείρησής σας; (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	Πολλές	Αρκετές	Ούτε πολλές/λίγες	Λίγες	Ελάχιστες
A	Υποδομές (ύδρευση, αποχέτευση, ενέργεια, οδική πρόσβαση)	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Υπηρεσίες (τράπεζες, ερευνητικά-τεχνολογικά κέντρα κ.λπ.)	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Αγορά (μέγεθος, απόσταση, συνθήκες κ.λπ.)	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

D	Προσωπικό (επάρκεια, ειδικότητες, νοοτροπία)	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

Ε. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

ΤΗΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΣΑΣ

E 34 Ποια από τα παρακάτω βήματα υλοποιήσατε πριν πραγματοποιήσετε την επένδυσή σας.

A/A	Δηλώσεις	Ναι
A	Εκπόνηση διαγνωστικής μελέτης επισήμανσης ευκαιριών επένδυσης	[1] ☐
B	Εμπειρική έρευνα επισήμανσης ευκαιριών επένδυσης	[1] ☐
C	Επιχειρησιακή διαίσθηση ευκαιριών επένδυσης	[1] ☐
D	Κλαδική μελέτη-έρευνα αγοράς	[1] ☐
E	Άλλο	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E 35 Πως θα χαρακτηρίζατε την ανωτέρω διαδικασία διερεύνησης του αρχικού επενδυτικού σχεδίου σας;

A/A	Δηλώσεις	
	• Απλή (τυπική) γιατί καλύπτει τις ελάχιστες ανάγκες του προγράμματος ενίσχυσης του επενδυτικού σχεδίου	[1] ☐
	• Ουσιαστική καθώς καλύπτει τις πραγματικές ανάγκες του επιχειρηματικού επενδυτικού σχεδίου	[2] ☐
	• Άλλο	[3] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E 36. Ποιες τεχνικές ή μεθόδους εφαρμόσατε για την οριστική επιλογή του επενδυτικού σας σχεδίου;

A/A	Δηλώσεις	Ναι
	• Εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων αξιολόγησης (π.χ. νεκρό σημείο, εσωτερικός βαθμός απόδοσης, καθαρή παρούσα αξία, χρόνος αποπληρωμής επένδυσης κ.ά.)	[1] ☐
	• Εφαρμογή απλών μεθόδων αξιολόγησης (π.χ. κερδοφορία, αποδοτικότητα κεφαλαίων)	[2] ☐
	• Εφαρμογή εμπειρικών μεθόδων αξιολόγησης (διαίσθηση του επιχειρηματία, κτλ.)	[3] ☐

• Άλλο	[4] ☐
--------	------------------------------

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 37 Χρειασθήκατε κάποια επιπρόσθετη Μελέτη Υποστήριξης για τη περαιτέρω διερεύνηση & διασφάλιση των «κρίσιμων» σημείων του επενδυτικού σχεδίου σας;

Ναι [1]

Όχι [2]

E. 38 Εάν ναι, ποιες από τις παρακάτω επιπρόσθετες μελέτες εκπονήσατε;

A/A	Δηλώσεις	Ναι		Δηλώσεις	Ναι
A	Ειδική έρευνα της τεχνολογίας	[1] ☐	D	Ειδική έρευνα για το προσωπικό	[1] ☐
B	Ειδική έρευνα των πρώτων και βοηθητικών υλών	[1] ☐	E	Ειδική κλαδική μελέτη	[1] ☐
C	Ειδική έρευνα της αγοράς	[1] ☐	F	Άλλο	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E.39 Πως επιλέξατε την Περιοχή του Τόπου Εγκατάστασης της μονάδας σας;

A/A	Δηλώσεις	Ναι		Δηλώσεις	Ναι
A	Εκπόνηση ειδικής μελέτης επιλογής του τόπου εγκατάστασης	[1] ☐	F	Πρόσβαση σε κέντρα κατανάλωσης	[1] ☐
B	Επιλογή του τόπου εγκατάστασης με μοναδικό κριτήριο τα κίνητρα επενδύσεων	[1] ☐	G	Πρόσβαση σε μεγάλους μεταφορικούς κόμβους	[1] ☐
C	Εμπειρική επιλογή του τόπου εγκατάστασης	[1] ☐	H	Ύπαρξη οργανωμένης και θεσμοθετημένης βιομηχανικής περιοχής (ΒΙ.ΠΕ.)	[1] ☐
D	Προσωπικοί λόγοι	[1] ☐	I	Άλλο	[1] ☐
E	Ύπαρξη επαρκών και φθηνών πρώτων υλών	[1] ☐			

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 40 Ποιες από τις παρακάτω ενέργειες κάνατε κατά την υλοποίηση του αρχικού επενδυτικού σχεδίου σας (ίδρυση);

A/A	Δηλώσεις	Ναι
A	Εκπόνηση οριστικής μελέτης εφαρμογής	[1] ☐
B	Κατάρτιση χρονοδιαγράμματος εργασιών	[1] ☐
C	Κατάρτιση ταμειακού προϋπολογισμού του επενδυτικού έργου, σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα εργασιών και τις αναμενόμενες εκταμιεύσεις	[1] ☐

D	Κατάρτιση εμπειρικού προϋπολογισμού του επενδυτικού έργου	[1] ☐
E	Κατάρτιση γραπτών συμβάσεων/συμφωνιών με τους προμηθευτές/κατασκευαστές/πιστωτές του επενδυτικού έργου	[1] ☐
F	Εμπειρική εφαρμογή, χωρίς κανένα ιδιαίτερο προγραμματισμό	[1] ☐
G	Άλλο	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

ΣΤ. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΣΑΣ

E. 41 Ποιες από τις παρακάτω ενέργειες εφαρμόζετε συστηματικά κατά τη διάρκεια λειτουργίας της μονάδας σας;

A/A	Δηλώσεις	Ναι
A	Στρατηγικό επιχειρησιακό προγραμματισμό (Business plan) της επιχείρησης	[1] ☐
B	Εμπειρική ανάπτυξη της επιχείρησης χωρίς κανένα ιδιαίτερο επιχειρησιακό προγραμματισμό	[1] ☐
C	Χρησιμοποίηση εξωτερικών συμβούλων για ειδικά θέματα της επιχείρησης	[1] ☐
D	Εφαρμογή σύγχρονων συστημάτων οργάνωσης & διαχείρισης της επιχείρησης (ISO, ERP, Logistics, κλπ.	[1] ☐
E	Παρακολούθηση & ανάλυση των βασικότερων στοιχείων των ανταγωνιστών (χρηματοοικονομικά, τεχνολογία, στρατηγική κλπ.)	[1] ☐
F	Εκπαίδευση-κατάρτιση των μελών της επιχείρησης (επιχειρηματίας, στελεχιακό-εργατικό δυναμικό)	[1] ☐
G	Άλλο	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E.42 Αν απαντήσατε ναι στη χρησιμοποίηση εξωτερικών συμβούλων, σε ποια θέματα τους χρησιμοποιήσατε;

A/A	Δηλώσεις	Ναι
A	Φοροτεχνικά	[1] ☐
B	Πληροφοριακή υποστήριξη	[1] ☐
C	Τεχνογνωσία-τεχνολογία	[1] ☐
D	Πρώθηση-προβολή της επιχείρησης	[1] ☐

Ζ. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ -

ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

E.43 Πόσο κατά τη γνώμη σας επηρεάζουν την «επιβίωση» της επιχείρησής σας οι παρακάτω «ενδοεπιχειρησιακοί» παράγοντες που σχετίζονται με την ΠΑΡΑΓΩΓΗ-ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΡΩΝ; (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Αξιοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Εξέλιξη της τεχνολογίας των εγκαταστάσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Ανταγωνιστικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Κατάρτιση, εκπαίδευση & επίπεδο του προσωπικού	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Χωροθέτηση (τόπος εγκατάστασης) της παραγωγικής μονάδας	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Ανάπτυξη ευέλικτων συστημάτων παραγωγής	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	Καταλληλότητα των κτιριακών και λοιπών εγκαταστάσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
H	Ποιότητα των προϊόντων της επιχείρησης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
I	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 44 Πόσο κατά τη γνώμη σας επηρεάζουν την «επιβίωση» της επιχείρησής σας οι παρακάτω «ενδοεπιχειρησιακοί» παράγοντες που σχετίζονται με τις ΠΩΛΗΣΕΙΣ – ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ; (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Εξειδίκευση- διαφοροποίηση των προϊόντων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Εύρος των προσφερόμενων προϊόντων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Γνώση - κατανόηση της αγοράς.	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Φήμη της επιχείρησης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Φήμη των προϊόντων στην αγορά	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Σχεδιασμός και παραγωγή νέων προϊόντων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	Τιμές των προϊόντων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
H	Διαφήμιση, δίκτυα και οργάνωση των πωλήσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
I	Εκπαίδευση & εμπειρία των στελεχών πωλήσεων-μάρκετινγκ	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

J	Ανακάλυψη & ανάπτυξη νέων τμημάτων αγοράς	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
K	Ενημέρωση & εξυπηρέτηση των πελατών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
L	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E.45. Πόσο κατά τη γνώμη σας επηρεάζουν την «επιβίωση» της επιχείρησής σας οι παρακάτω «ενδοεπιχειρησιακοί» παράγοντες που σχετίζονται με την ΕΡΕΥΝΑ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ; (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Επίπεδο/συνέχεια των επενδύσεων για έρευνα και ανάπτυξη	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Αποδοχή και ανάπτυξη νέων προϊόντων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Εξοπλισμός του εργαστηρίου έρευνας και ανάπτυξης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Εκπαίδευση-εμπειρία των στελεχών έρευνας και ανάπτυξης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Ανάπτυξη καινοτόμων διαδικασιών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E.46 Πόσο κατά τη γνώμη σας επηρεάζουν την «επιβίωση» της επιχείρησής σας οι παρακάτω «ενδοεπιχειρησιακοί» παράγοντες που σχετίζονται με τις ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ-ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΣ; (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Διαθεσιμότητα πρώτων και βοηθητικών υλών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Κόστος πρώτων και βοηθητικών υλών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Συστήματα ελέγχου και διαχείρισης των αποθεμάτων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Σχέσεις και συνεργασίες με τους προμηθευτές	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Εκπαίδευση-εμπειρία των στελεχών προμήθειας και εφοδιασμού	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Κατανόηση των σκοπών και αναγκών των προμηθευτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E.47 Πόσο κατά τη γνώμη σας επηρεάζουν την «επιβίωση» της επιχείρησής σας οι παρακάτω «ενδοεπιχειρησιακοί» παράγοντες που σχετίζονται με τα ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ & ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ; (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Διαθεσιμότητα αξιόπιστων οικονομικών στοιχείων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Διαθεσιμότητα ιδίων και συνολικών κεφαλαίων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Ορθολογική-αποτελεσματική χρήση κεφαλαίων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Διαθεσιμότητα ιδίου κεφαλαίου κίνησης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Συντηρητική χρήση ξένων κεφαλαίων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Εκπαίδευση & εμπειρία των χρηματοοικονομικών στελεχών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	Διασφάλιση ταμειακής ευχέρειας	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
H	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 48 Πόσο κατά τη γνώμη σας επηρεάζουν την «επιβίωση» της επιχείρησής σας οι παρακάτω «ενδοεπιχειρησιακοί» παράγοντες που σχετίζονται με τη ΔΙΟΙΚΗΣΗ-MANATZMENT; (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Αίσθηση κοινής ταυτότητας	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Ανεκτικότητα - αυτονομία σε καινοτομίες	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Ευαισθησία απέναντι στο περιβάλλον	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Ύπαρξη οράματος & συγκεκριμένων στόχων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Ευέλικτο, απλό και αξιόπιστο στυλ διοίκησης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Ανάπτυξη & εφαρμογή επιχειρηματικού σχεδιασμού	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	Εκπαίδευση, εμπειρία & ανάπτυξη διοικητικών στελεχών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
H	Επιχειρησιακή κουλτούρα που βασίζεται στην προσωπική προσφορά, αξιοπιστία & εντιμότητα κάθε εργαζομένου	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
I	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 49 Πόσο κατά τη γνώμη σας επηρεάζουν την «επιβίωση» της επιχείρησής σας οι παρακάτω «ενδοεπιχειρησιακοί» παράγοντες που σχετίζονται με την ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΙΔΡΥΤΩΝ; (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
-----	----------	-----------	------	-----------------	------	-----------

A	Διοικητικές – οργανωτικές – διαχειριστικές ικανότητες	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Προγενέστερη εμπειρία στο αντικείμενο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Πανεπιστημιακή - τεχνολογική εκπαίδευση	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Οικονομική επιφάνεια - περιουσιακά στοιχεία	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Πρωτοβουλία & τάση για δράση	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Διορατικότητα επιχειρηματικών ευκαιριών/ απειλών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	Κρίση, αντίληψη και υπευθυνότητα	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
H	Διάδοση γνώσεων σε όλες τις λειτουργίες	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
I	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 50 Πόσο κατά τη γνώμη σας επηρεάζουν την «επιβίωση» της επιχείρησής σας οι παρακάτω **ΛΟΙΠΟΙ «ενδοεπιχειρησιακοί» παράγοντες;** (ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ)

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Άριστο μέγεθος της επιχείρησης σε σχέση με την εμπειρία -ικανότητες των ιδρυτών και το μέγεθος της αγοράς	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Καταλληλότητα νομικής μορφής σε συνάρτηση με τις φοροτεχνικές-οργανωτικές απαιτήσεις	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Τύπος της επιχείρησης (μητρική, υποκατάστημα/ νέα μονάδα κ.λπ.)	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Τομέας δραστηριότητας της επιχείρησης (παραδοσιακός/καινοτομικός/ αναπτυσσόμενος)	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία πριν την ίδρυση της μονάδας	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Πληρότητα των ενεργειών του επιχειρηματία κατά τη λειτουργία της επιχείρησης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	Αξιοπιστία επιχειρηματία- επιχείρησης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
H	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 51 Ποιοι από όλους τους προηγούμενους ενδοεπιχειρησιακούς παράγοντες είναι οι πλέον κρίσιμοι για την επιβίωση της επιχείρησής σας (E.43.A, E.43.B, ...,E.44.A,...; έως E.50.H); Αναφέρατε το πολύ πέντε (5) παράγοντες με βάση την σειρά σημαντικότητας, βάζοντας το αντίστοιχο στο κατάλληλο πλαίσιο παρακάτω; Πχ. E 43 B

a. Πρώτος κρίσιμος Παράγοντας

- b. Δεύτερος κρίσιμος Παράγοντας
- c. Τρίτος κρίσιμος Παράγοντας
- d. Τέταρτος κρίσιμος Παράγοντας
- e. Πέμπτος κρίσιμος Παράγοντας

E. 52 Πόσο κατά την γνώμη σας επηρεάζουν την επιβίωση της επιχείρησής σας οι παρακάτω «εξωεπιχειρησιακοί» παράγοντες που αφορούν στο ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ;

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Διεθνείς τάσεις μεγέθυνσης-συρρίκνωσης του κλάδου που δραστηριοποιείται η επιχείρησή σας	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Περιορισμοί εισαγωγών-εξαγωγών στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Εξαγωγικές επιδοτήσεις στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Επιδότησεις επενδύσεων σε άλλες χώρες στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Διεθνείς συμφωνίες διακίνησης-προώθησης των προϊόντων στο κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Άλλο	☐	☐	☐	☐	☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 53 Πόσο κατά την γνώμη σας επηρεάζουν την επιβίωση της επιχείρησής σας οι παρακάτω «εξωεπιχειρησιακοί» παράγοντες που αφορούν στην ΑΓΟΡΑ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ;

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Στάδιο και ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς (κορεσμένη ή μη)	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Μέγεθος της αγοράς	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Επίπεδο ανταγωνισμού από ομοειδή-υποκατάστατα προϊόντα & ρυθμός εισόδου νέων ανταγωνιστών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Επίπεδο τεχνολογίας-τεχνογνωσίας των ανταγωνιστών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Χρηματοοικονομική κατάσταση των ανταγωνιστών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Συνεργασίες με τους ανταγωνιστές	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	Στρατηγικές - πολιτικές των ανταγωνιστών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
H	Παραεμπόριο-παραοικονομία	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
I	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 54 Πόσο κατά την γνώμη σας επηρεάζουν την επιβίωση της επιχείρησής σας οι παρακάτω «εξωεπιχειρησιακοί» παράγοντες που αφορούν στο ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ -ΠΟΛΙΤΙΚΟ & ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ;

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Οικονομικές δομές – αλλαγές	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Διαθεσιμότητα κεφαλαίων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Κόστος κεφαλαίων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Πολιτικές ενισχύσεων των επενδύσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Φορολογία – φορολογικό σύστημα.	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
F	Γραφειοκρατία - αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
G	Κίνητρα-αντικίνητρα ανάπτυξης των επιχειρήσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
H	Οικονομικές και λοιπές κρίσεις	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
I	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 55 Πόσο κατά την γνώμη σας επηρεάζουν την επιβίωση της επιχείρησής σας οι παρακάτω «εξωεπιχειρησιακοί» παράγοντες που αφορούν στο ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ;

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Τεχνολογικές μεταβολές	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Καινοτομίες-εφευρέσεις	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Τεχνικές -τεχνολογικές βελτιώσεις	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Διαθεσιμότητα τεχνολογικών / ερευνητικών κέντρων / υπηρεσιών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
E	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 56 Πόσο κατά την γνώμη σας επηρεάζουν την επιβίωση της επιχείρησής σας οι παρακάτω «εξωεπιχειρησιακοί» παράγοντες που αφορούν στο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ;

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Δημογραφικές τάσεις	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Εισοδηματική πολιτική	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Πολιτιστικό επίπεδο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 57 Πόσο κατά την γνώμη σας επηρεάζουν την επιβίωση της επιχείρησής σας οι παρακάτω «εξωεπιχειρησιακοί» παράγοντες που αφορούν στους ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ-ΠΙΣΤΩΤΕΣ;

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
-----	----------	-----------	------	-----------------	------	-----------

A	Δύναμη των προμηθευτών/πιστωτών	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Σχέσεις με τους προμηθευτές/πιστωτές	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Απόσταση από τους προμηθευτές/πιστωτές	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Άλλο	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 58 Πόσο κατά την γνώμη σας επηρεάζουν την επιβίωση της επιχείρησής σας οι παρακάτω ΛΟΙΠΟΙ «εξωεπιχειρησιακοί» παράγοντες;

A/A	Δηλώσεις	Πάρα πολύ	Πολύ	Ούτε πολύ /λίγο	Λίγο	Πολύ λίγο
A	Αποτελεσματικότητα του θεσμού / μηχανισμού ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
B	Αποτελεσματικότητα του θεσμού / μηχανισμού ενίσχυσης των επενδύσεων	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
C	Ανοικοδόμηση	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐
D	Πληροφόρηση/ ενημέρωση	[5] ☐	[4] ☐	[3] ☐	[2] ☐	[1] ☐

Αν απαντήσατε άλλο παρακαλώ αναφέρατε _____

E. 59 Ποιοι από όλους τους προηγούμενους εξωεπιχειρησιακούς παράγοντες είναι οι πλέον «κρίσιμοι» για την επιβίωση της επιχείρησής σας (E.52.A, E.52.B, ...,E.54.A,...; έως E.58.D); Αναφέρατε το πολύ πέντε (5) παράγοντες με βάση την σειρά σημαντικότητας, βάζοντας το αντίστοιχο στο κατάλληλο πλαίσιο παρακάτω; Πγ. E.55.B

- a. Πρώτος κρίσιμος Παράγοντας
- b. Δεύτερος κρίσιμος Παράγοντας
- c. Τρίτος κρίσιμος Παράγοντας
- d. Τέταρτος κρίσιμος Παράγοντας
- e. Πέμπτος κρίσιμος Παράγοντας

E.60 Δώστε τη συνολική βαρύτητα που έχουν κατά την άποψή σας οι κρίσιμοι «ενδο – και εξω-επιχειρησιακοί» παράγοντες για την επιβίωση της επιχείρησής σας; Η βαθμολογία στο σχετικό βάρος σπουδαιότητας κυμαίνεται από το 0 -100) με την ακόλουθη βαρύτητα: 0=καθόλου σημαντικός, 100=πολύ σημαντικός (το άθροισμα των κρίσιμων παραγόντων θα πρέπει να ισούται με το 100).

Η βαθμολογία στον συντελεστή ανταπόκρισης κυμαίνεται από 1-4 με την ακόλουθη βαρύτητα: 1=μη ικανοποιητική , 4=πολύ ικανοποιητική)

Κρίσιμοι παράγοντες επιβίωσης των επιχειρήσεων	Σχετικό βάρος σπουδαιότητας	Συντελεστής ανταπόκρισης της <u>επιχείρησης</u>
A. Ενδοεπιχειρησιακοί παράγοντες (ερώτηση 51, σελ.16, π.γ. E.43.A =30%)		
1.		
2.		

3.		
4.		
5.		
Μερικό Σύνολο (A)< 100		
B. Εξωεπιχειρησιακοί παράγοντες (ερώτηση 59, σελ.18, π.γ. Ε.52.Α =10%)		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
Μερικό Σύνολο (B)< 100		
Γενικό Σύνολο (A+B) =100	100 %	

Ε. 61.Τελικά πως αξιολογείτε την μέχρι τώρα ανάπτυξη - επιβίωση της επιχείρησή σας (χρηματοοικονομικές επιδόσεις, προσαρμογή στις εξελίξεις: αγοράς & τεχνολογίας, ανταγωνιστικό επίπεδο-πλεονέκτημα);

- [1] Καθόλου ικανοποιητική
- [2] Μη ικανοποιητική
- [3] Ούτε ικανοποιητική/μη ικανοποιητική
- [4] Ικανοποιητική
- [5] Πολύ ικανοποιητική

Σας ευχαριστούμε θερμά για τη συνεργασία σας και τον χρόνο που διαθέσατε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αθανασίου, Λ.Α., Κανελλόπουλος, Κ.Ν., Πούπος, Η.Μ. (1995)** *Σύγκλιση, απόκλιση και περιφερειακή πολιτική*. Αθήνα: ΚΕΠΕ, Εκθέσεις 16.
- Αλεξιάκης, Π. (1989)** *Η μεταβίβαση κοινωνικών πόρων στην μορφή των κινήτρων για τη χρηματοδότηση της Ελληνικής μεταποίησης*. Αθήνα: Ένωση Ελληνικών Τραπεζών.
- Αμπατζή, Μ. (2004)** ‘Δεύτερη πράξη στη δίκη των περιφερειάρχων ΑΜΘ’, *Παρατηρητής της Θράκης*. 3/11/2004, σ. 9.
- Αναγνωστόπουλος, Κ. Π., Γιαννοπούλου, Μ., Λουκάκης, Π., (2001)** ‘Πολυκριτηριακή Αξιολόγηση Αναπτυξιακών Έργων σε Υπερτοπική κλίμακα’, *Τεχνικά Χρονικά*. Επιστημονικές Εκδόσεις ΤΕΕ. Π. Τεύχος 1 και 2. σ.7-20.
- Αργύρης, Θ., (1987)** *Οικονομική του χώρου*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Αργύρης, Α., (1991)** *Περιφερειακή Οικονομική μεγέθυνση υπό καθεστώς αβεβαιότητας*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Ασημακόπουλος, Δ., Αραμπατζής, Γ., (2002)** *Τεχνικές Ανάλυσης Δεδομένων και Λήψης Αποφάσεων*, Αθήνα: Παπασωτηρίου.
- Ασπιώτης, Τ., (2005α)** ‘Ελβετός εισαγγελέας ερευνά στην Ελλάδα τεράστια κομπίνα με επιδοτήσεις, Δεκάδες επιχειρηματίες καρπώθηκαν παρανόμως κονδύλια εκατοντάδων εκατ. Ευρώ’, *Ο Κόσμος του Επενδυτή*, σ.7, 20/2/2005.
- Ασπιώτης, Τ., (2005β)** ‘Έλληνας ο εγκέφαλος της μεγάλης απάτης. Αυστηροί έλεγχοι σε όλες τις επιδοτήσεις από το 2000’, *Ο Κόσμος του Επενδυτή*, σ.3, 26/27-2-2005.
- Αυλωνίτης, Γ., Παπαβασιλείου, Ν., (1995)** ‘Έρευνα της δυναμικότητας των ΜΜΕ στην Ελλάδα του 2000’, Αθήνα: Μελέτη του Κέντρου Έρευνας του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Βεντούρα - Νεοκοσμίδη, Ζ., (2004/5)** ‘Διδακτικές σημειώσεις Βιομηχανικής Οργάνωσης και Πολιτικής, Τμήμα Οργάνωσης και διοίκησης Επιχειρήσεων, Αθήνα: Εκδόσεις Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, σ. 93,

- Γεωργίου, Γ. Α., (1991)** *Χωρική κατανομή και τομεακή σύνθεση των επενδύσεων του νόμου 1262/82*, Αθήνα: ΚΕΠΕ, Εκθέσεις 4.
- Γιανιάς Δ., Λιαρκόβας, Π., Φωτόπουλος, Γ., (2003)** *Συγκλίσεις και αποκλίσεις στην ποιότητα ζωής στην Ελλάδα*, Αειχώρος, τεύχος 2.
- Γιατράκος, Ν., (1981)** *Περιφερειακή ανάπτυξη της Ελλάδας*, Αθήνα: Εκδόσεις Πάντειος Ανώτατη Σχολή Πολιτικών Επιστημών.
- Γκαργκάνα, Χ. Ν., (2003)** 'Όμιλία του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος στην εκδήλωση του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών', Αθήνα: Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο (9 Ιουνίου 2003).
- Γκίκας, Γ., Χυζ, Α. (2007)** 'Το ανθρώπινο κεφάλαιο ως προσδιοριστικός παράγοντας της ανταγωνιστικότητας μιας περιφέρειας', *Αρχαίον Οικονομικής Ιστορίας*, Τόμος Ι, σελ.159-172. Αθήνα.
- Γκλεζάκος, Μ. Χ., (1992)** 'Διερεύνηση των Κλαδικών Διαφορών των Χρηματοοικονομικών Δεικτών με Βάση Δεδομένα Ελληνικών Μεταποιητικών Επιχειρήσεων', *Σπουδαί.* (Απρίλιος- Ιούνιος 1992, Τόμος 42), σ. 171-188.
- Γλυτσού, Π. Ν., (1988)** *Περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα: Δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά.* Επιστημονικές Μελέτες 2, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- Groppelli, A. A., Nikbakht, E., (1990)** *Χρηματοοικονομική, Σειρά Οικονομία και Επιχείρησης*, Αθήνα: Κλειδάριθμος, 3η αμερικανική έκδοση.
- De Geus, A., (1997)** *Εταιρεία: Ένας Ζωντανός Οργανισμός*, Αθήνα: Κριτική.
- Δημητριάδης, Ε., Καρασαββόγλου, Α., Νικολαΐδης, Μ., (2000)** 'Μελέτη προσδιορισμού των συγκριτικών πλεονεκτημάτων/ μειονεκτημάτων των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Περιφέρειας Θράκης με σκοπό την αξιοποίηση των στοιχείων αυτών για την ανάληψη πρωτοβουλιών βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των βιομηχανικών μονάδων και διείσδυσης ή αποτελεσματικότερης τοποθέτησης αυτών σε νέες αγορές-στόχους' Κοινοτικό Πρόγραμμα ADAPT/Προμηθεύς/Δράση3.2./Μέτρο3-3-B, Επιμελητήριο Ν. Ξάνθης -Ν. Ροδόπης & Ν. Έβρου.
- Δημητριάδης, Ζ. Σ., (2000)** *Μεθοδολογία Επιχειρηματικής Έρευνας*, Αθήνα: Interbooks.
- Δημητριάδης, Ε. (2002)** *Στατιστικές Εφαρμογές με τη χρήση του SPSS*, Αθήνα: Κριτική.
- Δημοπούλου, Μ., (1996).** Αξιολόγηση Επιχειρήσεων με βάση την Χρηματοοικονομική τους Συμπεριφορά, *Μάνατζμεντ Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων, Ι.* Σίσκος Κ. Ζοπουνίδης και Κ. Παπτής, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, σ.111-118.

- Διπλωματική Ομάδα Σχεδιασμού Αναπτυξιακού Προγράμματος, (1998)** ‘Συνοπτικό σχέδιο περιφερειακής ανάπτυξης 2000–2006’, Αθήνα: (Δεκέμβριος 1998).
- Δούμπος, Μ., Ζοπουνίδης, Κ., (2001)** *Πολυκριτήριες Τεχνικές Ταξινόμησης: Θεωρία και Εφαρμογές*, Αθήνα: Κλειδάριθμος.
- Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος, (1992)**, ‘όπως αποδόθηκαν από τον IOBE’, Αθήνα: IOBE.
- Έκθεση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας** «Ευρώπη 2000+».
- Έκθεση του σεμιναρίου της Μαδρίτης** 22-23 Ιουνίου 1998, έκδοση Finance for MME in the Start-up Phase, **στο** διαδίκτυο http://europe.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&type_doc=COMfinal&an_doc=1999&nu_doc=569&lg=el.
- Έκθεση του σεμιναρίου του Ελσίνκι** 19-20 Νοεμβρίου 1998, έκδοση “Best Practices in Incubator Infrastructure and Innovation Support”, **στο** διαδίκτυο <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51999DC0569:EL:HTML>.
- Έκθεση του σεμιναρίου της Στοκχόλμης** 4-5 Μαΐου 1998, έκδοση Training for Business Start-ups”, **στο** διαδίκτυο http://europe.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&type_doc=COMfinal&an_doc=199...-295k.
- Ενημερωτικός Οδηγός του προγράμματος ΠΕΠ (2000-2006)** ‘Παράρτημα αξιολόγηση, Πίνακας συντελεστών στάθμισης κριτηρίων και υποκριτηρίων’, Αθήνα: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, σ. 127.
- ΕΞΠΡΕΣ (1996)** ‘Αφιέρωμα στη Βόρεια Ελλάδα’, Αθήνα:(Σεπτέμβριος 1996).
- Επιμελητήριο Καβάλας (2005)** ‘Μεταποίηση-Εμπόριο-Λοιπά Επαγγέλματα. Ο αγώνας επιτέλους δικαιώνεται: Η ΚΑΒΑΛΑ στη Δ’ ζώνη κινήτρων. Επιμελητήριο Καβάλας (Σεπτέμβριος 2005).
- Επιμελητήριο Καβάλας, (2005)** ‘Μητρώο επιχειρήσεων. Καταστάσεις εγγραφής και διαγραφής επιχειρήσεων κατά το χρονικό διάστημα 1980-2001’, Επιμελητήριο Καβάλας.
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας, (2003)** ‘Άξονας 2-Μέτρο 2.5, Δράση 2.5.2, Πιστοποιηθείτε’, Υπουργείο Ανάπτυξης, Αθήνα
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα, (2000-2006)** ‘Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών’, Αθήνα.
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας (2000-2006)** ‘Leader+ Υπουργείο Γεωργίας’, Τόμος Α, άρθρο 16. παράγρ.1, Αθήνα.

- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας (2000-2006) ‘Leader+.** Υπουργείο Γεωργίας’: Πληροφοριακό υλικό προγράμματος Ν. Καβάλας, 2η προκήρυξη. σ.100-103, Αθήνα.
- Επιτροπή Παρακολούθησης, (2004) ‘Διαχειριστική Αρχή ΚΠΣ 2000-2007’:** Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, 5η συνεδρίαση (8-6-2004), Αθήνα.
- Ε.Σ.Υ.Ε., (2002) ‘Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 2001’,** Αθήνα.
- Ε.Σ.Υ.Ε., (2002) ‘Μητρώο επιχειρήσεων έτους 2002’:** Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, Αθήνα.
- Ε.Σ.Υ.Ε., (2002) ‘Έρευνα εργατικού δυναμικού» της κατά την περίοδο 1988-2000:** Πίνακας XI-02. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, Αθήνα.
- Ε.Σ.Υ.Ε., (2004) ‘Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 2003’:** Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, Αθήνα.
- Ε.Σ.Υ.Ε., (2004) ‘Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος για τα έτη 1963-2003’:** Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, Αθήνα.
- Ε.Σ.Υ.Ε., (2004) ‘Ενημερωτικό Σημείωμα: Αναθεωρημένος Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής’:** Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (Δεκέμβριος 2004), Αθήνα.
- Ε.Σ.Υ.Ε., (2006) ‘Μητρώο Επιχειρήσεων’:** Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, Αθήνα.
- Ζαχαροπούλου, Χ. (1989) Στατιστική: Μέθοδοι και Εφαρμογές,** Θεσσαλονίκη: Εκδοτικό Κέντρο Βορείου Ελλάδος ΕΠΕ.
- Ζουπονίδης, Κ., (1996) Πολυκριτήρια Μεθοδολογία και Χρηματοοικονομικό Μάνατζμεντ,** Περιστερί: Έλλην.
- Ζουπονίδης Κ. (2001) Ανάλυση Χρηματοοικονομικών αποφάσεων με πολλαπλά κριτήρια,** Θεσσαλονίκη: Ανικούλα.
- Ζουπονίδης, Κ., Δούμπος, Μ. και Ματσατσίνης Ν.-Φ., (1996) Πολυκριτήρια ευφυή συστήματα υποστήριξης αποφάσεων για την αξιολόγηση των επιδόσεων και της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων,** Περιστερί: Έλλην.
- Θεοδωρόπουλος, Α., (2003) Στρατηγικός Επιχειρησιακός Σχεδιασμός: Πώς να πραγματοποιήσετε την ανάπτυξη της επιχείρησής σας. Σειρά: Αγορά Εργασίας και Μάνατζμεντ,** Αθήνα: Προπομπός.
- Θεοφανίδης, Σ., (1985) Εγχειρίδιο Αξιολόγησης Επενδυτικών Σχεδίων,** Αθήνα: Παπαζήση.
- Θεοφανίδης, Σ., (1998) Μεθοδολογία της Επιστημονικής Σκέψης και Έρευνας,** Αθήνα: Μπένου.

- Θερίου, Ν., (2002)** *Στρατηγική διοίκηση επιχειρήσεων*, Αθήνα: Κριτική.
- ICAP, (2001)**, ‘Μελέτη: Η ελληνική Βιομηχανία κατά το 2000’, Αθήνα: ICAP HELLAS A.E.
- ICAP – ΣΕΒ, (2002)** ‘Η Ελληνική Βιομηχανία: Εκτιμήσεις 2001-Προσδοκίες 2002’, Αθήνα: ICAP HELLAS A.E.
- ICAP, (1998)** ‘Εξέλιξη βασικών οικονομικών στοιχείων στους κλάδους της μεταποίησης τη διετία 1997-1998’, Αθήνα: ICAP HELLAS A.E.
- ICAP, (2000)** ‘Οικονομικό Δελτίο Εμπορικής Τράπεζας (Μάρτιος-Απρίλιος 2000)’, Αθήνα: ICAP HELLAS A.E.
- ICAP, (2005)** ‘Η Ελληνική Μεταποίηση, Εκτιμήσεις για το 2004 και προσδοκίες για το 2005: Αποτελέσματα της τέταρτης ετήσιας δειγματοληπτικής έρευνας’, Αθήνα: ICAP HELLAS A.E (Ιούνιος 2005).
- Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, (2000)** ‘Μελέτη: Ανάλυση των Περιφερειακών Ανισοτήτων. Επιστημονικοί Υπεύθυνοι της μελέτης: Κόνσολας, Ν., Πρόεδρος ΠΙΑ και Παπαδασκαλόπουλος, Α., Πρόεδρος Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα.
- IOBE, (1973)** ‘Έρευνα περί της αποκεντρώσεως της ελληνικής βιομηχανίας: Στατιστικό Παράρτημα. Στατιστικά στοιχεία δια την απασχόληση εις την ελληνική βιομηχανία, Αθήνα.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2007)** Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες, Αθήνα: Gutenberg.
- Καβαδίας, Α. Π., (1992)** Δείκτες Περιφερειακής Ανάπτυξης της Ελλάδας: Κατάρτιση, αξιολόγηση και εφαρμογές. Επιστημονικές Μελέτες 40, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- Κάδδα, Δ., (2005)** ‘Η μετανάστευση εταιρειών εγκλωβίζει την οικονομία’ *Ελευθεροτυπία*. Οικονομία, σ.2. (4/12/2005).
- Καζάκος, Π., (1984)** *Μαθήματα περιφερειακής ανάπτυξης*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Καζάκος, Ι., Ιωάννου, Ι., (1992)** *Ευρωπαϊκή ενοποίηση και βιομηχανία τροφίμων*, Αθήνα: IOBE.
- Καμενίδου, Ε.Χ., (1999)** ‘Έρευνα Αγοράς των μεταποιητικών ροδάκινων στην αστική περιοχή Θεσσαλονίκης’, Διδακτορική διατριβή. ΑΠΘ-Σχολή Γεωτεχνικών Επιστημών, Θεσσαλονίκη: Τμήμα Γεωπονίας.
- Καμπούρης, Δ., (1992)** ‘Σημειώσεις Ειδικών Θεμάτων Χρηματοδότησης’, ΑΠΘ Σχολή ΝΟΕ. Θεσσαλονίκη: Τμήμα Οικονομικών Επιστημών.
- Κανελλόπουλος, Χ., (1994)** *Διοίκηση Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων και επιχειρηματικότητα, Β΄ έκδοση*, Αθήνα.

- Κανελλόπουλος, Λ., (2004)** 'Απόψεις του Προέδρου της ΓΣΕΕ' που δημοσιεύθηκαν στην ηλεκτρονική σελίδα: news.in.gr-26/11/04.
- Καραθανάσης, Γ. Α., (1993)** *Ειδικά θέματα χρηματοδότησης*, Αθήνα: Σμπίλιας «Το Οικονομικό».
- Καραθανάσης, Γ. Α., (1993)** *Χρηματοδοτικά θέματα*, Αθήνα: Σμπίλιας «Το Οικονομικό».
- Καρβούνης, Σ., (1991)** *Μεθοδολογία Εκπονήσεως Οικονομοτεχνικών Μελετών*, Αθήνα: Α. Σταμούλης.
- Καρβούνης, Σ., (1993)** *Οδηγός για καλύτερες Οικονομοτεχνικές Μελέτες*, Αθήνα: Α. Σταμούλη.
- Καρβούνης, Σ., (2000)** *Επιχειρηματικότητα και νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες*, Αθήνα: Α. Σταμούλη.
- Κάτος, Α., (1986)** *Στατιστική*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Κατσανίδης, Σ., (2005)** *Χρηματοοικονομική Επιχειρήσεων-Χρηματοοικονομική Διοίκηση*, Ά έκδοση, Τμήμα εκδόσεων ΤΕΙ Θεσσαλονίκης.
- Κατσίκας, Η., (1999)** *Ελληνική Βιομηχανία και διεθνοποίηση της παραγωγής*, Τόμος 4, τεύχος 4, Αθήνα.
- Κάτσο, Γ., (1997)** *Περιθώρια της Ελλάδας για άσκηση βιομηχανικής πολιτικής μετά την πλήρη ευρωπαϊκή ενοποίηση*, Αθήνα Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Κάτσου, Χ. Γ., (1988)** *Προβληματικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα: Αίτια, πρόβλεψη, πρόληψη και εξυγίανση*. Επιστημονικές Μελέτες 28, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- ΚΕΠΕ, (1970)** 'Τα πλαίσια της περιφερειακής ανάπτυξης: Σειρά ομιλιών γεινόμενων στο ΕΜΠ', Αθήνα.
- ΚΕΠΕ, (1984α)** *Κλαδική-χωρική ανάλυση της ελληνικής μεταποίησης*: Επιστημονικές Μελέτες 12, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- ΚΕΠΕ, (1984β)** *Licensing και βιομηχανική ανάπτυξη*: Επιστημονικές Μελέτες 4, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- ΚΕΠΕ, (1989)** *Μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις*: Εκθέσεις για το πρόγραμμα 1988-92. Νο.8, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- ΚΕΠΕ-REMACO, (1999)** *Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης για την Ελλάδα 1994-99*: Έκθεση Αξιολόγησης, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- ΚΕΠΕ, (1991)** *Περιφερειακή πολιτική*: Εκθέσεις για το πρόγραμμα 1988-1992, Νο.24, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

- ΚΕΠΕ, (1992)** *Προβλήματα και προοπτικές των ελληνικών εξαγωγών: Προϋποθέσεις ανάπτυξης τους στην ενοποιημένη αγορά*, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- ΚΕΠΕ, (1997)** *Μελέτη αξιολόγησης των ΠΕΠ του ΚΠΣ 1994-9: Εκθέσεις Νο.28*, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- ΚΕΠΕ, (2001)** *Βάση δεδομένων Περιφερειακής Οικονομικής Κατάστασης της Ελλάδος*, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Κιούκης, Κ., Παπακωνσταντινίδης, Λ., (1985)** *Κίνητρα περιφερειακής ανάπτυξης στις χώρες της ΕΟΚ: Διερεύνηση των δυνατοτήτων της Ελλάδας σε εθνικό-περιφερειακό και κοινοτικό επίπεδο*, Αθήνα: ΑΤΕ -Μελέτες για την αγροτική οικονομία.
- Κιόχος, Π., Παπανικολάου, Γ., Θάνος, Γ., και Κιόχος, Α., (2002)**, *Χρηματοοικονομική Διοίκηση και Πολιτική*, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.
- Κομνηνός, Ν., Μάνος, Σ., Πασχαλίδης, Α., (1999)** ‘Ανάλυση του περιφερειακού παραγωγικού συστήματος, στα πλαίσια του προγράμματος «RITTS ΑΜΘ»’: *urenio-ερευνητική μονάδα «αστικής και περιφερειακής καινοτομίας» του Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ-Πολυτεχνική Σχολή, σ. 9 (Σεπτέμβριος 1999).*
- Κόνσολας, Ν., (1985)** *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Κόνσολας, Ν., (1985)** *Μελέτη αξιολόγησης και αναπροσαρμογής του προγράμματος χωροθέτησης των βιομηχανικών περιοχών*, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- Κόνσολας, Ν., (1997)** *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Κόνσολας, Ν., (1999)** ‘*Ευρωπαϊκός Προσανατολισμός και Χωροταξικές Επιπτώσεις στην Ελλάδα*’, *Περιοδικό: Τάσεις-Η Ελληνική Οικονομία 1999*, Ετήσια Οικονομική Επισκόπηση, 16ο Έτος. σ. 186-187.
- Κορρές, Μ. Γ., Δρακόπουλος, Σ. Κ., (1999)**, *Χρηματοοικονομική Ανάλυση και Διοίκηση Παραγωγής*, Αθήνα: Έλλην.
- Κορφιάτης, Χ., (1999)** *Η Ελληνική Βιομηχανία, 1998-99*, Αθήνα: Εκδόσεις Industrial News & Research (INR), Τόμος Α’ και Β’.
- Κορφιάτης, Χ., (2004)** ‘*Βήμα της Κυριακής:26/12/2004*’, Β8/Επιχειρήσεις.
- Κορφιάτης, Χ., (2004)** ‘*Θολές προσδοκίες στη βιομηχανία*’ *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 28-11-2004.
- Κουτσογιάννης, Π., (1984)** *Βασικές κατευθύνσεις της βιομηχανικής πολιτικής: Θέματα προγραμματισμού*, Νο3, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- Κυριαζόπουλος, Π. Γ., Τερζίδης, Κ. Π., (2000)** *Διοίκηση Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων*, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.

- Κωνσταντακόπουλος, Β., (2005)** *‘Ο Κόσμος του Επενδυτή’*, 23/1/05, σ. 16.
- Κώττης Γ. Χ., (1980)** *Βιομηχανική αποκέντρωση και περιφερειακή ανάπτυξη*, Αθήνα: IOBE, ειδικές μελέτες, Νο7.
- Κώτσης, Β., (2004)** *‘Το μεγάλο πρόβλημα είναι τα αντικίνητρα, λένε οι βιομήχανοι’*, *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 28-11-2004.
- Λαγός, Δ., Οικονομάκης, Γ., Καλλιγιαννάκης, Ι., Μιχαηλίδης, Π., (2004)** *‘Περιφερειακή διάρθρωση της απασχόλησης στην Ελλάδα (19991-2001): Μία εμπειρική διερεύνηση’*, Πρακτικά 2^{ου} διεθνούς επιστημονικού συνεδρίου. *‘Διευρυμένη Ευρώπη και περιφερειακές ανισότητες’*, Πρέβεζα: σ. 491-514.
- Λαζαρίδης, Γ., Μίχος, Ι., (2000)** *Αναπτυξιακός νόμος 2601/98*, Ελληνική Αναπτυξιακή ΑΕ.
- Λαζαρίδης, Γ., Παπαδόπουλος, Δ.Α., (2006)** *Χρηματοοικονομική Διοίκηση*. Τεύχος Β, Β΄ έκδοση, Θεσσαλονίκη.
- Λαμπριανίδης, Λ., (1989)** *‘Κίνητρα περιφερειακής ανάπτυξης της βιομηχανίας: κριτική επισκόπηση’*, *Τεχνικά Χρονικά*, 9 (2).
- Λαμπριανίδης, Λ., (1990)** *‘Κρίση της θεωρίας για την χωροθέτηση της βιομηχανίας’*, στο *Χατζημιχάλης Κ, Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική*, Αθήνα: Εξάντας.
- Λαμπριανίδης, Λ., (1992)** *Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας*, Θεσσαλονίκη.
- Λεμονιά, Ε., (1985)** *Αναπτυξιακά κίνητρα στην Ελλάδα και στην ΕΟΚ* Δοκίμια 7, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- Λουκής, Α. Α., (1991)** *Οικονομικές Ανισότητες στην Ελλάδα: Εξελιζεις και πιθανές επιπτώσεις*. Επιστημονικές Μελέτες 38, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- Μανωλόπουλος, Ι. Β., (2004)** *‘Ανάπτυξη σε παραμεθόριο περιφέρεια-η περίπτωση της Θράκης’*, Πρακτικά 2ου διεθνές επιστημονικού συνεδρίου *‘Διευρυμένη Ευρώπη και περιφερειακές ανισότητες’*, Πρέβεζα: σ. 361-385.
- Μαγείρου, Ε. Φ., (1993)** *Οικονομικά μαθηματικά και αξιολόγηση επενδύσεων με εφαρμογές Lotus 1-2-3*, Αθήνα: Gutenberg.
- Μαρίνος, Ι., (1990)** *‘Ελληνική βιομηχανία: Η αιχμή του δόρατος για την επιβίωση και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής οικονομίας’*, *Αφιέρωμα του οικονομικού ταχυδρόμου* (14-Ιουνίου 1990).
- Μηλιώτη, Ε., (1992)** *Οικονομοτεχνικές μελέτες*, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.
- Montana, Patrick J., Bruce H. Charnov, (1993)** *Μάνατζμεντ*, Αθήνα: Κλειδάριθμος.
- Μούσης, Ν. Σ., (2001)** *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Μπάτζιος, Χ., (1991)** *‘Σημειώσεις Οικονομίας Ζωικής Παραγωγής’*, Θεσσαλονίκη: Έκδοση Υπηρεσίας Δημοσιευμάτων του ΑΠΘ.

- Μπάτζιος, Χ., (1999)** *Στατιστική: Εφαρμοσμένη Στατιστική στην Κτηνιατρική Εκπαίδευση*, Θεσσαλονίκη: Σύγχρονη Παιδεία, Τεύχος Α.
- Μπέλλος, Ν., (2005)** 'Φτωχές πέντε στις 13 περιφέρειες της Ελλάδας', *Οικονομικός Ταχυδρόμος* (17-02-2005).
- Μπούμης, Φ., (1979)** *Μέθοδοι Αξιολόγησης Επενδυτικών Σχεδίων*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Μυριάνθης, Μ. Α., (1988)** 'Η Θράκη ως ενεργειακό διαμετακομιστικό κέντρο: Προβλήματα και προϋποθέσεις' *Αγορά χωρίς σύνορα*, Τόμος 4, Τεύχος 1. Καλοκαίρι 1998.
- Multipress S.A., (1994)**, Παρουσίαση βιομηχανικών κλάδων 1994, Αθήνα.
- Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, Μ., (1979)** *Ανάλυση της ελληνικής οικονομίας: Προβλήματα-επιλογές*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, Μ., (1983)** *Η προβληματική ελληνική βιομηχανία και κάποιες λύσεις της*, Αθήνα: Παρατηρητής.
- Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, Μ., (1986)** *Η προβληματική ελληνική βιομηχανία και κάποιες λύσεις της*, Αθήνα: Παρατηρητής.
- Νικολαΐδης, Μ., Χριστοπούλου, Ο., (2003α)** 'Κριτική ανάλυση του συστήματος αξιολόγησης παραγωγικών επενδύσεων και της ασκούμενης περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα', Εισήγηση στο 1ο Διεθνές Συνέδριο με τίτλο «Ποσοτικές Μέθοδοι στη Βιομηχανία και τις Εμπορικές Επιχειρήσεις», ΤΕΙ Αθηνών (26-27 Μαΐου 2003). Πρακτικά 1^{ου} διεθνούς συνεδρίου ποσοτικών μεθόδων στη βιομηχανία και στις εμπορικές επιχειρήσεις, σ. 378-386, Αθήνα.
- Νικολαΐδης, Μ., Χριστοπούλου, Ο., (2003β)** 'Κριτική Ανάλυση του Εφαρμοζόμενου Συστήματος Αξιολόγησης των Επενδύσεων στα πλαίσια του Αναπτυξιακού Νόμου 2601/98', Εισήγηση στο 16ου Εθνικό Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Επιχειρησιακών Ερευνών με τίτλο: *Διοίκηση και Διαχείριση Έργων*, ΤΕΙ Λάρισας (25-27 Σεπτεμβρίου 2003).
- Νικολαΐδης, Μ. και Χριστοπούλου, Ο. (2003γ)** 'Κριτική Ανάλυση του Συστήματος Αξιολόγησης Παραγωγικών Επενδύσεων και της Ασκούμενης Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα', Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου με τίτλο «Ποσοτικές Μέθοδοι στη Βιομηχανία και τις Εμπορικές Επιχειρήσεις», 26-27 Μαΐου 2003, σ.378-385, Αθήνα.
- Νικολαΐδης, Μ., Χριστοπούλου, Ο., (2003δ)** 'Κριτική Ανάλυση του Εφαρμοζόμενου Συστήματος Αξιολόγησης των Επενδύσεων στα πλαίσια του Αναπτυξιακού

Νόμου 2601/98', Πρακτικά 16^{ου} εθνικού συνεδρίου Διοίκηση και Διαχείριση Έργων. Τόμος Α', σ. 121-131, Λάρισα.

- Νικολαΐδης, Μ., Χριστοπούλου, Ο., Βακάλης, Π., (2004)** 'Οι δείκτες περιφερειακής ανάπτυξης ως βασικό κριτήριο για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα: περίπτωση εφαρμογής στην Περιφέρεια ΑΜΘ', Εισήγηση στο 2ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο "Διευρυμένη Ευρώπη και Περιφερειακές Ανισότητες". 11-12 Ιουνίου 2004, Πρέβεζα,
- N.1262/82, (1982)** 'ΦΕΚ 70, τεύχος πρώτο' (16.6.1982), Αθήνα.
- N.1262/82, (1997)** 'Μία δημιουργική πενταετία' Υπηρεσία Προγραμματισμού, Νομαρχία Καβάλας: Εκδοτικός Οργανισμός ΑΕ.
- N.1892/90, (1990)** 'ΦΕΚ 101', τεύχος πρώτο (31.7.1990), Αθήνα.
- N.1892/90, (1993)** *Κίνητρα για επενδύσεις στην Ελλάδα*, Αθήνα: ΕΤΒΑ.
- N.1892/90, (1993)** *Κίνητρα για επενδύσεις στην Ελλάδα*: N.1892/90, Αθήνα: ΕΤΒΑ.
- N.2601/98, (1998)** 'Ενισχύσεις ιδιωτικών επενδύσεων', Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (ΦΕΚ 81/Α/14-4-1998).
- N.3299/2004, (2004)** 'Κίνητρα Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη και την Περιφερειακή Σύγκλιση', Αθήνα: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών (ΦΕΚ 261/Α/, τεύχος πρώτο, 23-12-2004).
- Νικολίτσα, Δ., (2005)** 'Κατά κεφαλήν εισόδημα, παραγωγικότητα και συμμετοχή στην αγορά εργασίας: οι εξελίξεις στην ελληνική οικονομία', στο «*Οικονομικό Δελτίο*», εκδόσεις της Τ.Ε., τεύχος 25.
- Ντόταλης, Κ., (1995)** 'Οι Κίνδυνοι στη Θαλασσοκαλλιέργεια', *Αλιευτικά Νέα*, Απρίλιος 1995, τεύχος 166^ο σ. 74-75.
- Ξανθάκης, Μ., (1989)** *Η κρίση της ελληνικής μεταποίησης και η παρέμβαση του κράτους*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Οδηγός εφαρμογής του κοινοτικού προγράμματος (2000-2006)** 'Πιστοποιηθείτε', παρ. 8.3., Αθήνα: Υπουργείο Ανάπτυξης- Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας, σ. 15.
- Οδηγοί Εφαρμογής Κοινοτικών Προγραμμάτων, (2000-2006)** 'Επενδύσεις στη Μεταποίηση και Εμπορία Γεωργικών Προϊόντων', μέτρο 2.1, Αθήνα: Υπουργείο Γεωργίας.
- Οικονομικός Ταχυδρόμος, (2000)** 'Η Οικονομία των Ελληνικών Περιφερειών', Έκτακτο Τεύχος, (17-02-2000), σ. 23.

- Οικονομικός Ταχυδρόμος, (2001)** ‘Διευθύνων Σύμβουλος του Ομίλου ΔΕΛΤΑ κ. Δημ. Δασκαλόπουλος’.
- Ο Κόσμος του Επενδυτή (2005)** ‘Έν λευκώ στις τράπεζες η διαχείριση πόρων του Γ’ ΚΠΣ’, (19-2-05), σ.13.
- Ο Κόσμος του Επενδυτή.** 20-2-2005, σ.7.
- Ο Κόσμος του Επενδυτή.** 13-2-2005, σ. 23.
- Ο Κόσμος του Επενδυτή.** 19-20.2.2005, σ.7,
- Παντσουράτης, Β. Α., (1995)** *Εμπόδια στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας*, Αθήνα: IOBE.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α., (2000)** ‘Περιφερειακός σχεδιασμός, περιφερειακή ανάλυση και αξιολόγηση, στο *Αξιολόγηση επιχειρησιακών προγραμμάτων: μέσα, μέθοδοι και τεχνικές*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.
- Παπαδόπουλος, Δ., (1986)** *Ανάλυση Χρηματοοικονομικών Καταστάσεων της Επιχείρησης, Τόμοι Α' & Β'*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Παπαδόπουλος, Δ., (1986)** *Εισαγωγή στην Οικονομική και Διοικητική των επιχειρήσεων*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Παπαδούλης, Α., Πετράκος, Γ., Ψυχάρης, Ι., (2004)** ‘Πολιτικές επενδυτικών κινήτρων και περιφερειακή ανάπτυξη: επισκόπηση και πρώτη αξιολόγηση’, *Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών*, τ.5.
- Πατσουράτης, Β., Ροσόλυμος, Π., (1997)** ‘Πανόραμα οικονομικής δραστηριότητας’, Τόμος 1ος, *Μεταποίηση*, Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, σ.18-32.
- Παπαγιαννάκης, Λ., Λώλος, Σ., (1993)** *Η Ελληνική Βιομηχανία στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Επιπτώσεις από την ένταξη στην ΕΟΚ και προοπτικές*, Ακαδημία Αθηνών.
- Παπαηλίας, Θ., (1996)** *Υδατοκαλλιέργειες: Υφιστάμενη Κατάσταση και Προοπτικές (1990-1996)*, Μελέτες Αγροτικής Οικονομίας. Νο.50, Αθήνα: ΑΤΕ.
- Παπανδρόπουλος, Α., (2002)** ‘Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας των Ελλήνων μικρομεσαίων’, στο: *Οικονομικό Ταχυδρόμο*, Φ.27.6/7/2002. σ. 38.
- Παυλίδης, Σ. Π., (1993)** *Η Ελληνική οικονομία*, Αθήνα: Σμπίλιας.
- Περιφέρεια ΑΜΘ, (1993)** *Πρότυπο για την περιφερειακή ανάπτυξη*, Κομοτηνή: Γενική Γραμματεία Περιφέρειας ΑΜΘ (Σεπτέμβριος 1993).
- Περιφέρεια ΑΜΘ, (1999)** ‘Οι ιδιωτικές Επενδύσεις στην Περιφέρεια ΑΜΘ: Ο Αναπτυξιακός Νόμος 1892/90-Η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του’, Κομοτηνή: Περιφέρεια ΑΜΘ - Σειρά: *Περιφερειακή Ανάπτυξη 1*, σ.15-35.

- Περιφέρεια ΑΜΘ, (1999)** ‘Σχέδιο Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος’, Κομοτηνή (Νοέμβριος 1999).
- Περιφέρεια ΑΜΘ, (1999)** ‘ΠΕΠ ΑΜΘ 2000-2006’, Μέτρο 2.7., Κομοτηνή: Περιφέρεια ΑΜΘ σ.2.
- Περιφέρεια ΑΜΘ, (2001)** ‘ΠΕΠ ΑΜΘ 2000-2006’, κεφάλαιο VI “ex ante evaluation”, Κομοτηνή: Περιφέρεια ΑΜΘ, σ.172-173.
- Περιφέρεια ΑΜΘ, (2001)** ‘ΠΕΠ ΑΜΘ 2000-2006’, Κεφάλαιο V: Διατάξεις εφαρμογής “implementation”, σ. 132-134 (2-4-2001).
- Περιφέρεια ΑΜΘ, (2005)** ‘Καταγραφή και ανάλυση των Μεταποιητικών Επιχειρήσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ 2004-2005’.
- Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΚΠΣ 2000-2006, (2002)** ‘Θεματική ενότητα I-Μεταποίηση/Τουρισμός’, Αθήνα: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών.
- Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΚΠΣ 2000-2006, (2006)** ‘Θεματική ενότητα I- Μεταποίηση/Τουρισμός’, Αθήνα: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών.
- Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ΑΜΘ 2000-2006, (2000)** ‘Στόχοι και άξονες προτεραιότητας του ΕΠ’, Οκτώβριος 2000, Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Οκτώβριος 2000, σ.17-22.
- Peters, T. J., Waterman, R. H., (1990)** *Αναζητώντας την τελειότητα: Μαθήματα από τις άριστες αμερικάνικες επιχειρήσεις*, Αθήνα: Γαλαίος.
- Πετράκος, Γ., Οικονόμου, Δ., Μαλούτας, Θ., (1993)** ‘Οι πρόσφατες μεταβολές του ελληνικού συστήματος αστικών κέντρων’, *ΤΟΠΟΣ*, 12, σ. 77-103.
- Πετράκος, Γ., Σπανός, Σ., (1996)** ‘Οι προσδιοριστικοί παράγοντες εγκατάστασης βιομηχανικών επιχειρήσεων στον Βόλο’, *Σειρά ερευνητικών εργασιών 96-09* Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βόλος: Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, σ. 5-15.
- Πετράκος, Γ., Σαράτσης, Γ., (1997)** ‘Περιφερειακές Ανισότητες και Χωρική Εξειδίκευση στην Ελλάδα’, *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών*, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Πετράκος, Γ., Τσουκαλάς, Δ., (1999)** ‘Μητροπολιτική συγκέντρωση στην Ελλάδα: μια εμπειρική διερεύνηση’, στο Οικονόμου Δ. Και Πετράκος Γ. (επίμ.) *Η ανάπτυξη των Ελληνικών πόλεων: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής*

ανάλυσης και πολιτικής, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας-Gutenberg, σ.247-266.

- Πετράκος, Γ., Ψυχάρης, Γ., (2004)** *Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Αθήνα: Κριτική.
- Πνευματικάτου, Α., (1999)** 'Οι Διαστάσεις του Κλάδου των Ελληνικών Υδατοκαλλιεργειών και η συγκριτική θέση τους στην Ευρώπη: ΔΕΤΡΟΠ, HELEXPO', *Ημερίδα με θέμα: Αλιευτική Παραγωγή, Επεξεργασία και Ποιοτικός Έλεγχος Αλιευμάτων*, Θεσσαλονίκη (6 Μαρτίου 1999).
- Πνευματικάτου, Γ. Α., (2000)** 'Διερεύνηση των συναρτήσεων παραγωγής και κόστους στις θαλάσσιες υδατοκαλλιέργειες', Διδακτορική διατριβή, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη: Σχολή Γεωτεχνικών Επιστημών. Τμήμα Κτηνιατρικής.
- Πολύζος, Σ., (1997)** 'Εμπειρική διερεύνηση παραγόντων που επηρεάζουν τον τόπο εγκατάστασης των επιχειρήσεων', *Σειρά ερευνητικών εργασιών 97-1*, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βόλος: Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, σ. 1-23.
- Πολυχρονόπουλος, Γ., Ponto, K., (1997)** 'Το πρότυπο εσωτερικής μετανάστευσης στην Ελλάδα και η επίδρασή του στην κατανομή του περιφερειακού πληθυσμού', *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Economic Modelling* Τόμος II, Πειραιάς.
- Πουλάκης, Δ., Μαγιάτη, Γ., Γκούμα, Α., (1997)** *Κίνητρα επενδύσεων*, Αθήνα: iπirotiki Publications SA, 1996/97, Τόμος 1 και 2.
- Richardson, H., (1972)** *Περιφερειακή Οικονομική*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Richardson, H. W., (1972)** *Περιφερειακή οικονομική, Θεωρία του τόπου εγκαταστάσεως, διάρθρωσης αστικών κέντρων και περιφερειακής ανάπτυξης*, Ελληνική μετάφραση, Τόμος 7α και 7β, Αθήνα: Παπαζήση.
- Ritz, J. M., Hadley, W. F., Bonebrake, J. R., Devore, P. W., Βούρλος, Α., Ρόκκος, Μ., (1998)** *Οργάνωση και λειτουργία της βιομηχανίας*, Αθήνα: Ίων.
- Σακελλαρόπουλος, Θ., (1992)** *Προβληματικές επιχειρήσεις*, Αθήνα: Κριτική.
- Σαμάντα-Ρούντη, Ε., (2007)** 'Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων', *Αρχαίον Οικονομικής Ιστορίας*, Τόμος II, σ. 141-168, Αθήνα.
- Σαρρή, Α., (1996)** 'Το Φαινόμενο των Εξαγορών και Συγχωνεύσεων των Ελληνικών Επιχειρήσεων', Διδακτορική διατριβή στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Θεσσαλονίκη: Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής.
- ΣΕΒ, (2002)** *Η ελληνική βιομηχανία το 2002*, Αθήνα.
- ΣΕΒ, (2005)** *Η ελληνική βιομηχανία το 2004*, Αθήνα.

- ΣΕΒ, (2006)** *Η ελληνική βιομηχανία το 2005*, Αθήνα.
- Σεγούρα, Η., (1997)** ‘Υποδομές, ανθρώπινο κεφαλαίο και εξωτερικές οικονομίες στην ελληνική μεταποίηση’, Διδακτορική Διατριβή στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.
- Σκόντζος, Θ., (1996)** *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική*. Τόμος Α, Αθήνα: Σταμούλης.
- Σπράος, Γ., (1997)** ‘Πως κολλήσαμε την ολλανδική ασθένεια και αν πρέπει ή μπορούμε να γιατρευτούμε’, Αθήνα.
- Σταθακόπουλος, Β., (1997)** *Μέθοδοι έρευνας αγοράς*, Αθήνα: Σταμούλη.
- Σταυρόπουλος, Α., Βαζακίδης, Α., Τσόπογλου, Σ. (2004)** *Χρηματοοικονομική Λογιστική-Λογιστικό Σχέδιο*. Θεσσαλονίκη 2004.
- Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος, (2006)** ‘Επί ξυρού ακμής η μεταποίηση στη Β. Ελλάδα’ *Εξπρές*. 27-5-2006, σ. 8.
- TEAM, (1999)** ‘Μελέτη: Τα έργα υποδομής της περιοχής Ανατολικής Μακεδονίας και η συμβολή τους στην Ανάπτυξη’, 20-21-22/10/1999, σ. 77, Καβάλα
- Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνηση, (2002)** ‘Ελλάδα 2001: Οικονομία. Κείμενο βάσης Ιούνιος 2002, σ. 6-10, Αθήνα.
- Τζωάνος, Ι., (1992)** *Χρηματοδοτική Διοίκηση*, Αθήνα: Σμπίλιας «Το οικονομικό».
- Τράπεζα της Ελλάδος (2003)** ‘Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο’, Οκτώβριος 2003, τόμος 68ος, αριθ. 9-10.
- Τράπεζα της Ελλάδος, (2005)** ‘Εκθεση του Διοικητή για το έτος 2004’, Αθήνα.
- Τράπεζα της Ελλάδος, (2006)** ‘Δελτίο Περιφερειακής Οικονομικής Συγκυρίας Μακεδονίας-Θράκης’, Τεύχος 41, Ιανουάριος 2006, Υποκατάστημα Θεσσαλονίκης.
- Τσάγκλας, Ο.Β., (2007)** ‘Η συμβολή του κράτους και του δημοσίου τομέα στην ενίσχυση της εθνικής επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας’ *Αρχείον Οικονομικής Ιστορίας*, Τόμος II, σελ. 383-397. Αθήνα.
- Τσακλάγκανος, Α., (1987)** *Οικονομική των Επιχειρήσεων-Μάνατζμεντ I-II*, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος «Αφοί Κυριακίδη».
- Τσιμπούκης, Π., (2002)** ‘Στοιβες οι υποθέσεις της διαφθοράς στα δικαστήρια’ *Βήμα*, 13/1/2003.
- Τσιτσόπουλος, Ι., (2005)** ‘Έξι κλειδιά για την ανάπτυξη’, *Κόσμος του Επενδυτή*, 27-02-05. σ.2.
- Τσώλας, Γ., (2002)** *Εκπόνηση οικονομοτεχνικών μελετών. Σειρά: Επιστήμη και κοινωνία*, Αθήνα: Πατάκη.

- Τσώλης Ζ., Σταμπόγλης, Δ., (2005)** ‘Παγώνουν οι κοινοτικές πληρωμές για τα μεγάλα έργα: Η νέα ευρωπαϊκή περιπέτεια της Ελλάδας’, Δύο επίσημα κείμενα για το πρόβλημα, *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 16-01-2005.
- Τυροβούζης, Ν., (2002)** ‘Το παρασκήνιο άφησε κουφάρια. Θράκη ο μεγάλος ασθενής-οι παρασκηνιακές διαβουλεύσεις και η εξυπηρέτηση κομματικών συμφερόντων είχαν συνέπεια να μείνουν στα χαρτιά τα επενδυτικά σχέδια’, *Μακεδονία/Επιχειρείν*, σ.15-51 (17/2/2002).
- Υπουργείο Ανάπτυξης, (1995)** ‘Μελέτη: Στρατηγικό Σχέδιο-Ανταγωνιστικά Πλεονεκτήματα της Θράκης’, Ιούνιος 1995, σ.18-29.
- Υπουργείο Γεωργίας, (1999)** ‘Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης για τον πρωτογενή τομέα 2000-2006’, Αθήνα.
- Υπουργίας Γεωργίας (2006)** *Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της υπαίθρου (2000-2006): Επενδύσεις στη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων. Οδηγός εφαρμογής.* σ. 204. Αθήνα: Υπουργείο Γεωργίας.
- Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, (2002)** ‘Η Ελλάδα συγκλίνει προς την Ευρώπη’, σ. 20-30, (Ιούνιος 2002) Αθήνα.
- Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, (2002)** ‘Ενημερωτικός οδηγός για την υλοποίηση επενδύσεων από τις ΜΜΕ στο πλαίσιο των επιχειρησιακών σχεδίων από τις ΜΜΕ στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του Κ.Π.Σ. 2000-2006: Θεματική ενότητα Ι. Μεταποίηση. Παράρτημα 4. Αξιολόγηση.1, Πίνακας συντελεστών στάθμισης κριτηρίων και υποκριτηρίων’, σ.121-134, Αθήνα.
- Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, (2006α)** ‘Γ’ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα Ενίσχυσης ΜΜΕ, Μεταποίηση: Ενημερωτικός οδηγός. Παράρτημα 4, Αξιολόγηση. Πίνακας συντελεστών στάθμισης κριτηρίων και υποκριτηρίων’, Αθήνα.
- Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, (2006β)** ‘Ενημερωτικός οδηγός για την υλοποίηση επενδύσεων από τις ΜΜΕ στο πλαίσιο των επιχειρησιακών σχεδίων των Ολοκληρωμένων δράσεων αστικής ανάπτυξης στα ΠΕΠ του Κ.Π.Σ. 2000-2006’, σ.49-51, Οκτώβριος 2006, Αθήνα.
- Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, (2006γ)** ‘Ολοκληρωμένες δράσεις αστικής ανάπτυξης στα ΠΕΠ του Κ.Π.Σ. 2000-2006: Παράρτημα Ι. Αξιολόγηση επενδυτικών προτάσεων. Πίνακας συντελεστών στάθμισης κριτηρίων και υποκριτηρίων’, σ. 1-10, Οκτώβριος 2006, Αθήνα.

- Φωτόπουλος, Γ., Γιαννιάς, Δ., Λιαρκόβας, Π., (2002)** ‘Οικονομική ανάπτυξη και σύγκλιση στους νομούς της Ελλάδας 1970-1994: Εναλλακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις’, *Αειχώρος* 1 (1), σ.60-91.
- Χανδρινός, Σ., (2000)** *Οι ΜΜΕ στην Ελλάδα και στο διεθνή χώρο*, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- Χανδρινός, Σ., Αλτίνογλου, Κ., Πεπέ, Α., (2005)** *Εκτίμηση και σύγκριση της αποδοτικότητας και ευελιξίας των ΜΜΕ και των μεγάλων μεταποιητικών παραγωγικών μονάδων*, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- Χασσίδ, Ι., (1980)** *Ελληνική βιομηχανία και ΕΟΚ: Μελέτη για τις επιπτώσεις από την ένταξη*, Ειδικές Μελέτες, Νο6, Τόμος 1, Αθήνα: ΙΟΒΕ.
- Χασσίδ, Ι., Κάτσοι, Γ., (1992)** *Ευρωπαϊκή ενοποίηση και ελληνική βιομηχανία: Διάρθρωση-επιδόσεις-προοπτικές*, Νο17, Αθήνα: ΙΟΒΕ.
- Χασσίδ, Ι., (1994)** *Προσαρμογές και ανταγωνιστικότητα στην ελληνική βιομηχανία*, Αθήνα: ΙΟΒΕ.
- Χασσίδ, Ι., Παπαγιαννάκης, Ε., Κωνσταντέλου, Α., (2003)** ‘Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνηση στην Ελλάδα. Θεματική ενότητα: Βιομηχανική παραγωγή και μεταποίηση’, Σχέδιο θεματικής έκθεσης, Αθήνα (Μάιος 2003).
- Χατζημιχάλης, Κ., (1992)** *Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική*, Αθήνα: Εξάντας.
- Χιώτης, Γ., (1972)** *Περιφερειακή πολιτική 7β*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Χολέβας, Ι. Κ., (1966)** *Η αντιμετώπιση του προβλήματος ενίσχυσης της μικρής επιχείρησης αλλαχού και εν Ελλάδι*, Αθήνα.
- Ψυχάρης, Γ., (2000)** ‘Περιφερειακές ανισότητες και κρατικός παρεμβατισμός-επισκόπηση των εξελίξεων μιας εικοσιπενταετίας’, Συλλογικός τόμος του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Πανεπιστημιακές , Βόλος: Εκδόσεις Θεσσαλίας, σ.367-386.
- Ζαχαροπούλου, Χ., (1989)** *Στατιστική: Μέθοδοι και Εφαρμογές*, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικό Κέντρο Βορείου Ελλάδος ΕΠΕ.
- Ζιωγάνας, Χ. Μ., (1982)** *Αναδιάρθρωση Εναλλακτικών Μεθόδων για τον Προσδιορισμό Βιώσιμων Ισοδύναμων και Άριστων Μεγεθών των Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων*, ΑΤΕ, Επιθεώρηση Αγροτικών Μελετών, τεύχος 4.
- Ζοπουνίδης, Κ., (1996)** *Πολυκριτήρια Μεθοδολογία και Χρηματοοικονομικό Μάνατζμεντ*, Περιστέρι: «ΕΛΛΗΝ».
- Ζοπουνίδης Κ, Δούμπος, Μ., Ματσατσίνης, Ν. Φ., (1996)** *Πολυκριτήρια ευφυή συστήματα υποστήριξης αποφάσεων για την αξιολόγηση των επιδόσεων και της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων*, Περιστέρι: ΕΛΛΗΝ.

- Ζοπουνίδης Κ., Γαγάνης Χ., (2005)** ‘Ανάπτυξη της Ελληνικής Μεταποίησης στην Ελλάδα: μια Συγκριτική Μελέτη’ στο http://www.icap.gr/news/index_gr_7058.asp (18/4/2005).
- Ζουπουλίδης, Β, Καρασαββόγλου, Α., (2004)** ‘Οι Δυικές Δομές της Ελληνικής Οικονομίας και οι Δυνατότητες Υπέρβασής τους’, στο 2ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο «Διευρυμένη Ευρώπη και Περιφερειακές Ανισότητες» 3-4 Ιουνίου 2004., σ. 328-338, Πρέβεζα.
- Vanhove, N., Klaasen L. H., (1984)** *Η περιφερειακή πολιτική της ΕΟΚ και των χωρών-μελών της*, Αθήνα: Παπαζήση (Αγγλική έκδοση: 1980).
- Walker, D., Chapman, K., (1992)** *Η χωροθέτηση της βιομηχανίας*. Ελληνική μετάφραση, Αθήνα: Παπαζήση.
- Web, P., Web, S., (2004)** *Βιωσιμότητα Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων Πρακτικός οδηγός για τη δημιουργία μιας υγιούς και οικονομικά ισχυρής επιχείρησης*, Αθήνα: Μ. Γκιούρδας.
- Weston, J., Brigham, E., (1990)** *Βασικές Αρχές της Χρηματοοικονομικής Διαχείρισης και Πολιτικής*, Τόμος Α΄. Ελληνική Μετάφραση, Αθήνα: Παπαζήση.

Ξένη

- Aldric, H.E., Fiol, C.M., (1994)** ‘Fools rush in? The institutional context of industry creation’, *Academy of Management Review* 19, pp.645-670.
- Amin A, Charles, D., Howells, J., (1992)** ‘Corporate restructuring and cohesion in the New Europe’, *Regional Studies*, 26 (4), pp. 319-331.
- Armstrong, H., Taylor, J., (1993)** *Regional Economics and Policy*, Harvester.
- Athianos, S., Vazakidis, A., Arsenos, P. (2007)** The accounting harmonization after the adoption of IAS’S/IFRS’S the case of Greek listed companies». *International Review of Applied Economic Research*, 2:..31-67.
- Bain, I. S., (1951)** ‘Relation of Profit Rate to Industry Concentration: American Manufacturing, 1936-1940’, *American Economic Review*, Vol.65, No 3, pp.293-324.
- Barnard, F. L., (1983)** ‘Balance Sheet Analysis Using Financial Ratios: Liquidity and Solvency’, *Purdue Agricultural Economics Report*. Purdue University, Cooperative Extension Service, February 1983, pp. 4-7.

- Barro, R. J., Sala, j., Martin, X., (1991)** ‘Convergence across states and regions’, *Brookings Papers on Economic Activity* I, pp.107-182.
- Barro, R. J., Sala. J., Martin, X., (1992)** ‘Convergence’, *Journal of Political Economy*, 100, pp. 223-251.
- Barry, P.J., (1982)** ‘*Financial Management Issues in Agriculture*’, Publication AEEE-School of Agricultural Economics and Extension Education University Of Guelph, October 14, (82/15).
- Bates, T., (1990)** ‘Entrepreneurial Human Capital Inputs and Small Business Longevity’, *Review of Economics and Statistics* 72 4, pp.551–559, Abstract-EconLit.
- Batzios, Ch., Laliotis, B., Vosniakou, A. and Spais, A., (1995)** ‘Comparative Investigation of Milk Production and Duration of the Milking Period in Sheep Flocks of Central Macedonia and Thrace (Greece)’, *World Review of Animal Production*, Vol. 30, No. 3-4, pp.105-111.
- Bech-Larsen, T., (1996)** ‘Danish consumer’s attitudes to the functional and environmental characteristics of food packaging’, MAPP working paper, no. 32.
- Becker, C., (1971)** ‘Eine Erfolgskontrolle für Foerdermittel der öfenntlichen Hand bei Industrieansiedlungen und Fremdenverkehr auf einheitlicher Grundlage’, in: *Raumforschung und Raumordnung*, Band 29, S.25-30.
- Bennett, P. D., (1988)** *Marketing*, Mc Graw-Hill Book Company.
- Boelting, H., (1977)** *Wirkungsanalyse der Instrumente der regionalen Wirtschaftspolitik*, Münster.
- Bond, E., (1997)** ‘How to analyze your Business using Financial Ratios, Terms and Conditions, Edward Lowe Foundation’, Published on the web site: [http://www.edgeonline.com /main/pointerspros/coopers/usingfin.shtml](http://www.edgeonline.com/main/pointerspros/coopers/usingfin.shtml).
- Brans, J. P., (1982)** ‘L'ingénierie de la decision. Elaboration d' instruments d 'aide à la decision, Méthode PROMETHEE”, University Laval, Québec, Canada.
- Brans, J.P., Mareschal, B., Vincke, P., (1984)** ‘PROMETHEE: A new family of outranking methods in MCDM’, in *IFORS'84*, North Holland.
- Brans, J. P., Vincke, P., (1985)** ‘A preference ranking organisation method: The PROMETHEE method for MCDM’, *Management Science*, 31, 6, pp.647-656.
- Brans, J. P, Vincke,, P., Mareschal, B., (1986)** ‘How to select and how to rank projects: The PROMETHEE method for MCDM’, *EJOR*, 24, pp.228-238.
- Brans, J. P., Mareschal, B., (1992)** ‘PROMETHEE V: MCDM problems with additional segmentation constraints’, *INFOR*, 30, n°2, pp.85-96.

- Brans, J. P., Mareschal, B., (1994),** ‘PROMCALC & GAIA: A new decision support system for multicriteria decision aid.’, *Decision Support Systems*, 12, pp.297-310.
- Bruderl, J., Preisendorfer, P., Zeigler, R., (1992)** ‘Survival Chances of Newly Founded Business Organizations’, *American Sociological Review* 57, pp. 227-242.
- Bruederl, J., Mahmood, T., (1996)** ‘Small business Mortality in Germany: A comparison Between Regions and Sectors’, *Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung*, discussion papers FS IV 96-20. ISSN Nr. 0722-6748.
- Bullock, J. B., (1985)** ‘*Farm Financial Situation: its Cause and a Look at Proposed Solutions*’, Special Report- University of Missouri, Columbia, Agricultural Experiment Station, pp. 50-54.
- Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung, (1973)** ‘*Standortwahl und Entwicklung von Industriebetrieben sowie Stilllegungen in der BRD mit Berlin (West) von 1955-1967*’, Institut für Raumordnung, Bonn.
- Burpitt, W. J., Rondinelli, D. A., (2004)** ‘Foreign - owned companies entry and location strategies in a U.S0’, *market: a study of manufacturing firms in North Carolina*. Volume 39, Issue 2, May 2004, Pages 136-150.
- Casseli, C., Symon, G., (1995)** ‘Qualitative Research in Work Contexts’, In: *Cassell, C. and Symon, G. (Eds). Qualitative Methods in Organizational Research: A Practical Guide*. London: Sage Publications, pp.1-13.
- Charnes, A., Cooper, W.W., (1961)** *Management Models and Industrial Applications of Linear Programming*, Wiley, New York.
- Chisnall, P. M., (1997)** *Marketing Research 5th ed*, McGraw-Hill Inc.
- Chu, K. H. & Murrmann, S.K. (2006)** ‘Development and validation of the hospitality emotional labor scale’, *Tourism Management*, 27, 1181-1191.
- Churchill, G. A. (1979)** ‘A paradigm for developing better measures of marketing constructs’, *Journal of Marketing Research*, 16, pp.64-73.
- Collis, D., Montgomery, C. A., (1995)** ‘Competing on Resources: Strategy in the 1990s’, *Harvard Business Review*, 1995, pp. 118-128.
- Collins, J., Porras J., (1994)** ‘*Built to Last: Successful Habits of Visionary Companies*’, Νέα Υόρκη 1994, όπως αυτό αποδόθηκε από τον DE GEUS A. (1997). Εταιρεία ένας ζωντανός οργανισμός.
- Cubbin, I. S., Geroski, P. A., (1990)** ‘The Persistence of Profits in the United Kingdom. in D.C. Mueller (ed), *The Dynamics of Company Profits*’, an International Comparison, Cambridge: University Press.

- Davies, A., Titterington, A., Cohran, C., (1995)** ‘Who buys organic food; a profile of the purchasers of organic food in Northern Ireland’, *British Food Journal*, vol.97, pp. 17-23.
- Dawar, N., Frost, T., (1999)** ‘Competing with Giants: Survival Strategies for Local Companies in Emerging Markets’, *Harvard Business Review*, March-April 1999, pp.119-129.
- Dickerson, B., Camprey, B. J., Brigham, E. F., (1995)** *Introduction to Financial Management*, The Dryden Press, Harcourt Brace & Co., Orlando, USA. 4th edition.
- Dimitras, A. I, Zanakis, S. H., Zopounidis, C., (1996)** ‘A survey of business failures with an emphasis on prediction methods and industrial applications’, *European Journal of Operational Research*, 90/3, pp. 487-513.
- Downey, W. D., Trocke, J. K., (1981)** *Agribusiness Management, International Student Edition*, Mc Graw- Hill Kogakusha, Ltd.
- Dritsaki, C., Vazakidis, A., Adamopoulos, A. (2004)** Exports, Investments and Economic Growth: an Empirical Investigation of the Three Baltic Countries». Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Baltic Journal of Economics*, 2004, σελ 72-79.
- Droucopoylos, V., Lianos T., (1993)** ‘The Persistence of Profits in the Greek Manufacturing’, *International Review of Applied Economics*, Vol.7, No 2, pp.163-76.
- Duft, K., (1979)** *Principles of Management in Agribusiness*: Reston Publishing Company, Inc., Virginia.
- Ebenstein, H., (1971)** *Handbach der regionalen Wirtschaftsförderung*, Köln.
- Edwards, W., Barron, F., (1994)** ‘Smarts and Smarter: Improved Simple Methods for Multiattribute Utility Measurement’, *Organizational Behavior and Human Decision Process*, vol.60, pp.306-325.
- Eekhoff, J., (1976)** *Methoden und Möglichkeiten der Erfolgskontrolle städtischer Entwicklungsmaßnahmen*, Saarbrücken.
- Esenwein, E. R., (1961)** ‘Die Persistenz von Industriebetrieben in strukturschwachen Wirtschaftsgebieten’, In: *Industrialisierung ländlicher Räume, Forschungs- und Sitzungsberichte der Akademie für Raumforschung und Landesplanung*, Veröffentlichungen der Akademie für Raumforschung und Landesplanung, Bd. 17, Hannover, S. 60-82.
- European Commission, (2000)** ‘*Innovation policy in acknowledge-based economy*’, ISBN 9282894746, EUR-OP, Luxembourg.

- European Commission, (2003)** ‘Report of the Commission the implementation of the European Charter for small enterprises of the European Communities’.
- European Commission, (2005)** ‘*Spring Forecasts*’, όπως αποδόθηκε από την μελέτη του ΣΕΒ: Η ελληνική βιομηχανία το 2004. Αθήνα.
- Evrard, Y., Zisswiller, R., (1982)** ‘*Une analyse des decisions d’investissement fondee sur les modeles de choix multi-attributs*’, *Finance*,3/1, pp.51-68.
- Feeser, H. R., Willard, G.E., (1990)** ‘Founding strategy and performance: A comparison of high and low growth high tech firms’, *Strategic Management Journal* 11 2, pp. 87–98.
- Fishburn, P. C., (1965)** ‘Independence in utility theory with whole product sets’, *Operations Research* 13, pp. 28-45.
- Fritsch, M., Grotz, R., Brixy, U., Niese, M. and Otto, A., (2001)** ‘Gründungen in Deutschland: Datenquellen, Niveau und räumlich-sektorale Struktur, Technische Universität – Fakultät für Wirtschaftswissenschaften. Freiberg.
- Fritsch M., Niese, M., (2000)** ‘Der Einfluss der Branchenstruktur auf das Gründungsgeschehen -Eine Analyse für die westdeutschen Raumordnungsregionen 1983-1997’, *Geographische Zeitschrift*, 88. Heft 3+4, S. 234-250.
- Fürst, D., (1971)** ‘Die Standortwahl industrieller Unternehmer: Ein Überblick über empirische Erhebungen’, *In: Jahrbuch für Sozialwissenschaft*, Bd.22, S. 189-220.
- Fürst, D., Zimmermann, K., (1973)** ‘Standortwahl industrieller Unternehmen’, Schriftenreihe der Gesellschaft für Regionale Strukturentwicklung, *Bd.1, Bonn*.
- Gatzweiler, H. P., (1976)** ‘Indikatoren als methodisches Instrument zum Vollzug der BRD durch die GRW’, *in: Informationen zur Raumentwicklung*, Heft 12, S. 747–750.
- Georgi, H., Giersch, V., (1977)** *Neue Betriebe an der Saar, Bestandsaufnahme, Analysen, Perspektiven*, Saarbrücken.
- Geroski, P, Jacquemin, A.(1988)** ‘The persistence of profits: A European comparison’, *Economic Journal* 98, pp. 375–389.
- Gloukos, G., Grammatikos, T., (1988)** ‘The success of bankruptcy prediction models in Greece’, *Studies in Banking and Finance*, vol. 7, pp.37-46.
- Goddard, J.A., Willson, J. O. S., (1996)** ‘Persistence of Profits for UK Manufacturing and Service Sector Firms’, *The Service Industries Journal*, Vol.16, No2, pp 105-117. Published by Frank Cass, London.

- Gräber, H., (1979)** *Die persistenz von Industrieansiedlungen: Theoretische Überlegungen und empirische Ergebnisse für die BRD*, Bochum.
- Hamel, C., Prahalad, K., (1994)** 'Competing for the future', *Harvard Business Review*, July-August 1994, pp.122-128.
- Hair, F., Anderson, R., Tatham, R., & Black, W. (1995)** *Multivariate Data Analysis with Readings*, 4th Ed, London, Prentice-Hall International.
- Hepp, R. E., Allen, R. E., Gardner, (1991).** *Financial Statements For Agricultural Business, Agricultural Economics Report*. Michigan State University, Department of Agricultural, July 1991 (542).
- Hess, J. M., (1968)** 'Group Interviewing, in R. L. King (eds.)', *New Science of Planning*, Chicago: American Market Association, pp. 194.
- HLT, (1974)** *Effizient und Erfolgskontrolle der regionalen Wirtschaftsförderung*, Ergebnisse einer Untersuchung in Hessen, Wiesbaden.
- Holdt, W., (1972)** *Industrieansiedlungen und Ihre Auswirkungen auf das Arbeitsplatzangebot-dargestellt am Beispiel ausgewählter Städte und Kreise des Landes Nordrhein-Westfalen*, Düsseldorf.
- Hunt, R. E., Puetz, J. E., (2003)** 'Predicting small business mortality using high risk marketing: an exploratory consideration', ROCKHURST COLLEGE. www.usasbe.org/knowledge/proceedings/1998/36-hunt.pdf.
- Iqbal, M., (1979)** *Introduction to Financial Management*, MacMillan Publishing Co., Inc., New York.
- Iliadis, L., Batzios, C., Arabatzis, G. & Liakos V., (2003)** 'The APIDESSYS multicriteria analysis decision support system: a tool for financial evaluation & ranking of Greek beekeeping industry', Proceedings of EFITA 2003 Conference Information technology for a better agri-food sector, environment and rural living, 5-9 July 2003, p.p.815-822. Debrecen- Budapest, Hungary
- Ioakimidis, S., (1995)** 'Identification of economic supports and constraints to aquaculture developments. Cahiers Option Mediterranean's', *Aquaculture Production Economics* Vol, 14, pp. 213-227.
- Johnson, J. B., (1983)** 'Financial Ratio Analysis: Uses and Limitations for Farm Firms', Mont guide MT: Agriculture-Montana State University, Cooperative Extension Service, December 1983 (8388).
- Jones, R., Dudley, D., (1978)** *Essentials of Finance*, Prentice-Hall. Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.

- Jovanovic, B., (1980)** 'Selection and Evolution of Industry', *Econometrical* 50 3, pp. 649–670.
- Kane, M. D., (1990)** 'Key Financial Measures for 1989 Indicate Improved Cooperation's Performance', Farmer Cooperatives-U.S. Department of Agriculture, Agricultural Cooperative Service, December 1990, Vol. 57, pp. 4-7.
- Kay, R., (1981)** 'Farm Management, Planning, Controlling, and Implementation', Texas A and M. University, McGraw-Hill, Inc., International Student Edition.
- Keasey, K., Guinness M., (1990)** 'Small New Firms and the Return to Alternative Sources of Finance', *Small Business Economics*, pp.213-222.
- Keeney, R. L., (1992)** 'Value-Focused Thinking', Harvard University Press.
- Keeney, R. L., Raiffa, H., (1976)** *Decisions with Multiple Objectives: Performances and Value Trade-Offs*, Wiley, New York.
- Kioukis, K., (1979),** 'Die Industrialisierung als Mittel zur Wirtschaftlichen Entwicklung Griechenlands unter besonderer Berücksichtigung der Regionalen Struktur', Dissertation, Universität Freiburg.
- Kirkwood, C. W., (1997)** 'Strategic Decision Making: Multiobjective Decision Analysis with Spreadsheets', Durbury Press.
- Klemmer, P., (1973)** 'Die Shift-Analyse als Instrument der Regionalforschung, in: Akademie für Raumforschung und Landesplanung(Hg.): Forschungsbericht des Arbeitskreises', «Methoden der empirischen Regionalforschung», Hannover, S. 117-130.
- Klingborg, D., (1990)** 'Financial Health. Dairy Herd', *Management*. February 1990, Vol. 27 (2).
- Kohler H., Reyher L., (1975)** *Zu den Auswirkungen von Förderungsmaßnahmen auf den Arbeitsmarkt des Regierungsbezirks Niederbayern nach kreisfreien Städten, Landkreisen und Arbeitsmarkt - und Berufsforschung*, Bd. 6, Nürnberg 1975.
- Koopmans, T. C., (1951)** *Activity Analysis of Production and Allocation*, John Wiley and Sons. New York.
- Krugman, P., (1991)** 'Increasing returns and economic geography', *Journal of Political Economy*, τόμος 99, pp.183-199.
- Landerstudie Griechenland, (1990)** *Die Industrialisierung den Entwicklungsländer und ihre Rückwirkungen auf die deutsche Wirtschaft-Perspektiven bis 1990*, Angewandte Wirtschaftsforschung von Battele, Forschungszentrum Genf.

- Langemeier, L. N., Purdy, B. M., (1996)** *Measuring Farm Financial Performance for Beef Cow Operations with Multiple Operations*, Agricultural Practice, May- June 1996, Vol. 17 (5/6).
- Lauschmann, E., (1979)** *Grundlagen einer Theorie der Regionalpolitik, Abhandlungen der Akademie für Raumordnung und Landesplanung*, Bd. 60, Hannover, S.16-18.
- Lee, W., M. D., Boehlje, A.G., Nelson, W. G., Murray, D., (1980)** *Agricultural Finance*, The Iowa State University Press, 7th edition.
- Longobardo, M., (1996)** 'Use Ratios to measure the health of your business', Published on the web site: <http://www.arketingpartners.Omhsu/uly/rt9.htm>.
- Louri, H., (1985)** 'Regional Policy and Investment in Greek Manufacturing Industry 1971-1982', Ph.D. Thesis, Oxford University.
- Mamood, T., (1992)**, 'Does the Hazard Rate for New Plants Vary Between Low-and High-Tech Industries?', *Small Business Economics* 4, pp 201-209.
- Mareschal, B., (1986)**, 'Weight stability intervals', in *MCDA*, *EJOR*, 26, pp.58-64.
- Mareschal, B., (1988)**, 'Geometrical representations for MCDA', *The GAIA procedure*, *EJOR*, 34, pp.69-77.
- Mareschal, B., Brans, I. P., (1991)** 'BANKADVISER: An industrial evaluation system', *European Journal of Operational Research* 54, pp. 318-324.
- Marschall, D., Anderson, A., Lean M., Foster A., (1994)** 'Health eating: fruit and vegetables in Scotland', *British Food Journal*, Vol.96, No7. pp.18-24.
- Mason, E. S., (1939)** 'Price and Production Policies of Large, Scale Enterprise', *American Economic Review*, Vol. 29, No 1, pp.61-74.
- Mata,T., Portugal, P., (1994)** 'Life Duration of Firms', *Journal of Industrial Economics* 27, pp 227-246.
- Metra-Divo-Beratungen, (1973)** 'Die Industrialisierungspolitik der Bayerischen Staatsregierung in den Jahren 1954-70: Ergebnisse einer empirischen Untersuchung im Auftrag des Bayerischen Staatsministeriums für Wirtschaft und Verkehr, München.
- Müller, D.C., (1977)** 'The Persistence of Profits Above the Norm', *Economica*, Vol. 44, No. 176.pp.369-80.
- Müller, D.C., (1986)**, '*Profits in the Long Run, Cambridge*', University Press, Jacquemin: 1988.
- Müller, J. h., (1976)** *Methoden zur regionalen Analyse und Prognose*, (2.Auflage), Taschenbücher zur Raumplanung, Bd.1, Hermann Schroeder, Hannover.

- Naujoks, W., Langen, W., (1977)** 'Kleine und mittlere Unternehmen in der regionalen Wirtschaftsförderung: Ergebnisanalyse einer Umfrage in Industrie -und Handelskammerbezirk Koblenz', Bonn.
- Nicolaides, M., Chatzoglou, P., Koutroumanides, T., Tzarta, Z., (2004)** 'Problems in Assessing Business Investment Plans and the Need for Applying the Multicriteria Decision Making Analysis Method. An Empirical Implementation in the Region of Kavala', 2nd Haicta International Conference on Information Systems & Innovative Technologies in Agriculture, Food and Environment 18-20 March 2004, Thessaloniki Greece.
- Nijkamp,P., Rietveld, P., Voogd, H., (1992)** *Multiple Criteria Analysis in Physical Planning*, Elsevier, Amsterdam.
- Nunally, J. C. (1978)** *Psychometric Theory, 2nd ed.*, McGraw- Hill, New Delhi.
- Onians, R., (1995)** *Making Small Fortunes: Success Factors in Starting a Business*, Amsterdam.
- Pareto, V., (1896)** *Cours d' Economie Politique*, Lausanne.
- Penson, J.,Lins, D., (1980)** *Agricultural Finance*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
- Petrakis, M. G., (1976)** 'Qualitative aspects of the U.K. Market for fruit juices', Ph. D. University of New Castle Upon Tyne, Dec.
- Petrakos, G., Saratsis, I., (2000)** 'Regional inequality in Greece', *Papers in Regional Science*, 76, pp. 57-74.
- Petrakos G., Rodriguez-Pose A., Rovolis A., (2003)** 'Growth integration and regional inequalities in Europe', *Research Papers in Environment and Spatial Analysis*, 81, Department of Geography and Environment, London School of Economics, pp.1-25.
- Petrakos, G., Kallioras D., (2003)** *Regional Inequalities and Integration: Literature Surve*, Fifth EU Framework program, EuRico project.
- Pillay, T. V. R., (1994)** *Aquaculture Development: progress and prospects*, Fishing News Books, Blackwell Scientific Publications Ltd., UK.
- Plumley, G. O., Hornbaker, R. H., (1991)** 'Financial Management Characteristics of Successful Farms', *Agricultural Finance Review*, Vol. 51, pp. 9-20.

- Ranson, G., (1997)** ‘*Lecture notes on Financial Ratios*’, Published on the web site: <http://www.isu.edu/~ransmich/ratios.htm>.
- Rau, A., (1984)** ‘*Cost-Benefit Analysis*’, World Bank. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Reding, K., (1973)** ‘*Methodischen Überlegungen zum Persistenzproblem in der Regionalpolitik*’, in: *Jahrbuch für Sozialwissenschaft*, Band 24, S.160-1979.
- Reff, T. L.,Saxowsky, D. M., (1987)** ‘*Analyzing your Farm Financial Statements, NDSU-Extension Service*’, (Publication)-North Dakota State University, January 1987, (EC-920).
- Reve, T., Mathiesen, L., (1994)** *European industrial competitiveness*, Norwegian School of Economics and Business Administration.
- Rodriguez, R., (1999)** ‘*Convergence or divergence? Types of regional responses to socio-economic change in Western Europe*’, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 90 (4), pp.363-378.
- Roy, B., (1968)** *Classement et choix en presence de points de vue multiples: La methode ELECTRE*, R.I.R.O.,8, pp.57-75.
- Roy, B., (1985)** *Methodologie multicritere d'aide a la decision*, Economica. Paris.
- Roy, B., Bouyssou, D., (1993)** *Aide multicritere a la decision: Methodes et cas*, Economica, Paris.
- Richard, J., Boden, J. R, Nucci, A. R., (2000)** ‘*On the survival prospects of men's and women's new business ventures*’, The University of Toledo, Toledo, OH USA
b U.S. Bureau of the Census, Washington, DC USA, *Journal Business Venturing*, Volume 15, Issure 4, pp. 347-362.
- Royal Dutch/Shell, (1983)** ‘*Corporate change: A look at How Long-Established Companies Chang*’, 9/1983, όπως αυτό αποδόθηκε από τον DE GEUS A. (1997):. Harvard Business School Press. pp. 220.
- Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A., (2000)** *Research Methods for Business Students* Prentice Hal,. Great Britain.
- Schumacher, E. F., (1973)** *Small is Beautiful: A study of economics as if People Matetered*, buy from Amazon UK. Herbert Simon, The Sciences of the Artificial (MIT).
- Schlender, J. R., Langemeier, L. N., (1987β)** *Balance Sheet: A farm Management Tool*, MF-Cooperative Extension Service, Kansas State University, Manhattan, September 1987 (291, rev.).

- Shepherd, D. A., Douglas, E.J., Shanley, M., (2000)** ‘New venture survival Ignorance, external shocks, and risk reduction strategies’, *Journal of Business Venturing*, Volume 15, Issues 5-6, Sept-November 2000, pp.393-410.
- Shepherd, D. A., Shanley, M. T., (1998).** ‘New Venture Strategy: Timing, Environmental Uncertainty, and Performance’, Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Sharma, S. (1996)** *Applied Multivariate Techniques*, Willey, New York.
- Sink D. S., Tuttle T.C, (1989)** *Planning and Measuring in your Organization of the Future*, Industrial Engineering and Management Press, Institute of Industrial Engineers, Norcross.
- Singer, B., (1999)** *Contours of development*, *Journal of Business Venturing*, Volume 10, Issue 4 , July 1995, Pages 303-329, University of Oregon, USA, Available online 22 November 1999.
- Siriopoulos, C., Asteriou, D., (1998)** *Testing for convergence across the Greek regions*, *Regional Studies*, 32 (6), pp. 537-546.
- Siskos, Y., Zopounidis, C., Pouliezos, A., (1994)** *An integrated DSS for financing firms by an industrial development bank in Greece*, *Decision Support Systems*, 12, pp.151-168.
- Slowinski, R., Zopounidis, C., (1995)** ‘Application of the rough set approach to evaluation of bankruptcy risk’, *International Journal of Intelligent Systems in Accounting, Finance and Management*, 4/1, pp. 27-41.
- Snodagrass, M., Wallace, L., (1980)** *Agriculture, Economics, and Resource Management*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 2nd edition.
- Spanos Y. E., Lioukas, S., (2001)** ‘An Examination INTO the Casual Logic of Rent Generation: Contrasting Porter’s Competitive Strategy Framework and the Resource-Based Perspective’, *Strategic Management Journal*, 22: pp. 907-934.
- Spector, P. E. (1992)** ‘Summated rating scale construction: An Introduction’, in *Quantitative Applications in the Social Sciences*, p.34, Sage, Beverly Hills C.A.
- Spehl, H., (1978)** ‘Artikel Standtheorie’, in: *Handwörterbuch der Volkswirtschaft*, Wiesbaden, pp. 1226-1230.
- Sternthal, B., Tybout, A. M., (2001)** ‘In D. Iacobucci (eds.) Kellogg on Marketing’, New York: John Wiley and Sons, pp. 21.

- Stouthamer-Loeber, M., van Kammen, W. B., (1995)** 'Data Collection and Management: A Practical Guide, Applied Social Research Methods Series', 39, Thousand Oaks: Sage Publications.
- Tew, B., (1985)** *Tools in Financial Management: Liquidity and Solvency Ratios*, AEC-University of Kentucky, Cooperative Extension Service, September 1985 (23).
- Thompson, M. S., (1980 and 1984)** *Benefit - Cost Analysis for Program Evaluation*, Sage Publications Inc. London.
- Tsionas, E., (2001)** 'Another look at regional convergence in Greece, *Regional Studies*', 36 (6), pp.603-609.
- Tubbs, R. C., Fuchs, L., (1996)** 'Financial Statements used to evaluate a swine operation', *Veterinary Medicine*, April 1996, Vol. 91 (4), pp. 378-386.
- Vanhove, N., Klaassen L. H., (1987)** *Regional Policy-A European Approach*, Aldershot: Gower.
- Vazakides, A. (2006)** Testing Simple Versus Dimson Market Models: The Case of the Athens Stock Exchange. *International Research Journal of Finance and Economics*, pp. 26-34.
- Vazakides, A. and Karagiannis, I. (2006)** Activity-based costing in higher education. A study of implementing Activity-Based Costing in University of Macedonia», Thessaloniki, Greece. *Proceedings of the 5th Conference of the Hellenic Finance and Accounting Association (H.F.A.A)*, Thessaloniki, Greece, 2006.
- Venieris, G., (1988)** 'Some Tentative Results of the Relationship between Sales and Financial Structure: A Preliminary Investigation using a Sample of Greek Companies', *Spoudai*, Volume 38, pp. 403- 414.
- Vincke, P., (1992)** *Multicriteria decision aid*, J. Wiley.
- Voogd, H., (1983)** *Multicriteria Evaluation for Urban and Regional Planning*, Pion, London.
- Von Neumann, Morgenstern, O., (1944)** *Theory of Games and Economic Behavior*, Princeton, New Jersey.
- Vranas, A. S., (1991)** 'Probability models for the forecasting of Greek industrial firms failure (in greek)', *Spoudai*, the University of Piraeus Journal of Economics, Business, Statistics and Operations Research, vol. 4, No 4, pp. 431-448.
- Wagner, I., (1994)** 'The Post-Entry Performance of new Small Firms in Cerman, Manufacturing Industries', *Journal of Industrial Economics XLII*, pp. 125-131.

- Wells, W. D., (1977)** ‘Group interviewing, in R. Ferber (eds.)’, *Handbook of Marketing*. New York: McGraw-Hill, pp. 2-133.
- Wernerfelt, B., (1984)** ‘A Recourse-Based View of the Firm’, *Strategic Management Journal*, July-August 1984.
- Zimmermann, K., Fürst, D., (1973)** *Standortwahl industrieller Unternehmenschristen-Reihe der Gesellschaft für regionale Strukturenwicklung*, Bd.1, Bad Godesberg.
- Zikmund, W. G., (2003)** *Business Research Methods, Mason: Thomson South-Western*.
- Zionts, S., E., (1989)** *MCDM and Risk Analysis, Computer and Systems Sciences*, Springer Verlag.
- Zmijewski, M. E., (1984)** ‘Methodological issues related to the estimation of financial distress prediction models’, *Studies on current Econometric Issues in Accounting Research*, pp. 59-82.
- Zopounidis, C., (1987)** ‘A multicriteria decision making methodology for the evaluation of the risk of failure and an application’, *Foundations of Control Engineering*, vol. 12, No.1, pp.45-67.
- Zopounidis, C., Pouliezos, A., Yannacopoulos, D., (1992)** ‘Designing a DSS for the assessment of company performance and viability’, *Computer Science in Economics and Management*, 5, pp. 41-56.
- Yli-Olli, P., Virtanen, I., (1985)** *Modeling a financial ratio system on the economy-wide level*, Acta Wasaensia, No 21.
- Yli-Olli, P., Virtanen, I., (1989)** ‘On the long-term stability and cross-country invariance of financial ratio pattern’s’, *European Journal of Operational Research* 3911, pp. 40-53.

Λιαδίκτυο

http://www.alliancedatacom.com/isp/guide_ch1_viability.asp

<http://www.beaconbiz.com/Bu-viability.htm>

<http://www.bep-kenep.gr>.

<http://www.businessfinancemag.com/magazine/archives/article.html?articleID=13545>.

<http://www.businessturnaround.com/gpage3.htm>

<http://www.businessturnaround.com/gpage3.htm>

<http://www.europa.eu/scadplus/scad-el.htm>.

<http://www.europa.eu.int/business>.

http://www.exemplas.com/money/317_2151.asp.

<http://www.express.gr>.
<http://www.freedomworx.net/manna/keyfactors.html>
<http://www.fgi.org.gr>.
<http://www.gevityhr.com/solutions/solutions.jsp>
<http://www.global-review.com>
<http://www.ideas.repec.org/a/tpr/restat/v73y1991i3p441-50.html>
<http://www.ideas.repec.org/a/bla/jindec/v42y1994i3p227-45.html>
<http://www.insee.fr/en/ppp/sommaire/immet99t.pdf>.
http://www.icap.gr/docs/έρευνα_βιομηχανίας_SEB_ICAP_2005.ptf.
<http://www.icap.gr/northerngreece/guide/index.htm>
<http://www.icap.gr/northerngreece/guide/index.htm>.
<http://www.icap.gr/northerngreece/guide/index.htm>.
<http://www.icap.gr/northerngreece/guide/index.htm>
<http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=682948&lngDtrID=251>
http://www.mikeholt.com/news/archive/html/master/Business_Management_-_Newsletter_32_10-7-2002.htm
<http://www.megadox.com/docdetail.php/3334>
<http://www.mnec.gr/ypourgeio/pinakes-n2601/98>
http://www.mnec.gr/el/metarithmisi/enisxysht_mikromesaiwn_epixeirhsewn/
<http://www.news.pathfinder.gr/finance/news/429021.html>.
<http://www.oke.gr/greek>.
<http://www.peerspectives.org/inex.peer?page=main&storyid=7628>
<http://www.phillippos.mpa.gr/panth/tautotita.html>.
<http://www.remth.gr/index.php?ctg=50>
<http://www.ruralmn.umn.edu/families/Family%20Business%20Tensions.ppt>.
<http://www.siriusit.co.uk/consulting/viability.html>
<http://www.statistics.gr>. Η Ελλάδα με αριθμούς, ΕΣΥΕ,
[http://www.statistics.gr/table_menu.asp?dt=0&sb=DK_06&SSnid=%20-20Μεταποίηση & Dnid=%20-%20Δείκτης%20Βιομηχανικής%20Παραγωγής](http://www.statistics.gr/table_menu.asp?dt=0&sb=DK_06&SSnid=%20-20Μεταποίηση&Dnid=%20-%20Δείκτης%20Βιομηχανικής%20Παραγωγής)
<http://www.veryard.com/orgmgt/student.htm>
<http://www.z2z.com/news/pr04004.htm>

.....